T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

ORDU'NUN OSMANLI DÖNEMİ MİMARİ DOKUSUNUN GELİŞİMİ

DOKTORA TEZİ

Muhammet KURUCU

VAN- 2014

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

ORDU'NUN OSMANLI DÖNEMİ MİMARİ DOKUSUNUN GELİŞİMİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Muhammet KURUCU

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP

Bu Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı Tarafından 2012-SOB-D022 Proje Numarası İle Desteklenmiştir.

KABUL VE ONAY SAYFASI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma, jürimiz tarafından. SANAT TARİHİ **ANABİLİM DALI**, **BİLİM DALI**'nda / DOKTORA / ~~SANATTA YETERLİK TEZİ~~ olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN

Üye (Danışman): Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP

Üye : Prof. Dr. Recai KARAHAN

Üye : Doç. Dr. Rafet GAVUŞOĞLU

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kulaz

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen Öğretim Üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../ 2014

Enstitü Müdürü

VAN- 2014

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER I
ÖNSÖZ.....V
KISALTMALAR…….VII
1.GİRİŞ 1
1.1. Konunun Niteliği ve Önemi 1
1.2. Amaç……..4
1.3. Kaynak ve Araştırmalar 4
1.4. Metot ve Düzen.....7
2.ORDU HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....9
2.1. Coğrafi Konumu ve Tarihçesi.....9
2.1.1. Çoğrafi Konumu 9
2.1.2. Ordu'nun Tarihçesi…… 10
2.2. Fiziksel Doku Özellikleri……..13
2.2.1. Topoğrafik Yapı ve Depremsellik……. 13
2.2.2. Bitki Örtüsü…… 14
2.2.3. İklim……15
2.3. Kentsel Gelişme ve Kent Dokusu……. 16
2.3.1. Kentsel Gelişme……..16
2.3.1.1. Yönetim……. 17
2.3.1.2. Nüfus…… 18
2.3.1.3. İdari Yapısı…… 20
2.3.1.4. Sosyo-Ekonomik-Kültürel Yapı …….. 21
2.3.2. Kent Dokusu……23
2.3.2.1. Tarihi Dokunun Gelişim Süreci……..23
2.3.2.2. Mahalle ve Yol Dokusu……..25
3.KATALOG 27
3.1. CAMİLER.....28
3.1.1. Ordu Merkez Atik İbrahim Paşa (Orta) Camii.....28
3.1.2. Ordu Merkez Aziziye (Yalı) Camii.....34
3.1.3. Ordu Merkez Hamidiye (Hükümet) Camii 40
3.1.4. Gülyalı Kestane Köyü Camii……...45
3.1.5. KıranYağmuru Köyü Konakyanı Camii 48
3.1.6. Perşembe Ağuşlu Camii.....52
3.1.7. Perşembe Afirli Camii……57
3.1.8. Fatsa Hacı Hulusi Baba Camii……60
3.1.9. Fatsa Yenipazar (Gölbaşı) Camii…… 64
3.1.10. Fatsa Vakıf (Yalıköy) Camii…….. 68
3.1.11. Ünye Saray Camii…… 71
3.1.12. İkizce Laleli Camii…… 76

3.2. KİLİSELER 80
3.2.1. Ordu Merkez Düz Mahalle Kilisesi 80
3.2.2. Ordu Merkez Taşbaşı Kilisesi…….83
3.2.3. Perşembe Yason Kilisesi…….87
3.2.4. Ünye Yalı Kilisesi……90
3.3. TÜRBELER 93
3.3.1. Akkuş Tuzak Köyü Türbesi 93
3.4. HAMAMLAR……. 95
3.4.1. Ordu Merkez Furtun (Yalı) Hamamı……..95
3.4.2. Ordu Merkez Eskipazar Büyük Hamam……. 99
3.4.3. Ordu Merkez Eskipazar Küçük (Kadınlar) Hamamı……102
3.4.4. Ordu Merkez Saray Hamamı……105
3.4.5. Ünye Saray Hamamı……108
3.4.6. Ünye Çifte Hamam……...112
3.4.7. Ünye Eski Hamam……116
3.5. ÇEŞMELER VE ŞADIRVAN……120
3.5.1. Çeşmeler…….. 120
3.5.1.1 Ordu Merkez Osmanbey Çeşmesi……120
3.5.1.2. Ordu Merkez Kirazlimanı Çeşmesi…….122
3.5.1.3. Ordu Merkez Oluksuyu Çeşmesi……124
3.5.1.4. Ulubey Kıranyağmuru Çeşmesi……..126
3.5.1.5. Ulubey Akpınar Beşoluk Çeşmesi…… 128
3.5.1.6. Gülyalı Kestane Köyü (Kurtlu) Çeşmesi……130
3.5.1.7. Kabadüz Oluklu (Harami) Çeşme……132
3.5.2. Şadırvanlar…… 137
3.5.2.1. Osmanpaşa Şadırvanı……...137
3.6. KÖPRÜLER……139
3.6.1. Ordu Merkez Kemer (Bülbül) Köprü…… 139
3.6.2. Ordu Merkez Dedeli Köprüsü……..141
3.6.3. Ulubey Sarpdere Köprüsü ……144
3.6.4. Ulubey Akoluk (Kızılin)Köprüsü 146
3.6.5. Gülyalı Kestane Köyü Değirmenyanı Köprüsü 149
3.6.6. Gülyalı Kestane Köyü Dayınlı Köprüsü 151
3.6.7. Kabadüz Başgotani Köprüsü……...153
3.7. KAMU YAPILARI.....155
3.7.1. Ordu Merkez Kaymakamlık (Nüfus Müd.) Binası 155
3.7.2. Ordu Merkez 19 Eylül İlköğretim Okulu.....158
3.8.KONAKLAR VE EVLER…….165
3.8.1. Konaklar…….161
3.8.1.1. Ordu Merkez Paşaoğlu Konağı (Etnografya Müzesi)…….161
3.8.1.2. Ordu Merkez Eski Hükümet Konağı……..165
3.8.1.3. Fatsa (Bolaman) Haznedaroğlu Konağı…….169

3.8.2. Evler 173
3.8.2.1. Ordu Merkez Kemal Altunel Evi 173
3.8.2.2. Ordu Merkez Gençağa Bayram ve Hiss. Evi 176
3.8.2.3. Ordu Merkez Ömer Lütfi Bostancı Evi.....179
3.8.2.4. Ordu Merkez İkiz Evler 182
3.8.2.5. Ordu Merkez Aynur Sönmez Evi.....185
3.8.2.6. Ordu Merkez Furtun (Süreyya Anaokulu) Evi 187
3.8.2.7. Ünye Kadılar Yokuşu Mehmet Nuri Kadı Evi……...190
3.8.2.8. Ünye Kadılar Yokuşu 5 Nolu Ev (Turizm Derneği).....193
3.8.2.9. Ünye Kadılar Yokuşu Haşim Gürer Evi 195
3.8.2.10. Ünye Merkez Kaptan (Ünye Müzesi) Evi.....198
4. GÜNÜMÜZDE MEVCUT OLAN VE OLMAYAN DİĞER MİMARİ ESERLER…… 202
5. DEĞERLENDİRME 205
5.1. ORDU KENTİNİN KENTLEŞME VE MİMARİ DOKUSUNUN GELİŞİM SÜRECİ……..205
5.1.1**.** Osmanlı Dönemi Öncesi Kentsel Gelişme ve Mimari Doku…….. ..205
5.1.2. Osmanlı Dönemi Kentsel Gelişme ve Mimari Doku……207
5.1.2.1. Osmanlı Dönemi Kentsel Gelişme……..207
5.1.2.2. Osmanlı Dönemi Mimari Doku……..211
5.1.2.2.1. Mahalle Dokusu…….216
5.1.2.2.2. Kent İçi Yol Dokusu……..217
5.1.2.2.3. Sokaklar…… 218
5.1.2.2.4. Meydanlar…… 219
5.2. PLAN VE MEKAN ANLAYIŞI 221
5.2.1. Camiler..... 221
5.2.2. Kiliseler..... 224
5.2.3. Türbeler..... 227
5.2.4. Hamamlar..... 228
5.2.5. Çeşmeler ve Şadırvanlar 231
5.2.5.1. Konumlarına Göre Çeşmeler…… 232
5.2.5.2. Cephe Düzenlemesine Göre Çeşmeler ……234
5.2.6. Köprüler……237
5.2.6.1. Tek Gözlü Köprüler……238
5.2.6.2. Çok Gözlü Köprüler……238
5.2.7. Kamu Yapıları.....240
5.2.8. Konaklar ve Evler 241
5.2.8.1. Avlu-Bahçe-Sokak İlişkisi……..245
5.2.8.2. Odalar……..246
5.2.8.3. Köşk Oda……246
5.2.8.4. Sahnişin (Çıkma)……247
5.2.8.5. Sofa ve Taşlık…… 247

5.2.8.6. Mutfak…….. 248
5.2.8.7. Teras……..248
5.3. YAPI ELEMANLARI 249
5.3.1. Mimari Yapı Elemanları…….249
5.3.1.1. Cephe Düzenleri..... 249
5.3.1.2. Mihraplar..... 253
5.3.1.3. Minberler..... 256
5.3.1.4. Minareler..... 256
5.3.1.5. Mahfiller……... 257
5.3.1.6. Revaklar…… 258
5.3.1.7. Apsisler 258
5.3.1.8. Eyvan..... 258
5.3.1.9. Selyaranlar……259
5.3.1.10. Korkuluklar…… 260
5.3.1.11. Çatılar……..260
5.3.1.12. Merdivenler…….260
5.4. STRÜKTÜREL ELEMANLAR 261
5.4.1. Destek Ve Geçiş Elemanları 261
5.4.1.1. Paye, Sütun ve Sütun Başlıkları 261
5.4.2. Kemerler.....262
5.4.3. Tromplar ve Pandaftifler 262
5.4.4. Örtü Sistemleri 262
5.4.4.1. Kubbe 263
5.4.4.2. Tonozlar 263
5.4.4.3. Düz Örtüler..... 263
5.5. SÜSLEME ve MİMARİ DOKUYA YANSIMASI..... 264
5.5.1. Bitkisel 264
5.5.2. Geometrik..... 265
5.5.3. Mukarnas..... 267
5.5.4. Yazı 267
5.6. MALZEME VE TEKNİK..... 268
5.6.1. Yapılarda Kullanılan Malzeme Özellikleri 268
5.6.2. Yapım Teknikleri 270
6. SONUÇ..... 271
7. ÖZET..... 278
7.1. SUMMARY 280
8. KAYNAKLAR 282
9.TABLO LİSTESİ…….. 289
10. ÇİZİM LİSTESİ..... 290
11. RESİM LİSTESİ..... 294
12. LEVHALAR..... 307

ÖNSÖZ

Doğu Karadeniz Bölgesinin önemli bir liman kenti konumunda bulunan Ordu İli, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olup, 1071 Malazgirt Savaşından sonra kısa süreli beyliklerin hakimiyetinden sonra sırsıyla Danişmentli Beyliği'nin, Taceddinoğulları ve Hacıemiroğulları Beylikleri hakimiyetlerini bölgede sürdürmüşlerdir. Osmanlı İmparatorluğunun 15.Yüzyılın ilk yarısında topraklarına kattığı Ordu İli, kara ve deniz ticaretinin bir bağlantı noktası olma özelliğini korumuş bir kenttir.

Geçmişte zengin tarihi bir birikime sahip olan Ordu Vilayeti, Selçuklu dönemine ait çok fazla eser kalmamasına rağmen, Osmanlı dönemine ait çoğu eserin yanında çeşitli mimari, arkeolojik ve etnografik değerleriyle kültürel bir geçmişe sahiptir.

Bir kentin kalkınabilirliliği, o yörenin geçmişine tanıklık eden zengin kültürel mirasına sahip çıkmakla sağlanır. Eserlerin korunması ve en iyi şekilde muhafaza edilmesi, onun özenle gelecek nesillere aktarılması, geleceğe yapılan en büyük yatırımdır.

Çeşitli medeniyetlerin ev sahipliği yaptığı, giderken de silinemeyecek değerli kültürel izler bıraktığı Ordu'daki mimari eserler hakkında şimdiye kadar yapılmış çalışmaların günümüz itibariyle eksik kalan yönleri, detaylı bir çalışmayla giderilmeye çalışılmıştır. Geçmişte geçirdiği çeşitli felaketlerle sahip olduğu tarihi dokunun bir çoğunu kaybetmiş olsa da, bu yörede ayakta kalmayı başarmış eserlerin günümüz itibariyle tesbitinin yapılıp, restorasyon projelerinin hazırlanmasıyla kültür ve turizm potansiyeline kazandırılıp ekonomik açıdan faydanılması, Ordu ekomomisine katkıda bulunmasını sağlayıp Kültür Turizmine kazandırılmasını sağlama amacı bizi böyle bir çalışmaya sevk etmiştir.

" *Ordu'nun Osmanlı Dönemi Mimari Dokusunun Gelişimi* '' adlı bu çalışmamda Ordu'nun Kuruluşundan Osmanlı Dönemi sonuna kadar olan süreçte kentsel gelişimi irdelenip Osmanlı Dönemi Mimari Dokusu detaylı olarak ele alınmış, Ordu'nun Türk-İslâm Dönemi eserleriyle ve esas gelişimini Osmanlı Döneminde yaygınlaştığı sonucuna varılıp, Ordu Merkezi ile ilçe merkez ve köylerinde bulunan mimari eserlerin; plan, mimari form ve süsleme bakımından incelenerek ayrıntılı tanıtımlarının yapılması, dönemin mimari özellikleri ve bunlar üzerindeki çevre ve bölge etkilerinin değerlendirilip mimari ve sanat tarihi bilim disiplini içerisinde ele alınması amaçlanmıştır.

İnsanı cezbeden ve geçilecek değil kalınacak şehir sloganıyla bütünleşen bir kent dokusuna sahip olan Ordu ile ilgili bu konuyu seçmemde beni çalıştıran, yönlendiren ve katkılarını esirgemeyen doktora tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mehmet TOP'a, yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Recai KARAHAN, Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN'a, Yrd. Doç. Dr. Mehmet KULAZ'a, Yrd. Doç. Dr. M. Sedat BEKİROĞLU'na teşekkür ederim. Değişik konularda fikirlerine başvurduğum bölümümüzün tüm hocalarına, kitabeleri değerlendiren ve okuyan Yrd. Doç. Dr. Edip YILMAZ'a, Celal ÜNALDIK'a, Ordu ile ilgili kaynaklarını paylaşan Y. Mimar Şafak ŞAHİN ile Y.Mimar Emel AZİZOĞLU'na, Uzman Sanat Tarihçi ve Ünye Müze Müdürü Ali Rıza beye, Yrd. Doç. Dr. Kemal SAYLAN'a teşekkürlerimi bildiririm. Bu tezin yapılmasında desteğini aldığım Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı'na teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca arazi çalışmamda ve ölçü almamda bana yardımcı olan öğrencime, Sayın Olcay AYDUVAN'a, kardeşim Mustafa KURUCU'ya, Ordu Büyükşehir Belediyesi'ne, evlerini bize açıp eserleri incelememizi sağlayan misafirperver Ordu halkına, araştırmam boyunca beni yalnız bırakmayan sevgili eşim Esra hanıma ve ailemin tüm üyelerine en içten teşekkürlerimi sunarım.

Van-2014 Muhammet KURUCU

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser
a.g.m. : Adı Geçen Makale
Ansk. : Ansiklopedisi
a.y. : Aynı Yazar
bkz. : Bakınız
Mad. : Maddesi
A.Ü.D.T.C.F.: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Çoğrafya Fakültesi
İ.B.G.M. : İller Bankası Genel Müdürlüğü
T.D.V. : Türkiye Diyanet Vakfı
T.D.İ.A. : Türk Diyanet Vakfi İslâm Ansiklopedisi
T.T.K. : Türk Tarih Kurumu
İ.A. : Milli Eğitim İslam Ansiklopedisi
T.A. : Türk Ansiklopedisi
V.D. : Vakıflar Dergisi
A.B. : Ana Britannica
Y.A. : Yurt Ansiklopedisi
S.B.D. : Sosyal Bilimler Dergisi
S.B.E. : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Y.Y.Ü. : Yüzüncü Yıl Üniversitesi
TÜBA : Türkiye Bilimler Akademisi
GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
V.G.M. : Vakıflar Genel Müdürlüğü
YEM : Yapı Endüstri Merkezi
S.K.V.T.V.K.M: Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürüğü
M.Ö. : Milattan Önce
M.S. : Milattan Sonra
K.B.Y. : Kültür Bakanlığı Yayını

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Niteliği ve Önemi

Doğu Karadeniz bölgesinin önemli liman şehirlerinden biri olan Ordu ili, tarihde çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve iz bırakmış önemli yerleşimlerden biri olup çeşitli tarihi, sosyal, siyasi ve idari olayların merkezi olmuştur. Tarihin en eski dönemlerinden itibaren çeşitli kavim ve medeniyetler tarafından kullanılmış olup, çoğrafi ve topağrafik konumu nedeniyle Karadeniz Bölgesinin en az araştırılan ili durumundadır. Stratejik konumu nedeniylede çeşitli dönemlerde sık sık saldırı ve tahriplere maruz kalmıştır.

Uzun Yıllar çeşitli devletlerin egemenliğine giren Ordu, Çelebi Mehmet devrinde Osmanlı Hakimiyetine girmiş ve Hacı Emiroğulları beyliği bölgedeki hakimiyetini yitirmiştir[1].

Ordu sözcüğü, yazılı kaynaklarda belirtildiği üzere, kentin 5 km güneydoğusunda yer alan Eskipazar köyünün Bayramlı dan daha önceki adı olan Ordu isminin, 18.Yüzyılda il merkezi ve Pazar yeri konumunda olan Bucak semtinin Ordu (Kotyora) olarak değiştirilmesiyle ortaya çıkmış olup, günümüze değin bu isimle anılmıştır [2].

Ordu Merkez İlçesi, önceleri Kaşkarlarla ve sonrasında Hititlerin hakimiyetinde kalmış, IX.yy'larda Karadeniz'in kuzeyinden gelen Amazonların yaşam yeri olmuştur. Milattan önce IV'larda ise sırayla Med üstünlüğü, Kimmer ve İskit saldırılarına maruz kalmış, daha sonra Pers, Makedonya, Roma ve Bizans İmparatorluklarının elinde bulunmuştur[3]. Şehir 1071'de Danişmend Gazi'nin yönetimine girmiş olsa da sürekli el değiştirmiş, 1346'da Canikli Hacı Emiroğullarının yönetimine girmiştir. Şehrin Osmanlı hakimiyetine girmesi 1391'den itibaren başlamış ve 1461'de Fatih Sultan Mehmet'in Hacı Emiroğulları ile Trabzon Pontus Rum imparatorluğuna son vermesiyle de tamamen geçmiştir[4].

XV. yüzyılda Osmanlı topraklarına katılmış olan Ordu, bölgenin en önemli ticaret merkezlerinden biri olmuş ve en zengin dönemini yaşamıştır. XVI.Yüzyılda Canik sancağına bağlı bir nahiye iken 19. Yüzyıl sonralarında Trabzon Merkez Sancağından ayrılıp, sonra 1920'lerde Türk topraklarının bir parçası olmuştur[5].

Doğu Karadeniz Bölgesinin ve geçiş yollarının uğrak noktalarından olan Ordu, tarih öncesi çağlardan günümüze değin geçen süreçte, hakkında en az araştırma yapılan şehirlerimizden birisidir. Bölgenin dağlık, yerleşim alanlarının

---

[1] Yediyıldız, B;''Ordu Kazasının Sosyal Tarihi'', Ankara, 1995, s.40-42.
[2] Anonim, "İlin Adının Kaynağı-Ordu'', *Yurt Ansiklopedisi, IX*, İstanbul, 1984, 6258
[3] Anonim, "İlin Özet Tarihi-Ordu'', *Yurt Ansiklopedisi, IX*, İstanbul, 1984, 6261
[4] Anonim, *a.g.a, IX*, 6261
[5] Anonim, *a.g.a, IX*, 6268

sınırlı, bitki örtüsünün yoğunluğundan dolayı kültür varlıklarının tesbiti oldukça zor olmaktadır.

Anadolu, Kuzey Karadeniz, Gürcistan, Rusya arasındaki en önemli ticaret yollarının uğrak noktalarından biri olması, Ordu şehrinin önemini artırmıştır. Yıllardır süren siyasi çekişmelere rağmen yapılan araştırmalar sonucu Osmanlılar döneminde birçok eser yapıldığı görülmektedir. Nitekim bu eserlerin çoğu geçmiş yıllarda yaşanan felekatlerden dolayı günümüze gelememiş ve tarihi doku muhafaza edilememiştir. Buna rağmen Ordu Merkez ve ilçelerinde pek çok tarihi eser halen varlığını sürdürmektedir. Günümüze gelmiş eserlerden bazıları ya yöre halkı tarafından kendi imkanlarıyla onarılmış yada Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce onarımdan geçirilmiştir. Zorlu topoğrafyadan dolayı detaylı bir çalışma yapılamamış olup günümüze ulaşan çok sayıdaki eserlerde değişik dönemlerde çeşitli onarımlar görmesine rağmen, bakımsızlık ve ilgisizlikten hızla yok olmakla karşı karşıya kalmışlardır. Eserlerden bazılarıda tamamen yıkılıp yerine günümüz teknolojisiyle yenilenmişlerdir.

Ordu Merkez ve İlçelerinde en eski devirlerden Osmanlı Dönemi sonuna kadar kaleler başta olmak üzere çeşitli cami, medrese, türbe, tersane, han, çeşme, köprü ve konut gibi değişik dönemlere ait eserler yapılmasına rağmen bugün bu kültür miraslarının bazılarının izlerine rastlamak olanaksızdır. İlk olarak Kaleler etrafında şekillenen kent olgusunu Ordu kentinde de görmek mümkündür. Ordu ve ilçelerinde birçok kale yapısı mevcuttur. kentin bilinen en eski kalesi kurul kalesi olup, Cıngırt kalesi, Ünye Kalesi, Boloman Kalesi, Unesko listesinde[6] yer alan Gölköy ve Ulubey İlçesi Çubuklu kalesi görülmeye değer yapılardır. Ancak çalışma alanımız Osmanlı dönemi ile sınırlı olduğundan Ordu ve ilçelerinde yer alan kale yapıları araştırmamız kapsamı dışında kalmıştır.

Günümüze gelebilmiş en iyi konumda olan yapılar camiler, köprüler, hamamlar ve çeşmeler olmuştur. Bunlardan Merkez Hamidiye Camii, Gülyalı Kestane Köyü Camii, Perşembe Ağuşlu Camii, İkizce Laleli Camii, Merkez Furtun Hamamı, Ünye Çifte Hamam, Ünye Saray Hamamı, Merkez Dedeli Köprüsü, Ulubey Sarpdere Köprüsü, Gülyalı Değirmenyanı Köprüsü, Merkez Osmanbey çeşmesi, Ulubey Kıranyağmuru Çeşmesi ve Merkez Oluksuyu çeşmesi yapılan onarımlarla günümüze gelebilmişlerdir.

Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde türbe mimarisi gelişmemiş olup, Ordu'nun Mesudiye İlçesinde Kaleköyünün doğusunda bulunan üç türbe, günümüzde yıkıntı ve harabe durumunda olup içine girilemediğinden dışardan basit planlı olarak göze çarpmaktadır.

Orta ve Doğu Karadeniz bölgesi Müslüman Türkler ve Komnenoslar tarafından kurulan ve Bizans'ın bölgedeki uzantısı olan Ortodoks Hıristiyan devletin güç ve hakimiyet yarışlarına sahne olmuştur. Bölgede yaşayan Müslümanlar dini, sivil ve askeri mimari faaliyetlerini sürdürürken paralel dönemlerde Hıristiyan halk

[6] Anonim, *Ordu Turizm Dergisi*, Haziran 2009, s.15.

da benzer faaliyetlerini devam ettirmiştir[7]. Ordu kazasında bulunan Hıristiyan dinine mensup vatandaşlar içinde birçok kilisenin onarımına veya yapımına hükümet tarafından onay verilmiştir. 1870 yılında Çay mahallesi'ne bir Rum kilisesi, 1895 yılında Protestan Cemaati için bir kilise, Calishane nahiyesi Gülhöyü köyüne Atik Aya Yorgi Kilisesi'nin yeniden yapımı, 1896 yılında Elmalık mahallesine de bir Rum kilisesi inşası Osmanlı Hükümetinin izniyle gerçekleştirilmiştir[8]. Ordu kentinde incelenen kiliseler son dönem Rum Ortodoks kilisesi olup hepsi 19.yy yapısıdır.

Ordu Merkez de bulunan Furtun hamamı ve Saray hamamı, Eskipazar hamamları ile Ünye Saray hamamı ve Çifte hamam Osmanlı hamam mimarisinin özelliklerini taşıması bakımından önemli yapılardır. Çalışmamızda yer alan köprülerde, Osmanlı döneminde inşa edilen köprü mimarisinin özelliklerini taşıması bakımından önem arz etmektedir. Osmanlı Dönemine ait eski kaynaklarda geçen medrese, han, mektep, tersane, sabun fabrikası, kütüphane yapıları günümüze ulaşamamıştır.

"Ordu'nun Osmanlı Dönemi Mimari Dokusunun Gelişimi'' adlı bu çalışmamda, merkez ve ilçelerinde yer alan üzerinde detaylı çalışma ve araştırma yapılmayan eserlerle beraber literatüre geçmemiş olan eserler den bazıları da incelenmiş ve günümüz itibariyle de ortaya konulmuşlrdır. Bu sayede Ordu'nun mimari dokusu hakkında daha somut bilgilere ve yorumlara varılacaktır.

Doktora tez çalışmasında, Ordu'nun Mimari dokusu kapsamında fiziki yapı ve kültürel tarihi ile kentleşme sürecinin mimari dokusu irdelenmiş olup, günümüze gelebilmiş mimari eserlerin Osmanlı Döneminde inşa edilen yapıların mimarisindeki yerlerinin tesbiti plan, mimari form ve süsleme bakımından incelenerek, henüz tam olarak bilinmeyen mevcut eserlerin ayrıntılı tanıtımları yapılmak suretiyle Osmanlı döneminin mimari özellikleri saptanmış, bölgesel etkiler dikkate alınarak bu yapıların Mimarlık Sanat Tarihi içerisindeki yeri ve önemi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu tarihi kenti anlayabilmek ve tarihi yaşatabilmek için, Ordu Merkez ve çevresinde yapılacak bilimsel çalışmalara daha çok önem verilmelidir.

Bugünkü Ordu'yu tanımak, şehir dokusunun gelişim sürecini irdelemek ve Ordu'da Osmanlı Dönemi'nde çeşitli süsleme, üslup ve mimari kurguyla uygulanmış olan yapılarını yorumlamak aynı zamanda bütün bu gelişmeleri üst üste koyarak bir senteze varmak demektir. Ordu Osmanlı hakimiyeti altında hem demografik açıdan gelişim süreci yaşamış, hem de buna bağlı olarak Karadeniz'in geçiş kıyısında olması sebebiyle hamam, çeşme, sivil mimari, cami, köprü v.b. gibi birçok eserin yapıldığı yerleşim alanına sahip olmuştur. Ordu'nun tarihi ve stratejik önemi, ecdadımız olan Osmanlı'nın zengin kültürel değerlerini hala barındırıyor olması, Ordu İli'nin geçilecek değil kalınacak oksijen kenti sloganıyla özdeşleşmiş güzel bir atmosfere sahip olması, şimdiye değin önemli ölçüde gün yüzüne çıkmamış mimari

[7] Demet Okuyucu, ''Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi Rum Kiliseleri'', Atatürk Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, C. 1, Erzurum, 2013.s.314-332.

[8] Pars Tuğlacı, ''Ordu'', *Osmanlı Şehirleri*, İstanbul, s.259-260.

dokunun mimarlık ve sanat tarihi açısından aydınlatılması bakımından ve hakkında kapsamlı olarak yüksek lisans ve doktora tezi hazırlanmamış olması münasebetiyle bu konuyu seçmemizde etkili olmuştur.

Ordu Merkez ve ilçelerindeki sit alanları ve taşınmaz kültür varlıkları, Kültür ve Turizm Bakanlığı İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı tarafından tespit edilip tescil edilmeye çalışılmaktadır.

1.2. Amaç

Ordu İli'de tarih boyunca farklı din ve kültür gruplarının yaşamış olması mimari çevreyi zengin kılmıştır. Nitekim köyden kente göçün hızla artması veya Ordu dışındaki büyük şehirlere yerleşimin giderek artması sebebiyle yapıların ve kentin asıl kullanıcılarının değişimi bereberinde sahipsiz kalan bir tarihi kent dokusu ortaya çıkarmıştır. Ordu kent dokusunun ve anıtsal mimari koruma altına alınması, tarihsel süreç, sosyo-kültürel önem ve mimari özellikleri nedeni ile artık bir gereklilik olmuştur.

1.3. Kaynak ve Araştırmalar

Araştırma kapsamında, ilk aşama olarak kültür potansiyeli yüksek olan Doğu Karadeniz Bölgesi ve Ordu ile ilgili ulaşılabilen tüm kaynaklar taranmıştır. Bu bağlamda Ordu ile bağlantılı doküman, tez ve makaleler taranmıştır. Bu amaçla Ankara Milli Kütüphane'de, Ankara Dil Tarih ve Çoğrafya Fakültesinde, Ordu Üniversitesi Kütüphanesi'nde, Karadeniz Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kütüphanesi'nde, Erzurum Atatürk Üniversitesi ile Giresun Üniversitesi Kütüphanesi'nde, Ordu Halk Kütüphanesi'nde, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve Van İl Halk Kütüphanesi'nde yapılarla ilgili mevcut bilgiler araştırılmış ve gözden geçirilmiştir. Daha sonra Seyâhatnâmeler, Salnameler ve diğer arşiv belgeleri derlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Üniversitelerin Arkeoloji ve Sanat Tarihi bölümlerinde yöre ile ilgili tezler, makaleler, dergi ve vakıf yayınları taranmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Abide ve Yapı İşleri Dairesi, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu ile Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinde, Ordu Merkez ve ilçelerinde tescillenip koruma altına alınan mimari eserlerin tescil fişleri ve envanter listeleri temin edilmiş olup raporları incelenmiştir.

Ordu'nun özellikle Osmanlı Dönemini yansıtan bilimsel kaynakların ve kitapların sayısı az olduğundan, o dönemi anlatan kent dokusu ve anıtsal yapıları hakkında detaylı analiz yapmak biraz zordur. Yöre ile ilgili genel bilgilerin bulunduğu kaynakların başında Yurt Ansiklopedisi, Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, MEB İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), Türk Ansiklopedisi, Hayat Ansiklopedisi'nin ilgili maddeleri göze çarpmaktadır.

Ordu'nun bulunduğu Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinin tarihi ile 1971 yılına kadar bir araştırma yapılmamış, ancak yapılan eski tarihli kalıntı ve yüzey araştırmalarından bilgi sahibi olabilmekteyiz. Ordu ile ilgili, 1963-1964 yıllarında Ankara Üniversitesi Dil Tarih Çoğrafya Fakültesi'nde Prof. İ. Kılıç KÖKTEN'in Ordu ili ve ilçelerindeki yüzey araştırmaları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eski Çağ Tarih Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Mehmet ÖZSAİT'in yapmış olduğu araştırma ve incelemeler[9], Ordu'nun kültür tarihi ve kent dokusu ile mimari eserleri hakkında yüzeysel araştırmalar yapmış olan yöre araştırmacısı Sıtkı ÇEBİ'den edindiğimiz bilgiler bize kent hakkında ışık tutmaktadır.

Ordu Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet ALİ BAYHAN hocamızın yöre ile ilgili çeşitli araştırmaları ve*'Ordu'dan Bazı Tarihi Ahşap (Çantı) Camiler'*adlı makalesi ile *'Ordu Milas Yolu ve Bu* Güzergahtaki Yapı Kalıntılarının Düşündürdükleri' adlı makalelerinden faydalanılmıştır. Selçuk Üniversitesi Sanat Tarihi Öğretim Üyesi olan Prof. Dr. Ali BAŞ'ta Ordu merkezde bulunan üç camii ve mihrapları hakkında bilgi vermiştir. Mardin Üniversitesi mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Tayfun GÜRKAŞ'ın Ordu Merkez de bulunan Saray hamamı ile Ordu Üniversitesi Sanat Tarihi Öğretim Üyelerinin Ordu hamamları adlı makalesinde de hamam tipolojisi hakkında bilgi verilmiştir.

Ordu tarihi ve mimari eserleri hakkında Seyahatnameler önemli bilgiler vermektedir. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi ve diğer seyahatnameler kentin XVIII. Yüzyıla kadar olan genel fiziki yapısıyla bilgiler vermektedir. Bilge Umar'ın "Türkiye'deki Tarihsel adlar'' adlı eserinde de kentin doğu ile batı arasındaki konumundan söz etmektedir. Osmanlı kentlerinin nüfus, idari, sosyal ve ekonomik yapıları ile yapılarına ait bilgileri içeren ve bizlere ışık tutan kaynakların başında Salnameler gelmektedir. Bu bağlamda H.1277, 1282, 1288 tarihli Osmanlı Devlet Salnameleri ile H.1288, 1293 tarihli Erzurum Salnameleri ile 1856-57 tarihli Devlet Salnameleri ile 1902 Trabzon Vilayet Salnamelerinde Ordu hakkında önemli bilgiler ihtiva etmeleri bakımından büyük önem taşımaktadır. Ordu'nun XVI. yy'a kadar Canik Sancağına bağlı olduğu nahiye olduğu, sonrasında Trabzon Merkez Eyaletinden ayrılmış önemli bir kaza olduğundan bahsetmektedir.

Seyahatnameler, arşiv ve vilayet salnameleri dışında Osmanlı döneminde yazılmış olan ikinci el kaynakları oluştururlar. İkinci el kaynaklar kısmen orijinal sayılabilecek bilgiler vermesi yanında araştırmacılara devletin fotomi kayıtlarını inceleme ve yorumlama olanağı sunmaktadır.

Bu ikinci el kaynakların bazılarında Ordu şehri hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu eserlerden ilki Şakir Şevket'in "*Trabzon Tarihi*"[10]dir. İstanbul'da Umran Matbaası'nda 1877 tarihinde Türkçe yazılan ve yayımlanan, ilk şehir tarihi olma özelliğini taşıyan eser Trabzon Tarihidir. Giresun'dan Batum'a kadar olan

---

[9] Mehmet Özsait; ''1990 Yılında Ordu-Mesudiye Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları'', *IX.Araştırma Sonuçları Toplantısı,* 1992.; ''1993 Yılında Ordu-Mesudiye Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları'', *XI.Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1993.

[10] Şakir Şevket, *Trabzon Tarihi***,** Haz. İsmail Hacıfettahoğlu, İstanbul 2001, s. 16
Trabzon'da doğan ve ticaretle uğraşan Durmuşoğulları ailesine mensup olan Şakir Şevket H 1292 / M. 1878 yılında çok genç sayılacak bir yaşta vefat etti.; Kemal Saylan, ''Ordu Kazasının Tarihi'', Gümüşhane Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.8.

bölgelerin tarihçesini, XIX. yüzyılda basılan Rumca tarihler ile Osmanlı kaynaklarından basılı ve eşraf aileleri elde bulunan yazılı belgelerden yararlanılarak çağın yeterli bilgisiyle yazılmış olan bir eserdir[11].

Ordu Kazası hakkında bilgi veren üçüncü eser ise 1890'lı yıllarda Anadolu'yu gezerken Ordu Kazası hakkında bilgi veren Vital Cuinet'in "*La Turkque d'Asie-Geographie administrative, Statistique Descriptive et Raisonnee de l'Asie Mineur*"[12] adlı eseridir.

Ordu Belediyesince yayımlanmış *"Ordu Evleri''* adlı kitapta ve Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce basılan broşürlerde ve Türkiye Turizm Kitabında, Atlas Dergisinin 2011 yılında çıkardığı *'Ordu Rotası'* adlı turizm rehber el kitabında da yöre hakkında tanıtıcı bilgiler yer almaktadır. 2010 yılında çıkarılan Ordu Envanter çalışması da mimari eserler hakkında yüzeysel bilgiler vermesine rağmen faydalı olmuştur. Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Şube Müdürü Y.Mimar Emel AZİZOĞLU KÜÇÜK'ün 2008 yılında Ankara Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde hazırlamış olduğu *''Ordu İli Aziziye Mahallesi Harun Furtun Evi Restorasyon Önerisi''* adlı yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ile Ordu Üniversitesi Yapı İşleri Şube Müdürü Y.Mimar Şafak Şahin'in Karadeniz Teknik Üniversitesinde Fen Bilimleri Enstitüsünde 2010 yılında hazırlamış olduğu *''Ordu Geleneksel Evleri Üzerine Araştırma''* adlı yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi bize doktora tez çalışmamızın bir kısmında katkı sağlamıştır. Sayın Sefer Murat ÖZDURMUŞ'un 1996'da *''Ünye Kadılar Sokağı ve Yakın Çevresi İçin Bir Koruma Önerisi''* adlı çalışması ile Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde hazırlanmış olan *''Ordu Geleneksel Evler Üzerine bir Değerlendirme''* adlı tez çalışmasıda, bize günümüzde Ordu ve Ünye de simge haline gelen ve mahalle ve sokak dokusuyla bütünleşen geleneksel ev ve sokaklarımızın genel durumları hakkında bilgi vermekte olup, çeşitli kurumlarca sağlamlaştırma ve restorasyon projeleri hazırlanmasında ve tez araştırmamızda faydalı olmuştur.

Ordu'daki tarihi eserlerle ilgili pek fazla yüksek lisans tez çalışması yapılmamış olup , doktora tez araştırması hiç yapılmamıştır. Kent ile ilgili hacer KUMANDAŞ'ın *''Ordu İli Kaya Mezarları''* adlı yüksek lisans tezi ie Esin ÖZDEMİR'in *''Ordu ve İlçelerindeki Türk Dönemi Mimari Eserleri''* adlı yüksek lisans tezide kaynak oluşturması bakımından önemlidir.

Ordu kent, geçirdiği deprem ve yangın felekatleri nedeniyle Osmanlı Dönemini yansıtan kent dokusu zamanla tahrip olmuş, birkaç mahalle dışında günümüze değin gelememiştir. Mimari eserler ağırlıklı olarak Osmanlı döneminden kalma olup, mimari eserler hakkında en kapsamlı çalışma Ordu İl Kültür Turizm Müdürlüğü ve Ordu Müzesi tarafından çıkarılan "Ordu ve İlçeleri Taşınmaz Kültür Varlıkları'' adlı envanter çalışması olup, kitapda görülen eksiklikler ve tesbit edilmemiş yapılar yaptığım doktora çalışmasıyla detaylı olarak röleve, bilgi ve yorumlamalarla ele alınacaktır. Mimari eserlerde eksik görülen yönler, tanımlamalar,

[11] Şevket, a.g.e., s. 35; Saylan, K., ''1868-1914 Yılları Ordu Kazası'', K.T.Ü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s.8.

[12] İbrahim Tellioğlu, "Vital Cuinet'e Göre Karadeniz Bölgesi'nin Nüfusu", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi***,** Say. 3, Elazığ 1998, s. 95

detaylı çizimler, yapılan kazılarda ortaya çıkarılan kalıntılar, bilinçsizce yok edilen tarihsel değerler detaylı olarak son güncellenmiş haliyle belirtilmiştir.

1.4. Metod ve Düzen

Çalışmamızın ilk aşamasında bölge ile ilgili bugüne kadar yapılmış çalışmaların tamamına ve yayınlanmış tüm eserlere ulaşılmaya çalışılmış olup geniş kapsamlı kaynak taraması yapılmıştır. Bu bağlamda öncelikle bölge ile alakalı kaynak taraması için, Ordu ve Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kütüphaneleri , Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphaneleri ile Ordu İl Halk Kütüphanesinde dökümanlar incelenmiştir ve fotokopileri alınmıştır. Ankara Türk Tarih Kurumu ve Milli Kütüphane de, Ordu hakkında Osmanlıca eserlere ulaşılmış ve çevirileri yapılmıştır. Çalışmamızı alan-arazi çalışması, fotoğraf arşivleme ve ofis çalışması olarak kısımlara ayırdıktan sonra, ilk olarak bölge ile ilgili kaynaklar toplanmış, 2013 yılının değişik ayları ile 2014 yılının Haziran-Temmuz aylarında bölgede arazi çalışması tamamlanmıştır. Günümüze gelebilmiş her bir eserin yerinde tespiti yapılarak mimari ve sanat tarihi disiplini içerisinde incelenmiştir. Arazi çalışmalarında kaynaklarda belirtilen bilgilerin doğrulukları yerinde incelenerek kentin geçmişteki fiziki yapısı ile günümüz fiziki ve kentleşme süreci kıyaslanarak fiziksel veriler toplanmıştır. Mimari eserlerin kent içindeki dağılımı tespit edilerek kentin halihazır planları üzerinde yerleri işaretlenmiş, günümüze ulaşan incelediğimiz yapıların fotoğrafları çekilmiş, bazı eserlerin detaylı rölöve ölçümleri alınmıştır.

Bu çalışmamız Ordu Merkez ve İlçelerindeki eserlerin Osmanlı Dönemini kapsayan kısmı ile sınırlı olduğundan, merkez, ilçeler ve köylerinde yer alan ve ilk yerleşimin etrafında şekillendiği kale yapıları dâhil edilmemiştir. Araştırma kapsamında, Ordu merkez, ilçe ve köylerinde bulunan ve ulaşılabilen mimari eserler ele alınmaya çalışılmıştır. Kaynaklarda adı geçen çoğu eserlere günümüzde rastlanmamaktadır. Eserlerin çoğunun son yüzyılda hızlı bir şekilde yok olduğu yöre halkından alınan bilgilerle de doğrulanmaktadır.

Ordu'nun geleneksel kent dokusunu oluşturan mahalle ve sokak dokusundan çok azı günümüze gelebilmiştir. Ordu'nun tarihi kent dokusunu oluşturan mahallelerinden Aziziye Mahallesi, Sıtkı Can Caddesi üzerindeki konutlar ile Ünye İlçesi Kadılar Sokakta ulunan konutlar değerlendirme bakımından çalışmamıza katılmıştır. Ordu merkezinde çalışma yapabildiğimiz mevcut örnekler ise ya bakımsızlıktan harap konumda, yada hızla artan betonarme yığını altında kaderlerine terk edilmişlerdir. Son yıllarda yapılan Sokak Sağlamlaştırma Projeleri ile bazı sokak dokuları ve konutlar Ordu Turizmine kazandırılmıştır. Kapıları kilitli ve terkedilmiş haldeki bazı konutların sahiplerine ulaşılamadığından, bu yapılar hakkında inceleme yapılamamış olup ancak benzer üslup ve özelliklerdeki yapılardan örnek seçilerek araştırma kapsamına alınmıştır. İnceleme yaptığımız bazı hamam ve yapıların kapıları kilitli olduğu için detaylı çizimlerine yer verilememiş, ancak dönemin sivil, dini ve ticari mimarisi hakkında bilgi vermesi ve ortak özelliklerinin tespiti açısından bu yapıların fotoğraflerine yer verilmiştir.

Elde edilen veriler ışığında tezde ilk olarak giriş bölümünden sonra Ordu'nun Çoğrafi Konumu ve Tarihçesine yer verilmiş olup şehrin fiziki yapısı ile geleneksel kent dokusu hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Tezin **Katalog** bölümünde yapılar türlerine göre ayrılarak Camiler, Türbeler, Kiliseler, Hamamlar, Çeşmeler, Köprüler, Konaklar ve Evler başlığı altında anlatılmıştır. **Katalogda** ele alınan bütün eserler, Katalog No, Yapının Adı, Bulunduğu Yer, İnceleme Tarihi, Fotoğraf, Çizim, Konumu, Tarihçesi, Kitabesi ve Yapının İncelenmesi şeklindeki başlıklarla tanıtılmıştır.

Yapının İncelenmesi başlığının alt bölümleri her yapı gurubu için farklı verilmiştir. **Camiler;** Yapının İncelenmesi, Plan ve Mimari (İç Mekan, Mihrap, Minber, Mahfil, Son Cemaat Yeri, Avlu), Cepheler, Örtü Sistemi ve Minare, **Kiliseler;** Yapının İncelenmesi, Plan ve Mimari (İç Mekan, Mihrap), Cepheler, Örtü Sistemi, **Türbeler;** Yapının İncelenmesi, Plan (İç Mekan, Cepheler), Örtü Sistemi, **Hamamlar;** Yapının İncelenmesi, Plan ve Mimari (İç Mekan), Cepheler, Örtü Sistemi, **Çeşmeler;** Yapının İncelenmesi, Plan (İç Mekan, Cepheler) Örtü Sistemi,; **Köprüler;** Yapının İncelenmesi, Genel ve Alt Bölümleri hakkında bilgi verilerek incelenmiş, **Konaklar** ve **Evler;** Yapının İncelenmesi, Genel, Avlu, Zemin Kat, Üst Kat gibi yapıların genel özellikleri hakkında bilgi verilerek incelenmiştir.

Değerlendirme bölümünde yapılar eldeki veriler ışığında çok fazla karşımıza çıkmayan aynı kent içindeki yan yana yer alan yapılar kendi aralarında ve yakın bölge mimarisiyle karşılaştırılarak, Plan ve Mekan Anlayışı, Yapı Elemanları (Mimari Yapı Elemanları), Strüktürel Elemanlar, Süsleme ve Mimari Dokuya Yansıması, Malzeme ve Teknik başlıkları adı altında değerlendirilerek kentin karalteristik yapısı tespit edilerek sonuca gidilmiştir.

Sonuç Bölümünde yapıların bölgesel ve ulusal bağlamdaki değerlerinden bahsedildikten sonra varılan sonuç belirtilmiştir. Kentin özgün yapısının önemi ve korunmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Tez; **Özet, Summary, Kaynaklar, Tablo Listesi, Çizim Listesi, Fotoğraf Listesi, Levhalar** bölümüyle son bulmaktadır

2. ORDU HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1. Ordu'nun Çoğrafi Konumu ve Tarihçesi

2.1.1. Ordu'nun Çoğrafi Konumu

Karadeniz bölgesinin Orta Bölümünde yer alan Ordu, Karadeniz'nin doğu kıyısında kurulmuş olup, etrafı yarım daire şeklinde dağlarla çevrilmiş bir ovanın merkezini teşkil etmektedir[13].

1902 yılındaki nüfus sayımına göre Ordu merkezinin nüfusu 117.086, 1902 Trabzon Vilayet Salnamesine göre 93.139 müslüman ve 13.736 Rum Ortodoks olarak gözükmektedir[14].

Kuzeyinde Karadeniz, Güneyde Sivas ve Tokat İlleri, Batı'da Samsun ve doğusunda yer alan Giresun illeri ile çevrili olan Ordu, 37-38 derece doğu meridyenleri ile 40-41 derece kuzey paralelleri arasında olup Orta ve Doğu Karadeniz illerinde toprakları bulunan, yaklaşık olarak 5963km2 yüzölçüme sahip olup, Melet deresi, Civil deresi, Akçova deresi gibi büyüklü küçüklü akarsuların oluşturduğu bir yerimizdir.

Ordu ili, genel olarak dağlık bir yeryüzü şekline sahip olup, Ordu ili burada yer alan Canik ve Doğu Karadeniz dağları kıyıya paralel olarak uzanır. Ordu ilinin topraklarının çoğu dağlarla çevrili olup, sahil kesiminden başlayarak kuzeyden güneye doğru gittikçe yükselen dağların, Çambaşı yaylası eteklerinden de görülen Karagöl yamacında 3017 metreye ulaştığı görülür. Çoğunlukla bu dağlardan kaynaklanan ırmaklar derin vadiler uluşturarak Karadeniz'e ulaşırlar.

Ordu İli Yaz ve Kış sıcaklık farkının oldukça az olduğu Karadeniz ikliminin etkisindedir. Yaz ve kış aylarında oldukça benzer bir iklim tipine sahip olan Ordu ili kış aylarında soğuk ve yağmurlu bir iklime sahiptir. Dağların Kelkit vadisine bakan güney yamaçlarında ise yağmurların biraz azaldığı yer yer karasal iklim hakimdir[15].

Dağların kuzey yamaçlarında Ordu'nun en önemli geçim kaynağı olan Fındık bahçeleri çoğunluktadır. Ayrıca elma, armut, dut, üzüm, incir, kivi gibi meyveleri de yetişmektedir. Kıyıdaki kasabalar genellikle iç kesimlerden sahile inen yolların denize ulaştığı yerlerde kurulmuştur.

Ordu İlinin yapılan yüzey araştırmalarında II. ve III. zamanlarda jeolojik ve topoğrafik yapısı şekillenmiştir. Aybastı ve Gölköy ilçelerindeki maden ve kömür yatakları da bu zamanlarda meydana gelmiştir[16].

---

[13] Anonim, "Ordu", *Büyük Ansiklopedisi, C. 2.*, İstanbul, 1979, *;* Anonim, *a.g.a, IX*, 6265-6280

[14] Anonim, *a.g.a*. 6271.Yurt ansiklopedisinde Trabzon Vilayet Salnamesine göre 1881/1882 nüfus sayımlarında Ordu'nun nüfusu etnik gruplar olarak eşit dağılım göstermekte, sonraki nüfus sayımlarında etnik grup sayısının düştüğünden bahsetmektedir.

[15] Anonim, *a.g.a*. s.6272.

[16] ''Ordu'97'', 1997,Ankara, s.47

Ordu ilinin topraklarını doğuda Giresun İlinin ilçe ve köyleri, batıda Samsun İlinin ilçe ve köyleri sınırlamıştır. Ordu iline bağlı 18 İlçe ve birçok köy mevcuttur.

Tarihi Milas Yolu üzerindeki konumu nedeniyle de yerleşmenin tarih boyunca önemli bir merkez olmasına neden olmuştur. Karadeniz'in hem liman taşımacılığına, kara ulaşımına olanak sağlayıp, Anadolu ve kuzey ülkeri arasında ticarette bir bağlantı noktası olma özelliğini 19. yüzyıla değin sürdürmesine rağmen, 19. yüzyılda Ortadoğu ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla kesintiye uğramıştır.

Ordu da temel ekonomik etkinlik tarım ve tarıma dayalı küçük sanayidir. İklimin ve toprakların elverişliliği nedeniyle fındık, kivi gibi ürünlerde yetiştirilir.

Kentin sit koşullarının önemli bir öğesi olan ve yarım daire şeklinde yamaçların çevirdiği merkezi kalker kütlenin üzerinde, tarihi kurul kalesi yükselir[17]. Merkezde Merkez Saray , Düz, Aziziye ve Taşbaşı adlarıyla dört ana mahalle bulunmaktadır.

2.1.2. Ordu'nun Tarihçesi

Ordu, Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin en önemli kapısı, çeşitli kültürlerin ve medeniyetlerin keşişme noktası, tarihsel ve doğal yolların başlangıç yeri konumundadır. Bu nedenle kentin tarihi çok eskilere dayanmaktadır.

Ordu İlinin Adının Kaynağı; İl merkezine Ordu adının verilmesi oldukça yenidir. Kentin 5 km güneydoğusunda yer alan Eskipazar Köyü'nün daha önceki adı Bayramlı, en eski adı da Orduydu. Kent büyük bir kasaba görünümünde olup bugünkü il merkezi ise bu kasabanın nahiyesi olup Bucak adını taşıyordu. XVIII.yy'a gelindiğinde Bucak Pazar yeri ve iskele olma özelliğinden yararlanarak gelişirken Bayramlı özelliğini yitirmeye başlamıştı. Bu büyüme 1869'da Bucak'a Bayramlı'nın eski adı olan ''Ordu'' adı verilmiş olup hiçbir değişime uğramadan günümüze değin gelmiştir. Ordu il sınırları içinde kurulan ve bilinen en eski yerleşme M.Ö. VIII.yy'da Miletoslular'ca kurulan ve bugün ''*Bozukkale*'' diye bilinen Kotyora kentidir[18]. Kotyora, Boztepe'nin uzantısı olan dik bir yamaç görünümünde okçuluk kıranının önündeki düzlükte olup güney kenarı Balıktaşı kayalıklarından denize inmekte , doğusunda deniz, kuzeyinde bugünkü şehir mezarlığının kapladığı hafif meyilli sahada yer almaktadır[19].

Ordu'nun tarihi süreç içerisinde, M.Ö. 2 binde güneydeki Kızılırmak vadisi içinde yaşayan, Hititlerle çağdaş aynı zamanda Hitit devleti kuzey sınırlarını tehdit eden Kaşkarlarla başlamıştır. Hitit imparatorluğu Murşili döneminde (M.Ö. 1341) yılında sınırlarını Ordu'ya kadar genişletmişti. Bölge, Hititlerin kavimler göçü ile yıkılması sonucu Kaşgarlar da büyük darbe almış ve gittikçe zayıflayarak tarih

[17] Anonim, *a.g.a.* s.12.
[18] Anonim,; *a.g.a.* s.6261.
[19] Çebi, Sıtkı, ; ''Ordu Tarihi ve 50. Yılında Ordu Şehri'', İstanbul, 2000, s.69-75.

sahnesinden silinmişlerdir[20]. Hitit kültürünü yansıtan kentlerin keşfinden 20.yy'ın içlerine kadar geçen uzun zaman içinde kurulan yerleşmelerden elde edilen bilgiler, Hitit mimarisi konusunda önemli bilgiler vermektedir. Hitit döneminde yeni bir yerleşme tipi olan dağ kentleri ortaya çıkmaktadır[21]. Hitit Devletinin hüküm sürdüğü bölgelerde bölgesel ve topografik konumun ve doğal çevredeki kullanıma el veren yapı malzemeleri, yapı konstrüksiyonunu ve tekniğini belirleyeceği açıktır[22]. Hititlerin Anadolu, Orta Karadeniz, Kuzey Suriye ve Mezopotamya bölgelerinde geniş bir çoğrafyada hakimiyet sürmüşler ve etkilerini hissettirmişlerdir[23]. M.Ö. 9 yy'da Amazonlar Ordu ve Giresun yörelerine yerleşmişlerdir[24]. Anadolu'da irili ufaklı kavimlerin yardımıyla Kimmer'leri Asurlular durdurabilmişlerdir[25]. Karadeniz bölgesine hakimiyet kuran en eski yerli halklardan biride Tibarenler[26] olmuştur. Kimmer –İskit istilaları sonrasında M.Ö.720-680 yılları arasında Tibarenler, Trabzon'un güney batısına çekilmek zorunda kalmışlardır [27]. Pontus kralı Mithiridates zamanında bu bölgeye Romalılar hakimiyet kurdu. Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca (M.S. 395), burası Doğu Roma İmparatorluğu'nun egemenliğinde kaldı[28]. 1071 yılındaki Malazgirt Savaşı ile Selçuklu Türkler'inin hakimiyetine girmiştir. 1204'te Haçlı Ordusu'nun İstanbul'u işgalinden sonra Latin İmparatorluğu kurulduğu zaman Aleksios Kommenos İstanbul'dan kaçarak bu bölgede Trabzon Rum İmparatorluğu'nu kurdu. Fatih Sultan Mehmet 1461'de bu İmparatorluğa son verince bütün kuzey Karadeniz kıyıları Osmanlı'nın eline geçti[29]. Milli mücadele yıllarında Ordu İli ve çevfotoi oldukça sakin olup, herhangi bir ayaklanma ve işgal olmamıştır. 1920'de sancak (vilayet) merkezi olan Ordu'nun 1780-1790 yıllarına tarihlendiği, 1834 ve sonrasında şehrin hayli geliştiği rivayet edilmektedir[30].

1948'de R.Carpenter Karadeniz'in M.Ö.680'den önce Greek denizcilerine kapalı olduğu düşüncesini ifade etmiş ve böylece M.Ö. 680'den önce Pontus bölgesinde kolonizasyonun arkeolojik kalıntısının neden olmadığı açıklamaya çalışmıştır. Greklerin Karadeniz'e daha öncelerden girebildiği B.W.Labree ve A.J.Graham tarafından yazılan iki ayrı makale ile ortaya konulmuştur[31].

---

[20] M.Özsait,''1993 Yılında Ordu-Mesudiye ve Sivas Koyuhisar Yüzey araştırmaları'',*XII.Araştırma Sonuçları Toplantısı*,1993,s.459-482; M.Özsait;''1990 Yılında Ordu-Mesudiye Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları'', *IX. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1991, s.357-376; M.Özsait; ''1991 Yılında Ordu-Mesudiye Yüzey Araştırmaları'', *X.Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1992, s.311-330; M.Özsait; ''1992 Yılında Ordu-Mesudiye Yüzey Araştırmaları'', *XI.Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1993, s.285-300.

[21] Wulf Schirmer, ''Şehir, Saray, Tapınak'', *Hititler ve Hitit İmparatorluğu*, 18 ocak 22 nisan 2002, Sturtgat,s.482.

[22] A.y., s.482.

[23]Hititlerin yayılışı gösteren harita Frank Starke tarafından ''Hititler ve Hitit İmparatorluğu'' adlı 2002 ylında basılan kitapta sayfa 305-306 da gösterilmiştir.

[24] Büyük Ansiklopedi,cilt.11,1986,s.4296.

[25] Yediyıldız, B., ''Ordu Tarihinden İzler'', İstanbul, 2000, s.69-75.

[26] Umar, B., ''Karadeniz Kapadokias'sı'', Pontos, 2000, s.26.

[27] "Ordu 73 ili yıllığı", 1973, s.3.

[28] Ordu'97,; *a.g.e*.s.30; *a.g.a*., s.6265-6280.

[29] *a.g.a*. s.7273-6280.

[30] Bayhan, Ali Ahmet,; ''Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Prof.Dr. H.Örgün Barıştaya Armağan'', *Bildiriler*, Ankara, 2009,s.60.

[31] Kumandaş, Hacer.;''Ordu İli Kaya Mezarları'', Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Arkeoloji A.B.D., Erzurum, 2004, s.3-4.

Ordu'nun kaza olarak Trabzon vilayetine bağlanması 1871 yılında gerçekleşmiştir. Vona, Balaman, Aybastı, Gölköy ve Ulubey nahiyeleri bu dönemde Ordu'ya bağlanarak kaza teşkilatı oluşturulmuştur. Vilayet, Sancak, Kaza ve Nahiye şeklinde Osmanlı'da oluşturulan idari bölünme, XIX. Yüzyıl boyunca ve 1920 yılı sonuna kadar Ordu'nun Trabzon Vilayetinin Merkez Sancağı'na bağlı kaza durumunda kalmıştır.1805 yılında Şebinkarahisar sancağı Erzurum'dan alınarak, Ordu İlinin Hapsamana (Gölköy) ve Bucak kasabaları ile birlikte Trabzon'a bağlandı. 1831 yılında Osmanlı İmparatorluğu yapılan idari bölünmeye göre, 29 eyalaete ayrılmıştır. Fatsa'dan itibaren Ordu, Ulubey, Gölköy toprkları Trabzon Eyaletine, Ünye ile birlikte Fatsa'nın iç kısımları Canik (Samsun) Eyaletine bağlanmıştır[32]. Ordu 1883 yılında büyük bir yangın geçirmiş ve kentin bugünkü hali bu yangından sonra tekrar düzenlenmiş eski mahalle dokusu tahrip olmuştur. 1939 yılında Erzincan'da meydana gelen depremde Ordu'yu büyük ölçüde etkilemiş ve tahribata uğratmıştır.

Ordu'nun oluşum ve gelişiminde rol almış her bir devir kendi altında bir çok medeniyeti barındırmaktadır. Bu medeniyetler ya önceki medeniyetin üzerine bir şeyler ilave etmiş, ya yıkmış yada esinlenerek baştan eser yapmak suretiyle kendi dönemlerinin izlerini şekillendirmişler ve bulundukları konumların önemli stratejik noktalar olması sebebiyle sürekli kentler el değiştirmişlerdir. Tarihten gelen kültür kalıntıları özellikle Roma, Bizans ve Türk-İslam ve Osmanlı kültür ve medeniyetlerinin izlerini taşısa da günümüzde özellikle Osmanlı Dönemine tarihlendireceğimiz çok sayıda eser mevcuttur.

Günümüz itibariyle Ordu'da ayakta kalan eser sayısı gerçek sayının çok altında dır. Mevcut eserlere bakarak geçmiş hakkında kesin yargılara varmak zor olmakla beraber, ancak yaşayan yapıların birtakım özelliklerine bakarak bu yapılarla ilgili yapacak çok şey bulunmaktadır. Sanatın üslup konusunun bir çok etkenlere bağlı olarak genişlik arz edeceği muhakkaktır. Mimariye de aynı mantıkla bakmak gerekir.

Ordu ilinde bulunan Tarih öncesi, Türk-İslam ve Osmanlı dönemlerinden kalan mimari yapılar üzerine sanat tarihi çalışmalarında yapıların plan ve konstrüksiyonunu ele alan bazı araştırmalar yanında, sivil mimari üzerine tipolojik açıdan irdelenmiş çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalardan da azami ölçüde faydalanılmaya çalışılacaktır. Bölge ile ilgili en önemli araştırma faliyetleri içerisinde bulunan mimar ve sanat tarihçileri; H. Kahraman, Prof. Dr. Şengül Öymen Gür, Tarihçi Kemal Saylan, Mimar Şafak Şahin, Doğan Kuban, Suat Çebi, Ordu Belediyesi, Kültür ve Turizm Müd. Envanteri, Emel Azizoğlu ve Ordu'ya gönül vermiş arkadaşların çalışmaları bize yol gösterici olacaktır.

[32] Pars Tuğlacı ''Osmanlı Şehirleri'', Milliyet Gazetesi Armağanı, s.259.

2.2. Fiziksel Doku Özellikleri

Karadeniz bölgesinin Orta Bölümünde yer alan Ordu, Karadeniz'nin doğu kıyısında kurulmuş olup, etrafı yarım daire şeklinde dağlarla çevrilmiş bir ovanın merkezini teşkil etmektedir[33].

Kuzeyinde Karadeniz, Güneyde Sivas ve Tokat İlleri, Batı'da Samsun ve doğusunda yer alan Giresun illeri ile çevrili olan Ordu, 37-38 derece doğu meridyenleri ile 40-41 derece kuzey paralelleri arasında olup Orta ve Doğu Karadeniz illerinde toprakları bulunan, yaklaşık olarak 5963km2 yüzölçüme sahip olup, Melet deresi, Civil deresi, Akçova deresi gibi büyüklü küçüklü akarsuların oluşturduğu bir yerimizdir[34].

Ordu ilinin topraklarının tamamına yakını dağlarla kaplıdır. Sahilden başlayarak kuzeyden güneye doğru gittikçe yükselen dağların, Karagöl dağında 3017 metreye ulaştığı görülür. Zirvede bulunan buzullar ve diğer oluşumlar buzul devrinin izlerini taşırlar. Çoğunlukla bu dağlardan kaynaklanan ırmaklar derin vadiler oluşturarak Karadeniz'e ulaşırlar. İlde Karagöl dağının zirvesinde bulunan küçük buzl gölleri ve Fatsa ilçesinin güneyinde yer alan Gaga Gölü ile Ulubey deki Ulugöl'den başka göl yoktur[35].

Sahil kesimi genellikle topoğrafya ve denize inen yolların keşişme noktasına göre kurgulanmıştır. Kırsal kesimlerde yerleşme düzeni, dağların kuzeyinde dağınık güneyinde toplu köyler şeklindedir. Dağların kuzey yamaçlarına gidildiğinde halkın geçim kaynağı olan fındık bahçeleriyle çevrili olduğu, 1000-2000 metrelerde kayın ve ladin ağaçlarının çoğunlukta olduğu nemli ve sık ormanlar görülmektedir. Kelkit vadinse bakan yerlerde ise, sarıçam ve meşe topluluklarına rastlanır[36].

2.2.1. Topoğrafik Yapı ve Depremsellik

Ordu İlinin Topoğrafik Yapısı, Kuzeyde Karadeniz, Güneyde Sivas ve Tokat İlleri, Batıda Samsun ve Doğuda da Giresun ili ile çevrili bulunan Ordu, 40-41 kuzey enlemleriyle 37-38 boylamları arasında yer almaktadır. Toplam yüzölçümü 6001 km2 olup, üzerinde Melet, Civil Deresi, Akçova Deresi gibi büyüklü küçüklü akarsuların oluşturduğu yer yer alüvyon düzlükler bulunmaktadır[37].

Ordu İli genel olarak dağınık olup Canik ve Doğu Karadeniz Dağları arasında kıyıya paralel olarak uzanmaktadır. Topraklarının tamamına yakını dağlarla kaplı olup, sahilden başlayarak kuzeyden güneye doğru gittikçe yükselen dağların, Karagöl dağında 3017 metreye ulaştığı görülür. Batıdan doğuya doğru yükseklikleri artan bu

---

[33] Anonim, "Ordu", *Büyük Ansiklopedisi, C. 2.*, İstanbul, 1979, *;* Anonim, *a.g.a, IX*, 6265-6280

[34] www.ordu.gov.tr/tr/index.Option=content., 10 Mayıs 2012

[35] Ordu Valiliği, il Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ordu-Kültür Turizm Envanteri, s.10-25; Şafak Şahin., ''Ordu Geleneksel Evleri Üzerine Araştırma'', *Karadeniz Teknik Üniversitesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, s.4.

[36] Anonim, a.g.a.s.6270-6280; Şahin, Ş., *a.g.e.*, s.5.

[37] "Ordu Kültür-Turizm Envanteri", *Ordu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*, Ordu, 10-25 (2005).

dağlar, akarsular tarafından kesilerek derin vadiler veya yaylalar meydana getirmişlerdir. Bu yaylalarda yüksek tepeler bulunur. İlin en yüksek tepesi, 3038 m ile Kırkkızlar tepesidir. İlde Karagöl dağının zirvesinde bulunan küçük buzul gölleri ve Fatsa ilçesinin güneyinde yer alan Gaga Gölü ile Ulugöl'deki başka göl yoktur[38].

Dağların kuzey yamaçlarında yaklaşık 1000 metreye kadar fındık bahçeleri çoğunlukta olup, armut, şeftali, üzüm, kivi, incir, erik, kiraz gibi meyvelerde yetiştirilmektedir. Kelkit vadisine bakan yamaçlarda genellikle sarıçam, meşe ve ladin topluluklarına rastlanmaktadır. Sahil bandına yakın olan yerlerde beldeler kurulmuş olup, kırsal kesimde yerleşme düzeni, dağların kuzeyinde dağınık güneyinde toplu köyler şeklindedir.

Türkiye'nin deprem yönünden, Ordu İli, tarihinde büyük depremler geçirmiştir. Topoğrafik ve jeolojik veriler açısından riskli sayılabilecek bir alanda kurulan Ordu şehrinin sahil kesimi III. derece, orta kısmı II. derece ve güney kesimleri ise I.derece deprem kuşağında yer almaktadır. M.S. 818-1415 tarihlerinde Tokat ve Amasya bölgelerinde[39] oluşan depremin etkisi Ordu'da hissedilmiş ve yıkımlara sebep olmuştur. 1903-1498 tarihin de Anadolu'da ''küçük kıyamet''[40], 1887, 1916, 1939 ve 1942[41] yıllarındada şiddetli depremler olmuş ve bu depremlerin etkisiyle Ordu'da yıkımlara sebebiyet vermiştir. Özellikle 1939 Erzincan depreminin verdiği zarar Ordu'da fazla olmuş birçok konut kullanılamaz hale gelmiştir.

2.2.2. Bitki Örtüsü

Ordu ili Orta ve Karadeniz bölgesinin orta kesimimde yer alan ve geçimini fındıkla sağlayan bir kentimizdir. Bu bakımdan kentin hemen hemen tamamına yakınında halk fındık bahçeleri yetiştirmekte ve geçimini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Ordu halkının ençok tükettiği sebzelerin başında Karalahana gelmektedir[42].

Doğal bitki örtüsü olarak kıyıdan başlayıp, 500-600 m yükseltili yamaçları izleyip, yer yer topoğrafyanın etkisiyle daralan yada genişleyen bir orman şeridi göze çarpar. Kıyı şeridinin bitkisel örtüsünde yer yer bakıma ve toprak özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan bozulmalar ve seyrekleşmeler vardır[43].

Karadeniz kıyılarını belli bir yükselti kuşağına dek kaplayan bitki örtüsünün oluşumunda ılık ve bol yağışlı iklim özelliklerinin etkisi çok büyüktür[44].

---

[38] A.e, 10-25 (2005).
[39] Emine Saka Akın, ''Tokat Kentinin Fizksel Gelişimi, Anıtsal ve Sivil Mimari Örneklerinin Analizi ve Değerlendirilmesi'', *Karadeniz Teknik Teknik Üniversitesi*, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009, s.30.
[40] H., Asarkaya, ''Osmanlılar Zamanında Tokat'', C.I, *Tokat Maatbaası*, 1941,.
[41] H.T. Cinlioğlu, ''Osmanlılar Zamanında Tokat'', C.IV., *Barış Matbaası*, 1973.; Saka, E., *a.g.e.*, s.30.
[42] Anonim, ''Ordu Kültür Turizm Envanteri'', s.10-25.
[43] Anonim, *a.g.a*. s.6248-6339; Azizoğlu, E., *a.g.e.*, s.6.
[44] Anonim, *a.g.a*. s.6248-6339.

Kıyı şeridinde ve dağların orta kısımlarında yayvan bitki örtüsü ile iğne yapraklı bitkiler göze çarpmaktadır. Sarıçam, ladin, gürgen, kavak gibi türler bitki örtüsünü oluşturmaktadır[45].

2.2.3. İklim

Ordu İlinin dört mevsim bir arada sahip olan bir karasal iklime sahip olduğunu söyleyebiliriz. Sahil kesimlerinde Doğu Karadeniz ikliminin hakim olduğunu, yılın her zamanı bol yağış alan bir topoğrafyaya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yazları serin, kışların ılık seyretmesi dışında, yaz aylarında kavurucu sıcaklara rastlanmaz. Bol yağışlar kentte zengin bir bitki örtüsü oluşmasına olanak sağlamış olup, ilin güneyinde karasal iklim egemendir[46].

Çoğrafi yapısı gereği, deniz ve kra olmak üzere iki farklı iklim karekteri gösterir. Ordu İli'nin en soğuk ayı, Ocak ve Şubat aylarıdır. Sahil kesiminde en sıcak aylar, Temmuz ve Ağustos ayıdır. Sahil kesimlerinde, kar yağışı azdır ve uzun süre yerde kalmaz. İç kesimlerde ise kar yağısı yoğundur ve kış daha uzun sürer. Uzun yılları kapsayan ölçümlere göre ortalama sıcaklık, 13.9 derece, yıllık yağış miktarları ise sahil ilçelerinde 1.024 mm, iç kesimlerinde ise 865 mm'dir[47].

Ordu İli, yaz ve kış sıcaklık farkının oldukça az olduğu, Karadeniz ikliminin etkisindedir. Kışları ılık, yazları nemli, yaz ve kış arasındaki sıcaklık farkının oldukça az olduğu bu tipik Karadeniz iklimi sahilden başlayarak, güneye doğru dağların doruklarına kadar devam eder. Dağların Kelkit vadisine bakan güney yamaçlarında ise yağışların azaldığı karasal iklimim özellikleri hissedilir[48].

Kuzeyden gelen soğuk rüzgarlar taşıdıkları deniz nemini Canik Dağları'nın kuzey eteklerinde bırakır. Canik dağların'nın güney kısımlarında bu durumun tam tersı görülmektedir. Denize bakan yamaçlarda yaz ile kış ve gece ile gündüz arasında yüksek ısı farkları görülmez. Yörede genellikle bağıl nem oranı, sahilde %76 'a kadar çıkar ve kendini hissettirir. Yağışlar da sahil kesimine göre daha azdır[49].

Dağların kuzey yamaçlarına inildikçe yaklaşık 1000 metreye kadar fındık bahçeleri yoğunlaşmaktadır. Yörede fındığa alternatif olarak elma, armut, üzüm, şeftali, kivi , incir, erik gibi ürünler de yetiştirilmektedir. Kelkit vadisine bakan yamaç kesimlerde sarıçam ve meşe ağaçlarının sıklığına rastlanmaktadır. Kırsal kesimlerde yerleşme düzeni, dağların kuzeyinde dağınık, dağların güneyinde ise toplu köyler şeklindedir[50].

---

[45] Anonim, *a.g.a*. s.6248-6339; Ordu Kültür ve Turizm Envanteri. s.10-25; Azizoğlu, E., *a.g.e*. s.6-7.
[46] Yurt Ansiklopedisi, Cilt:IX, ''Ordu'', *Anadolu Yayıncılık*, İstanbul, 1983, s.6248-6339.
[47] Anonim, ''Ordu Kültür ve Turizm Envanteri'', *Ordu Valiliği il Kültür ve Turizm Müdürlüğü*, Ordu, 2005, s.10-32.
[48] Anonim, *a.g.a*. 1983, s.6248-6339.
[49] Anonim, *a.g.a*. 1983, s.6248-6339.
[50] Anonim, a.g.a., s.6248-6339; Şafak Şahin, ''Ordu Geleneksel Evleri üzerine Değerlendirme'', *Karadeniz Teknik Üniversitesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010, s.5.

2.3. Kentsel Gelişme ve Kent Dokusu

2.3.1. Kentsel Gelişme

Ordu ilinin ülke içindeki yerleşme sistemini incelediğimizde, Karadeniz Bölgesi'nin doğusunda yer almaktadır. Doğudan Giresun, güneyden Sivas ve Tokat, batıdan Samsun illeriyle çevrilidir. Ordu İli'nin kuzeyde Karadeniz de 107 km uzunluğunda kıyısı mevcuttur[51].

Ordu'nun toprakları Doğu Karadeniz Sıradağları'nın orta kesiminde yer almaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinin geleneksel yerleşim şekli ise, genelde bir tepenin doğuya bakan yamaç kesimlerinde başlar. Düz kesimlerinde ise kıyıda bir iskele ve gerisinde ticaret alanları olarak kendini göstermektedir[52].

Ordu Dağları, kuzey Anadolu kıyı dağlarının bir kolu olan Canik Dağları'nın devamı olup, bu dağları yaran akarsular, derin vadiler ilin ulaşım ağının oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Dağlar, Ordu İli'nin kıyı ve iç kesimleri arasındaki bağı kopardığından kuzeyde ve güneyde iki farklı toplumsal yapı oluşturmuştur. Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Trabzon, Rize, Artvin, Gümüşhane, Giresun İllerinden oluşan Doğu eniz Bölgesi ülke alanının %9'unu kaplamaktadır.

Ordu ilinin yerleşme düzenini ve nüfus yoğunluğunu etrafını çevreleyen dağlar ikiye bölmüş ve etkilemiştir. Yoğunluk kıyı şeridinde il ortalamasını önemli ölçüde aşmaktadır. Kıyı şeridinde yer alan Perşembe ilçesi, 1980'de km 2 de 214 kişiyle en yoğun kıyı kesimi olup, bunu Fatsa ve Ünye ilçeleri takip etmekteydi. En düşük yoğunluğa ise dağlık yapısından dolayı Mesudiye ilçesi yer almaktaydı. 1980'de Ordu iline Merkez ilçe ile birlikte 11 ilçe ve 8'i bucak merkezi olan 521 köy bağlıyken günümüz itibariyle 18 ilçe ve pekçok köy yer almaktadır[53].

Ordu şehrinin düz kesimlerinde tarımdan dolayı yerleşme pek gelişmezken yerleşim dokusu topoğrafya, hava etkisi, güneş ve rüzgarlanma, gibi unsurların geçerli olduğu kesimlerde şekillenmiştir. Doğu Karadeniz bölgesi ve Ordu şehrinde mekansal gelişim ve yerleşim toplumun sosyo-ekonomik yapısına, idari ve topoğrafik etkenlerden dolayı yaşam sürecine göre oluşmuştur.

Karadeniz'in en güzel kıyı şeridi olarak bilinen Ordu İli, denize doğru keşişen yollar, yüksek kesimde denizle örtüşen bir tepe (Boztepe) ve tepenin doğu yamacında gelişen şehir dokusuyla bütünleşen mahalleler ve fiziki alt yapı Ordu'nun ana öğelerini oluşturur. İlk yerleşim bölgeleri olarak, Taşbaşı, Aziziye, Kirazlimanı, Zaferi Milli Mahalleleri dikkat çekmektedir. Günümüzde, geçirdiği çoğu felaketlerle eski dokusunu kaybeden mahalleler olsada, saydığımız bu mahalleler Ordu'nun kent dokusunda hala söz sahibidirler. Zamanla sıkışan yoğunluk iç kesimlere doğru genişlemiş ve şehrin tarım alanlarını oluşturan düz kesimlerde yeni şehirleşmenin temelini oluşturmuştur.

---

[51] T.C. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ordu, s.3-5; Anonim, *a.g.a*. s.6248-6339.
[52] Şahin, Ş., *a.g.e*. s.8.
[53] Anonim, *a.g.a*. s.6248-6339.

Ordu'nun yeni gelişen yerleşim alanlarında yer yer birbirini dik kesen yollara rastlansa da düzensiz keşişen yollar çoğunlukta olup bu yollar etrafında yükselen binalar, apartmanlar boy göstermektedir. Özellikle Düz ve Şarkiye Mahallerinde bu yerleşim şeklini görmekteyiz. Doğu ve güney topoğrafyayı içine alarak büyüyen şehirde, Bucak, Subaşı, Şahincili, Bahçelievler, Durugöl, Cumhuriyet , Şirinevler, Akyazi Mahalleleri de şehrin ekonomik gelişmesinde payını almış ve ticaret hayatı gelişmeye başlamıştır. Günümüzde bitirilen Karadeniz Sahil Yolu projesi ve açılan çoğu tüneller sayesinde Ordu ili Trabzon, Samsun ve Giresun ileriyle daha da yakınlaşmış ve sınır ticaretin artmasına yol açmıştır. Ulaşım ağının genişlemesiyle Amasya-Tokat-Samsun-Ordu- Batum-Artvin gibi illere mesafe daralmış ve ticaret hacmi daha da artarak ilerlemeye devam etmektedir.

2.3.1.1. Yönetim

Yerel Yönetim; siyasal, hukuki bir kavram ve sosyal-idari bir kurum olarak geç ortaçağlar Avrupasının ürünüdür. Öz mali kaynaklarını kendi organlarının kararları doğrultusunda kullanan özerk bir mali idari yapı ve bu yapının tüzel kişilik kazanması yoluyla şehirlerin özgürleşmesi; gerçekte XII. yüzyıl Avrupasında başlayan ve boyutları bugüne kadar uzanan bir tarihsel olgudur[54]. Yerel yönetim geleneği ise; demokratik yaşamı ve siyasal katılmayı tek kelimeyle yurttaşlık bilincini yerleştiren bir gelişmedir. Güçlü bir yerel yönetim sadece kentlerin ve köylerin bayındırlığını ve sağlıklı yaşamını sağlayan bir örgüt demek değildir; ön planda sağlam bir demokratik terbiyenin yerleşmesini hazırlayan bir toplumsal süreçtir[55]. Tanzimat'la birlikte Osmanlı siyasi hayatına giren bu kavramlar zamanla olgunlaşarak günümüz yerel yönetim anlayışının şekillenmesinde önemli paya sahip olmuştur.

Osmanlı klasik döneminde kaza merkezleri nüfusu fazla kalabalık olmayan yerleşim yerleriydi ve kazaları kadılar yönetmekteydi. Her kaza Dairesi 40, 50, bazen 300 kadar köyü toplamaktaydı. Bu köylerde ortaya çıkan hukuki sorunlar, o şehir veya kasaba kadısının mahkemesine gelirdi. Kadılar buralarda hem idari amir, hem de belediye hizmetlerinin sorumlusu olarak görev yapmaktaydılar. Kadı sadece şehrin değil civarındaki köy ve nahiyelerin de mülki amiri ve yargıcı idi, sözü edilen alan ise onun kaza Dairesiydi. Merkez bürokrasisinin üyesi olan kadı belirli bir süre için tayin edildiği bu bölgede; yargının, kolluk işlerinin, mali görevlerin ve şehir yönetiminin sorumlusuydu[56]. Kadının belediyecilik cephesinde en çok meşgul olduğu iş esnaf işleri narh yahut azami fiyat keyfiyetleri idi. Esnafın aralarında çıkan ihtilafları kadı hallederdi. Belediye yasaklarına aykırı hal ve hareketleri görülenleri kadı cezalandırırdı. Yenilecek şeylerin bolluğuna ve ucuzluğuna bunların hükümetin emirlerine ve konulan narha uygun surette satılıp satılmadığına kadı bakardı. Kısacası kadı, fikrinde ve icraatında tam bir istiklal sahibiydi[57].

---

[54] İlber Ortaylı, ''Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880), Ankara, 2000, s. 1

[55] Ortaylı, *Mahalli İdareler***,** s. 4; Kemal Saylan, ''1868-1914 Döneminde Ordu Kazası '', Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2007, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, s.22-25.

[56] Ortaylı*, Mahalli İdareler***,** s. 12, Saylan, K., *a.g.e*., s.23.

[57] Osman Nuri Ergin, "Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı", *Türk Belediyecilik ve Şehircilik Tarihi Üstüne Seçmeler***,** Haz. Selahattin Yıldırım, İstanbul 1987, s. 119; Saylan*, a.g.e*.s.21-25.

XIX. yüzyılın ortalarına doğru kadıların idari güçlerinin zayıflaması ile birlikte Mart 1842'den itibaren kaza müdürlükleri teşkil edilmeye başlandı[58]. Ordu yerleşmesiyle ilgili bilgilere çeşitli gezginlerin seyahatnamelerinde ulaşılmaktadır. Yüzyılın ilk çeyreğinde Ordu'yu ziyaret eden Vital Cuinet, 400 hanesi 5.000-8.000 nüfusu olduğunu ve birçok cami, 6 hamam, küçük bir Pazar yerinin olduğunu yazmaktadır[59].

1864 ve 1871 tarihlerinde yayınlanan vilayet nizamnameleriyle birlikte ise kazaların başına kaymakam tayin edilmeye başlandı. Kaymakamlar, doğrudan Dâhiliye Nezareti'ne bağlı olup, atanma ve diğer özlük işleri bu makam tarafından yapılırdı. Ancak, valilere karşı sorumlulukları vardı ve bağımsız olarak önemli kararlar alıp yürütme yetkileri sınırlı idi.[60]

Ayrıca nizamnamelerle birlikte kaymakam başkanlığında kaza idare meclisleri oluşturuldu. Bu meclisler mal müdürü, tahrirat kâtibi, naip (kadı vekili), müftü ve gayrimüslim cemaatin ruhani reisleri gibi tabii üyeler ve ikisi müslim ve ikisi de gayrimüslim dört seçilmiş üyeden oluşmaktaydı.

Nizamnamelerle birlikte oluşturulan bu düzenlemeler içinde Ordu Kazası'nın yönetiminde 27 kaymakam, 18 naip, 5 müftü ve 15 mal müdürü görev yaptı.

Osmanlı Devleti ayrıca kazalarda çeşitli kuruluşlarda fahri olarak da vazife yapan, çevrenin güvenini kazanmış, çalışkan, dürüst ve örnek davranışlar içinde bulunan bütün Osmanlı tebaasına din ve mezhep farkı gözetmeksizin çeşitli nişanlar ve rütbeler verirdi. Rütbe ve nişan alan bu insanların merasimlerde ayrı bir kıyafetleri ve mevkileri bulunmaktaydı. Ordu Kazası'nda çeşitli kuruluşlarda görevler yaparak hizmet etmiş, kazanın önde gelen insanlarının nişan ve rütbeleri ve bunları aldıkları tarihler şöyledir[61].

2.3.1.2. Nüfus

Nüfus hareketleri, toplumların dönüşümünde daima etkin bir rol oynamıştır. Gerçekten de, dünya tarihine bakıldığında, göçün ve yerleşik hayata geçmenin etkisi, aynı şekilde doğum ve ölüm oranlarının yüksek veya düşük olması ve bu demografik olayların toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal etkileri açık ve yaygın olarak görülebilir.[62] Nüfusun büyüklüğüyle ilgili yetersiz veriler, doğumların ve ölümlerin kaydedilme sorunları, özellikle de doğurganlık ve ölüm oranları ya da tarihin belirli bir döneminde ve belirli bir bölgedeki aile büyüklüğü gibi belli konular üzerinde çalışmaya girişen herkesi kösteklemektedir[63].

---

[58] Musa Çadırcı, "Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840–1876)", *Belleten***,** 206 (1989), s. 237–257 ; Saylan, K., *a.g.e*., s.25.
[59] Saylan, K.,*a.g.e*., s.25-26.
[60] Çadırcı, *a.g.e*., s. 236; Saylan, K., a.g.e., s.24.
[61] Sıtkı Çebi, *Salnamelerde Ordu***,** s. 85–86
[62] Kemal H. Karpat, ''Osmanlı Nüfusu (1830–1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri'', İstanbul 2003, s. 40; Saylan, K., *a.g.e*., s.47.
[63] Karpat, *a.g.e*., s. 40; Saylan, K., *a.g.e*., s.47-48.

1800'li yılların sonunda Ordu Kasabası'nda köyler dâhil olmak üzere 15.681 kadın, 16.415 erkek, Perşembe nahiyesinde 8.566 kadın, 8.643 erkek, Bolaman nahiyesinde 6.383 kadın, 6.946 erkek, Ulubey nahiyesinde 5.494 kadın, 5.674 erkek, Hapsemana nahiyesinde 6.577 kadın, 6.748 erkek, Aybastı nahiyesinde 5.206 kadın, 5.461 erkek ve 240 konverti (dönme, muhtedi) ile 8.000 muhacir olmak üzere kaza genelinde 49.887'si erkek ve 47.907'si kadın toplam 105.794 nüfus yaşamaktadır[64].

1980'de Ordu'da ortalama nüfus yoğunluğu 119 kişi/km2 dir. İldeki nüfus yoğunluğu, ülke ve bölge yoğunluğunun çok üzerindeydi[65]. Nüfusunun çok büyük bir çoğunluğu tarımla uğraşan Ordu'da, kırsal kesimde yaşayanların il nüfusunun ¾ ünü oluşturması normal karşılanırken, ilin topoğrafik yapısı ili iki farklı toplumsal yapıya bölen en önemli etken olarak görülmektedir.

Klasik dönem Osmanlı idari yapısı tahrir defterlerinde Canik-i Bayram olarak geçen Ordu Kazası'nın XV. ve XVI. yüzyıllarda etnik açıdan nüfus durumu şöyleydi: Canik-i Bayram'da veya Ordu'da 1455'te toplam 7.177 kişi yaşıyordu. Bu nüfusun 6.551'i Müslüman (yüzde 92,6), 526'sı (% 6,8) gayrimüslimdi. Bu Hıristiyanlardan bazıları da zaman zaman Müslümanlığı tercih ediyorlardı. Yediyıldız, XV. yüzyılda Ordu Kazası'nın Öksün köyünde gayrimüslim iken Müslüman olan iki şahsın baba adlarının Kosta ve Yorki olduğunu belirtilmektedir[66]. 1613'te ise toplam nüfus 23.769 idi. Bunun 20.970'i Müslüman (yüzde 88,2), 594'ü (% 2,8) gayrimüslimdi. Öte yandan 1642 tarihli mufassal avarız defterlerindeki rakamlara göre ise Ordu yöresinde -ki bu dönemde yörede Milas, Bazarsuyu, Akköy, Ebu'lhayr, Ulubey, Ordu-yu Bayramlu, Yakubbeyderbendi, Bolaman, Çamaş, Aybastı, Habsemana, İskefsir kazaları bulunmaktadır- kayıtlı kişiler esas alındığında, erbab-ı menasıb dahil müslim nüfusun oranı yüzde 95'e çıkmaktaydı[67]. 1583 tarihli kayıtlara göre Bayramlu'da sancak dışına iskana tabi tutulan müslim hane sayısı 12, tahmini nüfus ise 60 idi[68].

XV. ve XVI. yüzyıllarda gayrimüslim unsurun yaşamadığı Ordu Kazası'nda XIX. yüzyıla gelindiğinde nüfus dengeleri değişmeye başlamıştı. 1860 yılına gelindiğinde nüfus Ağasının yaptığı sayım sonuçlarına göre kazada, 39.500'ü Müslüman, 8.680'i Rum, 3.000'i Ermeni olmak üzere toplam 51.180 kişi yaşıyordu[69]. 1890'lara gelindiğinde ise Ordu Kazası'nın nüfusu 99.444'e ulaşmıştı. Bunların 80.000 kadarı Müslüman geri kalan bölümü ise Rum ve Ermeniler oluşturuyordu[70].

1881/1882-83 nüfus sayımlarına göre Ordu ilinde 146'sı kadın, 142'side erkek olmak üzere toplam 288 protestan yaşamaktaydı. Aynı dönemde toplam nüfusu 50.638 olan Ünye'de 43.308 Müslüman, 30.349 olan Fatsa'da 27.895 müslüman

---

[64] Tellioğlu, a.g.m., s. 99-100; Anonim, *a.g.a*. s.6245-6339.
[65] Anonim, *a.g.a*. s.6248-6339.
[66] Bostan, a.g.e., s. 323
[67] Mehmet Öz, "Dedeler ve Torunlar", *Orta Karadeniz Kültürü, Orta Karadeniz Kültürü Sempozyumu*, Ankara 2005, s. 208; Saylan, K., *a.g.e*., s.48.
[68] Hanefi Bostan, a.g.e., s. 94–95; Saylan, K., *a.g.e*., s.49.
[69] Ortaylı, "Trabzon Vilayeti ve Giresun…", s. 123
[70] Sami, a.g.e., s. 825-826

yaşamaktaydı. XIX. Yüzyılın sonunda Ordu'da Ordu, Ünye ve Fatsa'da etnik ve dinsel grupların kadın-erkek nüfus oranları birbirine yakındı. 1902'de Ordu nüfusunun nüfusu ise 117.086'ya yükselmiş durumdaydı. 1902 ve 1904 Trabzon Vilayet Salnameleri Ordu İlinin ve İlçelerinde yaşayan etnik grup ve Müslümanların sayısını vermektedir[71].

Tarih	Ordu Kazası				Ordu Merkez Kasabası			
	Müslüman	Rum	Ermeni	Toplam	Müslüman	Rum	Ermeni	Toplam
1869	53.478	9.398	5.422	68.298	15.326	4.598	2.890	22.814
1878	65.916	9.938	6.660	82.514	18.222	5.252	3.982	27.456
1882–84	79.771	10.398	7.552	97.721	------	------	------	-------
1895	80.333	10.443	7.871	98.647	------	------	------	-------
1902	91.139	13.736	------	------	------	------	------	-------
1903	110.185	13.658	------	------	------	------	------	-------
1904	94.974	14.188	9.983	119.145	26.796	7.238	5.728	39.762
1914	111.421	18.505	12.349	142.275	-------	------	------	------

Tablo:1- Ordu Kazasının Nüfusu 1869-1914[72]

2.3.1.3. İdari Yapısı

Osmanlı Devleti, taşra yönetiminde Türk-İslam geleneğinin başarılı bir sentezini oluşturmuş, bu sentez içinde ise taşra yönetiminin genel yapısı merkezdeki yönetim kademelerinin alt derecelerinin oluşturulmasıyla şekillenmişti. Devletin ilk zamanlarında merkez-taşra ilişkileri nispeten gevşeklik arz etmekteydi. Ancak devlet güçlendikçe, merkez ile taşra arasındaki ilişkiler daha da sistemli hale getirilerek iyice merkeziyetçi bir yapı kazandırıldı.

Osmanlı Devleti, Ordu Yöresini hâkimiyeti altına aldıktan sonra başlangıçta Hacıemiroğulları Beyliği'nin idari teşkilatlanmasında büyük değişikliklere gitmedi. Ankara Savaşı'ndan sonra 11 yıl fetret devri yaşayan devlet kısa sürede kendini toparlayarak Anadolu'da tekrar Türk birliğini sağlama çalışmalarına hız verdi. Bu çalışmalar doğrultusunda 1427'de tekrar Ordu ve Yöresini ele geçirerek buranın tahririni çıkardı. Ancak bu tahrir henüz ele geçmediği için Ordu Kazası'nın bu dönemki idari yapısı ve sınırları hakkında kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

---

[71] Anonim, *a.g.e*. s.6248-6339.

[72] Ekinci, *a.g.m*., s. 85; TVS, 1286(1869), s. 139; Saylan, *a.g.e*. s.50-51.

Osmanlı Devleti bölgenin ikinci tahririni ise imparatorluğun diğer bölgeleriyle birlikte Fatih Sultan Mehmet zamanında 1455 yılında çıkarmıştır. Bu tahrire göre Bolaman Irmağı ve Aksu Irmağı'nı sınır olarak belirlenip yöre üç kazaya bölünmüştür. Bolaman Irmağı'nın batısında kalan bölüm Canik Sancağı'na katılmış, iki ırmağın arası Vilayet-i Bayramlı, Aksu Irmağı'nın doğusunda kalan kısım ise Vilayet-i Çepni (Çepni ili/Çepni memleketi) olarak adlandırılmıştır. Vilayet-i Bayramlı olarak isimlendirilen ve Bolaman Irmağı'nın doğu kısmında kalan bölgenin sınırı, tabii olarak bugünkü Ordu İli'nin sınırları gibi değildir[73].

XVIII. ve XIX. yüzyılın başlarından itibaren yöreye başka yerlerden Rum ve Ermeni göçlerinin yoğunlaşmasıyla gayrimüslim nüfusun önceki yüzyıllara göre yörede daha da arttığı görülmektedir[74].

1871 yılında yapılan idari örgütlenmede, Ordu kasabası merkez olmak üzere Vona (Perşembe), Bolaman, Aybastı, Hapsamana (Gölköy) ve Ulubey bucaklarıyla bir ilçe örgütü oluşturulmuştur[75].

XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti çeşitli sebeplerden dolayı ülkedeki nüfusu tespit etmek ihtiyacı hissetmiş ve bu nedenle değişik dönemlerde ülke genelinde nüfus sayımları yapmıştır. Osmanlı Devleti'nde 1828/29–1831 sayımı şimdiye kadar "*ilk*" sayım olarak bilinmektedir, çünkü sonuçlarının özet halinde ilk kez yayımlandığı (Enver Ziya Karal'ın kitabının başlığında böyle anılmaktadır) ilk nüfus sayımıdır. Bu sayımda Sivas Vilayeti'ne bağlı olan Karahisar'ı Behramşah'ın nüfusu 3.819, Süleymanlı'nın nüfusu ise 1.389 olarak verilmiştir[76].

Bu salnamelerde, her ne kadar biraz düzensiz yayımlanmış olsalar da, 1868 yılından itibaren her vilayetin genel nüfus istatistiklerinin yanı sıra Hıristiyan toplulukların etnik bileşimine ilişkin sağlam veriler de yer alıyordu[77]. Bu nedenle ayrıntılı ve etnik bileşimlere ilişkin sağlam bilgiler vermesi Osmanlı Nüfus Sayımlarını ve Vilayet salnamelerini diğer kaynaklara nazaran daha değerli ve güvenilir kılmaktadır. Nitekim İngiliz konsolosları başta olmak üzere diğer devletlerin konsolosları da devletin istatistiklerine itibar ettikleri için hazırladıkları raporlarda bu verileri esas almayı tercih etmişlerdir.

2.3.1.4. Sosyo-Ekonomik-Kültürel Yapı

Osmanlı Devleti'nin sınırları içinde yaşamış olan insan gruplarından biri olan Ordu topluluğunu, toplum yapısından ise bu grupların örgütlenme biçimi ve aralarındaki ilişkiler ağı anlaşılmaktadır.[78] Saltanat beratı ile padişahın kendilerine

---

[73] Necati Demir, ''Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Tarihi Alt Yapısı'', Ankara, 2005.s. 77;
[74] Saylan, K., *a.g.e.*, s.48.
[75] Tuğlacı, P., *a.g.e.* s.259.
[76] Karpat, *a.g.e.*, s. 56
[77] Karpat, *a.g.e.*, s. 84
[78] Bahaeddin Yediyıldız, "Osmanlı Toplumu", *Osmanlı Devleti Tarihi***,** C. II, İstanbul 1999, s. 441

dini ya da idari yetki tanıdığı kimselerden oluşan yönetenler (askeri) sınıfı; diğeri ise, muhtelif din ve soylara mensup zümrelerden oluşan yönetilenler (reaya) sınıfıdır[79].

Osmanlı Döneminde geçişkenliği yüksek olan din adamları, imtiyazlı, kapalı bir kast haline getirilmiştir. Osmanlı döneminde toprak sahipleri ve köylüler fiilen iki sınıf idiler.

Osmanlılar; yönetici zümre dışında kalan geçimini tarım, hayvancılık, ticaret, zanaat gibi işlerle sağlayan, devlete belirli ölçüde vergi veren veya başka mükellefiyetleri yerine getirmekle sorumlu olan, mensup oldukları dine ve bulundukları mekana göre değişik statülere sahip bulunan muhtelif grupları genel olarak reaya diye ifade etmiştir.[80] Reaya çeşitli din, mezhep ve ırklara mensup topluluklardan müteşekkildi. Ancak toplum ırk esasına göre değil, düşünce ve inanç temeline göre teşkilatlanmıştı[81].

Bu bakımdan , Karadeniz Bölgesi ve boğazlar birbirini bütünleyen önemli ekonomik ve stratejik yerlerdendi. Tokat, Samsun, Ordu, Giresun, Sinop ve Trabzon illerini kapsayan geniş ağ yolları üzerinde ılıman iklimlerde yetişen zeytin, şarap, fındık, kiraz, buğday, elma, pamuk, at, koyun, gümüş, bakır, kalay madenleri, orman ürünleri, v.b. ürünler kolonistler tarafında Ege ve Akdeniz bölgelerine satılmaktaydı[82]. M.Ö. 9-7 yüzyıllarda koloni ticareti Karadeniz bölgesinde çok yoğundur.Karadeniz Bölgesi'nin doğusunda kalan bir kıyı ili olan Ordu, 6.001 km2 yüzölçüme sahip olup, %0.8 ini kaplar. Tarıma dayalı ekonomisi hızla artan nüfusa yeterli iş olanaklarını sağlıyamadığı için, Ordu 1950 lerin ortalarından başlıyarak il dışına yoğun göç veren bir il olmuştur. 1975 te Ordu doğumluların 1/5 inden çoğu il dışında başta İstanbul olmak üzere büyük sanayi merkezlerine yerleşmişlerdi[83].

Ordu kentinin Anadolu Selçuklu ve Osmanlı öncesi sosyo-ekonomik yapısı ile bilgiler sınırlı olmasına rağmen, Osmanlı Tahrir defterlerinden kentin sosyo-ekonomik yapısından, şehirleşme sürecinden, çevresinde yer alan hanlar ve kervansaraylardan, medreselerden, inşa edilen yol ve köprülerinden bilgi sahibi olmaktayız.

Anadolu'nun Türkleşme sürecinde Ordu İli Anadolu Selçukluları ile birlikte ulaşımda önemli bir kavşak noktasındaydı. Milas yolu üzerinde doğu ile batıyı birbirine bağlayan önemli yol güzergahını üzerinde yer almasından dolayı ekonomik olarak Orduya yansımaları olmaktaydı. Ekonomik olarak gelişme ve bunun sosyal hayata yansımasıda ticaret ve ticaretin sağlandığı ulaşım yollarıyla gerçekleşmedir.

Ordu'nun ekonomik yapısında egemen olan tarım, XIX.yy'da üretilmeye başlayan ve giderek ilin ana üretimi olan fındık üretimi ve ticaretine bağlıdır. Fındık üretimi ve ve ihracatında ülkenin önde gelen Yöresi olmasına karşın, Ordu'nun yurt içi gayri safi hasılatıdaki payı oldukça küçüktür.

---

[79] Yediyıldız, a.g.m., s. 444
[80] Abdullah Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi***,** Trabzon 1999, s. 160
[81] Yediyıldız, a.g.m., s. 465
[82] Yavi, *a.g.m.* 1986.
[83] Anonim, *a.g.e.*, s.6248-6339.

Ordu, diğer Doğu Karadeniz Bölgesi illerinde olduğu gibi, kıyının hemen yanında yükselen dik yamaçlı dağlarla kaplıdır. Bu topoğrafik yapı ilerde sürdürülebilir toprakları daraltmakta başka ürünlerin yetişmesinde engel teşkil etmektedir[84].

Tek ürüne dayalı il tarımı, sanayileşmenin gerektirdiği sermaye birikimi yetersiz kalmıştır. Bunlara ulaşım olanaklarının yetersizliği ve devlet yatırımlarının sınırlılığıda eklenince ilde sanayileşmede ilerlemenin neden olmadığı daha iyi anlaşılmaktadır[85].

İlin topoğrafik yapısı, kıyı ve iç kesimlerde birbirinden çok farklı iki toplumsal doku oluşturmuştur. Ordu, eğitim, sağlık ve sosyal güvenliğe ilişkin temel göstergeşer açısından genel olarak ülke ortalamasının altında olan bir ildir. Ordu'da tarımın ağırlıklı olması ve sanayileşmenin geri olması sosyal yapıyı daraltmaktadır.

2.3.2. Kent Dokusu

2.3.2.1. Tarihi Dokunun Gelişim Süreci

Doğu Karadeniz Bölgesinin en güzel şehirlerinden biri olan Ordu Kenti, günümüzde doğal güzelliklerinin yanı sıra, kültür ve turizm ekonomisi yönünden de hızla gelişim gösteren bir ilimizdir. Geleneksel yerleşim düzeni olarak şehrin doğu yamaçlarında yoğunlaşan konut bloğu, düz kesimlerde tarım ve ticaret alanlarına yerini bırakmıştır.

Ordu şehrinin düz kesimlerinde tarımdan dolayı yerleşme pek gelişmezken yerleşim dokusu topoğrafya, hava etkisi, güneş ve rüzgarlanma, gibi unsurların geçerli olduğu kesimlerde şekillenmiştir. Doğu Karadeniz bölgesi ve Ordu şehrinde mekansal gelişim ve yerleşim toplumun sosyo-ekonomik yapısına, idari ve topoğrafik etkenlerden dolayı yaşam sürecine göre oluşmuştur.

XVIII. yüzyılda önemli ulaşım ağı ve ticaret merkezlerinden biri olan Ordu ili, geçmişte deprem ve yangın gibi önemli felekatler atlatmıştır. Bu bakımdan sahip olduğu kent dokusunun büyük bölümünü günümüz itibariyle kaybetmiştir. Doğu Karadeniz bölgesi genelinde ve Ordu ilinde mekansal gelişim ve yerleşim şekli yapısı sosyo-ekonomik etmenlere, kısmende doğal koşullara bağlı olarak şekillenmiştir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nca yapılan tespit-tescil çalışmaları sonrasında kentin merkezinde 12'si anıt eser, 131'i sivil mimarlık örneği olmak üzere 143 adet eserin mevcut durumu tespit edilmiştir[86].

Kentin tarihi dokusu ne yazıkki zamanında yanlış yapılan imar planlarından etkilenmiş, elde kalan anıtsal nitelikteki birkaç yapıda yok olmuştur. Kültürel nitelikteki yıkıma uğruyan sivil mimarlık örneklerinden günümüzde ayakta

---

[84] Şahin, *a.g.e*., s.5-15.
[85] A.y, s.5-15..
[86] ''Tarihi Ordu Evleri Envanteri'', *Ordu Belediyesi-Ordu Mimarlar Odası*, 2007.; ''Ordu Kültür ve Turizm Envanteri '', *Kültür ve Turizm Müdürlüğü*, 2010.s.5-20.; Azizoğlu, E., *a.g.e*. s.9

kalabilmiş olanlarıda çıkan yönetmelik ve koruma yaklaşımlarıyla kurtarılmıştır. Bu kurtarılanlar arasından sececeğimiz sivil mimarlık örneklerinide araştırmamız içerisinde bahsedimektedir.

Tescilli eserlerin yapısal durumlarına bakıldığında %22 sinin iyi durumda olduğu gözlenmektedir. Ancak bu orana karşılık yapısal durumu orta ve kötü olanlarının oranı %42 ve %25 olmaktadır. Tüm eserlerin %2'si harap durumda olarak belirtilirken, mevcut olmayanların oranı %9'dur. Ordu kentsel sit alanı içerisinde bulunan tescilli eserlerin mevcut kullanım durumuna göre %38'ini konutlar oluşturmaktadır. Tüm sivil mimarlık örneklerinin % 27'si ise kullanılmayan yapılar oluşturmakta olup bunların %7'si ise günümüzde mevcut degildir[87].

Ordu merkezde yapılan araştırmalar sonucu, tescilli eserlerin %22'sinin bakım ve onarımı yapılarak korunduğu, %16'sının bakımı ve onarımı yapılarak kısmen korunduğu, %62'sinin ise bakımı ve onarımı yapılamadığından oldukça kötü durumda olduğu görülmüştür[88].

Ordu'nun kent dokusunun oluşmasını sağlayan konut planların, Anadolu kentlerinde görüldüğü gibi spontone oluşumu, benzer karekterde olan evlerin dizileri, dar, düzgün olmayan, fotoğrafsel yol ağları meydana getirmiştir[89].

Buna paralel olarak Ordu İlçelerinden Ünye de Kadılar yokuşunda bulunan sivil mimari örneklerimizin çoğunun bakım ve onarımı yapılarak Kültür ve Turizm ekonomisine kazandırılmış, Fatsa, Gölköy, Mesudiye, İkizce, Perşembe, Ulubey gibi çoğu ilçelerimizde bulunan eserlerimizin tespit-tescil işleri yapılarak koruma altına alınmıştır. Bunun yanı sıra bazı yapılar restorasyonu yapılmış olup ya özgün işlevini sürdürmekte yada farklı işlevsel kullanımlarda hayatlarını sürdürmektedirler. Bunlara Ulubey Sarpdere Köprüsü, Dedeli Köprüsü, Ordu Merkez Taşbaşı Kilisesi, Düz Mahalle Kilisesi, Ünye Kaptan Evi.v.s örnek gösterebiliriz (Foto.).

Ordu kentsel sit alanı için hazırlanan Koruma amaçlı İmar Planı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun (Gayrımenkul eski eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu) 06.03.1996 tarih ve 1351 sayılı Kurul Kararı ile onaylamıştır.

XIX. yüzyılın sonları–XX..yüzyılın başlarına ait Trabzon Vilayet Salname'lerinde adı geçen yapılarla bugün mevcut olan veya yöre halkının yıkıldığını bildiği yapılar karşılaştırıldığında çok sayıda yapının ortadan kalktığı anlaşılmaktadır. Salnamelerde geçen 2 Hükümet konağı, 1 Sıbyan Okulu ''Dar'ül Huffaz'', Eskipazar Köyü Camii Yakınında 1 Medrese[90], 1 Kütüphane, 30'dan fazla

[87] ''Tarihi Ordu Evleri Envanteri'', *a.g.e.*2007.; Azizoğlu, E., *a.g.e.*,s.9.
[88] ''Tarihi Ordu Evleri Envanteri'', *a.g.e.*2007
[89] Suphi Saatçi, ''Ev ve Sokak İlişkisi'', *Geleneksel Evleriyle Kerkük Kent Dokusu*, Kerkük Vakfı, İstanbul, 2006, s.64.
[90] Tuğlacı, P., *a.g.e*., s.260.; Pars Tuğlacıya göre 1889 tarihli Trabzon il yıllığına göre, Ordu ilçesi içinde kasaba ve köy medreselerinin faaliyette bulunduğu belirtilmektedir. Ordu Merkezde ''Osman Paşa Medresesi'', 80 öğrenci ile öğretim yapmaktaydı. Bugünkü İbrahim Paşa Camii yanında bulunan ve günümüzde tamamen yok olan medrese, Trabzon İlinin 57. Valisi Haznedaroğullarından Osman Paşa tarafından yaptırılmıştır.

çeşme, 2 mescid (kütük Cami),1 Silahhane, 1 Sabunhne, 5 Kilise[91], 7 hamam v.b.yapılardan günümüze ulaşamayan çoğunluktadır. 10 cami ve mescidden günümüze; tarihi öneme sahip merkezde 4 cami olmak üzere 5 hamam, 3 mescid (kütük camiler), 5 köprü, 4 kilise[92], 5 çeşme gelebilmiştir. Ordu'da, mahallelerde mevcut olan birçok kitabeli çeşme yok olmuştur[93]. Keçiköyü'ndeki yol üzerinde bulunan Çürüksulu Ali Paşa Çeşmesi, H.1327, M1911 tarihinde, Selimiye Mahallesinde yer alan Yusuf Ağa Çeşmesi H. 1248, M.1832 tarihinde yapılmış olup, Taşbaşı Mahallesinde Acı Su çeşmesi , Aziziye Mahalesinde bulunan Kadılar çeşmesi gibi 30'u aşkın çeşmede günümüze gelememiştir[94]. Ayrıca tersane, köprü ve iskelenin XIX. yüzyıl sonlarından önce ortadan kalktığı sanılmaktadır.

Perşembe, Bolaman, Ulubey, Hapsemana, Aybastı adlarıyla 5 nahiyesi olan Ordu Kazası'nda 309 köy ve kaza sınırları içinde toplam 16.458 ev bulunmaktadır[95]. Kaza merkezindeki bina ve yapılara bakıldığında ise 150'si yeni ve taştan yapılmış 500 mağaza ve 10 okul olmak üzere toplam 1.221 hane bulunmaktadır.

2.3.2.2. Mahalle ve Yol Dokusu

Karadeniz'in en güzel kıyı şeridi olarak bilinen Ordu Kenti, Doğu Karadeniz kıyı yerleşimlerinin tipik özeliklerini taşıması yanında genellikle bir tepe etrafında şekillenmeye başlamıştır. Denize doğru uzanan bu tepenin doğuya bakan yamaçlarında yerleşim göstermiştir. Boztepe olarak bilinen bu tepenin etrafında Nizamettin Bu yerleşim alanlarında Ordu'nun ilk mahalleleri yer almaktadır. İlk yerleşim bölgesi olarak Taşbaşı, Aziziye, Zaferi Milli ve Kirazlimanı mahalleleri ilk kent dokusunun oluşmasında önemli mahallelerdir. Zamanla Kirazlimanı Mahallesi büyüyerek Kumbaşını içine katmıştır. Zamanla nüfus, ticaret ve ulaşım ağlarının büyümesiyle mahalle sayısı tarım yapılan düz arazi kesimlerine doğru genişleme göstermiştir. Düz, Selimiye, Saray ve Şarkiye mahallelerinin eklenmesiyle, ikinci yerleşim bölgesi konumlanmaya başlamış olup, zamanla yapılaşma güneye ve doğu yamaçlara kaymıştır. Yeni Mahalle, Bucak, Bahçelievler, Şirinevler, Güzelyalı, Karapınar, Karşıyaka, Durugöl, Elmalık, Şahincili gibi mahalleler Ordu kentinin üçüncü ve dördüncü yerleşim bölgelerini oluşturmuştur.

Geçmişte Ordu kenti deprem, sel, yangın gibi birçok felaket geçirdiği için tarihi dokuya sahip birçok mahalle eski özelliğini yitirmiş, betonarmeleşme ile farklı bir görünüme örtünmüştür. Ancak günümüzde, sivil mimarlık örneklerinin kattığı

---

[91] Tuğlacı P., *a.g.e*.s.260-261.; Pars Tuğlacı'nın belirttiğine göre, 1870 yılında Çay Mahallesine bir Rum kilisesi, 1895 yılında Protestan Cemaati için bir kilise, Calishane Nahiyesi Gülhöyü köyüne Atik Aya Yorgi Kilisesi, 1896'da Elmalık Mahallesine Osmanlı Hükümetinin izniyle Rum kilisesi inşatının yapılması gerçekleştirilmiştir.

[92] Tuğlacı, P., *a.g.e*. s.260.

[93] Celal Tuna,; ''Orta Karadeniz Bölgesi Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari'', *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul, 2008.s.15-70.

[94] Tuna, C.,; *a.g.e*, s.15-70.

[95] Ordu hakkında "*Sıtkı Can'a Armağan*" adlı kitabın yazarı olan İbrahim Dizman, Ulubey yerine Sulubey, Aybastı yerine ise Espaça ve Hasti isimlerini kullanmıştır. Dizman, Sulubey isminin Amasya tarihiyle ilgili kitap yazan ismini vermediği bir yazarın Karadeniz komutanın isminden geldiğini, Espaça ve Hasti isimlerinin ise halk arasında söylendiğini ifade ettiği İbassa kelimesinin değişik şekli olduğunu iddia etmektedir.

atmosferi içinde barındıran Aziziye, Taşbaşı, Düz ve Zaferi Milli mahallerinde bir nebzede olsa XVIII. Yüzyıl kent dokusunu hissedebilmekteyiz. Aziziye Mahallesi'nde 9 tescilli eser, Taşbaşı'nda 39 tescilli eser, Düz Mahallede 19 tescilli eser Zaferi Milli Mahallesi'nde 52 tescilli eser bulunmaktadır[96].

Yollar ve kaldırımlar, kitlesel olarak devam eden yeni yapılaşma süreci içinde yapı blokları ile sınırlandırılırlar. Sokaklar genellikle denize doğru uzanan ve birbirini dik kesen ara sokak ve yollardan oluşmaktadır. Izgara sistem yol dokusuna sahip olan Ordu'da yollar paralel sıralanmış ana caddeleri dik kesen sokak yollarının iç içe olduğu bağlantılarla birbirine kenetlenmiştir. Örneğin; Selimiye, Şarkiye gibi paralel caddeleri denize yer yer dik uzanan yollar kesse de düzensiz bir planlama mevcuttur. Sokağa paralel olarak sıralanmış yapıların hemen hemen aynı yükseklikte olmaları, cephe düzenlerinde tüm yol cephesi boyunca bir çizgi şeklinde uzayıp giden pencere sıraları ile yapı döşemelerini belirgin kılacak şekilde yapılan silmeler, yol dokusunun oluşturduğu yataylığı etkin kılmaktadır. Topoğrafyanın sağlamış olduğu olanak sayesinde bu ana yollar kenti bir baştan bir başa kesintisiz dolaşabilmektedir.

Ordu'nun kent dokusunun oluşmasını sağlayan konut planların, Anadolu kentlerinde görüldüğü gibi spontone oluşumu, benzer karekterde olan evlerin dizileri, dar, düzgün olmayan, fotoğrafsel yol ağları meydana getirmiştir[97].

Ancak bu şekilde iki yanında eşdeğer niteliklere sahip yapılarla sınırlandırılmış, uzun yol mekanlarının monoton bir atmosfer oluşturduğu, belleklerde daha az iz bırakan soğuk ve şaşırtıcı etki yaptığı XV. Yy'dan beri bilinmektedir[98].

Ordu İlinin eski fotoğraflarına baktığımızda yolların ve sokakların, günümüzdekine benzer taş malzeme ile kaplandığı anlaşılmaktadır.

[96] ''Tarihi Ordu Evleri Envanteri'', *a.g.e.*2007
[97] Suphi Saatçi, ''Ev ve Sokak İlişkisi'', *Geleneksel Evleriyle Kerkük Kent Dokusu*, Kerkük Vakfı, İstanbul, 2006, s.64.
[98] Giritlioğlu, C.; *a.g.e*. s.35.

3. KATALOG

3.1. CAMİLER

KATALOG NO: 3.1.1

YAPININ ADI : ATİK İBRAHİM PAŞA (ORTA) CAMİ[99]

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: Mayıs 2013- 19.06.2013

FOTOĞRAF: 12-30

ÇİZİM : 3-6

1. KONUMU

Ordu Merkez Selimiye Mahallesinde'dir. Ordu Merkez ilçesinin yerleşim dokusu içerindeki Orta Cami, Boztepe'ye çıkış yoluna yakın olması ve şehirle bütünleşmesi nedeniyle dikkat çekmektedir. Asıl adı Atik İbrahim Paşa olan, Camii, Kapalı çarşı mevkiyle iç içe olduğundan dolayı halk arasında ''Orta Camii'' olarak bilinmektedir.

2. TARİHÇESİ

Selimiye Mahallesi'ndeki caminin, doğu giriş kapısı üzerinde inşa kitabesi bulunmaktadır.

Camii, Eskipazar çevresinde asayişin yok olduğu tarihlerde Bucak Mahallesinde konaklayan bir askeri birliğin kumandalarından İbrahim Paşa öncülüğünde ahşap olarak inşa ettirilmiş, sonrasında yıkılıp yerine 1800 yılında taştan yeni bir camii yaptırılmıştır[100].

Yapı, 2008 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce onarımdan geçirilmiş olup günümüzde ibadete açıktır.

2.1. Kitabeler[101]

Caminin, doğu giriş kapısındaki kitabesinde belirtildiğine göre, H.1216/M.1802 inşa ettirilmiştir.

Kitabe, celi sulüs hatlı ve beş satırdan ibaret olup Osmanlıca olarak yazılmıştır.

---

[99] Atik İbrahim Paşa'nın 1800'li yıllarda Ordu'da kumandanlık yaptığı sırada camiyi yaptırdığı söylenmektedir. www.tarihvemedeniyet.org/salnameler.

[100] Baş, Ali, ''Ordu'da Osmanlı Camileri'', *S.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Konya, 1994,s.261-264;Özdemir , *a.g.e*. s.13.

[101] Baş, *a.g.m*. s.263..

Metin

طيّار محمود پاشايا كر معين أولدو خدا هر زمان

فقراء دعاسنه مظهر أولدو سلطان سليم خان

ايكي عالم ده ن مدّدن أولسون اعلي عمرون أولي

هممي دولة بو جامعي شريفي مجدد أيلدي بنا واحيا

أعني جانك محصل وكيلي سَر بوّاب دركاهي اعلي علي آغا

با عوني باري نوع إنسان أولدو علي آغا قاءلي

حجي مصطفي زاده صالح آغا أدلّ علي الخير

شرمي تاريخ أيلدي مبادرة معمور أولان دنيا و آخرة

هر كيم تشريف أدوب كر أوكور ايسه بو أبياتي

نقصان دكيل بلكي مأ مول ده ن زيا ده أدر إن[20]

Okunuşu

Tayyar Mahmut Paşa'ya ger mu-in oldu Hüda her zaman
Fukara duasına mazhar oldu Sultan Selim Han,
İki âlemde mededin olsun ala ve ömrün ula
Himem-i devlet bu camii şerifi müceddet eyledi bina ve ihya
A'na Canik Muhassal vekili ser-bevvab-ı dergâhı Ali Ağa
Ba avni bari nev inşanın oldu Ali Ağa Kaili
Haci Mustafa Zade Ağa eddallu ale'l-hayr
Şermi tarih eyledi mübaderet mamur olan dünya ve ahiret
Her kim teşrif edüp ger okur ise bu ebyatı
Noksan değil belki me'mulden ziyade eder inamatı
Allah yardımcılarını aziz eylesin
– yıl 1216/1802

Anlamı

Tayyar Mahmut Paşaya Cenab-ı Hak her zaman yardımcı oldu. Fakirlerin duasına mazhar oldu Sultan Selim Han. İki Cihanda yardımların yüce olsun, ömrün uzun olsun, devletin himmetiyle bu Cami-i Şerif yeniden bina ve ihya edildi. Bu Canik Sancağı'nın vekili dergâh baş kapıcısı Ali Ağa, Allah'ın yardımıyla tarafınca yeniden inşa edildi. Hacı Mustafa Ağa Zade hayra delalet eder. Her kimki teşrif edip, bu beyitleri okursa dünya ve ahretleri mamur olsun.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Cami, dıştan 17.00x25.50 m. ölçülerinde olup kuzey-güney doğrultusunda boyuna dikdörtgen planlıdır (Çiz. 3). Yapı, son cemaat yeri ve harim kısmından oluşmakta olup kuzey ve doğu yönünden sınırlayan bir avluya sahiptir. Yapıya giriş kuzey ve doğu cephelerinden açılan birer kapıyla sağlanmaktadır.

Kuzey cephesinde yer alan son cemaat yeri, avlunun güney kısmında doğu-batı yönünde uzanır. üç sivri kemer gözlü olup her kemer gözü ahşap tavan ile örtülmüştür. Son cemaat yerinin sağında ve solunda sivri kemerlerin camekânla kapatıldığı kapalı odacıklar bulunmaktadır. Son cemaat yerinin orta bölümü, dört serbest desteğe oturmuş ve sivri kemerle bağlantı sağlanmıştır. Batı yönündeki sivri tonozla örtülü kare planlı kapalı mekân imam odası olup üzeri ahşap tavanla örtülmüştür (Fot.24-26). Güney ve kuzey duvarlarında demirli dikdörtgen duvarlar dikkat çeker.

Son cemaat yeri yuvarlak kemerli bir kapı ve yanlarında dikdörtgen pencerelerin bulunduğu bir bölümle orta mekâna açılır. Orta mekânın ibadet bölümüyle ortak duvarında yuvarlak bir kemer ve niş üzerine oturan kapı, yanlarda sütunceler arasına yerleştirilmiş yuvarlak kemerli ince uzun dikdörtgen formlu küçük pencereler bulunmaktadır.

İbadet mekânı 15.35x19.30 m. ölçülerinde olup, ortada dört adet beton desteğe oturan bir kubbe yer almaktadır. Kubbe ve kubbenin oturduğu beton kirişler ahşap tavanla kaplanmış olup, harime estetik bir görünüm kazandırmıştır. Harimin kuzey tarafında giriş kapısının sol tarafında 21 basamakla çıkılan mahfil yer almaktadır (Fot. 21).Mahfilin orta kısmında ise öne doğru çıkıntılı çıkma mevcuttur.

İç mekânın kuzey duvarında beş, güney duvarında dört, doğu ve batı duvarlarında ise 7'şer adet pencere bulunmaktadır (Foto.15-29). Kuzey duvarında ise son cemaat yerine açılan çift kanatlı büyük bir kapı ile sivri kemerli dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. İç mekânın duvarlarında 0.60 m. lambiri döşemesi gözükmektedir. Harimin güney tarafında taştan yapılmış mihrab, mihrabın hemen batısında ahşaptan yapılmış minber, kuzeyinde ise mahfil katı yer almaktadır.

Yapının kıble duvarının tam ortasında yer alan taş malzemeden yapılmış mihrap[102] dikkat çekmektedir. Mihrap, dış köşelerde yer alan birer adet sütunce ve ikişer adet düşey bordürler ile her iki yanında yer alan ikişer adet sütuncelerin dikdörtgen bir çerçeve içinde yer almaktadır. Mihrap üçgen alınlık ve tepelikle son bulmaktadır. Üçgen alıklık ve tepelik bitkisel, palmet ve rumi motiflerle süslenmiştir. Mihrap, yarım kubbeli kavsara ile örtülmüş olup kavsara içi dilimli düşey bordürlerle hareketlendirilmiştir.

[102] Caminin orijinal Mihrabı, 20.yy başlarında onarım sırasında sökülmüş, 1945 yılında yapılan Selimiye Camisine monte edilmiştir..

Yarım kubbeli kavsaranın üst kısmında kitabelik bulunmaktadır. Mihrapta kullanılan bordürlerin her biri kendi içinde farklı özellik ve motiflerle bezenmiştir. Mihrabı iki yandan sınırlandıran sütunceler orta kısmında birer adet bilezikle ikiye bölünmüş ve korent sütün başlıklarıyla sonlandırılmıştır. Mihrap nişinin iki yanındaki sütuncelerin arasında kalan bölümde örgü ve zincir desenli ince şeritler bulunmaktadır. Mihrap nişinin alt kısmı, içe oyuk dilimli, mukarnas kavsara ise kabuk misali dilimli görünümdedir. Nişin üzerindeki kısımda, plastik bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Kıvrık dalların oluşturduğu bezemelerin üst kısımları bitkisel ve nebati motif lerle bitirilmiştir. Silmelerle kuşatılmış üçgen alınlığın ortasında bezemelerle süslenmiş çerçeve yer alıp, bu çerçevenin içerisine oval biçimli kitabelik yerleştirilmiştir. Alınlığın diğer kısımları ise yine mihrap nişinin üzerinde olduğu gibi kıvrık dal motifleriyle bezenmiştir. En üst bölüm ise basamak şeklinde ve kenger yapraklarıyla taçlandırılmıştır.

Sütuncelerin etrafını sınırlandıran bordürlerden ilk sıradaki gülbezek motifiyle, diğeri ise bitkisel ve nebati formlu yay şeklindeki motiflerle süslenmiştir. Bunların arasına kenger yaprağı motifi işlenmiştir.

Günümüzde orijinal taş minberin yerini ahşaptan yapılmış minber almıştır (Fot.23). Mihrabın batısında bulunan minber, en altında küçük boyutta armudi kemerler ve delikli oyma sekizgen ahşaptan yapılmış korkuluktan meydana gelmiştir. Minberin yan duvarlarında yuvarlak yıldız süsleme ve rozet armaları görükmektedir.

Yapıyı kuzey ve doğu yönlerinden sınırlayan avluya, caminin kuzey cephesindeki ana caddeye bakan düz demirli bir kapıdan girilmektedir. Doğusu konutlarla sınırlandırılmış olan avlu, 10.60 x 21.80 m. ölçülerinde ‘‘L’’ plana sahiptir (Fot. 12). Avlunun doğu bölümündeki mekânlar çift katlıdır ve üst katı günümüzde müftülük katı olarak kullanılmaktadır. Çift katlı mekânların alt kısımlarında, dikdörtgen formlu pencereli ve kapıdan avluya açılan çay ocağı ve diyanet odası bulunmaktadır.

Tuvalet bölümlerine avlunun doğusundaki kuzey-güney yönündeki sivri beton örtülü daha dar bir kapıyla geçilir.

3.2. Cepheler

Cepheler, avluya açılan kuzey ve doğu giriş kapıları, son cemaat yeri ile ibadet mekânını sınırlayan duvarlardan oluşmaktadır (Fot.15).

Yapının avluyu çevreleyen güney bölümünde, çift katlı pencere düzenlemesi olan bir kademelenme dikkat çeker. Alt sırada, kuzeydeki ikisi dikdörtgen büyük boyutta, üst sırada sivri kemerli küçük boyutta üç pencere, batı cephesinde altta ve üstte dörder pencere, doğu cephesinde altta büyük boyutlu üç pencere ve sivri kemerli giriş açıklığı ile üstte dört adet küçük boyutta pencere dizisi yer almaktadır. Cephelerdeki pencereler simetri anlayışına göre düzenlenmiştir.

Yapının doğu cephesinin ortasında sivri kemerli niş içinde yuvarlak kemerli kapı yer alır. Cephe çift katlı gözükmekte olup, üst tarafında dikdörtgen pencereler vardır. Batı cephesinde olduğu gibi doğu cephesini de ibadet mekânı oluşturur. Avlunun kuzey cephesi pahlıdır ve çift katlı düzenlenmiştir (Foto. 17). Güney cephesi ise tek kat düzenlenmiş ibadet mekânından ibarettir. Köşelerde silme ile canlılık katılmış dikdörtgen kesitli duvar payeleri konulmuştur.

Yapının kuzey cephesinde camekânla kapatılmış sivri kemerli üç gözlü son cemaat yeri bulunmakta olup, burada yer alan kuzey cephe giriş kapısıyla harime geçiş yapılmaktadır. Kuzey cephede sivri kemer içinde dilim formlu beş pencere ile üst taraflarında da pencereler yer almaktadır.

Camimin kuzey cephesinde, son cemaat yerinin güney duvarında yer alan ana giriş kapısında ise bitkisel motiflerin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Kapının alt kısımları silme ve profillerle biçimlendirilmiş olup her iki yanında kompozit başlıklı yivli sütuncelerin oturduğu kaidelerden oluşmaktadır.

Kompozit başlıklara oturan yatay bordür ile bu bordüre oturan dikey panolar yer almaktadır. Yatay frizlerde inci dizisi, üst frizlerde ise palmet motifi görülmektedir. Köşelerde mukarnas karekterli süsleme ile ortada gülbezek , yanlarda ise kenger yaprağı motifleri işlenmiştir. Yuvarlak kemerli giriş kapısının her iki yanında yer alan sütuncelerin tam ortasında dikdörtgen formlu ince uzun pencereler bulunmaktadır. Bu pencerelerin üst kısımlarına ise birer adet lale motifini andıran rozet yerleştirilmiştir.

Caminin doğu cephesi kuzey cephesinde olduğu gibi ticari yapılarla kapandığından sağır gözükmekte olup, alt bölümde iki dikdörtgen pencere ve pencere ortalarında giriş kapısı bulunmaktadır. Yapıda süsleme olarak kuzey cephesindeki süsleme panosu (Çiz.5, Fot.27) ile son cemaat yerinin ibadet mekanına açılan kapısı üzerindeki kıvrık dallardan oluşan gülbezek ve lale motifli rozetleri görmekteyiz (Çiz.6 ; Foto. 30). Doğu girişindeki giriş kapısı üzerinde dikdörtgen pano üzerinde Cel-i sülüs hatlı beş satırlık kitabe yer almaktadır.

Caminin doğu cephesinde yer alan cümle kapısının süsleme öğeleri dışarıya çıkıntı vermeyecek şekilde duvar içerisinde düzenlenmiştir. Kompozisyon şeması olarak taş kaide üzerine oturan başlıklı sütunlar ile sütunların sonlandırıldığı kemerler genel şekli vermektedir. Sütunların oturtulduğu alttaki kaideler daha büyük tutulmuş olup, iç içe dışa çıkıntılı dikdörtgen formlardan oluşmaktadır. Sütunların sonlandırıldığı başlıklar ise lale motifli olarak işlenmiştir.

Cümle kapısının sonlandırıldığı yuvarlak kemer ise , yan tarafları düz, orta kısımdaki kilit taşını palmet motifinin süslediği yarım daire görünümüyle farklı bir üslup yansıtmaktadır. Yapının inşa kitabesi doğu cephesindeki cümle kapısı üzerinde yer almaktadır.

Yapının dışa açık cephesi batı cephesidir. Caminin kuzey cephesinin batısındaki kapıdan ulaşılabilen kare kaideli, yivli gövdeli, burmalı, silindirik iki şerefeli minare yükselmektedir.

Yapının cephelerinde düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

3.3. Örtü Sistemi

Caminin örtü sistemi, ibadet mekanının üzeri içten ahşap tavanla örtülmüştür. Harimin tam ortasında dört serbest desteğe oturtulmuş kubbe yer almaktadır. Camii dıştan metal kırma çatı ile örtülmüştür.

Son cemaat yeri sivri kemerli sütunların taşıdığı düz ahşap tavan ile örtülüdür.

3.4. Minare

Yapının kuzeyinde son cemaat yerinin batısında yer almaktadır. Minareye caminin kuzey cephesindeki giriş kapısının batısındaki dikdörtgen biçimli kapıdan ulaşılabilmekte ve iç mekanın sağında yer alan 1.50 m. yüksekliğindeki basık kemerli kapı formuyla içeri girilmektedir. Camiye bitişik minare, kare planlı kaide üzerine oturtulmuş olup, burmalı ve silindirik gövdeye sahip iki şerefelidir (Çiz. 4 ; Fot. 30). Kaide üzerindeki köşeleri pahlanmış pabuçla gövdeye geçiş sağlanır. Kaidelerin köşeleri plasterlerle, üst kısımlar ise yatay silmelerle hareketlendirilmiştir. Gövde de şerefelerin hemen altında bilezik yer almakta olup, gövdede iç mekânı aydınlatan düz atkılı dikdörtgen formlu pencereler vardır. Gövdeden şerefeye kadar uzanan bölümde bitkisel motifli madalyonlardan oluşan bir şerit vardır.. Minare kuşağında örgü motifi yer alır (Çiz. 4). Petek bölümü daha ince tutulmuş olup, alt taraf daha sade, üst taraf külah bölümüne kadar yer yer zigzag şeklinde yivlendirilmiştir (Fot. 14). Kıble bölümüne bakan şerefe kapısı üç dilimli kemer formunda gözükmekte, batı ve doğu yönünde birer pencere bulunmaktadır. Şerefe kısmı dışarı çıkıntı yapan silindirik planlı süslemenin bol olduğu yiv ve silmelerle hareketlendirilmiştir. Şerefe korkulukları taş malzemeden yapılmış olup, 20 adet dikdörtgen formlu panolarla kuşatılmıştır. Şerefe altında yer alan iki sıra bordürlerden ilkinde lale motifleri, ikinci bordürde ise gülbezek motifli rozetlerin işlendiği görülmektedir.

Şerefe'den sonra yaklaşık 1.00 m. çapında petek bölümü ve üzerindeki külah kısmı yer almaktadır. Minare konik biçimli metal malzemeden yapılmış, altında bir sıra bordür süslemesi olan külahla son bulmaktadır.

KATALOG NO: 3.1.2

YAPININ ADI : AZİZİYE (YALI) CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: Mayıs 2013- 19.06.2013

FOTOĞRAF: 31-39

ÇİZİM : 7-9

1. KONUMU

Ordu ilinin kuzeyinde,Düz Mahallede ticaret dokusu içerisinde ve denize uzanan sokakların kavşak noktasında yer almaktadır. Etrafındaki ticari dükkanların yoğunluğundan Ordu'nun o kalabalık sokak dokusuyla bütünleşmiştir (Foto. 31).

2. TARİHÇESİ

Aziziye Camii, kuzey cephesindeki taç kapının üzerindeki kitabesine göre Kadızadelerden Hacı Hasan Ağa tarafından H.1310/M.1892-93 yılında yıktırılıp yeniden inşa ettirilmiştir[103].

Adını Sultan Abdülaziz den alan ve sultan tarafından yaptırılan caminin ilk yapım malzemesi olarak ahşap kullanılmasına rağmen sonradan yaşanan yangın felaketinden sonra büyük tahribata uğradığı belirtilmektedir. Yerine inşa edilen camide aynı isimle anılmıştır[104].

Günümüzde ibadet faaliyetine devam eden camii, halk tarafından sahil bandına yakınlığından dolayı ''Yalı Camii''olarakta bilinmektedir. Yapı, Vakıflar Genel Müdürüğü tarafından 1976-77 yılında restorasyon sürecinden geçirilen camii günümüzde de tekrar onarımdan geçirilmiştir[105].

2.1. Kitabeler[106]

Yapının tek kitabesi bulunmakta olup, kuzey cephedeki taç kapı üzerindeki kitabe caminin yapımına da ışık tutmaktadır.

Yapının kitabesi, kuzey cephedeki giriş kapısı üzerindedir. Kabartma tekniğiyle taş malzemeye Arapça olarak yazılmıştır. Yazı, Cel-i Sülüs hatlı olup üç satır ve altı mısradan oluşmaktadır (Foto. 37). Osmanlıca dikdörtgen çerçeveler içine alınmış yeniden inşa kitabesi bulunmaktadır.

Kitabenin metni Ordu'lu şair Tıflı'ya ait olup, ustası Haki'dir[107].

---

[103] Baş, A; *a.g.e.*s.268.
[104] Çebi, S.;*a.g.e.* s.65.
[105] İl Kültür Turizm Müd. Arşivi.
[106] Kitabeleri 1998 yılında okuyan Sayın hocamız Yrd. Doç. Dr. Kemal Saylan'a teşekkür ederim.
[107] Baş, *a.g.e.* s.268.

Metin

قاضي زاده در حجي حسن أغا إيتي بو خيراتي تجديدا بنا

خواجه مز حافظ محمد ناظري همتي مذ كور أولسون روزي جزا

بر جكار طفلي بو تاريخي نفيس يمنو خيرات لفظي كافي در بونا

Okunuşu

Kadı zade Hacı Hasan Ağa
Etti bu hayrati tecdiden bina,
Hocamız Hafız Mehmet nazırı
himmeti mezkur olsun ruz-i ceza,
Burçkâr Tıflı bu tarihi nefis yemnü
hayrat lafzı kâfidir buna
sene 1310 Haki[108]

Anlamı

Bağışlayan, esirgeyen Tanrı adıyla. Allah'ın mescitlerini yalnız Allah'a, ahiret gününe iman getiren kimse mamur kılar. Bu kutsal cami, 1310/1892-93 yılında Kadızade Hacı Hasan ağa tarafından yaptırılmıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Camiye Kuzey cephede bulunan cümle kapısından girilir (Foto. 37). Yaklaşık 10.60x22.00 m. ölçülerinde olan dörtgeni andıran avlunun batısı ile ibadet mekanına açılan kısmın üzeri düz dam ile örtülmüştür. Avlunun güneydoğusundaki günümüz itibariyle yenilenmiş dükkanların olduğu merdivenle çıkılan imam odası yer almaktadır (Foto. 31).

Avlunun güneyinde bulunan ibadet mekanı (Çiz. 7) ahşap tavan ile geçilmiştir. Cami, 15.30x20.10 m. ölçülerinde olup, tavan kuzey-güney doğrultusunda duvarlara, ortada ise altı serbest ahşap ayağa oturtulmaktadır.

Yapının batısındaki son cemaat yeri, doğu kısmına sonradan eklenen bölümle uzamış ve doğu-batı yönünde düzensiz dörtgen bir plana sahip olmuştur (Foto. 34). Son Cemaat yerinin çıkışında metal çatıyla kapatılmış etrafı açık ve çift tarafında

[108] Kitâbeyi okunmasını sağlayan Y.Y.Ü. İlahiyat Fak.Dekan Yrd. Yrd. Doç. Dr. Edip Yılmaz hocamıza teşekkür ederiz.

merdiven bulunan sahanlıkla avluya çıkılır. Avlu, düzensiz dikdörtgen planlı olup yaklaşık 20.00x23.00 m ölçülerindedir. Kuzeybatısında minare, güneyinde ibadet mekanı, doğusunda abdest alma mekanları ile tuvalet mevcut olup batısını ise konutlar kuşatmıştır

Harimin üç tarafında ahşap ayak ve malzemeden yapılmış kadınlar mahfili yer almaktadır. Mahfil kısmına harimin kuzeydoğu köşesinde yer alan 17 basamakla çıkılmaktadır. Mahfil, ön kısımda iki adet büyük çapta, yanlarda dört, arka kısımlarda altı adet olmak üzere ahşap ayaklara oturtulmuştur. Mahfil güney duvarıyla örtüşmemekte olup kenarlar ahşap lambiri ve korkuluklarla kaplanmıştır (Foto.).

Mihrap; Yapının güney duvarının dışarıya çıkıntısı olmayıp, duvar ortasında yuvarlak kemerli yarım yuvarlak mihrap nişi yer almaktadır (Foto. 32). Mihrap Üzerindeki yazı sonradan konulmuştur. Mihrap nişinin kenarında dilimli bir süsleme kuşağı yer almaktadır.

Mihrabın kenarlarına kaide ve başlıklardan oluşan süslemeli sütunceler yerleştirilmiştir. Sütuncelerin kaide kısımları minare kaidesiyle benzer şekilde yapılmış ve üzerine testere dişine benzer motifler işlenmiştir. Dikdörtgen çerceve içine alınmış köşeleri pahlanmış iki pano konulmuştur. Mihrabın en üst kısmıda dilimli şekilde taçlandırılarak son bulmaktadır (Foto. 32).

Kesme taştan yapılmış mihrabın etrafını üç yönden kuşatan bordürler tamamen sade ve bezemesiz ele alınmıştır. Alınlık kısmı panolarla hareketlendirilmiş olup mihrabın en üst bölümü dilimli şekilde taçlandırılmıştır (Foto.32).

Minber, Harimin güneybatı köşesinde mihrabın sağına ahşap minber yapılmıştır. Ahşap desenlerin oluşturduğu bir süslemeyle harim kısmına canlılık katmıştır (Foto. 36). Minberin köşk kısmı baldeken tarzında yapılmış olup, üzeri soğan formlu olarak bir kubbecikle sonlandırılmıştır. Mihrab orijinal özelliğini sonradan yapılan onarımlarla kaybetmiştir.

İbadet mekanının batı duvarında dört, doğuda altı, güneyde ikive kuzey duvarında ise sekiz yuvarlak kemerli dışa doğru daralmayan düz toplam 20 adet dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır. Harimdeki iki paye ile doğu, batı ve güney duvarları ahşap lambri ile yerden 1.00 m yüksekliğe kadar kaplanmıştır. Pencere çerçeveleri ahşap olup, yalnızca pencereler demir parmaklıdır.

3.2. Cepheler

Cephelerde genellikle sarımsı renk kesme taş kullanılmıştır. İnşa malzemesi olarak moloz taş örgü üzerine düzgün kesme taş kaplama yapılmıştır. Yapının doğu cephesinde üstte dört yuvarlak kemerli niş içinde dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır.

Kuzey cephesindeki yuvarlak kemerli niş içinde yanlarda konsollara oturan, üzerinde üç satır altı mısradan oluşan kabartma bir kitabe bulunan taç kapıyla girilir. Kuzey cephesinde alt ve üst katlarda ikişer adet dikdörtgen formlu küçük pencereler yer almaktadır. Kuzey cephesinde harime bakan altı adet pencere bulunmaktadır.Kuzey cephede alt kat hizasında günümüzde çay ocağı ve kitaplık olarak hizmet veren mekanlar mevcuttur.

Kuzey cephesi de, doğu ve batı cephelerinde olduğu gibi iki katlı olarak düzenlenmiştir. Harim mekanının Kuzey doğu köşesine yakın olan bölümden merdivenlerle bodrum kata geçiş sağlanmıştır.

Güney cephesine baktığımızda harim mekanına açılan yuvarlak kemerli niş içinde dikdörtgen formlu büyük pencerelere yer verilmiştir. Bu cephede bodrum kata açılan pencere bulunmazken, güney duvarında giriş kapısının tam karşısında yer alan mihrap dışa çıkıntılı olarak yapılmamıştır.

Yapının batı cephesinde de doğu cephesine simetrik özellikte pencere dizilişi görülmektedir. Doğu cephesindeki pencere düzenlemesinden farklı olarak batı duvarının kenarında bulunan merdivenlerle çıkılan , kuzeybatı köşede camiye bitişik olarak yapılmış minarenin yan tarafında harime geçiş sağlayan dikdörtgen formlu kapı mevcuttur. İki katlı olarak düzenlenen pencereler üstte büyük yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu üç adet açıklığa yer verilirken, altta yer alan pencereler ise düz lentolu dikdörtgen formlu beş açıklık şeklinde düzenlenmiştir. Batı duvarının kuzey köşesi ile minarenin camiye bitiştiği noktada küçük bir pencereye yer verilmiştir .

Yapının doğu cephesinde yer alan alt kat pencereleri bodrum kata açılmakta olup farklı boyutlarda yapılmıştır. Pencereler dikdörtgen formlu, düz lento şeklinde ahşap malzemeli bir düzenleme içindedir. Bodrum kat günümüzde kadınlara hizmet vermektedir.

Avlunun kuzey cephesindeki son cemaat yeri içinden sade süslenmiş yuvarlak kemerli bir kapıyla harime girilir. Kapının her iki yanında da yuvarlak kemerli sade dikdörtgen pencereler mevcuttur. Yapının cephelerinin üst kısımlarında daha küçük boyutta, dikdörtgen formlu pencereler kullanılırken alt kısımlarındaki pencereler düz atkılı olarak büyük boyutta düzenlenmiştir.

Giriş portalinin her iki yanında simetrik olarak toplam sekiz adet pencere mevcuttur. Portalin alt katı, yanlarda duvarlara, orta kısımda iki taş malzemeden yapılmış sütuna oturan, üç kapı ve beş pencereyle dükkanlara açılan sundurma bir kısım bulunmaktadır. Giriş portali, çift kanatlı ahşap malzeme olup, yanlardaki söveler büyük taş bloklarıyla desteklenmiştir. Sövelerin yan taraflarında bulunan plasterlerden oluşan dikdörtgen çıkıntıların alt kısımları kaideli, üst kısımları ise başlıklı olarak düzenlenmiştir.

Başlık kısımları sade süslemeli olup basit anlayışta yapılmıştır. Üst kısımlarında diş sırası şeklinde bir kuşak yapılmıştır. Bu diş sırası başlıklar arasındada devam ettirilmiştir. Giriş kemeri ve söveler profil ve silmelerle hareketlendirilmiş, kemerin kilit taşı kabartma tekniğinde bitkisel motiflerle

süslenmiştir. Girişin üst bölümüne yakın kısımlarına, köşeleri pahlanmış dikdörtgen panolar yerleştirilmiştir. Bu panoların hemen üstünde yelpaze şeklinde süslemeyle taçlandırılmış, kitabe bulunmaktadır.

Yapı genelinde çok fazla süslemeye yer verilmemiştir. Mihrap, portaller ve minare şerefesi camide dikkat çeken sade bezemeli işlenmiş elemanlardır. Harime geçiş sağlayan kuzey duvarındaki giriş portali oldukça sadedir. Sadece kilit taşı üzerinde kabartma olarak işlenmiş kenger yaprağını anımsatan bitkisel motiflerin yanı sıra kitabenin üzerinde, portalın taç kısmında kabartma olarak yelpaze şeklinde süsleme yapılmıştır.

Harim mekanına geçiş sağlayan kuzey portal sade yapılmıştır. Kapının tam ortasında yer alan kilit taşı üzerinde kabartmalı, kenger yaprağına benzer bitkisel motiflerin yanı sıra, kitabenin üzerinde portalin taç kısmında kabartma olarak yelpaze şeklinde süsleme yapılmıştır.

Caminin batı cephesindeki zemin kat hizasında yer alan giriş kapısı ise kuzey ve doğu duvarındaki kapılara göre daha fazla süslemelidir. Çift katlı dikdörtgen prizması ve armudi biçimli kaidelerin üzerine ve kapının her iki tarafına silindirik gövdeli sütunceler yerleştirilmiştir. Sütuncelerin başlıkları düz dikdörtgen şeklinde yapılmıştır.

Giriş açıklığı yuvarlak kemerli ve iç içe geçmeli dikdörtgen şeklinde silmelerle kabartma olarak yapılmıştır. Kuzey portalinde yer alan korent sütun başlığına benzer bir süsleme kilit taşı üzerine kenger yaprağı motifiyle işlenmiştir. Kapının üst kısmı üçgen alınlıkla tamamlanmış olup alınlığın tam ortasındaki klit taşının olduğu bölümde tek kenger yaprağı bezemesine yer verilmiştir.

3.3. Örtü Sistemi

Caminin ibadet mekanı, ahşap tavan örtü sistemiyle geçilmiş olup üzeri kırma çatı örtülüdür. Son cemaat yeri sonradan eklenen bölümüyle saçla örtülmüş ve sonrasında kaldırılmıştır. Örtülüdür

3.4. Minare

Caminin batısında, son cemaat yerinin kuzeybatısında yer alan minare, sarı renkli düz kesme kalker taşından yapılmış ve kare planlı kaide üzerine oturtulmuştur (Foto. 39). Kaidenin kuzey yüzündeki dikdörtgen kapıyla içeri girilip, minareye yuvarlak kemerli kapıdan çıkılmaktadır (Çiz.8). Kaide zeminine kare bir mekanla ulaşılır. Son cemaat yeriyle kaide zemini arasında yaklaşık 2.50 m. kot farkı vardır. Kaide dıştan 3.00x3.00 m. ölçülerindedir. Kaidenin gövdeye bağlantısını sağlayan pabuç kısmı soğan formunda yapılmıştır.

Pabuçtan gövdeye geçiş sağlanır. Minarenin gövdesi silindirik planlı olup düz kesme taşlardan yapılmıştır. Sade düzenlenmiş olup doğu cephesinde iki küçük pencere yer almaktadır. Minare başlangıçtan külah bitimine kadar 18.00 m. yüksekliğinde olup yaklaşık 74 basamaktan oluşmaktadır. Şerefe altına kadar olan

bölümlerde gövdeyi saran bilezikler, oyma motifler bulunmaktadır. Şerefe alt bölümü, yonca biçimli ve oluk silmelerle hareketlendirilmiş olup, küçük yarım daire nişler içerisindeki oklar mukarnas süslemelerle bütünleştirilmiştir. Minarenin tek şerefesi dikdörtgen çerçeve içine alınmış gülbezk motifi işlenmiş panolarla cepheyi hareketlendirmiştir. Minareden dışarıya 0.40 m. çıkıntı yapmaktadır. Petekteki şerefe kapısı taş kemerlidir ve konik külahla son bulmaktadır.

Minarenin şerefe korkuluğu onüç adet dört dilimli dikdörtgen nişlerle çevrilmiştir. Şerefe altı pahlı kesme taşlarla sonlandırılıp bir silmeyle tamamlanmıştır. Minare konik bir külahla bitirilmiştir.

KATALOG NO: 3.1.3

YAPININ ADI : HAMİDİYE (HÜKÜMET) CAMİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 20.08.2013

FOTOĞRAF: 40-48

ÇİZİM : 10

1. KONUMU

Ordu Merkez Saray Mahallesinde, Ordu'nun güneybatısına yakın konumdadır. Mahmut Paşa Sokakta yer almaktadır. Ordu Merkez ilçesinin eski yerleşim dokusu içerisinde sokak kurgusuyla bütünleşmiş durumdadır. Hemen yanıbaşındaki Saray hamamıyla aslında küçük bir külliyeyi andıran caminin etrafında konut, yoğun yaya aksı ve ticari dükkanlar yer almaktadır.

2. TARİHÇESİ[109]

Ordu merkezinde, Postahane caddesi bitişiğindeki Hükümet Caddesi üzerinde, Saray mahallesinde yer alan Hükümet Cami, XIX. yüzyılın ikinci yarısına ait en önemli yapılardan biridir. Cami, Boztepe ve Kamu yapılarının aksı üzerinde yer almaktadır.

Sultan II.Abdülhamit zamanında inşa edilmesinden dolayı ''Hamidiye Camii'' olarak adlandırılmaktadır[110].

Kitabeye göre cami, inşasından otuz yıl önce Mahmut Bey zamanında Rıza Efendi tarafından başlatılmış, Cordanzadeler'den kaymakam Mir Mehmet Başkeser tarafından H.1307/M.1889-90 yılında bitirilmiştir..

Kuzey cephesinin kuzeybatısı köşesine 1959 yılında yapıya sonradan eklenen minare eklenmiş, alınan kararla kaldırılmıştır. Çeşitli zamanlarda kısmi onarımlardan geçen camii günümüzde ibadet mekanı olarak kullanılmaktadır.

2.1. Kitabeler[111]

Yapının tek kitabesi vardır. Kitabeden anlaşılacağı üzere yapının birkaç kez onarım gördüğü gözükmektedir.

Yapının kitabesi, caminin kuzey cephesindeki harime geçiş sağlayan basık kemerli giriş kapısının üstündeki inşa kitabesidir. Taş malzemeye kabartma tekniğinde cel-i sülüs hatlı olarak üç satır halinde hak edilmiştir[112].

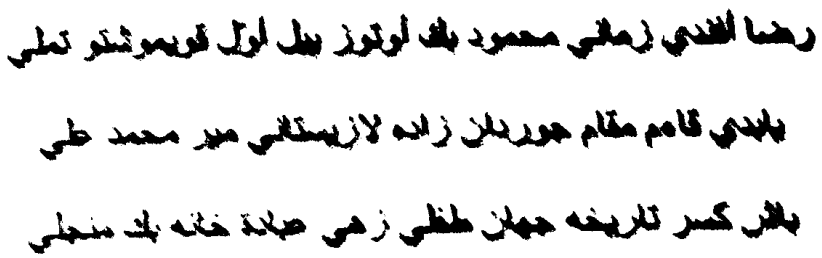
[109] Baş, A.;a.g.e.s.266;Ordu'97, a.g.e.

[110] *A.g.e.*s.266.

[111] Kitabelerin okunmasında yardımcı olan Sayın hocam Prof. Dr. Abdülhamit Tüfekçioğlu'na ve Sayın Celal Ünaldık'a teşekkür ederim.

Kitabe Ordulu şair Hasan Tahsin Tıflı tarafından yazılmıştır[113].

Metin

Okunuşu

1. Rıza Efendi zamanı Mahmut Bey otuz yıl evvel koymuştu temel
2. Yapıd kaymakam Condanzade Lazistani Mir Mehmet Ali
3. Başkeser tarihe cihan Tıfli zahi ibadethane pek münceli
sene 1307.[114]

Anlamı

Bu mübarek ve şerefli cami, otuz yıl önce Mahmut Bey zamanında Rıza Efendi tarafından inşa edilmiş olup, H.1307/M.1889-90 yılında Mir Mehmet Ali tarafından Tifli Aliye yaptırılmıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Ordu Merkezde Saray Mahallesinde Hükümet Caddesi üzerinde yer almaktadır. Giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre Rıza Efendi tarafından başlatılıp, Mir Mehmet tarafından H:1327/M.1889-90 yılında bitirilen camii günümüzde yapılan onarımlarla ve eklenen kısımlarıyla ibadet işlevini sürdürmektedir.

Cami, 9.30x10.80m ölçülerinde olup kare formlu plan tipindedir (Çiz.10). Caminin kuzeybatısında avlu, güneyinde ibadet mekânları doğusunda imam odası yer almaktadır. Yapıya ana giriş kuzey cephesinden olup, batı yönündeki cadde üzerinden de avluya 11 basamaklı bir merdiven ve demir bir bir kapıyla girmek mümkündür (Foto. 42). Giriş kapısının solunda imam odası ve sonradan yapılan yardımlaşma derneği bulunmaktadır. Yapının çevresinde ek mekânlar göze çarpar, bundan da caminin bazı mekanlarının daha sonraki onarımlarda genişlediğini

---

[112] Caminin giriş kapısı üzerindeki kitabesini yöre halkı tarafından dört satır olarak söylenmektedir.
[113] Baş, a.g.e. s.266.
[114] A.g.e.s.266; Kitâbenin okunmasını sağlayan Yrd.Doç. Dr. Edip Yılmaz hocamıza teşekkür ederiz.

söyleyebiliriz. Caminin güney cephesinin batı kısmı yoğun trafik aksının geçtiği caddeye yaslanmıştır (Foto. 41).

İbadet mekanına, avlunun güney duvarından yuvarlak kemerli bir niş içerisinde dikdörtgen formlu bir kapıyla girilmektedir. Kare planlı doğu batı doğrultusunda uzanan harim kısmı 7.90x9.40 m ölçülerindedir (Çiz. 10 ;Foto.44). İbadet mekanının güney duvarının ortasında yeni restorasyonu yapılmış, alçıdan bir mihrap ve minber yer almaktadır[115].

İbadet mekanının batı duvarı bölüntüsüz olup, basık kemerli nişler içerisinde altta üç adet büyük boyutta, üstte üç adet küçük ebatta olmak üzere toplam altı adet dikdörtgen formlu pencereler yer almaktadır (Foto. 40). Pencere çerçeveleri ahşaptan yapılmıştır. Doğu duvarı ise batı duvarının simetriğidir. Kuzey duvarının doğusunda ise, iki adet dikdörtgen formlu dilimli kemerlerle süslenmiş pencereler, altta iki adet orijinal payelere oturan sonradan yapılmış sundurma çatı altından girilen giriş kapısı mevcuttur.

Mihrap; Harimin mihrabı, yapılan restorasyonla orijinal görüntüsüne benzetilmiştir. Mihrap, alçıdan yapılmış olup, harimin güney duvarının tam ortasında bulunmaktadır. Oldukça sade görünümlü olan mührap, yuvarlak kemerli kavsara içinde birer adet küçük ve büyük ebatta dişlerle çevrilmiştir. Nişin kavsara kısmıyla örtüştüğü yerde de küçük diş sıraları bulunmaktadır.

Mihrap, köşelerden dikdörtgen formlu sütuncelerle sınırlandırılmış olup yatay kuşaklarla kesilmiş ve sütun başlıklarıyla sonlandırılmıştır. Yuvarlak kemerli kavsaranın tam ortasından geçen kuşak mihrabı ikiye bölmektedir. Kuşağın üst kısmında yer alan kilit taşı sütun başlığı görünümünde ele alınmıştır (Foto.47).

Mihrabın sağ tarafında güneybatı köşeye dayandırılmış minber bulunmaktadır.

Minber, birbirine geçmiş çerçevelerin oluşturduğu ahşap süslemeli bir korkuluk ve ahşap süslemenin yoğunlukta olduğu modern bir tarzda duvara sonradan yapılmıştır. (Foto. 45).

Harimin kuzey tarafında ahşaptan yapılmış mahfil yer almakta, mahfilin üst katına çıkış giriş kapısının sağ tarafından 17 basamaklı köşe merdivenle sağlanmıştır. Ortada 20 cm çapında iki ahşap direk , yanlarda beden duvarlarınca desteklenen ahşap kirişler üzerine çakılarak oluşturulmuş , öne doğru 1.00 m çıkıntı yapmış müezzin mahfili yer almaktadır. Mahfil katında, minareye geçişi sağlayan dikdörtgen formlu kapıda üst pencerelerin ortasında bulunmaktadır (Foto. 44).

Caminin kuzeyi duvarla kapatılmış olan avlusu, yaklaşık 10.50 x 12.90 m. ölçülerinde olup enine dikdörtgen planlıdır. Yapının batı kısmı avlu ile bütünleşirken doğu kısımda farklı mekanlara yer verilmiştir. Avlunun batı kısmının kuzeyi kademelendirilmiştir. Güneyi ise sonradan yapılan yardımlaşma derneğinin doğu

[115] Bazı kaynaklarda, eskiden mihrabın taş kaplı olduğu ve sonradan duvara monte edilen minberin ise orijinal ahşap olduğu söylenmektedir.

cephesine bakmaktadır. Yardımlaşma derneğinin cephesinde dört adet eş boyutlu küçük pencereler vardır. Avlunun güney cephesinde, ibadet mekanının kuzey cephesinin doğusunda basık kemerli bir kapı ve üstte dikdörtgen pencere, ibadet mekanına iki sütun üzerine yapılmış sundurma çatıdan girilmektedir.

3.2. Cepheler

Yapının cephelerine baktığımızda sadelik ön planda olup basık kemerli pencereler ve kapılar göze çarpar. Caddeye bakan kısmı avlunun güney cephesindeki duvarı kapatır. Caminin kuzeydoğusunda, ana giriş kapısının ise doğusuna düşen minare vardır. Minare orijinal iki yekpare sütun üzerine kare kaide üzerine oturtulmuştur.

Yapının doğu cephesi iki katlı pencere düzenlemesine sahip olup, altta ve üstte üçer adet basık kemerli dikdörtgen formlu pencereler yer almaktadır. Alt pencereler üst kat hizasındaki pencerelere oranla daha büyük ebattadır. Cepheler düzgün kesme taştan yapılmış olup geniş saçaklı çatı ile bitirilmiştir.

Yapının güney cephesinde alt ve üst kat hizasında ikişer adet basık kemerli dikdörtgen formlu pencereler mevcuttur.üst kat hizasındakiler küçük ebatta, alt kat hizasındakiler düz lentolu olarak yapılmıştır. Güney duvarından dışa çıkıntı olmayan mihrap üzerine denk gelen kare formlu bir niş yer almaktadır. Dışa çıkıntılı olan kare formlu nişin her iki yanında küçük ebatta sütun başlığı yer almakta, nişin alınlık kısmında ise köşelerden kıvrık şekilde başlayan orta kısmında yarım daire formu oluşturan bezeme bulunmaktadır. Bezemenin iki yanında hilal, ortada çiçek motifi işlenmiştir. En üst kısmında diş sırası ve başlıkla tamamlanmıştır (Foto. 41).

Batı cephesine baktığımızda, doğu cephesinde olduğu gibi iki katlı olup, üst kattaki pencereler basık kemerli ve küçük ebatta, alt kat hizasındakiler ise büyük ebatta ve dikdörtgen formludur. Cephe geniş taç saçaklı çatı ile sonlandırılmıştır.

Kuzey cephenin ortasında bulunan giriş kapısının üzeri iki ayağa ve kuzey duvara dayandırılarak sundurma çatı ile bitirilmiştir .Sundurmanın üzerine ise kısa ve kalın tutulmuş minare inşa edilmiştir. Cephenin doğu köşesine, kapının yanına sonradan camekânla kapatılmış kare formlu bir diyanet odası eklenmiştir (Foto. 43).

Camiye esas girişi sağlayan cephenin ortasında basık kemerli kapı vardır. Bir niş içine saklanmış olup kemerler konsollara oturmaktadır. Caminin oldukça sade görünümlü olan giriş kapısı dikdörtgen formlu ve dilimli kemer şeklinde yapılmıştır. Çift ahşap kanattan oluşan kapının üst tarafında, taş kabartma olarak işlenmiş üç satırlık kitabe yer almaktadır (Foto. 43).

Süsleme olarak camide dikkati çeken pek fazla bir öğe yoktur. Cepheler oldukça sade görünümlüdür. Harim mekanının üstünü kapatan ahşap kubbe, kare çerçeve içine alınmış ve kubbenin etrafı dilimli şekilde yapılmıştır. Çerçevenin köşelerine yelpaze şeklinde süslemeler işlenmiştir. Ahşap tavanda harime ayrı bir özen katmaktadır.

Caminin cepheleri moloz taşla örülmüş, köşeler saçak hizaları, mihrap ve giriş kapısının etrafında yer yer kesme taş kullanılmıştır. İbadet mekanının iç duvarları sıvanmıştır. Günümüzde ibadet işlevini sürdürmeye devam etmektedir.

3.3. Örtü Sistemi

Hamidiye Caminin genel olarak örtüsü, ibadet mekanının içten ahşap tavan ve ortada ahşap kubbe yer alırken, üst tarafı geniş saçaklı kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür.

3.4. Minare

Camiden ayrı konumda, avlunun kuzeydoğusunda yer alır. Minare kare kaideli, silindirik gövdeli olup tek şerefelidir. gövdesi sıvandığı için hiçbir süsleme mevcut değildir. Orijinal minare olmadığı düşünülmektedir. Kare planlı kaide 1.30 m. x 1.30 m. ölçülerindedir. Minareye ibadet mekanında kuzey duvarında yer alan mahfilin üst katındaki pencerelerin arasından girilmektedir. Yaklaşık yüksekliği giriş kapısının önünde yer alan yekpare sütun üzerindeki sütun başlığından itibaren 5.90 m'dir. Minare içi 18 basamaklı olup ahşap merdivenlidir. Yekpare sutunların üzeri haçvari tonozla örtülü olup üzerine minare kaidesi yerleştirilmiştir (Foto.48).

Minarenin önünde yer alan sundurma çatı, üç yönden kapatılmış olup, her cephesinde yuvarlak küçük pencerelere yer verilmiştir. Minare oldukça kısa ve kalın yapılmıştır. En üstte minare konik bir metal külahla sonlandırılmıştır (Foto. 48).

KATALOG NO: 3.1.4

YAPININ ADI : KESTANE KÖYÜ CAMİ

BULUNDUĞU YER : Gülyalı Merkez Kestane Köyü

İNCELEME TARİHİ: 20.06.2013

FOTOĞRAF: 51-55

ÇİZİM : 12

1. KONUMU

Ordu Merkez Gülyalı İlçesine bağlı Kestane Köyü'nde yer almaktadır. Gülyalı ilçesinin Kestane Köyü'nün doğal yerleşim dokusu içerisinde bulunmaktadır (Foto. 51).

2. TARİHÇESİ

Ordu'nun ilk yerleşim yerlerinden Gülyalı İlçesi Kestane Köyü içerisinde yer alan yapının tahminen Osmanlı'nın son döneminde yapıldığı, XIX. Yy'nın sonu XX. Yüzyılın başına tarihlendiğini söyleyebiliriz[116].

Yapı'nın yazılı kaynaklarda geçen ve bilinen kitabesi bulunmazken, banisi ve mimarı hakkında bir bilgi mevcut değildir. Son cemaat yeri üzerinde yazılı olan tarihten, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü ile Trabzon Röleve Anıtlar Müdürlüğü'nün kayıtlarından 1911 yılının geçtiği bilinmektedir[117].

2.1. Kitabeler

Yapının kayıtlarda geçen ne yapım ne de onarım kitabelerine rastlanmamıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Ordu Merkez Gülyalı ilçesinin Kestane Köyü'nde yer alan camii, dıştan 16.00x10.70 m ölçülerinde dikdörtgen formlu bir plana sahiptir (Foto. 52). Tümüyle bakıldığında ibadet mekanının doğu, batı ve güney cepheleri kayaya oyulmuş durumdadır. Kuzey cephesinde kesme taştan yapılmış duvar ve payeye oturan düz tavan görülmektedir. Harimin doğu cephesi diğer cephelerden daha derinde olup alt kısımlarında sekiler bulunmaktadır. Bu sekiler güney ve batı duvarları boyunca da devam etmektedir.

---

[116] Kestane köyünde köy halkının ileri gelenleriyle konuştuğumuzda Camiinin Osmanlı'nın son dönemlerinde yapıldığını, hatta daha eski tarihli olabileceğini söylemektedirler.

[117] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu arşivi le Trabzon Röleve Anıtlar Müdürlüğü arşivinde caminin yapım tarihi olarak 1910 sonrası geçmektedir.

Caminin harim kısmına, iki kanatlı ahşap bir kapıyla girilmekte olup kapının her iki yanında komposzit sütun başlıklı sütunceler yer almaktadır. Sütuncelerin üzerinde yuvarlak kemerli kavsara oturtulmuştur. Giriş açıklığı ise dikdörtgen olarak ele alınmıştır.

Harimin, kuzeybatı köşesine dört adet ayağa oturtulmuş mahfil yer almaktadır. Mahfilin üstü, ahşapla kaplı olup taş yapılmış merdivenle çıkılmaktadır.

Mihrap; Caminin güney duvarında tam orta eksende yer alıp sonradan yapılmıştır. Mihrap duvarının batısına yakın yerde derinlemesine yaklaşık 0.90 m. içeri giden 1.90 m. yüksekliğinde dikdörtgen bir niş bulunmaktadır. Mihrabın her iki yanında sütuncelere yer verilmiş ve sınırlandırılmıştır. Mihrap, yuvarlak kemerli kavsaraya sahip olup niş derin bırakılmıştır. Nişin iki yanında üç yönden kuşatmayan bordürler mevcuttur. Bu bordürlerin üzerine baklava dilimli basit anlayışta motifler işlenmiştir. Mihrabın en üst kısmı üçgen alınlıkla sonlandırılmış olup alınlığın tam ortasına büyük gülbezek motifi kabartma olarak işlenmiştir. Kabartmanın etrafını saran üçgen biçimli çerçevenin etrafını baklava dilimli motifler yerleştirilmiştir. Üçgen alınlığın sağında ve solunda dar uzun dikdörtgen formlu, üst kısmı sivri olarak ele alınmış süslemeler mevcuttur.

Minber; Mihrabın sağına, güney duvarının batısında, sonradan köy halkının yaptırdığı söylenen basit işçilikle ele alınmış oyma ahşap minber bulunmaktadır.

İbadet mekanının içi toplam alt ve üst kat dahil olmak üzere onsekiz pencere açıklığıyla aydınlatılmıştır.

İbadet mekanının içi bakımsızlıktan zamanla su sızıntısıyla zamanla tahrip olmaktadır. Tabandaki toprak çamurlaşmakta, mihrap nişleri ise kaygan bir yüz haline dönüşmektedir.

3.2. Cepheler

Caminin cephelerini incelediğimizde, Osmanlı'nın oldukça sade görünümlü yapıları dikkat çekmektedir.

Güney cephede, yuvarlak kemerli ve dikdörtgen formlu iki pencere, üst katta daha küçük tutulmuş aynı özellikte iki pencereye yer verilmiştir. Cephe taş saçakla bitirilmiştir.

Kuzey cephesinde, üç gözlü yuvarlak kemerli son cemaat yeri bulunmaktadır. Yuvarlak kemerler, dört adet sütun üzerine oturtulup sütun başlıklarının kaidesine dayandırılmıştır. Son cemaat yerinin kuzeybatı köşesini sonradan eklenen minare kapatmış olup minareye geçiş sağlayan tek kapıda burada bulunmaktadır (Foto. 50).

Doğu cephesinde, alt kat hizasında yuvarlak kemerli dikdörtgen formlu üç adet, üst kat ta ise aynı özellikte daha küçük pencerelere yer verilmiştir. Cephe kalın

bir yatay silmeyle ikiye ayrılmış olup, iki katlı pencereler simetrik yerleştirilmemiştir. Taş saçakla cepheler bitirilmiştir.

Batı cephesinde ise , doğu cephesinin simetrik anlayışı göze çarpmaktadır. Alta yuvarlak kemerli dikdörtgen formlu üç adet, üst katta aynı özellikli daha küçük boyutta pencerelere yer verilmiştir.

Pencereler, tüm cephelerde aynı özellikte olup, orta eksendeki girişin iki yanında ikişer adet toplam dört adet pencere açıklığına yer verilmiştir.

Yapının iç ve dış cephelerinde süslemelere yer verilmemiş olup sade görünümdedir. Mihrap basit anlayışta süslemeye sahip olup mihrabı basit kompozit başlıkları hareketlendirmiştir.

Camii, düzgün kesme taştan yapılmış olup, ibadet mekanının belli kısımları ahşaptan yapılmıştır. İç duvarlar sonradan sıvandığı için bir fikir sahibi olunamamıştır.

3.3. Örtü Sistemi

Yapı, diğer Ordu Camilerinde olduğu gibi harim mekanı ahşap düz tavan, dıştan ise düzgün kırma çatı ile örtülmüştür.

3.4. Minare

Yapıya bitişik konumdaki minare, 1978 yılında camiye eklenerek, Kestane Camiyle bütünleşmektedir. Avlunun güneybatısında, caminin kuzeybatısında yer alan orijinal olmayan minare, kare kaideli, silindirik gövdeli ve kapalı çift şerefeli minare grubundandır. Kare planlı kaide yaklaşık 2.60x2.60 m. ölçülerindedir. Kaidenin üzerinde köşelerin üçgen şeklinde pahlanmasından oluşan pabuç kısmı ve silmeler görülmektedir. Minarenin başlangıçtan külah bitimine kadar olan yüksekliği yaklaşık 14.00 m. Civarındadır.(Foto. 53).

KATALOG NO: 3.1.5

YAPININ ADI : KONAKYANI (MERKEZ) CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Ulubey Akoluk Kıranyağmuru Köyü

İNCELEME TARİHİ: 20.08.2014

FOTOĞRAF: 54-55

ÇİZİM : 15

1. KONUMU

Ordu Merkez Ulubey İlçesine bağlı Akoluk beldesinin Kıranyağmuru köyünde yer almaktadır.

2. TARİHÇESİ[118]

Caminin ne zaman yapıldığına ait kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yapının son cemaat yerinin ibadet mekanına giriş kapısı üzerindeki altı satırlık büyük oranda tahrip olmuş onarım kitabesine göre, XIX.yy'nın ikinci yarısında Osmanlı'nın son dönemine ait olduğu, diğer Osmanlı Camileriyle kıyaslandığında uygun olacağı düşünülmektedir. Caminin üzerinde yazılı tarihte yapım yılı olarak 1866 yılı yazmaktadır.

2.1. Kitabeler

Yapının tek kitabesi olan onarım kitabesi, son cemaat yerinin ibadet mekanına girişi sağlayan giriş kapısı üzerinde altı satır halinde tek yönlü Cel-i Sülüs hatlı olarak Osmanlıca yazılmıştır. Kitabe büyük oranda tahrip olmuş durumda olduğundan okunmasında sıkıntı yaşanmıştır.

[118] Köy halkından Caner Alaybeyoğlu ve ailesiyle yaptığımız görüşmede, caminin tarihinin daha da eski olabileceğini, giriş kapısında bulunan orijinal kitabenin sökülüp köyün ileri gelenlerinden Hacı Hasan Ağa tarafından saklandığı söylemektedir. Yaptığımız araştırmada orijinal kitabeye ulaşılamamıştır.

Metin

Kitabe çok fazla yıpranmış olduğundan okunuşu tam olarak yapılamamıştır. Ancak okunabilen yerlerden anlamı üzerinden yorum yapılabilmiştir.

Anlamı

Hacı Hasan Ağa Efendi civarda vicdan sahibi bir insan olup, şu yüce ibadethane harap olmuştu, faydalı işler hiçbir zaman yerine getirilmiyordu, yapıyı yeni baştan inşa etmek için çabaladı. Bu secdeye tekrar varanlar ihya olundu, şüpheye düşmeden yeniden çıktı tarihini işaret etti. İşte Cami yapıldı, iman sahipler memnun oldu. Sene 1282..

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Eğimli arazi üzerine inşa edilen camii, doğu cephesinde 1.50 m su basman koduna yükselmektedir (Foto. 54). Cami, doğu-batı doğrultusunda uzayan, tuvalet mekanları, son cemaat yeri ve batısındaki orijinal olmayan minafotoiyle bir bütünlük arzedip 9.33.x9.09.m. ölçülerindedir (Çiz. 15 ; Foto. 54).

Caminin son cemaat yeri orijinal olmayıp sonradan camiye betonarme olarak eklenmiştir. Kuzeyde, düz bir ayak üzerinde düz dam örtülü olarak avluya açılan biri büyük, diğeri küçük iki adet yuvarlak kemerli pencereden oluşmaktadır. Son cemaat yerinin batısına sonradan bir duvar örülerek ikiye bölünmüş ve bu duvardan sivri kemer içerisinde dikdörtgen bir kapıyla imam odasına geçilmektedir. Son cemaat yerinin doğu cephesinde dışarıya açılan demir bir kapı mevcut olup güney duvarının her iki yanında yuvarlak kemerli dışa hafif çıkıntılı dikdörtgen formlu birer pencere mevcuttur. Son cemaat yerine girişi sağlayan kuzey duvarındaki kapının her iki yanında sade görünümlü orijinal olduğu düşünülen iki sütun bulunmaktadır (Foto. 54). Buranın üzeri Üzeri alttan kirişlemeli ahşap bir tavanla örtülmüştür. Son cemaat

yerinden ibadet mekanına geçişini sağlayan dikdörtgen formlu kapı üzerindeki taş kabartma üzerine işlenmiş kitabe bulunmaktadır.

Caminin ibadet mekanına kuzey cephedeki son cemaat yerinin ortasında yer alan dikdörtgen formlu çift kanatlı ahşap kapıdan girilir. İbadet mekanı ahşap tavanlı cami grubuna girmektedir. Yaklaşık olarak içten 8.05x7.85 m. Ölçülerindedir (Foto. 55).

Harimin doğu duvarında, alt kat hizasında yuvarlak kemerli bir niş içerisinde , dışa doğru daralan dikdörtgen formlu iki adet mazgal pencere yer alırken, üst kat hizasında daha küçük boyutta aynı tip ve özellikte mazgal pencere yer almaktadır.

Batı duvarında da , doğu duvarının simetriği bir düzenleme hakimken , harimin güney duvarında sadece alt kat hizasında yuvarlak kemerli niş içerisinde dikdörtgen formlu mazgal pencere yer almaktadır.

Harime geçilen giriş kapısının olduğu kuzey duvarında, ortada yuvarlak kemerli niş içerisinde yer alan dikdörtgen formlu çift kanatlı kapının her iki yanında diğer pencerelerle aynı özellikte pencere dizisi bulunmaktadır. pencereler oldukça sade görünümdedir.

Mihrap; güney duvarının tam ortasında konumlanmış olup, yaklaşık 2.00 m yüksekliğinde, yuvarlak kemerli bir kavsara içerisinde tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır (Foto.55). Mihrap oldukça sade ve basit olup, tamamen ahşaptan kaplandığı için orijinal mihrap hakkında bilgi sahibi olunamamaktadır.

Minber ise; harimin güney duvarında mihrabın sağında köşede yer almaktadır. Minber, orijinal olmayıp sonradan ahşap malzemeden yapılmıştır. 1.00 m genişliğinde olup köişk kısmına 9 basamakla çıkılmaktadır. Minberin korkulukları, dikdörtgen çerçeveli panolarla süslenmiş olup giriş kapısı üzerinde besmele yazılı yeşil bir örtüyle kapatılmıştır (Foto.55).

Harimin kuzey duvarının kuzeybatı köşesinde ‘‘L’’ kollu ondört basamakla çıkılan mahfil katı bulunmaktadır. iki beton ayak üstüne oturtulan Mahfil katı, yanlardan batı ve doğu duvarlarına dayandırılmıştır. Mahfilin üstü ahşap tavanla kaplanmıştır.

İbadet mekanının batı cephesi hariç diğer tüm cepheleri bahçeli bir avluya bakmaktadır. İç mekanın tüm duvarları, sarı renkli kalker kesme taştan örülmüş ,sıvanmış ve beyaz badana ile boyanarak özelliğini yitirmiştir. Duvarlar ve payeler yerden 1.00 m.’ e kadar, mihrap ise tamamen ahşap lambiriyle kapatılmıştır.

3.2. Cepheler

Konakyanı (Merkez) Caminin cepheleri genelde sade görünümlüdür. Harimin güney cephesinin alt kısmı dış tarafı dikdörtgen nişli iki adet pencereden oluşmuştur.. Pencereler, yuvarlak kemerli bir niş içerisinde dikdörtgen formlu olarak ahşaptan

yapılmıştır. Pencerelerin hemen üstünde, yuvarlak kemerli niş içerisinde çift kademeli silmeler dikkat çekmektedir (Foto. 54).

Yapının batı cephesinde, altta yuvarlak kemerli niş içerisinde dikdörtgen formlu iki adet, üst kat hizasında daha küçük boyutta dikdörtgen çerçeveli pencereler yer almaktadır. Doğu cephesi de batı cephesinin simetriği olup aynı özellikleri taşımaktadır.

Tüm cephelerde, duvar köşeleri 0.50m'lik pahlı olarak yapılmış olup orta kısmından silmeler geçmektedir. Yapı doğu ve güney cephesinde yaklaşık 1.50 m yüksekliğinde taş kaide üzerinde yükselmekte olup geniş saçaklı ahşap çatıyla sonlandırılmıştır (Foto. 54). Cephelerin kırma çatıyla örtüldüğü yerin hemen altında yer alan testere dişli süslemeler caminin en dikkat çekici süslemeleridir.

Caminin son cemaat yeri, minare ve ibadet mekanı cepheleri sarı renkli kalker moloz taş dolgulu ve kesme taş kaplamalıdır. Sonradan avluya katılan tuvalet, imam odası ve abdest musluklarının bir bölümünün cepheleri briketle örülmüş, sıvanarak beyaz boyayla kapatılmıştır. Son cemaat yerinin cephesinde, yuvarlak kemerli camekanlar bulunmaktadır.

3.3. Örtü Sistemi

Genelde cami, ibadet mekanının üzeri ahşap tavanla kaplı olup, dışarıdan kiremit kaplı kırma çatı ile örtülüdür (Foto. 54).

3.4. Minare

Yapının kuzeybatısında bulunan minare camiden bağımsız olup avlu girişinin batısına düşmektedir. Sonradan camiye eklenmiş olan minare, kare planlı, silindirik gövdeli, kapalı şerefeli minareler grubuna girmektedir Kare planlı kaide 2.60x2.60 m. ölçülerinde olup köşelerden üçgenle pahlanarak pabuça bağlanmaktadır. Pabuç gövdeden dışarı çıkıntı yapmaktadır. Minareye son cemaat yerinin batı cephesinde bulunan imam odasından cephesinden düz atkılı dikdörtgen formlu kapıyla girilmektedir. Tek şerefeli minarenin gövdesi silindirik planlı olup sadedir. Güney, doğu ve batı cephelerinde dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır (Foto. 54).

Şerefe altında dilimli silmeli süslemeler dikkat çekmektedir. Duvar kalınlığı değişken olup yukarılara doğru artmakta ve basamaklar daralmaktadır. Gövdenin çapı 1.50 m. ölçüsünde olup yukarıya doğru daralmakta petekte 1.20 m.'e düşmektedir. Dairesel plana sahip olan şerefenin doğu cephesinde kaş kemer formlu şerefe kapısı bulunmaktadır. Şerefe korkuluğu orijinal kesme taştan olmasına rağmen sıvanarak özelliğini yitirmiştir.

Minare, petek kısmının konik bir külahla örtülmesiyle son bulmaktadır. Külahın üzerinde iki küplü ve tek hilal şeklindeki alem bulunmaktadır.

KATALOG NO: 3.1.6

YAPININ ADI : PERŞEMBE AĞUŞLU CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Perşembe Merkez Ağuşlu Mahallesi

İNCELEME TARİHİ: 23.08.2013

FOTOĞRAF: 56-58

ÇİZİM : 13

1. KONUMU

Perşembe Merkez Ağuşlu Mahallesinde yer almaktadır. Perşembe'nin batısında ve konut dokusu içerisinde bulunmaktadır.

2. TARİHÇESİ

Caminin inşa kitabesi olmadığından ne zaman yapıldığına ait kesin bir bilgi yoktur. Yapının kuzey cephesindeki giriş kapısı üzerindeki onarım kitabesine göre, H.1327/M.1911 yılında yapıldığı belirtilmektedir. Caminin banisi ve mimarı hakkında kesin bir bilgirastlanmazken, caminin geçmişi hakkında yazılı kaynaklarda pek fazla bilgi mevcut değildir.

Camii'nin günümüze değin birçok kez onarım geçirdiği, ancak bu onarımların ne zaman kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Yapının kayıtlarda geçen orijinal minafotoi 1964 yılında yıkılıp yerine yeni minare yapılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından camii kapsamlı bir onarımdan geçirilmiştir.

2.1. Kitabeler[119]

Yapının tek kitabesi, günümüzde mevcut olmayan, büyük ölçüde tahrip olmuş olduğu ve kuzey cephedeki kapısının üzerinde bulunduğu tahmin edilmektedir[120]. Yazının, taş malzemeye kabartma tekniğiyle Arapça olarak yazıldığını belirtmektedirler.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan

Ordu Merkez Perşembe ilçesinin önemli tarihi camilerinden olan Ağuşlu Cami, ibadet mekanı, son cemaat yeri, imam odası ve içinde abdest musluklarının da olduğu 'L' tipi avludan meydana gelmiştir (Çiz. 13). Camiye kuzey cephesindeki yuvarlak kemerli bir niş içerisindeki basık kemer formlu bir kapıyla girilmektedir (Foto. 56). Giriş kapısının üst katında köşk bölümü bulunmaktadır.

[119]Mahalle halkıyla yaptığımız konuşmalardan varsayımla belirtilmiştir.

[120] Buranın yerli ve ileri gelen insanlarıyla konuştuğumuzda, kitabenin yakın tarihe kadar giriş kapısında yer aldığını, oldukça yıprandığı için kaybolduğunu söylemektedirler.

Caminin kuzey cephesinde son cemaat yeri ve giriş kapısı, kuzeybatı köşesinde ise minare bulunmaktadır. İbadet mekanı, dıştan dışa 15.20x12.70 m. ölçülerinde olup doğu-batı yönünde enine dikdörtgen bir plan gösterir. İbadet mekanı avlu kotundan daha alçaktadır. Mihraba paralel iki sahından oluşan ibadet mekanının tavanı ahşap malzeme ile kaplanmıştır.

İbadet mekanının güney cephesinin doğu kısmında demir parmaklıkla kapatılmış basık kemerli bir niş ve üzerinde dikdörtgen formlu iki pencere bulunmaktadır. Güney duvarının ortasında mihrap ile güney duvarın doğu köşesinde vaaz kürsüsü yerleştirilmiştir. harimin batı cephesinin güney tarafında ise, yuvarlak kemerli niş içerisinde iki adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Bu cephenin kuzey tarafında ise yüklük olarak kullanılan bir dolap ve üzerindeki küçük dikdörtgen pencere dikkat çekmektedir (Foto. 57).

Harimin kuzey cephesinde basık kemer içerisinde dikdörtgen bir kapı ve üzerinde dikdörtgen pencere bulunmakta ve avluya açılmaktadır. Kapının her iki yanında da avluya ve son cemaat yerine açılan birer dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir. Bu pencerenin doğu kısmında son cemaat yerine açılan basık kemer formlu bir kapı bulunmaktadır.

Harimde dogu beden duvarı oldukça sade tutulmuş olup, duvarlarda süsleme öğelerine rastlanmaz. Alt ve üst kat hizasında ikişer pencere yer almaktadır. Alt ve üst kat hizasındaki pencereler dışa doğru daralan mazgal pencere tipindedir. Duvarlar, ibadet mekanında sıvandığı için yapı malzemesi hakkında yorum yapmak güçleşmiştir. Harimde, doğu cephe, üstteki ahşap tavanla sonlandırılmıştır.

Mihrap; İbadet mekanının mihrabı, güney duvarın ortasında, yuvarlak kemerli bir niş içerisinde yuvarlak kemer kavsaralı olup tamamen düzgün kesme taştan yapılmıştır. Mihrabın üstünde yer alan nişin üst kısmında, hafifçe duvara girintili dikdörtgen formlu pano bulunmaktadır. Dikdörtgen pano'da Arapça yazı ile kıble ayeti yerleştirilmiş olup, iki yanında Arapça yazı ile ''Allah C.C.)'' ve ''Muhammed (S.A.V.) '' yazılı çercevelşer yer almaktadır.

*Minber;*Yapının minberine mihrabın hemen yanındaki zeminden 1.70 m. yükseklikteki dikdörtgen bir açıklıktan girilen ve yedi basamakla çıkılan, duvardan çıkıntı yapan oval bir döşemeyle ulaşılmaktadır. Minber, tamamen ahşap malzeme ile sonradan yapılmış olup orijinal değildir. Giriş kapısı, ayetlerin yazılı olduğu yeşil bir örtüyle kapatılmıştır. Minber korkuluğu sade düz, ahşap kaplanmış olup 1.30 m. yüksekliğindedir. Minber, iki yanda ahşap bir ayak, üstte dikdörtgen alınlık kısmında Arapça harflerin bulunduğu bir tepelikle son bulmaktadır. Minberin aynalığı, üçgen şeklinde bir görünüme sahip olup, büyükten küçüğe doğru sıralı bölümlere ayrılmıştır. Minberin taban kısmı ise, yedi küçük dikdörtgen pano ve içlerinde kaş kemerli genel nişli çerçevelerden oluşmaktadır.

Kuzey duvarındaki kapının önünde ahşap müezim mahfili vardır. İç mekanın tüm duvar ve payeleri yerden 1.00 m.'e kadar ahşap lambri ile geçilmiştir. Duvarlar ve mihraplar kesme taştan yapılmasına rağmen ahşap kaplanmış, sıvanmış ve boyanmıştır.

Harimde, altı basamaklı bir merdivenle, köşk kımına çıkılmakta olup, dört ayak ahşap üzerine altta düz, üstte çokgen külahla örtülmüştür. Köşk kısmının merdivenlere bakan kısmında ve yan tarafında dikdörtgen pano içinde, yazılar yer almaktadır.

Batı duvarı, sıvanmış ve boyanmış durumdadır. Doğu duvarından farklı olarak alt bölümde yuvarlak kemerli, dikdörtgen formlu, mazgal iki pencere yer almaktadır.

Mahfil, harimin kuzey duvarında tek yönlü ahşaptan, batı duvarının köşesindeki ondört basamaklı merdivenle ulaşır. Mahfil, ikisi girişin yanında, dört tanesi mihrap yönünde toplan altı adet ahşap direk üzerine oturtulmaktadır. Mahfile çıkış merdivenleri, girişin batısında kuzey duvara bitişik olarak yapılmış olup, mahfil korkulukları sade ve süslemesizdir. Mahfilin ortasında, mihrab hizasında dışarıya çıkıntı yapan müezzin mahfili yer almaktadır. Mahfilin kuzey cephesinde sağ ve solunda yuvarlak kemerli dikdörtgen formlu küçük iki pencere bulunmaktadır. Beden duvarları, ahşap tavan sınırlandırmıştır .

Son cemaat yerinin kuzey cephesini, ibadet mekanına geçişi sağlayan basık kemerli niş içerisindeki çift kanatlı demir kapı ve her iki yanında dikdörtgen küçük pencere oluşturmaktadır. Son cemaat yeri, üç sütunla taşınmakta olup üzeri ahşap tavanla örtülmüştür.

Caminin batısına, ibadet mekanın kuzeyine düşen ″L″ tipi avlunun doğusunda son cemaat yeri, kuzeybatısında abdest muslukları, batısında ise yapıya bitişik minare bulunmaktadır. Kuzeydoğu köşesinde kuzey-güney boyunca uzanan dar bir koridor vardır. Avlunun doğusundaki son cemaat yeri doğu-batı yönünde uzanıp dikdörtgen bir plana sahiptir.

İbadet mekanı cephelerinde, doğuda dört, güneyde dört, batıda iki, kuzeyde ise dört olmak üzere toplam ondört pencere ile aydınlatılmıştır. Pencerelerin hepsi, dış cepheden göründüğünden farklı olarak dikdörtgen formlu, basık kemerli mazgal pencerelerdir.

3.2. Cepheler

Caminin cepheleri sade ve süslemesizdir. Yapının batı cephesini, ibadet mekanı oluşturmaktadır. İbadet mekanının batı cephesini ise sivri kemerli niş içerisinde yer alan iki dikdörtgen pencere tamamlamaktadır. Cephe moloz taş üzerine ve sarı renkli kalker kesme taşından örülmüştür.

Cephelerde yer yer gözüken ton farklılıkları caminin birkaç kez yıkılan, tahrip olan yerlerinin onarıldığını göztermektedir. Duvar cephelerinin üstü ve örtü sistemi sıvayla kaplanmış olup, ahşap kırma çatıyla örtülmüştür.

Camii, topoğrafyadan dolayı doğu cephesindeki temel yuksek tutulmuş olup, taştan bir kaide üzerinde yükseltilmiştir. Cephe yüzeylerinde, ana mekâna alt altta dikdörtgen formlu iki pencere, üst kat hizasında ana mekâna ait, dikdörtgen formlu

daha küçük iki pencere yer almaktadır. Pencereler, dış cepheden küçük boyutta görülmelerine rağmen dikdörtgen çerçeveler içine alınmışlardır. Dışa doğru daralan mazgal pencereler, demir parmaklıklı ve ahşap kanatlı olarak yapılmışlardır.

Güney cephede, alt kat hizasında doğu yönünde iki, batı yönünde iki adet düz atkı taşlı, dikdörtgen formlu ve demir parmaklıklı dört pencere yer almaktadır. Bu pencerelerde doğu cephedekiler gibi aynı özellikleri taşımaktadır. Cepheler, diğer cepheler de olduğu gibi, geniş saçaklı ahşap çatıyla sonlandırılmıştır.

Kuzey cephesi, son cemaat yeri ve kuzeybatı köşesinde camiye sonradan eklenen minareyle bütünleşmektedir (Foto. 56).

Yapının batı cephesine baktığımızda diğer cephelerde yer alan pencere özellikleri ile aynıdır. Sadece üst kazt hizasında diğer cephelerde yer alan dikdörtgen formlu pencereler bulunmamaktadır.

Camiinin, kuzey cephesinde yer alan son cemaat yeri, üç adet ahşap direğe oturtulmuş olup, üzeri düz ahşap tavan ile örtülmüştür. Cephede her iki yanda alt ve üst kat hizasında ikişer adet pencere ile cephenin ortasında düz lentolu dikdörtgen formlu, sade ve basit anlayışta yapılmış ana giriş kapısı bulunmaktadır. Ana giriş kapısı düz atkı taşlı, dikdörtgen formlu, içten basık kemerli olup, çift ahşap kanatlıdır. Cephe düzenlemeleri, camiinin genelinde aynı özellikte yapılmıştır. Alt kat pencereleri ibadet mekanına açılırken, üst kat hizasındakiler mahfil katına bakmaktadır (Foto. 58).

Son cemaat yerinin batısında minareye çıkışı sağlayan yuvarlak kemerli ahşap bir kapı yer alıp, kapı sade ve süslemesizdir.

3.3. Örtü Sistemi

Yapının ibadet mekanı, ahşap tavanla kaplanmış olup, dıştan kırma çatı ile örtülmüştür.

3.4. Minare

Minare, yapının batı cephesinde, cami ibadet mekanının ise kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. Orijinal Minarenin yapım tarihi belli olmayıp, günümüzde yapılan minare günümüz özelliklerini taşımaktadır. Caminin onarımı sırasında yenilenmiş olabildiği tahmin edilmektedir. Minareye, son cemaat yerinin batı köşesinden, avlunun güneybatı köşesinde tek basamakla inilen merdiven boşluğundaki tek kanatlı demir parmaklıklı yuvarlak kemerli düz atkı taşlı kapıyla ulaşılmaktadır. Minare kare kaideli, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Yerden külah bitimine kadar yüksekliği 13.50 m. yüksekliğindedir. Kare kaide 2.10x2.10 m. ölçülerindedir. Kaidenin doğu cephesinden minareye çıkılmaktadır. Kaideyle gövde arasında köşeleri üçgenle pahlanmış pabuç kısmı yer almaktadır. Pabuç kısmı soğan formlu olup ,silindirik planlı gövde de küçük dikdörtgen pencereler yer almaktadır.

Minarenin şerefe korkuluğu yuvarlak kemerli nişlerle döşenmiştir. Şerefe korkuluğuna oturan on iki adet ahşap direkle ahşap saçak taşınmakta ve şerefe üzerini örtmektedir. Petek kısmı ve minare konik bir külahla son bulmaktadır.

Minare, sarı renkli düzgün kesme kalker taşından yapılmıştır. Duvar kalınlıkları minarede değişken olup alt taraflarda daha kalın tutulmuştur. Basamak yükseklikleri 0.29 m. yüksekliğinde ve yukarlara doğru basamak genişliği daralmaktadır.

KATALOG NO: 3.1.7

YAPININ ADI : AFİRLİ CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Perşembe İlçesi Medreseönü Merkez

İNCELEME TARİHİ: 23.08.2013

FOTOĞRAF: 59-65

ÇİZİM : 14

1. KONUMU

Ordu Merkez Perşembe İlçesinin Medreseönü mevkiinde, camiiyle aynı adı taşıyan Afirli Mahallesinde yer almaktadır. Yoğun bir konut dokusu içerisinde konumlanmıştır (Foto. 59). Medreseönüne hakim bir konumdadır.

2. TARİHÇESİ

Caminin yapıldığı tarihle ilgili bir bulguya rastlanmazken, kuzey cephedeki kapının ortasında günümüzde mevcut olmayan ve kaybolmuş[121] onarım kitabesinden cami hakkında bir bilgiye sahip oluyoruz. Camiinin günümüzde üzerinde yazılı olan tarihte, H.1204/M.1789-90 yılında yapıldığı yazmaktadır.

Cami'nin ne zaman kim tarafından yapıldığı ve banisi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ahşap camii, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü tarafından tescillenmiş, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarımdan geçirilmiştir[122].

2.1. Kitabeler

Yapının kaynaklarda ve üzerinde günümüz itibariyle herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Cami doğu-batı yönünde enine dikdörtgen planlı iki katlı olup yapıya giriş, kuzey cephe ortasındaki yuvarlak kemerli alınlık içerisindeki tek kanatlı demir kapı ile sağlanmaktadır.

İbadet mekanı, dikdörtgen plana sahip olup içten ahşap tavanlı olup yanlarda beden duvarlarına oturmaktadır (Çiz.14 ; Foto. 59-60). Avlu zemininden altışar

[121] Mahalle sakinleriyle görüştüğümüzde ve ilçe müftüğü kaynakları incelendiğinde Camiinin, giriş kapısı üzerinde bir kitabesinden söz edilmekte, ancak günümüzde mevcut olmadığı görülmektedir.
[122] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürüğü arşivi; Özdemir, *a.g.e*. s41.

basamakla doğu-batı yönündeki merdivenlerle harime girilmektedir. İbadet mekanının doğu ve batı duvarlarında altta birer adet dikdörtgen pencere ile üstte iki adet küçük dikdörtgen mazgal pencereler bulunmaktadır. Güney duvarına baktığımızda simihrap ve yanında duvara monte edilmiş ahşap minberi görmekteyiz. Kuzey duvarında ise giriş kapısının sağında ve solunda dikdörtgen pencere bulunmaktadır.

Girişin sağ tarafında, kısa bir koridordan geçilip dikdörtgen bir açıklıkla alt kata geçilmektedir. Alt mekan dikdörtgen planlı olup bir kapıyla harim kısmına geçilmektedir.

Mihrap; Harimin mihrabı güney duvarında içeriye doğru hafif girintili bir kemerli bütünleşmektedir. Mihrap, ahşap malzemeden yapılmış ve iki yanında ve üst tarafında dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır. Mahrabın her iki yanında üst tarafında mahfilin dayandırıldığı yatay direkler yerleştirilmiştir(Foto.). Mihrap günümüzde ahşaptan basit süslemeli olarak yapılmıştır.

Minber ise; mihrabın hemen yanında duvara monte edilmiştir ve ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Herhangi bir sanatsal özelliği bulunmamaktadır. Minberin köşk kısmına, beş basamaklı merdivenle çıkılıp duvara bitişik ve dar yapılmıştır (foto.).Müezzin mahfili yoktur.

Mahfil, harimin kuzey yüzeyinde geçişi sağlayan dikdörtgen kapı yer almakta olup üzerinde mahfil katı mevcuttır (Foto.).kuzey tarafta iki adet büyük ahşap ayağa, ve yatay direkle güney duvara dayandırılmıştır. Mahfil, iki yandan dışa yay şeklinde taşıntı yapmaktadır. Caminin girişinin üst kısmı, doğu-batı yönünde uzanmakta ve ayrı mekân olarak kadınlar mahfili olarak düzenlenmiştir. Üst kata güney taraftaki kapıyla balkon görünümlü mahfiline geçilmektedir. Mahfilin üzeri ahşap tavan ile örtülmüştür.

Doğu yönünde abdesthane muslukları ve tuvaletlere inen bir kısım bulunmaktadır.. Yapının eğimli bir arazide olması nedeniyle avlunun kuzeyinde yüksek bir duvar kütlesi dıştan göze çarpmaktadır. Yapı tepeden Medreseönü'ne hakim bir konumda yerleşmiştir.

Yapı, tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır.

3.2. Cepheler

Caminin cepheleri ahşap malzemeden yapılmıştır. Genelde sade ve süslemesizdir. Tahrip olmuş durumdaki ahşaptan dolayı, cephelerdeki renk farklılıkları dikkat çekmektedir. Özellikle kuzey ve güney cephenin bir kısmı ile batı cephesi tahrip olmuş durumdadır. Caminin doğu cephesi yol ve avlu kotundan daha yukarda olup dikdörtgen pencereler vardır.

Caminin kuzey cephesinde, altta tek, üstte iki adet küçük dikdörtgen formlu pencere açıklığı yer almaktadır. Cephe , en üstte ahşap dar saçakla sonlandırılmıştır. Kuzey cephede, eğimli topoğrafyadan dolayı taş kaideye oturtulmuştur.

Güney cephede ise, alt kat taş kaide üzerinde yükselmekte olup, üst katta iki adet ibadet mekanına açılan dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır. Cephenin üst tarafı ahşap saçakla sonlandırılmıştır.

Doğu cephesi, kırma çatının devamı niteliğinde ahşap beş adet direğe oturan örtüyle kapatılmış ve revak şeklinde kapatılmıştır. Kuzeydoğu köşede yer alan girişin üst tarafı da ön tarafta iki ahşap direğe dayandırılarak uzatılmış ve üzeri paralel uzanan eğimli çatıyla kapatılmıştır. Camiye giriş dikdörtgen formlu sade açıklıkltan yapılıp girişin bulunduğu kısım ise cepheden biraz içeriye doğru girinti yapmaktadır. Doğu cephenin devamında güneydoğu köşeye yakın, büyük dikdörtgen formlu harime açılan pencere açıklığı mevcuttur (Foto.). Doğu cephenin güneydoğu köşesinde aydınlık sağlayan dikdörtgen formlu büyük boyutta pencere bulunmaktadır.

Batı cepheye baktığımızda doğu cepheye benzer bir düzenleme dikkat çekmektedir. Ön tarafta onbeş adet ahşap direğe dayandırılmış revak şeklinde yapılmış ve üzeri eğimli çatıyla örtülmüştür. Batı cephesinin güneydoğu köşesinde harime açılan, dikdörtgen formlu tek pencere açıklığı dikkat çekmektedir. Batı cephesinin içe bakan batı duvarında, güneybatı köşesinde tek dikdörtgen pencere vardır. Aynı pencerenin yanında ve üstte doğu ve güney duvarlarda olduğu gibi mahfilin üzerine oturtulduğu yatay direk bulunmaktadır.

3.3. Örtü Sistemi

Caminin ibadet mekanı, tamamen ahşap tavanla kaplı olup, yapı beden duvarlarına oturan ve üzeri ahşap kırma çatılı örtüyle kaplanmıştır (Foto. 63).

3.4. Minare[123]

Caminin günümüzde bilinen bir minafotoi bulunmamaktadır.

[123] Araştırmalarıma ve yöre halkından edinilen bilgiye göre eskiden Afirli caminin yerinin başka olduğu ve uzun yıllar önce yıkılıp camiye dönüştürüldüğü söylenmektedir. Bu yüzden caminin minaresi bulunmamaktadır.

KATALOG NO: 3.1.8

YAPININ ADI : HACI HULİSİ BABA (TEKKE) CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Fatsa Merkez

İNCELEME TARİHİ: 20.08.2014

FOTOĞRAF: 66-72

ÇİZİM : 18-19

1. KONUMU

Ordu İlinin Fatsa ilçe Merkezinde Mustafa Kemal Paşa Mahallesi, Yeni Kumru Caddesi üzerinde yer almaktadır. Fatsa ilçesinin eski yerleşim dokusu içerisinde, ticaret alanı içerisinde yer almaktadır (Foto. 66).

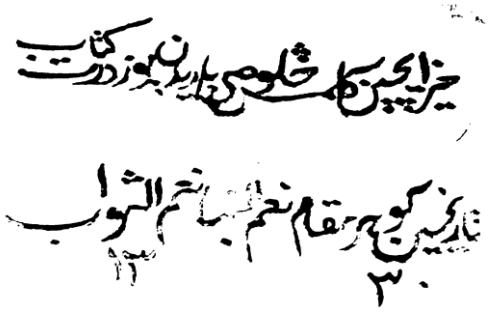
2. TARİHÇESİ

Caminin ne zaman yapıldığına ait kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yapının doğusunda son cemaat yerinin ibadet mekanına giriş kapısı üzerindeki kitabesine göre H.1315/M.1898 yılında onartıldığı belirtilmektedir[124].

2.1. Kitabeler[125]

Yapının tek kitabesi son cemaat yerinin ibadet mekanına girişi sağlayan doğu duvarı üzerindeki kitabedir. iki satır halinde, taş kabartma üzerine tek yönlü Cel-i Sülüs hatlı olarak Arapça yazılmıştır.

Metin

[124] Camii üzerinde yazılı olan tarihe ve Fatsa İlçe Müftüğünden alınan camii bilgi formlarında bu tarih yazmaktadır.

[125] Kitâbenin okuyup yorumlamasını yapan Y.Y.Ü. İlahiyat Fak. Dekan Yrd. Yrd. Doç. Dr. Edip Yılmaz hocamıza teşekkür ederiz.

Okunuşu

Hayır için,….Hulusi yaptıran 104 kitap
Tarihin gevher makam-ı ne'emal….ni'me's-sevab
Sene 1330

Anlamı

Hulusi tarafından 104 kitap yaptıran 1330 yılında güzel ve hayırlı bir sevab olması münasebetiyle bu eseri yaptırmıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ[126]

3.1. Plan ve Mimari

Cami, kuzey-güney doğrultusunda uzayan planı,, doğu yönünde yer alan tuvalet mekanları ve abdest muslukları, sonradan eklenen son cemaat yeri ve doğusundaki minareyle bir bütünlük arzedip 9.70x8.30 m. ölçülerindedir (Çiz. 18 ; Foto. 69).

Caminin son cemaat yeri yapının doğu cephesinde sonradan tuğla ile yapılıp eklenmiştir. Düz bir ayak üzerinde, metal saç örtülü olarak avluya açılan ve camiye bitişik olarak yapılmıştır. Son cemaat yerinin hiçbir özelliği bulunmamakta olup günümüzde camii ayakkabılığının olduğu bir bölümdür (Foto.67).

Caminin ibadet mekanına doğu cephedeki sonradan yapıya eklenen son cemaat yerinin batısından, doğu duvarındaki çift kemerli dikdörtgen formlu ahşap kapıdan girilir. İbadet mekanı ahşap tavanlı cami grubuna girmektedir. Yaklaşık olarak içten 8.75x7.20 m. ölçülerindedir. Mihraba paralel tek sahınlı olup, ahşap tavanla örtülmüştür. Harimin doğu ve batı duvarlarında pencere üzerine işlenen kalem işi süslemeler bozulmadan yeniden ele alınmıştır.

Harimin doğu duvarında, hafif dışa çıkıntılı basık kemerli dikdörtgen çerçeveli iki adet pencere ve giriş kapısı yer almaktadır. Giriş kapısının üzerinde sonradan eklendiği düşünülen mermer tabaka içinde caminin onarım kitabesi bulunmaktadır. Pencereler demir şebekeli olup sade ve süslemesizdir. Harimin batı duvarında da doğudaki pencere düzenlemesine benzer bir düzenleme söz konusudur. Pencereler alt kat hizasında düzenlenmiş olup üst kat hizasında pencere bulunmamaktadır.

Yapının ibadet mekanının kuzey duvarında ise yer alan pencereler alt kat hizasında büyük boyutlu basık kemerli dikdörtgen formlu iki adet, üst kat hizasında

[126] Fatsa İlçe Müftüğünden ve Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunda yer alan bilgilere göre Yapının orijinal hali yıktırılıp 2012 yılında yeniden orijinal haline benzetilmiş camii yapılmıştır. Bu restorasyonda caminin doğu duvarı dışa doğru orjinalinden farklı olarak genişletilmiştir.

ise aynı tipte daha küçük boyutlu iki adet pencere dizisi dikkat çekmektedir. Üst kat hizasındaki pencereler, kuzey duvarına dayanan mahfil katını aydınlatmak için kullanılmış olup dışa açılmaktadır.

Harimin mihrabının yer aldığı güney duvarında ise mihrabın her iki yanında yer alan basık kemerli dikdörtgen formlu ve demir şebekeli pencereler yer almaktadır. Harimin tüm duvarlarında yer alan pencereler oldukça sade ve süslemesizdir. Pencereler, dışa doğru daralan mazgal biçimli pencereye benzetilmiştir. Harimin yerden ahşap tavana kadar olan yüksekliği yaklaşık 5.00m dir.

Mihrap; Yapının mihrabı ibadet mekanının güney cephesinde olup sade bir görünümdedir. Sonradan sıvanıp yağlı boyayla boyandığı görülmektedir. Mihrap üzerinde makili yazılı 0.20x0.40m ölçülerinde bir tabaka bulunmaktadır. Bu tabakanın hemen üst tarafında sonradan besmele, ''Allah'', ''Muhammed'' ve (S.A.V.) gibi taş çerçeve içinde kabartma olarak yazılmış yazı bulunmaktadır. Mihrabın tüm etrafını 0.20 m genişliğinde taştan yapılmış bordür çevrelemekte olup, mihrap yuvarlak kemerli bir kavsarayla son bulmaktadır. Kavsaranın içi kenger yaprağı motifinde dilimli motiflerle işlenmiştir (Foto. 70).

Minber; Harimin güney duvarında, mihrabın sağ tarafında yer alan minber orijinal olmayıp sonradan eklenmiştir. Ahşap malzemeden yapılmış olan minberin köşk kısmına 9 basamakla çıkılmakta olup minberin korkulukları dar dikdörtgen çerçeveli panolarla süslenmiştir. Köşk kısmının üzeri ahşap konik bir külahla bitirilmiş olup minberin giriş kapısı yeşil bir örtüyle kapatılmıştır (Foto. 70).

Günümüzde, harimin güney duvarının sol köşesinde ahşaptan yapılmış bir adet vaaz kürsüsü bulunmaktadır. Harimin mahfil katına, kuzey duvarında yer alan ''L'' kollu 15 basamaklı 1.00m genişliğinde ahşap merdivenle ulaşılmakta olup, merdivenlerin korkulukları eğrisel ahşap düşey çubuklarla kuşatılmıştır. Mahfil katı, kuzey duvarının 3.00m önünde, konsollu ve ortasında öne doğru 1.00 m yarıçapında yarım dairesel olarak çıkıntısı olan ve 0.30.x0.30m ölçülerinde ahşap iki ayak üzerinde harimin doğu giriş kapısı ve batı duvarına dayandırılmıştır. Mahfil katı döşemesi yatay ahşap kirişler üzerine ahşap malzeme kaplanmısıyla oluşmuştur. Mahfili taşıyan ahşap ayaklar birbirine yuvarlak kemerlerle bağlanmış ve orta kısım geniş saçaklı olarak bitirilmiştir.

3.2. Cepheler

Fatsa Hacı Hulisi (Tekke) Caminin cepheler genelde sade görünümlüdür. Harimin güney cephesinin dış tarafı dikdörtgen nişli pencerelerden mevcuttur. İç mekan duvarlarında, pencerenin etrafını saran kalem işi süslemeler yenileme projelerinde ve uygulama esmasında sıva raspası kullanılarak korunmuştur (Foto.)[127].

[127] Fatsa İlçe Müftüğü arşivinden ulaştığımız bilgilere göre, yapının orijinalinin kuzey cephe beden duvarın projesinin baz alınarak yenilendiği, betonarme minarenin itinayle kaldırıldığı, mimariye uyulmaya çalışıldığı, beden duvarlarında pencere üstlerinde yer alan kalem işi süslemelerin sıva

Camii'nin tüm cepheleri moloz taş duvardan yapılmış olup duvarların köşelerinde düşeyde beyaz renkli düzgün kesme taş kullanılmıştır. Cephelerdeki pencerelerin etrafında, kesme taştan yapılmış dışa çıkıntılı söveler bulunmaktadır. sövelerin üzeri boyayla boyanmış ve cephede tekrarlanmıştır.

Caminin minare ve ibadet mekanı cepheleri, mihrabı moloz taş dolgulu ve kesme taş tan yapılmıştır. Son cemaat yeri, sonradan tğladan yapılıp yapıya eklenmiş olup, avluya katılan tuvalet, ve abdest musluklarının bir bölümünün cepheleri tuğladan örülmüş, sıvanarak beyaz boyayla kapatılmıştır

3.3. Örtü Sistemi

Genelde camiye baktığımızda, ibadet mekanının ve mahfil katının üzeri incelediğimiz diğer tüm Osmanlı camilerinde olduğu gibi ahşap tavanla kaplanmış olup, dıştan kırma çatı ile örtülmüştür (Foto. 70). Son cemaat yerinin üzeri sonran yapıldığı için basit olarak metal renkli saçlarla kapatılmıştır.

3.4. Minare

Yapının kuzeydoğusunda bulunan minare camiden bağımsız olup son cemaat yerinin kuzeyine düşmektedir. Çokgen planlı, silindirik gövdeli, tek şerefeli minareler grubuna girmektedir. Çokgen planlı kaide sekizgen olup, sekizgenin her bir kenarı 0.80m ölçülerinde olup köşelerden eşkenardörtgenle pahlanarak pabuça bağlanmaktadır. Pabuç gövdeden dışarı çıkıntı yapmamaktadır. Minareye doğu cephesinde düz atkılı taşlı kapıyla girilmektedir. Tek şerefeli minarenin gövdesi silindirik planlı olup sadedir. Şerefenin korkuluğunda, güney, doğu ve batı cephelerini kuşatan ondört adet dikdörtgen formlu panolar bulunmaktadır (Foto.72).

Şerefe altında tek sıra bilezik geçilmiş olup, çokgen planlı kaide ile pabuç kısmının bitiminde de bu bileziğe rastlanmaktadır. Gövdenin çapı 1.50 m. ölçüsünde olup yukarıya doğru daralmaktadır.

Minare, kesme taştan yapılmış olup üzeri sıvanıp boyanmıştır. Petek kısmının silindirik soğan formuna benzer bir külahla örtülmesi dikkat çekicidir. Külahın üzerinde iki küplü ve tek hilal şeklindeki alem bulunmaktadır.

---

raspası kullanılarak korunmaya çalışıldığından bahsedilmektedir. Ayrıca, alınan 2001 yılındaki kararda Hacı Hulusi Baba Camii'nin orijinal halinin çok eski oluşu, yangın tehlikesi altında ve duvarlarındaki yer yer çatlaklardan dolayı kültürel ve tarihi özelliğinin korunup yıkılmasına ve yer yer yenıden yapılmasına karar verilmesinden söz edilmektedir.

KATALOG NO: 3.1.9

YAPININ ADI : YENİPAZAR (GÖLBAŞI) CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Fatsa Merkez Bolaman Beldesi

İNCELEME TARİHİ: 20.08.2014

FOTOĞRAF: 73-79

ÇİZİM : 16-17

1. KONUMU

Ordu İlinin Fatsa İlçesinin Bolaman Beldesinde, Gölbaşı Mahallesinde, Samsun-Ordu Çevreyolunun Fatsa İlçesi girişinde yer almaktadır.

2. TARİHÇESİ

Caminin ne zaman yapıldığına ait kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yapının batısında, ibadet mekanına giriş kapısı üzerindeki yazıya göre, H.1285/M.1870 yılında yapıldığı yazmaktadır.

2.1. Kitabeler

Yapının bilinen ve yazılı kaynaklarda ulaşabildiğimiz bir kitabesine rastlanmamıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Cami, kuzey-güney doğrultusunda uzayan boyuna dikdörtgen plana sahiptir. Camii, dıştan 1170x17.20m ölçülerindedir (Çiz. 16 ; Foto. 73).

Cami, doğu cephesinden komşu parselin bahçesine bitişik, son cemaat yeri olmayan, batı cephesindeki pencereden bozulma dikdörtgen formlu demir kapıyla içeri girilen bir düzenlemeye sahiptir. Camiinin, orijinal girişi, kuzey cephesinden olmasına rağmen, daha sonraki yıllarda okul olarak kullanılmış olup kuzey giriş kapısı taşla örülerek kapatılmış (Foto. 79) ve batı cephesinde yer alan orijinal pencere bozularak giriş kapısı yapılmıştır[128].

Yapının, son cemaat yeri olmayıp batı cephesinin hemen önünde 2.90x2.45 ölçülerinde muhtemelen minare kaidesi olan taştan yapılmış bir kaide bulunmaktadır.

[128] Fatsa İlçe Müdürlüğü ile Fatsa Belediyesi İmar ve Kentsel İyileştirme Müdürüğününden aldığımız bilgiye göre Camii'nin orijinal kapısı sahil tarafına (denize) bakmakta olduğu, ancak zamanla farklı işlevlerde kullanıldığı için kuzey cephenın kapatılıp yerine batı cephesinden giriş verildiği belirtilmektedir.

Yapının, batı cephesinin kuzeybatı köşesinde bu kaideye açılan, dikdörtgen formlu küçük boyutta demir bir kapı mevcuttur.

Cami dıştan iki kat yüksekliğinde olup, alt katı uzun süredir belediye deposu olarak faaliyet göstermiştir. Caminin, bodrum katında yer alan ahşap ayaklar zamanla çürümüş ve fazla nem oluşmasından dolayı camii'nin onarımı kaçınılmaz olmuştur[129]. Günümüz itibariyle camiinin üst katı ise ibadet işlevi olarak faaliyet göstermeye devam etmektedir.

Caminin harim kısmına, batı cephesinden sonradan yapılan üç kollu ortada sahanlıklı onbeşer adet taş merdivenle çıkılan, orijinal pencefotoi bozularak kapıya çevrilen dikdörtgen formlu çift kanatlı demir kapıdan girilmektedir.

Kuzey-güney yönündeki İbadet mekânının içi 10.00x15.50m ölçülerinde olup ahşap tavanlı camii grubundan boyuna dikdörtgen plan düzenlemesi mevcuttur. İbadet mekanının kuzey cephesinde yuvarlak kemerli dışa doğru daralan mazgalımsı büyük boyutlu iki adet pencere ile ortasında orijinal giriş kapısı bulunmaktadır. Kuzey duvarda yer alan giriş kapısı oldukça süslemeldir. Kapının her iki yanında kompozisyon şeması olarak kaide üzerine oturan başlıklı sütunlar ile sütunların sonlandırıldığı kemerler genel şekli vermektedir. Her iki tarafında farklı özellikte düzenlenmiş sütuncelerin kaideler üzerine oturtulması Yunan ve Roma dönemi sütun kaidelerini anımsatmaktadır. Sütunların oturtulduğu alttaki kaideler daha büyük tutulmuş olup, iç içe dışa çıkıntılı dikdörtgen formlardan oluşmaktadır. Sütunların sonlandırıldığı başlıklar ise lale motifli olarak işlenmiştir.

Giriş Portalının sonlandırıldığı yuvarlak kemer ise , yan tarafları düz, orta kısımdaki kilit taşını palmet motifinin süslediği yarım daire görünümüyle farklı bir üslup yansıtmaktadır. Yuvarlak kemerli nişin üzerinde kademeli yatay silmelerle hareketlilik sağlanıp bu silmelerin üzerinde çift taraflı kaideler yerleştirilmiştirç bu kaidelerin içinde palmet motifli süslemelere yer verilmiştir.

Harimin güney duvarında yuvarlak kemerli dışa doğru daralan dikdörtgen biçimli iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Pencereler, ahşap kanatlı olup demir şebekelidir.

Doğu duvarında, dört adet yuvarlak kemerli mazgalımsı dikdörtgen pencere yer almaktadır. Bu pencerelerden güney duvarına yakın olan içten kapatılıp etrafı tatlan yapılmış bordürle kuşatılmıştır. Bordürlerin her iki tarafında üç ortada üst kısımda bir adet gülbezek motifli küçük boyutta kabara bulunmaktadır .

Harimin batı duvarıda doğu cephesinde olduğu gibi simetrik aynı özellikleri taşıyan pencere dizisi yer almaktadır. Ancak, camiinin daha önceki farklı işlevsel kulanımında pencerelerin biri kapıya çevrilip giriş kapısına dönüştürülmüştür. Bu giriş kapısı orijinal giriş kapısına göre oldukça sadedir. Batı duvarında kuzeybatı

[129] Camii, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 2863 sayılı yasa kapsamında 15.11.2003 tarih ve 815 sayılı kararı ile Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Kurulun'nca tescil edilmiş olup, 20.02.2013 tarih ve 788 sayılı kararı ile orjinaline uyumlu onarımının yapılmasına karar verilmiştir.

köşesinde 1.00 yüksekliğinde muhtemelen minareye çıkan dikdörtgen formlu küçük bir kapı açıklığı bulunmaktadır.

Yapının tüm cephelerinde yerden 2.50m yükseliğine kadar moloz taş , ibadet mekanı ise sarı renkli kesme taştan yapılmıştır. Harim mekanının üstü, sıralı iç içe yatay dilimli çıtaların oluşturduğu ahşap tavan ile kaplanmıştır (Foto. 75-76).

Mihrap; Yapının kıble duvarının tam ortasında yer alan taş malzemeden yapılı mihrap sonradan orijinaline yakın olarak yapılmış olup bol süslemelidir. Mihrabın etrafı, 0.30m ölçülerinde öne doğru kademeli olarak yerleştirilmiş kaideler üzerindeki çift sıra bordürlerle kuşatılmıştır. En dıştaki bordürün köşelerinde palmet motifli çiçek motiflerin işlendiği görülmektedir. Yuvarlak kemerli kavsaralı niş ve etrafını çevreleyen bordürlerle sınırlandırılmıştır. Mihrap, Lotus, rumi ve palmetlerle süslendirilmiş nişlerle hareketlendirilmiştir (Foto. 79). Dikdörtgen formlu mihrap etrafını çevreleyen bordürlerden yalnız bir tanesi mihrabın çevfotoini kuştmaktadır. İçteki kaide üzerinde yer alan bordür mihrabı çevrelemeyip yuvarlak kemerli kavsaranın üzerinde üç sıra bordür oluşturmaktadır. Bu bordürlerde değişik figürler, bitkisel ve geometrik motiflerin işendiği palmet, lotus ve çiçek motiflerinin oluşturduğu kompozisyon bulunmaktadır. Bordürlerin oturduğu kaidelerin üzeri, iç içe geçmiş çerceveler ile en içtekiçerçeve içine işlenmiş çiçek motifinden oluşmaktadır.

Figürlü kavsaralı yuvarlak kemerli nişin üst kısmındaki kompozisyonda, ortadaki daha büyük boyutta, âlemi anımsatan üç adet motif bulunmaktadır. Camiye sonradan yapılan mihrap, orjinaliyle kıyaslandığında daha süslemeli olarak, her iki yanında taştan yapılmış düşey bordürlerin olduğu dikdörtgen formda yapılmıştır. Mihrapta kullanılan bordürlerin her biri kendi içinde farklı özellik ve motiflerle bezenmiştir.

Minber; Camii, restorasyon sürecinde olduğundan minberi bulunmaktadır. Ancak İlçe müftüğünden alınan bilgiye göre güney duvarının sağ köşesinde ahşaptan yapılmış bir minber olduğundan söz edilmektedir. Yapıda herhangi bir mahfil kısmı bulunmamaktadır.

3.2. Cepheler

Cephe, harime açılan kuzey giriş portali ile batı giriş kapısının oluşturduğu bölüm, sokak ve konut olgusuyla birleşmiş ve kıble duvarının yer aldığı güney cephesiyle bütünlük oluşturmaktadır.

Yapının güney cephesinde, tek katlı pencere düzenlemesi olan bir kademelenme dikkat çeker. Cephe, moloz taş duvardan yapılmış olup cephe bıyunca eşit aralıklı dışa hafif çıkıntılı düşey bordür dikkat çekmektedir. Cephenin köşeleri düzgün kesme taştan geçilmiştir.

Yapının doğu cephesinin ortasında diğer cephelerde olduğu gibi, eşit aralıklı dışa hafif çıkıntılı düşey bordürler yer almaktadır. Köşeleri düzgün kesme taşla geçilmiş olan cepheler simetrik bir anlayışa ve pencere dizisine sahiptirler.

Batı cephesi, çift katlı gözükmekte olup, üst tarafında yuvarlak kemerli dikdörtgen pencereler vardır. Batı cephesinden sonradan pencereden çevrilmiş giriş kapısı ve üç kollu merdiven ve sahanlıkla ibadet ekanına geçilmektedir. Giriş kapısının olduğu cephe oldukça sade ve süslemesiz olarak yapılmıştır. Köşelerde silme ile canlılık katılmış dikdörtgen kesitli duvar payeleri konulmuştur (Foto.).

Kuzeydeki cephe düzenlenmeside güney cephesine paralellik gösterir. Ancak kuzey cephede, orijinal giriş kapısı bulunduğundan oldukça süslemeli bir anlayışa sahiptir. Giriş portalinin her iki yanında çift sıra kademeli kaideler üzerine ilişer adet sütunceler yerleştirilmiş olup bu sütunceler korent tarzı sütun başlıklarıyla bitirilmiştir. Kompozit başlıklara oturan yatay bordür ile bu bordüre oturan çift tarafta kaideler ve kaidelere yatayda birleştiren dikdörtgen pano bulunmaktadır. Yatay frizlerde inci dizisi, üst frizlerde ise palmet motifi görülmektedir. Köşelerde mukarnas karekterli süsleme ile ortada gülbezek , yanlarda ise kenger yaprağı motifleri işlenmiştir. Yuvarlak kemerli giriş portalinin her iki yanında yer alan ikişer sütuncelerin tam ortasına dikdörtgen formlu yuvarlak kemerli derin bir niş içerisinde giriş kapısına yer verilmiştir. Yuvarlak kemerli niş oturduğu kaidenin üzeri lale motifleriyle bezenmiştir. Sütüncelerin oturduğu kaidelerin her iki yüzündede gülbezek motifleri işlenmiş olup yapının en gösterişli ve süslemeli cephesini kuzey giriş portali oluşturmaktadır.

Yapının cephelerinde, bodrum kat hizasında moloz taş yapılmışken, camii katında köşelerde düşey duvar payeleri ve sarı renkli düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

3.3. Örtü Sistemi

Genelde cami, ibadet mekanının üstü yatay dilimli çıtaların oluşturduğu ve kırma çatı görünümlü ahşap tavanla kaplanmışken, dıştan yapı geniş saçaklı kırma çatı ile örtülmüştür (Foto. 75).

3.4. Minare

Yapının günümüzde bulunan bir minafotoi bulunmamaktadır. Ancak batı cephesinin kuzeybatı köşesinde yerden 2.50m yüksekliğinde moloz taştan yapılmış kareye yakın bir kaide bulunmaktadır. muhtemelen bu kaidenin üzerine restorasyon sürecinden sonra silindirik gövdeli, kesme taştan yapılacak bir minare eklenecektir[130].

[130] Gölbaşı Mahallesi sakinleri, Vakıflar Bölge Müdürlüğü ve Fatsa İlçe Müftüğüne verdikleri dilekçelerde camiye restorasyon sürecinde minare eklenmesini istemişler, bunun sonucunda olumlu karşılık bulmuştur.

KATALOG NO: 3.1.10

YAPININ ADI : VAKIF (YALIKÖY) CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Fatsa İlçesi Yalıköy Beldesi

İNCELEME TARİHİ: 29.08.2014

FOTOĞRAF: 80-87

ÇİZİM : 20

1. KONUMU

Ordu İlinin Fatsa İlçesi sahil sokak, peyiçi mevkinde, konut doksunun içinde yer almaktadır. Yalıköy beldesinin hemen liman sınırında, Fatsa Sahil yolunun denize bakan tarafında konumlanmıştır .

2. TARİHÇESİ[131]

Caminin ne zaman yapıldığına ait kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yapının üzerinde yazılı olan tarihe göre H.1360/M.1899 yılında yaptırıldığı yazmaktadır.

2.1. Kitabeler

Yapının üzerinde mevcut olan bir kitabesine rastlanmamıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Ordu İli Fatsa ilçesinin Yalıköy beldesinde Sahil sokakta konut alanı içerisinde yer alan Vakıf Camii, dıştan 8.20x10.80m ölçülerinde olup, düzensiz kareye yakın bir plana sahiptir. Cami, kuzey-güney doğrultusunda uzayan, güneydoğu ve doğudaki avlu ve tuvalet mekanları, son cemaat yeri ve güney duvarı üzerindeki minareyle bir bütünlük oluşturmaktadır (Çiz. 20 ; Foto. 80-81).

Son cemaat yeri üç gözlü yuvarlak kemerli açıklıktan meydana gelmiş olup 9.50x2.80m ölçülerindendir. Dört adet betonarme sütunlara oturtulmuş olup, sütunlar birbirlerine gergi demiri ve kemerlerle bağlanmıştır. Betonarme sütunlar, altta köşeleri pahlanmış kaide üzerine oturtulmuş olup sütun başıkları basit iyon tarzında yapılmıştır. Son cemaat yerinin sağ ve sol tarafları açık bırakılmıştır.

Caminin ibadet mekanına kuzey cephedeki son cemaat yerinin güney duvarındaki dikdörtgen kapıdan girilir. İbadet mekanı, ahşap tavanlı camii grubundan olup yaklaşık olarak içten 9.50x8.00 m. ölçülerindedir.

---

[131] Yalıköy halkıyla yaptığımız sohbette camiinin tarihinin daha da eski olabileceğini, Osmanlı'nın son dönemine H.1290 lara kadar gidebileceğini belirtmektedirler.

İbadet mekanının kuzey duvarında dikdörtgen formlu iki adet pencere ile ortasında girişi sağlayan dikdörtgen söveyle çevrilmiş çift kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır. Batı duvarında ise doğu duvarında olduğu gibi simetrik bir anlayış hakim olup alt kat hizasında dikdörtgen formlu üç adet pencere mevcuttur.

Harimin batı duvarında, alt kat hizasında dikdörtgen formlu üstteki pencerelere göre büyük boyutta tutulmuş üç adet pencere yer almaktadır. Üst kat hizasında ise daha küçük boyutta tutulmuş iki adet pencere yer almaktadır. Harimin güney duvarında kuzey duvarındakiyle aynı özellikte ve sayıda pencere düzenlemesine sahiptir.

Mihrap; Yapının güney duvarının ortasında taştan yapılmış, orijinal olmayan ancak yenileme çalışmasında orjinaline benzetilmeye çalışılmış mihrap yer almaktadır. Mihrabın etrafını zeminde dışa çıkıntılı kaide üzerinde yükselmiş kabartmalı silindirik bordür kuşatmakta olup bu bordürün içinde yuvarlak kemerli kavsara bulunmaktadır. mihrabın her iki yanında, bordüre dayandırılmış köşe sütunceleri dikkat çekmektedir. Mihrabın içi sıvanmış olup boyanmıştır. Pek fazla süsleme öğesi olmamakla birlikte mihrap genel hatlarıyla kesme tastan yapılmış ve süslemesizdir.

Minber; harimin güney duvarında mihrabın hemen sağında sonradan yapılmış ahşap minber yer almaktadır. Minber 0.80m genişliğe sahip olup 9 basamakla köşk kısmına çıkılmaktadır. Köşk kısmının üzeri konik bie külahla bitirilmiş olup giriş kapısı yeşil bir örtüyle kapatılmıştır. Minberin korkulukları, ahşaptan birbirini tekrarlayan düşey elemanlarla yapılmıştır.

Yapının kuzey duvarında, ‘‘L’’ kollu 13 basamaklı merdivenle çıkılan mahfil katı bulunmaktadır. Mahfil, duvar kenarlarında iki adet, ortada iki adet olmak üzere toplam dört adet ahşap direklere oturtulmuştur. Orta kısmında dairsel formda öne çıkıntı yapan konsol ve arka köşesinde minareye giriş kapısı yer almaktadır.

Avluya, yapının kuzey cephesindeki demir kapıyla girilip doğu tarafında bir adet çardak, abdest muslukları ve wc bulunmaktadır.

3.2. Cepheler

Vakıf Caminin cepheleri genelde sade görünümlüdür. Harimin güney cephesinin dış tarafı dikdörtgen nişli bir adet pencereden oluşmaktadır. Pencerelerin etrafı dikdörtgen çerçeveli kesme taştan yapılmış söveyle çevrilmiştir. Batı ve doğu cepheleri birbirinin simetriği anlayışında yapıldığı için aynı tarz ve sayıda pencere düzenlemesi vardır. Alt kat hizasında üç adet büyük boyutlu, üst kat hizasında üçer adet küçük boyutlu pencere yer almaktadır (Foto. 81-82).

Caminin tüm cepheleri, yenileme sürecinde yeniden ele alınıp düzenlenmiştir. Sade ve süslemesiz olan yapı, son cemaat yeri, minare ve ibadet mekanı cepheleri moloz taş dolgulu ve köşeleri kesme taş kaplamalıdır.

3.3. Örtü Sistemi

Genelde cami, ibadet mekanının üstü ve mahfil katı, yatay ahşap çıtaların oluşturduğu kırma çatı görünümlü bir tavanla kaplanmışken (Foto. 86), dıştan yapı kitemit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür (Foto. 80).

3.4. Minare

Yapıya bitişik bilinen bir minafotoi bulunmamakla beraber , yapıya sonradan yenileme sürecinde ilave edilen günümüz teknolojik malzemeleriyle yapılmış minafotoi çatı üzerinde bağımsız olup avlu girişinin güneyine düşmektedir. Minare, silindirl gövdeli olup yakaşık 1.00 m çapında ve sadece görsel minare özelliği taşımaktadır. Minare, silindirik gövdenin konik biçimli metal bir malzemeyle kapatılmasıyla sonlandırılmıştır (Foto. 87).

KATALOG NO: 3.1.11

YAPININ ADI : SARAY CAMİİ

BULUNDUĞU YER : Ünye Merkez

İNCELEME TARİHİ: 26.08.2014

FOTOĞRAF: 88-94

ÇİZİM : 21

1. KONUMU

Ünye Merkez Kaledere Mahallesinde, Hacı Emin Caddesi üzerinde yer almaktadır. Ünye Merkez yeni yerleşim dokusu içerisinde, Ünye Meydanın ve Ziraat Bankasının tam karşısında yol akslarının keşişme noktasında konumlanmıştır. Yoğun yaya trafiği ve ticaret alanının içerisine düşmektedir. Tarihi camii, saray hamamı ve meydana bakan eski hamamla aslında küçük bir külliyeyi andırmaktadır (Foto. 88).

2. TARİHÇESİ

Caminin ne zaman yapıldığına ait kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yapının kuzeyinde yer alan giriş kapısının üzerindeki onarımının H.1132/M.1719-20 yılında Hacı Ahmet tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. Yapının banisi ve mimarı hakkında kesin bilgi bulunmamakta olup yazılı kaynaklarda ve tahrir defterlerinde rastlanmamıştır.

2.1. Kitabeler

Yapının tek kitabesi, ibadet mekanına girişi sağlayan kuzey duvarı üzerindeki kitabedir. Beş satır halinde, çift yönlü Cel-i Sülüs hatlı olarak Arapça yazılmıştır.

Metin

بأنّ هذا الجامع الجاج أحمد أسماه

باك مشربدر سليم الطبع الخلق الحليم

أيلدي عقباسني تعميره بو جامع بنا

هذه الخيرات من لطف اللطيف الحكيم

بحري عقباده رءيس كشدي جامع أوله

بونده أولدي كشدي كيم

أيليوب باري خدا توفيقيني هر دم رفيق

سيّاهه نيجه اهدنا يا هادي اللطف صراط المستقيم

دير سر سمرات ختمي سزا تاريخ اجون بعدالدعا

قوندره الحاج أحمد أجرك الدار النعيم

سنه 1132

Okunuşu[132]

1. Bi-enne haze'l- camii el-Hac Ahmed Esmahü/
Pak-i meşrebdir selimü't-tab'il –Hulki'l halim
2. Eyledi uk basını ta'mire bu cami-i bina/
Hazihi'l- hayrat min lütfu'l –Latifü'l-Hâkim
3.Bahr-i ukbada reis-i geşdi-i cami'ola/
Bunda oldu geşdi-i seyyaha nice kim
4. Eyleyüb Bari Huda tevfikni her dem refik/
İhdina ya Hadiye'l-lutf sırate'l müstakim
5. Dir ser semerat-i hatmi seza tarih içün ba'de'd –dua kondura
El-Hac Ahmed ecrüke'd-darü'n-naim sene……1132

Anlamı

Hacı Ahmed bu camii bina etti Halim Selim temiz ahlaklıdır
Latif ve hakim olan Allah'ın lütfu ile ahretini tamir için bu camiyi bina etti
Ahiret denizinde geminin kaptanı nice yolculara gemi sahil-i selamete çıkacak
Cenab-ı Hak yardımını her zaman beraber kılsın ey lutuf sahiki sırat-ı müstakimde bize hidayet kıl
Eserin tamamlanması dua ile ola Hacı ahmed sevabın cennete olsun
sene 1132.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Cami, Caddelerin kavşak noktasında, tuvalet mekanları, bahçesi, kuzeybatısındaki minareyle bir bütünlük arzedip dıştan 11.20x14.80. m. ölçülerindedir (Çiz. 21 ; Foto.88).

Caminin son cemaat yeri bulunmamakta olup, caminin ana giriş kapısı üzerinde demir ferforje süslemeli , saç çatı bulunmaktadır (Foto. 89-90). Caminin avlusuna kuzeybatıdaki minare kaidesinin olduğu duvara bitişik basamaklarla çıkılmakta olup, kuzeyinde abdest muslukları, batısında ise minare ve tuvaletler bulunmaktadır.

[132] Kitâbeyi okuyup yorumlayan Yrd.Doç. Dr. Edip Yılmaz Hocamıza teşekkür ederiz.

Caminin ibadet mekanına kuzey cephesindeki dikdörtgen formlu giriş kapısından girilmektedir. son cemaat yerinin doğu duvarındaki basık kemerli dikdörtgen kapıdan girilir. İbadet mekanı, ahşap tavanlı cami grubuna girmektedir. Yaklaşık olarak içten 10.00x13.60 m. ölçülerindedir.

Harimin, doğu duvarı oldukça sade tutulmuştur. Duvar yüzeyinde herhangi bir süsleme unsuru yoktur. Beden duvarının orta ekseninde üç adet büyük, yuvarlak kemerli mazgal pencere açıklıkları bulunmaktadır. Pencereler, dıştan dikdörtgen formundadır. Doğu duvarında, üst kat hizasında mahfile açılan dıştan ve içten dikdörtgen formlu olan pencereler yapılmıştır (Foto. 93). Harimde güney duvarının doğu köşesinde vaaz kürsüsü bulunmaktadır (Foto. 93).

Kıble duvarı, mihrap, minber ve dikdörtgen formlu pencerelerden oluşmaktadır. Orta eksene konumlanmış mihrabın her iki yanında dikdörtgen formlu birer adet pencere yer almaktadır. Bu pencereler içten mazgal pencere görünümlü, dıştan dikdörtgen çerceve içinde görülmektedir.

Batı duvarı, düzenleniş açısından doğu beden duvarı ile benzerlik göstermektedir. Duvar yüzeyinde, altta yuvarlak kemerli dikdörtgen formlu üç mazgal pencere bulunmaktadır. Batı duvarının sağ tarafında üst kat hizasında küçük dikdörtgen pencere ve alt katta imam odasına açılan dikdörtgen formlu ahşap bir kapı bulunmaktadır. Beden duvarları üstte ahşap tavanla son bulmaktadır.

Doğu duvarına yakın yerdeki kabaralar büyük ölçüde tahrip olmuştur. Güney duvarının ortasında, doğusunda ve batısında dikdörtgen nişler içinde mazgal pencere ve üzerinde küçük bir pencere göze çarpmaktadır. İbadet mekanının batı cephesinde de dikdörtgen niş içerisinde dikdörtgen pencere vardır (Foto. 92). İç mekan, kesme taştan örülmüş duvar ve kubbe sıvanmış ve beyaz badana ile boyanarak özelliğini yitirmiştir (Foto. 92). Duvarlar ve payeler yerden 1.00 m.' e kadar ahşap panolarla kapatılmıştır.

Mihrap; güney duvarının tam ortasında , yüzeyden hafif dışa taşkındır. Mihrap, yarım yuvarlak niş içerisinde kaş kemerli olarak şekillenmiştir. Mihrabı kuşatan kemerin alt kısmı, iyon tarzında sütun başına benzer şekilde hafif dışa taşıntılı olarak alçıdan yapılmıştır (Foto. 92). Mihrabın etrafı ise, sıralı palmet motifleriyle kuşatılmış olup, kavsarayı oluşturan kemerin en uç kısmına, palmetlerin birleştiği yere çiçek motifi konulmuştur. Mihrabın üst tarafına ise dikdörtgen pano içerisine Arapça yazılı kıble duası yazılıdır. Bu panonun sağına, Allah (C.C.) ve soluna Muhammed (S.A.V) yazılı birer kabara yerleştirilmiştir. Mihrap alçı malzemeden yapılmıştır (Foto. 92).

Yapının mihrabı ibadet mekanının güney cephesinde olup sade bir görünümdedir. Sonradan sıvanıp boyandığı görülmektedir. Mihrap üzerinde bezemeli kabarada kıvrık dallar arasında sekiz kollu yıldız motifleri işlenmiştir.

Minber; Mihrabın sağında olup güney duvara bitişiktir. Minberin aynalık ve korkulukları alçı malzemeden olup, köşk kısmı ve girişi ahşap malzemeden

yapılmıştır. Dikdörtgen bir kapı içerisinden dokuz basamakla çıkılan minber, duvardan çıkıntı yapan oval bir döşeme üzerinde olup, 0.90 m. yüksekliğinde korkuluğa sahiptir (Foto. 92). Minberin, aynalık kısmı üçgen görünüme sahip olup, ortasında hafif yüzeyden dışa taşkın çiçek motifleriyle bezenmiştir . Köşk kısmı ise, dört ahşap destek üzerine, sekizgen geçiş bölümünden oluşan, üstte bir âlemle son bulan külah şeklinde bir örtüyle kapatılmıştır.

Harimin kuzey duvarının batı köşesinde, ahşap malzemeden yapılmış ondört basamaklı merdivenle mahfil katına çıkılmaktadır. Mahfil katında, kuzey duvarından dışa açılan küçük boyutlu dikdörtgen formlu pencereler yer almaktadır.

Harim mekanında, doğu ve batı duvarında dört, kuzey ve güney duvarında üç olmak üzere toplm ondört adet dıştan dikdörtgen formlu, içten yuvarlak kemerli, dışa daralan mazgal görünümlü pencereler bulunmakta olup, içmekan buralardan aydınlatılmıştır.

3.2. Cepheler

Ünye Saray Caminin cepheler genelde sade görünümlüdür. Harimin güney cephesi dış tarafı dikdörtgen nişli pencerelerden mevcuttur. Eğimli topoğrafyadan dolayı, cephe alttan yükseltilmiştir. Cephe, ana mekânın bu yöne bakan dikdörtgen formlu mazgal iki pencereden oluşmaktadır. Pencerelerin hemen altında kalın silmeler yer alıp cephe üst taraftan ahşap saçakla sonlandırılmıştır (Foto.89).

Arazi yapısından dolayı doğu cephe alttan yükseltilip kot farkına uydurulmuştur[133]. Beden duvarları fazla yüksek olmayan cephelerin güney ve batı cephelerindeki pencereler büyük boyutta, camii ana giriş kapısının olduğu kuzey duvarında dikdörtgen formlu ve küçük tutulmuştur[134]. Cephe yüzeyindeki pencereler içten yuvarlak kemerli, mazgal pencerelidir. Doğu ve batı cephe yüzeyinde çok fazla süslemeye yer verilmemiştir. Süslemeler sadece pencerelerin etrafını saran çıkıntılı dikdörtgen çerçeve ve bu çerçevenin dört köşesinde taşa işlenmiş gülbezek görünümlü çiçek motifinden oluşmaktadır. Pencerelerin üstünde hafif çıkıntılı silmelerde dikkat çekmektedir. Cepheler en üstte geniş tutulmuş ahşap saçakla son bulmaktadır (Foto.89-90).

Güney cephe de doğu cephesi gibi arazi eğiminden dolayı yüksek tutulup avlu kotuna göre düzenlenmiştir. Güney cephesinde büyük boyutlu mazgal pencereler yer almaktadır. Pencerelerin süslemesi de sade olup diğer cephelerdeki gibi çıkıntılı dikdörtgen çerçeveli pano ve köşelerde taşa işlenmiş gülbezek motifi dikkat çekmektedir.

Batı cephede doğu cephedekine benzer düzenlemeye sahiptir. Batı cephesinin kuzey duvarının köşesinde mahfil katına açılan tek pencere yer almaktadır. Pencerelerin alt tarafında, hafif dışa çıkıntılı silmeler bulunmaktadır.

---

[133] Özdemir, yapının alt katında doğu cephenin bodrum kat üzerinde bulunduğunu söylemesine rağmen yapılan incelemede bodrum kata rastlanmaıştır.

[134] Özdemir, caminin tüm cepheşerinde pencerelerin küçük boyutlu olmasından söz etmesine rağmen batı, doğu ve güney cephesinde büyük boyutludur.

Caminin ana giriş kapısı, dikdörtgen formlu ve yuvarlak kemer şeklinde yapılmıştır. Giriş kapısı, dışa hafig çıkıntılı olup çift ahşap kanatla harime geçiş sağlanmaktadır. Kapının hemen üst tarfında taş kabartmalı Arapça yazılı beş satırlık kitabe bulunmaktadır. Kesme taştan yapılmış giriş kapısının etrafını yirmidokuz adet taşa işlenmiş gülbezek görünümlü çüçek motifi kuşatmıştır.

Caminin minare ve ibadet mekanı cepheleri moloz taş dolgulu ve kesme taş kaplamalıdır. Sonradan avluya katılan tuvalet, imam odası ve abdest musluklarının bir bölümünün cepheleri briketle örülmüş, sıvanarak boyayla kapatılmıştır.

Yapının tüm cepheleri oldukça sade görünümlü sarı renkli kesme taştan yapılmış olup fazla süsleme unsuruna yer verilmemiştir. Süslemeler, basit anlayışta pencere kenarlarında, cami giriş kapısında, mihrap ve minber aynalığında ele alınmıştır. Pencere ve cephe aralarına yapılan silmelerle cephelere hareketlilik kazandırılmış, dikdörtgen çerçevelerin köeşerine çiçek motifi işlenmiştir.

3.3. Örtü Sistemi

Genelde caminin harim kısmı ahşap tavanla kaplanmışken, dışarıdan kırma çatı olarak yapılmıştır. Caminin ana giriş kapısı üzeri ise günümüzde, saç tabakalar üzeri kiremitle örtülmüştür.

3.4. Minare

Yapının kuzeybatısında bulunan minare camiden bağımsız olup avlu girişinin batısına düşmektedir. Kare planlı, silindirik gövdeli, kapalı şerefeli minareler grubuna girmektedir. Kaide yüksekliği minareye kadar 5.00 m olup avlu kotuyla külah bitim kodu arasında yaklaşık 19.00 m fark vardır. Minareyle camiye birleştiği kuzeybatı köşesi arasında 1.60 m ‘lik duvarla kapatılmıştır. Kare planlı kaide 2.80x2.80 m. ölçülerinde olup köşelerden üçgenle pahlanarak pabuça bağlanmaktadır. Pabuç gövdeden dışarı çıkıntı yapmaktadır ve fazla yüksek değildir. Minareye güney cephesinden düz atkılı taşlı kapıyla girilmektedir. Tek şerefeli minarenin gövdesi silindirik planlı olup sadedir. Güney, doğu ve batı cephelerinde dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır (Foto. 94).

Pabuç kısmının gövdeye bağlandığı yerde sade bir bilezik yerleştirilmiştir. Duvar kalınlığı değişken olup yukarılara doğru artmakta ve basamaklar daralmaktadır. Gövdenin çapı 1.50 m. ölçüsünde olup yukarıya doğru daralmakta petekte 1.20 m.’e düşmektedir. Dairesel plana sahip olan şerefenin doğu cephesinde kaş kemer formlu şerefe kapısı bulunmaktadır. Şerefe korkuluğu orijinal kesme taştan olmasına rağmen sıvanarak özelliğini yitirmiştir. Şerefe korkuluğu üzerine desteklenmiş on iki adet ahşap ayak ve peteğe oturan ahşap saçakla şerefe üzeri örtülmüştür.

Minare, petek kısmının konik bir külahla örtülmesiyle son bulmaktadır. Külahın üzerinde iki küplü ve tek hilal şeklindeki alem bulunmaktadır (Foto. 94).

KATALOG NO: 3.1.12

YAPININ ADI : LALELİ CAMİİ

BULUNDUĞU YER : İkizce Merkez

İNCELEME TARİHİ: 23.08.2013

FOTOĞRAF: 95-98

ÇİZİM : 22

1. KONUMU

Ordu Merkez İkizce İlçesinde Düzpelit mahallesinde Akçay nehrinin kenarında yüksekçe bir alanda yer alan ve ‘‘eski mezarlık’’ olarak biline ilçe mezarlığının içerisinde yer almaktadır [135](Foto. 95).

2. TARİHÇESİ

Cami’nin ne zaman kim tarafından yapıldığı ve banisi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ahşap camii, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü tarafından tescillenmiş, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarımdan geçirilmeyi beklemektedir[136].

Ancak 1973’ten itibaren eski Osmanlı topraklarında ağaç halkalarından tarihleme yöntemini kullanarak yapı tarihlendirmeleri yapan Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Cornell Üniversitesi’nin Tarih, Sanat ve Arkeoloji Bölümü’nden Peter Ian KUNIHOLM, 1994 yılında İkizce Eski Cami üzerinde de çalışmalar yapmıştır[137]. Bu caminin aksamından aldığı numunelere göre, tarihinin 600 yıla kadar uzandığı tespit edilmiştir.

Kuniholm, örneklerden hiçbirinde ağaç özünün olmadığını ve caminin ahşabının son tarihleri 1395-1522 yıllarına yayıldığını belirtiliyor. Hiç çivi kullanılmadan yapılan bu cami, eski ahşap yapılara güzel bir örnek teşkil ediyor. Caminin avlusunda bulunan bilgilendirme yazısında ise tarihi caminin yapılışının kesin bilinmediği belirtiliyor[138].

Aynı yazıda caminin altında ve çevresinde şehit ve veli zatların yattığının rivayet edildiği kaydediliyor. Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan Eski Cami'nin restorasyonu için hazırlanan proje Ekim 2009 tarihinde Samsun Koruma Kurulu'na gönderildi.

Samsun Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre, Eski Cami'nin restorasyonu için temmuz ayında ihaleye çıkılarak Ağustos ayı başında sözleşme

---

[135] A.Ali Bayhan, ‘‘Ordu/İkizce’de Ahşap Bir Camii, Laleli Camii’’, s.6.
[136] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürüğü arşivi
[137] Bayhan, *a.g.m*. s.6,; P. I. Kuniholm, “Dendrokronoloji Yöntemiyle Tarihlenmiş Osmanlı Anıtları”, Osmanlı Arkeolojisi (Ed.: Uzi Baram-Lynda Carroll) (Çev.: B. Altınok), İstanbul, 2004, s. 123-
[138] Kuniholm, a.g.e. s.123-124; Bayhan, A., *a.g.m*.s.7-15.

imzalanması planlanıyor. Çevre düzenlemesinin de yer alacağı restorasyon çalışmaları kapsamında caminin hemen yanına bir ahşap atölyesi kurulması düşünülüyor.

2.1. Kitabeler

Yapının kaynaklarda ve üzerinde günümüz itibariyle herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Camii, eğimli bir araziye inşa edildiğinden avlu zemin kodu ile cami giriş kodu farklı olup moloz bir temel kaide üzerine oturtulan ahşap direk ve kirişleme yöntemi ile yapılmıştır.

Cami kuzey-güney yönünde kıbleye dik yönde dikdörtgen planlı olup yapıya giriş, kuzey cephe ortasındaki kapıdan sağlanmaktadır (Foto. 95). Ahşap direklere, kuzey cephede küçük çapta yer verilmiş olup, altında günümüzde vetonarme ince bir tabla içine gömülmüştür. Diğer üç yönde ahşap kirişler boyutları farklı iri moloz taşlara oturtulmuş olup kalın ahşap kefototeler üzerinde, kirişleme tarzında yerde yükseltilerek oluşturulmuştur (Foto.95). Böylece ahşap yapının toprakla bağlantısı kesilmiş ve ahşap malzeme nemden korunmuştur.

Bu kefototeler köşelerde kurt boğazı[139] tarzında geçmelerle ve ‘‘çantı ’’[140]denen sistemle birleştirilmiştir. 7.38X8.08 metre ölçülerinde kareye yakın, kıble yönüne göre dikey dikdörtgen şekilli harimin kıble tarafı hariç üç yönden (kuzey, doğu ve batı) revaklarla kuşatıldığı görülmektedir (Foto.98). Revaklarla birlikte 11.85X11.79 metre boyutlarına ulaşarak kare şekilli bir hale gelen caminin üzerini, dört yöne meyilli (dört omuz) bir kırma çatı örtmektedir. Çatı kiremitlerle kaplanmış durumdadır.

Harimin duvarlarını oluşturan Perdelerin caminin değişik yerlerinde yer yer içe doğru bombe yaparak esnedikleri belirlenmiştir. Duvarları oluşturan perdelerdeki kefototeler, ahşap koruyucu kimyasal maddelerle cilalandığı için, bugün parlak bir görünüme sahiptirler[141].

---

[139] Bayhan, a.g.m. s.6-8.; Karadeniz Bölgesi’nde yaygın bir geçme türüdür. Samsun bölgesinde ‘çatma başı’ şeklinde adlandırılır. Y. Can, a.g.e., s. 6; M. S. Bayraktar, Samsun ve İlçelerinde Türk Mimari Eserleri (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2005, s. 24, 347-348. Ordu ve çevresinde de evlerde ve serenderlerde yaygın olarak görülür. İ. Er, a.g.b., s. 38.

[140] C. E. Arseven, “Çantı” Maddesi, Sanat Ansiklopedisi, C. 1, İstanbul, 1983, s. 368–369; E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, I, İstanbul, 1989, s. 120; D. Hasol, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, İstanbul, 1990, s. 124–125; M. Sözen-U. Tanyeli, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1992, s. 56; Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, “Çantı” Maddesi, C. 1, İstanbul, 1997, s. 386; Bayhan, a.g.m. s.6-9.

[141] Bayhan, ag.m.s.7.

İbadet mekanı, kareye yakın plana sahip olup içten ahşap tavanlı olup yanlarda ahşap beden duvarlarına (perdelere) oturmaktadır (Çiz.22 ; Foto.98). 7.40x8.10 m ebatlarında ölçülen harim kısmının etrafı kuzey, batı ve doğu cephelerinden revaklarla kuşatılmıştır (Foto. 96). Avlu zemininden dört basamakla doğu-batı yönündeki merdivenlerle harime girilmektedir. İbadet mekanının doğu ve batı duvarlarında ikişer adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Güney duvarına baktığımızda mihrap ve yanında duvara monte edilmiş ahşap minberi görmekteyiz.

Girişin sağ tarafında, kısa bir koridordan geçilip dikdörtgen bir açıklıkla alt kata geçilmektedir. Alt mekan dikdörtgen planlı olup bir kapıyla harim kısmına geçilmektedir. Harimin üç tarafında yapıyı kuşatan revaklar mevcuttur. Bu revaklardan, Kuzey revak, diğer revaklara göre daha geniş tutulmuştur. Yaklaşık olarak 3.00X11.79 metre[142] ölçülerinde olan kuzey revak, 2.10X11.85[143] metre ölçülerinde batı revak, 2.14X11.85 metre [144] ölçülerinde olan doğu revak ebat olarak birbirine eşit konumda sayılmaktadır. Revakların üzerinde konumlanmış olan on üç adet ahşap direk, şekil olarak silindirik gövdeli ve alt kısımları kare biçimlidir. Revakların üst örtüleri ve ahşap kirişlemeler sonradan yenilenmiştir. Ahşap direkleri birbirine bağlayan korkulukları mevcut olup batı revakın korkuluk dizesi muhdes kısımdır.

Mihrap; Harimin mihrabı güney duvarında içeriye doğru hafif girintili bir kemerli bütünleşmektedir. Mihrap, ahşap malzemeden yapılmış ve iki yanında ve üst tarafında dikdörtgen formlu pencereler bulunmaktadır. Mihrabın her iki yanında üst tarafında mahfilin dayandırıldığı yatay direkler yerleştirilmiştir. Mihrap günümüzde ahşaptan basit süslemeli olarak yapılmıştır. Mihrap, duvardan içeriye doğru 0.41 metre taşıntılı, 0.59 metre genişliğinde basit bir nişten ibarettir. Vaaz kürsüsü de güneydoğu köşeye yuvarlak şekilli olarak yerleştirilmiştir.

Minber ise; mihrabın hemen yanında ahşap beden duvara monte edilmiştir ve ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır. Herhangi bir sanatsal özelliği bulunmamaktadır. Minberin köşk kısmına, beş basamaklı merdivenle çıkılıp duvara bitişik ve dar yapılmıştır (foto.97).Müezzin mahfili yoktur. Minberin eski yapıdan kalan bölümleri korkuluklarıdır. Geometrik geçme örnekli şebekeleri hayli dikkate değer görünümdedir.

Mahfil, harimin kıble duvarı hariç tüm duvarlarını kuşatan kuzey kadınlar mahfili mevcuttur (Foto. 97). Harimin kuzeybatı köşesinde bulunan bir merdivenle ulaşılan mahfil bir taraftan duvarlara, diğer yönlerde ise 0.15X0.15 metre ebatlarında dört (kuzeyde iki, doğu ve batıda birer) ahşap direğe dayanmaktadır. Mahfilin ahşap tırabzanları basit ve süslemesizdir[145].

---

[142] A.g.m.s.7
[143] A.g.m.s.7
[144] A.g.m.s.7.
[145] Bayhan, a.g.m.s.7-8.

3.2. Cepheler

Caminin cepheleri ahşap malzemeden yapılmıştır. Genelde sade ve süslemesizdir. Tahrip olmuş durumdaki ahşaptan dolayı, cephelerdeki renk farklılıkları dikkat çekmektedir. Özellikle kuzey ve güney cephenin bir kısmı ile batı cephesi tahrip olmuş durumdadır. Caminin doğu cephesi yol ve avlu kotundan daha yukarda olup altta birer adet büyük dikdörtgen pencereler ile üstte küçük pencere yer almaktadır.

Caminin kuzey cephesinde, dikdörtgen formlu giriş kapısı bulunmaktadır. pencere açıklığı yer almaktadır. Kapı ahşaptan ve iki kanatlı olarak düzenlenmiştir. Günümüzde, kapı ile iki yanında yer alan süslemeler boyadan geçirilmiş olup kapı lentosunun alt hizasından iki yana doğru uzanan süsleme kuşağında, karşılıklı 'S' kıvrımlarıyla geçmeli madalyon dizisi oluşturulmuştur. Bunların sonunda birer adet sekiz yapraklı, büyük gülbezek motifine yer verildiği görülmektedir. Yan dikmelerde, dış kenarlarda iç içe geçmiş oval şekilli daire dizisi, iç kısımlarda ise ikili zikzak sırası uzanmaktadır. Kapı kanatlarının ikisinde de aynı süsleme kompozisyonunun tekrarlandığı görülmektedir[146].

Doğu cephesi, kırma çatının devamı niteliğinde ahşap beş adet direğe oturan örtüyle kapatılmış ve revak şeklinde kapatılmıştır. Kuzeyde yer alan girişin üst tarafı da ön tarafta iki ahşap direğe dayandırılarak uzatılmış ve üzeri paralel uzanan eğimli çatıyla kapatılmıştır. Camiye giriş dikdörtgen formlu sade açıklıktan yapılıp girişin bulunduğu kısım ise cepheden biraz içeriye doğru girinti yapmaktadır. Doğu cephenin güneydoğu köşesinde aydınlık sağlayan dikdörtgen formlu büyük boyutta pencere bulunmaktadır. Cephenin üst tarafı ahşap saçakla sonlandırılmıştır.

Batı cepheye baktığımızda doğu cepheye benzer bir düzenleme dikkat çekmektedir. Yapı, üç taraftan onüç adet ahşap direğe dayandırılmış revak şeklinde yapılmış ve üzeri eğimli çatıyla örtülmüştür. Batı cephesinin güneydoğu köşesinde harime açılan, dikdörtgen formlu iki adet büyük boyutta pencere açıklığı dikkat çekmektedir. Aynı pencerenin yanında ve üstte doğu ve güney duvarlarda olduğu gibi mahfilin üzerine oturtulduğu yatay direk bulunmaktadır.

3.3. Örtü Sistemi

Caminin ibadet mekanı, tamamen ahşap tavanla kaplı olup, yapı beden duvarlarına oturan ve revaklarla genişletilip üzeri ahşap kırma çatılı örtüyle kaplanmıştır.

3.4. Minare[147]

Kuzeyden ulaşılan camiinin yanında herhangi bir minafotoi bulunmamaktadır. Caminin günümüzde bilinen bir minafotoi bulunmamaktadır.

---

[146] A.g.m.s.7-9.

[147] Araştırmalarıma ve yöre halkından edinilen bilgiye göre eskiden Laleli caminin yerinin başka olduğu ve uzun yıllar önce yıkılıp ahşap camiye dönüştürüldüğü söylenmektedir. Bu yüzden caminin minaresi bulunmamaktadır.

3.2. KİLİSELER

KATALOG NO: 3.2.1

YAPININ ADI : DÜZ MAHALLE KİLİSESİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 10.08.2014

FOTOĞRAF: 99-106

ÇİZİM : 24

1. KONUMU

Ordu Merkez Düz Mahallede, Bahriye Üçok Sokak ile Sinema Sokağın keşiştiği noktada, yoğun konut yerleşimi içerisinde yer almaktadır. Günümüzde Karadeniz Devlet Tiyatrosu olarak kullanılmaktadır (Foto.99).

2. TARİHÇESİ

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yapının aynı dönem özelliklerini taşıyan diğer kiliselerle karşılaştırıldığında ve Trabzon Vilayet Salnameleri incelendiğinde XIX.yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirebiliriz.

2.1. Kitabeler

Yapının üzerinde herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Ordu Merkez Düz Mahallede Bahriye Üçok Sokakta yer alan Kilise, Geç Osmanlı Döneminde Rum ustalar tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir. Kilise, doğu-batı doğrultusunda uzayan, üç nefli bazilikal plan tipinde olup dıştan 17.80x11.90m ölçülerindedir. (Çiz.24 ; Foto. 99).

Doğu batı yününde, üç nefli bazilikal plan tipinde inşa edilen yapı , naos ve apsis kısımlarından oluşmaktadır (Çiz.24). Yapıya kuzey ve batı cephelerinden çift sıra dairesel bordürle çevrilmiş, üzerinde yarım dairesel kemerli çift kanatlı dikdörtgen formlu demir bir kapıyla girilmektedir. Yapıda narteks kısmı bulunmamakta olup, batı cephesinden girilen giriş kapısıyla naos kısmına ulaşılmaktadır (Foto.101). Dikdörtgen planlı olan naos'un tavanı, doğu ve batı yönlerindeki iç duvarlar üzerinde bulunan dört adet pilastır üzerine oturan iki adet beşik kemer ile üç eşit parçaya bölünmüş, bu kemerler üzerine oturan üç adet çapraz tonoz ile de mekânın üzeri örtülmüştür. Naosun kuzeyindeki duvarda dikdörtgen bordürlerle çevrili bir adet kapı bulunmakta olup bu kapıdan sonradan eklenen ve tiyatro olarak kullanılan kısma geçiş sağlanmaktadır. Kapıların etrafı bir sıra "S"

kıvrımlı profil ile çevrelenmiştir. Kapı üzerinde profil sırası ile kapı arasında yarım daire şeklinde bir niş oluşturulmuştur. Duvar üzerinde bulunan pilastırların üzengi hizasında, yüksek kabartmalı yatay motif ve "C" kıvrımlı üzengi taşı, alt tarafları da "C" ve "S" kıvrımlı sütün ayağı şeklinde yapılmıştır.

Batı duvarında ise üç adet pencere bulunmaktadır. Pencerelerin iç mekana bakan yüzeyleri yuvarlak kemerli bir niş içerisinde olup dış mekana doğru daralan giyotin tipi pencere şeklinde tasarlanmıştır.

Giriş kapısından hemen girilen naos, iki sıra halinde, silindir formda üçer sütunla doğu batı yönünde üç nefe ayrılmıştır. Yaklaşık olarak 15.30 m x 10.60 m ebadında dikdörtgen planlı olan naosta ana nef, diğer neflerden biraz daha geniş tutulmuştur. İki sıra halinde dizilen sütunların kuzey, güney ve batı yönlerindeki hizalarına gelecek şekilde iç duvar yüzeylerinde pilastırlar bulunmaktadır. Doğu ve batı yönlerinde pilastırlar ve sütunların oluşturduğu eksen hizalarına gelecek şekilde kesme taş kemerler oturtulmuştur. Ana nefte bulunan apsise yakın olan iki sütunun aralığı daha da geniş tutularak orta aksın çapı büyütülmüş ve kubbe yerleşecek hale getirilmiştir. Naos'un Doğu duvarında her üç nefin hizasında apsisler yer almaktadır. (Foto. 103). Kubbe dışındaki kısımlarda kesme taş kemerlerin üzerine beşik tonozlar yerleştirilerek mekânın üzeri örtülmüştür.

Kuzey ve güney duvarında alt kat hizasında ''C'' kıvrımlı niş içerisinde iki adet ve üst kat hizasında yine küçük boyutta ''C'' kıvrımlı niş içerisinde yonca yaprağını andıran dört adet pencere olmak üzere toplam 12 adet pencere yer almaktadır (Foto. 102). Pencereler iç mekana bakan yüzeyleri yuvarlak kemerli, dışa doğru daralan mazgalımsı bir görünümdedir. ve üst sırada dörder adet olmak üzere toplam on altı adet pencere bulunmaktadır.(Foto. 101-102) Alt sıradaki pencereler üst sıradaki pencerelerden genişlik ve yükseklik olarak daha büyüktür.

Yapının, doğusunda yer alan ve üç nefin devamı niteliğindeki apsislerin orta kısmı daha büyük boyuttadır. Her bir apsiste alt kat hizasında, dışa doğru daralan yuvarlak kemerli dikdörtgen formlu pencereler yer alırken, üst kat hizasında apsis lerin üstlerinde dışa açılan daha küçük boyutta iki adet kare niş içerisinde pencere ile orta apsis üzerinde daha büyük boyutta pencere bulunmaktadır (Foto. 103). Orta kısımdaki pencerenin hemen üzerinde haç etrafında sıralan dört köşede yonca yaprağına benzer çiçek motifi bezenmiştir. Apsislerin tavanı, dairesel formun üzeri yarım kubbe, iç kısma doğru beşik tonoz şeklinde örtülmüştür.

Yapının tüm cepheleri düzgün kesme taştan yapılmış olup apsisler ve kilisenin üzeri kiremit kaplı beşikçatı ile örtülmüştür. Apsislerin üst kodu ile çatı koyu arasında yükseklik farkı bulunmaktadır.

3.2. Cepheler

Yapının cephelerinde sarı renkli düzgün kesme taşlar kullanılmış olup güney cephesinde göz hizasında yer alan iki adet pencere iç mekandan dışa doğru daralan pencere tipinde olmasına rağmen dışarıdan ''C'' kıvrımlı bir niş içerisinde dikdörtgen formlu ve demir şebekelidir. Güney cephenin batıya yakın olan kısmında,

büyük boyutta içinde silindir bordürün döndüğü dikdörtgen biçimli niş içerisinde sivri kemerli ikinci bir niş bulunmaktadır (Foto.). İç mekânda bulunan duvar yüzeylerindeki Pencere kenarları, taş nişler ile çevrelenmiştir. Alt hizadaki pencereler ebat olarak üst kısımdaki pencerelerden daha geniş ve uzundur. Gğüney cephenin en sağında ise dairesel formda doğu yönüne uzayan apsisler yer almaktadır. Apsislerin duvarları sade bir şekilde yapılmıştır. Sadece pencere nişleri ile dışarıya çıkıntı verilmiştir. Cephe yatayda "C" ve "S" kıvrımlı profilli saçak silmesi ile sonlandırılmıştır. Bu silme yapının dört cephesinde de devam etmektedir. Apsislerin beden duvarları da bir sıra "S" kıvrımı taş saçak silmesi ile sonlandırılmıştır. Apsislerin saçak kotu, ana yapının saçak kotundan daha düşük seviyede tutularak cephe hareketlendirilmiştir (Foto.103).

Yapının batı cephesinin ortasında en dışta ‘‘S’’ kıvrımlı zigzag şeklinde panonun içerisinde çift sıra ‘‘S’’ kıvrımların oluşturduğu dikdörtgen biçimli çerçevenin içerisinde çift kanarlı demir giriş kapısı mevcuttur. Giriş kapısı avlu kotundan taştan iki basamaklı merdivenle yükseltilmiştir. Bu cephede üst kat hizasında pencereler bulunmaktadır. iç mekanda duvar yüzeylerine dayanan pilastırların dıştan bir çıkıntısı bulunmamaktadır. Yapının pencere kenarları, taş söveler ve nişler ile çevrelenmiştir. Alt hizadaki pencereler ebat olarak üst kısımdaki pencerelerden daha geniş ve uzundur. Üst kısımda yer alan pencereleri çevreleyen taş niş ve söveler, diğer cephelerde kullanılan söveler ile aynı özelliktedir.

Kuzey ve güney cepheleri yatayda sınırlayan ve yapının dört saçağını dolaşan "C" ve "S" kıvrımlı profilli saçak silmesi, bu cephede beşik çatının mahyasına doğru cepheyi ortalayacak şekilde yükseltilmiş, altında alınlık oluşturmuştur. Pencere kenarları, taş söveler ve nişler ile çevrelenmiştir. Alt hizadaki pencereler ebat olarak üst kısımdaki pencerelerden daha geniş ve uzundur.

Yapının doğu cephesini üç adet apsis oluşturmaktadır. Güney ve kuzey apsisler cephenin sağ ve solunda yer almaktadır. Apsislerin kesişim hatları cepheyi düşeyde üç parçaya ayırmaktadır. Ana apsis diğerlerine göre daha büyük ölçüdedir. Bu bakımdan daha gösterişli ve dikkat çekicidir. Apsislerin her birinde birer adet pencere bulunmaktadır. Orta apsisin pencefotoi üzerinde, alttaki pencereden daha küçük aynı özelliklerde bir pencere daha bulunmaktadır. apsislerin üzerinde alt kat hizasındaki pencereden daha küçük ebatta taştan kare niş içerisinde daifotol formlu pencere bulunmaktadır. Orta apsisin çatı hizasına yakın olan tarafta ise daha büyük boyutta pencere yer alırken , bu pencerenın hemen üzerinde yer alan haç motifi dikkat çekmektedir. Cephe yatayda "S" kıvrımlı profile sahip taş saçak silmesi ile sonlanmaktadır.

KATALOG NO: 3.2.2

YAPININ ADI : TAŞBAŞI KİLİSESİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 10.08.2014

FOTOĞRAF: 107-115

ÇİZİM : 26

1. KONUMU

Ordu Merkez Taşbaşı Mahallesinde,Sıtkı Can Caddesi Üzerinde ve Menekşe Sokağın keşiştiği noktada, sahil kesiminden yakşalık 20.00m daha yüksek kotta, ana kaya üzerine oturtulmuş olup yoğun sivil mimarlık yerleşimi içerisinde yer almaktadır. Günümüzde Ordu Üniversitesi Gösteri ve Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır (Çiz. 26 ;Foto. 115).

2. TARİHÇESİ[148]

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yapının aynı dönem özelliklerini taşıyan diğer kiliselerle karşılaştırıldığında ve Trabzon Vilayet Salnameleri ile 1325-1330 tarihli Ordu Kazası Şer'iyye sicil defteri incelendiğinde incelendiğinde XIX.yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirebiliriz. Çeşitli kaynaklarda 1853 yılında halk tarafından yaptırıldığı şeklinde bilgiler mevcuttur.[149] Taşınmaz, kültür ve tabiat varlıkları yüksek kurulunun 02/07/1987 tarih ve 3440 sayılı kararı ile tescillenmiştir.

Kilise bir çok kez farklı işlevsellerde kullanılmıştır. 1924 yılına kadar işlevini sürdüren Taşbaşı Kilisesi, mübadele yıllarının getirdiği etkiyle şehirde yaşayan Hristiyanların şehri terk etmesinden sonra boş kalmış, 1937 ylından 1977 yılına kadar ''Ordu Hapishanesi '' olarak faaliyet göstermiştir. Hapishane olarak kullanım süreci içerisinde yetişkin ve çocukların kalması için ek muhdes birimler yapıya eklenmiştir. Kilisenin orijinal kubbesi 1940'lı yıllarda yıkıldıktan sonra tekrar inşa edilmemiş ve yıkılan kısım düz bir çatı ile örtülüp bina hapishane olarak kullanılmaya devam edilmiştir (Foto.116-118). 1977 yılında hapishanenin buradan taşınmasıyla kilise tekrar boş kalmış ve 1983 yılında restorasyon çalışmalarına başlanmıştır. 1940 yılına kadar kilisede bulunan orijinal kubbe, yenileme çalışmalarında tekrar ele alınıp orjinaline benzer olarak yapılmıştır. Taşbaşı Kilisesi 2000 yılında Taşbaşı Kültür Merkezi olarak hizmete açılmış olup günümüzde Ordu Üniversitesine bağlı olarak aynı fonksiyonda hizmet vermektedir. Yapı değişik dönemlerde farklı işlevlerde kullanılmasına ve geçirdiği dönemsel onarımlara rağmen genel olarak dış kütlede herhangi önemli sayılabilecek bir değişiklik gözlemlenmemiştir.

---

[148] Ateşli, İzzet Bahri; *H. 1325-1330 Tarihli Ordu Kazası Şer'iyye Sicil Defteri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Samsun, 2008, s.5

[149] Ordu İl Kültür Turizm Müdürlüğü arşivi.

2.1. Kitabeler

Yapının üzerinde herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Kilise, Geç Osmanlı Döneminde bölgedeki Rum ustalar tarafından inşa edilmiştir. Kilise, doğu-batı doğrultusunda uzayan, üç nefli bazilikal plan tipinde olup dıştan yaklaşık olarak 21.60x14.30m ölçülerindedir. (Çiz. 26 ; Foto. 107-110).

Doğu batı yününde, üç nefli bazilikal plan tipinde inşa edilen yapı narteks, naos ve apsislerden oluşmaktadır. Yapıya kuzey ve güney cephelerinden beşik kemerli iki kapı ile giriş yapılarak narteks kısmına ulaşılır (Foto. 110) Beşik kemer üzerinde bir sıra halinde "C" ve "S" kıvrımlı kesme taş profil silme kuşak bulunur. Narteks kısmı, yaklaşık 3.60x12.90 m ölçülerinde olup doğu-batı yönünde uzanan duvar yüzylerine dayanan dört adet pilastırların üzerine oturmakta, buradan iki adet beşik kemer ile üç eşit parçaya bölünmüş görünümü vermektedir. Narteksin tavanı dikdörtgen planlı olup bu beşik kemerlerin üzerine oturan üç adet çapraz tonoz ile örtülmüştür. Narteksin kuzeybatı köşesinde asma kata çıkış için kullanılan merdiven yer almaktadır (Foto. 111). Batı duvarında ise üç adet pencere bulunmaktadır. Duvar yüzeylerindeki pencereler dışa doğru daralan, iç mekanda ise üzerleri basık kemerlidir.

Narteksin doğusundaki duvarda üç adet kapı bulunur ve bu kapılar iç mekanda yer alan her bir nefin hizasında ve batı duvar yüzeyindeki pilastırlarının böldüğü boşluklara denk gelecek şekilde yerleştirilmişlerdir. Kapıların etrafı bir sıra "S" kıvrımlı profil ile çevrelenmiştir. Duvar üzerinde bulunan pilastırların üzengi hizasında, yüksek kabartmalı yatay motif ve "C" kıvrımlı üzengi taşı, alt tarafları da "C" ve "S" kıvrımlı sütün ayağı şeklinde yapılmıştır.

Narteksin kuzeybatı köşesine yerleştirilen yirmisekiz basamaklı üç kollu merdiven ile asma kata çıkılmaktadır. Bu kat yaklaşık 12.50 m x 4.75 m olarak ölçülmüş olup kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Üzeri üç adet beşik tonoz ile örtülüdür. Kuzey ve güney beden duvarlarında da birer adet pencere yer alır (Foto.). Pencereler beşik kemerli ve dışa doğru daralan abajur pencere şeklindedir.

Narteksten üç kapı ile geçilen naos, iki sıra halinde, sekizgen formda üçer sütunla doğu batı yönünde üç nefe ayrılmıştır. Dikdörtgen planlı olarak doğu-batı yönünde uzanan naos yaklaşık olarak 17.70 m x 12.70 m ölçülerinde olup naosta yer alan ana nef, diğer neflere oranla daha geniş yerleştirilmiştir. Naosun doğu duvarında yer alan apsisler, naosta yer alan her bir nefle aynı hizadadır. İki sıra halinde dizilen sütunların kuzey, güney ve batı yönlerindeki hizalarına gelecek şekilde iç duvar yüzeylerinde pilastırlar bulunmaktadır. Pilastırlar ile naos kısmına yerleştirilen beton sütunların oluşturduğu kemerler sarımsı renkte kesme taşlar ile bitirilmiştir. Bu sütunlar üzerindeki kemerler üzerine sekizgen kasnak oturtulmuş, kasnak üzerine de

zeminden yaklaşık 20 m yüksekte ana kubbe yerleştirilmiştir. Kubbe altındaki sekizgen kasnak üzerinde sekiz adet pencere bulunmaktadır.

Yapının, kuzey ve güney duvarında alt kat ve üst kat hizasında dışa doğru daralan ancak iç mekandan bakıldığında basık kemerli dörder adet olmak üzere toplam onaltı adet pencere bulunmaktadır Alt sıradaki basık kemerli pencereler üst sıradaki beşik kemerli pencerelerden daha geniş tutulmuş olup boyut olarak daha yüksek tasarlanmıştır.

Ana nefin hizasında yer alan ana apsis diğer apsislerden daha geniş yapılmıştır .Ana apsiste, doğu yönünde alt kat ve üst kat hizasında iki adet pencere ile dış mekâna açılmaktadır. Alt pencere ufuk çizgisinde ve üsttekine göre daha büyük tutulmuştur. Apsisin, kuzey ve güney duvarlarında, alt kısmında biri küçük diğeri büyük iki adet niş mevcuttur. Ana apsiste kuzey ve güney yönlerindeki apsislere geçiş için üzeri beşik kemerli yaklaşık 1.40 m genişliğinde kapılar oluşturulmuştur. Apsislerin tavanı, iç mekana bakan kısımları beşik tonoz ile örtülürken yarım kubbeli dairesel formla üzeri kapalıdır. Günümüzde apsislerin zemini ahşap bir sahne ile yükseltilmiştir. Bu kısımda ana apsis sahne, yan apsisler ise sahne arkası mekânlar olarak kullanılmaktadır.

3.2. Cepheler

Yapının tüm cephelerinde genelde simetik bir anlayış hakim olup cephelerdeki doluluk ve boşlukların oranı dikkat çekmektedir. Cephelerde kullanılan pencerelerin etrafı taş söveli olup, dışa çıkıntı veren pilastırlar zemine ‘‘C’’ ve ‘‘S’’. şeklinde kıvrımlı profillerle genişleyerek oturtulmuştur.

Yapının batı cephesi, iç mekanda duvar yüzeylerinde bulunan pilastırların dış cephede hissedilmesi ile düşeyde üç parçaya bölünmüşlük olgusu oluşturmuştur (Foto. 113-114). Her bir bölünmüş kısımların ortasına düşeyde iki sıra halinde toplam altı adet pencere yerleştirilmiştir. Yapının pencere kenarları, taş söveler ile kuşatılmış olup alt kat hizasındaki pencereler boyut olarak üst kısımdaki pencerelerden daha geniş ve uzun tutulmuştur. Üst kısımda yer alan pencereleri çevreleyen söveler, diğer cephelerde kullanılan söveler ile aynı özelliktedir. Pencere üzerinde iki kademeli kemer ile süslenmiştir. Alt kat hizasındaki pencereler, basık kemerli söveli olup bu söveler, her iki yandan pencereyi saran büyük basık kemere uzatılmıştır. Cephe yüzeylerinde dışa taşan pilastırları birbirine bağlayan yatay da ince bir taş dizisi dikkat çekmektedir.

Kuzey ve güney cepheleri yatayda sınırlayan ve yapının dört saçağını dolaşan “C” ve “S” kıvrımlı profilli saçak silmesi, bu cephede beşik çatının mahyasına doğru cepheyi ortalayacak şekilde yükseltilmiş, altında üçgen bir alınlık teşkil edilmiştir . Alınlığın ortasına dört yarım daire kenarlı, düz profilli kesme taş söveli bir adet gül pencere yerleştirilmiştir

Yapının doğu cephesinde birbirinden farklı büyüklükte üç adet apsis bulunmaktadır. Orta apsisin sağ ve solunda kuzey ve güney apsisleri yer almakta olup, her bir apsisin göz hizasında dışa bakan iki kademeli kemer içinde taş söveli

dikdörtgen formlu pencereleri mevcuttur. Apsislerin kesişim hatları cepheyi düşeyde üç parçaya ayırmaktadır. Ana apsis diğerlerine göre ölçü olarak biraz daha geniş tutulduğu için cephede daha öne çıkmıştır. Orta apsisin pencefotoi üzerinde, alttaki pencereden daha küçük aynı özelliklerde bir pencere daha bulunmaktadır. Cephe yatayda "S" kıvrımlı profile sahip taş saçak silmesi ile sonlanmaktadır.

Yapının kuzey cephesi, batı cephesinde olduğu gibi iç mekandaki duvar yüzeylerinde bulunan pilastırların dışa taşmasıyla altı eşit kısma ayrılarak düşeyde bölünmüşlik olgusu görülmektedir. Cepheyi düşeyde bölen pilastrlar, zemine "C" ve "S" kıvrımlı profillerle genişleyerek oturtulmuştur. Diğer cephelerde görülen mimari karekteristik özellikler kuzey cephesi içinde geçerli olmaktadır. Pencere kenarları, taş söveler ile çevrelenmiştir. Alt kat hizasındaki pencereler boyut olarak üst kat hizasındakilere göre daha geniş ve uzun tutulmuştur. Pencereleri çevreleyen söveler, pencere üzerinde iki kademeli kemer ile süslenmiştir. Cephenin en sağında yapının bu cephedeki girişi bulunmaktadır. Geniş bir beşik kemer, her iki yanında bulunan pilastırların içerisinden çıkan, yüksek kabartmalı ve "C" profilli üzengi taşları üzerine oturtulmuştur.

Yapının güney cephedeki girişten farklı olarak bu cephede, narteks kısmından asma kata çıkılan merdivenin oturduğu tonoz, beşik kemer kodundan aşapıda olması sebebiyle aradaki boşluk duvar örülerek kapatılmıştır. Cephenin en solunda ise dairesel formda doğu yönüne uzayan apsisler yer almaktadır. Apsislerin duvarları sade bir şekilde yapılmıştır (Foto.113). Dışarıya sadece pencere söveleri ile çıkıntı verilmiştir. Cephe yatayda "C" ve "S" kıvrımlı profilli saçak silmesi ile sonlandırılmıştır. Bu silme yapının dört cephesinde de devam etmektedir. Apsislerin beden duvarları da bir sıra "S" kıvrımı taş saçak silmesi ile sonlandırılmıştır. Apsislerin saçak kotu, ana yapının saçak kotundan daha düşük seviyede tutularak cephe hareketlendirilmiştir. Bu cephede de beşik çatı altında yer alan saçak silmeleri ve kesme taş profilleri cepheye ayrı bir zenginlik katmış ve süslemiştir.

Yapının güney cephesi de kuzey cephenin simetriği olup dışa taşan pilastırlar altı eşit kısımdan oluşan bölünmüşlük hissi oluşturmuştur. Cephede yer alan tüm pencereler diğer cephelerdeki mimari karekteristik özelliklerin hepsini taşımaktadır. Taş söveli, söve etrafını kuşatan basık kemer ve beşik kemerli nişler cepheyi hareketlendirmiştir. Cephenin en sağında ise dairesel formda doğu yönüne uzayan apsisler yer almaktadır. Apsislerin duvarları sade bir şekilde yapılmıştır. Kuzey ve güney apsisleri ana apsise göre daha küçük boyuta olup alt kat hizasındaki basık kemerli dikdörtgen formlu pencereler üst kattaki pencerelere oranla daha büyük ebattadır.

KATALOG NO: 3.2.3

YAPININ ADI : YASON KİLİSESİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez Perşembe İlçesi

İNCELEME TARİHİ: 10.08.2014

FOTOĞRAF: 116-120

ÇİZİM : 27-28

1. KONUMU

Ordu Merkez Perşembe İlçesinde Çaytepe Köyü, Yason Yarımadası sınırları içerisinde, denizin hemen kenarında yer almaktadır. Günümüzde kültür turizmi olarak bol gezilen yerlerin başında gelmektedir (Foto. 116).

2. TARİHÇESİ

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yapının aynı dönem özelliklerini taşıyan diğer kiliselerle karşılaştırıldığında ve Trabzon Vilayet Salnameleri incelendiğinde XIX.yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirebiliriz. Yapının içinde yer alan Ordu İl Kültür turizm Müdürlüğü'nün tanıtıcı levhasında yapım yılı olarak 1869 yılı yazmaktadır.

Yapının, yörede yaşayan Hristiyan, Rum ve diğer gayri Müslim insanların inançlarından dolayı Rumlar tarafından yöre halkıyla beraber yapıldığı söylenmektedir.

2.1. Kitabeler

Yapının üzerinde herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Ordu Merkez Perşembe İlçesinde Çaytepe Köyü sınırları içerisinde yoğun turist akınına uğrayan Yason Yarımadasında inşa edilen Kilise, Geç Osmanlı Döneminde Rum ustalar tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir. Kilise, doğu-batı doğrultusunda uzayan, üç nefli bazilikal plan tipinde olup dıştan 16.00x09.00m ölçülerindedir. (Çiz. 27-28 ; Foto. 116-118).

Doğu batı yününde, üç nefli bazilikal plan tipinde inşa edilen yapı naos ve apsislerden oluşmaktadır. Yapıya güney ve batı cephelerinden çift sıra dairesel bordürle çevrilmiş, üzerinde eşkenar dörtgenlerin oluşturduğu baklava dilimli yatayda uzayan dikdörtgen pano bulunan dikdörtgen formlu çift kanatlı ahşap bir kapıyla girilmektedir (Foto.117). Batı cephesinden girilen giriş kapısıyla direk naos kısmına ulaşılmaktadır (Foto. 118). Dikdörtgen planlı olan naosun tavanı, doğu ve

batı yönlerindeki iç duvarlar üzerinde bulunan dört adet pilastırlar üzerine oturan iki adet beşik kemer ile üç eşit parçaya bölünmüş, bu kemerler üzerine oturan üç adet beşik tonoz ile de mekânın üzeri örtülmüştür. Naosun güneyindeki duvarda, geniş taş bir bordürle çevrilmiş , üzerinde beşik kemerli bordür silmesiyle çevrili niş içerisinde yer alan dikdörtgen formlu demir bir kapı bulunmakta olup bu kapıdan kilisenin batı girişi gibi naos kısmına geçilmektedir. Kapıların etrafı bir sıra düşey kıvrımlı geniş profil ile çevrelenmiştir. Kapı üzerinde profil sırası ile kapı arasında yarım daire şeklinde bir niş oluşturulmuştur. Duvar üzerinde bulunan pilastırların üzengi hizasında, yüksek kabartmalı yatay motif ve "C" kıvrımlı üzengi taşı, alt tarafları da "C" ve "S" kıvrımlı sütün ayağı şeklinde yapılmıştır.

Batı duvarında ise üst kat hizasında bir adet elips formunda pencere bulunmaktadır (Foto. 117-120). Pencerelerin iç mekana bakan yüzeyleri iç içe geçmiş bir niş içerisinde olup vitray tipi camla iç mekana aydınlık sağlanmıştır.

Naos, iki sıra halinde, silindir formda üçer sütunla doğu batı yönünde üç nefe ayrılmıştır. Yaklaşık olarak 07.00 m x 10.00 m ebadında dikdörtgen planlı olan naosta ana nef, diğer neflerden biraz daha geniş tutulmuştur. İki sıra halinde dizilen sütunların kuzey, güney ve batı yönlerindeki hizalarına gelecek şekilde iç duvar yüzeylerinde pilastırlar bulunmaktadır. Doğu ve batı yönlerinde pilastırlar ve sütunların oluşturduğu eksen hizalarına gelecek şekilde kesme taş kemerler oturtulmuştur. Ana nefte bulunan apsise yakın olan iki sütunun aralığı daha da geniş tutularak orta aksın çapı büyütülmüş ve küçük kubbe yerleştirilmiştir . Naos'un Doğu duvarında her üç nefin hizasında apsisler yer almaktadır. . Kubbe dışındaki kısımlarda kesme taş kemerlerin üzerine beşik tonozlar yerleştirilerek mekânın üzeri örtülmüştür.

Kuzey ve güney duvarında alt kat hizasında ''C'' kıvrımlı niş içerisinde üç adet dikdörtgen formlu ahşap kanatlı pencere yer alırken , üst kat hizasında pencereler bulunmamaktadır. Pencereler iç mekana bakan yüzeyleri beşik kemerli, dışa doğru daralan mazgalımsı bir görünümdedir .

Yapının, doğusunda yer alan ve üç nefin devamı niteliğindeki apsislerin orta kısmı daha büyük boyuttadır. Her bir apsiste alt kat hizasında, dışa doğru daralan beşik kemerli dikdörtgen formlu pencereler yer alırken, üst kat hizasında apsis lerin üstlerinde dışa açılan daha küçük boyutta dairesel niş içerisinde birer adet pencere bulunmaktadır. pencerelerin içi renkli vitray camlarıyla iç mekanı aydınlatması sağlanmıştır (Foto. 120). Apsislerin tavanı, dairesel formun üzeri yarım kubbe, iç kısma doğru beşik tonoz şeklinde örtülmüştür.

Yapının tüm cepheleri açık ve koyu renkteki düzgün kesme taştan yapılmış olup apsisler ve kilisenin üzeri kiremit kaplı beşikçatı ile örtülmüştür. Apsislerin üst kodu ile çatı koyu arasında yükseklik farkı bulunmaktadır (Foto.120)

3.2. Cepheler

Yapının cephelerinde sarı renkli düzgün kesme taşlar kullanılmış olup güney cephesinde göz hizasında yer alan üç adet pencere iç mekandan dışa doğru daralan

pencere tipinde olmasına rağmen dışarıdan ‘‘C’’ kıvrımlı bir niş içerisinde dikdörtgen formlu ve demir şebekelidir. Güney cephenin batıya yakın olan kısmında, tek kanatlı demir bir kapı mevcuttur. Bu kapının etrafı, büyük boyutlu geniş taş bordürün ‘‘C’’ kıvrımlı taş bordürle sonlandırıldığı kısım ile bu bordürün üzerinde ‘‘C’’ kıvrımlı daha küçük boyutta niş döndüğü ve içinde enine geniş ebatlı kesme taştan yapılmış bir giriş portali bulunmaktadır (Foto. 119). Cephede, iç mekanda duvar yüzeyinde bulunan pilastırların köşelerden ve batıya yakın kısmında dışa yansıtılmasıyla cephede düşeyde iki bölünmüşlük hissedilmiştir.

İç mekânda bulunan duvar yüzeylerindeki pencere kenarları, ‘‘C’’ kıvrımlı taş nişler ile çevrelenmiştir. Güney cephenin en sağında ise dairesel formda doğu yönüne uzayan apsisler yer almaktadır. Apsislerin duvarları sade bir şekilde yapılmıştır. Sadece pencere nişleri ile dışarıya çıkıntı verilmiştir. Cephe yatayda “C” ve “S” kıvrımlı profilli saçak silmesi ile sonlandırılmıştır. Bu silme yapının dört cephesinde de devam etmektedir. Apsislerin saçak kotu, ana yapının saçak kotundan daha düşük seviyede tutularak cephe hareketlendirilmiştir . Yapının kuzey cepheside güney cephesinde olduğu gibi aynı tip ve karekteristik özellikte alt kat hizasında üç adet pencere süslemektedir.

Yapının batı cephesinin ortasında yer alan giriş kapısını, en dışta çift sıra silindirik bordürlerin çevrelediği büyük bir dikdörtgen pano ve bu panonun içerisinde yapıyı üç taraftan kuşatan ters testere ağzı taş bordürler süslemektedir. Süslemenin hemen üzerinde her iki yanda taş çıtalarla sınırlı köşeleri pahlanmış dikdörtgen panolar ile panoların ortasında ters kıvrık açmış lale motifleri cepheyi hareketlendirmiştir. Batı cephesinde giriş kapısının en üstünde, iç içe geçmiş iki dairesel niş içerisinde, üzerinde dokuz adet su damlasının süslediği ve renkli vitray camının aydınlık sağladığı pencere yer almakta olup cepheye zenginlik katmıştır. Yapının pencere kenarları, ‘‘C’’ kıvrımlı nişler ile içten taş bordürle çevrelenmiştir.

Kuzey ve güney cepheleri yatayda sınırlayan ve yapının dört saçağını dolaşan “C” ve “S” kıvrımlı profilli saçak silmesi, bu cephede beşik çatının mahyasına doğru cepheyi ortalayacak şekilde yükseltilmiştir.

Yapının doğu cephesini üç adet apsis oluşturmaktadır. Güney ve kuzey apsisler cephenin sağ ve solunda yer almaktadır. Apsislerin kesişim hatları cepheyi düşeyde üç parçaya ayırmaktadır. Ana apsis diğerlerine göre daha büyük ölçüdedir. Bu bakımdan daha gösterişli ve dikkat çekicidir. Apsislerin her birinde alt kat hizasında daha büyük boyutta içinde renkli vitray camlarının olduğu birer adet pencere bulunmaktadır. Orta apsis ile diğer apsislerin pencereleri üzerinde, alttaki pencereden daha küçük ve aynı özelliklerde dairesel birer adet pencere bulunmaktadır. Orta apsisin çatı hizasına yakın olan tarafta ise daha büyük boyutta pencere yer alırken , bu pencerenın hemen üzerinde yer alan haç motifi dikkat çekmektedir. Cephe yatayda “S” kıvrımlı profile sahip taş saçak silmesi ile sonlanmaktadır.

KATALOG NO: 3.2.4

YAPININ ADI : YALI KİLİSESİ

BULUNDUĞU YER : Ünye Merkez

İNCELEME TARİHİ: 05.08.2014

FOTOĞRAF: 121-126

ÇİZİM : 29

1. KONUMU

Ordu İlinin Ünye İlçesinde Ortayılmazlar Mahallesinde, Yalıkahvesi mevkiinde eğimli bir topoğrafyada, yoğun konut yerleşimi içerisinde sahil kesimine yakın bir konumda yer almaktadır. Yıkılmış ve büyük tahrip olmuş durumdaki kilisenin yerine, günümüzde 2014 yılı itibariyle restorasyon çalışmaları başlamış ve yenisi aynı mimari karekteristik özellikte orijinal yapıma uyumlu olarak devam etmektedir (Foto.121-122). Kilisenin eski fotoğraflerine bakarak ve restorasyon çalışmalarından kiliseyi irdeleyeceğiz.

2. TARİHÇESİ

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yapının aynı dönem özelliklerini taşıyan Ordu Merkezde yer alan diğer kiliselerle karşılaştırıldığında ve incelenen Ordu Kazası ile ilgili tahrir defterlerinden XIX. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirebiliriz.

2.1. Kitabeler

Yapının üzerinde herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Geç Osmanlı döneminde yöresel ustalar tarafından ele alınan kilisenin araştırmamız kapsamında eski fotoğraflerine bakarak ve yenileme projeleri ile uygulama alanında yaptığımız incelemeler üzerinden yorumlama getireceğiz. Kilise, doğu-batı doğrultusunda uzayan, üç nefli bazilikal plan tipinde olup dıştan 17.00x12.90m ölçülerindedir. (Çiz.29 ; Foto. 121).

Doğu batı yününde, üç nefli bazilikal plan tipinde inşa edilen yapı naos ve apsislerden oluşmaktadır (Foto. 123). Yapıya batı cephesinden dairesel bordürle çevrilmiş, üzerinde yarım dairesel kemerli çift kanatlı dikdörtgen formlu bir kapıyla girilmektedir. Yapı, naos ve apsis kısımlarından oluşmaktadır. Batı cephesinden girilen giriş kapısıyla naos kısmına ulaşılmaktadır. Naos kısmı doğu ve batı yönlerindeki iç duvarlar üzerinde bulunan dört adet pilastır üzerine oturan iki adet

beşik kemer ile üç eşit parçaya bölünmüş, bu kemerler üzerine oturan üç adet beşik tonozlar ile mekânın üzeri örtülmüştür .

Duvar üzerinde bulunan pilastırların üzengi hizasında, yüksek kabartmalı yatay motif ve "C" kıvrımlı ve çift sıra kademeli üzengi taşı, alt tarafları da "C" ve "S" kıvrımlı sütün ayağı şeklinde yapılmıştır.

Batı duvarında yalnızca giriş kapısı bulunmakta olup buradan beşik çatılı saçak hizasına bağlanmaktadır. Saçak altında üçgen alınlık oluşmakta ve bu alınlığın üzeri profil kesme taş silmelerle kapatılacaktır.

Naos kısmı iki sıra halinde, silindir formda üçer sütunla doğu batı yönünde üç nefe ayrılmıştır. Yaklaşık olarak dikdörtgen planlı olan naosta ana nef, diğer neflerden biraz daha geniş tutulmuştur. Doğu duvarında her üç nefin hizasında apsisler yer almaktadır. Kubbe dışındaki kısımlarda kesme taş kemerlerin üzerine beşik tonozlar yerleştirilerek mekânın üzeri örtülmüştür. İki sıra halinde dizilen sütunların kuzey, güney ve batı yönlerindeki hizalarına gelecek şekilde iç duvar yüzeylerinde pilastırlar bulunmaktadır. Ana nefte bulunan apsise yakın olan iki sütunun aralığı daha da geniş tutularak orta aksın çapı büyütülmüş ve kubbe yerleşecek hale getirilmiştir.

Kuzey ve güney duvarında alt kat hizasında kıvrımlı niş içerisinde dörder adet olmak üzere taş söveli toplam sekiz adet dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır. Eski fotoğraflerinde pencerelerin demir şebekeli ve büyük boyutta olduğu görülmektedir. Üst kat hizasında pencereler bulunmamaktadır.

Yapının, doğusunda yer alan ve üç nefin devamı niteliğindeki apsislerin orta kısmı daha büyük boyuttadır. Her bir apsiste alt kat hizasında, orjinalinde büyük ihtimalle dışa doğru daralan beşik kemerli taş söveli dikdörtgen formlu pencereler yer alırken, günümüzde taş söveli kesme taştan daha küçük boyutta pencere dizisi bulunmaktadır. Apsislerin üstü eski fotoğraflerinde farklı kullanım işlevselliğinden dolayı betonarme beton ile örtülü görünürken günümüzde kiremit kaplı yarım dairesel çatıyla örtülecektir. Orta apsisin üzerinde beşik çatının oluşturduğu üçgen alınlığın üzerinde daha küçük boyutta pencere kullanılmıştır.

Yapının tüm cepheleri düzgün kesme taştan yapılmış olup apsisler ve kilisenin üzeri kiremit kaplı beşikçatı ile örtülmüştür. Apsislerin üst kodu ile çatı koyu arasında yükseklik farkı bulunmaktadır.

3.2. Cepheler

Yapının cephelerinde yenileme çalışmalarında beyaz ve sarı renk karışımı düzgün kesme taşlar kullanılmış olup yapı moloz taş üzeri düzgün kesme taştan yapılmıştır. Yapının batı cephesinde sadece giriş kapısı bulunurken, kuzey ve güney cephelerinde taş söveli kesme taştan dikdörtgen formlu dörder adet pencere bulunmaktadır.

İç mekânda bulunan duvar yüzeylerindeki pencere kenarları, taş söveler ile çevrelenmiştir. Güney cephenin en sağında ise dairesel formda doğu yönüne uzayan apsisler yer almaktadır. Apsislerin duvarları sade bir şekilde yapılmıştır. Sadece pencere nişleri ile dışarıya çıkıntı verilmiştir. Cephe yatayda "C" ve "S" kıvrımlı profilli saçak silmesi ile sonlandırılmıştır. Bu silme yapının dört cephesinde de devam etmektedir. Apsislerin beden duvarları da bir sıra "S" kıvrımı taş saçak silmesi ile sonlandırılmıştır. Apsislerin saçak kotu, ana yapının saçak kotundan daha düşük seviyede tutularak cephe hareketlendirilmiştir (Foto. 124).

Kuzey ve güney cepheleri yatayda sınırlayan ve yapının dört saçağını dolaşan kıvrımlı profilli saçak silmesi, bu cephede beşik çatının mahyasına doğru cepheyi ortalayacak şekilde yükseltilmiş, altında alınlık oluşturmuştur (Foto. 125). Pencere kenarları, taş söveler ve nişler ile çevrelenmiştir. Alt hizadaki pencereler ebat olarak üst kısımdaki pencerelerden daha geniş ve uzundur.

Yapının doğu cephesini üç adet apsis oluşturmaktadır. Güney ve kuzey apsisler cephenin sağ ve solunda yer almaktadır. Apsislerin kesişim hatları cepheyi düşeyde üç parçaya ayırmaktadır. Ana apsis diğerlerine göre daha büyük ölçüdedir. Bu bakımdan daha gösterişli ve dikkat çekicidir. Apsislerin her birinde birer adet pencere bulunmaktadır. Orta apsisin pencefotoi üzerinde, alttaki pencereden daha küçük aynı özelliklerde bir pencere daha bulunmaktadır .

3.3. TÜRBELER

KATALOG NO: 3.3.1

YAPININ ADI : TUZAK KÖYÜ TÜRBESİ

BULUNDUĞU YER : Akkuş İlçesi

İNCELEME TARİHİ: 12.08.2014

FOTOĞRAF: 127-130

ÇİZİM : 23

1. KONUMU

Ordu İlinin Akkuş ilçesinin Tuzak Köyü Mahallesinde mezarlık alanı içerisinde yer almaktadır.

2. TARİHÇESİ[150]

Türbenin ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Tuzak Köyü mezarlığı içindeki moloz taştan yapılmış yüksek kaide üzerine inşa edildiği belirtilmektedir. Yapının tarihinin çok eski olmaından dolayı Osmanlı Dönemine tarihlendirebiliriz. Yapının eski görünümlerindeki malzeme özelliklerinden XIX. yüzyıl ortalarından öncesine ait olabileceğini söyleyebiliriz. Yapı son yıllarda yapılan onarımlarla eski mimari özelliğini bir parça kaybetsede günümüzde hala ayakta durmaktadır. Türbe 1958 yılında onarımdan geçirilmiş olup çürüyen aksamı değiştirilmiştir.

2.1. Kitabeler

Yapının üzerinde herhangi bir kitabesine rastlanmamıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan

Yapı günümüzde onarımdan geçirilmiş olup tamamen koruma altına alınmıştır. Doğu- batı yönünde dikdörtgen planlı türbe dıştan 8.20x5.30 m. ölçülerinde olup oldukça sade bir görünümdedir (Çiz.23 ;Foto.127). Yapının tek açıklığı kuzey cephedeki dikdörtgen kapıdır ve iç mekanına bu kapıdan girilmektedir (Foto. 128-129). Yapının diğer tüm cepheleri sağır tutulmuştur. Türbe iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, 5.00x2.00m ölçülerinde olup 0.80 m genişliğinde 1.50m yüksekliğinde kuzeydeki dikdörtgen bir kapıyla girilmektedir.

---

[150] Yapının kesin yapım tarihini köy halkının en yaşlıları hatta dedelerinin dedelerininde bilmediklerini ifade etmektedirler. Rivayetlere göre türbe Danişmendli Melik Mehmet adında bir komutana ait olduğu belirtilmektedir. Asıl adının Muhammed olduğu, ancak peygambere saygıdan dolayı isminin halk arasında ‘‘Mehemmed’’ olarak ifade edildiği rivayet edilmektedir.

Girişin hemen sol tarafında Gazi Mehemmed komutanın çobanına ait olduğu söylenen sanduka bulunmaktadır. Buranın içten tavan yüksekliği 2.00m olup ikinci bölüme 1 m2'lik dikdörtgen formlu iki adet kapıyla ve 0.50m yüksekliğinde bir basamakla çıkılan kaideyle ulaşılmaktadır. Yapının ikinci bölümü, birinci bölümün doğu tarafında olup, 6.00x5.00m ölçülerindedir. Burada Gazi Melik Mehemmed komutana ve ailesine ait dört adet sanduka bulunmaktadır. Melik Mehemmet (Muhammed) Gazinin sandukası güney taraftaki duvara 40 cm, batı taraftaki duvara 50 cm uzaklıkta sol köşede bulunmaktadır. Sanduka (Mezar) 2.5 metre boyunda 1 metre eninde 50cm yüksekliğinde kalınca tahtalardan yapılmıştır. Güneybatı köşede yer alan sanduka daha kalın tahtalardan yapılırken kuzey tarafyadi diğer üç sanduka basit anlayışte ve taşlardan yapılmıştır. Buranın üzeri eğimli ahşap tavanla sonlandırılmıştır.

Yapı tamamen ahşap malzemeden yapılmış olup alt taraftan taş dolgular üzerine oturtulmuştur. Bu bakımdan türbe dışarıdan eğimli bir konumda görünmektedir. Türbenin üst döşemesi olmayıp tavanında yer alan ahşap direkler zamanla çürümüştür. 1958 yılında yapılan onarımda çürüyen yerler tamamne değiştirilip kitemit kaplanmıştır.

Yapıda tüm duvarlar ahşap malzemeden olup hiçbir süsleme öğesi bulunmamaktadır. Türbe günümüzde ziyarete açık konumdadır.

3.2. Örtü Sistemi

Türbe, eskiden iç mekanda eğimli ahşap tavanla örtülürken sonradan yapılan onarımlarla kiremit kaplı beşik çatı ile örtülmüştür.

3.4. HAMAMLAR

KATALOG NO: 3.4.1

YAPININ ADI : FURTUN (YALI) HAMAMI

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 24.08.2013

FOTOĞRAF: 131-142

ÇİZİM : 30

1. KONUMU

Ordu Merkez Düz Mahallede, Yeni Gün Sokak Üzerinde ticari ve konut yerleşimi içerisinde, Merkez Öğretmenevinin hemen yanında yer almaktadır. Düz bir zemin üzerine ve deniz karşısında yapılmıştır.

2. TARİHÇESİ

Ordu'nun eski gazetelerinden olan *"Güzel Ordu Gazetesi'nde"* yer alan haberde Yalı Hamamı'yla ilgili şöyle yazıyor. "Furtunzade Hamdi Bey'' tarafından asri bir şekilde inşa edilen Yalı Hamamı'nın inşaatı tamamlanmıştır[151].

Habere göre 89 yıl önce inşa edilen hamam şu anki sahibi ve çalışanı Ali Akdi tarafından tarihinin dahada eskiye dayandığını, 100 yılı aşkın bir süre önce yapıldığını söylemektedir. Hamamın Ordu Merkez ve ilçelerdeki diğer hamam yapılarıyla kıyasladığımızda tahminen Osmanlı döneminin sonlarına XIX. yy'ın ikinci yarısına tarihlendirebiliriz. Şehir merkezinde halen insanların tercih ettiği güzel hamamlarımızdan biridir.

2.1. Kitabesi

Hamamın kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Yapı, dıştan hamam kısmı 10.40x11.00 m. ölçülerindedir. Doğu-batı doğrultusunda düzensiz kare plana sahiptir (Çiz.30). Hamam, soyunmalık, hela, ılıklık, sıcaklık, sauna,su deposu, külhan ve odun deposundan oluşmakta olup içte kare plan şeması göstermektedir. Hamama batı cephesindeki rüzgarlıklı çift kanatlı dikdörtgen demir kapıyla ve oradan ikinci bir çift kanatlı dikdörtgen formlu ahşap kapıdan girilmektedir (Foto.131). Giriş kapısından, üzeri sonradan kontraplak tavanla kapatılmış ve ortasında iki adet ahşapla kaplanmış taşıyıcı ayaklar olan soyunmalık

[151] Güzelordu,17 Kasım 1927.

kısmına geçilir (Foto.135). Soyunmalık bölümü iki katlı olup, alt kat moloz taş duvardan üst kat ise tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır. Üst kat günümüzde depo olarak kullanılmaktadır (Foto. 141). Soyunmalık bölümünün girişin hemen yanında yazıhane bölümü yapılmıştır. Soyunmalık bölümünün doğu, batı ve kuzey duvarlarına bitişik ahşap soyunmalık ve oturmalıklar yapılmıştır. Kuzey duvarında köşelerde yaklaşık 2.70x2.20m ve 2.10x3.00m ölçülerinde iki adet oda ile bu odaların ortasında 1.10x2.20m ölçülerinde dört adet soyunmalık bölümü odaları bulunmaktadır. doğu duvarında 1.10x2.20m ölçülerinde beş adet oda ile kuzey duvarında 1.10x2.20m ölçülerinde iki adet oda ile yazıhane ve danışma kısmı yer almaktadır (Foto. 135-138). Bu odalara 2.00 m yüksekliğinde ve 0.80m genişliğinde dikdörtgen kapılarla girilmektedir. Güney duvarının giriş kapısına yakın olan yerinde 4.35x1.70m ölçülerinde büyük bir oda bulunup buradan yaklaşık onüç basamaklı ahşap merdivenle üst kata çıkılmaktadır.

Soyunmalık bölümünün güney duvarının güneydoğu köşesine yakın olan yerde çift kademeli beşik kemerli niş içerisinde üstü ‘‘C’’ kıvrımlı ahşap profiller sonlandırılmış tek kanatlı kapıyla ılıklık kısmına geçilmektedir. Ilıklık kısmı 3.05x1.95m ölçülerinde dar bir koridordan oluşup ılıklığın batı tarafında iki bölümden oluşan hela ve duşluk odası yer almaktadır. Hela kısmı 0.95x1.40m, traş ve duşluk kısmı ise 1.30x1.00m ölçülerinde olup iki kısmı birbirinden yaklaşık 1.80m yüksekliğinde yapılan orta duvar ayırmıştır. Hela ve duşluk kısmına beşik kemerli eyvamn görünümlü derin bir nişle dikdörtgen kapıyla ulaşılmaktadır. Bu bölümlerin üzeri ışık gözleri bulunan beşik tonozla örtülmüştür. Ilıklık kısmının üzeri moloz taşlı beşik tonoz ile örtülmüş olup, doğu duvarında yerden 0.45m yükseltilmiş sekiler oluşturmaktadır.

Ilıklık bölümünün güney duvarından sonradan yapılmış pvc kapıyla, tek gözlü kare plan şeması gösteren sıcaklık bölümüne geçilmektedir (Foto. 136). Sıcaklık bölümünün orta kısmında 2.60x3.30m ölçülerinde mermerden yapılı köşeleri pahlanmış göbek taşı bulunmaktadır. Sıcaklık kısmının doğu köşesine yakın olan yerde iyon tarzı sütun başlığının olduğu orijinal tek bir paye yer almakta olup, bu payeye güney ve ve kuzey duvarına bağlantı sağlayan beşik kemer oturtulmuştur. Beşik kemer, kuzey duvarında bulunan pilastıra oturtulmuştur. Bu bölümde sıralanmış duşluk odaları bulunmaktadır. Orijinal olan sütunun göbek taşıyla örtüştüğü yere yakın kısımda Arapça yazılan bir yazı bulunmaktadır (Foto.140). Tahrip olmuş yazıda yapım tarihi ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Sıcaklık bölümünün üzeri ışık gözlerinin aydınlık sağladığı beşik tonoz örtüyle kapatılmıştır. Güneybatı köşesinden pvn dikdörtgen bir kapıyla girilen sonradan değiştirilerek sauna yapılan kısım yer almaktadır. Sauna bölümünün üzeri içten ahşap latalarla üçgenler oluşturulmuş beşik tonoz ile örtülmüştür (Foto.138). Sıcaklık kısmının batı duvarının ortasında su deposuna açılan pencere dikkat çekmektedir.

Su deposu kuzey-güney yönünde düzensiz dikdörtgen planlı olup orta kısmı beşik tonoz, kuzey ve güney kısımları ise sivri tonoza yakın bitirilmiştir. Su deposunun alt katında batı cephesinin güney köşesinde dokuz basamaklı merdivenle inilen külhan bölümü bulunmaktadır. Külhan bölümünün üzeri 2.00x4.00m boyutunda betonarme döşeme ile örtülü olup 0.90m ‘lik bir açıklıktan merdiven kısmına ulaşılmaktadır. Kullanılmayan odun deposunun günümüzde yapılması

düşünülen restorasyon çalışmasıyla tekrar kullanıma açılmasını tahmin ediyoruz. Hamamım iç mekan duvarları ve üst örtüsü sıvalı olduğu için yapım sistemi hakkında net bir bilgiye varamıyoruz.

3.2. Cepheler

Yapının dış cephelerinde, köşelerde kesme taş ve duvarda kaba yonu kesme taş kullanılmasına rağmen günümüzde dış cepheler tahrip olmuş durumdadır. Oldukça sade görünümlü cephelerin en dikkat çekeni soyunmalık kısmının bulunduğu bölümdür. İki katlı olan bu bölümün, alt kat cephelerini köşelerde kesme taş ve duvarları kaba yonu kesme taştan yapılmış kısım ile üst kat cephelerini tamamen ahşap malzemeden yapılmış günümüzde depo olarak kullanılan mekan oluşturmaktadır. Soyunmalık kısmının batı cephesinde üzeri sonradan saç sundurma çatıyla kapatılmış, etrafı kesme taş söveyle dönülmüş dikdörtgen formlu çift kanatlı demir kapı yer almaktadır. Giriş kapısının sağ tarafında taş söveli demir kapakla kapatılmış dikdörtgen bir adet pencere ile, sol tarafında yine taş söveli dıştan demir şebekeli iki adet pencere bulunmaktadır. Soyunmalık bölümünün batı cephesinin üst katı ise tamamen ahşap pencerelidir. Üst kat bölümünün batı cephesini ise, üzeri ahşap profil silmesi ve kenarları 0.10m'lik ahşap bordürle çevrili dört adet giyotin tipi pencere oluşturmaktadır. Batı cephesi hamam bölümünden 1.00 m ebadında öne doğru çıkıntılır.

Soyunmalık bölümünün Kuzey cephesinde ise, taş söveyle kuşatılmış demir şebekeli dikdörtgen beş adet pencere bulunmaktadır. Üst kat hizasında ise batı cephesiyle aynı mimari karekteristik özellikte orjinalinde beş adet giyotin pencere bulunmasına rağmen sonradan orta pencere kapıya çevrilmiştir[152]. Kuzey cephenin doğu köşesi ile doğu cephenin duvarı tahrip olmuş, kaba yonu taş malzeme örgüsü günümüzde büyük bir yıkım içinde görülmektedir.

Yapının doğu cephesi ise yandan konut ve ticari alanlara bitişik olduğundan sağır durumda olup süsleme öğesi yoktur.

Yapı, düzgün ve kaba yonu kesme taşlardan inşa edilmiş olup iç duvarlar sıvanarak boyanmıştır. Sade görünümlü yapıda süsleme öğesi olarak sadece batı cephedeki kapının her iki yanındaki basit silmeler ve ahşap pencere üstlerindeki ahşap bordür ve profil silmeler dikkat çekmektedir.

Yapının incelendiği tarihte Hamamın restorasyonunun yapılıp Ordu Turizmine kazandırılması için çalışmaların devam etmesini umuyoruz.

3.3. Örtü Sistemi

Hamamın, soyunmalık kısmının üzeri orta mahyası doğu duvarından komşu konuta dayandırılmış kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür (Foto.137) Ilıklık bölümünün üzeri içten beşik tonozla örtülü iken üstten betonarme düz dam ile örtülüdür. Sıcaklık kısmı, duşluklar ve su depeosunun olduğu kısmın üzeri ise ışık

[152] Orta kısımda sonradan kapıya çevrilen pencere , üst katın dönemsel olarak muhtemelen farklı işlevsel özellikte kullanımasından kaynaklanmaktadır.

gözlerinin iç mekanı aydınlattığı beşik tonoz ile örtülmüştür. Sıcaklık kısmının üzerindeki beşik tonoz diğerlerine göre daha yüksek ve geniş tutulmuştur. Külhan bölümüne geçişi sağlayan kısmın üzeri ise düz betonarme örtü ile kapatılmıştır (Foto. 142).

KATALOG NO: 3.4.2

YAPININ ADI : BÜYÜK (ESKİ) HAMAM

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez Eskipazar Mevkii

İNCELEME TARİHİ: 22.08.2013

FOTOĞRAF: 143-151

ÇİZİM : 32-33

1. KONUMU

Büyük Hamam, günümüze gelebilmiş önemli birkaç hamamdan birisidir. Eskipazar Mahallesi, Serhatlı Sokak'ta yer almaktadır. Tarihi Eskipazar Camisinin güneydoğusuna düşmekte olup, Ordu'nun ilk yerleşim bölgesinde Eskipazar mezarlığı'nın içerisinde yer almaktadır. Büyük Hamam, Eskipazar Camii ve hazifotoi, Caminin kuzeydoğusuna düşen Kadınlar (Küçük) Hamamı ile belki camii merkezli küçük bir külliye olduğunu düşünebiliriz(Çiz.32 ;Foto. 143).

2. TARİHÇESİ

Büyük Hamamın yapım tarihiyle ilgili kesin bir tarih olmamasına rağmen, yöre halkından ve bazı kaynaklardan alınılan bilgilere göre en erken XVIII. yüzyıla ait olabileceğini söyleyebiliriz. Büyük Hamamın, hemen kuzeybatısına düşen Eskipazar Cami ve hazifotoiyle yan yana olması sebebiyle camiinin yapım tarihi olan H.1197/M.1783 tarihinde inşa edilmiş olabileceği tahmin edilmektedir[153].

Hamam, tarihi yapısıyla günümüzde Osmanlı Hamam Mimarisinin özelliklerini taşıdığını söyleyebiliriz. Hamamın, mimarı ve banisi hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir. Orjinalinden farklı olarak yapıda bazı değişikliklerin ve eklemelerin olduğunu göz önünde tutarak değişik yıllarda birkaç onarımdan geçtiğini söylebiliriz.

2.1. Kitabesi

Hamamın kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Ordu Merkeze bağlı Eskipazar Mahallesinde yer alan Hamam, doğu –batı yönünde dikdörtgen planlı olup dıştan yaklaşık 14.55x11.40 m ölçülerindeki bir alana oturmaktadır (Çiz.32 ;Foto. 143-145)[154]. Hamam, günümüzde Vakıflar Bölge

[153] Yediyıldız, B.; ''Ordu Kazası Sosyal Tarihi'',Ankara, 1985, s.38-40.

[154] Özdemirin yaptığı araştırmada hamam yapısının 12x8.5 m lik alana oturduğu söylenmektedir. Ancak günümüzde yaptığımız çalışmalarda farklı ölçümler alınmış , bununda muhtemelen son yıllarda yapılan restorasyon çalışmalarından dolayı farklı alınan ölçülerden düşünülebilir.

Müdürlüğü'nce 2013-2014 yılı itibariyle restorasyon projeleri yapılarak uygulanmıştır. Yenilenmiş haliyle hamam yapısını incelediğimizde, hamama giriş doğu cephesinin doğusundaki yuvarlak kemerli derin niş içerisindeki tek kanatlı dikdörtgen kapıyla sağlanmaktadır. Kapı, zeminden 0.15 m'lik basamakla kot farkı verilmiştir (Foto. 145). Hamam, soğukluk (Soyunmalık),ılıklık, hela, sıcaklık, su deposu ve külhandan oluşmaktadır. Doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı tek eyvanlı hamam grubundadır. Batı cephesindeki giriş kapısından girilen ve tek eyvanla genişletilerek oluşturulan soyunmalık kısmına geçilmektedir. Soyunmalık kısmı, 2.60x4.50m ölçülerinde olup, soyunmalığının batı duvarında yer alan beşik tonoz örtülü eyvan, 1.70x2.60m ebatlarındadır (Foto.146). Soyunmalık bölümü, beşik tonoz örtülü eyvan ile beşik kemerlerin köşelerde oluşturduğu pandaftiflerin üzerine oturtulan kubbe ile örtülmüştür. Ayrıca soyunmalığın köşe ve duvarları sağır kemerlerle hareketlilik kazandırılmıştır (Foto. 146).

Soyunmalığın, güneydoğu köşesinde giriş kapısının sol tarafında bulunan yuvarlak kemerli dikdörtgen kapıyla ılıklık işlevi gören bölüme geçilmektedir. Kuzeydoğu köşesinde ise yuvarlak kemerli dikdörtgen ahşap kapıyla ''L'' formunda düzenlenmiş, üzeri içten beşik tonoz örtülü başka bölüme geçilmektedir. Hela olabileceği tahmin edilen bu bölümün duvarları zeminden 1.00m yüksekliğinde siyah mermer ile kaplanmış olup mermer üstü ve beşik tonoz içten sıvanmış ve boyanmış durumdadır. Hamamın bu bölümünde ayrıca su deposuda yer almakta olup sonradan yapıya ilave edilmiş olabileceği tahmin edilmektedir.

Ilıklık bölümü, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Üzeri girişte kubbe ve odanın bir bölümünde beşik tonoz ile örtülüdür. İç mekânın aydınlatılması kubbede bulunan iki adet ışık gözleri ile sağlanmaktadır. Ilıklığın köşelerinde yer alan pandaftiflerle kubbeye geçiş sağlanmakta olup duvarlar sağır kemerlerle hareketlendirilmiştir (Foto. 148).

Ilıklık bölümünün kuzeybatı köşesinden, yuvarlak kemerli açıklıkla ve dikdörtgen ahşap bir kapıyla hamamın sıcaklığına geçiş sağlanmaktadır. Kare plan formunda olan sıcaklığın kuzey ve batı duvarlarında sivri kemerli nişler mevcuttur. Doğu duvarında muhtemelen eskiden kandille aydınlanma sağlanan küçük bir niş (kandil gözü) vardır. Mekânın güney duvarında yer alan sivri kemerli açıklıkla külhan bölümüne geçiş sağlanır. Sıcaklık kısmının üzeri köşelerde oluşturulan tromplarla geçiş sağlanan kubbeyle örtülü olup duvarlar yine sağır kemerlerle hareketlendirilmiştir.

Su deposu kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı olup orta bölümü beşik tonoz ile örtülmüştür. Su deposunun batısında ve hamamın güney cephesinde yer alan külhan bölümüne zeminden iki basamakla inilen taş merdivenle geçilir. Külhanın duvarları eskiden yakılan odun ateşinin verdiği izden dolayı simsiyah görünürken günümüzde yapılan restorasyonla temizlenmiştir.

Soyunmalık, ılıklık ve sıcaklık bölümlerinde duvarların moloz taşla şaşırtmalı olarak örüldüğü ve içten sıvandığı görülmektedir. Soyunmalık mekanında batı duvar eyvanının önünde oturaklık bulunmakta ve duvarlar yerden 1.00'm e kadar siyah mermer ile kaplanmıştır. Duvarların üstü sıvanıp derzlerle birlikte boyanmıştır.

3.2. Cepheler

Yapının cepheleri oldukça sade görünümlüdür. Çatı hizasından yükselen yaklaşık 1.40 m. yüksekliğindeki kubbelerde iç mekanların aydınlatılmasını sağlayan ışık gözleri mevcuttur (Foto.150). Yapıda herhangi bir süsleme öğesine rastlanmamıştır.

Yapının, doğu cephesinde yer alan giriş kapısının üzeri ortasında kilit taşı bulunan yuvarlak kemerli moloz taştan yapılmış olup kapının hemen önünde 1.00 m ebadında 0.15m yükseliğinde sahanlık ile 0.15 m yüksekliğinde tek basamak bulunmaktadır. Giriş cephesinin sağında yapıya bitişik ve hamam yapısının çatı kodundan daha aşağıda moloz taştan örülmüş hela bölümü yer almaktadır. Hamamın güneydoğu tarafında yer alan ılıklık bölümünün cephesi giriş cephesinden daha içeride devam etmektedir.

Yapının güney cephesi ılıklık ve alt kotta yer alan külhan bölümlerinden oluşmaktadır. Oldukça sade ve moloz taştan yapılmış olan cephede, külhan kısmına 1.00x1.70 m ölçüsünde ve zemin kodundan iki basamakla inilen alandan girilmektedir.

Kuzey cephede, külhan ve sıcaklık bölümlerinin dış duvar yüzeylerinden oluşmakta olup, süslemesiz, sade ve moloz taştan yapılmıştır. Cephe, güneydoğu köşede olduğu gibi kuzeybatı köşede, soyunmalık ile sıcaklığın duvarların keşiştiği yerde içeri girinti yapmaktadır. Kuzey cephenin sağ köşesinde hamam bahçe duvarına bitişik üç basamaklı merdiven bulunmaktadır.

Yapı, günümüze kalan tarihi birkaç eserden biri olması niteliğiyle tam olarak mimari özelliğini yitirmeden, mümkün olduğunca orjinaline uyulmaya çalışaraktan koruma altına alınmış ve Ordu ekonomisine ve Turizmine kazandırılmıştır. ve Birecik turizm'ine kazandırılmasını umuyoruz.

3.3. Örtü Sistemi

Hamamın, soyunmalık, sıcaklık ve ılıklık bölümlerinin üzeri kubbe ile örtülmüştür. Soyunmalık bölümünde kubbeye, beşik tonozlu eyvan ve pandaftiflerle geçiş sağlanırken, ılıklık ve sıcaklıkta pandaftiflerle geçiş sağlanmıştır. Ilıklığın bir kısmı kubbenin yanı sıra beşik tonozla örtülüdür. Giriş kapısının sağ tarafındaki hela kısmı diğer saçak hizasından daha aşağıda tutulmuş olup, tüm mekânların üzeri kubbeye kadar eğimli olarak betonarme örtüyle kapatılmıştır (Foto. 151).

KATALOG NO: 3.4.3

YAPININ ADI : KÜÇÜK (KADINLAR) HAMAM

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez Eskipazar Mevkii

İNCELEME TARİHİ: 22.08.2013

FOTOĞRAF: 152-158

ÇİZİM : 34

1. KONUMU

Küçük Hamam, Osmanlı hamam mimarisinde günümüze gelebilmiş önemli hamamlardan birisidir. Eskipazar Mahallesi, Serhatlı Sokak'ta yer almaktadır. Tarihi Eskipazar Camisinin kuzeydoğusuna düşmekte olup, Ordu'nun 2014 yılı itibariyle yapımı devam eden Botanik Park inşaatının içerisinde yer almaktadır. Küçük Hamam, Eskipazar Camii ve hazifotoi ile birlikte tıpki büyük hamam gibi , camii merkezli külliyenin bir parçasıdır (Çiz.34 ;Foto. 152).

2. TARİHÇESİ

Küçük Hamamın yapım tarihiyle ilgili kesin bir tarih olmamasına rağmen, yöre halkından ve bazı kaynaklardan alınılan bilgilere göre en erken XVIII. yüzyıla ait olabileceğini söyleyebiliriz. Küçük Hamamın, hemen güneybatısına düşen Eskipazar Cami ve hazifotoiyle yan yana olması sebebiyle camiinin yapım tarihi olan H.1197/M.1783 tarihinde inşa edilmiş olabileceği tahmin edilmektedir[155].

Hamam, tarihi yapısıyla günümüzde Osmanlı Hamam Mimarisinin ve Büyük Hamamın[156] özelliklerini taşıdığını söyleyebiliriz. Hamamın, mimarı ve banisi hakkında hiçbir bilgi mevcut değildir. Yapının bazı bölümleri çok yıpranmış ve tahrip olmuş olsada büyük hamam gibi henüz restorasyon uygulaması yapılmamıştır.

2.1. Kitabesi

Hamamın kitabesi bulunmamaktadır.

[155] Yediyıldız, B.; ''Ordu Kazası Sosyal Tarihi'',Ankara, 1985, s.38-40.
[156] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu arşivi.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Hamam, doğu –batı yönünde kare planlı olup dıştan yaklaşık 6.40x4.70 m ölçülerindeki bir alana oturmaktadır (Çiz. 34 ;Foto. 152)[157]. Kare planlı olan yapı , diğer bölümleri yıkıldığından sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşmakta olup, üstten kubbe ve beşik tonozla örtülmüştür.

Hamamın soyunmalık kısmı tamamen yıkılmış olduğundan yapım malzemesi hakkında pek yorum yapılamamıştır. Yapının, sıcaklık kısmına, kuzey cephenin batı köşesine yakın taraftan yuvarlak kemerli kapıdan girilmektedir. Sıcaklık kısmı kare planlı yaklaşık 3.10x3.20 m ölçülerinde olup köşelerde tromp ve pandaftiflerle kubbeye geçiş sağlandığı görülmektedir (Foto.154). Duvarlarda sağır kemer izleri bulunmakta olup hareketlilik kazandırılmıştır. Sıcaklık kısmının batı [158]duvarında kurna izleri ve kurnanın etrafını üç dilim kemerli bir bordürün kuşattığı görülmektedir (Foto.156) Bu bölümün batı duvarında yıkık durumda olan bir pencereden külhan bölümüne geçiş sağlanmakta olup bu bölümün üzeri beşik tonoz ile örtülmüştür (Foto.160). Külhan bölümü, 1.20x3.10m ebatlarında olup duvar kalınlığı 0.65m'dir.

3.2. Cepheler

Yapının dış ve iç cepheleri oldukça sade olup hiçbir süsleme öğesi bulunmamaktadır. Yapının tek süslemesi kurna aynasını çevreleyen üç dilimli bordürdür.

Yapının kuzey cephesinde yuvarlak kemerli giriş kapısı mevcuttur. Diğer cephelerinde dışarıya açılan herhangi bir pencere açıklığı bulunmamaktadır. Güney cephesini, hamamın sıcaklık bölümü ile külhan bölümünü dış duvar yüzeyleri oluşturmakta olup moloz taş ve sadedir.

Yapının kava ve moloz taştan örülen cephesinin yalnızca köşelerinde kaba yonu kesme taş kullanılmıştır. üzeri sıvanıp beyaza boyanmıştır. Cephelerin bazı bölümlerinde tahribatlar ve nem göze çarpmaktadır.

Yapı Kültür Bakanlığı'nınca tescil edilmiş olup eskiden kadınlara hizmet etmektedir[159].

---

[157] Özdemirin yaptığı araştırmada hamam yapısının 6.20x4.30 m lik alana oturduğu söylenmektedir. Ancak günümüzde yaptığımız çalışmalarda farklı ölçümler alınmış , bununda muhtemelen son yıllarda yapılan Botanik Park çalışmalarından dolayı farklı alınan ölçülerden olduğunu düşünebiliriz.

[158] Sayın Özdemir'in çalışmasında ve Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun bilgilerinde süslemeli kurna aynasından bahsedilmekte, hamamda kendi yaptığımız çalışmada ve röleve çalışmasında kurna izlerinin yanı sıra duvar etrafını dönen künk izlerinede rastlanmıştır.

[159] Yapı, Ordu Kültür Müdürlüğü'nce 2863 sayılı kanuna göre, koruma altına alınıp tescil edilmiştir.

3.3. Örtü Sistemi

Yapının soyunmalık kısmı yıkılmış olduğundan örtüsü hakkında yorum yapılamamıştır. Sıcaklık mekanlarının orta bölümleri köşelerde tromp geçişli kubbeyle örtülmüştür. Külhan bölümünün üzeri ise beşik tonozla örtülü olup hamam yapısı genel itibariyle kubbe ve moloz taştan düz dam şeklinde kapatılmıştır (Foto.160).

KATALOG NO: 3.4.4

YAPININ ADI : ORDU SARAY HAMAMI

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 28.08.2014

FOTOĞRAF: 159-165

ÇİZİM : 35

1. KONUMU

Ordu İli Merkezinde Selimiye Mahallesinde Hükümet caddesi üzerinde, Paşaoğlu Konağı'nın hemen kueybatısında yol kodunun alt tarafında, konut ve ticaret dokusu içerisinde yer almaktadır (Foto.159). Kayıtlardaki imarda, 31 pafta, 322 ada 1 (21) parsel numarasında olduğu yazmaktadır.

2. TARİHÇESİ

Günümüzde harabe konumunda olan Ordu Saray hamamının ne zaman kim tarafından yapıldığına ilişkin bir bilgi mevcut değildir. Banisi ve mimarı hakkında yazılı kaynaklarda geçen bir bilgiye rastlanmamıştır. Yaptığımız çalışmada, diğer hamam yapıları ve mimari karekteristik özellikleri kıyaslandığında XVIII. Yy sonuna veya XIX.yy başına tarihlendirebiliriz.

Hamam, 2000 'li yıllara kadar hizmet vermiş olup, sonraları zamanla terk edilip harabe hale gelmiştir. Günümüzde kullanıma kapatılmış olup, restorasyon projelerinin yapılıp tekrar Ordu Halkının hizmetine ve turizm ekonomisine katılmasını beklemektedir.

Yapı, Kültür Bakanlığı'nca 2012 yılında kamulaştırılıp, 2013 yılında Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce ihalesi yapılıp restorasyonunun yapılması kararlaştırılmıştır[160].

Osmanlı hamam mimarisinin Ordu Merkezde bulunan önemli hamamlarından biri olan Saray hamamının, 2013 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restorasyon çalışmaları hazırlatılmış ve onaylanmıştır. 2014 yılı itibariyle henüz restorasyon uygulamasına başlanmamış olup en kısa zamanda Ordu ve Ünye Turizmine kazandırılmasını umuyoruz.

2.1. Kitabesi

Hamamın yazılı kaynaklarda geçen herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır.

[160] Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivi.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Yapı, Selimiye Mahallesinde Hükümet caddesi üzerinde yer alıp kuzey güney doğrultusunda eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Hamam, plan olarak "*Ortası kubbeli, enine sıcaklıklı, çifte halvetli tip"* Türk Hamam plan tipi içerisinde değerlendirilmekle birlikte tek sıcaklıklıdır (Çiz. 35 ; Foto. 159-160). Hamam, soyunmalık, hela, ılıklık, sıcaklık, su deposu, külhan ve odun deposundan oluşmakta olup içte kare plan şeması göstermektedir. Sıcaklığın dar ve enlemesine şekillendiği bu tipte, mekân üç bölümden oluşmakta ve ekseriyetle iki halvet hücfotoine sahip olmaktadır[161].

Hamamın enine dikdörtgen planlı soyunmalık kısmı, yol kodunun altında yer alıp güneybatı köşesinde yer alan basık kemerli ve kemerin etrafı ‘‘S’’ kıvrımlı silindirik bordürle çevrili kapıyla geçiş sağlanmıştır (Foto. 162). Günümüzde bu bölüm tamamen harabe konumdadır (Foto.162). Soyunmalık kısmına kuzeybatı duvarından da basık kemerli çift kanatlı bir giriş ile tek kanatlı iki kapı bırakılmıştır. Güneybatı cephesinde giriş kapısının ikişer adet basık kemerli niş içerisinde açıklıklar bırakılmıştır.

Soyunmalık bölümünden yuvarlak kemerli derin bir içerisinden doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen planlı ılıklık bölümüne geçiş sağlanmaktadır. Ilıklık girişinin sağ tarafı daha uzun tutulmuş olup buralarda duvar altlarında sekiler bulunmaktadır. Ilıklığın sol tarafında ise iki bölümlü hela ve duşluk kısımları mevcuttur (Foto. 160-165). Ilıklık mekânının üzeri beşik tonozla örtülü olup, iç mekanın aydınlığı tonozda yer alan ışık gözleriyle sağlanmıştır.

Yapının sıcaklık kısmına, ılıklık mekânından yuvarlak kemerli derin niş içerisinden geçilmektedir. Hamamın sıcaklık bölümü kare planlı olup, üzeri kubbe ile örtülüdür. Bu kubbenin köşelerinde 3 adet kare planlı halvet hücfotoi yer almakla birlikte üzerleri daha küçük kubbelidir. Kubbelerde aydınlatma pencereleri yani fil gözleri mevcuttur.

Sıcaklık kısmı ortada sekizgen göbek taşı ve etrafında üç eyvan ve köşe halvetlerinden oluşmaktadır. Sıcaklığın kuzey duvarında yer alan aynalı tonoz örtülü eyvanın duvarları sade tutulmuş olup duvarın alt kısımlarında sekiler yer almaktadır. Tonozun hemen altında dışa taşıntılı yatay silmeler dikkat çekmektedir.

Doğu ve batı duvarında yer alan eyvanlarda diğerleri gibi aynı mimari karekteristik özellikleri taşımakta olup, tüm eyvanlar aynalı tonoz ile örtülmüştür. Tonozlarda yer alan ışık gözleriyle eyvanlar aydınlatılmış olup, eyvan duvarları oldukça sade tutulmuştur. Eyvanların üç duvar yüzeyinde kurnalar ve ön tarafta su olukları bulunmaktadır. Duvar üstlerinde yer yer yatay silmeler dikkat çekmektedir.

---

[161] Semavi Eyice, "Hamam", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 1999, s.402. ‘‘ Osmanlı Hamam Mimarisi’’, a.g.m. s.418.

Sıcaklık mekanının köşelerinde yer alan halvet hücreleri kare planlı olup halvetlere geçiş duvar köşeleri pahlanmış yuvarlak kemerli derin niş içerisinden girilen dikdörtgen kapıyla sağlanmaktadır. Kuzeybatı köşede yer alan köşe halvetinde iki adet kurna, güneydoğu köşede yer alan halvet hücfotoinde iki adet kurna ile büyük bir taş kütlesi bulunmaktadır. Köşe halvetlerin üzerleri tromplarla geçiş sağlanan kubelerle örtülmüştür. Sıcaklık kısmında kubbeye geçiş yuvarlak kemerlere oturan pandaftiflerle sağlanmıştır.

Sıcaklık bölümünün kuzey duvarının arkasında su deposu ve külhan kısmı bulunmaktadır. Su deposu doğu-batı yönünde düzensiz dikdörtgen planlı olup orta kısmı beşik tonoz, kuzey ve güney kısımları ise sivri tonoza yakın bitirilmiştir. Su deposunun alt katında batı cephesinde külhan bölümü bulunmaktadır.

3.2. Cepheler

Günümüzde dış cepheler tahrip olmuş durumdadır. Oldukça sade görünümlü cephelerin en dikkat çekeni sıcaklık mekanının cepheleridir. Yapının batı cephesi yol seviyesinin altında kaldığından kubbe hizasından sokakla silüet oluşmaktadır. Yapının dış cephelerinde, köşelerde kesme taş ve duvarda moloz taş kulanılmıştır.

Soyunmalık kısmına geçiş sağlayan güney cephedeki giriş kapısı, kıvrımlı silindirik bordürlerin ve silmelerin üç yönden çevrelediği basık kemerli derin niş içerisindedir.

Tahrip olmuş durumdaki hamamın cepheleri, moloz taş örgülü olup yer yer köşlerde kesme taş kullanılmıştır . Kubbelerde , tuğla ile ünye taşının birlikte kullanımıda görmekteyiz.

Sade görünümlü yapıda süsleme öğesi olarak sadece sıcaklık mekanında köşe halvetlerinin yuvarlak kemerli girişlerinin üzerinde yer alan sağır kemerler dikkat çekmektedir (Foto. 160-161).

Yapının incelendiği tarihte Hamamın restorasyonunun bir an önce başlatılıp uygulanması ile Ünye ve Ordu Turizmine kazandırılması için çalışmaların devam etmesini umuyoruz.

3.3. Örtü Sistemi

Hamamın, soyunmalık kısmının üzeri, günümüzde farklı kullanımlardan kaynaklanan ve sonradan yapıya eklendiği düşünülen bölümler neticesinde oldukça tahrip olduğundan araştırmamızda yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Ilıklık kısmının ve eyvanların üzeri beşik tonoz ve aynalı tonozlarla örtülü olup tonozlarda yer alan camlı ışık gözlerinden iç mekân aydınlatılmaktadır. Sıcaklık mekânı ile köşe halvetlerinin üzeri tromp ve pandaftiflerle geçiş sağlanan kubbelerle örtülmüştür (Foto. 159).

KATALOG NO: 3.4.5

YAPININ ADI : SARAY HAMAMI

BULUNDUĞU YER : Ünye Merkez

İNCELEME TARİHİ: 28.08.2014

FOTOĞRAF: 166-177

ÇİZİM : 36

1. KONUMU

Ordu İlinin Ünye İlçe Merkezinde Çamurlu Mahallesinde Saray caddesi üzerinde konut ve ticaret dokusu içerisinde yer almaktadır (Foto. 166).

2. TARİHÇESİ[162]

Günümüzde harabe konumunda olan Saray hamamının ne zaman kim tarafından yapıldığına ilişkin bir bilgi mevcut değildir. Banisi ve mimarı hakkında yazılı kaynaklarda geçen bir bilgiye rstlanmamıştır. Yaptığımız çalışmada, diğer hamam yapıları ve mimari karekteristik özellikleri kıyaslandığında XVII. Yy sonu XVIII.yy başına tarihlendirebiliriz.

Saray Hamamı, adını Paşabahçe'de bulunan Süleyman Paşa sarayı'ndan almış olup yapılan araştırmalar neticesinde tarihinin 200 yıl öncesine kadar gidebileceği tahmin edilmektedir. Hamam, 1960 'lı yıllara kadar hizmet vermiş olup, sonraları zamanla terk edilip harabe hale gelmiştir. Tarihçiler, hamamın saray, camii, çeşme yapılarıyla bütünlük oluşturup saray halkına hizmet veren bir yapı olduğundan bahsetmektedirler.

Yapı, Kültür Bakanlığı'nca 2012 yılında kamulaştırılıp, 2013 yılında Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nce ihalesi yapılıp restorasyonunun yapılması kararlaştırılmıştır[163].

Osmanlı hamam mimarisinin Ünyede'ki önemli hamamlarından biri olan Saray hamamının, 2010 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restorasyon çalışmaları hazırlatılmış ve onaylanmıştır. 2014 yılı itibariyle henüz restorasyon uygulamasına başlanmamış olup en kısa zamanda Ordu ve Ünye Turizmine kazandırılmasını umuyoruz.

2.1. Kitabesi

Hamamın yazılı kaynaklarda geçen herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır.

---

[162] Sayın Yaşar, yapıyı plâan ve mimari özelliklerine bakarak 16.ve 17.yy'a tarihlendirmektedir. Argan, Yaşar; ''İpek Yolu ve Ünye'', Kent Araştırmaları Serisi, İstanbul, 2004.s.34-36.

[163] İhlas Haber Ajansı, 20 Nisan 2013/4544972/11.08.; Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivi.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Yapı, Çamurlu Mahallesinde Saray caddesi üzerinde yer alıp kuzey güney doğrultusunda eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Hamam, dört eyvanlı ve dört halvetli plân tipinde olup, dıştan hamam kısmı (harabe konumdaki soyunmalık kısmı hariç) 13.40x18.30 m. Ölçülerindedir (Çiz. 36 ; Foto.166). Hamam, soyunmalık, hela, ılıklık, sıcaklık, su deposu, külhan ve odun deposundan oluşmakta olup içte kare plan şeması göstermektedir.

Hamamın enine dikdörtgen planlı soyunmalık kısmına, güneybatı köşesinde yer alan basık kemerli ve kemerin etrafı ‘‘S’’ kıvrımlı silindirik bordürle çevrili kapıyla geçiş sağlanmıştır (Foto.168). Günümüzde bu bölümün üzeri tamamen yıkılmış olup birbirini dik kesen betonarme kirişler bulunmaktadır. yapılan araştırmada muhtemelen buranın üstü betonarme değil ahşap çatıyla örtülü olduğu tahmin edilmektedir. Soyunmalık kısmı alınan röleve ölçümlerinde[164] yaklaşık olarak dıştan 7.50x14.00m ebatlarındadır. Sonradan yapılan betonarme kiriş izlerinden, kuzeybatı tarafında iki oda, güneydoğu tarafında iki oda olduğu görülmektedir. Soyunmalık kısmına kuzeybatı duvarından da basık kemerli çift kanatlı bir giriş ile tek kanatlı iki kapı bırakılmıştır. Güneybatı cephesinde giriş kapısının ikişer adet basık kemerli niş içerisinde açıklıklar bırakılmıştır (Foto. 169-171).

Soyunmalık bölümünden yuvarlak kemerli derin bir içerisinden doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen planlı 2.50x7.40m ölçülerinde ılıklık bölümüne geçiş sağlanmaktadır. Ilıklık girişinin sağ tarafı daha uzun tutulmuş olup buralarda duvar altlarında sekiler bulunmaktadır. Ilıklığın sol tarafında ise iki bölümlü hela ve duşluk kısımları mevcuttur (Foto.170). Ilıklık mekânının üzeri beşik tonozla örtülü olup, iç mekanın aydınlığı tonozda yer alan ışık gözleriyle sağlanmıştır.

Yapının sıcaklık kısmına, ılıklık mekânından yuvarlak kemerli derin niş içerisinden geçilmekte olup giriş kapısı, dışa taşıntılı sivri kemer ile üç yönden kuşatılmıştır. Sıcaklık kısmı ortada sekizgen göbek taşı ve etrafında dört eyvan ve köşe halvetlerinden oluşmaktadır (Foto.173-176). Ortada yer alan göbektaşı günümüzde köşelerden yıkık durumdadır. Sıcaklığın güney eyvanı, yıkanma yerleri eklenerek üzeri aynalı tonoz ile örtülmüştür. Buradan dikdörtgen bir kapıyla sıcaklığın ana mekanına ulaşılmaktadır.

Sıcaklığın kuzey duvarında yer alan aynalı tonoz örtülü eyvanın duvarları sade tutulmuş olup duvarın alt kısımlarında sekiler yer almaktadır. Tonozun hemen altında dışa taşıntılı yatay silmeler dikkat çekmektedir.

Doğu duvarında yer alan eyvanda, kare şeklinde olup üzeri aynalı tonozla örtülmüştür. Duvar altlarında eyvanı üç tarafında zeminden kot farkı verilmiş sekiler mevcuttur.

---

[164] Ünyede’ki mimari yapıların ölçümlerinde, Eski hamamda, kadılar yokuşunda ve bu hamamın röleve ölçümlerinin alınmasında desteğini ve yardımı esirgemeyen jeoloji müh.Olcay Ayduvan’a teşekkür ederim.

Batı duvarında yer alan eyvanda diğer eyvanlarla aynı mimari karekteristik özellikleri taşımakta olup, tüm eyvanlar aynalı tonoz ile örtülmüştür. Tonozlarda yer alan ışık gözleriyle eyvanlar aydınlatılmış olup, eyvan duvarları oldukça sade tutulmuştur. Eyvanların üç duvar yüzeyinde kurnalar ve ön tarafta su olukları bulunmaktadır. Duvar üstlerinde yer yer yatay silmeler dikkat çekmektedir.

Sıcaklık mekanının köşelerinde yer alan halvet hücreleri kare planlı olup halvetlere geçiş duvar köşeleri pahlanmış yuvarlak kemerli derin niş içerisinden girilen dikdörtgen kapıyla sağlanmaktadır. Kuzeybatı köşede yer alan köşe halvetinde iki adet kurna, güneydoğu köşede yer alan halvet hücfotoinde iki adet kurna ile büyük bir taş kütlesi bulunmaktadır. Köşe halvetlerin üzerleri tromplarla geçiş sağlanan kubelerle örtülmüştür. Sıcaklık kısmında kubbeye geçiş yuvarlak kemerlere oturan pandaftiflerle sağlanmıştır.

Sıcaklık bölümünün kuzey duvarının arkasında su deposu ve külhan kısmı bulunmaktadır. Su deposu doğu-batı yönünde düzensiz dikdörtgen planlı olup orta kısmı beşik tonoz, kuzey ve güney kısımları ise sivri tonoza yakın bitirilmiştir. Su deposunun alt katında batı cephesinde külhan bölümü bulunmaktadır. Külhan bölümünün üzeri betonarme döşeme ile örtülüdür. Var olduğu tahmin edilen ancak günümüzde mevcut olmayan odun deposunun günümüzde yapılması düşünülen restorasyon çalışmasıyla tekrar kullanıma açılmasını tahmin ediyoruz.

3.2. Cepheler

Yapının dış cephelerinde, köşelerde kesme taş ve duvarda moloz taş kulanılmıştır. Günümüzde dış cepheler tahrip olmuş durumdadır. Oldukça sade görünümlü cephelerin en dikkat çekeni sıcaklık mekanının cepheleridir. Giriş kapısının her iki yanında demir şebekeli dikdörtgen pencerelere yer verilmiştir.

Külhan bölümünün duvar yüzeyini oluşturan kuzey cephesi sağırdır. Batı cephesi ise saray caddesine bitişik olup sade ve süslemesizdir.

Soyunmalık kısmına geçiş sağlayan güney cephedeki giriş kapısı, kıvrımlı silindirik bordürlerin ve silmelerin üç yönden çevrelediği basık kemerli derin niş içerisindedir.

Tahrip olmuş durumdaki hamamın cepheleri, moloz taş örgülü olup yer yer köşlerde kesme taş kullanılmıştır . Kubbelerde , tuğla ile ünye taşının birlikte kullanımıda görmekteyiz.

Sade görünümlü yapıda süsleme öğesi olarak sadece sıcaklık mekanında köşe halvetlerinin yuvarlak kemerli girişlerinin üzerinde yer alan gülbezek motifli kabartmalar ve bitkisel motifler dikkat çekmektedir (Foto. 167-176).

Yapının incelendiği tarihte Hamamın restorasyonunun bir an önce başlatılıp uygulanması ile Ünye ve Ordu Turizmine kazandırılması için çalışmaların devam etmesini umuyoruz.

3.3. Örtü Sistemi

Hamamın, soyunmalık kısmının üzeri, günümüzde farklı kullanımlardan kaynaklanan ve sonradan yapıya eklendiği düşünülen betonarme kirişlerle kapatılmasına rağmen, orjinalinde ahşap kırma çatıyla örtülü olduğu dönemsel özelliklerden ve diğer hamam yapıları kıyaslanarak düşünülebilir. Ilıklık kısmının ve eyvanların üzeri beşik tonoz ve aynalı tonozlarla örtülü olup tonozlarda yer alan camlı ışık gözlerinden iç mekân aydınlatılmaktadır. Sıcaklık mekânı ile köşe halvetlerinin üzeri tromp ve pandaftiflerle geçiş sağlanan kubbelerle örtülmüştür (Foto. 167).

KATALOG NO: 3.4.6

YAPININ ADI : ÇİFTE HAMAM

BULUNDUĞU YER : Ünye Merkez

İNCELEME TARİHİ: 29.08.2014

FOTOĞRAF: 178-188

ÇİZİM : 37

1. KONUMU

Ordu İlinin Ünye İlçe Merkezinde Kaledere Mahallesinde Orta Camiinin yanında Kazancılar Caddesi üzerinde konut ve ticaret dokusu içerisinde yer almaktadır (Foto. 178).

2. TARİHÇESİ[165]

Günümüzde harabe konumunda olan Çifte hamamın ne zaman kim tarafından yapıldığına ilişkin bir bilgi mevcut değildir. Banisi ve mimarı hakkında yazılı kaynaklarda geçen bir bilgiye rstlanmamıştır. Ancak Osmanlı hamam mimarisinin önemli karekteristik özelliği olan çifte hamam mimarisi incelendiğinde ve Ünye Kazası Seciy'e sicil defteri ile tahrir defterlerinden yapılan araştırmalarda, yapının günümüzde mevcut olmayan Orta Camii ve Sadullah medresesinin ortasında yer alması, birlikte külliye kompleksinin bir yapısı olması XIX.yy başına tarihlendirebiliriz.

1983 Yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından eski eser kapsamına alınan Ünye Çifte Hamamı günümüzde mülkiyet sahiplerinin girişimiyle restorasyon çalışmaları yapılma aşamasındadır. Bugünkü maliklerin selefi Ali Vehbi Keskin'dir. Aralık 1960 tapu kayıtlarında Çifte hamam, Ali Vehbi Keskin, Yusuf Okumuş, Mehmet Salim Taslı hissesinde görülmektedir. Osmanlı tapu kayıtlarında ise Rumi 1292 (1876) tarihinde Haşim Kadızade Neşat efendi ve kız kardeşleri üzerine kayıtlıdır. 1908'de Abdulcelil Efendi'nin eşleri ve evlatları üzerine ,Mayıs 1910'da Necib kadı oğlu eşinden olma Halim Efendi, ve eşi Gülsüm Hanım, Hacı Osman Efendi ve kızı Fethiye Hanım'ın adı geçer[166].

Osmanlı hamam mimarisinin çifte hamam geleneğinin Ünyedeki temsilcisi konumunda yer alan Çifte hamam'ın bir an önce Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restorasyon çalışmalarının başlatılmasını ve en kısa zamanda Ordu ve Ünye Turizmine kazandırılmasını umuyoruz.

2.1. Kitabesi

Hamamın yazılı kaynaklarda geçen herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır.

---

[165] Ahmet Derya Varilci- Ahmet Kabayel, Ünye Tarih Araştırma Grubu, 4 Şubat 2010.
[166] A.g.e.4 Şubat 2010.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve Mimari

Çifte Hamam, Mimar Sinan'ın sitilize ettiği özelliklerde kadınlar ve erkekler bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Güney bölümünde kadınlara, kuzey bölümünde erkeklere hizmet etmektedir[167]. Hamam yapısı, yaklaşık olarak 14.00x30.75 ölçülerinde bir alana oturmakta olup erkekler bölümü ile kadınlar bölümünü ortasında yer alan bir koridor ayırmaktadır. Erkekler bölümü, soyunmalık (Soğukluk), ılıklık, hela ve sıcaklık bölümlerinden oluşmakta olup sıcaklık mekânı kare plan tipinde köşe halvetli olup üzeri büyük kubbe ile örtülüdür. Erkeklere ait olan kısım, yaklaşık olarak 14.00x15.36 m ölçülerinde bir alana yayılmıştır. Erkekler kısmına, kuzey cephede yer alan, günümüzde yıkık ve harap durumda ve muhtemelen soyunmalık olduğu tahmin edilen bölümden girilmektedir (Çiz. 37 ;Foto. 178).

Soyunmalık olduğu tahmin edilen kısım doğu-batı doğrultusunda enine dikdörtgen planlı olup üst örtüsü yıkılmıştır. Erkekler bölümünde daha bağımsız olan soyunmalık , kadınlar kısmında güneydoğu köşedeki girişi takipeden koridorun üzerine yerleştirilmiştir. Saçak izlerinden ahşap kırma çatı ile kapatılmış olabileceği düşünülebilir. Kuzey cephesi sarı renkli kesme taştan yapılmış olup ayakta durmakta ve ortasında etrafı düz atkılı kesme taş ve taş söveyle çevrilmiş bir adet dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır (Foto. 181).

Hamamın ılıklık kısmına yuvarlak kemerli bir açıklıktan girilmekte olup, ılıklık kısmı yaklaşık olarak 2.28x9.60m ölçülerindedir. Buranın üzeri beşik tonozla örtülmüş olup yer yer bozulmalar ve yıkıklar mevcuttur. Ilıklığın güney cephesinde günümüzde yıkık durumda olan ancak hela olduğu tahmin edilen bir kısım yer almaktadır. Ilıklığın duvarları yığma moloz taş üzeri sıva ile kapatılmıştır (Foto.182). Ilıklığın aydınlatılması tonoz örtüde yer alan ışık gözleriyle sağlanmıştır (Foto.183).

Ilıklık kısmından yuvarlak kemerli bir açıklıktan sıcaklık mekanına geçilmekte olup, günümüzde oldukça harap durumdadır. Sıcaklık mekanının güney ve batı duvarlarında yıkanma bölümlerinin oluştuğu köşe halvetleri mevcuttur. Güneydoğu köşede 2.90x1.60m ölçüsünde traş odası ile 3.00x2.90m ebadında halvet hücfotoi yer almaktadır. Güneybatı köşesinde yer alan bağımsız yıkanma birimi olan halvet ise 3.70x3.20m ölçülerindedir. Sıcaklık mekanının kuzeybatı köşesinde ise harap olmuş ancak halvet hücfotoi olduğu tahmin edilen 3.80x3.70 ebatlarında kare plânlı bölüm mevcuttur. Sıcaklık mekânının üzeri bir bölümü yıkık olan büyük kubbe ile örtülmüştür. Kubbeye geçiş köşelerde yer alan tromplardan sağlanmış olup duvar yüzeylerinde ve tromp üzerinde cepheleri hareketlendiren sağır kemerler (taklit

[167] Çifte Hamamın bugünkü sahibiyle ve Ünye Turizm Yaşatma derneğinin Müdürü sayın Necat Dumanla konuştuğumuzda bize kuzey tarafın erkeklere, güney tarafın kadınlara hizmet ettiğini söylemiştir. Ancak hamamın bazı sitelerde tanıtımında ve Banu Apaydın Başa'nın bir yazısında tam tersi ifade yer almaktadır. Her iki taraftada aynı mimari özellik taşıması bakımından hamam yapısının genel karekteristik tanıtımı önem arz etmektedir.

kemerler) dikkat çekmektedir. Kubbelerin üzeri yarıdan sonrasında tuğla malzeme kullanılmıştır. Kubbeler, dışarıdan 1.40m yüksekliğinde köşegen bir kasnak ve beden duvarları üzerine oturtulmuştur. Kubbelerin dışarıdan yüksekliği yaklaşık 2.00m ve 4.00 m çapında ölçülmüştür. Hamamın yüksekliği kubbe altına kadar 4.15 m'dir. Kubbelerde iç mekânın aydınlatılmasını sağlayan aynı çaplarda ışık gözleri bulunmakatdır. Sıcaklık kısmın ortasında harabe görünümlü göbek taşının altında kısa taş ayaklar üzerinde duran cehennemlik bölümü yer almaktadır.

Sıcaklık mekanının köşelerinde yer alan halvet hücreleri kare planlı olup halvetlere geçiş duvar köşeleri pahlanmış yuvarlak kemerli açıklıklardan sağlanmaktadır. Halvet hücrelerinde ve sıcaklık mekânında kurna izleri ve kurnayı çevreleyen silmeler dikkat çekmektedir.

Kadınlar bölümünde erkekler bölümünden farklı olarak ortada girişi takip eden bir koridor ve üzerinde yer alan soyunmalık kısmı bulunmaktadır. ılıklık, sıcaklık, halvet hücreleri erkekler tarafındaki aynı boyut ve mimari karekteristik özellikleri yansıtmaktadır.

Sıcaklık bölümünün kuzey duvarının arkasında var olduğu tahmin edilen ancak günümüzde mevcut olmayan su deposu ve külhan kısmı yapılacak restorasyon çalışmalarıyla tekrar hayata geçirilmesini umuyoruz.

3.2. Cepheler

Yapının dış cephelerinde, köşelerde yığma moloz taş ve köşelerde düzgün kesme taş kulanılmıştır. Günümüzde dış cepheler tahrip olmuş durumdadır. Oldukça sade görünümlü cephelerin en dikkat çekeni sıcaklık mekanının cepheleridir. Sıcaklık mekanında, köşelerde kubbelere geçişi sağlayan trompların ve duvarların üzerindeki sağır kemerler cepheye hareketlilik kazandırmıştır. Kurnaların etrafını kuşatan dilimli kıvrık silmeler süsleme açısından dikkate değerdir.

Soyunmalık kısmına geçiş sağlayan kuzey cephedeki duvar, sarı renkli , kaba yonu moloz taştan yapılmış olup pencere köşelerinde kesme taş ve söveyle çevrilmiştir.

Kubbelerde , tuğla ile ünye taşının birlikte kullanımıda görmekteyiz. Kubbelerin yarısından sonra tuğla örgü dikkat çekmektedir.

Yapının incelendiği tarihte hamamın restorasyonunun bir an önce başlatılıp uygulanması ile Ünye ve Ordu Turizmine kazandırılması için çalışmaların devam etmesini umuyoruz.

3.3. Örtü Sistemi

Hamamın, soyunmalık kısmının üzeri, günümüzde farklı kullanımlardan kaynaklanan ve sonradan yapıya eklendiği düşünülen bölümler neticesinde yıkık durumdadır. Orjinalinde ahşap kırma çatıyla örtülü olduğu dönemsel özelliklerden ve

diğer hamam yapıları kıyaslanarak düşünülebilir. Ilıklık kısmının üzeri beşik tonoz ile örtülü olup üzerinde ışık gözleri yer almaktadır.. Sıcaklık kısmı ve halvet odalarının üzeri dışarıda kasnak ve beden duvarları üzerine oturan büyük bir kubbeyle örtülmüş olup kubbelerde yer alan camlı ışık gözlerinden iç mekân aydınlatılmaktadır (Foto.188).

KATALOG NO: 3.4.7

YAPININ ADI : ESKİ HAMAM

BULUNDUĞU YER : Ünye Merkez

İNCELEME TARİHİ: 29.08.2014

FOTOĞRAF: 189-198

ÇİZİM : 38

1. KONUMU

Ordu İlinin Ünye İlçe Merkezinde Kaledere Mahallesinde Orta Camiinin yanında, Ünye meydanın karşısında konut ve ticaret dokusu içerisinde yer almaktadır (Foto. 189-190).

2. TARİHÇESİ[168]

Günümüzde kullanımda olan Eski hamamın ne zaman kim tarafından yapıldığına ilişkin bir bilgi mevcut değildir. Banisi ve mimarı hakkında yazılı kaynaklarda geçen bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak yazılı bazı kaynaklarda hamamın eski bir kiliseden çevrildiğine yönelik rivayetler mevcuttur.

Les Armeniens (Ermeniler) adlı kitapta, XVIII. yüzyılda Ünye'de merkezde bulunan bir Ermeni Kilisesi'nin bahsi geçmektedir. Kilise Aziz Minas'a adanmış olup 1335 yılında onarım gördüğü anlatılmaktadır. 1299 yıllık tapu kaydında ise herhangi bir "*kilise*" tanımı geçmemekte, 1872 Ünye tapu kayıtlarında *''hamam''* tarifi geçnektedir[169].

Günümüzde merhum İsmail Soysal beyin varisleri tarafından işletmeciliği yapılan hamam yapısı, haftanın belli günleri erkeklere ve kadınlara hizmet vermektedir.

Meydanda yer alan ve yoğun bir yaya aksında yer alan bu hamam yapısının, Ünyedeki diğer hamam yapıları gibi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce restorasyon çalışmalarının başlatılmasını ve en kısa zamanda Ordu ve Ünye Turizmine kazandırılmasını umuyoruz.

2.1. Kitabesi

Hamamın yazılı kaynaklarda geçen herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

[168] Ahmet Derya Varilci- Ahmet Kabayel, Ünye Tarih Araştırma Grubu, 4 Şubat 2010.

[169] www.ünyezile.com/hamam.htm-Yaşar Argan, ''Ünye Hamamları adlı Makale'',İpekyolu ve Ünye serisi.

3.1. Plan ve Mimari

Yapı, Kaledere Mahallesinde Orta Camii yanında yer alıp kuzeydoğu güneybatı doğrultusunda hafif eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Eski Hamam, Avlu ve hamam bölümü olarak iki bölümden oluşmaktadır. Ancak Günümüzde Avlu bölümü değişik mekânların eklenmesiyle özelliğini yitirmiştir. Günümüzde soyunmalık bölümü olarak işlev gören kısma iki büyük oda açılmaktadır (Çiz. 38 ;Foto. 189).

Hamam yapısı, soyunmalık ve hamam bölümü ile birlikte yaklaşık olarak 24.00x12.00m ölçülerinde büyük bir alana oturmaktadır. Soyunmalık (Soğukluk), aralık, ılıklık, hela ve sıcaklık bölümlerinden oluşmakta olup sıcaklık mekânı kare plan tipinde üç köşe halvetli olup üzeri büyük kubbe ile örtülüdür. Yapının sonradan değiştirildiği ve farklı işlevde kullanıldığı sıcaklık kısmının halvetlere geçiş mekanları ve sauna kısmı muhtemelen eyvan şeklindedir. Bu bakımdan yapıyı üç eyvnlı üç köşe halvetli hamam tipinde değerlendirebiliriz. Hamam yapısına kuzeydoğu cephesinde yer alan, sivri kemerli ahşap profil ve silmelerle çevrilmiş ve üzerinde dikdörtgen ahşap bir pano bulunan çift kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir.

Soyunmalık olduğu tahmin edilen kısım güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda enine dikdörtgen planlı olup büyük bir kubbe ile örtülmüştür. Soyunmalık kısmının etrafı soyunma kabinlerinin olduğu ahşap odalarla çevrilmiştir. Soyunmalık kısmının dört tarafında üzerinde düz kaideli sütun başlığı olan yaklaşık 0.60m çapında payeler bulunmaktadır. Soyunmalık mekânının girişin sol tarafındaki duvarda değişik boyutlarda dörder oda ile girişin karşısındaki duvarda üçer adet oda, havluluk, mutfak ve depo odaları yer almaktadır. Bu odalar iki kat hizasında da devam etmekte olup üst katta koridor oluşturulup ahşap lambiri ile duvarlar dönülmüş ve korkuluk yapılmıştır (Foto. 191). Soyunmalık mekânının tüm duvarları ve dar koridorların tavanı ahşap lambiri ile kaplanmıştır. Eski kaynaklarda orda kısımda bir süs havuzundan söz edilsede günümüzde mevcut değildir.

Soyunmalık kısmından 0.90m genişliğinde yuvarlak kemerli kapıyla aralık kısmına geçiş sağlanmaktadır. Aralık kısmı beşik tonoz ile örtülü olup içten tavanı pvc esaslı malzemeyle kapatılmıştır (Foto.192). Yaklaşık olarak 6.85x1.60 m ölçülerindeki aralık mekânının sağ tafaında dört basamaklı merdivenle çıkılan zemin kodundan daha yüksek kotta iki adet hela bölümü vardır. Helalar 1.35x1.00 m ölçülerinde olup üzeri tonozla örtülmüştür (Foto.192-193).

Aralık kısmının sol tarafından yuvarlak kemerli bir açıklıkla kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan enine düzensiz dikdörtgen planlı ılıklık bölümüne geçilmekte olup 3.85x5.50 m ebatlarındadır. Ilıklık bölümün üzeri aynalı tonozla örtülü olup içten pvc esaslı malzemeyle kapatılmıştır. Ilıklığın sıcaklığa giriş duvarı üzerinde güneybatı köşede beşik tonozla örtülü 1.00x1.30 m ölçülerinde traş odası yer almaktadır. İç mekanın aydınlatılması tonozda bırakılan ışık gözleriyle sağlanmaktadır. Mekânın doğu ve güney duvarlarında yerden yükseltilmiş mermer kaplı sekiler bulunmaktadır. Ilıklıktan yuvarlak kemerli bir kapıyla sıcaklık mekânına geçilmektedir.

Sıcaklık mekânının orta kısmı yaklaşık olarak 4.90x4.75 m ölçülerinde olup kare plan tipindedir. Üzeri büyük kubbeyle kapatılmış olan Sıcaklığın üç tarafında bağımsız yıkanma bölümleri ve buradan geçiş sağlanan halvet hücreleri bulunmaktadır. Halvet hücrelerine geçiş yuvarlak kemerli açıklıklarla sağlanmakta olup halvetlerin üzeri kubbeyle, bağımsız yıkanma birimlerin üzeri beşik tonozla örtülmüştür. Halvet hücreleri yaklaşık 3.00x3.00, 3.90x3.95, 2.90x3.00 m ölçülerinde kare planlıdır.

Sıcaklık mekanının tam ortasında 2.44x2.44 m ölçülerinde mermer kaplı göbek taşı ve önlerinde su olukları bırakılmıştır. Mekâna girişte sol cephesinde yuvarlak kemerle açık bir sahın oluşturulmuş duşluk kısımları bırakılmıştır. Sıcaklığa girişte batı cephesinde 3.45x3.65 m ölçülerinde sonradan yapılan sauna bölümü yer almaktadır. Tüm iç mekan duvarları kubbe altına kadar mermer kaplı olup, tonoz ve kubbede bulunan ışık gözleriyle aydınlık sağlanmaktadır. Sıcaklık mekânının üzerini örten kubbeye geçiş tromplarla sağlanmış olup cephe duvarlarında sağır kemerlerle hareketlilik sağlanmıştır. Kubbe ise dışarıdan kasnak ve beden duvarları üzerine oturtulmuş olup kiremit kaplı çatıyla üzeri kapatılmıştır. Kubbelerin üzeri yarıdan sonrasında tuğla malzeme kullanılmıştır (Foto. 197). Kubbeler, dışarıdan 1.40m yüksekliğinde köşegen bir kasnak ve beden duvarları üzerine oturtulmuştur.

Hamamın su deposu ve külhan bölümü yapının kuzeyinde, sauna kısmının altına denk gelmekte olup dışarıdan geçiş sağlanmıştır. Yapının dış duvarları sıvanmış ve iç mekan duvarları mermer malzemeyle kaplı olduğundan yapım malzemesi olarak kaba yonu moloz taş ve köşelerde kesme taş kullanışmış olabileceği tahmin edilmektedir.

Yapının iyi bir bakım ve onarımdan geçirilip ilave edilen muhdes kısımları ve iç mekanı hissettirmeyen malzemeler sökülüp eski halini ve Osmanlı Uslubunu yansıtacak şekilde restorasyon sürecinden geçirilmelidir.

3.2. Cepheler

Yapının dış cephelerinde, köşelerde yığma kaba yonu moloz taş ve köşelerde kesme taş kullanılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Günümüzde dış cepheler tahrip olmuş durumda olup üzerleri sıvanıp boyanmış durumdadır. Oldukça sade görünümlü cephelerin en dikkat çekeni sıcaklık mekanının cepheleridir. Sıcaklık mekanında, köşelerde kubbelere geçişi sağlayan trompların ve duvarların üzerindeki sağır kemerler cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

Soyunmalık kısmına geçiş sağlayan kuzeydoğu cephedeki duvarın saçak altında profil silmeler görülmektedir. Giriş kapısının her iki yanında bulunan pencereler dikdörtgen formd, dışarıdan demir şebekeli sivri kemerli niş içerinde bulunmaktadır.

Kubbelerde , tuğla ile ünye taşının birlikte kullanımıda görmekteyiz. Kubbelerin yarısından sonra tuğla örgü dikkat çekmektedir.

Yapının incelendiği tarihte hamamın işletmesini yapan Servet Bey'e teşekkür ediyor, restorasyonunun bir an önce başlatılıp uygulanması ile Ünye ve Ordu Turizmine kazandırılması için çalışmaların devam etmesini umuyoruz.

3.3. Örtü Sistemi

Hamamın, soyunmalık kısmının üzeri, günümüzde farklı kullanımlardan kaynaklanan ve sonradan yapıya eklendiği düşünülen bölümler neticesinde özelliğini yitirmiş olup kubbe kasnağına kadar kiremit kaplı çatıyla örtülmüştür. Sıcaklık ve köşe halvetlerinin üzerleri değişik ebatlarda kubbelerle örtülmüştür. Ana Mekânı örten büyük kubbenin üzerinde aydınlık feneri bulunmaktadır.[170] Ilıklık kısmının üzeri pvc kaplı aynalı tonoz, aralık kısmının üzeri ise pvc kaplı beşik tonoz ile örtülmüştür. Büyük kubbe, dışarıda kasnak ve beden duvarları üzerine oturan büyük bir kubbeyle örtülmüş olup kubbelerde yer alan aydınlık feneri ve camlı ışık gözlerinden iç mekân aydınlatılmaktadır (Foto. 197).

[170] Bazı kaynak ve sitelerde, sayın araştırmacı Ufuk Mistepe'nin makalelerinde büyük kubbenin üzerinde bulunan aydınlık fenerinin aslında kilise çan kulesi olabileceği söylenmekte olup, yaptığım araştırmada Osmanlı hamam mimarisinde sıkça kullanılan ve aydınlık ile iç mekânın hava akımının sağlandığı aydınlık feneri olduğunu düşünmekteyim.

3.5. ÇEŞMELER VE ŞADIRVANLAR

3.5.1. ÇEŞMELER

KATALOG NO: 3.5.1.1

YAPININ ADI : OSMANBEY ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 20.08.2013

FOTOĞRAF: 199-203

ÇİZİM : 48

1. KONUMU

Ordu Merkez Saray Mahallesinde, eğimli dik bir sokak yokuşunda yer almaktadır.

2. TARİHÇESİ

Osmanbey çeşmesinin ne zaman yapıldığına dair kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yazılı kaynaklarda geçen bilgilere ve Osmanlı Mimarisi yapılış üslubune göre XIX. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. Üzerindeki kitabe tahrip olduğundan ve net okunamadığından sağlıklı değerlendirme yapılamamıştır.

2.1. Kitabeler

Çeşmenin ön cephesinde yer alan tek kitabesi araştırmamız sırasında oldukça bakımsız olduğundan okunmasında sıkıntı olmuştur. Kitabe, çerçeve içerisindeki silmelerle birbirinden ayrılan ve birbirini tekrarlayan Cel-i sülüs hatlı yazıdır. Taş malzemeye kabartma tekniğiyle işlenmiş yazılar yer yer beş satır halinde yazılmıştır (Foto.202).

Kitabe de okunabilen satırlara göre, Hadim …..Müşir Ali Katibdi Muhammed Mustafa, Hak Nasib eylesun …….Kevseri, Razı olsun ebeden olmuin….Hazret-i Kadir Cebrail…….Sene 1319[171].

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan

Yerleşimin merkezinde yer alan yapı, dıştan kareye yakın 3.07x3.15 m. Ölçülerindedir.

[171] Kitabe, Y.Y.Ü.İlahiyat Fak.Dekan Yardımcısı Yrd.Doç. Dr. Edip Yılmaz tarafından okunmaya çalışılmıştır.

Saray Mahallesi Gazi İlköğretim okulunun karşısında yer alan çeşme Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 02.07.1987 tarih ve 3440 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir[172].

Çeşme Kare planlı olarak düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Çeşmenin kuzeybatı cephesinde dikdörtgen bir çerçeve içerisinde yapının beş satırlık kitabesi bulunmaktadır (Çiz.48;Foto. 199). Kitabenin çerçevesi köşeleri pahlanmış, silindirik bordürlerin kuşattığı ön cephe yüzeyinden içeri girmiş vaziyettedir. Kitabenin hemen üzerinde dikdörtgene yakın planda, köşeleri ‘‘C’’ kıvrımlı profil ve silmelerin kuşattığı elips bir çerçeve içinde taşa kabartma olarak işlenmiş Osmanlı tuğrası yer almaktadır. Kitabenin üzeri ‘‘S’’ kıvrımlı silmelerin yatayda uzandığı taş saçakla son bulmaktadır.

Çeşmenin kuzeybatı ve kuzeydoğu cephelerinde iki musluk ile yekpare taştan yalak kısımları bulunmaktadır. Yalaklar kısmen zemine gömülü olup ortasında 0.70m genişliğinde musluk için boşluk bırakılmıştır. güneybatı cephesi ise konut kısımlarına sağır durumdadır. Kuzeydoğu cephesinde kurnanın üst kısmında 0.50m genişliğinde depo haznesine açılan pencere yer almaktadır. Çeşmenin yerden yüksekliği ortalama 2.30 m olup, düz betonarme dam ile üzeri örtülmüştür. Bu çeşmenin de diğer çeşme gibi zamanla yağmur asitlerinden ve çevfotoel faktörlerden dolayı hızla yıprandığı ve derzlerin aşınmaya başladığı görülmektedir.

Çeşmenin üzeri taç saçakla çıkıntı yapıp üzeri düz beton örtü ile kaplanmıştır (Foto. 199).

3.2. Cepheler

Yapının cephelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Cephelerindeki silmeler, duvardan çıkıntı yaparlar. Çeşmenin köşe kenarlarında kesme taşlar 0.25x0.25m ebatlarında öne çıkıntı yapmıştır. Cephelerdeki farklı renkteki taşlara baktığımızda birkaç kez onarım geçirmesine rağmen özelliğini korumaktadır.

[172] ‘‘İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Envanteri’’, *a.g.e.*s.114..

KATALOG NO: 3.5.1.2

YAPININ ADI : KİRAZLİMANI ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 20.08.2013

FOTOĞRAF: 204-208

ÇİZİM : 49

1. KONUMU

Ordu Merkez Kirazlimanı Mahallesinde, yerleşimin göbeğinde, Taşbaşı Mahallesi bitiminde sahil kesime yakın bir yerde yer almaktadır.

2. TARİHÇESİ

Kirazlimanı çeşmesinin ne zaman yapıldığına dair kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yazılı kaynaklarda geçen bilgilere göre H.1327/M.1911 tarihlerinde yapıldığı üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır. Halk arasında farklı isimlerle anılan çeşmeye soğuksu çeşmeside denilmektedir.

2.1. Kitabeler

Çeşmenin ön cephesinde, günümüzde bakımsızlıktan tahrip olan tek kitabesi yer almaktadır. Kitabe, çerçeve içerisindeki silmelerle birbirinden ayrılan ve birbirini tekrarlayan Cel-i sülüs hatlı yazıdır. Taş malzemeye kabartma tekniğiyle işlenmiş yazılar yer yer üç satır halinde yazılmıştır.

Metin

جوركول علي باشانك و بدري محمد بكك

ووالدسي خانمك أثر خريدر

1327

Okunuşu[173]

1. Çorkul Ali Paşa'nın ve Pederi Muhammed Bey'in
2. ve Validesi …….Hanımın eser-i hayrıdır.
3. 1327

[173] Çeşmede yer alan kitabeleri daha önce okuyan C. Ünaldık ve K. Saylan'a teşekkür ederiz.

Anlamı

Ali Paşa'nın ve Pederi Muhammed Bey'in , Yüce Efendimiz için hicri 1327 yılında inşa ettirdiği eseridir.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan

Yerleşimin merkezinde yer alan yapı, dıştan kareye yakın 2.80x2..15 m. Ölçülerindedir (Çiz.49 ;Foto.204).

Kirazlimanı Mahallesi 69 pafta, 59 ada, 1 parselde yer alan çeşme Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 02.07.1987 tarih ve 3440 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir[174].

Çeşme Kare planlı olarak düzgün kesme taştan inşa edilmiştir. Çeşmenin cephesi silme ile ikiye ayrılmıştır. Doğu cephesinde 0.50x0.65 m ebatlarında dikdörtgen çerçeve içinde kitabe yer almakta olup, kitabenin üzeri ''S'' profilli bordürlerin yatayda uzandığı silmeler ve taş saçakla son bulmaktadır. Çeşmenin güney cephesinde saçak altında su haznesine açılan 0.50m genişliğinde metal kapılı pencere bulunmaktadır. Bu çeşmenin de diğer çeşme gibi zamanla yağmur asitlerinden ve çevfotoel faktörlerden dolayı hızla yıprandığı ve derzlerin aşınmaya başladığı görülmektedir. içerde su haznesi sıvasının aşınmasından dolayı sızmalar olmasından dolayı Derzlerin ve sıvanın yenilenmesi gerekmektedir. Ön cephe hariç diğer yönler sıvanmıştır. Su yalağı zamanla yok olmuştur. Çeşmenin genel durumları iyi olmakla birlikte belirtilen derzlerin yenilenmesi, su haznelerinin sıvanması, su yalaklarının yapılması, ön cephedeki gereksiz sıvaların kaldırılarak yapılacak bir onarımla kültür turizmide kazandırılması faydalı olacaktır. gerekmektedir.

Çeşmenin üzeri taç saçakla çıkıntı yapıp üzeri düz betonarme örtü ile kaplanmıştır. Örtü sistemi sıvanmış durumdadır.

3.2. Cepheler

Yapının cephelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Cephelerindeki silmeler, duvardan çıkıntı yaparlar. Yatay bantlar bir hareketlilik verse de yapı, günümüzde hızla tahrip olmaktadır. Yapının Güney cephesi tamamen sıvanmış durumdadır. Çeşmenin yerden yüksekliği ortalama 2.10m'dir. Cephelerdeki farklı renkteki taşlara baktığımızda birkaç kez onarım geçirmesine rağmen aslına uygun yapılmadığı görülmektedir. Yapılacak bir restorasyonla yapının özelliğini yitirmemesini sağlıyabiliriz.

[174] ''İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Envanteri'', *a.g.e.*

KATALOG NO: 3.5.1.3

YAPININ ADI : OLUKSUYU ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 20.08.2013

FOTOĞRAF: 209-213

ÇİZİM : 50

1. KONUMU

Ordu Merkez Kirazlimanı Mahallesinde, yerleşimin göbeğinde, Taşbaşı Mahallesi bitiminde sahil kesime yakın bir yerde konumlanmıştır.

2. TARİHÇESİ

Kirazlimanı çeşmesinin ne zaman yapıldığına dair kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yazılı kaynaklarda geçen bilgilere göre H.1327/M.1911 tarihlerinde yapıldığı üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır. Halk arasında farklı isimlerle anılan çeşmeye soğuksu çeşmeside denilmektedir.

2.1. Kitabeler

Çeşmenin günümüzde mevcut olan orijinal kitabesine rastlanmamıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan

Yerleşimin merkezinde yer alan yapı, dıştan kareye yakın 3.80x3..30 m. Ölçülerindedir.

Tapunun 69 pafta, 61 ada, 11 nolu parselde kayıtlı olup mülkiyeti Ordu Belediyesine aittir. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 02.07.1987 tarih ve 3440 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Çeşme, düzgün kesme taştan inşa edilmiş olup ön cephesi ortada bir silme ile ikiye ayrılmıştır. Alt bölümde iki adet musluk, üst kısımda kaş kemere yer verilmiştir. En üstte ise dar bir saçak ile son bulmaktadır. Çeşmenin sağ ve solunda taş oluk akarlı iki bölüm daha bulunmaktadır. Çeşmenin ön cephesi hariç diğer yönleri ve sağ ve solunda yer alan eklentiler sıvanmıştır. Musluk bölünün alt kısımlarında taşlar yer yer erimiş olup yosun tutmuştur. Ancak derzler arasından küçük ölçekli sızmalar olmaktadır. Derzlerin yenilenmesi ve içerde su haznesinin sıvanması gereklidir. Su yalağı zamanla yok olmuştur.

3.2. Cepheler

Yapının cephelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Cephelerindeki silmeler, duvardan çıkıntı yaparlar. Yatay bantlar bir hareketlilik verse de yapı, günümüzde hızla tahrip olmaktadır. Çeşmenin ön cephesi hariç diğer yönleri ve sağ ve solunda yer alan eklentiler sıvanmıştır. Yapılacak bir restorasyonla yapının özelliğini yitirmemesini sağlıyabiliriz.

KATALOG NO: 3.5.1.4

YAPININ ADI : KIRANYAĞMURU (KONAKYANI) ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Ordu İli Ulubey İlçesi Akoluk Kıranyağmuru Köyü

İNCELEME TARİHİ: 21.08.2013

FOTOĞRAF: 214-218

ÇİZİM : 51

1. KONUMU

Ordu İlinin Ulubey ilçesinin Akoluk beldesinde, Kıranyağmuru köyünde bulunmaktadır. çeşmenin hemen yanında tarihi konakyanı camii ve konaklar mevcuttur.

2. TARİHÇESİ[175]

Konakyanı çeşmesinin ne zaman yapıldığına dair kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yapılış üslubu ve dönem özellikleri ile yazılı kaynaklarda geçen bilgilere göre XIX. Yüzyıl'a tarihlendirebiliriz. Köy sakinlerinden Caner beyin anlattıklarına göre çeşmenin eskiden üzerinde kitabesinin olduğu, fakat sonradan kaybolduğunu belirtmektedirler. Halk arasında bu çeşmeye Hacı abdurrahman çeşmeside denmektedir.

2.1. Kitabeler[176]

Çeşmenin günümüzde mevcut olan orijinal kitabesine rastlanmamıştır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan

Köy merkezinde ahşap konutların hemen yanında yer alan yapı, dıştan kareye yakın 1.80x1.80 m. Ölçülerindedir (Çiz.51 ;Foto.214).

Çeşme, düzgün kesme taştan[177] inşa edilmiş olup üç cephesi ortada yatay bir silme ile ikiye ayrılmıştır. Alt bölümde bir adet musluk, üst kısımda kaş kemere yer verilmiştir. Kaş kemerler üzengi noktasına kadar 0.85m yükseliğinde olup üst tarafında eğrisel silmelerle hareketlendirilmiştir (Foto.21). En üstte ise dışa çıkıntılı dar bir saçak ile son bulmaktadır. Çeşmenin ön yüzünün sağ ve solunda da taş oluk akarlı iki bölüm ve yekpare taştan yapılmış yalak kısımları bulunmaktadır. Çeşmenin

[175] Köy sakinlerinden Caner Alaybeyoğlu ile yaptığımız sohbette, çeşmenin tarihinin 1866 yılında yaptırıldığını, 194o'lı yıllarda onarım geçirdiğinden bahsetmektedir. Çeşmeyi, Hacı Abdurrahman adlı şahsın yaptırdığını ve çeşmenin yanında da kırk odalı bir konağının olduğunundan söz etmektedir.
[176] Çeşmenin kitabesi, Caney Alaybeyoğlu'nun anlattıklarına göre, Muhsin beyin evinde uzun yıllar bulunduğunu, fakat sonradan kaybolduğundan bahsetmektedir.
[177] Yapının taşları yörede bulunan taş ocaklarından getirilmiştir.

üç cephesi hariç arka cephesi büyük boyutlu taş malzemeden yapılmış olup sağ tarafında dikdörtgen büyük bir pencere açıklığı yer almaktadır. Musluk bölünün alt kısımlarında taşlar yer yer erimiş olup yosun tutmuştur. Ancak derzler arasından küçük ölçekli sızmalar olmaktadır. Derzlerin yenilenmesi ve içerde su haznesinin sıvanması gereklidir. Su yalağı zamanla yok olmuştur.

Çeşmenin üzeri düz betonarme dam ile çrtülmüştür (Foto.217).

3.2. Cepheler

Yapının cephelerinde siyah renkli büyük ebatlı kesme taş kullanılmıştır. Cephelerindeki silmeler, duvardan çıkıntı yaparlar. Yatay bantlar bir hareketlilik verse de yapı, günümüzde hızla tahrip olmaktadır. Çeşmenin batı duvarının ortasında yatayda bölen silmenin hemen üzerinde dikdörtgen bir niş mevcuttur (Foto.215-216). Cephelerdeki, Kaş kemerlerin oturduğu yatay bantların altındaki köşelerde yer alan sütun çıkıntıların üzerinde iki adet iyon tarzı sütun başlıkları dikkat çekmektedir (Foto. 217). Çeşmenin ön cephesi hariç diğer yönleri ve sağ ve solunda yer alan eklentiler sıvanmıştır. Yapılacak bir restorasyonla yapının özelliğini yitirmemesini sağlıyabiliriz.

KATALOG NO: 3.5.1.5

YAPININ ADI : AKPINAR BEŞOLUK ÇEŞMESİ

BULUNDUĞU YER : Ordu İli Ulubey İlçesi Akpınar Beldesi

İNCELEME TARİHİ: 21.08.2013

FOTOĞRAF: 219-223

ÇİZİM : 52-52a

1. KONUMU

Ordu ilinin Ulubey ilçesine bağlı Akpınar köyünde Beşoluk Mevkiinde yer almaktadır[178]. Ordu Merkeze 13 km, Ulubey ilçe merkezine 7 km uzaklıkta olup ulaşımı kolaydır. Mevcut durumda araç yolunun hemen yanında, tek bir kütleden oluşmaktadır. Çeşmenin etrafı kısmen beton ve doğal toprak zeminden oluşmaktadır. Çeşme, eğimli bir arazi üzerinde olup, güney cephesiyle diğer cepheler arasında kot farkı bulunmaktadır.

2. TARİHÇESİ

Beşoluk çeşmesinin ne zaman yapıldığına dair kesin bir bilgi olmamasına rağmen, yazılı kaynaklarda geçen bilgilere göre çeşmenin yapım özellikleri değerlendirilerek Geç Osmanlı dönemine tarihlendirebiliriz.

Akpınar Köyünde XIX. Yy'ın ikinci yarısında zamanın hayırseverleri tarafından kesme taşlarla yaptırılan tarihi Beşoluk Çeşmesi, son yıllarda yapılan restorasyon çalışmalarıyla o harabe ve yıkık görüntüsünden kurtulmuş durumdadır. Bu çeşmenin özelliklerine yakın çeşme yazılı kaynaklarda yok denmesine yağmen Kıranyağmuru köyündeki çeşmeyle aynı mimari karekteristik özellikleri taşımaktadır. Harami Köyündeki Felekoğlu Süleyman Ağa'nın yaptırdığı Oluklu Çeşmesi ile aynı tarihlerde yapılmıştır.

Aynı zamanda Akpınar köyünün ismini bu sudan almış olduğu anlatılmaktadır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 14,12,2007 tarih ve 1479 sayılı kararı ile Akpınar Köyü, Beşoluk Mevkii'nde bulunan çeşmenin , 3386 ve 5226 sayılı yasalar ile değişik 2863 sayılı yasa kapsamında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmesine karar verilmiştir.

2.1. Kitabeler

Çeşmenin günümüzde mevcut olan orijinal kitabesine rastlanmamıştır. Ancak çeşme yüzeyinde muhtemelen kitabe olan bir boşluk bırakılmıştır.

[178] Ordu İlinin son seçimlerde Büyükşehir statüsünde olmasından dolayı Akpınar Mahallesi olmuştur.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan

Çeşme kare planlı tek bir kütleden oluşmakta olup, 2.50x2.50 m ölüçülerindedir. Yaklaşık 0.35 m x 0.50 m ebadıyla 0.20 x 0.40 m ebatları arasında değişen doğal taşlardan yapılmıştır. Cepheler de yarım daire şeklinde doğal taştan kemerler mevcuttur. Kuzey cephesinin tam ortasında önceden kitabenin bulunduğunun düşünüldüğü yaklaşık 0.40 m x 0.40 m ebadında, derinliği 9 cm olan bir boşluk yer almaktadır. Üç tarafında ikişer adet olmak üzere 6 adet çeşme yeri bulunmaktadır. Şu anda bunlardan doğu cephesinde 1 adet ,kuzey cephesinde 2 adet ve batı cephesinde 1 adet olmak üzere dört adet musluk bulunmaktadır. Geri kalan ikisi kapatılmıştır. Bir cephesinde çeşmeye su giriş kısmı yer almaktadır.

3.2. Cepheler

Beşoluk çeşmesi kare plan üzerinde yer alan dört cepheli küp formuna yakın bir çeşmedir. Üç cephesinde çeşme yer almaktadır. Adını da çeşmelerinin sayısından dolayı almıştır. Çeşmede cepheleri yarım daire formunda kemerle bağlanmıştır. Dördüncü cephede çeşmeye su girişi bulunmakta olup doğal kesme taşla yapılmıştır.. Çatısı piramidal şekilde kapatılmıştır.

Kuzey cephesinde güneş kursu şeklinde 4 adet rozet vardır. Doğu cephesinde 2 adet , Batı cephesinde 1 adet rozet yer alır. Bu cephelerde de kemer mevcuttur. Güney cephesi sade bir şekildedir ve çeşmeye su girişi bu cepheden sağlanmaktadır.

Çeşmenin üç cephesinde yalak bulunmaktadır. zeminden 20cm yüksekte, 10 cm kalınlığında, 1.40m boyunda ve 0.20m derinliğinde olan yalak kısmı, doğal yontma taşlardan dikdörtgen formunda yapılmıştır. Çeşmenin taşları, bölgede bulunan taş ocaklarından getirilerek yapılmıştır. Taşların yörede bulunan doğal taşlardan olduğu gözlemlere dayalı olarak tespit edilmiştir. Yalağın zeminden yüksekliği 15 ile 20 cm arası değişmektedir.

KATALOG NO: 3.5.1.6

YAPININ ADI : KURTLU ÇEŞME

BULUNDUĞU YER : Ordu İli Gülyalı İlçesi Kestane Köyü (Mahalle)

İNCELEME TARİHİ: 27.08.2013

FOTOĞRAF: 224-228

ÇİZİM : 53

1. KONUMU

Ordu ilinin Gülyalı İlçesine bağlı Kestane Köyünde Kurtlu Mahallesinde yer almaktadır. Merkez Kirazlimanı Mahallesinde, yerleşimin göbeğinde, Taşbaşı Mahallesi bitiminde sahil kesime yakın bir yerde konumlanmıştır.

2. TARİHÇESİ

Kurtlu çeşmenin ne zaman yapıldığına dair kesin bir bilgi olmamasına rağmen, çeşme plânına ve yazılı kaynaklarda geçen bilgilere göre XIX. Yy'a tarihlendirebiliriz.

2.1. Kitabeler

Çeşmenin günümüzde mevcut olan orijinal kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan

Kestane Köyünün Kurtlu Mahallesinde yer alan yapı, dıştan dikdörtgene yakın plandadır (Çiz. 53 ;Foto.224).

Çeşme, kabayonu ve düzgün kesme taştan inşa edilmiş olup ön cephesi dışarıya taşırılmıştır (Foto. 225). Çeşmenin yan yüzeyleri ile arka cephesi tamamen toprağa gömülü olup ön cephe yanlarda kabayonu kesme taş ortada ise düzgün kesme taşla yapılmıştır.

Yuvarlak kemerli ön cephe dört adet sütunceye oturtulmuş olup, sütunceler, yatay bir bant ile sonlandırılmıştır. Sütuncelerin üzerinde sütun başlığı ve üzerinde yuvarlak kemerin oturduğu dikdörtgen kaide bulunmaktadır. Köşelerde yuvarlak kemerin oturduğu sütuncelerin ortasında iki adet daha sütunce yer almaktadır. Yuvarlak kemerin kilit taşı aşağıya ve öne doğru uzatılarak belirginleştirilmiştir (Foto.225).

Kemerin üst kısmına küçük dikdörgen çerçeve içine alınmış iki adet hayat ağacı motifi süslemesi işlenmiştir. Çeşmenin üzeri taş şaçakla dışa çıkıntılı ve botonarme olarak toprak altında örtülmüştür (Foto. 224-225).

Çeşmenin ortasında iki sütunce arasında yer alan yalak kısmıda günümüzde orjinalliğini korumuş olup kepçe formlu olarak yapılmıştır.

3.2. Cepheler

Yapının cephelerinde kaba yonu ve düzgün kesme taş beraber kullanılmıştır. Cephelerindeki silmeler, duvardan çıkıntı yaparlar. Yatay bantlar bir hareketlilik verse de yapı, günümüzde hızla tahrip olmaktadır. Çeşmenin ön cephesi hariç diğer yönleri ve sağ ve solunda yer alan cepheler tamamen toprak altındadır.

Çeşme , süsleme açısından sade bir üsluple yapılmıştır. Ancak yuvarlak kemerin oturduğu ve dört sütunceden oluşan ön cephe, hayat ağacı motifi, yatay silmeler, yivler, öne çıkan kilit taşı, sütün başlığı bakımından dikkat çekicidir.

Çeşme günümüzde hala kullanılmaktadır.

KATALOG NO: 3.5.1.7

YAPININ ADI : OLUKLU (HARAMİ) ÇEŞME

BULUNDUĞU YER : Ordu İli Kabadüz İlçesi Harami Mevkiinde

İNCELEME TARİHİ: 21.08.2013

FOTOĞRAF: 229-233

ÇİZİM : 54

1. KONUMU

Ordu ilinin Kabadüz ilçesine bağlı Harami köyünüm merkezinde yer almaktadır. Ordu Merkeze 17 km, Kabadüz ilçe merkezine 5 km, Yokuşdibi beldesine 3 km uzaklıkta olup ulaşımı kolaydır. Mevcut durumda araç yolunun hemen yanında, yolun 150 m altında oluklu mahallesinde, tek bir kütleden oluşmaktadır. Çeşmenin etrafı kısmen beton ve doğal toprak zeminden oluşmaktadır. Yapının zemini de sonradan eklenmiş bir beton zeminden oluşmaktadır. Çeşmenin zemini araba yoluna göre yaklaşık 3 m altta kalmaktadır.

2. TARİHÇESİ

Oluklu çeşmesinin ne zaman yapıldığına dair kesin bir bilgi olmamasına rağmen, üzerinde yer alan kitabelerde ve yazılı kaynaklarda geçen bilgilere göre çeşmenin yapım özellikleri değerlendirilerek (M. 1845) XIX. Yy ‘ın ikinci yarısına tarihlendirebiliriz.

Çeşme hakkında kaynaklarda yer alan en eski bilgi çeşmeyi inşa ettiren Süleyman Seyyar Ağanın torunu Süleyman Felek tarafından 1913 yılında yazdığı tahmin edilen ve ailesini anlattığı basılmamış eserde verilmektedir. Bu eserde çeşme hakkında verilen bilgilerin günümüz harflerine çevrilmiş hali şu şekildedir. ‘‘…Süleyman Seyyar Ağa çeşitli ilimler öğrenmiş özellikle şiir konusunda maharet kesbetmiştir.

Süleyman Felek’in verdiği çeşmenin inşa tarihi ile bilgi ayrıca çeşme üzerinde bulunan kitabeye ebced usulüyle üç ayrı yerde düşülmüş tarihle aynıdır. Çeşmenin kitabesinde üç ayrı yerde ebced usulüyle tarih düşülmesi ise günümüzde var olan tarihi eserlerde eşine az rastlanır henüz tespit edilmiş bir durumdur.

Mimari özelliklerinin yanında bu özelliğiyle de Oluklu Çeşmesi, Osmanlı çeşme mimarisi içerisinde önemli çeşmelerimizdendir. Üzerinde yer alan kitâbeler, hat sanatının incelikleri büyük bir ustalıkla işlenmiş olup, estetik kaygı en üst düzeyde tutulmuştur. Şair ve hattat olan Süleyman Seyyar Ağa bu çeşmede bütün hünerini sergilemiştir.

Çeşme, bütün zorluklara ve ilgisizliğe rağmen günümüze kadar ayakta durmayı başarmış, bir bölümü 1950’li yıllarda yıkılmış ve köylülerce onarılmıştır. 1970’li yılların sonlarında ise defineciler tarafından orijinal başlığı çalınmıştır. Şu

anda çeşme üzerinde bulunan orijinalinin aynı olan başlık, çeşmenin bulunduğu mahallede yaşayan Mustafa Yazıcı tarafından yapılmıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 20.12.2003 tarih ve 828 sayılı kararı ile Harami Köyü, Oluklu Mahallesinde, kadastro dışı arazide bulunan Oluklu Çeşmesi'nin 3386 ile değişik 2863 sayılı yasa kapsamında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmesine karar verilmiştir[179].

2.1. Kitabeler[180]

Çeşmenin cephelerinde kitabeler bulunmaktadır. Kitabeler, taşa kabartma tekniğinde Cel-i Sülüs harkle Arapça olarak yazılmıştır.

.

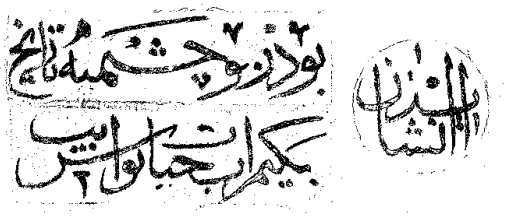
''Bu hayratı'' (sağdaki yuvarlakta)

''Çeşmeye bu düştü tarih''

Ak akan mâi zülâldir.'' (dikdörtgen bölüm, günümüzdeki anlamı: ''*berrak akan su saftır, temizdir*''. Bu bölümde ''*Ak akan mâi zülâldir''* ebcedle tarih düşülen ibarelerden ilkidir ve 1261[1845] tarihidir.)

[179] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

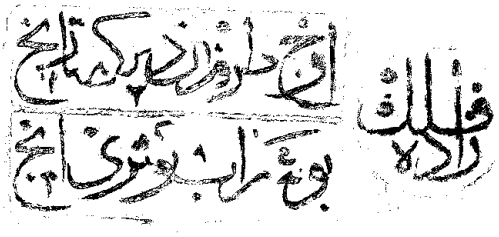
[180] Kitabeleri okunmasını sağlayan Ataman Mimarlık personeline, Adnan Yıldız ve Osmanlı arşivi uzmanlarına teşekkür ederiz. ; Ayrıca araştırmalarından ve bilgilerinden faydalandığım Y. Mimar Resmiye Sağözen e teşekkür ederim. Kitabeleri tekrar gözden geçirip yorumlattığım Yrd.Doç.Dr. Edip Yılmaz hocamıza teşekkür ederim.

‘‘İnşa eden’’ (sağ yuvarlak)

‘‘Budur bu çeşmeye tarih’’

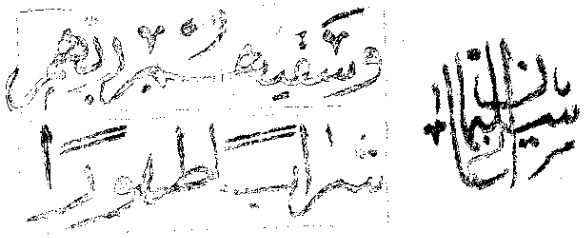
Beyim âb-ı hayât nûş it” (dikdörtgen bölüm, günümüzdeki anlamı: ‘‘*Beyim hayat* suyu*ndan iç’’* bu bölümde ‘ ‘*Beyim âb-ı hayât nûş it”* ebcedle tarih verilen ikinci ibaredir ve 1261 [1845] tarihidir.)

‘‘Felekzâde’’(sağ yuvarlak)

‘‘Üç tarafdadır ki tarih’’

‘‘Bu şarâb-ı kevseri iç’’(dikdörtgen bölüm, günümüzdeki anlamı: *‘‘Bu cennet suyunu iç’’ ‘‘Bu şarâb-ı kevseri iç’’*ebcedle üçüncü defa tarih verilen ibaredir bu da 1261 [1845] tarihidir.

‘‘Süleyman Ağa (sağ yuvarlak)

‘‘Vesekâhum rabbuhum şarâben tahûren’’ (Kuran’da İnsan Sufotoi’nin 21. ayetinden bir bölüm, anlamı:‘‘*Ve Rableri onlara (*Cennet’de *) temiz içecekler sundu.’’* Bu ayet çeşme kitabelerinin çoğunda yer alır)

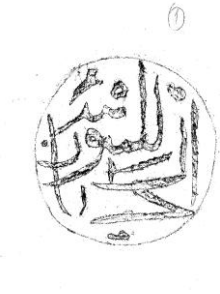

‘‘Afiyet olsun efendim’’ (Sağ yuvarlak)

“Ketedahü Hafız Evliya” (sol yuvarlak) ve altta bulunan tarih ise birilerinin çeşmeye sonradan müdahalesidir orijinal değildir.)

‘‘Şifa olsun efendim’’

Âb-ı hayât olsun efendim’’

(Hayat suyunuz olsun efendim)

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan

Oluklu Mahalle Merkezinde yer alan çeşme 1.00x1.00m ebatlarında kare bir kaidenin üzerinde, silindirik bir şekilde oluşan çeşme sütunundan ibarettir. Silindirik gövde düzgün kesme taşlarla yatayda üst üste beş sıra halinde yükseltilmiş olup en

üst kısmında yontma taşlardan örülmüş bir süsleme ile sonlandırılmıştır (Foto. 229).

Çeşmenin etrafı, 0.10 m kalınlığında doğal yontma taştan oluşan, 0.15 m derinliğinde ve yaklaşık 1.80 m ebatlarında yalak bulunan kare bir havuza oturtulmaktadır. Kare havuza oturtulan silindirik gövdeli çeşme sütunu, doğal yontma ve kesme taştan yapılmış olup kesme taşların yer aldığı 4. Ve 5. Sırada yapının estetik değerdeki kitâbeleri mevcuttur[181].

Çeşme Sütunu alt kaidenin üzerine oturan silindir bir gövdeden oluşan yaklaşık 1,00 m çapında ve 1,75 m yüksekliğinde doğal kesme taşlardan yapılmış bir yapıdır. Sütun 5 sıra taşdan oluşmakta olup, üst iki sırasında Kitabeler mevcuttur.

Sütunun iç kısmı boştur ve suyun taşlara oyulmuş kanallarla oluklardan akmasını sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Sütunun dört tarafında bulunan ve sürekli akan çelik oluklar ile su kullanımı sağlanmıştır (Foto. 230).

3.2. Cepheler

Oluklu çeşmesi kare plana sahip bir kaide ve havuz üzerine oturtulan silindirk gövdeli çeşme sütunundan ibarettir. Tarihi özelliğe sahip olan kısım silindirik gövde olup, üzerinde yer alan üç taraftaki kitâbeler dikkat çekmektedir. Dördüncü cephede çeşmeye su girişi bulunmakta olup doğal kesme taşla yapılmıştır.. Çatısı piramidal şekilde kapatılmıştır.

Silindirik gövdede Kitâbelerin üzerinde yer alan kornişler doğal kesme taştan yapılmış olup süsleme bakımından yapıya hareketlilik kazandırmıştır (Foto.233).

Çeşmenin üç cephesinde yalak bulunmaktadır. zeminden 0.15mcm yüksekte, 10 cm kalınlığında, 1.80m ebatlarında olan yalak kısmı, doğal yontma taşlardan dikdörtgen formunda yapılmıştır. Çeşmenin taşları, bölgede bulunan taş ocaklarından getirilerek yapılmıştır. Taşların yörede bulunan doğal taşlardan olduğu gözlemlere dayalı olarak tespit edilmiştir. Yalağın zeminden yüksekliği 15 ile 20 cm arası değişmektedir.

Çeşme , silindirik gövdenin etrafını kuşatan ‘‘S’’ kıvrımlı kornişlerin içe kavisli ve üzerinde âlem biçimli kesme taş saçakla bitirilmiştir (Foto. 232-235).

[181] Y.Mimar Remziye Sağsen, çeşmenin kesme taşlarını, restorasyon uygulamalarında ve projesinde Andesitic Tuff olarak yorumlamıştır. Tarafımca katılıyor olup, özellikle Ünye, Ulubey taraflarındaki taş ocaklarından bu tür taş türlerinin değişik mimari yapılarda işlenmiş olabileceğini gözlemlemekteyiz.

3.5.2. ŞADIRVANLAR

KATALOG NO: 3.5.2.1

YAPININ ADI : OSMANPAŞA ŞADIRVANI

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 27.08.2013

FOTOĞRAF: 234-239

ÇİZİM : 54a

1. KONUMU

Ordu Merkez Düz Mahallede Hükümet Caddesi üzerinde yer almaktadır. Tarihi Yalı (Aziziye) caminin hemen güneybatısında sokak dokusuna yakın konumda yapılmıştır.

2. TARİHÇESİ

OsmanPaşa şadırvanının üzerinde herhangi bir kitabe yer almadığından yapılış tarihi bet değildir. Ancak yazılı kaynaklardan ve Trabzon Vilayet Salnamesinde yazılan bilgilere göre aslen Ordulu olan Trabzon Valisi Fatsalı Hazinerdaroğlu tarafından 1842 yılında yaptırıldığı, ancak zamanla yaşanan felaketlerden sonra tahrip olmuş ve 1937 yılında yıkılmıştır. Günümüzde Ordu'nun en önemli şadırvanı olması sebebiyle ve tarihi yaşatmak amacıyla 1997 yılında hayırsever işadamı Fahri Çelebi tarafından aslına uygun olarak yeniden inşa ettirilmiştir[182]. Şadırvan, eskiden deniz kıyısına kadar uzanan ve baştan başa kumluk olan bir sahil bandı üzerindeydi. Batısında ve kuzeyinde herhangi bir konut bulunmayıp hemen yanında kavrasoğlu Mehmet Han'ı mevcuttu ama günümüzde deniz doldurularak denizden uzaklaşmıştır[183].

2.1. Kitabeler

Çeşmenin günümüzde mevcut olan orijinal kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan

Tarihi OsmanPaşa Şadırvanı en uzun sütun ve kubbeye sahip şadırvanlarımızdandır (Çiz.54a ;Foto. 234). Şadırvan, altıgen formu ve ortasında yer alan silindirik gövdeli çeşme ve soğan formunda kubbesiyle dikkat çekmektedir. Şadırvana, güney ve kuzey sütun aralıklarından girilmekte olup, iki sütun arası yaklaşık 1.90 m ebadındadır. Altıgen formunda inşa edilen şadırvanın yuvarlak

[182] Ordu'nun Tarihi ve Turistik yerleri; İl Kültür ve Turizm Müd.arşivi.
[183] Celal Tuna, ''Osman Paşa Şadırvanı'', *Orta Karadeniz Bölgesinde Geleneksel Mimari*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.110-112.

kemerler üzerine oturan kubbesi altı adet sütunlarla taşınmakta olup, sütun üstlerinde düz ve ters koç boynuzu formunda silmelerle süslenmiş sütun başlıkları bulunmaktadır (Foto. 235-238). Sütun başları, dairesel yatay silmelerle çevrilmiş kaide üzerine ve oradanda silindirik gövdeli ana sütuna oturtulmuştur. Sütunların altında ise köşeleri içe doğru pahlanmış taş kaide bulunmakta olup bu kaideler zeminden 0.20 m kot farkı verilmiş şadırvan oturduğu kademeli yatay profillerle kademelenmiş tabana oturtulmuştur (Foto. 238). Sütunların arasına 0.90 m yüksekliğinde yuvarlak kemerli sütun laın sıkça tekrarlanmasıyla kompozisyon oluşturulmuş korkuluklarla çevrişmiştir.

Yuvarlak kemerin cepheleri öne çıkıntılı silmelerle hareketlendirilmiş ve ortasında taştan kilit taşı yerleştirilmiştir. Kemerin üzerinde kubbenin oturduğu dairesel bordür dönülmüş kasnak bulunmaktadır.

Yapının, tam ortasına yerleştirilmiş silindirik gövdeli çeşme öğesi yerleştirişmiş olup üzeri soğan formu dışa kavisli küçük kubbeyle örtülmüştür (Foto.236). Gövdenin etrafına suyun aktığı oluklar mevcut olup bu olukların her birinin köşesi yarım daire formunda yuvarlatılmıştır .

Şadırvan, siyah ve beyaz renkli düzgün kesme taştan inşa edilmiş olup ön cephesi dışarıya taşırılmıştır. Kesme taş, yörede sık kullanılan ünye taşından sağlanmıştır.

Kemerin üst kısmında, soğan formu kubbe kasnak ve beden duvarlarına oturtulmuş olup, dışa doğru kavisli görünümdedir. Kubbenin en üstüne alem yerleştirilmiştir. Orta kısımdaki silindirik gövdeli şadırvanın etrafında beş adet oturmalık ve su içmek için maşraba konulmuştur.

3.2. Cepheler

Yapının cephelerinde ünye ilçesindeki taş ocaklarından çıkartılan düzgün kesme taş beraber kullanılmıştır. Cephelerindeki silmeler, duvardan çıkıntı yaparlar. Yatay bantlar ve kemer ortasında bulunan kilit taşı cephelere bir hareketlilik katmıştır (Foto. 236).

Dışa kavisli büyük kubbenin oturduğu yine dışa kavis verilmiş kasnağın etrafında, altıgen kütlenin her bir köşesinde, cephesi düşey yivlerle süslenmiş ve üzerinde taş harpuşta yer alan silindirik gövdeli küçük sütunlar konulmuştur. bu sütunlar, yuvarlak kemerli açıklıkların üzerinde şadırvanın etrafını kuşatan öne çıkıntılı çift sıra ters testere dişi formunda taş silmelerin olduğu bordürlerin üzerine oturtulmuştur (Foto.236-238).

Çeşme , süsleme açısından sade bir üsluple yapılmıştır. Ancak yuvarlak kemerin oturduğu ve altı adet sütundan oluşan cepheler, yatay silmeler, yivler, öne çıkan kilit taşı, sütün başlığı bakımından dikkat çekicidir.

3.6. KÖPRÜLER

KATALOG NO: 3.6.1

YAPININ ADI : KEMER (BÜLBÜL) KÖPRÜ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 20.06.2014

FOTOĞRAF: 240-244

ÇİZİM : 39-40

1. KONUMU

Ordu Merkez, Selimiye Mahallesinde, şehir merkezinin içinden geçen ve denize bağlanan halk tabiriyle bülbül deresi üzerinde konumlanmış durumdadır (Foto. 240).

2. TARİHÇESİ

Yapının üzerindeki kitabesi bulunmadığından yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Eski fotoğraflerinde köprünün üzerinde Rumca bir yazıtın olduğu ancak günümüzde bu yazıtın kaybolduğunu görmekteyiz[184].

2.1. Kitabeler

Köprünün Kitabesi hakkında, köprünün üzerinde ve Ordu'nun eski yazılı kaynaklarında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak köprünün 1890-1895 yıllarında yapıldığı belirtilmektedir.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve mimari

Ordu Merkez Selimiye Mahallesinde yer alan Köprü, tek gözlü köprü grubuna girmekte olup 1982 yılında onarımdan geçirilmiş ve restorasyonu yapılmıştır. Günümüz itibariyle köprü, bülbül deresi üzerinde yer alıp kuzey yönündeki yol kodundan iki basamakla, güney yönündeki yol kodundan ise üç basamakla köprü çıkış koduna ulaşılmaktadır (Çiz. 39;Foto.240). Köprü ayaklarının bir kısmı her iki taraftan geçen dere istinat duvarlarına dayandırılmıştır (Foto. 241-242). Köprünün her iki yanında inşa edilen binalar ve ticaret mekanları, köprünün dokusunu olumsuz etkilemektedir.

Köprü, düzgün bir hat görüntüsü vermeyip bir 'S' çizecek şekilde dere üzerine yapılmıştır. Köprü, aralarında yaklaşık 5.90 m kot farkı bulunan iki kıyıyı

[184] ''Ordu İl Kültür ve Turizm Envanteri'', *a.g.e.*

birbirine bağlamaktadır. Bu kot farkı her iki kıyıdan eğimli arazi üzerine dökülmüş düznesiz betonarme ile sağlanmıştır.

Köprü tabliyesi, uzunluğu 18.60 m, genişliği köprü üst kodunda 2.70m ve köprü çıkışına doğru genişleyen ebatlarda, yükseklik ise zeminden 5.90 m olup tek gözlü yuvarlak kemerli açıklığın zeminden kemer altına kadar yüksekliği 5.20 m olarak ölçülmüştür.

Köprü açıklığını çevreleyen yuvarlak kemer, iki kademeli bir yapıya sahiptir. 0.55 m kalınlığındaki iç kemeri dıştan 0.15 m kalınlığındaki hafifletme kemeri kuşatmıştır. Yuvarlak kemerin tam ortasında ise kilit taşı yer almakta olup sade ve süslemesizdir

Köprü tek gözlü ve ortadan iki yana doğru yola yola eğimli inen eğrisel köprü grubunda değerlendirebiliriz.

Köprünün tabliyesi restorasyon çalışmasından sonra orjinaline uyumlu taş malzeme ile döşenmiştir. Köprü boyunca uzanan her iki yönde 0.70 m yüksekliğinde taş korkuluklar bulunmakta olup, köprü bitiminde her iki yönde taş korkulukların sonlandırıldığı 0.35x0.35m ebatlarında taş babalar yer almaktadır. Sütunların üzeri üçgen prizma formunda taş harpuşta ile kapatılmıştır.

Yapı, düzgün kesme taştan yapılmış olup, yer yer sarı ve beyaz renkli kesme taş kullanılmıştır. Yapının batı cephesinin sağ köşesinde, mansap cephesinde, kemer ayaklarına bitişik düzensiz dörtgen planlı ve üzeri üçgen prizmaya benzetilmiş selyaran bulunmaktadır. Köprünün tel selyaranı bu kemer ayağındadır.

3.2. Cepheler

Cephelere baktığımızda özgün olan sarı renkli kesme kalker taşlarının kullanıldığı, yuvarlak kemer açıklığında ise beyaz rengi çağrıştıran kesme taş malzeme kullanılmıştır. Kesme taşlar, genelde 0.35x0.60 m ebatlarında kullanılmıştır.

Köprünün doğu ve batı cephesi, istinat duvarlarının önüne dökülen betonarme ile gölgelenmiş durumdadır.

KATALOG NO: 3.6.2

YAPININ ADI : DEDELİ KÖPRÜSÜ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez Uzunisa Mevkii

İNCELEME TARİHİ: 20.06.2014

FOTOĞRAF: 245-249

ÇİZİM : 41-42

1. KONUMU

Ordu Merkez, Uzunisa Mevkinde yer alan Dedeli köprüsü Ordu-Sivas Karayolu üzerinde yer alıp, çevre yolu üzerinde yapılan yeni köprüyle üzerindeki yoğun trafik ağırlığından kurtulmuştur (Foto. 245).

2. TARİHÇESİ[185]

Yapının üzerindeki kitabesi bulunmadığından banisi ve mimarı hakkında net bilgi bulunmamaktadır. Ancak yapım tekniği, dönem özellikleri ve yöredeki diğer tarihi önem arzeden köprülerle kıyaslandığında Osmanlı dönemini ve mimarisi yansıtan önemli köprülerinden olup XVIII. Yy sonu -XIX. Yüzyıl başına tarihlendirebiliriz[186]. Ne zaman kim tarafından yapıldığı hakkındaki bilgiyi Osmanlı arşivlerinin taranmasıyla ve son yapılan araştırmalar sayesinde edinebilmekteyiz. Köprünün onarım çalışmaları henüz yapılmadığından, yeni yapılan köprünün gölgesinde ve kemer ayakları toprak dolgusu altında kalarak hızla yok olmaktadır (Foto. 246-247).

2.1. Kitabeler

Köprünün Kitabesi hakkında Ordu'nun eski yazılı kaynaklarında, Osmanlı arşivlerinde ve 1881/2 Trabzon Vilayet Salnamelerinde kitabesi hakkında bilgi verilmektedir. Ancak günümüzde köprü üzerinde kitabe bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve mimari

Ordu Merkez Uzunisa Mevkkinde Dedeli Köyü'nün sınırları çerisinde yer alan *Dedeli Köprüsü*,. Ordu ilinin en uzun kemer köprüleri arasında gösterilebilir. Ordu-Sivas kervan yolunun ulaşımı için yapılan en az 150 yıllık Dedeli Köprüsü, son

[185] Dedeli sakinlerinden Şükrü Ataç bey, köprünün taş larının yakın civardaki taş ocaklarından getirildiğini, bizzat dedesininde köprüde çalıştığını, köprünün kalıplarının çakılması esnasında bir işçinin düşüp öldüğünden bahsetmektedir. Köprünün tarihinin en az 140-150 yıllık olduğunu bildirmektedir.

[186] Köprünün hemen yanıbaşındaki hane sahibiyle konuştuğumuzda, köprünün tarihinin daha da eski olabileceği, hatta Dedeli de yapılan ancak günümüzde var olmayan Dedeli Kütük Camii'nin yapım tarihinden daha da önce olabileceğini söylemektedir.

yıllarda yanıbaşına yapılan ve çevre yolunun geçtiği yeni Dedeli köprüsünün alt tarafında kalmış, bakımsızlık ve ilgisizlikten tahrip olmaya başlamıştır. Dedeli Köprüsü, eski adıyla Milas olarak bilinen Ordu –Ulubey-Hapsamane (Gölköy) ve Mesudiye den Sivas 'a bağlanan İpek yolu üzerinde bulunan önemli köprülerdendir.

Köprü, kuzey-güney istikametinde, düzgün bir hat üzerinde olup üç gözlü yolu düzgün devam eden köprüler grubuna girmektedir[187]. İkisi küçük biri büyük üç gözlü yuvarlak kemerli açıklıklar ve kemer ayakları köprüyü oluşturmaktadır (Çiz. 42 ;Foto. 246-248).

Köprü, sonradan yapılan eklemelerle ve toprak dolgularla iki küçük gözün kapanmasıyla karşı karşıya kalmasına rağmen hala ayakta kalmaya direnmektedir. Üst tabliyesinin üzerine asfalt dökülerek[188] uzun yıllar Ordu-Sivas Karayolu olarak kullanılan köprü, 53.00 m uzunluğunda, 8.80 m genişlik (kemer köprünün her iki cephesinden 0.70 m saçak çıkılarak ve asfalt dökülerek genişletilen yol), dere yatağından yaklaşık 10.50 m yüksekliğindedir.

Köprü korkulukları, tempan duvarlarının bir bölümü ile tabiliye döşemesindeki aslına uygun olmayan onarım çalışmaları yakın zaman diliminde yapılmış olsa da günümüzde kemer ayakları ve açıklıklar zarar görmektedir. Kemer Köprünün ana üst tabliyesi, 6.20 m genişlikte olup sonradan dökülen asfaltla 0.70 m saçak payı çıkılarak genişletilmiştir. Tabliye kenarına 1.10 m yğksekliğinde demir korkuluk konmuştur. Köprünün yuvarlak kemer açıklığı zeminden 10.00 m yüksekliğinde olup düzgün kesme taştan yapılmıştır. Ortasında kilit taşı yerleştirilmiştir. Kemer ayakları zeminden yaklaşık 2.00 m kabayonu moloz taş ile yükselerek, memba ve mansap cephesindeki selyaranlar, mahfuz topuklara sivri kemerler ile geçiş yapmaktadır. Yuvarlak kemerli açıklığı, 15.00 m olup sağ ve sol yanındaki aynı yükseklikteki yuvarlak kemer açıklıkları 7.50 m genişliğinde, 6.20 m derinliğindedir. Memba ve mansap tarafındaki iki yuvarlak kemer arası mesafe ise 4.00 m ebatlarındadır.

3.2. Cepheler

Cephelere baktığımızda özgün olan sarı renkli düzgün kesme taş görülmektedir. Köprüde moloz taş ile kaba yonu moloz taş tempan duvarları ve köprü kemer ayaklarında, düzgün kesme taş ise yuvarlak kemer açılıklığının kenar yüzlerinde kullanılmıştır. Bağlayıcı malzeme olarak yapıda kireç harcı kullanılmıştır. Köprü yuvarlak kemer açıklıkları, yapının her iki yönündeki tempan duvarlarında iki renkli (sarı-beyaz) taş dizilimi ile memba ve mansap tarafındaki selyaranlar cepheye hareketlilik kazandırmıştır .

---

[187] Şahabettin Öztürk, ''VanGölü ve Havzası Ortaçağ ve Sonrası Su Mimarisi'', *Y.Y.Ü. Basılmamış Doktora Tezi.,* ; Mehmet TOP, ''Hoşap'ta Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eserler'', Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.

[188] Dedeli eşrafından Şükrü Ataç beyin babası Bilal Ataç beyden duydukları ve kendisinin anlattıklarına göre, taş köprünün üzerinde taştan korkuluk ve korkulukların üzerinde taş harpuşta olduğunu, köprüden tek arabanın zor geçtiğini ancak karayolu olarak kullanılmaya başlandığı zaman genişletilerek asfalt döküldüğünü ve korkulukların yıkıldığından bahsetmektedir. Köprünün taşlarının Dedeli civarındaki taş ocaklarından kesme taş olarak getirilip işlendiğini söylemektedir.

Günümüzde yapının kemer ayakları, mahfuz topukları, selyaranlar, korkuluk ve tabliyesindeki yıkılma ve bozulmalar ile küçük göz açıklıklarını kapatan toprak dolgu gibi problemlerin bir an önce çözülmesi ve Ordu'nun tarihi ve kültür değerlerinden köprü mimarisi içerisindeki yerini kaybolmadan almasını temenni ediyoruz.

KATALOG NO: 3.6.3

YAPININ ADI : SARPDERE KÖPRÜSÜ

BULUNDUĞU YER : Ulubey Merkez Akoluk Mevkii

İNCELEME TARİHİ: 20.07.2014

FOTOĞRAF: 250-254

ÇİZİM : 43

1. KONUMU

Ordu Merkez, Ulubey İlçesi Akoluk Köyünde Karakocan Mahallesinde bulunmaktadır. Ordu-Ulubey-Mesudiye-Sivas Osmanlı Ulaşım ağı güzergahında ve Kervan yolu üzerinde olması sebebiyle önemli köprülerimizdendir (Foto.250).

2. TARİHÇESİ

Yapının üzerindeki kitabesi bulunmadığından banisi ve mimarı hakkında net bilgi bulunmamaktadır. Karayolları 7. Bölge Müdürlüğü'nün 2011-2012 yıllarında yaptığı onarım çaaışmalarında köprünün girişine koyduğu tabelada (Foto. 250-252) 19. Yy Osmanlı eseri yazmaktadır. Ancak yapım yılı hakkında net bilgi verememekteyiz. Yapım tekniği, dönem özellikleri ve yöredeki diğer tarihi önem arzeden köprülerle kıyaslandığında Osmanlı dönemini ve mimarisi yansıtan önemli ulaşım ağı köprülerimizden olduğunu söyleyebiliriz.

2.1. Kitabeler

Köprünün Kitabesi hakkında Ordu'nun eski yazılı kaynaklarında, Osmanlı arşivlerinde ve 1881/2 Trabzon Vilayet Salnamelerinde kitabesi hakkında bilgi verilmektedir. Ancak günümüzde köprü üzerinde kitabe bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve mimari

Köprü, kuzey-güney istikametinde, düzgün bir hat üzerinde olup tek gözlü yolu düzgün devam eden ve köprü çıkışı basamaklarla sağlanan köprüler grubuna girmektedir. Tek sivri kemerli açıklık ve yanlarda ana kayaya oturan yan ayaklar köprüyü oluşturmaktadır (Foto. 253).

Köprü, 15.50 m uzunluğunda, içten korkuluk kenarlarına kadar 4.25 m, 0.25 m korkuluk kalınlıklarıyla beraber 4.75 m genişliğinde ve yaklaşık zeminden köprü tabiliyesine kadar yaklaşık 10.10 m yükseliğindedir. Sivri kemerli açıklığın dere zemininden yüksekliği yaklaşık 8.60 m ölçülmüştür (Çiz.43 ;Foto.254).

Sivri kemerli açıklığın kenarları 0.35x0.55 m değişen ebatlarda sarı renkli düzgün kesme taşla yapılmış olup, tempan duvarları ise moloz taş ve kaba yonu

moloz taştan yapılmıştır. Köprünün batı cephesinde sivri kemerli açıklığın ayakları sarp kayaya alt tarafta kademeli çıkıntılar verilen düzgün kesme taştan yapılarak oturtulmuştur. Yapıda Karayollarının yaptığı son onarımla, sarı ve beyaz renli taş beraber kullanışmıştır.

Köprü korkulukları, köprü kenarları boyunca uzanıp 0.25 m kalınlığında ve 0.60 m yüksekliğindedir. Köprü üst koduyla yol kodu arasında fark olduğundan bu kot farkı köprüden yol koduna doğru çıkılan basamaklarla sağlanmıştır. Köprünün güney yönünde yol koduna çıkış, 25 basamaklı merdiven ve 2.45 m genişliğinde sahanlıkla sağlanırken, kuzey yönünde 38 basamak ve 0.70m genişliğindeki ara sahanlıkla sağlanmıştır. Her iki yöndeki basamaklar kesme taştan olup 0.35 genişlik 0.15 m yüksekliğinde yapılmıştır. Merdivenlerin başlangıç be bitiş noktalarına taştan baba yerleştirilmiştir.

3.2. Cepheler

Cephelere baktığımızda özgün olan sarı renkli düzgün kesme taş görülmektedir. Köprüde moloz taş ile kaba yonu moloz taş tempan duvarları ve köprü kemer ayaklarında kullanılırken, sivri kemer açıklığının kenarları, düzgün kesme taş ile örülmüştür. Kemer açıklığının ortasında kilit taşı bırakılmıştır (Foto.). Bağlayıcı malzeme olarak yapıda kireç harcı kullanılmıştır. Memba cephesinde kemer ayağı altında bulunan üçgenimsi selyaran cepheye hareketlilik kazandırmıştır .

Sivri Kemer açıklığının ayakları eğimli topoğrafyadan dolayı ana kayaya oturtulmuştur. Memba cephesinde kemer ayağının altında üçgen selyaran bulunmaktadır.

Ordu'nun tarihi ve kültür değerlerinden Osmanlı köprü mimarisi özelliklerini yansıtan Sarpdere köprüsünün Karayolları Bölge Müdürlüğü tarafından onarılıp Ordu kültür turizmine kazandırıldığı için teşekkür ederiz.

KATALOG NO: 3.6.4

YAPININ ADI : AKOLUK (KIZILİN) KÖPRÜSÜ

BULUNDUĞU YER : Ulubey Merkez Akoluk-Şahinkaya

İNCELEME TARİHİ: 20.06.2014

FOTOĞRAF: 255-259

ÇİZİM : 44

1. KONUMU

Ulubey Merkez, Akoluk köyünde yer almaktadır. Günümüzde Ordu Büyükşehir belediyesi tarafından yapılan yeni restorasyon çalışmasıyla, tarihi özelliğini korumaya devam etmektedir (Foto. 255).

2. TARİHÇESİ[189]

Yapının üzerindeki kitabesi Damarlı köyündeki camide[190] muhafaza altına alındığından günümüzde kitabesi mevcut değildir. Ne zaman kim tarafından yapıldığı hakkındaki bilgiyi Osmanlı arşivlerinin taranmasıyla ve son yapılan araştırmalar sayesinde edinebilmekteyiz. Köprünün onarım çalışmaları Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından yapılmıştır[191].

2.1. Kitabeler

Köprünün Kitabesi hakkında Ordu'nun eski yazılı kaynaklarında, Osmanlı arşivlerinde ve 1881/2 Trabzon Vilayet Salnamelerinde kitabesi hakkında bilgi verilmektedir. Ancak günümüzde köprü üzerinde mevcut olmayan kitabenin altıncı beyitinde cevher ebced ile tarih düşülmüştür. Buna göre "Her geçen hâzâ sırât-ı müstakîm" ibafotoinin rakam değeri 1263'e tekabül etmektedir. Kitabenin son beyitinde de mükerrer tarih düşülmüştür. "Mükâfât-ı 'isyânım ol-hayr kadîm" ibafotoi de 1260'a denk düşmektedir. Buna göre köprüyü Çelenkzade Mehmet Ağa'nın 1260/1263-1844/1847 senesinde yaptırmış olabileceği anlaşılmaktadır[192].

---

[189] Esin Özdemir, yapmış olduğu Yüksek lisans tez çalışmasında köprünün kitabesinin bulunmadığından ve banisi hakkında bilgi olmadığından bahsetmesine rağmen, Ordu Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet Ali Bayhan Kazı sempozyumunda sunacağı yayınlanmamış makalesinde Kitabenin Damarlı Köyü Camiinde muhafaza edildiğinden bahsetmektedir.

[190] Ahmet Ali Bayhan ve İlhan Ekinci.; ''Ordu Milas Yolu Kervan Yolları'', *XVII. Ortaçağ Sonrası ve Türk Dönemi Kazı lar ve Sanat Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* 2013.s.15-17.

[191] Karayolları Genel Müdürlüğü arşivinden edinilmiştir.

[192] Ahmet Ali Bayhan ve ark;*a.g.m.* s.15.18.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve mimari

Kızılin Köyü'nün sınırları çerisinde yer alan *Akoluk (Kızılin) Köprüsü*, Çelenkzade Hacı Mehmet Ağa tarafından yaptırılmıştır. Ordu ilinin en uzun kemer köprüsü olma özelliğine sahip olan ve XVIII. yüzyılda Ordu-Sivas kervan yolunun ulaşımı için yapılan yaklaşık 160 yıllık Akoluk Köprüsü, son yıllarda Karayolları Genel Müdürlüğü'nce fototore edilmiştir. Akoluk Köprüsü, Karadeniz'den İç Anadolu Bölgesi'ne giden ve Anadolu'daki İpek Yolu ağı ile buluşan bir yol üzerinde bulunduğu için 'İpek Yolu Köprüsü' adıyla da anıla gelmekte olup, Ordu sınırları içerisinde zamanımıza kadar ulaşabilmiş en gösterişli ve en uzun tarihi köprüdür.[193]

Düzgün bir hat teşkil etmeyen köprü, çok da düzgün olmayan bir 'S' çizecek şekilde tesis edilmiştir. Üçü küçük, biri büyük olmak üzere dört gözlü ve düz hatlı olmayan köprüler grubunda değerlendirilmektedir. Ana açıklık 11.60 m., sol tarafındaki 3.70 m., sağ tarafındakilerden birincisi 1.10 m., ikincisi ise 2,80 m. genişliğinde olup, hepsi sivri kemerlidir. Küçük kemerli açıklıklar, derenin yatağının genişliği sebebiyle tahliye amaçlı olarak yapılmış olmalıdır. Asıl kemerin zemin kodundan hayli yüksekte yer almaları bu düşünceyi desteklemektedir. 2.80 m. genişliğindeki köprü yolu, iki yandan 0.25 m. genişliğindeki taş korkuluklarla sınırlandırılmıştır. Kemerler düzgün kesme, diğer yerleri de moloz taş malzemeden inşa edilmiş olan köprünün kitabesi, Damarlı Köyü Camii'nde muhafaza altına alınmıştır (Foto 7). 0.60 x 0.90 m. boyutlarında yekpare bir taşa işlenmiş olan kitabe dokuz satırdan ibarettir:

O Çelenkzâde Mehmed Ağa kîm
Hânedân-ı Hapsamâna ez kadîm
Sıdkla îfây-ı hac itdi o da
İrişûb lütf-u Hüdâvend-i Rahîm
Bu mahalde nehr-i cârî üstüne
İki gözden yapdı bir cisr-i cesîm
Bir olub oğlu Hasan Ağa ile
Kıldılar itmâmını sa'y-ı kadîm
Ata oğul oldular ashâb-ı hayr
Anları me'cûr îde Rabbü'r-Rahîm
Vâmıkâ cevher gibi târîh dîdi
Her geçen hâzâ sırât-ı müstakîm

[193] *Ordu'97,* s. 124; Esin Özdemir, *Ordu ve İlçelerindeki Türk Dönemi Mimari Eserleri* (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Genel Sanat Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2011, s. 83-84; *81 İlde Kültür ve Şehir Ordu*, s. 134.

Oldu kibriyâ … ile hazânım …

Ecel gitdi dünyâdan el-tab’-ı selîm

Kıldı bünyâd-ı ta’mîr oğlu Hasan

Muvaffak eyledi itmâmını Hazret-i Rabbü’l-Kerîm

Mükerrer dîdi Rızâ ta’mîre târîh

Mükâfât-ı ‘isyânım ol-hayr kadîm

3.2. Cepheler

Cephelere baktığımızda özgün olan sarı renkli kesme kalker taşlarının son onarımlarla yenilendiği görülmektedir.

KATALOG NO: 3.6.5

YAPININ ADI : KESTANE KÖYÜ DEĞİRMENYANI KÖPRÜSÜ

BULUNDUĞU YER : Gülyalı Merkez Kestane Köyü

İNCELEME TARİHİ: 19.07.2013

FOTOĞRAF: 260-263

ÇİZİM : 45

1. KONUMU

Ordu İli, Gülyalı İlçesi Kestane Köyü Değirmenyanı Mevkiinde eğimli bir topoğrafya üzerinde yer almaktadır. Köy halkının merkezle olan ulaşımı sağladığı için günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır (Foto.260-261).

2. TARİHÇESİ[194]

Yapının üzerindeki kitabesi bulunmadığından banisi ve mimarı hakkında net bilgi bulunmamaktadır. Yapım tekniği, dönem özellikleri ve yöredeki diğer tarihi önem arzeden köprülerle kıyaslandığında Osmanlı dönemini ve mimarisi yansıtması bakımından XIX. Yy sonu XX. Yy başına tarihlendirebiliriz.

2.1. Kitabeler

Köprünün üzerinde herhangi bir yazıt veya kitabe bulunmamaktadır. Kitabesi hakkında Ordu'nun eski yazılı kaynaklarında yer alan bir bilgide mevcut değildir.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve mimari

Ordu İli Gülyalı İlçesi Değirmenyanı Mevkiinde yer alan köprü, yaklaşık olarak 13.00 m uzunluğunda, 4.00 m genişliğinde ve dere yatağından yaklaşık 7.40m yüksekliğindedir (Çiz. 45 ;Foto. 260).

Köprü, kuzey-güney istikametinde, düzgün bir hat üzerinde olup çift gözlü sivri kemerli yolu düzgün devam eden köprüler gurubuna girmektedir (Foto.). Çift sivri kemerli açıklık ve yanlarda ana kayaya oturan köprünün kemer kenarları düzgün kesme taştan yapılmıştır.

Sivri kemerli açıklığın kenarları 0.35x0.55 m değişen ebatlarda sarı renkli düzgün kesme taşla yapılmış olup, tempan duvarları ise moloz taş ve kaba yonu moloz taştan yapılmıştır (Foto. 262). Sivri kemer açıklığı yanlarda tempan duvarları hizasında yer almaktadır.

[194] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

Köprünün üst tabiliyesi köy halkının ulaşımı için sonradan beton dökülerek genişletilmiş olup köprü kenarlarına sonradan demir korkuluk yapılmıştır.

3.2. Cepheler

Cephelere baktığımızda sarı renkli düzgün kesme taş görülmektedir. Köprüde moloz taş ile kaba yonu moloz taş tempan duvarları ve köprü kemer ayaklarında kullanılırken, sivri kemer açıklığının kenarları, düzgün kesme taş ile örülmüştür. Kemer açıklığının ortasında kilit taşı bırakılmıştır. Bağlayıcı malzeme olarak yapıda kireç harcı kullanılmıştır.

Sivri Kemer açıklığının ayakları eğimli topoğrafyadan dolayı ana kayaya oturtulmuştur.

Ordu'nun tarihi ve kültür değerlerinden Osmanlı köprü mimarisi özelliklerini yansıtan Gülyalı İlçesi Değirmenyanı Kemer köprüsünün Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce veya Karayolları Bölge Müdürlüğü tarafından onarılıp Ordu kültür turizmine kazandırılmasını umuyoruz.

KATALOG NO: 3.6.6

YAPININ ADI : KESTANE KÖYÜ DAYINLI KÖPRÜSÜ

BULUNDUĞU YER : Gülyalı Merkez Kestane Köyü

İNCELEME TARİHİ: 19.07.2013

FOTOĞRAF: 264-267

ÇİZİM : 46

1. KONUMU

Ordu İli, Gülyalı İlçesi Kestane Köyü Dayınlı Mevkiinde eğimli bir topoğrafya üzerinde yer almaktadır. Köy halkının merkezle olan ulaşımı sağladığı için günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır (Foto.264).

2. TARİHÇESİ[195]

Yapının üzerindeki kitabesi bulunmadığından banisi ve mimarı hakkında net bilgi bulunmamaktadır. Yapım tekniği, dönem özellikleri ve yöredeki diğer tarihi önem arzeden köprülerle kıyaslandığında Osmanlı dönemini ve mimarisi yansıtması bakımından XIX. Yy sonuna tarihlendirebiliriz.

2.1. Kitabeler

Köprünün üzerinde herhangi bir yazıt veya kitabe bulunmamaktadır. Kitabesi hakkında Ordu'nun eski yazılı kaynaklarında yer alan bir bilgide mevcut değildir.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve mimari

Ordu İli Gülyalı İlçesi Dayınlı Mevkiinde yer alan köprü, tek gözlü sivri kemerli köprü grubuna girmektedir (Çiz. 46 ;Foto.264).

Köprü, kuzey-güney istikametinde, düzgün bir hat üzerinde olup yanlarda ana kayaya oturan köprünün kemer kenarları düzgün kesme taştan yapılmıştır.

Sivri kemerli tek açıklığın kenarları 0.35x0.55 m değişen ebatlarda sarı renkli düzgün kesme taşla yapılmış olup, tempan duvarları ise moloz taş ve kaba yonu moloz taştan yapılmıştır (Foto.265-266). Köprü günümüzde sarmaşıklarla kaplı olduğundan detaylı araştırma yapılamasa da yapı izlerinden ve yapım tekniklerinden değerlendirme yapılabilmiştir. Sivri kemer açıklığı yanlarda tempan duvarları hizasında yer almaktadır.

---

[195] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi; Ordu Kültür ve Turizm Müdürlüğü envanteri.

Köprünün üst tabiliyesi köy halkının ulaşımı için sonradan beton dökülerek genişletilmiş olup köprü kenarlarına sonradan köy halkı tarafında yığma taşlarla korkuluk yapılmıştır (Foto. 267).

3.2. Cepheler

Cephelere baktığımızda sarı renkli düzgün kesme taş görülmektedir. Köprüde moloz taş ile kaba yonu moloz taş tempan duvarları ve köprü kemer ayaklarında kullanılırken, sivri kemerli tek açıklığının kenarları, düzgün kesme taş ile örülmüştür. Kemer açıklığının ortasında kilit taşı bırakılmıştır (Foto. 265). Bağlayıcı malzeme olarak yapıda horasan harcı kullanılmış olabileceği tahmin edilmektedir.

Sivri Kemer açıklığının ayakları eğimli topoğrafyadan dolayı ana kayaya oturtulmuştur. köprü üzerinde herhangi bir süsleme öğesi bulunmazken günümüzde halk tarafından halâ kullanılmaktadır.

Ordu'nun tarihi ve kültür değerlerinden ve Osmanlı köprü mimarisi özelliklerini yansıtan Gülyalı İlçesi Dayınlı Kemer köprüsünün, Gülyalı ve yakın İlçelerdeki yok olmakla karşı karşıya kalmış kemer köprüler iele birlikte Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce veya Karayolları Bölge Müdürlüğü tarafından onarılıp Ordu kültür turizmine ve köprü mimarisine kazandırılmasını umuyoruz.

KATALOG NO: 3.6.7

YAPININ ADI : BAŞGOTANİ KÖPRÜSÜ

BULUNDUĞU YER : Kabadüz

İNCELEME TARİHİ: 18.07.2014

FOTOĞRAF: 268-271

ÇİZİM : 47

1. KONUMU

Ordu İli, Kabadüz İlçesinde, Melet ırmağının Mesudiye ile Kabadüz ilçelerini birbirinden ayırdığı sınır üzerinde ulaşımı zor olan topoğrafyada konumlanmıştır.

2. TARİHÇESİ[196]

Yapının üzerinde herhangi bir yazıt veya tarih olmadığından yapım tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak yöre halkının bilgilendirmesinde ve Karadeniz bölgesinin zor topoğrafyasında sıkça rastlanan ahşap köprü mimarisi incelendiğinde, 1875-1880 arasında olabileceği tahmin edilmektedir. Halk arasında ‘‘*başkotanı deretam’’* köprüsü olarakta bilinmektedir.

2.1. Kitabeler

Köprünün üzerinde herhangi bir yazıt veya kitabe bulunmamaktadır. Kitabesi hakkında Ordu’nun eski yazılı kaynaklarında yer alan bir bilgide mevcut değildir.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Plan ve mimari

Ordu İli Kabadüz İlçesi’nde Melet ırmağı üzerinde, Kabadüz ve Mesudiye ilçelerinin yerleşim birimlerinde ulaşımı sağlamak amacıyla tamamen ahşap malzemeden yapılmış köprüdür.

Köprü, 20.00m genişliğinde, 2.00m genişliğinde iki ilçenin sınırında tek açıklıklı asma ahşap köprü grubunda değerlendirebiliriz (Çiz. 47;Foto.268).

Köprü, kuzey-güney istikametinde, düzgün bir hat üzerinde, yanlarda ahşap ayakların ana kayaya oturmasıyla yapılmış olup estetik anlayışla ahşap köprü mimarisinin en ilgi çekici köprülerindendir.

Köprünün üst tabiliyesi, boylamasına uzanan ahşap kütük kirişlerin üzerine ahşap tahtaların döşenmesiyle oluşturulmuştur. Yapının tam ortasından ahşap latalı

[196] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi; Ordu Kültür ve Turizm Müdürlüğü envanteri.

dikdörtgen çerçevenin köşelerine, köprü kenarlarının başlangıç ve bitiş noktalarından uzatılan üçgen makasların tutturulmasıyla yapılmıştır. Dikdörtgen çerçeve, üçgen makas boyunca değişen boyutlarda düşey olarak devam etmekte olup, bir bakıma korkuluk görevi de görmektedir. Köprünün bitiş noktalarının altında, dıştan öne doğru kademeli olarak azalan boyutta üst üste yerleştirilmiş ahşap kütüklerin oluşturduğu ahşap kaide yer almaktadır. Kütük kaideler moloz taş tan örülmüş duvarlara ve oradan ana kayaya oturmaktadır. Geleneksel asma ahşap mimarisinin büyük bir incelikle kullanıldığını görmekteyiz (Foto. 270-271).

3.2. Cepheler

Cephelere baktığımızda düzgün kesilmiş ahşap malzmeler görülmektedir. Köprüde ahşap kütükler ve makas görevi gören ahşap çerçeve latalar kullanılmıştır. Bağlayıcı malzeme olarak yapıda çantı tekniğiyle beraber yer yer çivi kullanılmıştır.

Tarihi Ahşap köprü, Ordu'nun tarihi ve kültür değerlerinden olup Klasik Osmanlı köprü mimarisi anlayışında olması bakımından önemli olup, bu tür estetik anlayışla ulaşım sağlayan yöredeki köprülerin koruma altına alınmasını temenni ediyoruz.

3.7. KAMU YAPILARI

KATALOG NO: 3.7.1

YAPININ ADI : KAYMAKAMLIK (NÜFUS MÜD.) BİNASI

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 01.09.2014

FOTOĞRAF: 272-278

ÇİZİM : 55-56

1. KONUMU

Ordu Merkezde, Saray Mahallesinde Kışla Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Tarihi Hamidiye Camii'nin kuzeybatısında yer alan yapı, Sivil Mimari eserlerimizin yoğun olduğu bir güzergâh üzerindedir (Foto.272).

2. TARİHÇESİ

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bilgi yoktur. Ancak yapının mimari özelliklerinden XIX. Yüzyılın sonunda yapıldığı düşünülmektedir.

2.1. Kitabesi

Yapının inşa kitabesi yoktur.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

İl merkezinde yer alan yapı, yakın tarihe kadar Nüfüs Müdürlüğü binası olarak kullanılmaktaydı. Ancak Ordu'nun günümüzde Büyükşehir Belediyesi olmasından sonra Altınordu Kaymakamlık binası olarak hizmet vermektedir.

Ordu'da Kamu binaları içerisinde taş işçiliğinin estetik anlayışla bütünleştiği bir yapı olan Kaymakamlık binası, plan düzeni ve detaylı işçiliği ile göz doldurmaktadır. Dikdörtgen biçimli, kuzey-güney doğrultusunda uzanan, bodrum ve ikişer katlı iki bölümden meydana gelen yapının giriş kapısı Kışla Caddesine açılmaktadır .

3.2. Plan ve mimari

İki katlı olan yapı, kuzey-güney doğrultulu dikdörtgen planlı olup 17.00x8.00m ölçülerinde bir alana oturmaktadır. (Çiz. 56).

Yapının doğu cephesinden 11 basamakla çıkılan tek giriş kapısı bulunmaktadır. Yapının iki katlı olarak düzenlenmiş ve her yönden rahatlıkla

görülebilen cephelerinde, simetrik olarak yerleştirilen bol miktarda pencere bulunmaktadır.

İç mekanda odalar, ortada birbirini dik olarak kesen çapraz eksenli iki koridorün köşelerine simetrik olarak yerleştirilmiştir. Batı yöndeki hol üst kata çıkış merdivene açılmakta olup merdivenin aly katında çay ocğı olarak hizmet vermektedir. Ancak 2014 yılı itibariyle günümüzde Kaymakamlık binası olarak kullanılmaya başladığından farklı fonksiyona çevrilmiştir. Odalar holün kuzey ve güneyine yerleştirilmiştir**.**

Zemin katta girişin hemen yanında depo, deponun hemen yanında arşiv bölümleri bulunmaktadır. Zemin kat, ara bölmelerle farklı işlevlere bölünmüş durumdadır. Orta bölümde ikişer adet ve pencere aralarında duvara bitişik betonarme kolonlar bulunmaktadır (Foto.276). Zemin katın güneybatı köşesinde üst kata çıkılan 15 basamaklı ‘‘L’’ biçimli merdiven bulunmaktadır (Foto. 277). Üst kat tek bir mekân olarak düzenlenmiş durumdadır. Üst katta il Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü olarak kullanılan kısım günümüzde kaymakamlık birimleri olarak kullanılmaktadır. Üst katta holün iki yanında kaymakamlık odası olarak kullanılmakta olan oda mevcuttur[197].

3.3. Cepheler

Yapının doğu cephesi iki bölümlü bir görünüm sergilemektedir. Ortada giriş kapısının iki yanındaki üçer adet pencerelerin yanlarında cepheden hafif çıkıntı yapmış yatay silmeler cepheyi yatayda uzanan iki bölüme ayırmıştır. İki kat arasını belirleyen yatay silmeler cephe boyunca uzanmaktadır (Foto. 273). Doğu cephede iki yer alan giriş kapısı basık kemerli ve yanındaki pencerelerle aynı hizadadır. Giriş kapısının her iki yanında alt kat hizasında yer alan pencereler üst kat pencerelerine göre daha büyük düzenlenmiş görünmektedir. Alt kat pencereleri yuvarlak kemerli ve taş söveli, dikdörtgen formunda iken, üst kat pencereleri ise düz atkı ve taş söveli olup dışa çıkıntılı denizlikler dikkat çekmektedir (Foto.275). Cephenin köşeleri, cephe yüzeyinden dışa çıkıntılı olarak pilastırla geçilmiş olup saçak hizasındaki silmeler, çift sıra kademeli yatay bordürün kuşattığı kaideleri kuşatmaktadır.

Yapının batı cephesinde yer alan pencerelerin alt kat hizasındakiler yuvarlak kemerli, üst kat hizasındakiler ise basık kemerli olup, toplam onüç adet pencere dizisi yer almaktadır. Zemin katta altı, birinci katta yedi pencere bulunmaktadır. Bu cephede de yatay silme iki kat arasını belirgin bir şekilde ayırmaktadır. Yapının batı cephesinde yapıya ilave edilmiş dışa çıkıntılı kareye yakın bir bölüm yer almakta olup tuvalat birimleri bulunmaktadır. Bu bölümün batı duvarında üç adet taş söveli ve demir şebekeli pencere yer alırken, güney duvarında daha büyük taş söveli dikdörtgen formlu pencere bulunmaktadır. Yapının bu bölümünün duvarları kaba yonu moloz taşla, köşeleri ise düzgün kesme taşla örülmüş olup ‘‘S’’ biçimli yatay bordürlerin kuşattığı saçak hizasıyla sonlandırılmış ve üzeri düz betonarme ile

[197] Bu odanın , binanın Valilik binası olarak kullanıldığı Cumhuriyetin ilk yıllarında Mustafa Kemal Atatürk’ün 19 Eylül 1924 tarihinde Ordu’yu ziyaret ettiği ve dönemin Vali vekili RıfatBey tarafından kendisine ilin sorunları hakkında bilgi verildiği oda olarak kayıtlara geçmiştir. ; A.g.e. s.104.

örtülüp üst kat terası oluşturulmuştur. Cephenin köşeleri, cephe yüzeyinden dışa çıkıntılı olarak pilastırlarla geçilmiş olup saçak hizasındaki silmeler, çift sıra kademeli yatay bordürün kuşattığı kaideleri kuşatmaktadır.

Yapının kuzey cephesi de yatay silmelerle iki bölümlü olarak düzenlenmiştir. İki kat arasını belirleyen silmeler cephe boyunca yatayda uzanmaktadır. Kuzey cephesinde alt katta üç, üst katta üç olmak üzere toplan altı adet pencere yer almaktadır. Pencereler, alt katta yuvarlak kemerli taş söveli iken üst katta basık kemerli ve taş sövelidir. Pencereler, doğu ve güney cephesinde olduğu gibi ‘‘S’’ kıvrımlı profil ve saçak silmelerin cephe boyunca döndüğü çatı saçağıyla sonlandırılmıştır. Cephenin köşeleri, cephe yüzeyinden dışa çıkıntılı olarak pilastırlarla geçilmiş olup saçak hizasındaki silmeler, çift sıra kademeli yatay bordürün kuşattığı kaideleri kuşatmaktadır.

Yapının güney cephesi de kuzey cephesiyle ayni mimari karekteristik özelliklere sahip olup simetrik bir anlayış hakimdir. Alt katta yuvarlak kemerli üç, üst katta basık kemerli taş söveli üç adet pencere yer almaktadır.

Yapının tüm cephelerinde, kaba yonu moloz taş kullanılmış olup, köşelerde düzgün kesme taş kullanışmıştır. Yapının üzeri ise saçak silmelerinin üzerinde yaklaşık 0.70 m yüksekliğinde parapet duvarı örülmüş olup, kırma çatı ile kapatılmıştır.

Yapı süsleme açısından oldukça sadedir. Binada yer alan süslemeler de; cephelerde yer alan silme, korniş ve pilastırlar şeklindeki mimari süslemelerdir. Dış cephede sarı renkli kaba yono moloz taş kullanılmış olup bağlayıcı malzeme olarak kireç taşı kullanışmıştır.

KATALOG NO: 3.7.2

YAPININ ADI : 19 EYLÜL İLKÖĞRETİM OKULU

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 04.09.2012

FOTOĞRAF: 279-286

ÇİZİM : 57-59

1. KONUMU

Ordu Merkezde, Düz Mahallede Sinema ve Fidangör Caddesi üzerinde yönleri bulunan bir alanda yer almaktadır. Tarihi Düz Mahalle Kilisesinin hemen çaprazına düşen yapının yoğun bir yaya aksı üzerinde bulunan önem arzeden eğitim yapılarımızdandır (Foto.279).

2. TARİHÇESİ[198]

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bilgi yoktur. Ancak yapının mimari özelliklerinden XIX. Yüzyılın sonlarına, XX. Yy'nın ilk yarısına tarihlendirebiliriz.

2.1. Kitabesi

Yapının inşa kitabesi yoktur.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

İl merkezinde yer alan yapı, Ordu'nun ilk yerleşim dokusunun yoğunlaştığı mahalle aksında olması sebebiyle önemli olup, günümüzde sonradan yapıya eklemeler olsa da hala eğitim yapısı işlevini sürdürmektedir.

3.2. Plan ve mimari

Dikdörtgen biçimli, kuzey-güney doğrultusunda uzanan, bodrum ve üç katlı olan yapının giriş kapısı, okul bahçesi ve oradan fidangör caddesine açılmaktadır (Çiz. 57 ;Foto. 279).

Üç katlı olarak inşa edilmiş olan yapıya[199], doğu cephesinde yer alan yuvarlak kemerli kareye yakın, dört sütunla taşınan markiz altından girilmektedir.

---

[198] Yapı, değişik kaynaklarda mimari Üslup olarak 20.yy'a tarihlenmiş olsada, eski resimlerine baktığımızda ve yakın illerdeki tarihi eğitim yapılarını, merdivenlerini, kullanılan yapım tekniği ve mimari özelliklerini kıyasladığımızda Geç Osmanlı dönemini ve Cumhuriyetin ilan edildiği dönem içinde değerlendirebiliriz. Ordu'nun önemli kültürel ve tarihi eğitim yapısı olmasından dolayı araştırma kapsamına alınmıştır.

Giriş kapısının her iki yanında üzerinde basit anlayışta sütün başlığı bulunan ve duvara bitişik iki sütun yer almakta olup, kapının etrafı düzey bordürle kuşatılmıştır. Ancak yapı günümüzde sıvalı ve boyanmış olduğundan bu bordürle ve sütun başlıkları gölgede bırakılmıştır (Foto. 280). Okul zemin koduyla bahçe zemin kodu arasında fark olduğundan yapıya yedi basamaklı yanlara doğru genişleyen merdivenle girilmektedir.

Yapının iç mekanında girişte yer alan holün sağında ve solunda sınıflar yer almaktadır. Girişin hemen sağında müdür yardımcısı odası yer alırken, zeminde eşit boyutlarda üç sınıf yer almaktadır. Sınıflarda ki pencere düzenleri yapının her cephesinde simetri anlayışına göre dizilmişlerdir.

Yapının birinci katına ‘‘U’’ merdivenle çıkılmaktadır. Yapının eski fotoğraflerinde bu merdivenin üç kollu ve ahşap bir merdiven olduğu görülmektedir. Bu ahşap merdiven zamanla yıkılıp yerine betonarme merdiven yapılmıştır[200].

Birinci kat çıkış yönünde, batı cephesine beş basamaklı merdivenle çıkılan ara kat yer almaktadır. Muhtemelen sonradan yapının batı cephesine sonradan bu kat ilave edilmiştir. Birinci katta yer alan holun her iki yanında sınıflar ve müdür odası yer almaktadır.

Yapının en üst katında da sınıflar mevcut olup bu katın yapıya sonradan ilave edildiği, orjinalinde yapının iki katlı olduğundan bahsedilmektedir.

Yapı, 1.50 m yükselikte bahçe duvarı ve üzerinde demir korkuluklarının yer aldığı bahçe duvarının çevrelediği avlu içerisindedir (Foto.280-281).

3.3. Cepheler

Batı ve doğu cepheleri simetrik olup, cephelerin ortasında birer giriş kapısı bulunmaktadır. Doğu cephenin ortasındaki asıl giriş kapısıdır. Kapıya yedi basamaklı bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Giriş kapısının üzerinde yuvarlak kemerli açıklık ve dört sütun üzerine oturan markiz kısmı bulunup, üzeri saçak silmelerinin kuşattığı teras çatıyla sonlandırılmıştır.

Giriş cephesinin her iki yanında, zemin kat hizasında taş söveli, dikdörtgen biçimli dört adet pencere, birinci kat hizasında aynı tipte taş söveli dört adet pencere ve markizin üzerine açılan bir adet kapı ve en üst katında da beş adet pencere bulunmaktadır (Foto. 279).

Kuzey cephede, her kat hizasında altışar adet toplam 18 adet pencere bulunmaktadır. Bu cephenin batı tarafında yapıya sonradan ilave edilen ek binanın sağır olan cephesi uzanmaktadır. Güney cephesindede kuzey cephesinin simetriği

---

[199] Orjinalinde yapının iki katlı olduğu, sonradan 3. Katın ilave edildiği eski resimlerinden görülmektedir.

[200] Yapının eski resimlerinde, üç kollu ahşap merdivenle üst kata çıkılması , ahşap süslemeli tavana sahip olması v.b.mimari özelliklere sahip olması,eğitim yapısı dışında farklı bir işlev altında faaliyet göstermesi bakımından tarafımca düşündürücü olmuştur.

olan bir pencere düzenlemesi bulunup, sonradan yapılan ek bir bölüm cephenin bir kısmını kapatmış durumdadır.

Yapının batı cephesi , sonradan ilave edilen ek binayla kapatılmış olsa da özgünlüğünü yitirmemiştir.

Giriş aksında, yuvarlak kemerli açıklıkta yer alan Sütunlar duvardan yarım daire şeklinde dışa çıkıntı yapmış ve sütun başlıkları kademeli bir şekilde belirtilmiştir. Katlar arası da cepheden dışa çıkıntılı bir şekilde yapılmış silmelerle belirlenmiştir. Cephede yer alan yatay silme yapıyı yatayda iki bölüm halinde göstermiş ve cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

Cephelerde yer alan pencerelerin tamamı simetrik olarak yerleştirilmiştir. Yapıdaki pencerelerin etrafı da çok ince tek sıra halinde kesme taşla çevrelenmiştir. Pencereler düz atkılı ve taş söveli olarak yapılmış olup cepheler renkli bir görünüme kavuşmuştur.

Yapının giriş cephesinde, merdivenlerin seviyesinden başlayıp tavana kadar devam eden dört sıra halinde bulunan ve çıkıntılı olarak yapıldığından kabartma görünümlü olan pilastırlar ve herhangi bir taşıyıcı özelliği olmayan gömme sütunlar süsleme unsurlarıdır. Pilastırların altlarında ve üstlerinde kare şeklinde altlıklar bulunmaktadır. Pencere altlıklarında yine geometrik şekiller yapılmıştır.

Yapının bütünü sıvalı ve sonradan boyalı olduğundan kullanılan orijinal malzeme hakkında net fikir olunmazken, köşelerde zigzaglı pilastırlar ve silmeler yapıda dikkat çekmektedir.

Yapının üzeri ise, dışarı yaklaşık 0.50 m genişlikte saçak çıkan kiremit kaplı kırma çatı ile kapatılmıştır.

Yapı süsleme açısından oldukça sadedir. Binada yer alan süslemeler de; cephelerde yer alan silme, korniş ve pilastırlar şeklindeki mimari süslemelerdir.

3.8. KONAKLAR VE EVLER

3.8.1. KONAKLAR

KATALOG NO: 3.8.1.1

YAPININ ADI : PAŞAOĞLU (ETNOĞRAFYA MÜZESİ) KONAĞI

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 04.09.2012

FOTOĞRAF: 287-297

ÇİZİM : 60-62

1. KONUMU

Ordu Merkezde, Selimiye Mahallesinde Taş Ocak Caddesi ile Erkoçak Sokağın keşiştiği kavşakta Boztepe'ye çıkış güzergahı üzerinde yer almaktadır (Foto. 287-290).

2. TARİHÇESİ

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bilgi yoktur. Ancak yapının mimari özelliklerinden XIX. Yüzyılın ikinci yarısına (M.1896) tarihlendirebiliriz. Paşaoğlu Hüzeyin Efendi tarafından yaptırılmış olup uzun yıllar Özel Mülkiyetli konak olarak kullanılmış, günümüzde ise kamulaştırılmış olup Etnoğrafya Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Paşaoğlu Konağı; Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 1982 yılında kamulaştırılmış, 1987 yılında onarımı tamamlanan konak "Paşaoğlu Konağı ve Etnografya Müzesi" olarak hizmete açılmıştır[201].

2.1. Kitabesi

Yapının inşa kitabesi yoktur.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

İl merkezinde yer alan yapı, Ordu'nun Selimiye Mahallesinde, Ordu'nun en önemli tepesi olan Boztepe yolu güzergahında yer almaktadır.

[201] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

3.2. Plan ve mimari

XIX.yy sivil mimarimizin en güzel örneklerinden olan Paşaoğlu Konağı, kuzey-güney doğrultusunda uzanan, üç katlı olan yapının giriş kapısı, Erkoçak sokağa açılmaktadır.

Yapının, kuzey, doğu ve batı cephesinden girilen üç kapısı bulunmaktadır. Doğu cephesi ile batı cephesi arasında, eğimli araziden kaynaklanan kot farkı, yapının giriş kapılarında hissedilmektedir. Zemin kata, doğu cepheden yol kodundan girilmekte olup, yapının birinci katına ise kuzey cephesinden yaklaşık 18 basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır (Foto.289). Birinci kata ayrıca yapının batı cephesinden avlu içerisinden geçişte sağlanmıştır (Foto. 292).

Konak, Ordu'nun sivil mimarileri içinde en güzel taş işçiliğine sahip olup, bahçesi ile birlikte yaklaşık olarak 625 m2 lik bir alana yayılmıştır. Konağın, taşları Ünye taş ocaklarından, ahşap malzemesi Romanya'dan, yapımı ise İstanbullu bir usta tarafından gerçekleşmiştir[202]. süslemeler yapının cephelerinde dikkat çekmektedir. Birinci ve ikinci katı ayıran yat

Yapı, plan olarak açık avlulu bir şema içerir Avlusunun uzun kenarı kuzey-güney doğrultulu olup, kareye yakın biçimdedir (Çiz.60). Avluda yer alan batı yönündende bir giriş vardır. Avlunun ortasında, fıskiyeli bir havuz ve günümüzde ahşap çatı altına alınmış orijinal bir taş ocak bulunmaktadır (Foto. 289). Zemini, siyah bazalt taştan oluşturulmuştur. Avlu batı kanadın kuzeyinde tuvalet ve mutfak yer alır.

Zemin katı idare olarak kullanılan binanın, birinci katı Etnografik eserler seksiyonu olarak düzenlenmiştir. Bu bölümde silahlar, takılar, kadın ve erkek giysileri v.b. eşyalar sergilenmektedir. İkinci kat ise Sofa, Paşa Nine odası, Günlük oda, Misafir Odası, Yatak odası, Yüklük gibi düzenlemelerle yöresel 19. yüzyıl konağının özelliklerini aksettirmektedir.

Paşaoğlu Konağının zemin katı taş döşemelidir. Birinci ve ikinci katlarda taban ahşap olup tavan ise ahşap kaplamalı olarak yapılmıştır. Konağın üst katında dışa bakan sofanın ahşap tavanı üzerine yağlıboya desenlerle süslemesi dikkat çekmektedir. Tavanın ortasında baklava dilimli bitkisel motifler yer almakta olup, köşelerdeki madalyonlar içine çeşitli manzaralar fotomedilmiştir. Bu katta bulunan banyoda desenli çiniler kullanılmıştır.

Konağın iç mekân duvarlarında yaklaşık olarak eşit boyutlarda ve simetrik anlayışta yerleştirilmiş dikdörtgen biçimli pencere düzenlemesi yer almaktadır. Pencereler alt ve üst katta , kesme taştan yapılmış olup, dışarıdan estetik demir figürlerin işlendiği şebeke ile kapatılmıştır. Pencereler kesme taş söveli olarak büyük boyutlarda ve kenarları bol süslemeli olarak yapılmıştır (Foto. 294)

[202] Ordu'97, ; Ordu'nun Tarihi ve Turistik Değerleri..

3.3. Cepheler

Yapının batı ve doğu cepheleri simetrik olup, cephelerin ortasında birer giriş kapısı bulunmaktadır. Ancak batı cephedeki ve avludan girilen sade ve süslemesiz kapının sağ tarafında daha küçük boyutlu kare biçimli pencerelere yer verilmiştir. Doğu cephenin ortasındaki giriş kapısından zemin kata girilmektedir (Foto. 289). Giriş kapısının üzerinde dikdörtgen bir niş içerisinde demir şebekeli pencere mevcuttur. Giriş kapısının her iki yanında alt kat hizasında dört adet taş söveli pencere yer alırken, birinci kat hizasında dikdörtgen biçimli ve üstü saçaklı demir şebekeli beş adet pencere dizisi, ikinci kat hizasında ise yine aynı mimari karekteristikte beş adet pencere düzenlemesi yer almaktadır (Foto. 294). Yapı, silme ve profillerin kuşattığı saçak bordürlerinin ve bordürlerin altında eli böğründe biçimli düşey taş süslemelerin dizildiği çatıyla sonlandırılmıştır

Konak, birinci ve ikinci kat hizasını ayıran yatay silmelerle üç bölümlü bir görünüm kazanmakta, köşelerindeki kaideli ve duvara hafif gömülü sütun başlıklı yarım sütunlarıyla, üstü saçaklı ve taş söveli pencere düzenlemeleriyle, bitkisel motifli konsollarla oluşturulan kompozisyon öğeleriyle taş işçiliğinin sergilendiği bir yapıdır.

Yapının birinci katına, kuzey cephesinde, yol kodundan tek basamakla yükseltilmiş, kesme taştan yapılmış dikdörtgen bir çerçeve içinde yer alan çift kanatlı demir parmaklıkla alt sahanlığa ulaşılmakta, buradan da ‘‘L’’ biçimli yaklaşık 18 basamaklı merdivenle çıkılan üst sahanlık kodundan giriş sağlanmaktadır.

Giriş cephesinin her iki yanında, ön tarafta dikdörtgen bir kaide üzerine oturan, korent tarzı sütun başıklarının ve kergir yaprağı motiflerinin bezendiği, düşey yivlerle oluşturulan silindirik gövdeli iki adet sütun yer alıp üzerinde saçak silmelerinin kuşattığı giriş markizi bulunmaktadır. merdiven ve markizin etrafında düşey kıvrımlı taşların oluşturduğu taş korkuluklar yer almaktadır. Basık kemerli giriş kapısının her iki yanında ise , duvara bitişik helezon tarzı yivlerin dönerek çevrelediği, korent tarzı sütun başıklarının ayrı bir renk kattığı iki adet sütun bulunmaktadır. sütunlarla basık kemerli kapının üzerleri bitkisel motifli ve lale motifli çiçek motifleriyle ve desenleriyle süslenmiştir.

Ana giriş kapısının ve ‘‘kergir‘‘ yapraklı bitkisel motiflerin süslediği sütunların yer aldığı kuzey cephede, birinci kat hizasında üç adet büyük, iki adet kçük boyutlu taş söveli pencere, ikinci kat hizasında dört adet büyük boyutlu, iki adet küçük boyutlu pencere dizesi yer almaktadır.

Güney cephesinde de kuzey cephesinin simetriği olan bir pencere düzenlemesi bulunmakta olup cephe yatay silmeler, köşelerdeki başlıklı duvara gömülü yarım sütunlar, ters testere dişli bordür ve saçak silmelerinin kuşattığı ve sonlandırıldığı çatı kısmı ile zenginleştirilmiştir.

Yapının batı cephesinde , birinci kat kodunda avludan girilen, kademeli ve iç içe geçmiş dikdörtgen çerçeve içinde yer alan kapı ile kapının her iki tarafında büyük boyutta birer adet pencere, ikinci kat hizasında ise aynı özelliklerde taş söveli üç adet pencere dizisi yer almaktadır (Foto.292).

Giriş aksında, basık kemerli açıklıkta yer alan Sütunlar duvardan yarım daire şeklinde dışa çıkıntı yapmış ve sütun başlıkları kademeli bir şekilde belirtilmiştir. Katlar arası da cepheden dışa çıkıntılı bir şekilde yapılmış silmelerle belirlenmiştir . Cephede yer alan yatay silme yapıyı yatayda üç bölüm halinde göstermiş ve cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

Cephelerde yer alan pencerelerin tamamı simetrik olarak yerleştirilmiştir. Yapıdaki pencerelerin etrafı da çok ince tek sıra halinde kesme taşla söveli olarak çevrelenmiştir. Cephelerde yer alan pencerelerin kenarları ve üzeri ikinci kat düzenlenmesinde farklılık göstermektedir. Pencerelerin kenarları çift kademeli kaide üzerinde duvara gömülü sütun ve korent tarzı başlıklı olarak düzenlenirken, üst tarafı ise taşa kabartmalı yıldız motiflerinin işlendiği yan yana bitişik dikdörtgen pano ile pano üzerindeki silmelerin ve bitkisel motiflerin süslediği üst saçak ile sonlandırılmıştır .

Yapının giriş cephesinde, merdivenlerin seviyesinden başlayıp tavana kadar devam eden dört sıra halinde bulunan ve çıkıntılı olarak yapıldığından kabartma görünümlü olan pilastırlar ve herhangi bir taşıyıcı özelliği olmayan gömme sütunlar süsleme unsurlarıdır. Pilastırların altlarında ve üstlerinde kare şeklinde altlıklar bulunmaktadır . Pencere altlıklarında yine bitkisel geometrik şekiller yapılmıştır.

Yapının üzeri ise, dışarı yaklaşık 0.50 m genişlikte saçak çıkmakta olup ,saçak silmelerin, bitkisel ve geometrik motiflerin süslediği, lotus ve rumi motiflerin zenginlik kattığı teras bir çatıyla sonlandırılmıştır. Yapının çatısının etrafı düşey kıvrık taşlarla oluşturulmuş ve bırbırını tekrarlayan kompozisyon gösteren taş korkuluklarla kuşatılmıştır. Yapının köşelerine gelen çatı hizasındaki taş korkuluklar, yaklaşık 1.00 m yüksekliğinde, içine yıldız motiflerinin işlendiği kare biçimli öğelerin tekrarlanmasıyla oluşturulmuş bir kompozisyona sahiptir.

Yapı süsleme açısından oldukça zengindir. Yapıda yer alan süslemeler de; cephelerde yer alan silme, korniş ve pilastırlar şeklindeki mimari süslemelerdir**.**

KATALOG NO: 3.8.1.2

YAPININ ADI : ESKİ HÜKÜMET KONAĞI

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 04.09.2012

FOTOĞRAF: 298-310

ÇİZİM : 63-65

1. KONUMU

Ordu Merkezde, Taşbaşı Mahallesinde Sıtkı Can Caddesi üzerinde, Maliyeye kayıtlı sivil mimarinin yoğun olduğu bir doku üzerinde yer almaktadır (Foto.298-299).

2. TARİHÇESİ

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bilgi yoktur. Ancak yapının mimari özelliklerinden XIX. Yüzyılın ikinci yarısına (M.18850-1890) tarihlendirebiliriz.

Eski Hükümet Konağı; Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 2863 nolu yasa ile tescilli olup, taç işçiliğinin uygulandığı ender örneklerimizden birisidir [203].

2.1. Kitabesi

Yapının inşa kitabesi yoktur.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

İl merkezinde yer alan yapı, Ordu'nun Taşbaşı Mahallesinde, Ordu'nun ilk yerleşim merkezlerinin kurulduğu mahalle dokusu içerisinde eğimli bir arazi üzerinde yer almakta ve sahil kıyısının karşısına denk düşmektedir. Yaklaşık olarak 258 m2'lik bir arsa üzerinde 105m2 alan üzerine oturmaktadır.

3.2. Plan ve mimari

XIX.yy sivil mimarimizin en güzel örneklerinden olan Eski Hükümet Konağı, kuzey-güney doğrultusunda uzanan, dört katlı olan yapının giriş kapısı, Sıtkı Can Caddesine açılmaktadır (Foto. 299).

[203] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

Konak, Ordu'nun sivil mimari yapıları içinde taş işçiliğinin ve tezyinatın ustalıkla uygulandığı yapılardan birisidir. Ordu'nun ilk valisi Fazıl Özelçi'yle başlayan yaklaşık 31 valinin konut olarak 1973 yılına kadar kullandığı konak, sonrasında özel mülkiyete geçmiş olup yapıya birtakım eklentiler ve muhdes birimler yapılmıştır.

Yapı, bodrum (Çiz.63), zemin, birinci ve ikinci kat olmak üzere toplam dört kat tan ibarettir. Batı yönünde Sıtkı Can Caddesi, doğu yönünde yan yana sıralanmış 36 adet komşu parsel bulunmaktadır. Güney cephesi avluya açılırken kuzey cephesi komşu parsele bitişik durumdadır. Yapının batı cephesindeki yol kodu ile doğu cephesindeki yol kodu arasında fark olduğundan, doğu cephesindeki zemin ve bodrum kat cephesi dışında kalan diğer cepheler toprak zemini altında kalmıştır (Foto. 300). Yapının bodrum katında, depolar, zemin katında mutfak ve hizmet birimleri yer alırken birinci ve ikinci katta yaşama mekânları bulunmaktadır.

Yapı moloz taş malzeme, yer yer harman tuğlası ve ahşap malzeme karışımı ile ele alınmıştır. Yapı, bodrum katta 0.70 ile 0.90m ebatlarında moloz taş örgülü olup, diğer katlar bu moloz taş temelinin üzerine oturtulmuştur . Zemin kat ve birinci kat dış duvarları moloz taş örgülü olup, iç duvarlar ise bağdadi tekniğinde uygulanmıştır. İkinci kat dış duvarları ise yer yer harman tuğlası ile iç duvarlar yine bağdadi tekniğinde çaprazlama ahşap direk ve kirişleme ile uygulanmıştır. Yapının iç mekân tavanları ise tamamen ahşap malzemeden yapılmış olup, zeminler (ıslak hacimler hariç) ahşap kaplamadan yapılmıştır. Yapının üstü ise dört tarafa eğimli kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür.

Konağa, Sıtkı Can Caddesi üzerinden, batı cephesinde yer alan kesme taştan yapılmış dikdörtgen biçimli babaların ortasında yer alan özgün çift kanatlı metal kapıyla avlu kısmına girilmektedir. Yapının zemin kodu ile bahçe kodu aynı seviyede, batı yönündeki Sıtkı Can caddesinden ise 1.80 m aşağıda yer almaktadır. Birinci kat seviyesi ise Sıtkı Can Caddesinden 1.50 m yükseklikte yer almaktadır. Zemin kat seviyesinden birinci kat hizasına, taş kabartmalı sahanlıkla tek kollu ve dokuz basamakla çıkılan merdivenle ulaşılmakta, oradanda yine tek kollu on basamaklı kesme taş merdivenle tekrar bahçeye inilmektedi (Çiz. 64 ;Foto. 302).

Yapının birinci katta yer alan giriş sahanlığının yaklaşık ölçüsü 1.80x3.00 m ebatlarında olup, sahanlığın güneyine düşey yivlerle kuşatılmış silindirik gövdeli ve sütun başlıklı iki adet sütun yerleştirilmiştir (Çiz. 65 ;Foto. 301-302).

Yapının güney giriş kapısından girilen birinci katta, birbirini dik kesen holler ve hol etrafında dizilen üç adet oda mevcuttur. Odaların ölçüleri değişkenlik göstermektedir. Yapının özgün halinde iç mekânda birinci kattan ikinci kata çıkmayı sağlayan ahşap merdiven, sökülüp yerine muhdes eklenti yapılmıştır (Foto. 302)[204].

[204] Yapı, özel mülkiyete geçtükten sonra, özgün halinde dört katlı görünen yapısı her katın farklı kullanım fonksiyonuna bürünmesi sonucu, iç mekânda bir üst kata ulaşmayı sağlıyan orijinal ahşap merdiven sökülerek betonarme tabiliye dökülmüş olup kapatılmıştır.

Yapının ikinci katına çıkmayı sağlayan sahanlığı yaklaşık 2.30x2.50 m ebatlatında olup giriş kapısının etrafında ‘‘C’’ ve ‘‘S’’ kıvrımlı profillerin kuşattığı dikdörtgen açıklık bulunmaktadır. İkinci kat düzenlemesi de birinci kat düzenlemesine benzer özellikte yapılmış olup, birbirini dik kesen holler, hol etrafında sıralanmış üç adet oda ile tuvalet ve banyo mekanlarından oluşmaktadır.

Eski Hükümet Konağının, birinci ve ikinci kat odalarının güney ve doğu cephelerinde özgünlüğünü koruyan ahşap pencereler yer almakta olup, dıştan döğme demir korkuluklar ile kapatılmıştır. Odaların zemini ve tavanı tamamen ahşap malzemeden yapılmış olup, tavan kaplaması tekne tavan tipindedir (Foto. 309). Pencereler sonradan muhdes yağlı boyalarla boyanmış görünmektedir.

Pencereler dışarıdan döğme demir şebekelidir. Tepe pencereleri ise ard arda iki kanattan oluşturulmuştur. Pencereler içten ahşap kafesli olup, dıştan kareye yakın dikdörtgen formludur ve ahşap pervazla ikiye bölünmüştür. İç ve dış aralığı cumba şeklinde düzenlenmiştir. Dıştaki pencere kanatları tel örgülüdür (Foto.307).

3.3. Cepheler

Yapının doğu ve batı cepheleri, zaman içindeki farklı kullanımlara ve müdahalelere maruz kalmış olsada özgünlüğü korumuş, ancak güney cepheye sonradan ikinci kata çıkmayı sağlayan betonarme kiriş ve tabiliyeli sahanlık ve merdiven eklenmiştir. Yapının batı ve doğu ve güney cepheleri birbirine göre simetrik olup, eşit yükseklikte pencere düzenlemeleri mevcuttur. Doğu cephesinin orta alt kısmında bodrum kata giriş kapısı ile her iki yanında ikişer adet taş söveli pencere yer almaktadır. Zemin kat, birinci kat ve ikinci kat cephelerinde ise kesme taş söveli, ‘‘C’’ ve ‘‘S’’ kıvrımlı profillerin çevrelediği dikdörtgen biçimli üçer adet pencere bulunmaktadır (Foto. 303). İkinci kat hizasında 1.20 m ‘lik balkon konsolu bulunmaktadır.

Güney giriş kapısının her iki yanında zemin kat hizasında birer adet pencere mevcutken, birinci ve ikinci katta, giriş sahanlığına ve sahanlık üstüne açılan ahşap kapılarının her iki yanında kesme taş söveli ve demir şebekeli birer adet pencere dizisi yer almaktadır.

Yapının kuzey cephesi, komşu parsele bitişik olup sağır durumdadır. Sıtkı Can Caddesine bakan batı cephede, birinci ve ikinci kat hizasında diğer cephelerdeli aynı mimari karekteristik özelliklerde üçer adet pencere bulunmaktadır.

Yapı, silme ve profillerin kuşattığı saçak bordürlerinin ve bordürlerin altında yer alan küçük dörtgen panoların ve kaidelerin oluşturduğu kompozisyonla hareketlilik kazandırılmıştır. Çatıdaki taş korkulukların köşesinde üç dilim kemerli korkuluk ve korkuluk altında yer alan saçak silmelerinin köşelerimde kergir yaprağı motifli süslemeler dikkat çekmektedir. Yapının batı, güney ve doğu cephe köşelerinde, içinde kare silmenin çevrelediği dörtgen kaide üzerinde duvara gömülü yarım dairesel sütunlar çevrelemektedir.

Konak, su basman ,birinci ve ikinci kat hizasını ayıran yatay silmelerle üç bölümlü bir görünüm kazanmakta, köşelerindeki kaideli ve duvara hafif gömülü sütun başlıklı yarım sütunlarıyla cepheye hareketlilik verilmiştir. Üst saçaklı ve ‘‘C‘‘ ve ‘‘S’’ kıvrımlı kesme taş söveli pencere düzenlemeleriyle ve bitkisel motifli konsollarla oluşturulan kompozisyon öğeleriyle taş işçiliğinin sergilendiği bir yapıdır.

Cephelerde yer alan pencerelerin tamamı simetrik olarak yerleştirilmiştir. Yapıdaki pencerelerin etrafı da çok ince tek sıra halinde kesme taşla söveli olarak çevrelenmiştir. Cephelerde yer alan pencerelerin kenarları ve üzeri ikinci kat düzenlenmesinde farklılık göstermektedir. Yapının köşeleri, çift kademeli kaide üzerinde duvara gömülü sütun ve basit tarzda başlıklı olarak düzenlenirken, üst tarafı ise taşa kabartmalı yıldız motiflerinin işlendiği yan yana bitişik dikdörtgen pano ile pano üzerindeki silmelerin, taş furuşların ve ve bitkisel motiflerin süslediği üst saçak ile sonlandırılmıştır.

Yapının giriş cephesinde, merdivenlerin seviyesinden başlayıp tavana kadar devam eden dört sıra halinde bulunan ve çıkıntılı olarak yapıldığından kabartma görünümlü olan pilastırlar ve herhangi bir taşıyıcı özelliği olmayan gömme sütunlar süsleme unsurlarıdır. Pilastırların altlarında ve üstlerinde kare şeklinde altlıklar bulunmaktadır (Foto. 303). Pencere altlıklarında yine bitkisel geometrik şekiller yapılmıştır.

Yapının üzeri ise, dışarı yaklaşık 0.50 m genişlikte saçaklı, içe çekilmiş parapet duvarı, saçak silmelerinin ve saçak altında tüm cephe bıyunca devam eden furuşların tekrarlandığı öğelerin süslediği çatıyla sonlandırılmıştır. Bitkisel ve geometrik motiflerin süslediği, lotus ve rumi motiflerin zenginlik kattığı taş korkulukların çevrelediği dört tarafa eğimli kırma çatı ile yapı örtülmüştür.

Yapı süsleme açısından oldukça zengindir. Yapıda yer alan süslemeler de; cephelerde yer alan silme, korniş ve pilastırlar, furuşlar, kesme taş yatay silmeler şeklindeki mimari süslemelerdir.

KATALOG NO: 3.8.1.3

YAPININ ADI : HAZNEDAROĞLU (KADEMOĞLU) KONAĞI

BULUNDUĞU YER : Fatsa Bolaman Beldesi

İNCELEME TARİHİ: 10.10.2013

FOTOĞRAF: 311-317

ÇİZİM : 66-67

1. KONUMU

Ordu İlinin Fatsa ilçesine bağlı Bolaman Beldesinde ilçe merkezine 9 km mesafede denize sıfır konumda bulunmaktadır (Foto. 311).

2. TARİHÇESİ

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bilgi yoktur. Ancak yapının mimari özelliklerinden ve geçmişi ilk yüzyıllara kadar varan taş duvarlar üzerine kurulmasından dolayı XVIII. Yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirebiliriz.

Haznedaroğlu Konağı, yapımı ilk yüzyıla varan tarihi Bolaman Kalesinin ilk yerleşeni olan Beşir Haznedaroğlu Ali Bey'in büyük oğlu Mehmet Bey tarafından iç kalenin yüksek taş duvarları üzerine Osmanlı Mimarisinin özelliklerini taşıyan Ahşap bir konak yapmasıyla oluşmuştur [205].

Hazinedaroğlu Konağı; Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Eski Eserler Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 2863 nolu yasa ile tescilli olup, taç işçiliğinin uygulandığı ender örneklerimizden birisidir [206].

2.1. Kitabesi

Yapının inşa kitabesi yoktur.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

Haznedaroğlu konağı , aynı zaman da Kademoğlu konağı olarakta bilinmekte olup, tarihi Bolaman Kalesi olarak bilinen İç kale'nin sarp taş duvarları üzerine konumlanmıştır. Bu bakımdan kısaca kale hakkında bilgi verecek olursak; Fatsa ilçesi Bolaman beldesinde denize doğru hafifçe sokulan burun üzerinde, zincirleme bir şekilde inşa edilmiş kaledir. Gözetleme ve karakol görevi için iç ve dış olmak üzere iki bölümden oluşmuştur. İç kale kalenin batı ucunda yer almakta, çok yüksek duvarlardan oluşmuş, moloz taş ve kesme taşlar kullanılmıştır, içinde bazilika planlı

[205] Ordu Gezi Rehbei, s.29-35.
[206] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

küçük bir şapel bulunmaktadır. İç kale üzerine 18. yüzyılda ahşap bir konak yapılmış olup kaleye ilk yerleşen ailenin adını taşımaktadır (Foto. 311-312).

3.2. Plan ve mimari

XVIII.yy sivil mimarimizin en güzel örneklerinden olan Haznedaroğlu Konağı, Eski, kuzey-güney doğrultusunda uzanan, kale yapısı ile birlikte iki katlı olan yapının giriş kapısı, denize sıdır kavisli uzanan dar patika yoldan sağlanmaktadır (Çiz. 66 ;Foto. 314).

Konak, Ordu'nun sivil mimari yapıları içinde ahşap işçiliğinin ve tezyinatın ustalıkla uygulandığı yapılardan birisidir.

Yapı, zemin (İç Kale) ve üst kattan oluşmakta olup kuzey ve güney cephelerinin köşelerinde cumbalı olarak yapılmıştır. Konağa giriş, kuzey cephesinden taş döşeli dar patika yolla sağlanmakta ve üzerinde orijinal kapı tokmağı (Foto. 314) bulunan tek kanatlı ahşap kapıyla girilmektedir (Foto. 312-314).

Yapının zemin kat kodu ile yol kodu arasında yaklaşık olarak 3.00 m 'i aşan fark olduğundan yol seviyesinden eğimli bir yolla yapıya giriş sağlanmaktadır. Giriş kapısının üzeri, iç kale kilise duvarına dayanan ahşap kirişlemelerin ve ahşap direkler üzerine oturan, dış duvarları ahşap kaplamalı cumba ile örtülmüştür . Giriş kapısının hemen solunda, beş basamaklı taş merdivenle çıkılan ve çift kademeli yuvarlak kemerli niş içerisinde yer alan ahşap kapıyla kilise yapısına girilmektedir .

Girişin hemen sol tarafında günümüzde hediyelik eşya bölümü olarak kullanılan eski kilise bölümü, sağ tarafının köşesinde ise wc mekanlarını görmekteyiz. İç mekân tamamen ahşap malzemeden yapılmış olup ahşap direkler üzerine oturtulan kirişlemeler ile üst kat taşınmaktadır. Zemin kaplamaları ahşaptır. Tavan kaplamaları baklava dilimli süslemeler ile hareketlendirilmiştir.

Yapının zemin katında, depolar, tarihi ocak, mutfak ve hizmet birimleri yer alırken üst katta yemek salonları bulunmaktadır.

Yapının üst katına , kilise şapel duvarının hemen solundaki 15 basamaklı ahşap merdivenle sağlanmakta olup merdivenin girişinde tek kanatlı ahşap kapı mevcuttur (Foto.316). Üst katta değişik boyutlarda beş adet yemek salonları bulunmakta olup günümüzde hâla hizmet vermektedir. Yemek birimi olarak kullanılan odaların içinde ısınmak için kullanılan ocaklar bulunmaktadır. Ocaklar, kesme taş üzerine, köşegen formunda, ön cephesinden açıklık bırakılmış, üzerinde rumi, lotus ve bitkisel motifli çiçeklerin işlendiği taşa kabartma olarak yapılmış ve üst kısımlarında dışa çıkıntılı pilastırlar bırakılmıştır.

Üst katta girişin güney ve batı cephesindeki bölümlerdeki odalarda duvara gömülü yüklükler bulunmaktadır. Yüklükler, büyük bir titizlikle ahşap süslemeler işlenmiş ve aydınlatma için ışıklık nişleri yapılmıştır (Foto.317). Üst katta bulunan köşk ve sofa kısımlarında ahşap direkler arasındaki bağlantıyı sağlayan yuvarlak

kemerli tezyinat dikkat çekmektedir. Tavanlar yer yer baklava dilimli , yer yer iç içe geçmiş dikdörtgen biçimli çıtalar ile kaplanmıştır (Foto.317).

Yapı moloz taş malzeme, kesme taş malzeme ve ahşap malzemenin karışımı bir kompozisyonla ele alınmıştır. Üst kat dış duvarlarında dışarı açılan özgün ahşap giyotin tipi pencereler yer almaktadır.

Yapının iç mekân tavanları ise tamamen ahşap malzemeden yapılmış olup, zeminler (ıslak hacimler hariç) ahşap kaplamadan yapılmıştır. Yapının üstü ise dört tarafa eğimli kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür.

3.3. Cepheler

Yapının kuzey, güney ve batı cepheleri, zaman içindeki farklı kullanımlara ve müdahalelere maruz kalmış olsada özgünlüğü korumuş, ancak kuzey ve güney cepheye sonradan onarımlar yapıldığı görülmektedir.

Yapının kuzey, batı ve güney cepheleri birbirine göre simetrik olup, kuzey ve güney köşelerinden cephe cumbayla hareketlendirilmiştir. Cumbalar altında , iç kale taş duvarına dayanan ve cumbayı taşıma özelliği olan eli böğründe ahşap çaprazlamalar mecuttur. Kuzey tarafta eşit yükseklikte yedi adet eli böğründe ahşap çaprazlamalar varken ,güney taraftaki cumba altında ise sekiz adet ahşap çaprazlamalar bulunmaktadır .

Batı cephesinde yer alan pencere düzenlemeleri orta kısımda yedi adet dikdörtgen ahşap pencere, batı cephesinin kuzey köşesinde beş adet, güney köşesinde dört adet, kuzey cepheye bakan köşelerde ve cephede toplam sekiz adet pencere, güney cepheye bakan köşelerde ve duvarda ise sekiz adet dörtgen biçimli giyotin tipi ahşap pencere bulunmaktadır (Foto.). Kuzey cephedeki kilise giriş kapısının üzerinde dar sivri kemerli mazgalımsı küçük pencere mevcuttır. giriş kapısının her iki yanında zemin kat hizasında birer adet pencere mevcutken, birinci ve ikinci katta, giriş sahanlığına ve sahanlık üstüne açılan ahşap kapılarının her iki yanında kesme taş söveli ve demir şebekeli birer adet pencere dizisi yer almaktadır.

Yapının doğu cephesinin bir kısmı kilise mekânına açılmakta, doğu cephenin güney köşesinde ise konağın mutfak birimleri bulunmaktadır. Kilise duvarları kaba yonu moloz ve düzgün kseme taştan yapılmış ve bağlayıcı olarak hidrolik kireç kullanılmıştır.

Cephelerde yer alan pencerelerin tamamı simetrik olarak yerleştirilmiştir. Yapıdaki pencerelerin etrafı da çok ince tek sıra halinde ahşap söveli olarak çevrelenmiştir.

Yapının üzeri ise, dışarı yaklaşık 0.50 m genişlikte saçaklı olup, ahşap desenli profillerin kuşattığı kaplamalar yer alan, eğimli olarak kiremit kaplı kırma çatıyla sonlandırılmıştır. Yapının iç mekânlarında merdiven ve sofa kenarlarında

ahşap düşey çubukların tekrarladığı kompozisyonla oluşturulmuş korkuluklar ayrı bir zenginlik katmıştır. Tavanlarda kullanılan ahşap kaplama süslemleri, yüklüklerde işlenen motifler ve çiçek desenleri yapının mimari özelliklerinden bazılarıdır.

3.8.2. EVLER

KATALOG NO: 3.8.2.1

YAPININ ADI : KEMAL ALTUNEL EVİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 27.06.2013

FOTOĞRAF: 318-323

ÇİZİM : 68-69

1. KONUMU

Ordu Merkez Taşbaşı Mahallesi Sıtkı Can Caddesi üzerinde No:6/A yapı koduyla eğimli bir arazi üzerine konumlanmıştır (Foto. 318).

2. TARİHÇESİ

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bilgi yoktur. Ancak yapının mimari özelliklerinden XIX. Yüzyılın sonunda yapıldığı düşünülmektedir.

2.1. Kitabesi

Yapının inşa kitabesi yoktur.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

İl merkezinde yer alan yapının sahibi Saatçi Nafiz Altunel uzun yıllar önce vefat etmiş olup günümüzde evi oğlu Kemal Altunel tarafından onarımdan geçirilip kullanılmaktadır. Ordu evlerinin en güzel örneklerinden olan Kemal Altunel Evi, plan düzeni ve tavan işçiliği ile göz doldurmaktadır. Dikdörtgen biçimli, kuzey-güney doğrultusunda uzanan, üç katlı iki bölümden meydana gelen evin iki giriş kapısı bulunmaktadır (Foto. 318-319).

3.2. Plan ve mimari

Kemal Altunel evine, Sıtkı Can Caddesi üzerinden yaklaşık 18 basamaklı taş merdivenle bahçesine ulaşılmaktadır. Bahçeye çıkış merdiveninin her iki yanında yüksek yüksük duvarları (ihata) duvarları yer almaktadır. Evin bir cephesi direk sokağa baktığından zemin kat hizasında doğu cephesi sokak ihata duvarının üzerine oturtulmuş görülmektedir.

Kapının olduğu duvar tahrip olmuş durumdadır. Bahçenin kuzey ve güney doğrultusunda çardaklı ve sülemeli bir düzenleme vardır. Evin, bodrum katına

bahçeden girilen dikdörtgen ahşap bir kapıyla girilmektedir. Bodrum katta, yapının depo, mutfak ve kiler gibi evin birimleri mevcuttur.

Yapının zemin katına, bahçeden çıkılan taş malzemeden yapılmış yaklaşık on basamaklı merdivenle kuzey cephenin sol köşesinden girilmektedir. Giriş kapısının üzeri, sonradan yapılan ferforje demirli ve metal kaplamalı, iç tavanı ahşap kaplamalaı sundurma çatı ile kapatılmıştır. Giriş kapısı çift kanatlı dikdörtgen ahşap kapı olup, kapı üzerindeki kapı tokmağı dikkat çekmeketedir (Foto. 319). Zemin kat, mutfak, tuvalet, büyük bir sofa ve sofa etrafında dizili odalardan oluşmaktadır (Çiz.). Zemin katta yer alan üç oda, doğu cephesine bakmakta olup, yapının en fazla ışık alan konumuna yerleştirilmişlerdir. Odaların içinde ahşaptan yapılmış yüklük kısımları bulunmaktadır. Yapının zemin katında batı duvarına bitişik ‘‘L’’ kollu ahşap merdiven bulunmakta olup bu merdivenle birinci kata çıkılmaktadır.

Zemin kattan ahşap merdivenle birinci katın sofasına ulaşılmaktadır. Sofa orta kısmından, tamamen doğu cephesine bakmakta olup her iki yanında yaşam ve misafir odaları yer almaktadır. Odaların kapısı, köşeri pahlanmış duvar içinden ahşap kapıyla sağlanmaktadır. Birinci katta, doğu ve güney duvarına açılan mutfak ve mutfak içinde yer alan ocaklık kısmı bulunmakta olup, güney duvarının ortasından açılan kapıyla geniş büyük bir terasa çıkılmaktadır . Aynı zamanda güney duvarında mutfak kileri ve karşısında banyo mekânı mevcuttur. Birinci katın batı duvarında, batı cephesinden yaklaşık altı basamakla çıkılan merdiven ile küçük bir depo kısmı ve depo yanında oda bulunmaktadır.

Yapı, bodrum kat hizasında kaba yonu moloz taş duvar ve temel üzerine yükselen zemşn kat ve birinci kattan meydana gelmiş olup, batı cephesindeki yol koduyla doğu cephesindeki yol kodundaki farktan ve eğimden dolayı bodrum katın batı duvarı tamamen toprak altında kalmıştır (Foto. 318).

Yapının doğusunda bulunan sofa, yöre halkının ve ev sahibinin belirttiğine göre, sofanın avluya bakan kuzey duvarının üstünde dışarıyı gözetlemek için seyir pencefotoinin olduğu, içinde dikdörtgen nişler ile cam bölüntülü rafların olduğundan söz edilir.Yapının cephelerdeki pencere düzenlemesi yapıda simetri anlayışı göstermektedir.

Kuzey cephesinde, bodrum kat cephesinde giriş kapısının yanında kenarları ahşap pervazlı bir adet, zemin kat cephesinde giriş kapısının hemen yanında üst üstte iki kiçik pencere ile bir adet büyük pencere, birinci kat cephesinde ise bir adet küçük banyo penceresi ile üç adet büyük pencere dizisi yer almaktadır .

Güney cephesinde, bodrum kat hizasında bir adet büyük pencere, zemin kat cephesinde iki adet büyük pencere ile bir adet kilere bakan küçük pencere, terasa açılan giriş kapısı ile hemen kapının sağında bir adet büyük pencere, birinci kat hizasında ise iki adet büyük pencere ile birinci kat terasına açılan giriş kapısı ve bir adet küçük pencerelerden oluşan pencere düzenlemesi görülmektedir.

Yapının doğu cephesindeki pencere düzenlemesi tüm katlarda aynı tip ve mimari karekteristektedir. Bodrum kat cephesinde altı adet büyük pencere yer alırken

,zemin ve birinci kat cephesinde bodrum kattan farklı olarak ortada yuvarlak kemer pervazlı iki adet pencere daha eklenerek toplam sekiz adet sıralı pencere dizisi yerleştirilmiştir.

Batı cephesinde, üzerinde metal kaplama ve içten ahşap kaplamalı sundurma çatı altından birinci kata giriş sağlayan bir kapı ile kapının her iki yanında iki adet büyük pencere ve bir adet küçük pencere yer almaktadır. Yapının tüm cephelerindeki pencereler, kenarları ahşap pervazlı olup giyotin tipi pencerelerdir. Yapı, süsleme yönünden oldukça sade olup, odaların, zeminlerin, merdivenler ve korkulukları ahşap malzemeden yapılmıştır. Yalnızca ıslak hacimlerim zemini ahşap değildir. Oda tavanları ahşap , sıralı düz çıtaların oluşturduğu kompozisyonla kaplanmıştır. Yapının cephelerine baktığımızda köşelerinde ve katları birbirinden ayıran ahşap silmeler ayrı bir hareketlilik kazandırmıştır.

Yapı bodrum katta kaba yonu moloz taş ile üst katlarda isr bağdadi tekniğinde yığma yapılmıştır. Yapının köşelerinde süsleme olarak girinti verilmiş beyaz kesme taş kullanılmıştır .

Yapı, kiremit kaplı, dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının kenarlarından dışarıya 0.50 m saçak bırakılmış olup saçak yüzeyi ahşap pervazla geçilmiştir.

Avluda yer döşemesi olarak kesme taş kullanılmıştır. Batı cephesinde demir korkuluklu üst kata çıkış merdiveni vardır.

KATALOG NO: 3.8.2.2

YAPININ ADI : GENÇ AĞA BAYRAM VE HİSS. EVİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 27.06.2013

FOTOĞRAF: 324-332

ÇİZİM : 70-71

1. KONUMU

Ordu Merkez Zaferi Milli Mahallesi İsmail Engin Caddesi üzerinde No:6/A yapı koduyla eğimli bir arazi üzerine konumlanmıştır (Foto.324-326).

2. TARİHÇESİ

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bilgi yoktur. Ancak yapının mimari özelliklerinden XIX. Yüzyılın sonunda yapıldığı düşünülmektedir. Ev sahibi, yapının en az 150 yıllık olduğundan ve o zaman yörede bulunan Ermeni ustalar tarafından yapıldığından bahsetmektedirler.

2.1. Kitabesi

Yapının inşa kitabesi yoktur.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

İl merkezinde yer alan yapı, Sokak Sağlamlaştırma Projeleri kapsamında dış cepheleri dokuya uygun olarak onarımdan geçirilmiş olup, sivil mimarimizin ve Ordu Geleneksel Evleri içerisinde yerini almıştır. Dikdörtgen biçimli, kuzey-güney doğrultusunda uzanan, bodrum üzeri üç kattan meydana gelen yapının doğu cephesi sSıtkı Can caddesine açılmakta olup, iç sofalı iki yüzlü plan tipinde değerlendirebiliriz (Çiz. 70 ;Foto. 324).

3.2. Plan ve mimari

Gençağa Bayram evine, İsmail Engin Caddesi üzerinden, kuzey duvarına bitişik konumdaki altı basamaklı ahşap merdivenle giriş sahanlığına çıkılmakta ve sahanlıktan ahşap pervazlı dörtgen çerçeve içindeki çift kanatlı kapıyla girilmektedir (Foto. 326). Giriş sahanlığı, kapının ön tarafından dışarıya doğru 0.30 m genişlemekte olup çapraz çıtaların tekrarıyla oluşturulmuş ahşap korkulukla kuşatılmıştır.

Birinci kat seviyseinden merdivenle zemin kat ve bodrum kata inilip bahçeye çıkılmaktadır. Bahçenin etrafı sokak tarafında yüksek ihata duvarlarıyla çevrilmiş

olup moloz taş kullanılmıştır. Evin bahçesinde bodrum kata giriş kapısının hemen sağ tarafında tandır yer almaktadır.

Bodrum kata, kuzey cepheden yüksek yol kodundan merdivenle inilmekte olup, alt katlar moloz taş duvar olarak yapılmıştır. Eğimli araziden dolayı bodrum katın batı cephesi toprak seviyesinin altında kalmıştır. Bodrum kat, batı cephesinde moloz taş duvara, orta kısımda ahşap direkler üzerine kirişleme yöntemiyle tavanı oluşturulmuş olup, ahşap malzeme kullanılmıştır.

Giriş Kapısının olduğu duvarlar eskiden tahrip olmuş durumda olmasına rağmen günümüzde onarım çalışmalarıyla yenilenmiştir. Evin, bodrum katına bahçeden girilen dikdörtgen ahşap bir kapıyla girilmektedir. Bodrum katta, yapı kullanıcılarının muhtelif ihtiyaçları için depo ve odalar bulunmaktadır (Foto. 329).

Yapının katları günümüzde bağımsız olarak kullanıldığı için zemin katına, bahçeden çıkılan taş malzemeden yapılmış yaklaşık on basamaklı merdivenle kuzey cephenin sol köşesinden girilmektedir. Giriş kapısının üzeri, birinci katın terasıyla kapatılmış olup, dış etkilerden korunmuştur (Foto.326). Giriş kapısı çift kanatlı dikdörtgen ahşap kapı olup, kapı üzerindeki kapı tokmağı dikkat çekmeketedir. Zemin kat, mutfak, tuvalet, büyük bir giriş holü ve hol etrafında dizili odalardan oluşmaktadır (Çiz.71). Zemin katta yer alan dört oda değişik boyutlarda olup, üç odası doğu cephesine bakmaktadır. Yapının en fazla ışık alan konumuna yerleştirilmiş olan odaların zemini ve tavanı tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır. Giriş holünün tam karşında yer alan ara bir holle dışa konsol yapmış olan banyo kısmına geçilmektedir. Batı duvarına mutfak ve içinde ocaklık kısmı, kiler ve oda yerleştirilmiştir. Batı duvarı, İsmail Engin Caddesinden, toprak seviyesinin altında kaldığı ve sağır olduğu için odalar ancak kuzey ve güney cephelerinden ışık almaktadır (Foto. 324). Odaların içinde ahşaptan yapılmış yüklük kısımları bulunmaktadır.

Kuzey cephesinden ahşap merdivenle ulaşılan yapının birinci katı, zemin katın doğu cephesinden yaklaşık olarak 0.50 m daha sokağa çıkıntı yapmış durumdadır. Giriş kapısından birinci katın iç sofa kısmına girilmekte olup iç sofa etrafında ikiden fazla odalar yer almaktadır. Sofa orta kısmının doğu cephe ortasına dışarıdan çıkıntı yapmayan balkon tip dış sofa yerleştirilmiştir. Dış sofanın her iki yanında doğu cephesine açılan köşeleri kırık duvarlı ahşap kapıtyla girilmektedir. Odaların içerisinde yüklükler yer alıp zemin ve tavan ahşap kaplamalı olarak yapılmıştır (Foto. 330). İç sofanın batı yönünde ise içinde ocaklık bulunan mutfak, kiler ve kuzey cepheye bakan oda yerleştirilmiştir. Ancak günümüzde evsahibi, mutfak mekânı ile kuzey cepheye bakan oda kısmını yer değiştirmiş olup iç düzenlemede farklılık yapmış durumdadır .

Yapı, bodrum kat hizasında kaba yonu moloz taş duvar ve temel üzerine yükselen zemin kat ve birinci kattan meydana gelmiş olup, batı cephesindeki yol koduyla doğu cephesindeki yol kodundaki farktan ve eğimden dolayı bodrum katın batı duvarı tamamen toprak altında kalmıştır.

Yapının birinci katın doğusunda bulunan sofa, sokağa direk bakmakta olup dinlenme birimi olarak kullanılmaktdır .

Yapının bodrum kat pencereleri kuzey cephesinde sadece giriş kapısıyla sınırlı olup, doğu cephesinden altı adet giyotin tipi pencereyle dışarıya açılmaktadır. Pencereler, zemin ve birinci kat hizasında aynı tip ve mimari özellikte simetrik düzenleme hâkim olup, sekişer adet pencere yer almaktadır.

Kuzey cephede, zemin kat hizasında giriş kapısının sol yönünde üç, sağ yönünde bir adet olmak üzere toplam dört adet pencere yer alırken, birinci kat hizasında ise toplam beş adet pencere öğesine yer verilmiştir. Bu cephede hem zemin kat hem birinci katın terası yer almakta olup, birinci kat terasının üzeri açık bırakılmıştır. Pencerelerin kenarları ahşap pervazlı olup, giyotin tipi pencerelerdir.

Yapının güney cephesinde, zemin katta üç adet pencere yer alırken birinci katta dört adet pencere dizisi bulunmaktadır. her iki kattada tuvalet ve banyo pencereleri küçük pencerelerle dışarıya açılmaktadır. bodrum kat hizasında bir adet büyük pencere, zemin kat cephesinde iki adet büyük pencere ile bir adet kilere bakan küçük pencere, terasa açılan giriş kapısı ile hemen kapının sağında bir adet büyük pencere, birinci kat hizasında ise iki adet büyük pencere ile birinci kat terasına açılan giriş kapısı ve bir adet küçük pencerelerden oluşan pencere düzenlemesi görülmektedir.

Yapının batı cephesindeki pencere düzenlemesi yalnızca birinci kat ile sınırlıdır. Diğer katlar yol kodunun altında kaldığından duvarlar sağırdır. Birinci kat hizasında mutfak ve kilere açılan küçük iki adet pencere bulunmaktadır. Tüm katlarda yer alan pencereler, aynı tip ve mimari karekteristekte olup kenarları ahşap pervazlı olup giyotin tipi pencerelerdir. Yapı, süsleme yönünden oldukça sade olup, odaların, zeminlerin, merdivenler ve korkulukları ahşap malzemeden yapılmıştır. Yalnızca ıslak hacimlerim zemini ahşap değildir. Oda tavanları ahşap , sıralı düz çıtaların oluşturduğu kompozisyonla kaplanmıştır. İç sofanın köşelerindeki oda kapıların üzerinde sivri kemerli sağır kemerler dikkat çekmektedir .

Yapı, iç sofalı ve köşklü ev plan tiplerinin tüm mimari özelliklerini taşımasına rağmen cepheleri oldukça sadedir.

Yapı bodrum katta kaba yonu moloz taş ile üst katlarda ise bağdadi tekniğinde yığma yapılmıştır. Yapının köşelerinde ve kat ortalarında süsleme olarak dışa çıkıntılı ahşap pervazlar ayrı bir hareketlilik kazandırmıştır .

Yapı, kiremit kaplı, dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının kenarlarından dışarıya 0.50m saçak bırakılmış olup saçak yüzeyi ahşap pervazla geçilmiştir.

KATALOG NO: 3.8.2.3

YAPININ ADI : ÖMER LÜTFİ BOSTANCI EVİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 29.06.2013

FOTOĞRAF: 333-340

ÇİZİM : 72-74

1. KONUMU

Ordu Merkez Zaferi Milli Mahallesi Sıtkı Can Caddesi üzerinde 27 nolu yapı koduyla eğimli bir arazi üzerine dar sokak ile Sıtkı Can Caddesinin keşiştiği köşe üzerinde konumlanmıştır (Foto. 333).

2. TARİHÇESİ

Yapının ne zaman yapıldığına ait kesin bilgi yoktur. Ancak yapının mimari özelliklerinden XIX. Yüzyılın sonunda yapıldığı düşünülmektedir. Ev sahibi, yapının en az 180 yıllık olduğundan ve o zaman yörede bulunan Gayri Müslim ustalar tarafından yapıldığından bahsetmektedirler.

2.1. Kitabesi

Yapının inşa kitabesi yoktur.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

İl merkezinde Zafer Milli Mahallesinde yer alan yapı, Sokak Sağlamlaştırma Projeleri kapsamında dış cepheleri dokuya uygun olarak onarımdan geçirilmiş olup, sivil mimarimizin ve Ordu Geleneksel Evleri içerisinde yerini almıştır. Doğu-batı yönünde dikdörtgen biçimli, bodrum üzeri iki kattan meydana gelmiş olup, iç sofalı, iki yüzlü ve cumbalı Türk ev plan tipini taşımaktadır (Çiz. 72 ; Foto. 334-335).

3.2. Plan ve mimari

Sıtkı Can Caddesi ile dar sokak girişinin köşe noktasından yaklaşık dört basamaklı taş merdivenle düz bir taş platforma ulaşılmakta, buradanda sekiz basamaklı taaş merdivenle Ömer Lütfi Bostancı evinin giriş sahanlığına ulaşılmaktadır (Foto.336). Yapı, bodrum üzeri iki katlı olup, doğu cephesi cumbalı (Sahnişin) plan tipindedir. Dar sokak üzerinden dörtgen bir kapıyla evin zemin katının direk giriş holüne girilmekte olup, buradan odalara dağılım sağlanmakatdır. Zemin katta, giriş kapısının sağında, doğu duvarına bitişik üst kata çıkış sağlayan döner ahşap merdiven ile güney ve kuzey cephelerine bakan odalar mevcuttur. (Foto. 333).

Yapının batı duvarı komşu konuta bitişik olduğundan tamamen sağır bırakılmıştır. Batı cepheye bakan odaların batı duvarında basık kemer formunda derin nişler ve yüklükler yer almaktadır. Zemin kat odaların taban ve tavanları ahşap malzeme ile kaplı olup duvarlar moloz taş karışımı bağdadi tekniğinde örülmüştür.

Zemin kat giriş kapısının üzeri birinci kattan çıkış sağlanan balkon konsolu ile kapatılmış olup konsol alttan ahşap payandalarla duvara monte edilmiştir (Foto. 336). Balkon konsolunun korkuluğu süslü ferforje demir ile yapılmıştır. Zemin kattan, ahşap döner merdivenle birinci kata çıkılmakt olup buradan doğu cephesinden dışarı taşan cumbalı kısmıyla bütünleşmiş odasına ulaşılmaktadır. Cumbalı oda, balkon tipi dışarı çıkıntı yapmış olup, dinlenme amaçlı kullanılmaktadır. Bu kısmın batı cephesine ise ocak nişleri bulunan mutfak ve yaşama birimleri yerleştirilmiştir. Yapı güneydoğu köşesinde dışarıya üçgenimsi bir çıkıntı yapmakta olup, köşeler düşey ahşap süsleme geçilmiştir. Katlar arasında yatayda diğer evlerde olduğu gibi ahşap yatay silme görevi gören hatıllar bırakılmıştır.

Zemin kat ve birinci kat sokak tarafında bodrum katın yüksek moloz taş duvarı üzerine oturtulmuş olup sokağa açılan plan tipi örneğini teşkil etmektedir. Bodrum kata giriş güney cepheden küçük bir kapıyla sağlanmaktadır.

Bodrum kata, kuzey cepheden yüksek yol kodundan merdivenle inilmekte olup, alt katlar moloz taş duvar olarak yapılmıştır. Eğimli araziden dolayı bodrum katın batı cephesi toprak seviyesinin altında kalmıştır. Bodrum kat, batı cephesinde moloz taş duvara, orta kısımda ahşap direkler üzerine kirişleme yöntemiyle tavanı oluşturulmuş olup, ahşap malzeme kullanılmıştır. Bodrum katın duvarları sağır olup, yalnızca doğu cephesinden küçük boyutlu tuvalet ve banyo pencereleri bırakılmıştır.

Ordu'da genelde geleneksel evlerin bu yapıda da olduğu gibi ön cepheleri aransın konumuna göre manzarayı ve denizi en iyi görebileceği tarafta yer almaktadır. Giriş cephesi, diğer cephelere göre daha hareketli yapılarak yapı bütünselliği açısından önemli bir farklılık gözetilmemektedir. Bu bakımdan, Zemin katta yer alan üç oda değişik boyutlarda olup, tek odası bol ışık alan doğu cephesine bakmaktadır. Odaların zemini ve tavanı tamamen ahşap malzemeden yapılmıştır.Odaların içinde ahşaptan yapılmış yüklük kısımları bulunmaktadır.

Yapı, bodrum kat hizasında kaba yonu moloz taş duvar ve temel üzerine yükselen zemin kat ve birinci kattan meydana gelmiş olup, batı cephesindeki yol koduyla doğu cephesindeki yol kodundaki farktan ve eğimden dolayı bodrum katın batı duvarı tamamen toprak altında kalmıştır . Üst kat duvarları bağdadi tekniğinde yapılmış üzeri kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür.

Yapının birinci katın doğusunda bulunan sahnişin (cumba), sokağa direk bakmakta olup dinlenme birimi olarak kullanılmaktdır (Foto. 335).

Pencereler, zemin ve birinci kat hizasında aynı tip ve mimari özellikte simetrik düzenleme hâkimdir. Doğu cephede, zemin kat hizasında üç adet, cumbalı birinci kat hizasında ise cumbalı kısmın üc cephe duvarında birer adet pencere olmak üzere toplam beş adet pencere düzenlemesi mevcuttur. Cumbalı kısmın

pencereleri diğer cephedeki pencere düzenlemesinden farklı olarak basık kemer formunda ve daha büyük tutularak gösterişli gösterilmektedir. Sofanın devamı niteliğindeki en gözde mekân olan bu çıkmaların içinde genelde dinlenme amaçlı olarak sedir ve oturma öğeleri yer alır.

Yapının kuzey cephesi, komşu konuta bitişik olup ancak zemin ve birinci kat hizasında dışarı açılan iki adet pencere yer almaktadır. Pencerelerin kenarları ahşap pervazlı olup, giyotin tipi pencerelerdir.

Yapının güney cephesinde, zemin katta girişin hemen solunda geniş ve büyük ebatlı bir adet pencere yer alırken, birinci kat hizasında ise üç adet pencere ve bir adet balkon konsoluna açılan kapı yer almaktadır.

Yapının batı cephesindeki pencere düzenlemesi duvarların komşu konuta bitişik olmasından dolayı sağır bırakılmış ve diğer duvarlara göre daha kalın tutulmuştur. Yapı, süsleme yönünden oldukça sade olup, odaların, zeminlerin, merdivenler ve korkulukları ahşap malzemeden yapılmıştır. Yalnızca ıslak hacimlerim zemini ahşap değildir. Oda tavanları ahşap , sıralı düz çıtaların oluşturduğu kompozisyonla kaplanmıştır.

Yapı bodrum katta kaba yonu moloz taş ile üst katlarda ise bağdadi tekniğinde yığma yapılmıştır. Yapının köşelerinde ve kat ortalarında süsleme olarak dışa çıkıntılı ahşap pervazlar ayrı bir hareketlilik kazandırmıştır.

Yapı, kiremit kaplı, dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının kenarlarından dışarıya 0.50m saçak bırakılmış olup saçak yüzeyi ahşap pervazla geçilmiştir. Bahçe yer döşemesi olarak moloz taş kullanılmıştır.

KATALOG NO: 3.8.2.4

YAPININ ADI : İKİZ EVLER

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 29.07.2014- 27.08.2014

FOTOĞRAF: 341-350

ÇİZİM : 75-78

1. KONUMU

Ordu İl merkezinin kuzeybatısında Taşbaşı Mahallesi, Sıtkı Can Caddesi üzerinde, denizin karşısında eğimli bir topoğrafya üzerine konumlanmıştır (Foto. 341).

2. TARİHÇESİ

İkiz Evlerin yapım tarihi hakkında tam bir bilgimiz yoktur. Ordu'nun en dikkat çekici yapısının süsleme ve mimari özelliklerine bakarak XIX. Yüzyıla tarihlendirebiliriz. Cumhuriyetin ilanından sonra terk edilen eve halk yerleşmiş, daha sonraları ise ev kaderine terkedilmiştir. İkiz Evler, Sokak Sağlamlaştırma Projesi kapsamında ve tarihi sivil mimarimizi korumak amaçlı olarak restorasyon ve onarım sürecinden geçirilmiş olup günümüzde hotel olarak faaliyet göstermektedir.

2.1. Kitabesi

Evin inşa kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

Geleneksel Kent dokusunu oluşturan Ordu geleneksel evlerinin en dikkate değer örneklerinden biridir. Süsleme ve mimari özellikleri günümüzde birkaç tahribatın dışında ulaşabilmiştir. İkiz Evler, eğimli bir arazide arsaya uygun olarak konumlanmış olup düzensiz dikdörtgen planlıdır (Çiz. 76 ; Foto. 341-343). Ev, A be B blok olarak iki bölüme ayrılmış olup, ticari amaçlı olarak işlevini sürdürmektedir.

3.2. Plan ve mimari

İkiz evlerin avlusuna batı cephesindeki sade görünümlü, tokmaksız sokak kapısı olan demir kapıyla girilmekte olup ‘‘L’’ biçimli, yaklaşık 22 basamaklı taş merdivenle inilmektedir (Foto. 343). Merdivenin kenarları taş parapetle çevrilmiş olup alt tarafı depo olarak kullanılmaktadır. Yamuk biçimli avlunun etrafında

mekanlar yer almaktadır. Avlunun batı cephesi yol kodundan aşağıda yer aldığından yol koduyla ikiz evin bahçesi arasına ihata duvara örülmüştür.

Avlunun ortasında ve merdiven korkuluğunun üzerinde halk dilinde ‘‘küp’’ denen kaplar süsleme öğesi olarak yerleştirilmiştir. Avlunun kuzeyinde mutfak, kiler ve depo birimleri bulunmaktadır. Yer döşemesi olarak kesme taş karışımı kalker taşı kullanılmıştır.

A be B bloğun altında bodrum kat yer almakta olup zemin ve birinci kat buranın üzerinde yer almaktadır. Bodrum kat duvarları moloz taş duvar ile örülürken zemin ve birinci kat duvarları bağdadi tekniğinde örülmüş olup sıvanıp boyanmıştır. A blok tarafında yer alan bodrum katta, ön cepheye bakan büyük bir kafeterya ile tuvalaet mekânları mevcutken, B blok tarafında ise, deniz cephesini gören lobby bölümü ile batı cephesindeki duvardan küçük pencerelerin aydınlık sağladığı kazan Dairesi ve fotoepsiyon birimleri bulunmaktadır. Bodrum katlara, hotel bahçesinden taş merdivenle inilmekte olup kuzey ve güney cephelerinden ahşap kapıyla geçiş sağlanmıştır. B bloğun bodrumuna zemin kattan ‘‘U’’ biçimli tam döner merdivenlede bağlantı sağlanmıştır.

Sokaktan giriş kapısıyla içeri girilen ve merdivenle inilen avlusuyla bütünleşmiş İkiz evlerin birbirinin simetriği olan her iki bloğunun zemin katında ön cepheden denizi gören üç oda, ve batı cephesine bakan iki oda ile odaların içinde yer alan duşluk kısımları mevcuttur. Evin zemin katına , B blok bodrum katından ‘‘U’’biçimli ahşap merdivenle B bloğun zemin katına, buradan sonradan eklenen metal korkuluklu köprüyle A blok zemin katına bağlantı sağlanmıştır (Çiz.65-76 ; Foto.342). Odalara giriş ahşap pervazlı dörtgen kapılarla sağlanmıştır. Islak zeminler hariç zeminler ve tavanlar ahşap kaplamalıdır. Avlunun giriş kapısının kuzeyinde tuvalet ile iki bölümden oluşan mutfak yer almaktadır. Mutfağın duvarlarında dikdörtgen niş ve ağaç oymalı raflar dikkat çeker. Odanın kuzey, güney ve batı duvarlarında değişik ebatlarda dikdörtgen niş görünümlü ahşap dolaplar yerleştirilmiştir. Duvarları ve tavanı ahşapla kaplanmıştır.

Yapının birinci katlarında, ön cepheden çıkma (Sahnişin) bırakılmış olup, üst tarafları üçgen alınlıklı kiremit kaplı kırma çatıyla örtülmüştür. İkiz evlerin, birinci kat iç mekan düzenlemeside zemin katla aynı tip ve mimari karekteristikte oluşturulmuştur. Sadece ön cephedeki oda çıkma dolayısıyla ebat olarak daha uzun tutulmuştur (Foto. 341). Birinci katlara, zemin katın ortasındali ‘‘U’’ biçimli ahşap malzemeden yapılmış, 17 basamaklı tam döner merdivenle ulaşılmaktadır.

Yapının doğu cephesinde yer alan pencere düzenlemelerinde her kat hizasında simetrik bir anlayış hâkimdir. Her katta altışar adet toplam 18 adet pencere mevcut olup bodrum kat pencerelerinin kenarlarında çift kapaklı kanat yer almaktadır. Birinci kat hizasından öne doğru uzanan çıkma kısmının her duvarında pencereler mevcuttur. Yapının kuzey ve güney cephelerinde ise bodrum kat hizasından birer adet pencere ile kapı açıklığına yer verilmiştir. Ancak B blok bodrum katında ikişer adet pencere dizisi mevcuttur. Birinci katın kuzey ve güney cephelerinde ise üçer adet dörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır.

Tüm pencereler, ahşap pervazlı olup, giyotin tipinde yapılmışlardır. Yapı bodrum katta kaba yonu moloz taş ile üst katlarda ise bağdadi tekniğinde yığma yapılmıştır. Yapının köşelerinde ve kat ortalarında süsleme olarak dışa çıkıntılı ahşap pervazlar ayrı bir hareketlilik kazandırmıştır.

Yapı, kiremit kaplı, dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının kenarlarından dışarıya 0.50 m saçak bırakılmış olup saçak yüzeyi ahşap pervazla geçilmiştir. .

KATALOG NO: 3.8.2.5

YAPININ ADI : AYNUR SÖNMEZ EVİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 19.08.2014

FOTOĞRAF: 351-359

ÇİZİM : 79-80

1. KONUMU

Ordu İl merkezinde, Zaferi Milli Mahallesi, Sıtkı Can Caddesi üzerinde, Menekşe Sokağın karşısında yer alıp eğimli bir arazi üzerine konumlanmış 25 nolu yapıdır (Foto.351-353).

2. TARİHÇESİ

Aynur Sönmez evinin yapım tarihi hakkında tam bir bilgimiz yoktur. Ordu'nun sivil mimarisi içerisindeki evlerden biri olup, sokak sağlamlaştırma projesi kapsamında dış çehfotoi onarımdan geçirilmiştir. Yapının diğer sivil mimari örneklerimiz gibi, yapım tekniği, dönem özellikleri ve malzemesi incelendiğinde XIX. Yüzyıla tarihlendirebiliriz.

2.1. Kitabesi

Evin inşa kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

Geleneksel Kent dokusunu oluşturan Ordu geleneksel evlerinin Sıtkı Can Caddesi üzerindeki örneklerinden birisidir. Mimari Üslup ve süsleme açısından diğer yapılarla aynı tip ve özelliklere sahip olup, iç sofalı tek yüzlü çıkmasız plan tipindedir (Çiz. 79 ; Foto. 351-352).

3.2. Plan ve mimari

Sıtkı Can Caddesi üzerinden beş basamaklı taş merdivenle evin giriş sahanlığına çıkılmakta olup dörtgen ahşap bir kapıyla içeri girilmektedir. Yapı, sokak yol kodundan su basman seviyesinde yukarda yer aldığından yolla arasına moloz taş duvarla ihata duvarı çekilmiştir (Foto. 351). Sokaktan direk zemin katın giriş holüne girilmekte ve buradan odalara dağılım sağlanmaktadır. Giriş holünün hemen solunda ön cepheye bakan oda bulunmakta, ancak bu oda günümüzde içindeki kiracılar tarafından orijinal halinin dışında mutfak olarak kullanılmaktadır (Foto. 353). Zemin katta, mutfağın arkasında küçük bir oda ile merdiven altında lavabo kısmı mevcuttur.

Yapının, batı cephesi tamamen sağır olduğundan dışarıya açılan pencere bulunmamaktadır. zemin katın güney duvarından sonradan muhdes yapılan odunluk kısmına kapı bırakılmıştır. Zemin katın tabanı ve tavanı ahşap kaplama olup, tavanlar ahşap kaplama üzeri birbirini tekrarlayan düz çıtalarla süslenmiştir.

Yapının üst katına zemin katta yer alan ahşap malzemeden yapılmış yaklaşık 13 basamaklı döner merdivenle üst kat iç sofaya ulaşılmaktadır (Foto. 355). Üst kat iç mekân sofasının etrafında kuzey ve güney cepheye bakan bir oda ve mutfak kısmı yer almaktadır. Mutfağın içinde, güney duvarda ocak nişleri ile, lavabo kısmı mevcuttur. Ancak kiracılar tarafından günümüzde orijinal halinin dışında oda olarak kullanılmaktadır. Mutfak mekânının hemen arkasında dört basamaklı ahşap merdivenle ulaşılan banyo kısmı bulunmaktadır (Foto. 357).

Yapının kuzey cephesinde zemin kat giriş kapısının solunda iki adet pencere ile üst kat cephesinde üç adet giyotin tipi pencere mevcuttur. Doğu cephesi komşu konuta bitişik olduğundan duvarları sağırdır. Batı cephesinde ise zemin kat hizasında kare biçimli küçük pencere ile üst kat hizasında beş adet büyük boy pencere düzenlemesi görülmektedir (Foto. 351).

Tüm pencereler, ahşap pervazlı olup, giyotin tipinde yapılmışlardır. Yapı moloz taş temel üzerine zemin ve üst kattan oluşmaktadır. Zemin ve üst kat duvarları bağdadi tekniğinde yapılmışolup sıvanıp boyanmıştır. Yapının köşelerinde ve kat ortalarında süsleme olarak dışa çıkıntılı ahşap hatıllar ayrı bir hareketlilik kazandırmıştır (Foto.358).

Yapı, kiremit kaplı, dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının kenarlarından dışarıya 0.50 m saçak bırakılmış olup saçak yüzeyi ahşap pervazla geçilmiştir. .

KATALOG NO: 3.8.2.6

YAPININ ADI : FURTUN (SÜREYYA ANAOKULU) EVİ

BULUNDUĞU YER : Ordu Merkez

İNCELEME TARİHİ: 28.06.2011

FOTOĞRAF: 360-373

ÇİZİM : 81-84

1. KONUMU

Furtun Evi kayıtlarda, Ordu İl merkezinde, Aziziye Mahallesi, Orta Sokak, No:7 40 pafta 372 ada, 5 (21) parselde konumlanmıştır. Yoğun bir konut ve ticaret dokusu içerisinde yer almaktadır (Foto. 360).

2. TARİHÇESİ

Furtun Evinin yapım tarihi hakkında tam bir bilgimiz yoktur. Evsahibi Harun Furtun bey'in verdiği bilgilerden ve Ordu'nun en dikkat çekici yapısının süsleme ve mimari özelliklerine bakarak XIX. Yüzyıla tarihlendirebiliriz. 13354 nolu tapu defterindeki kayıtlardan ve K.evvel'in 1927 yılına ait verdiği bilgilerden[207] yapı hakkında fikir sahibi olabiliriz. Yapı, Furtunzade Hacı Harun Efendi'den zevcesi Gül hanıma geçtiği ve sonraları aile fertleri arasında el değiştirdiği bilinmektedir. Yapının günümüzdeki sahibi Harun Furtun Bey, çocukluk yılların geçtiği bu ev için, aile fertlerinin kaldığı iki katlı yaşama birimlerinin olduğunu, geniş taş kaplamalı avlunun etrafında ise evin hizmetini sağlayanların kaldığı mekânlar ile kiler, ocaklık, odunluk, kuyu ve servis kısımlarının olduğunu belirtmektedir.

Furtun Evi, geniş bir bahçe içerisinde yer almasına rağmen, 1990 yılında, ailenin zamanla nüfusunun artması, yapının fiziki ve ısısal konforunun günümüz şartlarına göre yetersiz kalması gibi sebeplerle terk edilmiş, bir süre kiracıların ikâmet ettiği yapı, birkaç küçük onarımlardan geçmesine rağmen özgün yapısını korumuştur. Geleneksel Ordu sivil mimarisi içerisinde giriş düzeni, bahçe yapısı, plan yapısı bakımından ayrı bir yeri bulunmaktadır.

Yapı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 02.07.1987 tarih ve 3440 karar nosu ile tescil edilmiş olup koruma altına alınmıştır[208].

2.1. Kitabesi

Evin inşa kitabesi bulunmamaktadır.

---

[207] Azizoğlu, E., a.g.e. s.11-12.

[208] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

Geleneksel Kent dokusunu oluşturan Ordu geleneksel evlerinin en dikkat çekici örnekleri içinde yer alan Furtun Evi, sahibinin halk arasındaki saygınlığın getirdiği ayrı bir mimariye sahiptir. Kent merkezinde, Aziziye Mahallesi, Orta Sokak üzerinde yer alan yapı, bodrum üzeri iki kattan oluşmaktadır (Çiz.81-82 ;Foto. 360-363). Yapının, ön ve yan cephelerinden ayrı girişlerinin olması, zamanında haremlik-selamlık[209] uygulamasının yer aldığı plan tipinde inşa edildiğini göstermektedir. Süsleme ve mimari özellikleri günümüzde birkaç tahribatın dışında ulaşabilmiştir.

Furtun Evi, il merkezinde yer aldığından ve ticaret dokusuna yakınlığından dolayı yüksek yapıların ve betonlaşmanın arasında kalmıştır. Ancak Ordu'nun diğer sivil mimari dokularının aksında yer almasından dolayı bir bütünlük içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.2. Plan ve mimari

Furtun Evi, Orta Sokak yol kodundan yüksekte geniş bir bahçe içerisinde yer aldığından, ön cephesi direk sokağa açılmamaktadır. Bu özelliği ile etrafındaki sokağa cephesi olan ve ana girişleri sokaktan sağlanan yapılardan ayrı bir yere koymaktadır.

Yapı, bodrum üzeri iki katlı olup, iç sofalı ve ikiden fazla odası olan kapalı cumbalı (çıkmalı) düzensiz dörtgen plan tipindedir. Yapının zemin katı, 11.80x10.70 m 'lik bir alana oturmaktadır. Yapının sol köşesinde, tek katlı yıkık, çatısı olmayan mutfağı bulunmakta, arka cephesinde ise üst katın wc ve banyo kısımlarının çıkmaları bulunmaktadır. Ancak günümüzde yapı onarımdan geçirildiği için bu bölümler orjinaline uyumlu hale getirilerek yenilenmiştir.

Yapı, kuzeydoğu cephesindeki giriş merdivenlerinin orta aksında simetrik bir plana sahiptir. Eğimli bir arazi üzerine oturan yapının altında, evin yarısı alanını kapsayan bodrum kat yer almaktadır. Ön cephede yer alan taş merdivenin altından basık kemerli bir eyvan içerisinde yer alan ahşap kapıyla bodrum kata geçiş sağlanmakta olup, bodrum kat duvarları kaba yonu yığma taş malzemeden yapılmıştır. Kapının her iki yanında iki adet demir şebekeli pencere mevcuttur (Foto.362). Bodrum katta günümüzde depo olarak kullanılan kısmın eskiden ahır olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bodrum katın duvarları ve döşeme kaplaması taş, tavanı ise ahşap kaplamalıdır. Tavanda yer alan kirişlemeler ahşaptan olup iç mekândan görülmektedir.

Zemin katın giriş sahanlığına , ön cephede yer alan ve her iki yönden girişi olan çift kollu, yaklaşık on üç basamaklı kesme taş merdivenle ulaşılmaktadır (Foto. 362). Giriş sahanlığının ortasında kenarları kesme taş söveli olan çift kanatlı ahşap

[209] Azizoğlu, E., A.g.e.s.12.

kapıyla girilmektedir. Zemin katta bodrum kat gibi kaba yonu taş yığma duvardan oluşmaktadır. İç duvarları ise ahşap çatkılı, sıvalı ve bezemesiz olarak yapılmıştır. Zemin katta, kuzeydoğu cephedeki giriş kapısının orta aksında ve her iki tarafta dört adet oda ile bir abdesthane mekânı bulunmaktadır. zemin katın orta aksında yer alan 21 basamaklı ahşap merdivenle birinci kat üst sofasına çıkılmaktadır. Merdivenin korkuluklarıda ahşap malzemeden yapılmıştır. Yapının mutfağı, kuzeybatı arka cephesine bitişik olarak yapılmış olup güneybatı cephesinde yer alan iki adet farklı kapıdan bağlantısı mevcuttur.

Yapının birinci katında, ahşap merdivenin aksında her iki tarafta ikişer adet toplam dört odası bulunmaktadır. Merdivenle ulaşılan iç sofanın haricinde ön cepheye bakan ayrı bir dinlenme amaçlı sofasıda yer almaktadır. İç sofanın kuzeybatı cephesinde yaklaşık beş basamaklı ahşap merdivenle Aynur Sönmez evinde olduğu gibi banyo mekânına ulaşılmaktadır.

Birinci katta, ön cepheden merdivenin üzerine doğru çıkıntı yapan kapalı çıkma bulunmaktadır. beşik çatılı üçgen alınlıklı kapalı çıkma, ana giriş sahanlığının her iki yanındaki taş kaideler üzerine oturan ahşap dikmelerle desteklenmektedir (Foto. 362).

Yapının güneydoğu cephesinde 13 basamaklı kesme taş merdivenle zemin kat sahanlığına ulaşılan ayrı bir giriş kapısı ile her iki yanında demir şebekeli ikişer adet pencere ile birinci katında beş adet pencere dizisi yer almaktadır. Bodrum kat duvarları eğimden dolayı toprak altında kaldığından duvarları sağır olup pencefotoizdir. Yapının kuzeydoğu (ön) cephesinde ise, bodrum kata girilen ahşap kapı ile küçük bir pencere, zemin kat cephesinde ana giriş sahanlığı ve kapısı ile her iki yanında ikişer adet demir şebekeli toplam dört adet pencere, birinci katta ise dört adeti çıkma üzerinde yer alan toplam sekiz adet pencere düzenlemesi mevcuttur. Yapının kuzeybatı cepheside, güneydoğu cephesi ile eşit sayıda, aynı mimari karekteristikte pencerelere sahiptir.

Yapının tüm cephelerindeki pencereler, yatayda ikiye bölünmüş, kenarları ahşap pervazlı giyotin tipi pencerelerdir. Furtun Evi'nin cephe süslemeleri sade bir görünümdedir. Süsleme öğeleri olarak, kapı ve pencerelerin kenarlarını kuşatan ahşap pervazlar ve taş söveler, saçak ve kat silmeleri, kapalı çıkmanın üzerinde yer alan üçgen alınlık ile ahşap payandaları sayabiliriz.

Yapı, karma yapım sistemine sahip olup bodrum ve zemin katta kaba yonu taş yığma üzeri ahşap çatkılı bağdadi tekniğinde yapılmış birinci kattan oluşmaktadır. Tüm duvarlar sıvalı ve son onarımla boyanmış durumdadır. Yapının bodrum ve zemin kat hizasında köşeleri düzgün kesme taş ile ön plana çıkartılmıştır.

Yapı, en üst tarafta küçük bir çatı odası oluşturulmuş olup, dört yana eğimli, kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür (Foto.367).

KATALOG NO: 3.8.2.7

YAPININ ADI : MEHMET NURİ KADI EVİ

BULUNDUĞU YER : Ünye Merkez Kadılar Yokuşu

İNCELEME TARİHİ: 19.08.2011-2014

FOTOĞRAF: 374-380

ÇİZİM : 85-88

1. KONUMU

Ünye İl merkezinde, Kaledere Mahallesi, Kadılar Yokuşu üzerinde 24 Nolu yapı olup eğimli bir arazi üzerine konumlanmış bir yapıdır (Foto. 374).

2. TARİHÇESİ

Mehmet Nuri Kadı evinin yapım tarihi hakkında tam bir bilgimiz yoktur. Fatsa Kazası, aşar memuru Ahmet Efendi'nin oğlu olan Nuri Kadı (1864-1921)'nin evidir. Nuri Kadı, Arabistan'dan Ünye'ye çok para ile döndüğünde ev büyük bir onarım geçirmiştir. Nuri Kadı'nın kızı Halide Hanım'dan olan torunu Eflatun Gökşin uzun yıllar evde kalmasına rağmen, sonraları terk etmiş, olup evin bugünkü sahibi Sabahattin Memiş'in babası 1943 yılında 6000 liraya bu evi Halide Hanım'dan satın almış ve basit onarımdan geçirmiştir[210]. Ünye'nin Osmanlı Dönemi sivil mimarisi içerisindeki çarpıcı örneklerinden biri olup, sokak sağlamlaştırma projesi kapsamında dış çehfotoi onarımdan geçirilmiştir. Yapının diğer sivil mimari örneklerimiz gibi, yapım tekniği, dönem özellikleri ve malzemesi incelendiğinde XIX. Yüzyıla tarihlendirebiliriz.

2.1. Kitabesi

Evin inşa kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

Geleneksel Kent dokusunu oluşturan Ünye geleneksel evlerinin tarihi Kadılar Yokuşu üzerinde yer alan yapılardan biridir. Osmanlı döneminde farklı kentlerde görev alan kadıların getirdikleri ustalarla kendi evlerini yaptırmaları neticesinde oluşan bir plan kurgusunu kadılar yokuşunda da görebiliriz. Bu sokağa yerleşip evlerini kendi yapan birçok kadı, mimari üslup ve süsleme açısından bir mimari değer ortaya koymuşlardır (Foto. 374-375).

[210] Özdurmuş, S.; a.g.e.s.25-27.

3.2. Plan ve mimari

Yapı, Kadılar Sokağına açılan geniş bahçe içerisinde, bodrum üzeri iki katlı olup iç sofalı ikiden fazla odası olan plan tipinde yapılmıştır (Çiz. 86 ;Foto.374). Mimari özellikli bahçe kapısına sahip olan evin, su basman seviyesine kadar kaba yonu moloz taş duvarla örülmüştür. Zemin ile birinci kat duvaraları ahşap çatkılı bağdadi tekniğinde yapılmış olup üzeri sıvanıp boyanmıştır.

Yapıya, Kadılar Sokağının Ünyeyi tepeden gören yüksek yol kodundan ihata duvarı üzerindeki üç basamaklı taş merdivenle çıkılan bahçe kapısıyla girilmektedir. Çift kanatlı bahçe kapısının kenarları kesme taş olup, her iki yanında dörtgen taş kaide üzerine oturan korent tarzı sütün başlıklı, düşey yivli sütunlar yer almaktadır. Avlu giriş kapısının dikdörtgen taş çercevesinin kenarları ‘‘S’’ kıvrımlı bordürlerle kuşatılmıştır. Kapının üzerinde her iki yönde taş kaide ile ortasında çeşitli bitkisel ve geometrik motiflerle bismillah yazılı Arapça yazıyla süslenmiş madolyon yer almaktadır (Foto.376).

Yapının ön cephesi sokağa bakmakta olup eve giriş bodrum kat hizasından yapılmaktadır. Çift kanatlı ahşap kapıyla bodrum katın taşlık[211] kısmına girilmekte olup girişin tam karşısındaki oniki basamaklı ahşap merdivenle zemin kat ara holüne çıkılmaktadır. Bodrum katta, evin depo, mutfak ve büyük dikdörtgen bir odası yer almakta olup doğu cephesinde yer alan pencerelerle aydınlık sağlanmıştır.

Yapının zemin katında ara holün etrafında iç sofa ile sağlı sollu odalar yerleştirilmiştir. Ara holün sol tarafında dar uzun bir sofa ve sofaya açılan bir adet içinde ocak nişi olan mutfak, wc ile iki adet oda mevcuttur. Ara holün sağ tarafında ise ön cepheye bakan küçük bir mutfak ile oda, doğu cephesi ile kuzey cephesine açılan iki adet oda yer almaktadır. Odaların zemin ve tavan kaplaması ahşap olup düz ahşap tahta üzeri düz çıtalı olarak geçilmiştir.Zemin katta aynı zamanda iç sofadan balkon kısmına açılan kapı bulunmaktadır. Zemin katta merdivenin çıkış aksında yer alan ara holün tam karşısında tek kanatlı kapıyla girilen tam döner merdiven bulunmaktadır. Yaklaşık ondört basamaklı ahşap merdivenle yapının birinci katının iç sofasına çıkış sağlanmaktadır. Sofa etrafında sağlı sollu odalar mevcut olup, sofanın sol tarafıniçinde ısınma amaçlı ocak nişi olan ve ön cephedeb ışık alan oda ile kuzey cepheden ışık alan oda ve wc kısımları yer alırken, sağ tarafında doğu ve güney cephelerine bakan üç adet oda yer almaktadır. Odalara giriş, sofanın köşelerinde yer alan köşeleri kırık duvarda yer alan tek kanatlı ahşap kapıyla sağlanmaktadır. Sofanın güney cephesinde dışa açılan küçük bir balkon mevcuttur.

Odalar, ocak, dolap, yüklük ve gusulhane elemanlarıyla klasik tiptedir. Yapı bazı kısımları sonraki onarımlarla değişikliğe uğramakla birlikte iç sofalı Ordu Evlerinin karekteristik özelliklerini taşımaktadır.

---

[211] Farklı bölgelerde değişik adlar alan taşlık kısmı, Antep evlerinde, Uşak evlerinde, Diyarbakır Evlerinde v.b yörelerde ‘‘hayat’’ ismiylede anılmaktadır. Yine cumba, çeşitli yörelerde çal, çol, köşk, çıkma, sahnişin gibi farklı isimlerlede anılabilmektedir. Orduda ‘‘çıkma’’ya sahnişin olarak ta isimlendirilebilmektedir.

Zemin katın tabanı ve tavanı ahşap kaplama olup, tavanlar ahşap kaplama üzeri birbirini tekrarlayan düz çıtalarla süslenmiştir.

Mutfağın içinde, batı duvarda ocak nişleri ile, lavabo kısmı mevcuttur. Ancak kiracılar tarafından günümüzde orijinal halinin dışında oda olarak kullanılmaktadır.

Yapı, güney cephesinde güneydoğu köşeden dışarı çıkma yapmaktadır. Dış duvarın üst kısmından çatıya, yumuşak, içe doğru kıvrılan, bağdadi üzeri sıvalı saçakla geçiş sağlanmıştır. Günümüzde onarımdan geçirilmiş olan yapının saçak altları yenilenmiş olup, yapı kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Yapının güney cephesinde bodrum katta pencere öğfotoine fazla yer verilmemişken zemin kat hizasında beş adet pencere ile balkona açılan bir adet kapı, birinci kat hizasında ise bir adet sofa önü balkona açılan kapı ile altı adet pencere bulunmaktadır (Foto. 374-378). Doğu cephsinde ise zemin kat hizasında sekiz adet pencere mevcutken birinci kat cephesinde toplam dokuz adet pencere düzenlemesi yer almaktadır.

Tüm pencereler, ahşap pervazlı olup, giyotin tipinde yapılmışlardır. Yapı moloz taş temel üzerine zemin ve üst kattan oluşmaktadır. Zemin ve üst kat duvarları bağdadi tekniğinde yapılmış olup sıvanıp boyanmıştır. Yapının köşelerinde ve kat ortalarında süsleme olarak dışa çıkıntılı ahşap hatıllar ayrı bir hareketlilik kazandırmıştır.

Yapı, kiremit kaplı, dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının kenarlarından dışarıya 0.50 m saçak bırakılmış olup saçak yüzeyi ahşap pervazla geçilmiştir. .

KATALOG NO: 3.8.2.8

YAPININ ADI : TURİZM DERNEĞİ 5 NOLU EV

BULUNDUĞU YER : Ünye Merkez Kadılar Yokuşu

İNCELEME TARİHİ: 19.08.2013-2014

FOTOĞRAF: 381-386

ÇİZİM : 89-90

1. KONUMU

Ünye İl merkezinde, Kaledere Mahallesi, Kadılar Yokuşu üzerinde 20 Nolu yapı olup eğimli bir arazi üzerine konumlanmıştır (Foto. 381).

2. TARİHÇESİ

Günümüzde Turizm Derneği olarak kullanılan evin yapım tarihi hakkında tam bir bilgimiz yoktur. Ünye'nin Osmanlı Dönemi sivil mimarisi içerisindeki çarpıcı örneklerinden biri olup, sokak sağlamlaştırma projesi kapsamında dış çehfotoi onarımdan geçirilmiştir. Yapının diğer sivil mimari örneklerimiz gibi, yapım tekniği, dönem özellikleri ve malzemesi incelendiğinde XVIII.yy sonu ile XIX. Yüzyıla tarihlendirebiliriz.

2.1. Kitabesi

Evin inşa kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

Ünye sivil mimarisinin günümüze kazandırılmış önemli geleneksel evlerinden birisidir. Yapı, direk sokaktan girilen, eğimli bir sokak dokusuyla bağlantısı sağlanmış, bahçesiz bir yapıdır (Foto. 381-382).

3.2. Plan ve mimari

Yapı, Kadılar Sokağından direk geçiş sağlanan bahçesiz, bodrum üzeri iki katlı olup iç sofalı ikiden fazla odası olan plan tipinde yapılmıştır (Çiz. 89 ;Foto. 381). Yapıya, güney, kuzeybatı ve kuzey cepheşerinden farklı kodlardan geçiş yapılabilmektedir. Bodrum kat, eğimli araziden dolayı yarısı toprak altında kalmıştır. Ancak, yapının kuzeydoğu köşesinden ve kuzey cephesinden bodrum kata tek kanatlı ahşap iki ayrı kapıyla girilebilmektedir. Sokaktan direk girilen bodrum katta kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı bir taşlık (hayat) ile kuzeybatı tarafında toprak altında kalmış duvarları sağır iki oda yer almaktadır. Su basman

seviyesine kadar kaba yonu moloz taş duvarla örülmüş olan bodrum katın zeminleri ve tavanları ahşap kaplama yapılmıştır.

Sokaktan direk üç basamaklı taş merdivenle zemin katın antre kısmına, buradan yine üç basamaklı taş merdivenle taşlık (hayat veya ana hol) kısmına girilmektedir. Taşlık kısmın etrafında sıralanmış odalar ile ön cepheye bakan ve içindeocak nişi bulunan mutfak mekânı yer almaktadır. Taşlığın tam karşında ise lavabo kısmı yer almaktadır.

Yapının birinci katı günümüzde bağımsız olarak kullanıldığından girişi zemin kattan farklı olup, kuzeybatı cephesinden çıkılan yaklaşık on basamaklı taş merdivenle ve buradan ‘‘U’’ biçimli onbeş basamaklı ahşap merdivele sağlanmaktadır (Foto. 385). Kuzeybatı cephesinde yer alan on basamaklı taş merdivenle zemin katın ön cepheden duvarla ayrılmış arka mekânlarına geçiş sağlanmıştır. Arka mekânlarda, duvarları batı cepheden sağır olan wc ve ocak nişi bulunan sonradan mutfağa çevrilmiş mekânına bağlantı mevcuttur. Mutfak kısmının aydınlatması kuzey cepheye bırakılmış bir adet pencereyle sağlanmıştır. Birinci kata, onbeş basamaklı ‘‘U’’ biçimli merdivenle iç sofaya ulaşılmakta,buradan odalara dağılım sağlanmkatadır. İç sofadan direk odalara açılan kapılar mevcut olup, kuzey cepheden bir adet pencereyle aydınlatması sağlanmıştır. Birinci katta, sokak cephesini gören bir adet mutfak ile doğu cepheden kapalı balkonu olan bir oda, doğu cephesine bakan bir adet oda ile kuzey cepheye açılan iki adet pencereli bir oda mevcuttur. Zemin ve birinci kat duvaraları ahşap çatkılı bağdadi tekniğinde yapılmış olup üzeri sıvanıp boyanmıştır.

Odaların zemin ve tavan kaplaması ahşap olup ahşap düz tahta üzeri çıtalı olarak geçilmiştir. Odalar, ocak, dolap, yüklük ve gusulhane elemanlarıyla klasik tiptedir (Foto. 383). Yapı bazı kısımları sonraki onarımlarla değişikliğe uğramakla birlikte iç sofalı Ordu Evlerinin karekteristik özelliklerini taşımaktadır.

Tüm pencerelerin kenarları ahşap pervazlı olup yatayda bölünmüş giyotin tipi pencerelerdir (Foto.381). Zemin katın tabanı ve tavanı ahşap kaplama olup, tavanlar ahşap kaplama üzeri birbirini tekrarlayan düz çıtalarla süslenmiştir.

Mutfağın içinde, batı duvarda ocak nişleri ile, lavabo kısmı mevcuttur. Ancak kiracılar tarafından günümüzde orijinal halinin dışında oda olarak kullanılmaktadır (Foto. 383).

Günümüzde onarımdan geçirilmiş olan yapının saçak altları yenilenmiş olup, yapı kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Yapı moloz taş temel üzerine zemin ve üst kattan oluşmaktadır. Zemin ve üst kat duvarları bağdadi tekniğinde yapılmış olup sıvanıp boyanmıştır. Yapının köşelerinde ve kat ortalarında süsleme olarak dışa çıkıntılı ahşap hatıllar ayrı bir hareketlilik kazandırmıştır.

Yapı, kiremit kaplı, dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının kenarlarından dışarıya 0.50 m saçak bırakılmış olup saçak yüzeyi ahşap pervazla geçilmiştir. .

KATALOG NO: 3.8.2.9

YAPININ ADI : HAŞİM GÜRER EVİ

BULUNDUĞU YER : Ünye Merkez Kadılar Yokuşu

İNCELEME TARİHİ: 19.08.2013-2014

FOTOĞRAF: 387-395

ÇİZİM : 91-92

1. KONUMU

Ünye İl merkezinde, Kaledere Mahallesi, Kadılar Yokuşu üzerinde 9 Nolu yapı olup eğimli bir arazi üzerine konumlanmıştır (Foto. 387). Yapı, Kadılar Sokağının Kazancılar Caddesi ile Eski Hamam Arası Sokağın keşiştiği kavşağın hemen sol tarafındaki aks üzerinde yer almaktadır.

2. TARİHÇESİ

Günümüzde evsahibi Saime Gürer olan evin yapım tarihi hakkında tam bir bilgimiz yoktur. Ünye'nin Osmanlı Dönemi sivil mimarisi içerisindeki çarpıcı örneklerinden biri olup, sokak sağlamlaştırma projesi kapsamında dış çehfotoi onarımdan geçirilmiştir. Yapının ilk sahibi Haşim bey'in oğlu Giyasettin bey'e yaptırtdığı söylenmektedir. Ancak bazı yazılı kaynaklarda, Şükrü Kadı diye tanınan Osman Şükrü Efendi'nin torunu olan Haşim Kadı'nın evi olarak geçmektedir[212]. Yapının diğer sivil mimari örneklerimiz gibi, yapım tekniği, dönem özellikleri ve malzemesi incelendiğinde XVIII.yy sonu ile XIX. Yüzyıla tarihlendirebiliriz.

2.1. Kitabesi

Evin inşa kitabesi bulunmamaktadır.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

Ünye sivil mimarisinin günümüze kazandırılmış önemli geleneksel evlerinden birisidir. Yapı, kadılar sokaktan kesme taş tan yapılmış süslemeli bir taş kapıyla avlusuna girilen, eğimli bir sokak dokusuyla bağlantısı sağlanmış bir yapıdır (Foto. 387-388-389-390).

[212] Özdurmuş, S.; a.g.e. s.24-30.

3.2. Plan ve mimari

Yapı, Kadılar Sokağından avluya direk geçiş sağlanan, kuzey-güney doğrultusunda uzanan düzensiz dörtgen plan şemaşındadır. Yapıyı, dış sofalı ve sofa etrafında yer alan iki odalı plan formunda değerlendirebiliriz (Çiz. 91 ;Foto. 387).

Avluya, sokak kenarlarını sınırlandıran çevre duvarının yapı aksında, düzgün kesme taştan yapılmış, dikdörtgen bir açıklıktan girilmektedir. Açıklığın her iki yanında, dikdörtgen planlı taş kaide üzerinde yükselen, iyon tazı başlıklı sütünceler ile sütunceler üzerine yerleştirilmiş dörtgen silmeli çerçeveli taş kaideler bulunmaktadır (Foto.388). Sütunceler yarım dairesel olarak silindirik gövdeli olup, üzeri ‘‘S‘‘ kıvrımlı kademeli yatay bordürlerin uzandığı saçak silmeleriyle sonlandırılmıştır. Avlu, kuzey-güney yönünde uzanmakta olup sol tarafında yer alan düzgün kesme taştan yapılmış dörtgen çerçeveli açıklıkla yapının giriş merdivenlerine ulaşılmaktadır (Foto. 390).

Yapının, bodrum katı, toprak seviyesinden yüksek bırakıldığı için, giriş merdivenlerinin altına kadar uzanmaktadır (Çiz. 91). Bodrum katta, merdiven altında küçük bir oda, iki adet mahzen odası ile banyo ve depo mekânları yer almaktadır. Merdiven altındaki odaya giriş, merdivenin kuzeydoğu köşesinden açılan kapıyla sağlanmakta olup duvarları kabayonu moloz taş malzemeden örülmüştür. Bodrum kata , avlunun güneyinden aynı seviyedeki bahçe kodundan çift kanatlı ahşap kapıyla geçiş sağlandığı gibi aynı zamanda zemin kattan inilen 17 basamaklı tam döner taş merdivenlede ulaşılabilmektedir. Bodrum katta yer alan mahzen odalarının batı cephesine açılan ikişer adet ahşap pencefotoi ile depo ve banyonun doğu cephesine bakan küçük pencereleri mevcuttur. Bodrum katın dışarı bakan güney duvarı önünde zemin katın dışarı çıkma olan wc ve banyo kısımlarının taşındığı üç adet kare formlu ahşap direk mevcuttur.

Avlunun batı yönünde ve sokak aksında yerleştirilmiş olan dikdörtgen planlı cümle kapısı içinden çift kanatlı ahşap kapıyla kesme taş merdivene girilmekte, buradan onlatı basamaklı merdivenle de zemin kat giriş sahanlığına ulaşılmaktadır (Foto. 393). Merdivenin çıkış aksının sol kenarı çift yönlü at nalı kemer formu verilmiş ve düşeyde iki sıralı tekrardan oluşan taş korkulukla sınırlandırılmıştır. Yapıya girişi sağlayan dörtgen çerçeveli kesme taş açıklığın kenarları üç taraftan üç adet ‘‘S’’ kıvrımlı yatay ve düşey bordürlerle kuşatılmış olup üzeri yine yatay da uzanan bordürlerin oluşturduğu saçak silmeleriyle sonlandırılmıştır. Kapının üst tarafında ortada bitkisel ve Arapça yazıların süslediği sekizgen madalyon yer almaktadır (Foto.392). Giriş açıklığı, köşelerde ve kapı etrafındaki kenar bordürlerinde kesme taş, duvarlarında ise moloz taş kullanılmıştır.

Giriş sahanlığının her iki kenar uçlarında dört taraftan elips silmesiyle çevrili ve yukarı doğru daralma gösteren taş kaide ile kaide üzerine birinci katın sahnişin kısmını taşıyan kare biçimli ahşap direkler yer almaktadır (Foto.390). Oldukça süslemeli bir giriş aksına sahip olan yapının zemin katına çift kanatlı ahşap kapıyla girilmektedir. Kapının her iki yanında, alt taban ve üst başlıklarında elips formu verilmiş taş kaideli sütunlar mevcuttur.

Giriş sahanlığından direk zemin katın hayat (taşlık) kısmına girilmekte olup buradan sağ tarafta yer alan çift kanatlı ahşap kapıyla merdivenin yer aldığı dış sofaya ve hayat aksında güney cepheye açılan odaya geçiş sağlanmaktadır. Sofadan wc, banyo ve mutfak mekânlarına bağlantı olup, mutfak mekânının içi ocak nişli olup doğu cephesine bakan iki adet dörtgen pencereyle aydınlık sağlanmaktadır. Günümüzde banyo kısmı son yapılan onarımlarla küçük bir mutfak tezgahına çevrilmiş görülmektedir. Odaların duvarlarında ocak nişleri ile yüklük olarak kullanılan nişler mevcuttur. Islak hacimler hariç zemin ile tavanlar ahşap kaplamalıdır.

Zemin katın karşı istikametindeki köşede, 90°!lik açı yaparak yükselen tam döner onsekiz basamaklı ahşap merdivele üst katın sofasına ulaşılmaktadır. Esas oturma katı olan bu kısmın arka duvarında, wc ve banyo kısımlarının duvarları yer almaktadır. Birinci kat, giriş sahanlığı hizasında zemin kattan öne doğru çıkıntı yapmış olup burası muhtemelen dinlenme amaçlı sahnişin mekânı olarak kullanılmaktadır. Birinci katta, sofadan dağılım gösteren üç oda bulunmaktadır. Sofanın sağındaki oda doğu cephesine açılan iki adet pencereyle, sol tarafındaki iki adet oda ile sahnişin kısmı batı cephesine bakan beş adet dikdörtgen ahşap pencere ile aydınlık sağlamaktadır.

Zemin ve birinci katın en iyi cepheleri sokak cephesini gören cepheler olup oldukça sade yapılmışlardır. Katları yatayda birbirinden ayıran ‘‘S’’ kıvrımlı taş silmeler cephelere hareketlilik kazandırmıştır.

Tüm pencerelerin kenarları ahşap pervazlı olup yatayda bölünmüş giyotin tipi pencerelerdir. Odaların zemin ve tavan kaplaması ahşap olup ahşap düz tahta üzeri çıtalı olarak geçilmiştir. Odalar, ocak, dolap, yüklük ve gusulhane elemanlarıyla klasik tiptedir. Odaların içerisinde süsleme öğesine yer verilmemiş olup, orijinal olan bazı kısımlarda sonraki onarımlarla değişikliğe uğramıştır. Yapı bir yüzü dışa açılan, iç sofalı ve sahnişin (çıkma, Köşk)[213] kısımlarıyla Ordu ve Ünye Evlerinin karekteristik özelliklerini taşımaktadır.

Günümüzde onarımdan geçirilmiş olan yapının saçak altları yenilenmiş olup, yapı kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Yapı, duvarları kaba yonu moloz taş yığma duvar olan bodrum üzeri zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Zemin ve birinci kat duvaraları ahşap çatkılı bağdadi tekniğinde yapılmış olup üzeri sıvanıp boyanmıştır (Foto. 395).

Yapı, kiremit kaplı, dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının kenarlarından dışarıya 0.50 m saçak bırakılmış olup saçak yüzeyi ahşap pervazla geçilmiştir.

[213] Ordu yöresinde sahnişin olarak tarif ettiğimiz kısım , farklı yöreklerde farklı isimlerle anılabilmektedir.

KATALOG NO: 3.8.2.10

YAPININ ADI : KAPTAN EVİ (ÜNYE MÜZESİ)

BULUNDUĞU YER : Ünye Merkez

İNCELEME TARİHİ: 19.08.2013-2014

FOTOĞRAF: 396-412

ÇİZİM : 93-98

1. KONUMU

Ünye İl merkezinde, Hamidiye Mahallesi, Hacı Emin Caddesi, Alicer Sokak Üzerinde 2 nolu yapı olup eğimli bir arazi üzerinde geniş bir avlu içerisinde yer almaktadır. Yapı, Hamidiye Mahallesi içersinde yer alan sivil mimari dokunun yoğun olduğu bir bütünlük içersinde yerini almış olup Ünye Merkezi tepeden görmektedir (Foto.396).

2. TARİHÇESİ

Günümüzde Ünye Müze Ev olarak faaliyet gösteren yapının halk arasında bilinen adı Kaptan Evi'dir. Klasik Osmanlı Mimarisinin Mimar Sinan ile doruğa ulaştığı dönemin Ünyede'ki ürünü olan Kaptan server Bey'in evi odalardaki ocaklık taşlarından birinin üzerinde yer alan kitabesine göre, 1760 yılında yaptırılmıştır. XVIII.yy. Mimar Sinan dönemi'nin yapılarda hissedildiği Osmanlı Mimari Üslubunun bir ürünü olan Kaptan Evi, İç Mekânda Haremlik-Selamlık Odaları, Sofa ve Sekileri ile Taşlık ve Ahır kısmı, avluda ise kuyusu, hazifotoi, çamaşır yıkama teknesiyle Ünye ilçemizde dikkat çeken sivil mimarimizin başında gelir.

Restorasyonuna 2010 yılında Ünye Belediyesi ve Ünye Tarih Araştırma Grubu'nun katkılarıyla başlanan ve Ünyeli ustalar tarafından yapılan Ünye Belediyesi Müze Evi (Kaptan Evi), mimari yapısı, odalardaki süslemeler, eski el işçiliği, ocaklık nişleri, mutfak eşyaları ve çeşitli günlük kullanım ürünleri ile geçmişten günümüze köprü kuran sivil mimari örneğimizin göstergesidir.

2.1. Kitabesi

Evin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Ancak günümüzde, ocak nişlerinde yapının yapım tarihini gösteren tahrip olmuş durumda kitabeler mevcuttur.

3. YAPININ İNCELENMESİ

3.1. Genel

Ünye sivil mimarisinin günümüze kazandırılmış önemli geleneksel otantik evlerinden birisidir. Hamidiye Mahallesinde, Alicer sokakla avluyu birbirinden ayıran kaba yonu moloz taş örgülü ihata (yüksük) duvarı üzerindeki süslemeli bir

açıklıktan, çift kanatlı demir kapıyla yapının avlusuna girilmektedir (Foto.397-398). Yapı, eğimli bir topoğrafya üzerinde yer aldığından sokaktan avluya geçiş koduyla yapı nın oturduğu zemin kodu arasında yükseklik farkı bulunmaktadır (Foto. 397). Doğu–batı doğrultusunda uzanan yapı, sofalı iki yüzlü ve sofa etrafında ikiden fazla odası olan iki katlı plan tipinde değerlendirebiliriz.

3.2. Plan ve mimari

Sokaktan direk bağlanan avlu giriş kapısının süslemesi dikkat çekmektedir.

Avluya, Güneybatı yönünde yer alan Alicer Sokağın kenarlarını sınırlandıran ihata duvarının yapı aksında, kuzeydoğu yönünde, düzgün köşeleri kesme taştan yapılmış, dikdörtgen bir açıklıktan girilmektedir. Avlu giriş kapısının süslemesi dikkat çekmektedir. Dikdörtgen plan tipindeki taş giriş kapısının her iki yanında, yivli, korent tarzı başlıklı, silindirik gövdeli ikişer adet sütun bulunmaktadır. Sütunların ortasında düşey dikdörtgen niş bırakılmış olup, sütunların üzeri kademeli saçak silmelerinin oluşturduğu düz tabiliye ile örtülmüştür (Foto.398).

Giriş kapısından yaklaşık yirmi basamaklı eğrisel taş merdivenle yapının bulunduğu üst koda çıkılmaktadır. Merdivenlerin her iki kenarında kademeli olarak mermer kaplı beton korkuluk yapılmıştır. Yapı, bodrum yüksekliğinde temel üzeri iki katlı olup, eğimden dolayı batı cephesinde bodrum kat yüksekliğindeki yığma taş temel tamamen toprak seviyesinin altında kalmıştır. Bodrum kat, kaba yonu moloz yığma taştan yapılmış olup, dışa kapalı sağır duvarlar, zemin ve birinci kata temel görevi görmektedir (Foto.396- 399).

Yapının, Doğu cephe ortasında yer alan ve iki basamaklı taş merdivenle ulaşılan tek kanatlı ahşap kapıyla taşlık (hayat) mekânına girilmektedir. Zemin kat içerisinde tavan yüksekliğinin yüksek tutulmasından dolayı yapılmış olan asma kat mevcuttur. Taşlık kısmının sol tarafında günümüzde sergi amaçlı olarak kullanılmakta olan muhtemelen eskiden ‘‘ahır’’ işlevi gören bölüm ile sağ tarafında doğu cepheye bakan ve yaklaşık dokuz basamaklı ahşap merdivenle çıkılan asma kat bulunmaktadır. Taşlık kısmının giriş kapısı aksında ters yönde arka cepheye açılan bahçe çıkış kapısı mevcuttur (Çiz. 93 ;Foto. 400). Bahçe çıkış kapısının hemen solunda yer alan basık kemer formunda küçük boyutlu kapıyla günümüzde kitaplık olarak kullanılan, zemini taş döşemeli başka bir mekânına ulaşılmaktadır. Taşlığın sağ tarafında ise, yedi basamaklı içe doğru azalan kademeli taş merdiven yer almakta, buradan açılan ahşap kapıyla birinci kata çıkış sağlanan onaltı basamaklı ahşap merdivenlere geçiş sağlanmaktadır (Foto.400-403).

Zemin katın tabanları kayrak görünümlü taş döşemeli olup, merdiven kenarlarında kare formlu ahşap direkler görülmektedir. Muhtemelen birinci kat tabanına destek sağlanmak için konulmuş olup, üst kat ahşap taban kirişlemeleri ortada bu direklerin üzerine oturmaktadır. Odaların içe bakan duvarları tamamen ahşap kaplama olup, tavanlar ahşap malzemeden yapılmıştır (Foto. 402).

Zemin kattan taş merdiven bağlantılı onaltı basamaklı ahşap merdivenle birinci katın sofasına ulaşılmaktadır (Çiz. 95). Sofa etrafında köşelere odalar

yerleştirilmiştir. Odalara, sofanın köşelerinden pahlanmış duvar yüzeyinden ahşap kapıyla girilmektedir. Sofanın sokak cephesine baş oda yerleştirilmiş olup, tavan altlarında vitray pencerelere yer verilmiştir (Foto. 411). Süzülen güneş ışığının renkli vitray pencerelerinden aydınlattığı odanın tavanı orijinal ahşap süslemeleriyle kaplıdır (Foto. 411). Baş oda da günümüzde, ocak, gusulhane, yüklükler, eski çeyiz sandığı, mumluk ve mangallardan oluşan eserler sergilenmektedir. Sofanın kuzeybatı köşesinde yer Mutfak mekânı ise, ahşap tavanında yer alan geometrik desenler, vitray pencerelerinden süzülen aydınlık, ocak nişi, yüklük, nurşit bölümleriyle Osmanlı Ev Mimarisinin odaların mimari karekteristik açıdan tam bir sunumudur.

Sofanın etrafında doğu cepheye yakın olan köşe odada, evin ilk sahibi Kaptan Server Bey'in isminin verildiği oda olup, o döneme ait eserler sergilenmektedir. Odaların pencereye yakın olan duvar yüzeylerinde tavandan aşağı, ahşap direkler üzerine oturan armudi kemerler (Foto. 407-410) sıralanmış ve ayrı bir hareketlilik kazandırmıştır. Odalarda, birkisel ve geometrik motif bezenmiş ve günümüzde dışı beyaza boyanmış ocak nişleri mevcuttur (Foto.407).

Yapının en fazla aydınlık alan ve sokağa bakan cephesine günümüzde çeşitli fonksiyon ve işlevselliklerde kullanılan odaları yerleştirilmiştir (Foto.405). Yapının, kuzey cephesinde yer alan asma kat duvarları, kuzey ve batı cephesinde tamamen kaba yonu moloz taş duvar ile örülmüş olup diğer cephe hizasından daha öne doğru çıkıntı yapmaktadır.

Zemin ve birinci katın en iyi cepheleri sokak cephesini gören cepheler olup oldukça sade yapılmışlardır. Katları yatayda birbirinden ayıran ahşap silmeler ile moloz taş duvarların cephelerinde yer yer kullanılan ahşap hatıllar cephelere hareketlilik kazandırmıştır.

Tüm pencerelerin kenarları ahşap pervazlı olup yatayda bölünmüş giyotin tipi pencerelerdir (Foto. 396). Odaların zemin ve tavan kaplaması ahşap olup ahşap düz tahta üzeri çıtalı olarak geçilmiştir. Odalar, ocak, dolap, yüklük ve gusulhane elemanlarıyla klasik tiptedir (Foto.409-410).

Üst kat odalarının tavan kaplamaları süslemeli olup el işçiliği dikkat çekmektedir. Sofanın sağ köşesinde yer alan oda tavanlarında, ''S'' kıvrımlı ahşap çıtaların kuşattığı dörtgen panolar içerisinde bal peteği formunda sıralanmış ve tekrarlanmış ahşap işçiliği ile kare biçimli bölüntüler oluşturulmuş süslemesi, sol taraftaki oda tavanlarında yer alan dairesel göbekli nebati, geometrik ve bitkisel formlardan oluşan süsleme kompozisyonu dikkate değerdir (Foto. 406). Yapı bazı kısımları sonraki onarımlarla değişikliğe uğramakla birlikte iç sofalı Ordu ve Ünye Evlerinin karekteristik özelliklerini taşımaktadır.

Günümüzde onarımdan geçirilmiş olan yapının saçak altları yenilenmiş olup, yapı kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Yapı, duvarları kaba yonu moloz taş yığma duvar olan bodrum üzeri zemin ve birinci kattan oluşmaktadır. Zemin ve birinci kat duvaraları ahşap çatkılı bağdadi tekniğinde yapılmış olup üzeri sıvanıp boyanmıştır. Döşemelerde ve balkonlarda, betonarme ve mozaik malzemesi beraber

kullanılmıştır. Duvarlarda kesme taş malzeme olup değişik kalınlıkta inşa edilmişlerdir.

Yapı, kiremit kaplı, dört yöne eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Çatının kenarlarından dışarıya 0.50 m saçak bırakılmış olup saçak yüzeyi ahşap pervazla geçilmiştir.

4. GÜNÜMÜZDE MEVCUT OLAN VE OLMAYAN DİĞER MİMARİ ESERLER

Günümüzde Ordu İli ve İlçelerinde Osmanlı Dönemine tarihlendirebileceğimiz birçok eser mevcut olup , bunlardan bazıları ya günümüzde çok harap durumda ve yıkıktır yada ismi yazılı kaynak ve araştırmalarda geçen ancak günümüze ulaşamayan yapılardır. Tez kapsamında yaptığımız araştırma ve arazi çalışmalarımızda ulaşabildiğimiz çoğu eserler hakkında detaylı çalışma imkanımız olmuştur. Ancak, bunun yanında topoğrafyadan, maddi imkansızlıklardan, özel mülkiyet içindeki eserlere ulaşamamaktan, askeri sınırlar içinde yer alıp inceleme izni alamadığımız yapılar, restorasyon sürecinde olan eserler için firma sahiplerinden izin alamamak v.b sebeplerden araştırma imkanı bulamadığımız yapılarda mevcuttur. Bu yapıları ileriki süreçte makale veya bilimsel araştırma projeleri kapsamında tekrar ele almayı düşünüyoruz. Bu yapılardan bazılarını aşağıda sıralayacak olursak;

Ordu İli ve İlçelerinde Mevcut Olan Diğer Mimari Eserler;

1- Ordu Merkezde Yer Alan Orijinal Mihrabıyla dikkate değer Selimiye Camii,
2. Akkuş Çaldere Köyünde yer alan Camii,
3. Çaybaşı İlçesinde ahşap camilerimizden Çayır Camii,
4. Çaybaşı, ahşap camilerimizden Yeni Cuma Camii,
5.Çaybaşı ,Kargalı Camii,
6. Çaybaşı, Eski Asak Camii,
7. Çaybaşı,Tekke Köyü Camii,
8. Çaybaşı, İçeribükü Köyü Camii,
9. Fatsa Aşağıyavaş Köyü Camii,
10. Fatsa, Yeşilce Köyü Ahşap Çivisiz Camii,
11. Kumru Şenyurt Camii,
12.Mesudiye Çavdar Köyü Camii,
13. Ünye, Tekkiraz Kabadirek Camii,
14. Ünye Hacı Osman Ağa Camii,
15. Perşembe Efirli Köyü Yalı Camii,
16. Perşembe Soğukpınar köyü Hatipli Mahallesi Camii
17. Ulubey, Karakoca Mahallesinde Yer alan Erdiğin Çeşme[214],
18. Mesudiye Çaltepe Köyünde yer Alan Çeşme,
19. Ünye Paşabahçe Çeşmesi,
20. Ünye Meydan Döner Çeşme,
21. Ünye Kalesi Çeşmesi (harap durumda)
22. Ordu Merkez, Buharalı, Şeyh Efendi Türbesi,
23. Ünye, Şıh Apdal Türbesi,
24. Gölköy , Konaklar Mevkii Hamamı,

[214] Bayhan, A.A.; a.g.m. s.15-16.

25. Ordu Mahallelerinden Sivil Mimari dokunun yoğun olduğu Tarihi Taşbaşı, Düz Mahalle, Zaferi Milli Mahallesi, Saray Mahallesi gibi tarihi doku içinde tez kapsamına alamadığımız birçok konak ve evlerden,[215] Sarı Konak,
26. Ünye Sivil Mimarisinin en güzel örneklerin olduğu Kadılar Yokuşunda yer alan evlerden, Sabri Kadı Evi, Müftüzade Remzi Efendi Evi, Hilmi Kadı Evi, Tatar Osman Evi, Hilmi Yürür Evi,
27. Ünye Sivil Mimarisinin konaklarından Sebile Hanım Konağı, Mahmut Şahinbaş Konağı, Paşabahçe Konağı,
28. Ordu, Fatsa, Kabakdağ Köyü Konakları
29. Ordu'nun birçok ilçesinde yer alan ancak hem tez kapsamının sınırları içerisinde değerlendiremediğimiz hem de diğer sebeplerden dolayı inceleyemediğimiz birçok kale yapıları, eski yapı kalıntıları, kilise ve han yapıları v.s. bulunmaktadır.
30. Korgan Budak Camii
31.Mesudiye Kalekol Türbesi
32. Mesudiye Çaltepe Çeşmesi
33. Mesudiye Sipahioğlu Çeşmesi

Günümüzde Mevcut Olmayan Diğer Mimari Eserler;

XIX. yüzyılın sonları–XX..yüzyılın başlarına ait Trabzon Vilayet Salname'lerinde adı geçen yapılarla bugün mevcut olan veya yöre halkının yıkıldığını bildiği yapılar karşılaştırıldığında çok sayıda yapının ortadan kalktığı anlaşılmaktadır. Salnamelerde geçen 2 Hükümet konağı, 1 Sıbyan Okulu ''Dar'ül Huffaz'', Eskipazar Köyü Camii Yakınında 1 Medrese[216], 1 Kütüphane, 30'dan fazla çeşme, 2 mescid (kütük Cami), 1 Silahhane, 1 Sabunhane, 5 Kilise[217], 7 hamam v.b.yapılardan günümüze ulaşamayan çoğunluktadır.

Ordu'da, mahallelerde mevcut olan birçok kitabeli çeşme yok olmuştur[218].

1. Keçiköyü'ndeki yol üzerinde bulunan Çürüksulu Ali Paşa Çeşmesi, H.1327, M1911 tarihinde,
2. Selimiye Mahallesinde yer alan Yusuf Ağa Çeşmesi H. 1248, M.1832 tarihinde,
3. Taşbaşı Mahallesinde Acı Su çeşmesi ,

---

[215] Sivil Mimari yapılar içinden ancak Mimari Üslup ve mimari karekteristik özelliklere sahip benzer yapılardan belli başlıcalaarı inceleme kapsamına alınmıştır.
[216] Tuğlacı, P., *a.g.e*., s.260.; Pars Tuğlacıya göre 1889 tarihli Trabzon il yıllığına göre, Ordu ilçesi içinde kasaba ve köy medreselerinin faaliyette bulunduğu belirtilmektedir. Ordu Merkezde ''Osman Paşa Medresesi'', 80 öğrenci ile öğretim yapmaktaydı. Bugünkü İbrahim Paşa Camii yanında bulunan ve günümüzde tamamen yok olan medrese, Trabzon İlinin 57. Valisi Haznedaroğullarından Osman Paşa ratafından yaptırılmıştır.
[217] Tuğlacı P., *a.g.e*.s.260-261.; Pars Tuğlacı'nın belirttiğine göre, 1870 yılında Çay Mahallesine bir Rum kilisesi, 1895 yılında Protestan Cemaati için bir kilise, Calishane Nahiyesi Gülhöyü köyüne Atik Aya Yorgi Kilisesi, 1896'da Elmalık Mahallesine Osmanlı Hükümetinin izniyle Rum kilisesi inşatının yapılması gerçekleştirilmiştir.
[218] Celal Tuna,; ''Orta Karadeniz Bölgesi Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari'', *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul, 2008.s.15-70.

4. Aziziye Mahalesinde bulunan Kadılar çeşmesi gibi 30'u aşkın çeşmede günümüze gelememiştir[219].
5. Ordu Merkez Uzunisa Beldesi Dedeli Köyünde var olduğu söylenen Kütük Camii[220],
6. Mesudiye Kaleköy Mezarlığı içinde Yer alan üç türbe Kalıntısı,
7. Ordu Merkez Melet Köprüsü (XIX.yy),
8. Mesudiye İlçesi Kiliseleri (XIX.yy),
9. Ünye, Ayonikola Kilisesi Kalıntıları,
10. Akpınar Köyü Orta Mahallede Eski Han Kalıntısı[221]

Ayrıca tersane, köprü ve iskelenin XIX. yüzyıl sonlarından önce ortadan kalktığı sanılmaktadır.

[219] Tuna, C.,; *a.g.k.*, s.15-70.
[220] Dedeli Köyü sakini Şükrü Bey'den aldığımız bilgide, Dedeli Kütük Camiisinin ahşaptan geçmeli sistemde yapıldığını, oyma sistem kullanıldığını, yapının iki katlı olup dikdörtgen planlı olduğunu, kütük camiinin yerinin sürekli değiştiğinden bahsetmektedir.
[221] Bayhan, A.A.; a.g.m.s.15.

5. DEĞERLENDİRME

5.1. Ordu Kentinin Kentleşme ve Mimari Dokusunun Gelişim Süreci

5.1.1. Osmanlı Dönemi Öncesi Kentsel Gelişme ve Mimari Doku

Kent, kentsel yaşamın gerçekleştiği, insan eliyle yaratılmış ortamın doğal çevreye baskın çıkarak değişime uğradığı, ahalisinin büyük bir oranının tarım haricindeki uğraşlarla geçindiği insanlardan oluşan demografik, ekonomik ve sosyolojik bir yerleşme olarak da tanımlanmaktadır[222].

Dünyanın en eski uygarlıklarının doğup büyüdüğü ve çeşitli medeniyetlerinin ev sahipliği yaptığı Anadolu toprakları kentsel yerleşim tarihi bakımından irdelendiğinde birçok değişimlere tanıklık ettiği ve çok sayıda gelişim safhası içermesi nedeniyle de dünya kentsel tarihinin tümünü içinde barındıran zengin bir geçmişe sahip olduğu ifade edilir. Bugün hala çoğu kentte tarih öncesi yerleşme düzenlerinden günümüz kentlerine kadar kesintisiz bir evrimleşmenin izlerine tanık olunabilmektedir[223].

Tarihsel açıdan Ordu kentinin gelişim sürecini irdelediğimizde, Ünye ilçesi Cevizdere yöresinde ve buraya yakın Yüceler köyü civarında bulunan eski dönemlere ait mağaralarda yapılan kazılar ve yüzey araştırmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Hitit devleti kuzey sınırlarını tehdit eden Kaşgarlarla başlamıştır. Kaşgarlar Ordu'dan başlayarak Kastomonu, Sinop ve Samsun illerini de içine alan Kuzey kesime yerleştikleri sanılmaktadır[224].

İlk yerleşim yerleri olarak Ordu kenti ve çevresinde uzun yıllar hakimiyet sürmüş Kaşkarlar, İskitler, Kimmerler, Miletoslular ve birçok kavimler atlı-göçebe olup, yaylak-kışlak hayatı yaşayan, yerleşik ve farklı yerlerde hayatlarını sürdüren[225], toprağa ve tarıma bağlı olarak şehir ve kalelerde oturmayıp bu tür yerlerin korunmasına öncülük etmeyen, sadece hazine mallarıyla kısmen pazar yeri yapmak için uğraş veren göçebelerden oluşmaktaydı.

Bu bakımdan, Ordu merkezinin hangi halde bulunduğu, boş bir halde bırakıldığımı yoksa, kısmen muhafaza ettikleri ve kullandıkları bir yer olup olmadığı bilinmemektedir. Aynı şekilde bundan sonraki dönemlerde, bölgeye hakim olan diğer beylikler ve devletler döneminde de, bugünkü Ordu merkezindeki yerleşmelerin durumu hakkında fazla bir şey söylemek münkün değildir.

Anadolu'da XI. yy'ın son çeyreğinden başlayarak XIV.yy başlarına kadar devam eden fetih hareketlerinde, kalelerin alınması, ülkenin alınması gibi bir anlam taşımaktaydı. Kalelerin alınması demek, bunların temsil ettiği geniş çoğrafyanın da

---

[222] Özdeş, "Kent", *ESA*, II, İstanbul, 1997, 984.
[223] Uğur Tanyeli, "Anadolu'nun Kentsel Tarihi", *ESA*, II, İstanbul, 1997, 988.
[224] İ.K.Kökten; 'Kuzey Doğu Anadolu Prehistoryasında Bayburt Çevresinin Yeri' A.Ü.*DTCFD*,1/3, 1944,s.478-479.
[225] Anonim, *a.g.a*. s.6268-6270.

hakimiyet altına girmesi demekti. Özellikle ülkenin düşmanla temas ettiği yerler olan sınır bölgesindeki kaleler daha bir önem taşımaktaydı[226]. Bu bakımdan Ordu ve yakın eşrafında, kasabalarında ve nahiyelerinde de yüksek sarp kayalar üzerine birçok kale yapıları da yapılmıştır. Kentin en eski kalelerinden Kurul Kalesi, Gölköy (Hapsamana) Kalesi, Gençağa Kalesi, Cingirt Kalesi, Ünye Kalesi, Bolaman Kalesi, Mesudiye Kalesi, v.b. kale yapıları Karadeniz'in en işlek ticaret ve kervan yolu üzerindeki Ordu bölgesinin ne derece öneme sahip olduğunu gösterir niteliktedir.

Roma ve Bizans Dönemi'nde ve geçmişi uzun yıllara dayanan Ordu ve İlçelerinde savunma amaçlı birçok kaleler inşa edilmiştir. Bu dönem fiziksel gelişim olarak çok belirgin bir yapı çizmemektedir. Selçuklu Dönemi'nde Anadolu'da ekonomik ve siyasi güven tesis edilince kentte kale dışında yapılaşma artarak kentin çekirdeği daha belirgin olarak oluşturulmuştur. Bu dönemde kentte ve kente diğer merkezlerden ulaşım için çok tesis yapılmıştır. Kente yakın yerlerde yapılan kervansaray, han ve köprüler kentin Anadolu ulaşım aksı üzerinde önemli bir yer tutmaktadır. Kent merkezinde en eski tarihli olarak kaleler dışında 1398 yılında Bozukkale ve Eskipazar yerleşimleri bulunmaktadır.

Ordu Kazası'nda Osmanlı öncesi yol sistemi hakkında bilgilerimiz sınırlı olmakla birlikte, yollarla ilgili en eski yazılı kayıtlar Roma döneminden günümüze kadar gelen tek yol haritası olan "*Peutinger Haritası*"nın 9. Parçasında belirtilen *Bolaman-Koyulhisar* arasındaki *Antik yol* hattıdır. Bu haritada, yol güzergâhı *Bolaman* (Polemenio) – *Gölköy* (Matuako) – *Mesudiye* / Üçyol (Anniaka) – *Koyulhisar* (Eskikale) olarak belirtilmektedir. Belirtilen yol güzergahı üzerinde Antik dönemden beri varlığı bilinen ve Osmanlılar devrinde de kullanıldıkları sanılan kalelerin varlığı bu hattı doğrular niteliktedir.[227]

İbni Batuta, 13.yy sonu ve 14.yy ortalarında şehrin harap bir konumda olduğunu, tahrip edildiğinden bahsetmiştir[228].

Beylikler dönemi ile Hacıemiroğulları beyliğinin kent gelişimine etkisi tespit edilememiştir. Kentin günümüzdeki fiziki yapının şekillenmesinde Osmanlı Döneminin oldukça etkisi olmuştur. Kentin bu dönemde fiziksel gelişimi daha belirgin olarak hissedilir. En çok anıtsal nitelikli yapıların günümüze geldiği bu dönemde, hamamlar, camiler ve köprüler, çeşmeler, konak ve ev binaları gibi yapıların bir araya gelişleri ve oluşturdukları küçük boyutlu külliyeler, meydanlar kentin sosyo-ekonomik hayatı hakkında bilgi vermektedir. Ticaret hayatı canlı olan bu kent Osmanlı Duraklama Dönemi'nden sonra oldukça gerilemiş, ticaret azalmış ve Anadolu'daki önemli konumunu kaybetmiştir.

Bilindiği üzere, cami imar ve iskan edilmek istenen kentin yeni bir semtinin çekirdeği durumunda olup diğer işlevler bunun etrafında gelişip sarmalanmaktadır. Bu türden toplumsal aktiviteleri bünyesinde barındıran bir külliye formunun İslâmda eski olduğu söylenir. Fakat Anadolu kentlerinde, Osmanlı dönemi öncesinde, planlı

---

[226] Baykara, Tuncer, ''Anadolu'nun İlk Türk İskanında Kaleler'', *XIII.Türk Tarih Kongresi*, Kongreye Sunulan Bildiriler, III, Ankara, 1999, s.663-667.
[227] Mithat Baş, *Ordu Yöresi Tarihi*, Ordu, 2012, s. 244;Bayhan ve Ekinci, *a.g.m*. s.3
[228] Saylan, *a.g.e*. 2007, s.116.

bir külliye kavramı gelişmediği bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan Ordu'nun Osmanlı öncesi Danişmendli Beyliğinin hakimiyeti altındaki yıllarda ve sonrasında Hacıemiroğulları Beyliği'nin hüküm sürdüğü yıllarda böyle bir külliye anlayışının izlerini görmek imkansızdır. Ordu, 1427 yılında Osmanlı Hakimiyetine geçtikten sonra birtakım planlama ile kent yerleşim düzenine ve imar faaliyetlerine sahip olsa da, yaşanan birçok felaketlerden sonra (yangın, deprem, v.s.) asıl yeniden yapılanma faaliyetleri 1870'li yıllardan sonra başlamıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesinin en güzel şehirlerinden biri olan Ordu Kenti, günümüzde doğal güzelliklerinin yanı sıra, kültür ve turizm ekonomisi yönünden de hızla gelişim gösteren bir ilimizdir. Geleneksel yerleşim düzeni olarak şehrin doğu yamaçlarında yoğunlaşan konut bloğu, düz kesimlerde tarım ve ticaret alanlarına yerini bırakmıştır.

Ordu şehrinin düz kesimlerinde tarımdan dolayı yerleşme pek gelişmezken yerleşim dokusu topoğrafya, hava etkisi, güneş ve rüzgarlanma, gibi unsurların geçerli olduğu kesimlerde şekillenmiştir. Doğu Karadeniz bölgesi ve Ordu şehrinde mekansal gelişim ve yerleşim toplumun sosyo-ekonomik yapısına, idari ve topoğrafik etkenlerden dolayı yaşam sürecine göre oluşmuştur.

XVIII. yüzyılda önemli ulaşım ağı ve ticaret merkezlerinden biri olan Ordu ili, geçmişte deprem ve yangın gibi önemli felekatler atlatmıştır. Bu bakımdan sahip olduğu kent dokusunun büyük bölümünü günümüz itibariyle kaybetmiştir.

5.1.2. Osmanlı Dönemi Kentsel Gelişme ve Mimari Doku

5.1.2.1. Osmanlı Dönemi Kentsel Gelişme

"Kend" biçimiyle Erken Türkçe'de kullanılan sözcük kimi zaman her türden yerleşme birimi yerine kullanılsa da çoğu zaman belli kriterlere sahip büyük kasaba veya şehir anlamında kullanılmaktadır. Günümüz Türkçesinde ise hem kökeni Türkçe olan "kent" hem de kökeni Farsça olan "şehir" sözcükleri belli bir büyüklüğe sahip yerleşmeleri tanımlamaktadır.[229]

Dünyanın en eski uygarlıklarının yeşerdiği Anadolu topraklarının kentsel yerleşim tarihi bakımından emsalsiz bir başkalaşım sürecine tanık olduğu ancak çok sayıda gelişim safhası içermesi nedeniyle de dünya kentsel tarihinin tümünü içinde barındıran zengin bir geçmişe sahip olduğu ifade edilir. Bugün hala çoğu kentte tarih öncesi yerleşme düzenlerinden günümüz kentlerine kadar kesintisiz bir değişimin izlerine tanık olunabilmektedir.[230]

Ordu'daki Osmanlı eserlerinin ortaya kondukları yüzyıllar ve kronolojik olarak yapılış yılları göz önünde bulundurularak konumlandıkları mahallelere bakıldığı zaman, Osmanlı döneminde Ordu kentinin kentsel gelişimin ne yönde olduğu ve günümüze gelinceye kadar hangi evrelerden geçtiği dönemsel kriterler eşliğinde daha iyi algılanabileceğini düşünmekteyiz.

---

[229] Gündüz Özdeş, "Kent", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, II, İstanbul, 1997, 983.
[230] Uğur Tanyeli, "Anadolu'nun Kentsel Tarihi", *ESA*, II, İstanbul, 1997, 988.

Ordu'da Osmanlı döneminin ilk yüzyılındaki ilk yerleşim örneği Bozukkale'de başlamasına rağmen , daha sonra Bayramlu etrafında inşa edilen EskiPazar semtindeki hamam ve cami'den oluşan küçük bir külliyeyi andıran yapılaşmayla şekillenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel bütün alanlarda altın çağını yaşamaya başladığı bir dönemde (16.yy.) Osmanlı topraklarına katılan Ordu'da inşa edilen dini yapılardan, camiler ile ilgili güzrl örneklere rastlanılmaktadır. Bunun nedeni, genel olarak imparatorluğun Karadeniz ticaret aksında bulunan ulaşım ağının önemli şehri Ordu kentinin idari ve ekonomik olarak ulaştığı ferah gösterilebilir. 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Danişmendliler'in ve Pontus Rum İmparatorluğu'nun hakimiyetine son vermesiyle başlayan Ordu'nun Osmanlı bir Osmanlı Kenti oluşu, bu dönemde daha da büyük ve görkemli eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu yapıların çoğu, Osmanlı'nın kentte görevlendirdiği, Valiler, Paşalar, yüksek Rütbeli memurlar, şehre atama yapılan kadılar v.s. sayesinde yapılmıştır.

Kentin ilk yerleşim şeklinin gelişmesine baktığımızda, tepelerin doğu yamaçlarında başlayan, sonraları kuzey ve batı aksına kayan ve gelişim gösteren kentsel doku, ilk kurulan mahallelerin aksında gelişen yapılaşma, paralel caddeler ve birbirini dik kesen ızgara tipi yollar ile bunların arasında oluşan adalar, cami merkezli ve küçük çapta bir külliye etrafında dağılım gösteren mimari yapılaşma klasik Osmanlı Geleneksel Anadolu kent dokusunun tipik örneğinin Ordu kentinde uygulanışıdır.

1878-79 Osmanlı-Rus Şavaşlarının sonucunda gelişen olaylar, Ordu Kentinin 1883 yılında yaşadığı yangın felaketi, 1939 yılında yaşadığı Erzincan depremi gibi birçok felaketler sonucunda kentin sahip olduğu dokunun çoğu yıkılmış, şehrin artık farklı yerleşim alanlarında yeniden bina edildiğini görmekteyiz.

Milli mücadele yıllarında Ordu İli ve çevresi oldukça sakin olup, herhangi bir ayaklanma ve işgal olmamıştır. 1920'de sancak (vilayet) merkezi olan Ordu'nun 1780-1790 yıllarına tarihlendiği, 1834 ve sonrasında şehrin hayli geliştiği rivayet edilmektedir[231].

Ordu'da Osmanlılardan önce kente egemen olan idarelerden Bizans, Selçuklular ve beylikler zamanında da bazı anıtlar ve mimari yapılar yapılmıştır. Ancak bunlar Osmanlı döneminde ortaya konulan yapılar kadar görkemli ve özenli değillerdir. Bugün hem sayı hem de anıtsallık açısından kentin kimliğini etkileyen elemanlar Osmanlı döneminden kalanlardır.

XIX. yüzyılda, ülkenin ulaşım ağı ve dış ticaret kanallarının değişmesi nedeniyle üretim ve kontrol merkezleri bunlara paralel olarak sürekli bir değişim içinde olmuş, bu nedenle imparatorluğun eyalet sınırları ve hiyerarşisi de özellikle bu yüzyılda devamlı olarak yeniden düzenlenmiştir[232].

---

[231] Bayhan, Ali Ahmet,; ''Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Prof.Dr. H.Örgün Barıştaya Armağan'', *Bildiriler*, Ankara, 2009,s.60.
[232] Saylan, a.g.e.s.16.

1864 Vilayet Nizamnamesi'nin yayınlandığı tarihte Ordu Kazası Ulubey Hapsemana Nahiyesi, Aybastı Nahiyesi ve Perşembe Nahiyesi olmak üzere 3 birimden oluşmaktaydı. 1871 Vilayet Nizamnamesi'nin nüfusu 500 kişiden fazla olan köy ve çiftlikleri nahiye olarak kabul edilmesiyle Ulubey Hapsemana nahiyesi, Ulubey ve Hapsemana nahiyeleri olarak ikiye ayrıldı ve böylece Ordu Kazası'nın nahiye sayısı 4'e çıktı. 1873 tarihinde Ünye Kazası'na bağlı Maa Çemaş Bolaman nahiyesinin Ordu'ya bağlanmasıyla da kazanın nahiye sayısı 5'e yükseldi[233].

İdari Birim	Köy Sayısı	
	1878	**1910**
Ordu Merkez Kazası	62	80
Perşembe Nahiyesi	37	56
Bolaman Nahiyesi	37	40
Ulubey Nahiyesi	35	47
Hapsemana Nahiyesi	46	49
Aybastı Nahiyesi	36	40
TOPLAM	**253**	**312**

Tablo: 2-Ordu Kazası ve Nahiyelerin Köy Sayıları[234].

Nitekim Hicri 1321 miladi 1903 tarihli maarif salnamesine göre merkezde 2, merkeze bağlı köylerde 4 olmak üzere toplam 6 adet medrese bulunmaktadır. Bu medreseleri şöyle gösterebiliriz;

Sıra No	Kaza Adı	Medrese Adı	Mahallesi	Müderrisi	Talebe Sayısı	Banisi
1	Ordu Kazası	Osman Paşa	Kasabada	Müftü Mehmed	211	Mustafa Ağa
2	Ordu Kazası	Eski Pazar	Kasabada	Ömer Efendi	41	Ahali-i Karye
3	Ordu Kazası	Mahmud	Gerce Karyesi	Mustafa Efendi	58	Ahali-i karye
4	Ordu Kazası	Ali Beğ	Alibeğ Karyesi	Şaban Efendi	51	Ahali-i karye
5	Ordu Kazası	Bayadı	Bayadı karyesi	Ali Efendi	35	Ahali-i karye
6	Ordu Kazası	Fındıklı	Fındıklı karyesi	Abdurrahman Efendi	57	Ahali-i karye

Tablo: 3-Ordu Kazasında Osmanlı Döneminde Yer Alan Medreseler[235]

[233] **TVS,** 1290 (1873), s. 95;Saylan, a.g.e.s.14-16.
[234] Çebi, *Salnamelerde Ordu,* Ordu 2003, s. 27; **TVS,** 1295 (1878), s. 239; Saylan, K., a.g.e. s.20.

Kısacası, Ordu, bulunduğu bölge itibariyle yakınındaki Giresun, Samsun, Trabzon ve Sinop, Kastamonu gibi kentler ile birlikte bir çok medeniyetin uğrak noktasında yer almıştır ve Anadolu'nun arkeolojik araştırmalarla ortaya çıkan veriler ışığında önemli yerleşim alanlarından biri olduğu tahmin edilmektedir.

Günümüz itibariyle Karadeniz kıyısında bir merkezi olan Ordu Kenti, XIX.yy'da küçük bir iskele iken, denize uzak kurulan Bayramlı (Eskipazar) ile giderek sönmüş ve modern Ordu yüzyılın son çeyreğinde hızla büyümüştür. 1831 yılında Osmanlı İmparatorluğu yapılan idari bölünmeye göre, 29 eyalete ayrılmıştır. Fatsa'dan itibaren Ordu, Ulubey, Gölköy toprakları Trabzon Eyaletine, Ünye ile birlikte Fatsa'nın iç kısımları Canik (Samsun) Eyaletine bağlanmıştır[236].

Perşembe, Bolaman, Ulubey, Hapsemana, Aybastı adlarıyla 5 nahiyesi olan Ordu Kazası'nda 309 köy ve kaza sınırları içinde toplam 16.458 ev bulunmaktadır.[237] Ordu Kasabası'nda köyler dâhil olmak üzere 15.681 kadın, 16.415 erkek, Perşembe nahiyesinde 8.566 kadın, 8.643 erkek, Bolaman nahiyesinde 6.383 kadın, 6.946 erkek, Ulubey nahiyesinde 5.494 kadın, 5.674 erkek, Hapsemana nahiyesinde 6.577 kadın, 6.748 erkek, Aybastı nahiyesinde 5.206 kadın, 5.461 erkek ve 240 konverti (dönme, muhtedi) ile 8.000 muhacir olmak üzere kaza genelinde 49.887'si erkek ve 47.907'si kadın toplam 105.794 nüfus yaşamaktadır[238]. Kaza merkezindeki bina ve yapılara bakıldığında ise 150'si yeni ve taştan yapılmış 500 mağaza ve 10 okul olmak üzere toplam 1.221 hane bulunmaktadır.

XIX. yüzyılda, tüm dünyada görünen eğilime paralel olarak ekonomik ağırlık merkezleri iç kesimlerden sahillere doğru kaymıştır. Bu eğilim Karadeniz Bölgesi için çok daha güçlü[239] olmakla birlikte yollara hakimiyet kurma anlayışı gittikçe yaygınlaşmıştır. Bu sebeple Anadolu'nun iç kısımlarındaki vilayet ve sancaklar sahillere ve iskelelere çıkış yolu elde etmek için çözümler geliştirmeye ve buna yönelik olarak yol sistemlerini iyileştirmeye çalışmışlardır.

Ordu kenti, bulunduğu konum itibariyle diğer yakın çevre illere kıyasla geç ortaya çıkmış sahil kent statüsündedir. XVIII. yüzyıldan itibaren, daha önceleri oldukça boş olan sahillere doğru inilmeye başlandı. Ordu'nun bugünkü yerinde 1780-90'larda kurulduğu, 1834'lü yıllarda ise hızla gelişmeye başladığı bilinmektedir. Köy ve kasabaların şehir silüetine bürünmeleri ancak XX. yüzyılda gerçekleşecektir. Sahillerdeki kentleşmenin başlamasının sebebini, ilk planda çok daha geniş bir coğrafyada yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmelerde aramak gerekmektedir[240].

---

[235] Yolalıcı, "Trabzon Vilayetinde Eğitim...", s. 445–447; Saylan, K., a.g.e. s.66.
[236] Pars Tuğlacı ''Osmanlı Şehirleri'', Milliyet Gazetesi Armağanı, s.259.
[237] Ordu hakkında "*Sıtkı Can'a Armağan*" adlı kitabın yazarı olan İbrahim Dizman, Ulubey yerine Sulubey, Aybastı yerine ise Espaça ve Hasti isimlerini kullanmıştır..
[238] Tellioğlu, a.g.m., s. 99-100; Saylan, K., a.g.e.s.10-12.
[239] Bayhan ve Ekinci, *a.g.m*. s.6.
[240] A.y.s.6-7.

5.1.2.2. Osmanlı Dönemi Mimari Doku

Günümüz itibariyle Ordu'da ayakta kalan eser sayısı gerçek sayının çok altındadır, mevcut eserlere bakarak geçmiş hakkında kesin yargılara varmak biraz zor olmakla beraber, ancak yaşayan yapıların birtakım özelliklerine bakarak önceki tiplerin özelliklerini yansıtacağından yapacak çok şey bulunmaktadır. Sanatın üslup konusunun bir çok etkenlere bağlı olarak genişlik arz edeceği muhakkaktır. Mimariye de aynı mantıkla bakmak gerekir.

Osmanlı döneminde, kent içi mahalle ve yol ağının şekillenmesinde şehirde kurulan hamam yapıları da, cami merkezli yapılar kadar dikkat çekmektedir. Şehir merkezinde yer alan hamamların nispeten özgün niteliklerini kaybetmedikleri söylenebilir. Genel hamam şemasına göre şehir merkezinde inşa edilen hamamların çift fonksiyonlu olma özelliklerine karşılık tek fonksiyonlu olarak yapıldıkları da görülmektedir. Bunlardan Ünyedeki çifte hamam yapısı kadınlar ve erkekler bölümü olarak çift fonksiyonlu işlevi bakımından klasik Osmanlı Çifte hamam mimarisinin çoğu özelliklerini taşımakta olup, Saray hamamı, Ordu Yalı Hamamı, Ünye Eski Hamam tek fonksiyonlu kubbeli ve köşe halvetli plan kurgusuyla bütünlük göstermektedir. Ayrıca kentteki hamam yapıları, soğukluk-sıcaklık ve temizlik hücreleri bölümlerinden oluşmakta olup, çokgen formlu göbek taşları ve tek fonksiyonlu olma özelliklerinden dolayı Bursa Emir Sultan Hamamı, Birecik Küçük Hamam, Hasan Bey Hamam, Tokat Yörgüç Paşa Hamamı, yapılarına benzemektedir (Foto. 419).

Osmanlı Döneminde önemli ulaşım akslarından biri olan Kervan yollarını birbirine bağlayan ve önemli güzergahlar üzerine kurulan taş köprülerde, kentlerin ticaret hayatının gelişmesinde ve büyümesinde önemli rol almaktadır.

Osmanlı Devleti'nin devraldığı yol sistemlerini gelenekçi bir anlayışla koruyarak geliştirdiği bilinmektedir[241]. Bu sebeple Ordu Kazası ile ilgili olarak klasik dönemde yolların ve yollar üzerindeki önemli geçiş noktalarının bir göstergesi olarak eski kaleler ve bunların muhafazası, derbentçilerin ve köprücülerin tayini gibi hususlar Osmanlı Devleti'nin bu yolların korunması ve geliştirilmesi isteğinin bir göstergesidir.

Ordu da, Osmanlı döneminden günümüze orjinalliğini koruyarak gelen yapılardan bir tanesi de Taş Köprülerdir. Ulubey yolu üzerindeki Sarpdere Köprüsü, Gülyalı Değirmenyanı Köprüsü gibi köprüler üç gözlü bir açıklığa sahip olup her iki yandan ortaya doğru rampalı yolu, suyun aktığı tarafta köprü ayağını destekleyen selyaranları ve mansap yönündeki yuvarlak biçimli topuzlarıyla klasik Osmanlı Taş Köprü mimarisinin tüm özelliklerini talımaktadır.

Osmanlı-Türk şehir dokusunun oluşumundaki en önemli fiziksel elemanın, Geleneksel Türk Evi olduğunu söyleyebiliriz. Bu evler Türk sokağının oluşumu ve

[241]Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Ankara, 1985, s.88; Bayhan ve Ekinci, *a.g.m.* s.3-5

algılanmasında da en büyük etkendir[242]. Topoğrafyanın engelleri hariç tutulursa, Ordu Kentinin yerleşilen arazisi genellikle düz olmayan, az veya tercihen eğimli arazi üzerine kurulması sayesinde evlerin mümkün olduğunca güneşten yararlanmaları sağlanmıştır.

Kentin tarihi dokusu ne yazıkki zamanında yanlış yapılan imar planlarından etkilenmiş, elde kalan anıtsal nitelikteki birkaç yapıda yok olmuştur. Kültürel nitelikteki yıkıma uğruyan sivil mimarlık örneklerinden günümüzde ayakta kalabilmiş olanlarıda çıkan yönetmelik ve koruma yaklaşımlarıyla kurtarılmıştır. Bu kurtarılanlar arasından seçeceğimiz sivil mimarlık örneklerinide araştırmamız içerisinde bahsedilmektedir.

Ordu İli tarihi dokusunda Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nca yapılan tespit-tescil çalışmaları sonrasında, kentin merkezinde 12'si anıt eser, 131'i sivil mimarlık örneği olmak üzere toplam 143 adet tescilli eserin mevcut durumu tespit edilmiştir[243].

Doğu Karadeniz Bölgesinde yerleşme dokusunun daha yoğun ve mekansal planlamanın farklı olmasına rağmen, çoğu konut yapılarında kullanılan yapı gerecinin ahşap oluşu, Ordu kentinde de aynı üslup ve planlama da kendini hissettirmiştir. Geleneksel mimarlık örnekleri daha çok kırsal yerleşmelerde özelliğini kaybetmezken, kent merkezinde ve yol üzerindeki bir çok ilçede, beldelerde yeni yapılan yapılar eskilerin yok olmasına sebebiyet vermiştir. Bu bakımdan yeni yapıların hiçbir niteliği olmazken kırsal kesimlerde en önemli yerleşme birimi olarak konutlar korunmuştur. Konut haricinde hayvanların barındırıldığı ''ahır'', ''merek'' adıyla anılan samanlıklar, ''çöten'' denilen ambar gibi yardımcı yapılardan oluşan birimler yerleşme dokusunun oluşmasında etken olurken bunlara bağlı olarak uzak topoğrafya etrafında gelişen mezra ve yayla evleri de mimari kültürün gelişmesinde önemli rol oynamaktadır.

Konutlar, kentte dokuyu oluşturan unsurların başında gelmektedir. Her ev üzerinde yer aldığı parsele, topografı, estetik, manzara veya görünüm açısı ve komşu hakları göz önüne alınarak inşa edilmekteydi. Sonrasında yapılan her ev, bu düzenleme esasıyla yönlendiğinden sadece, insan ve hayvan ulaşımını dikkate alan dar sokaklar oluşmuştur. Bu unsurlar sonucunda da, evlere ulaşan ve bağlantısı ev ile sonuçlanan çıkmaz sokaklar ortaya çıkmıştır.[244] Evlerin plan türlerini belirleyen ana mekân kentte ''salon'' denilen sofalardır. Yalnız buralardaki sofalar, genellikle planda ortada yada içte değil, çoğunlukla köşelerde yer almaktadır.

Kentteki Osmanlı Dönemine ait, günümüze ulaşan az sayıdaki geleneksel ev mimarisini incelediğimizde, bunların geleneksel Osmanlı konut mimarisine uygun bir tarz ve özellikte olduğunu görmekteyiz. Bunun yanı sıra, bölgesel ve iklimsel nedenlerden dolayı oluşan bazı özellikler ile de, geleneksek Osmanlı Konut mimarisinden ayrılan bu konutların benzer örneklerine Erzurum, Gümüşhane,

---

[242] Kaygusuz, Özlem, ''Geleneksel Türk Konut Mimarisi ve Oluşturduğu Kentsel Doku'', İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1993, s.4-8.
[243] ''Tarihi Ordu Evleri Envanteri'', Ordu Belediyesi, Ordu Mimarlar Odası.
[244] Eravşar, *a.g.m.,* 1999, 340.

Samsun, Giresun ve Bayburt illerinde rastlamak mümkündür. Bu bölgelerin konut mimarisine baktığımızda, göze çarpan en büyük özellik iklim nedeniyle taşlık (hayat) mekânının kapalı hale gelmesi, zemin katta yer alan kışlık bazı kısımların giderek küçülmesi sonucu sofaya göre daha fazla önemli hale gelmesidir.

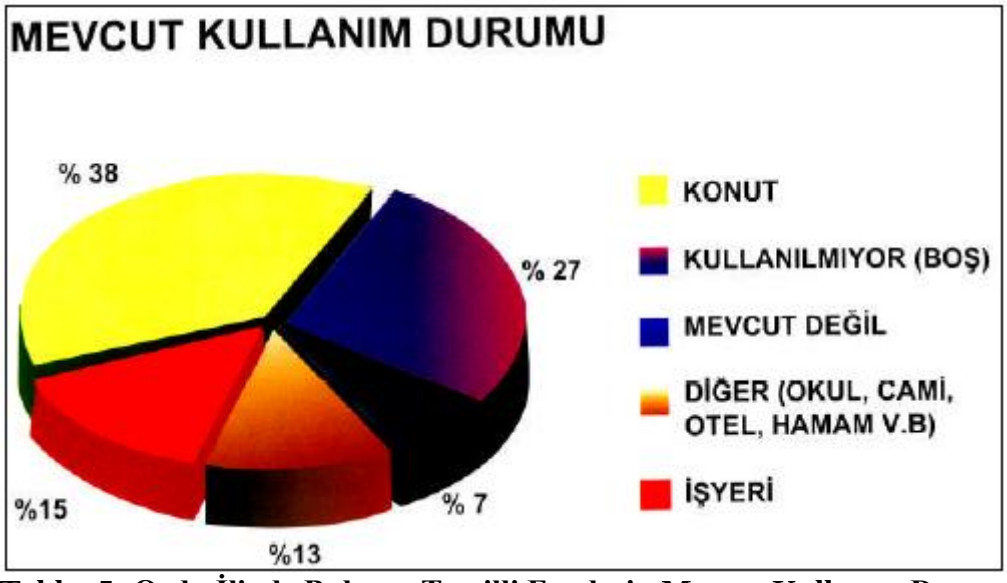
Evlerin çatısı düz damlı olabildiği gibi günümüzde kiremit kaplı kırma çatıyla örtülmekte olup genellikle bodrum kat üzeri iki katlı sofalı olarak inşa edilmişlerdir. Kentte geleneksel konut alanları dışında yer alan Paşaoğlu Konağı, Bademoğlu Konağı (Haznedaroğlu), Eski Hükümet Konağı gibi yapılar etrafında da biçimlenen kent öğeleri göze çarpmaktadır. Ancak bunlardan günümüze ulaşanları çok azdır.

	TESCİLLİ ANIT ESER	TESCİLLİ SMÖ	TOPLAM
TAŞBAŞI	1	38	39
ZAFERİMİLLİ	-	52	52
AZİZİYE	1	8	9
SELİMİYE	4	6	10
SARAY	2	3	5
DÜZ MAHALLE	2	17	19
KİRAZLİMANI	2	-	2
ŞARKİYE	-	7	7
TOPLAM	**12**	**131**	**143**

Tablo:4 –Ordu İlinde Bulunan Tescilli Eser Sayıları[245]

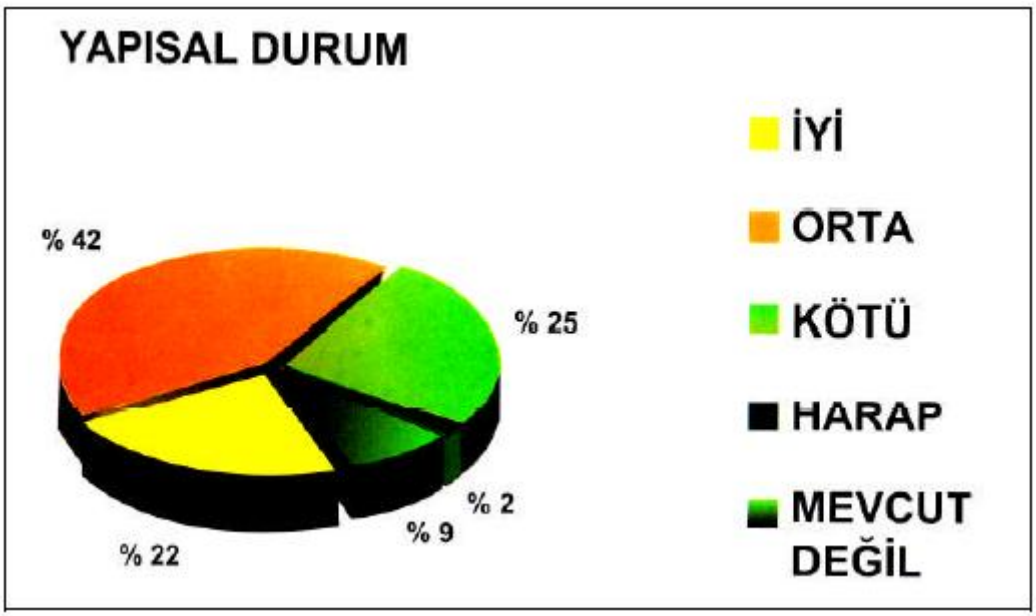
Ordu İlinde bulunan tescilli eserlerin mevcut kullanım durumlarına göre %38 ini konutlar oluşturmaktadır. Tüm sivil mimarlık örneklerinin ise % 27'ini kullanılmayan yapılar olup günümüzde %7 'si mevcut değildir.

[245] Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Envanteri; Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

Tablo: 5- Ordu İlinde BulunanTescilli Eserlerin Mevcut Kullanım Durumları[246]

Tescilli eserlerin yapısal durumlarına bakıldığında ise %22'sinin iyi durumda olduğu, yapısal durumu orta ve kötü durumda olanların sayısı ise %42 ve %25 olmaktadır. Tüm serlerin %2'si harap ve tahrip olmuş durumda olduğu belirtilirken, mevcut olmayanların oranı %9'dur.

Tablo:6- Ordu Merkez'de Bulunan Tescilli Eserlerin Yapısal Durumları[247]

[246] ''Tarihi Ordu Evleri Envanteri'', Ordu Belediyesi, Ordu Mimarlar Odası, Ordu, 2007.
[247] A.g.e., Ordu, 2007.

Ordu kentsel sit alanı için hazırlanan Koruma AmaçlıİmarPlanı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 06.03.1996 tarih ve 2351 sayılı Kurul Kararı ile onaylanmıştır. Ancak sözü edilen koruma amaçlı imar planında koruma kriterlerine ilişkin net açıklamalar yer almamaktadır. Bununla birlikte plan notlarında, sit sınırlarıiçerisinde yer alan tescilli veya tescilsiz yapıların onarım, yenileme veya kullanımlarına yönelik bir öneri sunulmamış olduğu gözlenmektedir. Söz konusu koruma amaçlı imar planındaki eksiklikler nedeniyle, tarihi kent dokusu genelinde tutarlı adımların atlamaması ve bir çok tarihi yapının yok olmakla karşıkarşıya kalmasıdurumunu ortaya çıkarmaktadır. Ordu merkezde yapılan araştırmalar sonucu, tescilli eserlerin %22'sinin bakım ve onarımıyapılarak korunduğu, %16'sının bakımıyapılarak kısmen korunduğu, %62'sinin ise bakımıve onarımıyapılmadığından oldukça kötü durumda olduğu görülmüştür [248].

XIX. yüzyılın sonları–XX..yüzyılın başlarına ait Trabzon Vilayet Salname'lerinde adı geçen yapılarla bugün mevcut olan veya yöre halkının yıkıldığını bildiği yapılar karşılaştırıldığında çok sayıda yapının ortadan kalktığı anlaşılmaktadır. Salnamelerde geçen 2 Hükümet konağı, 1 Sıbyan Okulu ''Dar'ül Huffaz'', Eskipazar Köyü Camii Yakınında 1 Medrese[249], 1 Kütüphane, 30'dan fazla çeşme, 2 mescid (kütük Cami),1 Silahhane, 1 Sabunhne, 5 Kilise[250], 7 hamam v.b.yapılardan günümüze ulaşamayan çoğunluktadır. 10 cami ve mescidden günümüze; tarihi öneme sahip merkezde 4 cami olmak üzere 5 hamam, 3 mescid (kütük camiler), 5 köprü, 4 kilise[251], 5 çeşme gelebilmiştir. Ordu'da, mahallelerde mevcut olan birçok kitabeli çeşme yok olmuştur[252]. Keçiköyü'ndeki yol üzerinde bulunan Çürüksulu Ali Paşa Çeşmesi, H.1327, M1911 tarihinde, Selimiye Mahallesinde yer alan Yusuf Ağa Çeşmesi H. 1248, M.1832 tarihinde yapılmış olup, Taşbaşı Mahallesinde Acı Su çeşmesi , Aziziye Mahalesinde bulunan Kadılar çeşmesi gibi 30'u aşkın çeşmede günümüze gelememiştir[253]. Ayrıca tersane, köprü ve iskelenin XIX. yüzyıl sonlarından önce ortadan kalktığı sanılmaktadır.

Perşembe, Bolaman, Ulubey, Hapsemana, Aybastı adlarıyla 5 nahiyesi olan Ordu Kazası'nda 309 köy ve kaza sınırları içinde toplam 16.458 ev bulunmaktadır[254].

---

[248] A.g.e. Ordu Belediyesi.

[249] Tuğlacı, P., *a.g.e*., s.260.; Pars Tuğlacıya göre 1889 tarihli Trabzon il yıllığına göre, Ordu ilçesi içinde kasaba ve köy medreselerinin faaliyette bulunduğu belirtilmektedir. Ordu Merkezde ''Osman Paşa Medresesi'', 80 öğrenci ile öğretim yapmaktaydı. Bugünkü İbrahim Paşa Camii yanında bulunan ve günümüzde tamamen yok olan medrese, Trabzon İlinin 57. Valisi Haznedaroğullarından Osman Paşa ratafından yaptırılmıştır.

[250] Tuğlacı P., *a.g.e*.s.260-261.; Pars Tuğlacı'nın belirttiğine göre, 1870 yılında Çay Mahallesine bir Rum kilisesi, 1895 yılında Protestan Cemaati için bir kilise, Calishane Nahiyesi Gülhöyü köyüne Atik Aya Yorgi Kilisesi, 1896'da Elmalık Mahallesine Osmanlı Hükümetinin izniyle Rum kilisesi inşatının yapılması gerçekleştirilmiştir.

[251] Tuğlacı, P., *a.g.e*. s.260.

[252] Celal Tuna,; ''Orta Karadeniz Bölgesi Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari'', *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul, 2008.s.15-70.

[253] Tuna, C.,; *a.g.k*., s.15-70.

[254] Ordu hakkında "*Sıtkı Can'a Armağan*" adlı kitabın yazarı olan İbrahim Dizman, Ulubey yerine Sulubey, Aybastı yerine ise Espaça ve Hasti isimlerini kullanmıştır. Dizman, Sulubey isminin Amasya tarihiyle ilgili kitap yazan ismini vermediği bir yazarın Karadeniz komutanın isminden geldiğini, Espaça ve Hasti isimlerinin ise halk arasında söylendiğini ifade ettiği İbassa kelimesinin değişik şekli olduğunu iddia etmektedir.

Kaza merkezindeki bina ve yapılara bakıldığında ise 150'si yeni ve taştan yapılmış 500 mağaza ve 10 okul olmak üzere toplam 1.221 hane bulunmaktadır.

Ordu'nun tarihi ve stratejik önemi, ecdadımız olan Osmanlı'nın zengin kültürel değerlerini hala barındırıyor olması, şimdiye değin önemli ölçüde gün yüzüne çıkmamış mimari dokunun mimarlık ve sanat tarihi açısından aydınlatılması bakımından önem arzetmektedir.

5.1.2.2.1. Mahalle Dokusu

*Mahalle Kavramı***,** Geleneksel Osmanlı kentinin en belirleyici özelliği, etnik özelliklerin ve dini farklılıkların bir sonucu olarark gelişen kavramdır. Mahalleler, hem toplumun bir evfotoini oluştururken diğer yandan birbirine yakın ilişkiler eşliğindeki homojen bir grubu oluşturuyordu. Zengin –fakir ayrımı olmayan mahalle dokusunun tanımını, kapsadığı işlevler (dinsel-sosyal merkez-küçük yerek çarşı-çeşmeler-imaret) nedeniyle kendi kendine yeterli olan[255] birim olarak nitelendirebiliriz. Ayrıca, Anadolu-Türk kentlerinde mahallenin fiziksel bir birim değil, bir toplumsal örgütlenme olduğu söylenebilir[256].

Ordu'da oluşan yeni kentin karekterini belirleyen en büyük özelliği doğu-batı ve kuzey-güney yönlerinde uzanan sahil aksına paralel caddelerin oluşturduğu, bu caddeler etrafında şekillenen yollarla bütünlük oluşturan mahalle kurgularıdır.

Ordu Kasabası'nın Rum, Pürifikasiyon, Sen Nikola, Müslüman, Ermeni, Protestan olmak üzere 6 mahallesi vardır. Rum mahallesinde 175 hanede 758 Rum, Pürifikasyon mahallesinde 297 hanede 1.709 Rum, Sen Nikola mahallesinde 210 hanede 600 Rum olmak üzere kasabada 3.067 Rum, Ermeni mahallesinde 280 hanede 1.703 Ermeni ve Protestan mahallesinde 49 hanede 240 Protestan olmak üzere toplam 5.010 gayrimüslim, Müslüman mahallesinde bulunan 210 Müslüman hanede ise toplam 913 Müslüman yaşamaktadır[257] .

Osmanlı'dan günümüze miras kalan Ordu kentinin topoğrafyası, farklı anlayışa sahip yeni bir şehir kurulamayacak kadar eğimli bir arazi yapısına sahiptir.

Bu bakımdan; Boztepe olarak bilinen bu tepenin etrafında Nizamettin Mahallesinin doğu yamaçlarında, Ordu'nun ilk mahalleleri yer almaktadır. İlk yerleşim bölgesi olarak Taşbaşı, Aziziye, Zaferi Milli ve Kirazlimanı mahalleleri ilk kent dokusunun oluşmasında önemli mahallelerdir. Zamanla Kirazlimanı Mahallesi büyüyerek Kumbaşını içine katmıştır. Zamanla nüfus, ticaret ve ulaşım ağlarının büyümesiyle mahalle sayısı tarım yapılan düz arazi kesimlerine doğru genişleme göstermiştir. Düz, Selimiye, Saray ve Şarkiye mahallelerinin eklenmesiyle, ikinci yerleşim bölgesi konumlanmaya başlamış olup, zamanla yapılaşma güneye ve doğu yamaçlara kaymıştır. Yeni Mahalle, Bucak, Bahçelievler, Şirinevler, Güzelyalı,

---

[255] Oktay, Derya, ''Kentlerimiz, Yaşam Kalitesi ve Sürdürülebilirlilik'', *Mimarlık*, 12/2001,s.46
[256] Tanyeli, *a.g.e*. s.195.
[257] İbrahim Dizman, "M. Sıtkı Can'a Armağan"**,** Ordu 2005, s. 107–108; Saylan, K., a.g.e. s.10-12.

Karapınar, Karşıyaka, Durugöl, Elmalık, Şahincili gibi mahalleler Ordu kentinin üçüncü ve dördüncü yerleşim bölgelerini oluşturmuştur.

Geçmişte Ordu kenti deprem, sel, yangın gibi birçok felaket geçirdiği için tarihi dokuya sahip birçok mahalle eski özelliğini yitirmiş, betonarmeleşme ile farklı bir görünüme örtünmüştür (Foto.). Ancak günümüzde, sivil mimarlık örneklerinin kattığı atmosferi içinde barındıran Aziziye, Taşbaşı, Düz ve Zaferi Milli mahallerinde bir nebzede olsa XVIII. Yüzyıl kent dokusunu hissedebilmekteyiz. Aziziye Mahallesi'nde 9 tescilli eser, Taşbaşı'nda 39 tescilli eser, Düz Mahallede 19 tescilli eser Zaferi Milli Mahallesi'nde 52 tescilli eser bulunmaktadır[258].

Tablo:7- Ordu İli Mahalleleri, Kentsel Sit Alanı ve Tescilli Eser Gösterimi[259]

[258] ''Tarihi Ordu Evleri Envanteri'', *a.g.e.*2007
[259] A.g.e. Ordu,2007.

5.1.2.2.2. Kent İçi Yol Dokusu

Sokak ve Kent Planlamasında, birinci ön koşul büyük ve boş toprakların ve bu konuda tasarlanarak uygulanmasının konusunda siyasal bir iradenin bulunmasıdır. Ordu kentinin yaşamış olduğu deprem ve yangın felaketleri, bir siyasal güç tarafından tamamen yok edilmesi, yağmalanıp tahrip edilmesi, siyasal bir gücün kendisinden uzaktaki topraklarda koloni oluşturmak için sıfırdan yeni bir yer inşa etme sürecine girmesi gibi sayabileceğimiz olaylar neticesinde kentler yeniden yapılanma sürecine girmektedir.

Kentlerin ulaşım ağının yok akslarına paralel oluşmasının bir nedeni, kentin fiziki yerleşim ve mimari gelişim sürecinin irdelenerek yol dokusu etrafında şekillenmesi, deniz ticaretine ve yollara hakimiyet kurma isteğinden kaynaklanmaktadır.

Yollar ve kaldırımlar, kitlesel olarak devam eden yeni yapılaşma süreci içinde yapı blokları ile sınırlandırılırlar. Anadolu Türk şehirlerinin yol ağı geometri dışı bir görünüm sergiler. Aslında geometri dışı yol dokusunun Selçuklu öncesine dayandığı, Helenistik ve Roma Dönemi'nin düzgün yol dokularının Bizans Dönemi'nde bozulup, yolların ve sokağa açılan evlerin düzensiz planlarının makro ölçekte kentin fiziksel yapısını da etkilediği ifade edilmektedir[260]. Osmanlı döneminde şehir içi yolların oluşumunu belirleyen yasal bir düzenlemenin varlığından haberdar değiliz. Yasal bir durumun olmaması durumunda yol ağının oluşumunu başka unsurlar belirlemektedir.

Mevcut yolların ıslahı ve yeni yolların yapılması konusu ilk defa 1856 yılında Islahat Fermanı ile prensip olarak kabul edildi. Bu dönemde dış ticarette meydana gelen gelişmelere paralel olarak kervan ve yolcuların daha iyi şartlar altında seyahat etmelerini sağlamak için muntazam yolların inşası hususu düşünülmeye başlandı.[261]

Ordu Kazası'nda iç bölgelerle ve vilayet merkeziyle bağlantıyı sağlayacak uygun yolların bulunmaması, yolculuğun ve mal sevkiyatının çok zaman almasına neden oluyordu. Bu dönemde Ordu Kazası'ndan kara yoluyla en yakın nahiye olan *Perşembe*'ye 4, *Ulubey*'e de 5 saatte ulaşılabilmekteydi. Merkeze daha uzak olan *Habsamana*'ya (Gölköy) 12, *Aybastı*'ya da 18 saatte gidilebiliyordu[262].

Kent İçi Yol Dokusu, yaşanan felaketler sonucunda sahip olunan eski yerleşim kurgusuna sahip yol dokusu kaybolmuş olsa da, kentin geneline baktığımızda organik ve dar sokaklardan oluşan bir doku bulunmaktadır. Şehre hakim konumdaki Boztepe'den itibaren başlayıp, arazinin eğimine uyarak sahil kesimine ve şehir merkezine dik ve paralel inen yollar etrafında şekillenen yapılaşma dokusuda önem arzetmektedir.

---

[260] Nursel Karaca, ''Seyahatnamelere Göre Diyarbakır'', Y.Y.Ü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.s.300-350.
[261] Saylan, *a.g.e* s.116.
[262] Bayhan ve Ekinci, *a.g.m*. s.8.

5.1.2.2.3. Sokaklar

Sokaklar, genellikle Osmanlı-Türk şehrinde, ticari faaliyetlerin, mekânsal dağılımında temel bir öğe olarak ortaya çıkar. Başta özelliklerine ve lonca düzenine göre kendilerine ait sokaklarda yer alan esnaf grupları giderek çarşılarda yoğunlaşmaya başlamışlardır[263]. Ordu kentinde, sokak etrafında gelişen bu esnaf gruplarının oluşturduğu öbeklerde, sokak aralarında küçük çarşılar oluşturmuştur.

Osmanlı dönemi kentlerinin bir özelliği de sokakların taşla döşenmesidir. Carsten Niebuhr,[264] William Heude[265] ve R.A. Chesney kentin sokaklarının taş döşeli olduğunu belirtmektedirler.[266] Ordu kentinin ana yollarının her yerde kullanılan kara taşlardan dolayı çok iç karartıcı bulduğunu ifade etmektedir.

Ordu kentinde sokaklar, denize doğru uzanan ve birbirini dik kesen ara sokak ve yollardan oluşmaktadır. Sahile doğru uzanan düzensiz bir yol dokusuna sahip olan Ordu'da paralel sıralanmış ana caddelerin yanısıra bu caddeleri yer yer dik ve eğrisel kesen ara yol bağlantılarla birbirine kenetlenmiştir. Örneğin; Selimiye, Şarkiye gibi paralel caddeleri denize dik uzanan yollar kesmektedir. Sokağa paralel olarak sıralanmış yapıların hemen hemen aynı yükseklikte olmaları, cephe düzenlerinde tüm yol cephesi boyunca bir çizgi şeklinde uzayıp giden pencere sıraları ile yapı döşemelerini belirgin kılacak şekilde yapılan silmeler, yol dokusunun oluşturduğu yataylığı etkin kılmaktadır. Topoğrafyanın sağlamış olduğu olanak sayesinde bu ana yollar kenti bir baştan bir başa kesintisiz dolaşabilmektedir.

5.1.2.2.4. Meydanlar

Kent İçindeki meydanların konumuna gelince, Anadolu-Türk kentinde meydanın varlığı ve işlevi, Batı'yla karşılaştırıldığında çoğunlukla yok varsayılmıştır[267].

Yerleşim yoğunluğunun zamanla artmasına bağlı olarak, kentteki geleneksel yol dokusunun daha hareketli ve organik hale gelmesi meydan diye nitelendirilebilecek boşlukların ortadan kalkmasına neden olmuştur. Ancak günümüzde Ordu kentinde sayıları azda olsa meydan diye nitelendirebileceğimiz boşluklar da mevcuttur. Ordu, Sahil bandında yer alan meydan, Cumhuriyet meydanı, Ünye şehir meydanı, Fatsa kent meydanı, v.s.

Ordu'nun kent dokusunun oluşmasını sağlayan konut planların, Anadolu kentlerinde görüldüğü gibi spontone oluşumu, benzer karekterde olan evlerin dizileri, dar, düzgün olmayan, fotoğrafsel yol ağları meydana getirmiştir[268].

---

[263] Tunçer, Mehmet, Ankara (Angora) Şehri Merkez Gelişimi (14.-20.yy), Ankara, 2001, s.15-16.
[264] Carsten Niebuhr, *Reisebeschreibung nach Arabien*, (Yay. Dietmar Henze), Graz, 1968, II, 400-405; *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, "Diyarbakır" mad., IX, İstanbul, 1994, 468.
[265] William Heude, *Voyage de La Cota de Malabor a Constantinople*, Paris, 1820, 92.
[266] R.A. Chesney, *The Expedition for the Survey of The Rivers Euphrates and Tigris*, Vol.I, London, 1850, 15.
[267] Tanyeli, Uğur, *Anadolu Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15.yy)*, İstanbul, s.195.
[268] Suphi Saatçi, ''Ev ve Sokak İlişkisi'', *Geleneksel Evleriyle Kerkük Kent Dokusu*, Kerkük Vakfı, İstanbul, 2006, s.64.

Ancak bu şekilde iki yanında eşdeğer niteliklere sahip yapılarla sınırlandırılmış, uzun yol mekanlarının monoton bir atmosfer oluşturduğu, belleklerde daha az iz bırakan soğuk ve şaşırtıcı etki yaptığı XV. yy'dan beri bilinmektedir[269].

Ordu İlinin eski fotoğraflarına baktığımızda yolların ve sokakların, günümüzdekine benzer taş malzeme ile kaplandığı anlaşılmaktadır.

[269] Giritlioğlu, C.; *a.g.e.* s.35.

5.2. PLAN ve MEKAN ANLAYIŞI

5.2.1. Camiler

Cami, Arapça'da ″toplanmak″ manasına gelen ″Cem″ kelimesinden türeyip Müslümanların topluca ibadet ettikleri yer anlamına gelmektedir. Camiye önceleri ″Mescidü'l-Cuma″ denilmiş, sonraları büyük olan ve Cuma namazı kılınan ibadet yerlerine cami denilmiştir[270]. Cami sözcüğü Osmanlıca'ya özgüdür.

İslamda caminin ilk işlevi ibadet yeri olmasıdır. Kur'an, Müslümanlar için belirleyici bir kural getirmiştir: Namaz kılma yükümlülüğü. Namaz kişiye özel bir eylem olmasının yanısıra cemaatin tümünü kapsayan kolektif bir eylemdir.

Caminin bulunduğu yer şehrin en önemli ve hareketli kısmını teşkil ederdi. İnsan yoğunluğu Cuma camilerinin yakınında olup bunun sonucunda da ticari faaliyetler burada yer almıştır[271].

Caminin ibadet, toplumsal işlevlerinin yanı sıra diğer özelliği de eğitim ve öğretim etkinliklerinin merkezi olmasıdır[272]. Zamanla ibadet işlerinin ve devlet hizmetlerinin örgütlenmesi sonucunda önceden cami'nin karşıladığı işlevleri yerine getirecek yapı türleri ortaya çıkmıştır. Bu yapıların cami çevresinde toplanmasıyla Külliyeler oluşmuştur.

İlk cami örneği olarak Kudüs'te inşa edilen mescid kabul edilir. Daha sonra Medine'de inşa edilen ″ Mescid-i Nebevi ″ ikinci cami örneğidir. Adı geçen bu camilerde ibadet ve dünyevi işlerin yanında dini eğitimin yapılması dikkat çekicidir[273]. Emevilerden başlanarak Osmanlı döneminin sonuna kadar birçok cami inşa edilmiştir. Türk mimarisinde, enine dikdörtgen planlı, tek kubbeli, çok destekli, yan mekanlı, merkezi planlı camiler inşa edilmiştir.

Ordu'daki camilerin plan düzenlemesi Anadolu ve Klasik Osmanlı Mimarisinin enine dikdörtgen ahşap tavanlı camii plan düzenlemesiyle benzerlik göstermektedir.

Danişmendli beyliğinden sonra Ordu Yöresine hakim olan Hacıemiroğulları beyliğine ve Pontus Rum İmparatorluğuna 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet son vermesiyle tamamen Osmanlı topraklarına katılan Ordu kentinin tam anlamıyla Osmanlı İslam Şehri olması ise XV.yy'ın sonlarından itibaren başlamıştır [274].

Gaznelilerde ortaya çıkan, Büyük Selçuklulardan sonra Anadolu'ya, Mısır'a ve Kuzey Azerbaycan'a kadar etkisini gösteren enine dikdörtgen plan düzenlemesi Anadolu'dan önce görülmesine rağmen asıl gelişimini Artuklu mimarisinde

---

[270] Celal Esat Arseven, ″ Cami ″, *Sanat Ansiklopedisi, I*, İstanbul, 1958, 324.
[271] Mustafa Cezar, *″Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık″*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul, 1977, 93.
[272] Abdullah Kuran, *″Anadolu Medreseleri″*, ODTÜ Mimarlık Fak. Yay., I, Ankara, 1969, 1.
[273] Semavi Eyice, ″ Cami ″, *Diyanet İslam Ansiklopedisi, VII*, İstanbul, 1993, 58.
[274] Bayhan, A.A, *a.g.e.*, 2006.s60.

göstermiştir. Anadolu'daki ilk örneği, Büyük Selçuklulara bağlanan Bitlis Ulu Camii'dir (1150). Bundan hemen sonra yapılan ve Artukluların bu üsluptaki ilk yapısı olan Silvan Ulu Camii (1152-1157) daha gelişmiş bir düzenlemeyle karşımıza çıkmaktadır. Yine Artuklular tarafından yapılan Kızıltepe Ulu Camii (1200-1204), Mardin Ulu Camii (XII. yüzyılın son çeyreği), Harput Ulu Camii (1156-57) aynı formu sergilemektedir.

Gazneli ve Karahanlı Mimarisinde yaygın olarak görülen ahşap tavan ve ahşap destekli camii plân tipi, Gazneli sultan Mahmud'un (1030) yılında yaptırdığı ''Arus'ül-Felek Camii'' sinin çatısının ahşap direklerle taşınması olarak karşımıza çıkmaktadır. Düz çatılı ve ahşap ayaklı camilere X.-XII.yy'larda Semerkand'ın doğusundaki Obur'da, Buhara'nın batısında ise Hive'de rastlanmaktadır[275].

Ahşap camiler, ilk olarak Anadolu'nun Türkleşmesiyle ortaya çıkmış gözükse de Selçuklulardan Osmanlı döneminin son evfotoine kadar devam edilmiştir. Anadolu'da bilinen ilk ahşap direkli camii, Konyada'ki Sahip Ata Camii'dir (1258). Selçuklu dönemine tarihlendirebileceğimiz Afyon Ulu Camii (1272-1273), Sivrihisar Ulu Camii (1275), Ankara Aslanhane Camii (1289-1290), Beyşehir Eşrefoğlu Camii (1297-1299) v.b. sayabiliriz. Fatih döneminde de ''Sakıflı camiler'' olarak bilinen ahşap çatılı ve ahşap direk destekli camilerin inşa edildikleri bilinmektedir. Bu tür cailer yangına karşı dayanıksız olduklarından günümüze çok azı gelebilmişlerdir. Mimar Sinan'ında bu tipte camiler inşa ettirdiği ve Anadolu'nun bir çok kentinde rastlanıldığı bilinmektedir. 1559-60 tarihli olan Kanlıca İskender Paşa Camii'nin Evliya Çelebi'den yola çıkarak Kurşun Kaplı ahşap çatısının içinde aslında tahtadan bir kubbeye sahip olduğu tahmin edilmektedir[276].

Ordu kentindeki bilinen ilk camiler XV. Yy'da inşa edilmeye başlanmış olup, eski yerleşmelerden Eskipazar mevkinde yer alan camiinin yapım tarihi XIII. Yüzyıl başlarına kadar indiği belirtilmektedir[277]. Ancak camii, sonraki süreçte yıkılmış ve yerine XVIII.yy'da başka bir plân tipinde yeniden camii inşa edilmiştir. Yörede bulunan ilk ibadet mekânları, ihtiyacı karşılamak adına ''mescid'' olarak ahşap malzemeden yapılmış ve halk arasında ''kütük'' cami olarak ele alınmış olsada günümüzde bu tür yapıların yerini betonarme yapılar almıştır. Orduda, Ulubey Kıranyağmuru Camii ilk olarak ahşap malzemeden mescid olarak yapılmış olsada sonra yapıya eklenen, minare, ahşap minber ve betonarme son cemaat yeri ile özgün niteliğini kaybetmiş ve kesme taştan ''camii'' olarak yapılmıştır.

Ordu kentinde yer alan camiler plân kurgusu bakımından, ahşap destekli ''çantı''camiiler ile ahşap tavanlı cami yapıları olarak iki grupta ele alınabilir. Bunlardan birincil gruptaki yapıları, Ordu Merkez de yer alan Aziziye (Yalı) Camii (19.yy), Eskipazar Camii (XIII. Yy sonu), Ünye Saray Camii (XVIII.yy), Perşembe Efirli Camii (XIX.yy), Perşembe Ağuşlu Camii (XIX.yy), Gülyalı Kestane Köyü Camii (XIX.yy sonu), Ulubey Kıranyağmuru Köyü Camii (XIX.yy) harim mekânı düz ahşap tavanlı olup, mihrap önünde veya ortasında kubbe yer almamaktadır. Kastamonu yöresinde zamanında hâkimiyet sürmüş olan Candaroğulları Beyliği

[275] Abdullah, Kuran, ''Malazgirt Armağanı'', 1972, s.179-186.
[276] A.y.s.323.
[277] Demir, N., ''Haciemiroğulları Beyliği'', *Türkler,* C.6, Ankara, 2002, s.827-828.

tarafından da ahşap tavanlı plân kurgusu benimsenmiş ve birçok cami inşa edilmiştir. Doğu Karadeniz ve çevre illerinde, Artvin, Giresun ve Samsun kentlerinde, Ordu'daki ahşap tavanlı plân kurgusuna benzer camilere rastlanmaktadır. Plân ve mekân anlayışı bakımından bu yörelerdeki camiler, birbirlerinden çok az farkla ayrılmaktadırlar[278].

Artvin'deki Arhavi-Ortacalar Merkez Camii, Balcıoğlu Camii, Giresun Yağlıdere Tekke Köyü Camii (XV.yy sonu), Çekek Camii (XIX.yy sonu), Soğuksu Camii (XIX. Yy sonu), Çınarlar Camii (XIX. Yy sonu-XX.yy başı), Şeyh Kerameddin Camii (XIX.yy sonu), Bulancak Kızılot Köyü Camii (XX.Yy başı), düz ahşap tavan şeklinde inşa edilmiş camilerimizdir. Ayrıca, Trabzon, Rize ve Samsun yörelerinde de Ordu'daki camii plân anlayışına benzeşen yapılar bulunmaktadır. Trabzon-Of Ağaçlı Köyü Camii, Çaykara Düz Mahalle Camii, Çaykara-Uzungöl Filak Mah. Camii (XIX.yy), Rize Uzunkaya Camii (XIX.yy), Hemşin Baltacılı Mah. Camii (XVIII.yy) v.b. yapılar bu tür camilere örnek sayabiliriz[279].

Atik İbrahim Paşa Camii (XIX.yy sonu) ve Hamidiye Camii (XIX.yy sonu) harim mekânı düz ahşap tavanlı olup harimin orta kısmında bağdadi tekniğinde yapılmış kubbe yer almaktadır. Kubbe iç mekânda hissedilirken dışarıdan kırma çatı altında kaldığından hissedilmemektedir. Artvinde'ki camilerden, İskender Paşa, Muratlı, Arhavi-Merkez, Dikyamaç, Hopa, Aşağı Sundura Camileri, harim kısımları düz ahşap tavanlı olup içten kubbeli olarak yapılmışlardır.

Ordu kentinde inşa edilen camilerimizin plân kurgusu ve yapım esasları ele alınarak incelendiğinde ikincil grup olarak değerlendirceğimiz yapılar ortaya çıkmaktadır. Tipolojilk açıdan ahşap destekli camiler grubunda, tamamen ahşap malzemeden çivisiz olarak yapılan ''çantı'' camiler, kare plan formunda, köşeleri geçmeli, kütük camii olarakta adlandırabileceğimiz yapılardır. Mihrap yönüne göre yer yer enine veya boyuna dikdörtgen planlı olarak ele alınan bu tür ahşap camilerin üç veya iki tarafında (mihrap duvarı hariç) revaklar dönmekte ve genelde dışarıdan kırma çatı ile örtülmektedirler. Bu tür yapılarda yapıya ek minare görülmemektedir.

Ahşap destekli camiler günümüzde hızla yok olmaya devam etse de günümüze gelebilmiş orjinalliğini koruyan özgün nitelikteki camiler de çoğunluktadır. Dedeli mevkiinde bulunan ve günümüzde mevcut olmayan Dedeli Kütük Camiisi, İkizce Kütük Camii, Kargalı Camii, Çayır Camii, Eski Asak Camiisi, Yeşilce Kütük Camii, Yeni Cuma Camii[280], Perşembe Ağuşlu Kütük Camii, Ünye Kabadirek Camii, Kumru Şenyurt Köyü Camii, Fatsa Aşağıyavaş Köyü Camii, Perşembe Soğukpınar Köyü Camii, Akkuş Çaldere Köyü Camii, v.b. yapılar aynı tarzda ve ahşap estetiğinin uygulandığı nadir eserlerden olup korunmaya muhtaç yapılardır.

Perşembe Afirli Camii ve İkizce Lâleli Camii kare plân formunda tamamen ahşaptan revaklı olarak inşa edilmiş yapılar olup, kırma çatı ile örtülmüşlerdir.

---

[278] Durmuş, A., ''Giresun ve İlçelerindeki Türk Dönemi Mimari Eserleri'', Y.Y.Ü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2000, s.147-150.
[279] A.y.s.324.; Özdemir, s.90.
[280] Bayhan, A.A., a.g.m. s.10-19.

Yapılara ek minare görülmemektedir. Yakın illerden Trabzon, Rize ve Giresun illerinde yer alan ahşap camilerde dışarıya taşan revak uygulaması görülmezken Ordu'daki Afirli ve Lâleli camilerinde revak uygulaması dikkat çekmektedir. Ordu'daki ahşap çantılı camilerden Afirli Camide, ''U'' biçimli kadınlar mahfili uygulaması görülmezken , aynı yörede bulunan Laleli Camii, Kargalı Camii, Yeni Cuma Camii, Çarşamba Ordu Köyü Camii ve Kavak Bekdemir Köyü camilerinde ''U'' biçimli kadınlar mahfili uygulamasına rastlanmaktadır.

Afirli Camii konumu ve yerleşim özellikleri bakımından diğer yapılarla benzeşmekte olup, ya yerleşim yerlerinden uzakta ya da mezarlık alanı içerisinde inşa edilmektedirler. Birçok köyün birleşerek toplandıkları bir yer olarak ''Cuma Camii'' tarzında ele alınan bu yapılara İkizce Laleli Camii, Yeni Cuma Camii, Samsun-Çarşamba Gökçeli Camii, Terme Dağdıralı Camileri örnek sayabiliriz[281].

Trabzon'un Çaykara, Dernekpazarı ve Of ilçelerinde Ordu/İkizce Laleli (Eski) Camii'ndeki gibi tamamen ahşaptan yapılmış iki cami mevcuttur. Onlar da Çaykara/Uzungöl Köyü Filak Mahallesi Camii (1813), Dernekpazarı Güneykondu Mahallesi Camii (1819), Of Keler Köyü Camii (1834–35) ve Of Bölümlü Fatih Mahallesi Mescidi (1858–59)'dir[282].

Samsun, Trabzon, Rize, Artvin ve ilçeleri ile batı Karadeniz bölgesinde Düzce, İzmit, Adapazarı ve çevrelerinde rastlanmaktadır. Çarşamba Gökçeli (Mezarlık) Camii (1206), Çarşamba Ordu Köyü Camii (1420 civarı), Kavak Bekdemir Köyü Camii (1595), Terme Karacalı Köyü Camii (1700-01), Asarcık Kılavuzlu Köyü Camii (XVIII.yy sonu –XIX.yy başı), boyuna dikdörthen planlı ve dıştan kırma çatıyla örtülü harimleri ve onun etrafını kuşatan üç yönlü revak düzeninde örneklerdir[283].

İslam medeniyetinde gelişen, Anadolu'da yeşeren, Selçuklu ve Osmanlılar'da zenginleşerek anıtsal boyutlara ulaşan camilerde izlenen zengin plân kurgularını Ordu'daki camilerde görmek mümkün değildir. Bunun sebebi olarak ta merkezden yönetilen ve plânlanan Osmanlı Plân şemasının XVIII.yy'la birlikte eski disiplini kaybetmesi ve Batı'daki mimari gelişmelere uygun olarak kendi içinde yeni arayışlara girmesi sonucunda taşranın bildiği geleneklerini sürdürmesi olarak açıklanabilir[284].

5.2.2. Kiliseler

Osmanlı Devleti kendi hakimiyetinde altında yaşayan tüm etnik ve gayrimuslim , mezhep ve inanç topluluklarını belli kurallar dahilinde özgür bırakmış, hiç bişekilde onlara eziyet etmemiştir. Osmanlı idafotoi altındaki gayrimüslüm

---

[281] Bayhan, A.A., a.g.e. s.76.

[282] A.y., *a.g.m*. s.12-16.; H. Karpuz, a.g.m., s. 283; M. İren, "Çaykara-Dernekpazarı Güneykondu Mahallesi Camii", Röleve ve Restorasyon Dergisi, Sayı: 5, Ankara, 1983, s. 165-174; M. Yavuz, a.g.t., s. 17-20, 48-52; D. Zeren, a.g.t., s. 16-19, 28-29.

[283] Bayhan, A, A., s.76.; A.y.a.g.m. s.12-13.

[284] Oktay Aslanapa, ''Türk Sanatı'', 1989, 2. V.d.; Altun, A., ''Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları için Bir Özet'', 1988, s.71-80; Yetkin, K.S., ''İslam Mimarisi'', 1965, I,; Metin Sözen ve bşk., ''İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Camii'', 1964, 2.

toplumlarda, yaşadıkları ve bulundukları yerleşimlerde, mahallelerde kendi inanç ve mezheplerine uygun eserler yapmışlardır.

Osmanlılar; yönetici zümre dışında kalan geçimini tarım, hayvancılık, ticaret, zanaat gibi işlerle sağlayan, devlete belirli ölçüde vergi veren veya başka mükellefiyetleri yerine getirmekle sorumlu olan, mensup oldukları dine ve bulundukları mekana göre değişik statülere sahip bulunan muhtelif grupları genel olarak reaya diye ifade etmiştir[285]. Reaya çeşitli din, mezhep ve ırklara mensup topluluklardan müteşekkildi. Ancak toplum ırk esasına göre değil, düşünce ve inanç temeline göre teşkilatlanmıştı[286]. Müslümanlar ve Gayrimüslimler; (Ortodokslar, Ermeniler, Katolikler, Protestanlar, Yahudiler) olarak gruplanmışlardır[287].

Bu gayrimüslim nüfusun, devlet ve Müslümanlarla ilişkileri, hak ve görevleri İslam Hukuku'nun belirlediği çerçevede şekillenmekteydi. Ordu Kazasında yer alan gayrimüslüm nüfusu çoğunlukla, Ermeniler, Rumlar, Ortodokslar ve Protestanlar oluşturmaktaydı. 1870 tarihinde Ordu Kazası'nda toplam 8.108 Rum, 5.076 Ermeni bulunmaktaydı. Bu nüfusun % 26 sı merkez kazada yaşıyordu. Kazadaki Ortodoks Rumların sayısı 1914'e kadar geçen 45 yılda % 100 den fazla artarak 18.505'e, Ermeni Nüfus 12.349'a ulaşmıştır[288]. Kazadaki Rumların çoğunluğu şehir merkezlerinde ve şehir merkezlerine yakın civar köylerde yaşamakta ve daha çok ticaretle uğraşmaktaydılar. Yüzyılın sonunda kazada Rumlara ait 4 kilise ve 2 mektep bulunmaktaydı[289].

Osmanlı Devleti sınırları içinde yasamakta olan Ermenilerin ve Rumların dini yapıları, Osmanlı Devleti'nin koyduğu kurallar çerçevesinde yapılmıstır. Gayrimüslimlerin azınlıkta[290] olmasının da etkisiyle yapıların sayısı da azdır. Osmanlı Devleti'nde yeniliklerin yogun yasandıgı 19. yy.da ilan edilen fermanlarla gayrimüslimlerin hakları daha da artmıstır[291].

1839 Tanzimat Fermanı ve 1856 Islahat Fermanıyla Osmanlı toplumlarında gayrimüslim olan toplulukların sosyal ve siyasal statüsü degismistir. Osmanlı Devleti'nde yeniliklerin yasandıgı bu dönemde, gayrimüslimler özellikle tasrada yoğun imar faaliyetlerine baslamıstır[292]. 19.yy.'ın ilk yarısında, yeni ve degisik bir anlayısın yönetime etkimesi yeni olayların, yeni olusumların toplum katlarına yansımasına yol açmıstır. Bu da mimarlıkta, daha çok azınlıkların bulundugu yörelerde, yeni kilise yapılarıyla somutlasmıstır[293].

---

[285] Abdullah Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi***,** Trabzon 1999, s. 160
[286] Yediyıldız, a.g.m., s. 465
[287] Saylan, a.g.e. s.50-55.
[288] 1870 Trabzon Vilayet Salnamesi ve 1914 Nüfus istatistikleri temel alınarak hesaplanmıştır.
[289] **TVS,** 1290 (1873), s. 183; Saylan, a.g.e. s.51-52.
[290] A. S., Alkaya, *Ermeni Tehciri ve Eskisehir Ermenileri*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamıs Yüksek Lisans Tezi, Eskisehir, 2006, s.136
[291] G., Sagır, ''Kayseri'de Osmanlı Döneminde insa Edilmis Bir Grup Ermeni Kilisesi II'', *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, sy.5, 2005, s.41.
[292] Sağır, a.g.m. s.41.
[293] F., İlter, ''Bazı Örneklerle Osmanlı Dönemi Mimarlığında XIX. Yüzyıl Ege Bölgesi Kiliseleri: Gökçeada (imroz) – Ayvalık – Selçuk 'Sirince – Kırkıca Köyü'', *Türk Tarih Kurumu Basımevi*, 1994, Ankara, s. 1988.

XIX.Yüzyılda Ordu kentinde özellikle sahil bandında gayrimüslim nüfusun zamanla daha fazla artmasından dolayı bu şehirlerin oluşumu ve gelişimi konusundaki asıl rolün ve ana unsurun gayrimüslümlere ait olabileceği görüşü bazı tarihçilerin ileri sürdüğü gibi bizde değerlendirebiliriz.

Ordu'da da Taşbaşı Kilisesi ile yakın tarihlerde yapılan iki kilise daha bulunmaktadır. Düz Mahalle Sinema Sokak'ta yer alan Düz Mahalle Kilisesi ile Perşembe İlçesi Çattepe Köyü sınırları içerisinde yer alan Yason Yarımadasındaki Yason Kilisesidir. Düz Mahalle Kilisesi (Karadeniz Tiyatrosu), XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra inşa edilmiştir. Kesme taştan yapılmış, dikdörtgen planlı, tonozla örtülü yapının girişi renkli taşlarla ve çift silmeli bordür ile çevrilmiştir. Yason kilisesi ise, 1868 yılında yörede yaşayan Rumlar tarafından yaptırılmış üç apsisli, küçük kubbeli kilise, iki sıra sütunla üç nefe ayrılmıştır. Cephesinde açık ve koyu taşlar kullanılan yapının güneyde ve batıda olmak üzere iki girişi vardır.

Çevre bölgelerde Taşbaşı Kilisesi ile benzer cephe ve plan özelllikleri gösteren, Samsun'da günümüze ulaşamayan Aya Triada Kilisesi (Foto. 413), günümüzde müze olarak kullanılan Giresun Gogora Kilisesi (Foto.414) ve Trabzon Yeni Cuma Cami'si (St. Eugenios Kilisesi), kilisenin giriş cephesinde sağ ve sol kenarlarda iki adet çan kulesi olduğu görülmektedir. Özellikle malzeme kullanımı, iç mekan anlayışı, üst örtü sistemi (kemer, tonoz ve merkezi kubbe) ve plan şeması bakımından Taşbaşı Kilisesine çok benzeyen Gogora Kilisesi'nde ise çan kulesi bulunmamaktadır (Foto. 414).

Ordu Kentinde bulunan incelediğimiz üç kilise örneği, dıstan doğu-batı yönünde dikdörtgen, içte ise üç nefli bazilika planlı yapısıyla, Eskişehir Sivrihisar'da bulunan Surp Yerortutyun Kilisesi (XIX.yy), Kars Tekor Kilisesi[294](V.yy), Ermenistan Odzun Kilisesi[295] (V.-VII.yy), Ermenistan Dwin Kilisesi[296] (V.yy), (Çiz.). İle benzer özellik gösteren erken dönem yapılarıdır. Bu yapılar da temelde üç nefli bazilikal plan ve örtü sisteminde ise haç plana yöneliş görülmektedir. Fakat Odzun Kilisesi ve Tekor Kilisesi'nde üçlü apsis uygulaması yoktur. Dwin Kilisesi ise üçlü apsis uygulaması bakımından da Ordu Kenti Kiliseleri ile benzeşmektedir. Surp Yerortutyun Kilisesi ile aynı dönemde yapılmıs olan Ermeni kiliseleri incelendiginde plan uygulamalarında yakın benzerlikler de görülmektedir. XVIII.-XIX. Yy'larda yapılmıs yakın örnekler ise Kayseri'de görülmektedir[297].

Kayseri'de yapılmıs olan 1725 Agios Theodoros-Trinos Kilisesi , 1835-37 Yanartas Kilisesi (Çiz.103) 1837 Panagia Kimisistis Theotoku Kilisesi , 1842 Balagesi Kilisesi , 1857 Agırnas Agios Prokopios Kilisesi (Çiz.104), 19.yy. Endürlük

[294] http://www.virtualani.org/tekor/turkish.htm
[295] G., Capner, *Armenian Architecture 4th to 17th century*, Paris, 1968, Fig. 29.
[296] G., Capner, *ay. e.*, Fig. 24.
[297] Erkan Kaya, ''Eskişehir Sivrihisar İlçesinde bir Ermeni Kilisesi''; Surp Yer Ortutyun Kilisesi, *Akademik Bakış dergisi*, sayı 37, Ağustos 2013, ISSN:1694-528X _ktisat ve Girisimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN, s.5-11.

Agia Triada Kilisesi (Çiz. 102), 19.yy. Güzelköy Surp Toros Kilisesi (Sekil 63), 19.yy. Surp Tavlusun Kilisesi I, Yeni Camii Mahalle Kilisesi planlanış ve cephe özellikleri bakımından Ordu Taşbaşı, Düz Mahalle, Yason ve Ünye Yalı Kilisesi ile benzer yapılardır.

Agios Theodoros-Trinos Kilisesi, Yanartas Kilisesi, Agırnas Agios Prokopios Kilisesi, Surp Tavlusun Kilisesi I ve Endürlük Agia Triada Kilisesi; üç nefli bazilika planlı, üç apsisli bir uygulamaya sahip olmaları ve örtü sisteminde ise haç plana gidisin görülmesi bakımından benzer yapılardır.

Endürlük Agia Triada Kilisesi'nde narteks yapıyı U biçimli sararken,Ordu Taşbaşı Kilissinde de narteks batıda konumlanan ve güney ve kuzey yönlerinden açılan kapıyla ön mekânıyla benzer özellik göstermektedir (Foto. 413).

Yörede yaşayan gayrimüslümlerin, yaşadıkları inanç ve mezhep çerçevesinde oluşturdukları kilise mimarisi, erken dönemde üç nefli bazilika, üçlü apsis uygulaması ve haç plana gidis çabalarını gösteren örtü sistemindeki haç vurgusuyla öne çıkmaktadır. Bu uygulamada özellikle örtü sistemindeki haç plan ve anıtsal yapı vurgusu düsüncesi yapı temelinde bazilikal plan ve örtü sisteminde de haç plan vurgusuyla görülür. İç mekânda geniş bir alan isteği ve dış görünümde ise vurgulu bir görünüm ile haç görünümün öne çıkması, bu tip plan ve örtü sisteminin öne çıkmasını sağlamıştır. Araştırma kapsamına aldığımız Ordu Kiliselerinde de, bu düsüncenin etkileri görülmektedir.

5.2.3. Türbeler

Türbe, İslam dünyasında Türkler tarafından yaygınlaştırılan bir yazı tipidir. Toprak anlamındaki Arapça *"türb"* kökünden gelen türbe kelimesi, mezar üzerine kurulan binalara verilen addır. Ancak bu yapılar, kitabelerinde ve araştırmalarda yalnızca bu isimle anılmamakta, bununla birlikte, kubbe, kümbet, meşhed, makbere veya ravza gibi değişik adlarda da ifade edilmektedir. Araştırmalarda, dış örtüsü kubbe olan mezar abidelerine türbe denilirken, külahla örtülü olanlar kümbet olarak isimlendirilirler. Türbelerin, toprağa verilenleri veya mumyalanan cesetlerini korumak ve rahmetli şahsın anısını ebedileştirmek maksadıyla yapıldıkları bilinir[298].

Türbelerde içinde yatan kişi veya kişilerin mezarlarını simgeleyen kıbleye göre yönlendirilmiş sandukalar vardır. Türbede yatan kişinin kimliği ve saygınlığına göre malzeme, mimari form ve süsleme biçimlerinde değişiklik yapılmıştır[299].

Özellikle, Türk-İslam medeniyetinde olmak üzere Karahanlılardan başlıyarak Harzemşahlar, Büyük Selçuklular, daha sonra Anadolu Selçuklularda ve Osmanlılarda çok sayıda türbe ve kümbet inşa edilmiştir[300].

---

[298] Hakkı Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara, 1969, 147.
[299] Abdüsselâm Uluçam, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü ve Çevresi Mimarlığı,* Van, Ankara, 2000, 21.
[300] Oktay Aslanapa, *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı ve Gelişmesi*, Ankara, 1991, 96 v.d.; Hakkı Önkal, ''Anadolu Selçuklu Türbeleri'', Ankara, 1996, s.1.vd.

Ordu'da türbe mimarisi, diğer bölgelerimizle kıyasladığımızda pek fazla gelişim göstermemiştir. Uygulanan plân tiplerinden, kare planlı ve üzeri kubbeli veya pramidal külahlı kubbeyle örtülü Selçuklu ve Osmanlı Plân tiplerindeki türbe tipi ancak Cumhuriyet döneminde inşa edilen birkaç betonarme türbede rastlanmakta olup sanatsal bir değere sahip değillerdir. Ancak geçmiş yıllarda yapılan kare plânlı ve tamamen ahşap malzemeden inşa edilmiş türbeler dikkat çekmektedir.

Ordu'da yer alan türbelerden, günümüz mimarisiyle yapılan ve Ünye Kalesinin karşısındaki köyde yer alan Şir Abdal Türbesi, Gölköy ve Mesudiye ilçelerinde günümüze ulaşmayan, rivayetlerde olduğu söylenen türbe kalıntıları, Akkuş İlçesinde bulunan türbe ile küçük boyutlu külliyeyi anımsatan Camii hazirelerinde olduğu söylenen mezarlık yapıları ordu türbe mimarisini oluşturmaktadır.

Bunlardan araştırma kapsamında incelediğimiz tek türbe olan Akkuş Tuzak Köyü Türbesi, tamamen ahşap malzemeden yapılmış kurgusuyla yakın illerdeki türbelerle benzeşmektedir. Yapıların plan tiplerini incelediğimizde kare veya dikdörtgen planlı olup iç mekân üzeri ahşap tavanla ve dıştan kırma çatı ile örtülmüştür. Yapının yapım tarihi tam olarak bilinmese de XV.yy ve XVI. Yy'da Giresun'da inşa edilen Boztekke Köyü Şeyh Kerameddin türbesi, Yağlıdere Tekke Köy Hacı Abdullah Halife, Çarşamba Beyrenice Yeşil Türbe, Karaağaç Ulfi Türbesi, v.b. ile kare plân kurgusu, içten ahşap tavan kaplama ve dıştan kırma çatı örtüsü bakımından benzeşmektedir. Akkuş Tuzak Köyü türbesi, İç mekânda yer alan biri dolgu taşlardan meydana gelmiş diğer dördü ahşaptan yapılmış beş adet sanduka kurgusuyla yakın illerdeki türbelerden ayrılmaktadır.

5.2.4. Hamamlar

İslâmda temizliğe verilen önemin bir eseri olarak ortaya çıkan hamamlar, su mimarisinin başta gelen örnekleridir. Hamamlar temizlik ihtiyacının yanı sıra çoğu bağlı bulunduğu kuruma gelir getirmek için de inşa edilmiştir[301]. Hamamın yapıldığı coğrafyanın, kültürün kısacası folklorun bu mimarinin şekillenmesinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

Hamam sözcüğü, Arapça Hammam; banyo, yıkanılan yer[302] İbranice hamam; sıcak olan yer[303] anlamına gelmekte olup, farsça karşılığı garmâbe'dir[304]. Günümüzde ise hamam: kamusal nitelikte yıkanma mekânı ya da yapısı anlamında kullanılmaktadır[305].

[301] Uluçam, *a.g.m.*, 21.
[302] Develioğlu, Ferit, ''Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat'', Ankara, 2003, s.322.
[303] Ülgen, A., Sami, "Hamam", MEB İslam Ansiklopedisi, C:V, İstanbul, 1950, s.174.
[304] Eyice, Semavi, "Hamam", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 1999, s.402.
[305] Sözen, Metin, - Tanyeli, Uğur, *a.g.e.*, s.99.

Türk Hamamları hakkında birçok kaynak mevcut olup yabancı araştırmacılardan ilk olarak Heinrich Gluck'ün İstanbul Hamamları araştırması[306] ile Karl Klinghardt'ın Osmanlı Hamamları adlı kitabı kayde değer eserlerdir[307]. Türk Hamamlarıyla ilgili ilk yerli yayın ise Karl Klinghardt'ın kitabının bir çevirisi niteliğinde olan, Kemal Aru'nun eseridir[308]. Ayrıca Yılmaz Önge'nin Osmanlı Hamam Mimarisiyle ile ilgili hazırlamış olduğu eserler dikkate değerdir[309]. Yılmaz Önge'den sonra hamam yapılarının tipolojisi, yapıları, işlevi, Osmanlı hamam yapıları üzerine birçok eser veren ve araştırma yapan Semavi Eyice[310] kayde değer isimlerdir.

İlk örneğini Kirman'da gördüğümüz ve tüm XII-XIII. yüzyıl Anadolu hamam mimarisinde etkin olan dört eyvanlı plan ve bunun türevleri, Osmanlı hamam mimarisinin de temel oluşum unsuru olmuştur[311].

Osmanlı mimarisinde hamamlar, kadınlar ve erkekler kısmı bitişik olmak üzere inşa edilen *"Çifte Hamamlar"* ile sadece erkekler veya kadınlar için inşa edilen *"Tek Hamamlar"* olmak üzere iki kısma ayrılır.

Osmanlı dönemi hamam mimarisi, Anadolu Türk hamam mimarlığında en anıtsal ve göz alıcı hamam yapılarının inşa edildiği dönemdir. Bu durum, hamamların gelir getirmesine ve bağlı bulunduğu külliyenin cemaatine hizmet vermesine bağlanabilir[312].

Türk Hamamlarında Görülen ''Haçvari , dört eyvanlı köşe halvet hücreli' tip, XII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar pek çok Selçuklu ve Osmanlı hamamında görülmektedir. Bu bakımdan , hamam yapılarını tipolojik açıdan kıyasladığımızda sıcaklık kısımları ve eyvanları bakımından değerlendirme yapmak sağlıklı olmaz.

Anadolu'nun ilk hamam yapısı ile sonraki dönemlerde yapılan benzer özellikli hamam yapılarını görmek mümkündür. Bu durum Anadolu genelinde böyle olduğu gibi Ordu ili hamam yapıları için de değerlendirilebilir.

---

[306] Gluck, Heinrich**,** Die Bader Konstantinopels, Wien, 1921.
[307] Klinghardt, Karl, Turkiche Baeder, Stuttgart, 1927.
[308] Aru, A., Kemal, *Türk Hamamları Etüdü*, İstanbul, 1949.
[309]Önge, Yılmaz**, ''**Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları'', Ankara, 1995. Önge, Yılmaz, "Anadolu Türk Hamamları Hakkında Genel Bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın inşa Ettiği Hamamlar'', Mimarbası Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri, (Ayrı Basım), İstanbul, 1988, s.403-428; Önge, Yılmaz, "Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma", Vakıflar Dergisi, Sayı:XIII, Ankara, 1978, s.121-135; Önge, Yılmaz, "Mimar Koca Sinan'ın Hamamlarında Görülen Bir Yenilik: Merkezi Kubbeli Örtü Sistemleri", II.Uluslar arası Türk ve islam Bilim ve Teknoloji Tarih Kongresi (28 Nisan, 2 Mayıs 1986) Bildirileri, Cilt:II, İstanbul, 1986, s.81-86; Önge, Yılmaz, "Sinan'ın İnşa Ettiği Hamamlar", **VI.** Vakıf Haftası, Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Mimar Sinan Dönemi Sempozyumu, Ankara, 1989, s.235-252; Önge, Yılmaz, "Konya-Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı", Vakıflar Dergisi, Sayı:VII, Ankara,
[310] [19]Eyice, Semavi, "Türk Hamamları ve Beyazıt Hamamı", Türk Yurdu Dergisi, Sayı:CCXXXXIV, İstanbul, 1955, s.849-855; Eyice, Semavi, "İznik'te İsmail Bey Hamamı", Bilgi Dergisi, Sayı:X/CXX, İstanbul, 1957, s.7 9; Eyice, Semavi, "Fatih Külliyesinin Kaybolmuş Bir Parçası: Çukur Hamam", Aslanapa Armağanı, İstanbul, 1996, s.117-129; Eyice, Semavi, "Hamamlar", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, C:III, İstanbul, 1994, s.99-120; Eyice, Semavi, "Hamam", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, s, 402-434.
[311] Kuban, Doğan, Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı, İstabul, 2008, s.280.
[312] Eyice, *A.g.m.*, s.414.

Genelde hamamlar, dikdörtgen bir kütle içinde, soyunmalık, soğukluk, ılıklık, sıcaklık, su depoları ile külhan bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümlerin hepsi olabildiği gibi bazılarına yer verilmeyebilir. En önemli bölümü sıcaklık olup kubbe-eyvan birleşimi haçvari planda ele alınmış, köşelere halvet hücreleri yerleştirilmiştir. Ortada bulunan göbek taşı ve kurnalar hamamların değişmez unsurlarıdır.

Ordu il ve ilçelerinde yer alan ve kentin dokusunun oluşmasında önemli rol oynayan mimari değerleri incelediğimizde, farklı dönem özellikleri görülmemekle birlikte aynı dönem içerisinde yapılan eserler birbirine benzer özellik ve mimari karekteristik özellik göstermektedir. Tarih boyunca da birçok medeniyetlere ve çeşitli uygarlıkların uğrak yeri olmuş Ordu'da farklı üslüplere ancak farklı kültür ve inançlara sahip milletlerin eserlerinde rastlamak mümkündür. Su mimarisinde değerlendirdiğimiz hamamların da yapıldıkları dönem itibariyle Osmanlı Hamam mimarisi ile benzer özellikler göstermektedirler.

Ordu'da bulunan oniki hamamdan çoğu yıkılmış olup günümüzde incelemeye değer Ordu Merkezde dört, Ünye ilçesinde üç adet tarihi hamam bulunmaktadır[313]. Mevcut hamamlardan Furtun (Yalı) Hamamı, Ordu Saray Hamamı, Ünye Saray Hamamı, Ünye Eski Hamam sıcaklık bölümleri bakımından benzeşmektedir. Diğer Hamam yapıları ise sıcaklık mekânı etrafındaki eyvan ve halvet hücrelerinin bulunmayışı bakımından ve ılıklık bölümleri ile birbirinden farklı plana sahiptir.

Ordu ile merkezindeki Yalı Hamamı; Ünye de ise Eski (Kilise) Hamamı (XVI.yy) günümüzde işlevlerini yürütmektedirler. Ordu merkez Büyük Hamam ile Küçük Hamam (Kadınlar) (XVII.yy), Selimiye Mahallesi Saray Hamamı, Ünye Saray Hamamı (XIX.yy) , Ünye Çifte Hamam harap durumda olup restorasyon projelerinin hazırlanmasını ve hayata geçirilmesini sürecinde değerlendirebiliriz. İnceleme fırsatı bulamadığımız Gölköy Konaklar Mevkii hamamıda oldukça harap durumdadır (Foto. 432).

Ordu il merkezindeki Yalı Hamamı tonozlu, Büyük ve Küçük Hamam kubbe ve tonozlu, Saray Hamamı kubbeli, Gölköy ilçesindeki Konaklar Mevki Hamamı kubbe ve tonozlu, Ünye Saray Hamamının üst örtü kubbe ve tonozlu, Ünye'deki Çifte Hamam kubbe ve tonozlu, Ünye'deki Eski (Kilise) Hamamı kubbeli olarak örtülmüştür.

Ünye merkez saray hamamı ile Eski Hamam, plan olarak Selçuklu ve Osmanlı mimarisinde en çok görülen plan tipi olan "*Haçvari dört eyvanlı köşe halvet hücreli tip"*dir. Hamamın Osmanlı Plân tiplemesi olan *''Haçvari Dört Eyvanlı, Köşe Halvetli* '' kurgusu, doğu eyvanının kapatılıp ılıklık olarak işlevlendirilmesi ile *''haçvari üç eyvanlı köşe halvetli''* plân kurgusuna dönüştürülmüştür. Hamamın sıcaklık bölümü üzeri kubbeli olup ortada sekizgen mermer bir göbek taşı ile klasik Osmanlı hamam mimarisinin özelliğini göstermektedir.

[313] Ordu'nun Ünye ilçesinde günümzde 2014 yılı itibariyle Saray Hamamı (Yeni Hamam) ve Çifte hamam harabe halindedir. Eski hamam (Kilise'den çevrilmiş hamam olarakta rivayet edilmektedir) işlevini sürdürmektedir. Demirköprü hamamı ile Derya Hamamı olarak bilinen hamam yapılarının bugün harabeleri bile kalmamıştır.

Günümüzde, Ünye Saray Hamamı soyunmalık bölümü üzeri betonarme kiriş geçmeli örtü ile kaplı olduğundan ancak mekân içindeki duvar üstü ve köşe izlerinden yola çıkarak içten düz ahşap çıtalı tavanla kaplı olduğunu ve dıştan dıştan kırma çatı ile örtülmüş olduğunu söyleyebiliriz. Ünye Saray Hamamı ile Eski Hamam büyük ebatta düşünülmüş olup, Ordu ve diğer ilçelerindeki hamam yapıları küçük ebatta yapılmıştır. Bu bakımdan ancak yörede ki diğer mimari eserlerden ve yapım malzemelerinden değerlendirme yapark birtakım net olmayan sonuçlara varabiliriz.

Ordu ve İlçelerinde yer alan hamam yapıları, *''haçvari, eyvanlı ve köşe halvetli''* plan kurgusuyla Anadolu'daki diğer örneklerden Konya Sahipata Hamamı, Konya Beyşehir Süleyman Bey Hamamı, Ankara Eski Hamam (Çiz.106), Sivas Mehmet Ali Hamamı , İzmit Yenicuma Hamamı, İzmit Yukarıpazar Hamamı, İzmit Hüsrev Kethüda hamamı, Edirnekapı Hamamı, İstanbul Üsküdar Atik Valide Hamamı, İstanbul Fındıklı Molla Celebi Hamamı, İstanbul Edirnekapı Mihrimah Sultan Hamamı, v.b. hamam yapıları ile benzeşmekte olup, dOrdu'daki diğer hamam yapıları da sıcaklık mekânların üst kubbesi, soyunmalık bölümünün üst örtüsü ile birlikte benzer özellik göstermektedirler.

Hamamların ana yapım malzemeleri genellikle kabayonu moloz taş olup, üzerleri sıvalıdır. Bunun dışında kubbelerde yer yer tuğla malzemenin kullanıldığı da görülmektedir. Bu anlamda Ünye'deki Eski (Kilise) Hamamı'nın kubbesi oluklu kiremitle örtülü olup, cepheleri sıvalı olan hamamın soyunmalık bölümünün kubbesinde aydınlık feneri yer almaktadır. Bunun dışında diğer hamamlara bakıldığında hemen hemen hepsinin köşeleri düzgün keme taş olup; diğer bölümler moloz örgüdür. İç mekânda kubbe geçişlerinde tuğla kullanılırken duvarlar sıvalıdır. Kurna ve göbek taşlarında mermer malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

5.2.5. Çeşmeler ve Şadırvanlar

Kaynağından bir hazineye toplanarak veya borularla getirilerek akıtılan suların alınmasına mahsus lüleli veya musluklu bir hazine şeklinde mermerden, taştan, v.b.malzemeden inşa edilmiş umuma mahsus su alma yeri olarak tanımlanır[314].

Su mimarisinin önemli bir elemanı olan çeşmeler de Ordu Kentinin sokaklarında sık sık karşılaşılan küçük fakat özellikli yapılardır. Kentin yaşadığı çeşitli dönemlere ait bu çeşmelerin büyük bir çoğunluğu Osmanlı Dönemi'ne aittir. Celal Tuna, geçmişte şehirde birçok kitabesiz çeşmelerden söz etmekte olup bunlardan yalnız ulaşabildiğimiz 8 'i günümüz itibariyle ayakta durabilmektedir.

19. yy'ın ortalarında Ordu'yu ziyaret eden Coulinet, kesin bir sayı vermeden kentte çok sayıda su fışkıran çeşmeler bulunduğunu söyler.[315]

---

[314] Celal Esad Arseven, ''Çeşme'', Sanat Ansiklopedisi, I, İstanbul, 1988, s.388-389.
[315] Coulinet, a.g.e.

Osmanlı mimarisinde su yapılarının ayrı bir önemi vardır. Genellikle mimari eserlerin cephesinde çeşme, konutların veya dini yapıların avlusunda veya bahçesinde gane[316] (havuz), şadırvan, bir köşesinde sebillerin olması su öğesinin önemini vurgulamaktadır. XV.yy çeşme mimarisinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde sade, bezemesiz çeşmeler yapılmış, süslemeler XVI.yy'dan sonra öne çıkmıştır[317]. Osmanlı mimarisinde bu tip çeşmelerin ilkine 1485 tarihli İstanbul Davut Paşa Çeşmesinde rastlanılmış[318], hızla gelişen nüfus ve diğer sebeplerden ihtiyaca yönelik daha gelişmiş çeşmeler yapılmıştır. Haci Mehmet Ağa Çeşmesi, Diyarbakır Aslanlı Çeşmesi gibi abidevi çok fonksiyonlu[319] ve süslemeli çeşme örneklerini Ordu ve çevresinde görmek mümkün değildir.

Osmanlı döneminde inşa edilen çeşmeler farklı araştırmacılar tarafından çeşitli gruplara ayrılmıştır. Çeşmeleri, şehir içi ve şehir dışı olarak ikiye ayırmış olan Aytöre[320], şehir içi çeşmeleri de kendi arasında Hususi, Umumi, Abidevi ve Şadırvanlı Çeşmeler olarak gruplara ayırmıştır. Celal Esad Arseven ise, çeşmeleri bulundukları yerlere göre, Mahalle, Camii, Şadırvan, Oda, Abidevi Çeşmeler ve Musluklar olarak altı grupta incelemiştir[321]. Eyice[322] ise, Cephe ve Meydan çeşmeleri olarak gruplara ayırırken, çalışma şekillerine ve durumlarına göre de Önge[323] gruplara ayırmıştır. Ayla Ödekan ise, konum ve biçimlerine göre çeşmeleri şekillemiştir.

5.2.5.1. Konumlarına Göre Çeşmeler

5.2.5.1.1. Bağımlı Çeşmeler

Bu grupta ele alınan çeşme örnekleri herhangi bir evin, bir dükkanın ve bahçenin duvarı ile birlikte inşa edilen çeşmelerdir. İncelediğimiz yapıların herhangi bir yapıyla berabermi yoksa daha sonra mı inşa edildikleri tam olarak tespit edilememiştir. Günümüz itibariyle değerlendirmeye alınmışlardır.

Anadolu'da çeşme yapımı Selçuklular devri ile başlamaktadır. "Anadolu Selçuklu Döneminde inşa edilmiş ve günümüzde ulaşabilmiş çeşmelerin büyük çoğunluğu bir yapının duvarıyla birlikte inşa edilmiştir. Beylikler ve Osmanlı döneminde de pek çok çeşme herhangi bir yapının duvarıyla beraber yapılmıştır"[324] . Bu tipte inşa edilmiş çeşmeler: Amasya- Tokat yolu üzerindeki Hatun Hanı Çeşmesi (1239), Sivas Gök Medrese Çeşmesi (1271), Erzurum Hatuniye Çeşmesi (1291),

---

[316] Genellikle Doğu Anadolu mimarisinde, Urfa ve Gaziantep evlerinde avlunun içinde bulunan su öğesinin bulunduğu alana gane denmektedir. Farklı kültürlerde farklı isimler karşımıza çıkabilmektedir.
[317] Durmuş, a.g.e.s.155
[318] H.Örcün Barışta, ''İstanbul Çeşmeleri, Ortaköy Damat İbrahim Paşa Çeşmesi'', Ankara, 1993, s.60; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, Ankara, 1986, s.116.
[319] Metin Sözen, *Diyarbakır'da Türk Mimarisi,* İstanbul, 1971, s.220-222.
[320] Ayhan Aytöre, ''Türklerde Su Mimarisi'', I, *Milletarası Türk Sanatları Kongresi, Tebliğler*, Ankara, 1962, s.45-66.
[321] Arseven, *a.g.m*. s.389-390.
[322] Semavi Eyice, ''İstanbul'', *İslam Ansiklopedisi*, 5-2, İstanbul, 1998, 1214-89/94.
[323] Önge, *a.g.e.* 1995, s.14.
[324] Mustafa Denktaş, *Kayseri'deki Tarihi Su Yapıları*, Kayseri, 2000, 253.

Selçuk İsa Bey Camii Çeşmesi (1375)[325], İstanbul Mihrimah Sultan Çeşmesi(1680), İstanbul Hunbaracıbaşı Çeşmesi (1729)[326], Urfa Firuz Bey Çeşmesi (1781)[327] ve Denizli Gümüşsuyu Kasabası'nda bulunan Osman Efendi Çeşmesi (1785)[328], Kayseri-Talas Esma Hanım Çeşmesi (1887)[329], Mardin Bâb-ı Sôr Çeşmesi (1213), Mardin Kamber Çeşmesi (18.-19. yy.), Mardin Muhammed Raşit Çeşmesi (18.-19. yy.), Mardin Savur, Çeşmesi (18.-19. yy.), Mardin Topal Çeşmesi (18.-19. yy.), Mardin Yakutiye Çeşmesi (18.-19. yy.), Mardin Sultan Çeşmesi (18.-19. yy.), Mardin Şeyh İmamettin Çeşmesi (18.-19. yy.), Mardin Tokmak Çeşmesi (17.-19. yy.), Mardin Zinciriye Medresesi Cephe Çeşmesi (1385), Mardin Kıseyri Camisi Çeşmesi (1559-60)[330] dir.

Bu tür çeşmelere Ordu da bir yapının duvarının köşesinde bitişik konumda inşa edilmiş Osman Bey çeşmesinde rastlamak mümkündür.

5.2.5.1.2. Bağımsız Çeşmeler

Ordu'daki Osmanlı Dönemi çeşmeleri içerisinde çoğunluk bağımsız örneklerle doludur. Günümüze kadar ulaşan bu çeşmeler; Kirazlimanı Çeşmesi, Oluklu Çeşmesi, Ulubey Akpınar Beşoluk Çeşmesi, Ulubey Kıranyağmuru Çeşmesi, Kabadüz Oluklu Çeşme, Oluksuyu Çeşmesi ve Osman Paşa Şadırvanı bu tür çeşmelerdendir.

Anadolu'da bağımsız olarak inşa edilen çeşmelere Van Sümbül Çeşmesi[331], Karapınar II. Selim Çeşmesi (1569), Konya Köprübaşı Çeşmesi (1878), İstanbul Abdülhamit II Çeşmesi (1892)[332], Kayseri Hacı Veled Çeşmesi (1545), Kayseri Mıhlım I Çeşmesi (1771)[333], Mardin Cevheriye Çeşmesi (17.-18.yy.), Mardin İcrun Çeşmesi (1853), Mardin Maristan Çeşmesi (1108-1123), Mardin Milliye Çeşmesi (18.-19.yy.), Mardin Melha Çeşmesi (18.-19.yy.), Mardin Molla Halil Çeşmesi (18.-19.yy.), Mardin Ravza Çeşmesi (18.-19.yy.), Mardin Saray Çeşmesi 18.-19.yy.)[334] ve Savur Meydan Çeşmesi (1903)[335] örnek olarak verilebilir.

---

[325] Yeşilbaş, *a.g.m.*, 2007, 117.
[326] H. Örcün Barışta, *İstanbul Çeşmeleri, Ortaköy Damat İbrahim Paşa Çeşmesi, Hacı Mehmet Ağa Çeşmesi, Taksim Maksemindeki I. Mahmut Çeşmesi*, Ankara, 1993, 52.
[327] A. Cihat Kürkçüoğlu, *Şanlıurfa Su Mimarisi*, Ankara, 1993, 26.
[328] Yeşilbaş, *a.g.t.*, 2007, 117; Abdullah Karaçay, *Denizli / Gümüşsuyu ve Işıklı'daki Türk Devri Eserleri*, (S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, 1992, 34.
[329] Denktaş, *a.g.e.*, 2000, 124.
[330] İrfan Yıldız, *Tarihi Mardin Çeşmeleri,* Mardin, 2010, 130.
[331] Şahabettin Öztürk, *Bitlis Su Mimarisi*, Bitlis, 2004, 118.
[332] Yeşilbaş, *a.g.t.*, 2007, 117; İ. Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, I, İstanbul, 1943, 6.
[333] Yeşilbaş, *a.g.t.*, 2007, 117; Denktaş, *Kayseri'deki Tarihi Su Yapıları*, 2000, 38-91.
[334] Yıldız, *a.g.e.*, 2010, 131.
[335] İrfan Yıldız, *Savur'daki Tarihi Eserler,* İstanbul, 2010, 142, 243.

5.2.5.2. Cephe Düzenlemesine Göre Çeşmeler

Ordu ve ilçelerinde inşa edile çeşmelerin büyük çoğunluğu arazi topoğrafyasından dolayı ön cepheleri dikkat çekmektedir.

5.2.5.2.1. Sivri Kemerli Çeşmeler

Sivri kemer, Anadolu Selçuklu mimarisinde ve Osmanlı mimarisinde en çok kullanılan kemer biçimidir. Ordu'da Osmanlı Dönemi'nde ortaya konan çeşmelerin büyük bir çoğunluğu da sivri kemerli olarak yapılmıştır.

Ordu da incelediğimiz çeşmelerin çoğu sivri kemerli olup, sonradan yapılan onarımlarda bazı çeşmelerde sivri kemerlerin tahrip edildiğini görmekteyiz. Kıranyağmuru Çeşmesi, Beşoluk Çeşmesi, Oluksuyu çeşmesini örnek verebiliriz.

Anadolu'nun değişik bölgelerinde de çok sayıda sivri kemerli çeşme örnekleri bulunmaktadır. İstanbul Ekmekçi Sinan Çeşmesi[336], Konya Pir Mehmet Paşa Çeşmesi, Karaman Muhiddin Çeşmesi[337], Muş Yakup Efendi Çeşmesi[338], Mardin Bâb-ı Sôr Çeşmesi, Mardin Cabi Çeşmesi, Mardin Cevheriye Çeşmesi, Mardin Melha Çeşmesi, Mardin Melik Mansur Camisi Çeşmesi , Mardin Milliye Çeşmesi, Mardin Molla Halil Çeşmesi, Mardin Muhamed Raşit Çeşmesi, Mardin Saray Çeşmesi, Mardin Savur Çeşmesi, Mardin Şeyh İmamettin Çeşmesi, Mardin Zinciriye Medresesi Cephe Çeşmesi, Mardin Yakutiye Çeşmesi[339], Savur Meydan Çeşmesi[340] bu türe ait bazı örneklerdir.

5.2.5.2.2. Yuvarlak Kemerli Çeşmeler

Ordu'da Osmanlı döneminde yapılan ve şehir merkezinde bulunan çeşmelerden yuvarlak kemerli olanları sayıca oldukça az yer tutmaktadır. Yuvarlak kemer formu Ordu'daki çeşmelerde pek uygulanmamıştır. Ordu'da Osmanlı Dönemi'ne ait olan ve günümüze kadar ulaşabilen 1 adet yuvarlak kemerli çeşme tespit edilmiştir. Ulubey Akpınar'da yer alan Beşoluk Çeşmesini bu grubta değerlendirebiliriz.

Bitlis Sütlü Çeşme[341], Kayseri Esma Hanım Çeşmesi[342], Kayseri Mütevelli Çeşmesi, Konya Serdengeçti Ömer Ağa Çeşmesi[343], Mardin İcrun Çeşmesi, Mardin Kamber Çeşmesi, Mardin Kıseyri Camisi Çeşmesi, Mardin Maristan Çeşmesi, Mardin Ravza Çeşmesi, Mardin Tokmak Çeşmesi, Mardin Sultan Çeşmesi, Mardin Topal Çeşmesi ve Mardin Tumbağa Çeşmesi[344] Anadolu'da karşımıza çıkan yuvarlak kemerli çeşme örnekleri bazılarıdır.

---

[336] Yeşilbaş, *a.g.t.*, 2007, 118; İ. Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, I, İstanbul, 1943, 4.
[337] Denktaş, *a.g.e.*, 2000, 115.
[338] Öztürk, *a.g.e.*, 2004, 119.
[339] Yıldız, *Tarihi Mardin .....,* 134.
[340] Yıldız, *Savur……..,* 243.
[341] Öztürk, *a.g.e.*, 2004, 119.
[342] Denktaş, *a.g.e.*, 2000, 258.
[343] Yeşilbaş, *a.g.t.*, 2007, 118.
[344] Yıldız, *Tarihi Mardin .....,* 135.

5.2.5.2.3. Basık Kemerli Çeşmeler

Yapım tarihleri kesin olarak bilinmeyen Gülyalı Kestane Köyü Kurtlu Çeşme, Ön cephesinde köşelerde yer alan sütunce üzerinde oturan basık kemer formu ile bu grupta ele alınabilecek örnektir. Çeşmesi ile Sahabe Sasa Çeşmesi Diyarbakır'da basık kemerli çeşmelere örnek teşkil eden ender çeşmelerdendir.

Anadolu'da bu tipte inşa edilmiş çeşmelere ise Konya Balıklı Çeşme[345], Diyarbakır Sahabe Sasa Çeşmesi örnek gösterilmektedir.

5.2.5.2.4. Dilimli Kemerli Çeşmeler

Dilimli kemer Ordu şehir merkezindeki yapılarda çok sık kullanılan bir kemer formu değildir. Bu biçim özellikle cami mihraplarında, sivil yapılarda ise kapılarda ve pencerelerde oldukça yoğun kullanılmıştır. Dilimli kemerli çeşme uygulamasına en yakın örnekler Mardin'de olup, bu çeşmeler; Mardin Şehidiye Medresesi Çeşmesi ve Mardin Şehşaran Çeşmesi'dir[346]. Kayseri Hacı Ahmet Çeşmesi[347] ve Kabasakal Müftü Çeşmesi de bu grupta ele alınan çeşmelerdir[348].

5.2.5.2.5. Düz Atkılı Çeşmeler

Bu gruptaki çeşme nişlerinin üzerleri tek bir blok atkı taşıyla örülmüştür. Ordu merkezde Osmanlı Dönemi'nden Osman Bey Çeşmesi, Kirazlimanı Çeşmesi, Oluksuyu Çeşmesi, bu grupta ele alınabilir. Osmanlı döneminden Çarıklı çeşmesi ile Hüsrev Paşa Sokak Çeşmesi bu grubun örneklerini temsil etmektedir.

5.2.5.2.6. Üçgen Alınlıklı Çeşmeler

Üçgen alınlık, çeşme mimarisinde daha çok XIX. yüzyılda inşa edilen çeşmelerde yaygın olarak örnekleri görülen bir uygulamadır. Bu gruba giren çeşmelerde gövde dikdörtgen prizmal biçimde olup, bunun üzeri üçgen alınlıkla sonlandırılmaktadır. Bu uygulama XIX. yüzyıl Avrupa mimarisinde ortaya çıkan mimari akımların Anadolu'daki uyarlamaları olarak görülmektedir.

Anadolu'daki Talas Meydan Çeşmesi, Talas Salih Ağa Çeşmesi[349], İstanbul Mehmet Ağa Çeşmesi, Konya Şeref Şirin Çeşmesi[350] ve Trabzon Abdullah Paşa Çeşmesi, Diyarbakır Aslanlı Çeşme[351] bu grup çeşmelere örnek verilebilir.

---

[345] Yeşilbaş, *a.g.t.*, 2007, 119.
[346] Yıldız, *Tarihi Mardin .....,* 135.
[347] Denktaş, a.g.e. s.109.
[348] A.y. s.71.
[349] Denktaş, *a.g.e.*, 2000, 262.
[350] Yeşilbaş, *a.g.t.*, 2007, 120; Haşim Karpuz-O. Nuri Dülgerler, "Konya Çeşmeleri Üzerine Bir Tipoloji Denemesi", *Sanatta Anadolu Asya İlişkileri, Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya Armağan*, Ankara, 2006, 329.
[351] Nursel Karaca, ''Seyahatnamelere Göre Diyarbakır'daki Osmanlı Dönemi Mimari Eserler'', Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Basılmamış Doktora tezi, 2012, s.310-350.

Araştırma kapsamında incelediğimiz çeşmeler, plan, malzeme, yapı elemanı, süsleme gibi genel özellikleri itibariyle ele alınmıştır. Bu yapılar, kendi aralarında ve Anadolu'daki benzer diğer örneklerle kıyaslanarak Türk Çeşme mimarisi içerisindeki yeri belirtilmeye çalışılmıştır. Orduda incelediğimiz çeşmelerden 6'sı bağımsız, 1'i ise bir yapıya bitişik olarak inşa edilmiştir. Genel olarak Ordu çeşmelerinin özellikleri bağımsız olarak ele alınmalarıdır. Kirazlimanı Çeşmesi (XIX.yy sonu-XX.yy başı), Oluksuyu Çeşmesi (XIX.yy), Osman Bey Çeşmesi (XIX.yy), Gülyalı Kestane Köyü Kurtlu Çeşme (XIX.yy), Kabadüz Oluklu Çeşme (XIX.yy), Ulubey Akoluk Kıranyağmuru Çeşmesi (XIX.yy) çeşmeleri Geç Osmanlı Döneminin son yapılarıdır. Bu yapılar, konumlarına ve mimari dokuya uyumlu olarak ya bir Camiye bitişik veya yakın bir konumunda, yada bağımsız olarak inşa edilmişlerdir.

Kirazlimanı Çeşmesi, kare planlı olup cepheleri oldukça sade tutulmuştur. Oluksuyu Çeşmesi, sivri kemerli ve sade olarak ele alınmıştır. Osman Bey çeşmesi kare planlı ve sade üslupta yapılmış olup süsleme öğelerine rastlanmamıştır. Gülyalı Kestane Köyü Kurtlu Çeşmesi ön cephesinde yer alan yuvarlak kemerin oturtulduğu dört adet sütunceden meydana gelmiştir. Kabadüz oluklu çeşme kare planlı yalağın ortasında kondurulmuş silindirik gövdeli ve cephelerindeki bol taş kabartmalı kitabeleriyle Ordu ve ilçelerinde yer alan Osmanlı çeşme mimarisinin dikkat çeken su yapılarıdır.

Ordu ilindeki çeşmeler, gerek mimari öğeler, gerek yapıların strüktürü ve gerekse konumları bakımından aynı işlevsellik kompozisyonu içerisinde benzer özellikte inşa edilmişlerdir.

Çeşme cephelerindeki hareketlilik süsleme özellikli olmalarından çok mimari elemanlarla sağlanmıştır. Oldukça sade görünümlü olan çeşmeler, kemerli niş, yatay silmeler, iç içe çift kemer cephelere hareketlilik kazandıran unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşmelerden, Osman Bey Çeşmesi, Kirazlimanı Çeşmesi, Kabadüz Oluklu Çeşme, Beşoluk Çeşmesinde ön cephede kitabelik çerçevesi bulunmaktadır. Kitabeler de ya mermer malzeme yada orjinaline uygun taşa kabartmalı olarak yazılar kullanılmıştır.

Çeşmeler yapım malzemesi olarak köşelerde düzgün kesme taş ve kesme taş malzeme kullanılmıştır. Çeşmelerin tamamı konumlandıkları arazinin topoğrafik özelliklerinden dolayı tek cepheli olarak inşa edilmişlerdir. Ancak, Kabadüz Oluklu çeşme silindirik gövdesi bakımından tüm cepheleri gözükecek şekilde hizmet vermektedir. Ulubey Kıranyağmuru çeşmesi de iki yönde cepheden hareketlilik kazandırılmıştır. Çeşmelerin ana cephesini oluşturan kemerlerin biçimi genellikle sivri kemerli bir yapıya sahiptir.

Ön Cephesindeki Sivri kemerle öne çıkan Ordu Çeşmelerine yakın illerde de rastlanmaktadır. Giresunda ki Kurşunlu Çeşmesi, Hüseyin Efendi Çeşmesi, Artvin'deki Çelebi Efendi Çeşmesi (1783), Said Bey Çeşmesi (1810), Ardanuç Camii yanındaki tarihi çeşmeler (1833)[352] ile Ordu çeşmeleri mimari kurgusuyla, yapım elemanları ve karekteristik özellikleri bakımından benzeşmektedir.

[352] A.y.s.156; Aytekin, s.328.

1950 yılından sonra hızla gelişen teknoloji, artan nüfus ve göç dalgasına binahen gelişen su ağ şebekeleri bakımından halkın ihtiyacını karşılayan çeşmeler gittikçe işlevini ve önemini yitirmiştir. Zamanla terk edilen bu yapılar kırsal kesimde hâla kullanılmasına rağmen bakımsızlıktan yok olmakla karşı karşıya kalıp tarihi önemini yitirmekle karşı karşıyadır. Temennimiz bu tür çeşmelerin onarılıp hem Osmanlı Çeşme mimarisindeki yerini alması hem de Ordu turizm ve ekonomisine katkıda bulunmasını sağlamaktır.

5.2.6. Köprüler

Köprü, bir dere, nehir veya iki tarafı yüksek olan bir vadi üzerinden geçmek için ahşap, kâgir veya demir ayaklar ve kemerler üzerine yapılan yol olarak tanımlanmaktadır[353].

Eski çağlardan bu yana askeri ve sosyal amaçlı inşa edilen köprüler, Anadolu'da Hitit döneminden (M.Ö.XIII.yy) beri inşa edilen yapılardır. Ahşap'dan basit anlayışla yapılan köprüler, sonraları yuvarlak ve sivri kemerli düzgün kesme taş şeklinde uygulanmışlardır[354].

Tarihte İlk kez Sümer ve Hattiler'de görülen Köprü mimarisi, Etrüsk, Grek, Bizanslılar tarafından tek gözlü olarak inşa edilerek gelişme sağlamıştır[355]. Anadolu'nun Türkleşmesinden önce başlayan ve sonrasında devam eden süreçte harika taş köprüler inşa edilmiştir[356].

Ortaçağ ve sonrasında tüm kentlerde olduğu gibi Orduda da Osmanlı dönemlerinde hem yerleşim alanının içinde hem de geçiş güzerkahları boyunca köprü yapımı büyük önem kazanmıştır. Bu amaçla, kervan yolları ve ticaret aksları üzerinde birçok sayıda, köprü, kervansaray, çeşme, kaleler gibi mimari yapılar yapılmıştır. Osmanlı döneminde form ve işlevsellik paralel gelişme göstererek mimaride kendini hissettirmiştir.

Geçmiş yıllarda ulaşım kolaylığı sağlamak maksadıyla zor topoğrafyada akarsu, vadi, dere yatakları v.s. üzerinde ahşap malzemeden basit çözümlü yapılan köprüler, sonraları teknoloji ve iklim şartları göz önüne alınarak taş köprülere dönüşmüştür.

Köprüler, yapıldığı dönem içindeki mimari karekteristik ve üslup hakkında bize bilgi vermektedir. Zamanla artan nüfus yoğunluğu, yolların zamana ayak uyduramaması, iklim şartlarından kaynaklanan kullanışsız ve bozuk yollar, teknolojik gelişim ulaşımda farklı arayışlara yöneltmiştir. Kervan yolları artık yerini karayollarının yaptığı asfalt ve betonarme karışımı otoyollara bırakmıştır. Bu

---

[353] Esad Arseven, ''Köprü'', *Sanat Ansiklopedisi*, III, İstanbul, 1988, 1127-1128.
[354] Çulpan, C., ''Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar Türk Taş Köprüleri'', 1975, I, v.d.
[355] Tunç, *a.g.e.* s.5.
[356] Behçet Ünsal, *Mimari Tarihi*, I, İstanbul, 1976, s.564.v.d.

bakımdan taş köprüler artık ihtiyaca cvp veremediklerinden yerini daha büyük, geniş açıklıklı ve boyutlu betonarme asfalt köprülere bırakmıştır.

Anadolu'nun değişik bölgelerinde inşa edilen farklı form ve anlayışta yapılan taş köprüler, değişik araştırmacılar tarafından farklı gruplara ayrılarak yorumlanmıştır.

F.İlter Köprüleri, ortadaki geniş ve yüksek ana kemere doğru, her iki yanda güçlü bir çıkışla yükselen, *Dik Köprüler ve* iki yada daha çok sayıdaki kemerler arasında yükseklik ve genişlik bakımından, büyük fark göstermeyen, köprü yolu düz olan *Düz Köprüler* olarak ikiye ayırmıştır[357].

Köprüleri, C. Çulpan, Antik Devir, Romalılar Devri, Bizans Devri, Artukoğulları Devri, Selçuklu Devri, Osmanlı Devri ve Cumhuriyet Devri Köprüleri olarak yedi grupta değerlendirirken[358], G.Tunç[359] ise, uzunluklarına göre tek gözlü veya çok gözlü olarak sınıflandırarak kendi arasında düz veya eğimli köprüler olarak sınıflara ayırmıştır.

5.2.6.1. Tek Gözlü Köprüler

Daha çok açıklığı az olan akarsu, dere üzerinde kurulmuş olan köprülerdir. Tek gözlü köprüleri, sivri kemerli ve yuvarlak kemerli olarak kendi aralarında gruplandırılmaktadır.

Ordu'dan Mesudiye istikametine doğru eski yol güzergâhına işaret edebilecek bazı köprü, çeşme ve han kalıntıları mevcuttur. Ordu şehir merkezinde, Bülbül Deresi'nin üzerinde eskiden üç köprünün bulunduğu bilinmektedir. Bunlardan birisi bir sel felaketinde, diğeri de belediye çalışmaları kapsamında yıkılmış olup, üçüncüsü ise hala varlığını muhafaza etmektedir[360].

Ordu kentinde yer alan tek gözlü yuvarlak kemerli taş köprüler, Gülyalı Kestane Köyü Dayınlı Köprüsü, Bülbül Deresi Köprüsü olup günümüzde Bülbül Deresi köprüsü olarak bilinen Tarihi Kemer Köprü onarımdan geçirilmiştir. Kabadüz Başgotanı Köprüsü ise tek gözlü ahşap köprü olup yörede ender bulunan köprülerdendir.

5.2.6.2. Çok Gözlü Köprüler

Karadeniz bölgesi sarp ve kayalık bir arazi yapısına sahip olduğundan vadi, akarsu yataklarını geçebilmek için derin ve uzunlukları fazla olan çok gözlü köprü yapma ihtiyacı doğmuştur.

Çok gözlü köprüler, yolu düz olan köprüler ve yolu eğimli devam eden köprüler olmak üzere kendi aralarında gruplanmaktadır. Yolu düz olan köprüler, genellikle aralarında seviye farkı olmayan iki kıyıyı birbirine bağlayan akarsu ve

---

[357] Fügen İlter, *Osmanlılara Kadar Anadolu Türk Köprüleri*, Ankara, 1978, s.30.
[358] Çulpan, *a.g.e*. s.13-26.
[359] Tunç, *a.g.e*. s.6.
[360] Bayhan, A.A., *a.g.m*. s.13-16.

dere yatakları üzerinde inşa edilen yapılardır. Yolu Eğimli olan köprüler ise, seviye farkı fazla olan iki kıyıyı veya kıyılar ile akarsu seviyesi arasında çok fazla seviye farkı olmayan akarsular üzerinde inşa edilen köprülerdir[361].

Bu tür köprülerin Anadolu'daki örnekleri, Konya Ala Köprüsü (H.706/M.1306)[362], Bursa Geçit Köprüsü (H.1303/M.1886)[363], Van Gürpınar Hoşap Köprüsü (3 Gözlü), Van Muradiye Şeytan Köprüsü (tek gözlü), Muş Malazgirt Hatun Köprüsü (Tek Gözlü), Kırşehir Kesik Köprü (1248)[364], Tokat Hıdırlık Köprüsü (H.648/M.1250)[365], Gümüşhane Kongan Köprüsü[366] , Artvin Berta Köprüsü[367] verilebilir.

Orduda çok gözlü köprülere Gülyalı Kestane Köyü Değirmenyanı Köprüsü (XIX.yy), Ulubey Kızılın Köprüsü[368] (XIX.yy), Dedeli Köprüsü, Sarpdere Köprüsünü örnek verebiliriz. Bu köprülerden Dedeli ve Sarpdere Köprüsü, yolu düz devam eden köprü grubunda yer alırken, Değirmenyanı Köprüsü çok gözlü, Dayınlı Köprüsü tek gözlü ve yolu eğimli devam eden köprü grubunda değerlendirebiliriz.

Ordu da yer alan çok gözlü köprüler genellikle Artvin Berta Köprüsüyle (Foto. 420) (3 gözlü), Timisvat Osmanlı Taş Köprüsüyle (tek gözlü), Gümüşhane Kongan Köprüsü ile benzeşmektedir. Trabzon, Rize, Artvin de bu tip köprülere rastlanmaktadır. Arhavi Çifte Köprü (tek gözlü) (Foto. 421), Rize Şenyuva Bilginler Köprüsü (1696) (tek gözlü) (Foto. 424), Rize Çaykara Timisvat Osmanlı Taş Köprü (tek gözlü) (Foto.422), Rize Kavak Köprüsü ile Ordu Taş Köprüleri, Kars Taş Köprü (Çiz. 110), yapım malzemesi, mimari plan, açıklıkları bakımından benzer özellik göstermektedir.

Ordu yöresinde yer alan köprüler kabayonu moloz taş ve düzgün kesme taş malzemeden yapılmışlardır. Köprülerin üzerinde kitabelere rastlanılmamaktadır. Oldukça sade bir cepheye sahip olan köprüler, genellikle yuvarlak kemerli açıklıklara sahiptirler. Günümüzde onarımı yapılanların dışında harap konumda olup bir an önce Osmanlı Köprü mimarisinin en güzel mimarisi içerisinde yerlerini alıp Ordu kültür turizmine ve ekonomisine katkıda bulunmasını temenni ederiz.

Ordu ve çevresinde özellikle Ortaçağ ticaret aksı, kervan yolları güzergahları, v.b. işler bölgeden sağlanması ve XIX.yy sonuna kadar kesintisiz devam etmesi nedeniyle bölgede çok sayoda köprü inşa edilmesine rağmen, günümüze ulaşabilen az sayıdadır. Mevcut köprüleri ve tesbit çalışmamız neticesinde incelediğimiz köprülerin dışındada yapıların olabileceği inancındayız. Yapılacak daha detaylı bir yüzey araştırması ile tüm tarihi taş köprülerin envanterinin çıkarılarak, röleve,

---

[361] Şehabettin Öztürk, *Bitlis Su Mimarisi*, Bitlis Valiliği Yayınları, s.100-102.
[362] Tunç, a.g.e.s.16-18.
[363] Tunç, a.g.e.s.81-82.
[364] İlter, a.g.e. s.167-174.
[365] Tunç, a.g.e.s.98-100.
[366] İlter, a.g.e.s.93.
[367] O.Aytekin, Ortaçağdan Osmanlı Dönemi sonuna Kadar Artvin'deki Mimari eserler, Ankara, 1999.
[368] Ulubey Kızılın köprüsü çift gözlü olarak inşa edilemsne rağmen günümüzde tek gözü dolgu topraklarla kapatılmıştır. Aynı durum Uzunisa Köprüsü olarak biline Dedeli Köprüsündede mevcut olup tek gözü toprak dolguyla kapatılmıştır.

restorasyon ve fototitüsyon çizimleri yapılarak koruma altına alınması gerekmektedir.

5.2.7. Kamu Yapıları

Sivil mimari eserlerden olan ve geleneksel ev mimarisiyle yakın ilişki içinde olan kamu binaları bulundukları kültürel ortama, iklim özelliklerine, malzeme yapısına ve çoğrafi koşullara bağlı olarak biçimlenirler.

Bazı plan tipleri Anadolu'nun her tarafında uygulandığı halde, bazı tipleri de sadece bazı merkezlerde uygulandığı dikkat çekmektedir. Plan tiplerinin, ideal plan şeklinde olmamasının nedeni olarak planın ilk saflığını kaybetmesi, arazi durumuna uymaması ve yapı ustalarının acemi oluşu ve çeşitlilik arz etmesi gösterilebilir.

Kentin, Osmanlı dönemini kapsayan süreç içerisinde inşa edilen yapıların orijinal kullanımı hakkında gerçek manada bir bilgiye sahip olmamamız, kentin özelliğini tam anlamıyla tespit etmemizi güçleştirmektedir. Kamusal yapıların, kent merkezi içerisindeki dağılımları hakkında net bir bilgi vermek mümkün değildir. Ancak, bazı yapıların görünümleri ve plan yapıları itibariyle bunların kamusal amaçla inşa edild,kleri izlenimini edinilmektedir.

Bu tür yapılar genelde yapı adalarının köşelerinde yer aldıkları görülmektedir. Ordu kentinde Hükümet caddesi üzerinde yer alan Eski Nüfus Müdürlüğü (Altınordu Kaymakamlığı) ve Askeri Kışla Binası ile, Eski fidangör Caddesi üzerinde yer alan eğitim yapısı olan 19 Eylül İlkokulu kamusal yapılar grubuna dahil yapılar oldukları düşünülmektedir. Bazı yasaklardan dolayı inceleme imkanı bulamadığımız Hükümet Caddesi üzerindeki Askerlik Şubesi olarak faaliyet gösteren bina, düzgün kesme taşla ve anıtsal nitelikte yapılan Ordu'nun dikkat çekici kamu yapılarındandır (Foto. 433). Çoğrafi konumu gereği yüzyıllar boyunca sürekli çeşitli saldırılara maruz kalan Ordu Kenti, Osmanlı Döneminde önceleri, Hacıemiroğulları, Pontus Rum İmparatorluğu, Komeneksler, sonraları Rus saldırılarına muhatap olmuş olup kentte askeri yapıların varlığı ayrı bir yer tutmaktadır. Bu tür yapıların ağırlığını ise, başta kentin çevfotoine hakim tepelerin üzerleri olmak üzere, kente düşmanın giriş yapabileceği noktalarda yer alan ve yapımlarına XVII. yy sonu XVIII.yy başlarında başlanan tabyalar oluşturmaktadır.

Ordu'da günümüze ulaşan geleneksel sivil mimarisi içinde önemli bir yer tutan iki yapı Kaymakamlık Binası (Nüfus Müdürlüğü Binası) ile 19 Eylül İlkokuludur. Bu yapılar Ordu'da katlı modern yapıların ilk örneklerini teşkil ederler.

Nüfus Müdürlüğü binası, merkezi ve simetrik plan düzenlemesi ile iki katı kapsayan Neo-Klasik Osmanlı giriş plan düzenlemesiyle dikkati çeken tek yapıdır. Düzgün kesme taştan yapıla, giriş aksı üzerinde eşit dağılan pencere düzenlemesi ve kırma çatı örtüsüyle hakim bir tepe üzerinden Ordu kentini seyretmektedir.

19 Eylül İlkokulu binası, basit plan yapısının yanında dış cephelerindeki Neo-Klasik süslemeleriyle, doğu-batı yönündeki simetrik cephe anlayışı ile günümüze

gelebilmiş eşsiz örneklerden biridir. Cephelerde üçgen alınlıklı taş çerçeveli süslemeler ile ortada büyük bir yuvarlak kemer içinde yuvarlak kemerli ikiz pencere düzenlemesi yapının dikkat çeken öğeleridir.

Nüfus Müdürlüğü binası (XIX. yy sonu) ile 19 Eylül İlkokulu (XX. yy başı) binaları Ordu'da küçük boyutlu, iki katlı plan yapısıyla birbirleriyle benzerlik göstermektedir.

Kamu yapıları, simetrik plan ve cephe uygulamaları ile Neo-Klasik düzenleme ve süsleme öğeleri bakımından benzeşmektedirler.

19 Eylül İlkokulu binası, alt ve üst kattaki simetrik plan kurgusuyla Giresun ,Rize, Samsun ve Artvin'deki eğitim yapılarıyla benzeşmektedir. Aynı zamanda 19 Eylül İlkokulu binası eski fotoğraflerinde var olan üç kollu ahşap merdiven, ahşap tavan kaplama ve süsleme kalemişi tavan öğeleriyle Ordu Sivil mimarisinin konak ve evleriyle benzer özellik göstermektedir.

Nüfus Müdürlüğü binası, doğu ve batı cephelerinin ortasında yer alan süslemeli hareketli cephe kurgusuyla eski Ordu Hükümet Konağının plan ve cephe düzenlemesi ve simetrik kurgusuyla benzerlik göstermektedir.

5.2.8. Konaklar ve Evler

İnsanoğlu varolalı barınma ihtiyacı duymuş, iklimin özellikleri başta olmak üzere, çoğrafi koşullar ve mevcut malzemenin belirleyiciliğinde, zaman içinde mimari gelenek edinerek sahip olduğu kültürü doğrultusunda değişik ev tiplerini oluşturmuştur[369].

''Doğu Karadeniz Mimarisi, ülkemizin çeşitli yerleşim alanlarına göre farklı sosyo-kültüre sahip toplumun, yine farklı doğal koşulların elverdiği yapı sanatı ve yerleşme anlayışının eseridir. Bu yüzden Doğu Karadeniz, ahşaba dayalı yapı sanatında kendine özgü buluşları ve çözümleri için ulaştığı başarı açısından Anadolu Mimarlığının belki de en karekteristik Yöresidir[370]. Doğu Karadeniz yöresel mimarlığının şekillenmesinde yerleşme dağılımından, plan tiplerine, yapı sisteminin özelliklerinden doğal, ekonomik, sosyo-kültürel etkenler önemli rol oynamıştır.

Ordu evlerinin oluşmasında inanç, gelenek, kültür, ekonomi, topoğrafya ve çoğrafi şartlar etkili olmuştur.

Ordu'da topoğrafyaya ve parsel boyutlarına bağlı olarak yatay yayılmış bir planlama yerine genelde düşeyde iki veya üç katlı olarak tasarlanmış planlama tercih edilmiş ve geleneksel evler bu planlamaya bağlı olarak yapılandırılmıştır.

---

[369] Aytekin, *a.g.e*., 315.

[370] Sözen, M. ve Eruzun C., ''Anadolu'da Ev ve İnsan'', Creative Yayıncılık ve Ltd. Şti, İstanbul, 1992

Anadolu'nun birçok yerlerindeki geleneksel evler için geçerli olan giriş katının servis mekanları, üst katların esas yaşam mekanları içerdiği olgusu, Ordu evlerinde tam karşılığını bulamamaktadır. Ordu evlerinde giriş katı hem mutfak, kiler, ahır, depo gibi servis mekanlarını, hem de avlu, taşlık (hayat), sofa, odalar gibi yaşama birimlerini içerir. Üst katlar ise sofa ve sofa etrafında dağılan oda gibi yaşama birimlerini ve bunların önündeki çıkmaları, terasları içerir.

Ordu kent merkezi topoğrafya bakımından zor arazi yapısına sahip olduğundan kentin kuzey kesimi oldukça dik yamaçlara , güney-güneybatı tarafı daha düz alana sahiptir. Birçok konut örneğinde rastladığımız yüksek duvarlı bitişik nizam yapılara Ordu'da görmek mümkündür. Konutlar birbirinin manzara ve görüntüsünü etkilemeyecek şekilde yerleştirilmişlerdir.

Ordu sivil mimarisinde plan düzenlemesini etkileyen en önemli faktör yaşayış tarzıdır. İklim, manzara, güneş ve malzemenin rolü daha sonra gelmektedir. Kent merkezindeki geleneksel konutlarda kat sayısının, yapının eğimli arazideki konumu ve sokak ile ilişkisi doğrultusunda belirlendiği görülmektedir. Yapılar genellikle iki veya üç katlı olarak yapılmış olup, bodrum kat eğimden kazanılmış bir yükseklikte çözümlenmiştir.

Ordu evlerinde planlama avlu, sofa ve çıkma kurgusundan oluşmaktadır. Giriş katları ile dar sokaklar arasında kalın, masif ve yüksek taş duvarlar vardır. Bunlar bölgenin toplumsal yapısına bağlı olarak savunma ve avludaki mahremiyeti korumak amacıyla yapılmışlardır.

Türk evinde plan, odalarının bir sofa içerisinde dizilmesiyle oluşur. Oda; biçimi, büyüklüğü, nitelikleri pek az değişken bir birimdir. Odalar arası alan denilen sofa ise, her özelliği ile değişkenlik göstermektedir. En plan kurgusu sofa etrafında şekillenmiştir. Türk evleri, sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı olmak üzere dört tipte sınıflandırılmaktadır[371]. Doğu Karadeniz'de bölgenin çok yağışlı ve içerlerde soğuk olması nedeniyle sofalar korunaklı yapılmış, boyutları da oldukça kçük tutulmuştur. Genellikle eğimli arazideki yerleşim yerlerinde yüksek kot hizasında ortak mekanlara yer verilirken alçak kot hizasında manzaraya bakan hayat (taşlık) kısımlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda Ordu evlerini iç, dış ve orta sofalı plân kurgusunda değerlendirebiliriz.

Geleneksel ev planlamasında mahremiyet açısından büyük önem taşıyan bahçeler, Ordu'daki gerek küçük, gerekse büyük ölçekli evlerde görülmektedir. Ordu'daki geleneksel evler daha çok geniş bahçeler içerisinde yer almaktadır. Arazinin engebeli yapısı ve bu yapıya göre şekillenmiş yollar bu bahçeleri birbirinden ayırmaktadır. Avlu-bahçe ilişkisi bakımından konut etrafını çevreleyen 1.5 m 'i aşmayan duvarlar, hem yol kodundan toprağın kaymasını önlemek hem de diğer komşu parselle olan sınırını belirlemek maksadıyla yapılmışlardır. Yapı yoldan ve bir diğer yapının bahçesinden şehrin topografik yapısından dolayı görünüme açıktır. Ancak günümüzde büyük parsellerin ve bahçelerin bölünmüş olması ve

[371] Sedat Hakkı Eldem, ''Türk Evi Plan Tipleri'', İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1968, s. 127-128.

artmış yapı yoğunluğu sebebiyle geleneksel geniş bahçe konumlanması pek algılanmamaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesinin temel yapı malzemesi olan ahşap, kolay işlenebilme, hafif olması, detaylara izin vermesi nedeniyle Ordu Evlerininde de tercih edilmiştir. Ahşap, evlerin yapım sistemini, dış cephe oluşumunun etkilemiştir. Taş, yapım geleneğinin temelini oluşturmaktadır. Evlerin inşasında bodrum hizasında moloz taş duvarların taşıyıcı olduğu yığma yapı ile ahşap ayak, sütunların taşıyıcı, ters ve sağır kemerlerin ise süsleme öğesi olarak kullanımı söz konusudur.

Duvarlar düzgün kesme taştan yapılmış kare veya dikdörtgen olup giriş katında yer alırlar. Kaba yonu taş malzeme genellikle yapının temel duvarlarında, giriş katında, görünüme girmeyen bazı kısımlarda kullanılmıştır. Görünüme giren kısımlarda düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Evlerin en süslü cephesi görünüme giren cephelerdir. Tüm Anadolu'daki konutlar için geçerli olan dışa kapalı olma eğilimi Ordu evleri içinde geçerlidir. Çok zengin olan iç süslemeye karşı dış cepheler, bir iki örnek dışında oldukça yalındır.

Kalın taş duvarlar evlerin yazın serin, kışında sıcak olmasını sağlar. Alt katta taşlık kısımlarıyla beraber kalın tutulan taş duvarları hafifletmek için çok sayıda pencere ve oda içlerinde de bol miktarda irili ufaklı nişler ve dolap yerleri açılmış, sağır duvarlar hareketlendirilmiştir. Evlerdeki kapalı ve yarı açık bütün mekanların döşemesi taştır. Islak hacimler hariç tüm odaların zemin ve tavanları ahşap malzemeden yapılmıştır. Ancak avlularda toprak, taş yada her iki malzeme ile yapılmış örneklere de rastlanmaktadır. Katlar arasındaki ilişkiyi sağlamak için hem iç hem de dış mekanlarda merdivenler yapılmıştır.

İlk yapıldıklarında saray yavrusu mâlikâneler şeklinde inşa edilen bu tarihi konaklar ve evler geniş aile tiplerinin ihtiyaçlarını karşılarken, zaman içinde aile tiplerinin küçülmesiyle, iklim koşullarına ve teknolojik gelişmelere ayak uyduramam sorunlarından bölümlere ayrılmışlar veya aile bireyleri tarafından terk edilmişlerdir.

Ordu evlerinde çoğu evde görülen iç ve dış sofa ve çıkma uygulaması bölgesel özellik olup Giresun, Samsun, Artvin, Tarbzon, Şanlıurfa, Van ve Gaziantep evlerinde de görülmektedir.

Ordu Geleneksel evleri plan, malzeme , cephe düzenleri ve süsleme özellikleri ile Giresun, Şanlıurfa Halfeti, Gaziantep, Artvin ve Rize evleriyle benzeşmektedir. Bu evlerin birbiriyle benzerlik göstermesinin nedeni Ordu İlinin Giresun, Samsun ve Trabzon İllerinin tam orta noktasında , geçiş güzerkahında yer alması, aynı uzaklıkta olması, evleri inşa eden ustaların yöresel ve bölgesel özellikleri yakın illerde aynı ustalıkla uygulayabilir olmalarıdır.

Ordu'daki evler genellikle iki katlı olup evlerin alt katları girişte taşlık ve taşlıktan dağılan oda mekânları, mutfak, kiler ve depo ile ilişkili işlevlere ayrılmıştır. Mutfak, kiler ve depo kısımları bodrum katları olan evlerde en alt katta yer alabilmektedir. Üst katlar ise ortada sofaya açılan bir merdiven ile iki yanında yer

alan odalardan oluşmaktadır. Ordu evlerinde revak olmayıp avluya çıkıntı yapan teraslara yer verilmiştir.

Kademoğlu (Haznedaroğlu) konağı, zemin ve üst katta bulunan ahşap tavan kaplaması ve süslemeleriyle Ordu kent konakları içerisinde en dikkat çekici örnekler arasındadır. M.Ö. 2000'li yıllara kadar uzanan Bolaman Kalesi üzerine zamanın Trabzon Valisi Haznedaroğlu tarafından iki katlı tamamen ahşap malzemeden inşa edilen yapı giyotin tipi pencere ve simetrik anlayışı, zemin katta yer alan şapeliyle ilgi çekmektedir.

Ordu Paşaoğlu Konağı ile Eski Hükümet Konağı, giriş cephesinde yer alan sütun başlıklı kaideli giriş aksı, cephelerdeki gülbezek motifleri, yatay silmelerle hareketlendirilmiş cepheleri, kornişlerle ve saçak silmelerinin sonlandırıldığı kırma çatı örtüsüyle birbirine benzeşmektedir. Bu yapılar, bodrum üzeri, üç katlı olup kaba yonu moloz ve cephelerde düzgün kesme taşla yapılmışlardır.

Kemal Altunel Evi ve Gençbayram Ağa, bağdadi tekniği ile yapılmış yumurta tavanı, süslemeleri, bezemeleri, pencere tabanlarına döşenmiş devşirme mozaik denizliği ve kalem içi süslemeleri ile Ordu evleri içinde başka benzeri olmayan örneklerdendir.

Ünye Kaptan (Müze Evi), doğuda üç kuzeyde iki katlı düzenlemesi, sokağa çıkma yapan köşk odasındaki süslemeli nişi ve pencere işlemeleri, üst kat oda tavnı ile baş oda ahşap tavan kaplamalarındaki oyma tekniğindeki süslemeleri ile Ordu ve Ünye evleri içinde en iyi uygulanmış ender örneklerdendir.

Ünye Kaledere Mahallesi Kadılar Yokuşunda bulunan tarihi evlerin cephelerinde ve çatı kenarlarında, sonradan yıkıldığı anlaşılan duvarlarındaki taş süslemeler ile dört yapraklı yonca ve elips biçimindeki kuş tağaları[372] ile Ünye evleri içinde benzersiz örnekleri teşkil etmektedirler.

Ordu Mehmet Faruk Şarlan Evi (XIX. yy sonu) evi, Ordu Taşbaşı yerleşmesi içinde "Bahçe Damı" olarak adlandırılan ve ''Çatı Köşk Odası'' olarak bilinen evler içindeki örneklerden biridir.

Ordu'da geleneksel ahşap konstrüksiyonlu kafesli pencereli cumbalar yaygın olarak kullanılmıştır. Sokağa taşan ve güzel bir görünüm veren bu cumbalara çıkma, sahnişin[373] denilmektedir. Bağdadi tekniğiyle oluşmuş bu çıkmaların dış cephesi "tutya" denen çinko levhalarla kaplanmıştır. Türk evinin önemli bir özelliği olan çıkmalar, ideal plan tipinin belirli bir arsaya uygulanması sonucu oluşur.

Kemal Altunel Evi (XIX. yy sonu), Gençağa Bayram Evi (XIX. yy sonu), Aynur Sönmez Evi (XX. yy başı), Ömer Lütfi Bostancı Evi sokağa taşan çıkma kısımlarıyla benzeşmektedir.

---

[372] Ordu'da düz Mahalle Kilisesinin güney duvarında da kuş tağası yer alıp, cephelerde bulunan kuş yuvalarına veya kuş evlerine " kuş tağa'sı" denilmektedir.

[373] Urfa Evlerinde, Birecik İlçesinde sokağa taşan bu tür çıkmalara ''köşk'' denmektedir.

Paşaoğlu Konağı (Etnografya Müzesi) (XIX. yy sonu), Ünye Kaptan (Ünye Müzesi) (XIX. yy sonu) evleri, ikinci kat odalarında yer alan baş oda mekanlarıyla benzeşmektedir. Ayrıca Furtun Evi ve İkiz Evler, Ömer Lütfi Bostancı, Ünye Kadılar Yokuşu Mehmet Nuri Kadı evleri baş odalarda cam eşya konulmaya yarayan ve ahşap oymalı kemerciklerden oluşan rap düzenlemeleriyle benzerlik göstermektedir.

Ordu Eski Hükümet Konağı ile Ünye Kaptan (Müze Ev) evleri diğer odalarında bulunan ahşap tekne tavan ve kaplama uygulamalarıyla birbirleriyle benzerlik göstermektedir.

Ordu Kemal Altunel Evi, Gençağa Bayram Evi, Aynur Sönmez Evi, İkiz Evler, Ünye Mehmet Nuri Kadı Evi, Ünye Haşim Gürer evleri iki katlı planlarıyla birbirleriyle benzeşmektedir. Ayrıca yakın illerden Savur Mecit Kaya (XIX. yy sonu), Bahattin Erdem (XIX. yy sonu), ve Cizre Mehmet Ağa evleri ile iki katlı plan kurgusu bakımından benzerlik göstermektedir.

Ordu ve ilçelerinde yer alan plan tipleri ve cephe özellikleri, üslüpsal özellikler bakımından benzer özellik gösteren evleri, yakın çevre köylerinde de değişik plan ve formlarda evler dikkat çekmektedir. Avlulu tipte tek veya iki katlı olarak düzenlenmiş plan tipindeki evler köy mimarisinin en ilginç çekici örnekleridir.

5.2.8.1. Avlu-Bahçe-Sokak İlişkisi

Ordu evlerinin plan oluşumunu etkileyen önemli mekanlardan biri olan avlu, giriş katlarında yer almaktadır. İşlevsel ve biçimsel olarak planın odak noktasını oluşturan avlunun şekli ve büyüklüğü evin üzerinde yer aldığı parsele bağlı olarak değişmektedir. Kadının günlük işlerini yaptığı avlular sokaktan kalın, masif ve zaman zaman yüksek taş duvarlarla ayrılmaktadır. Bunlar bölgenin toplumsal yapısına bağlı olarak savunma ve avludaki mahremiyeti korumak amacıyla yapılmışlardır. Dikdörtgen, düzensiz dörtgen ve yamuk planlı avluların döşemeleri sıkıştırılmış toprak, farklı renklerdeki taş malzemedir. Avlunun ortasında çiçeklik, kuyu, taş yalak ve havuz bulunabilmektedir.

Ordu'da yer alan geleneksel konutlar daha çok geniş bahçeler içersinde yer almaktadır. Arazinin engebeli yapısı ve yapıya göre şekillenmiş yollar, sokak kurgusu bu bahçeleri birbirinden ayırmaktadır. Bahçe duvarları ya sokaktan yüksek bir duvarla yada 1.5 m'i aşmayan duvarlarla çevrilidir. Yol kodunun altında kalan duvarlar toprağın kaymasını engellemek ve komşu parselle olan sınırı belirlemek maksadıyla yapılmaktadır. Günümüzde hızla artan trafik yoğunluğu, şehrin topoğrafik yapısı, büyük parsellerin bölünmeleri, kentleşme politikaları ve artan yapılar nedeniyle geniş bahçe uygulaması hızla yok olmaktadır.

Çalışmamız içinde yer alan Kemal Altunel Evi, Gençağa Bayram Evi, İkiz Evler, Mehmet Nuri Kadı Evi, 5 Nolu Ev, Haşim Gürer Evi, v.b., evlerinde avlu uygulamaları görülür. Aynur Sönmez Evi ve Ömer Lütfi Bostancı Evi gibi aynı mimari karekteristik ve üslupta yer alan direk sokağa açılan giriş kapısı uygulamaları nedeniyle avlu veya bahçeye sahip değillerdir.

Ordu ve Ünye Evlerinde yapıya giriş, biri sokaktan dolaysız eve giriş ve evden bahçeye çıkış, diğeri de sokaktan bahçeye giriş ve bahçeden eve giriş şeklindedir. Sokak-bahçe-ev ilişkisi Sokaktan girişi olan evlerde, ön cephe sokak sınırı üzerindedir ve giriş sadece bu cepheden sağlanmaktadır. En sık görülen eve giriş şeklidir. Bu evlerin bahçeleri arkada bulunmakta ve bahçeye çıkış evden sağlanmaktadır. Bahçeden girişi olan evlerde, evin yüksek bahçe duvarı üzerinde bulunan sokak kapısıyla bahçeye ve oradan da eve girilir.

Ordu evleri avlu kurgusu bakımından yakın illerdeki Giresun, Samsun, Gümüşhane, Artvin ve Trabzon evlerinin avlu şemasına benzemektedir.

5.2.8.2. Odalar

Oadalar, evlerin yaşama mekanlarının bir parçası olup, kendi başına yaşama fonksiyonlarının giderildiği birimlerdir. Ataerkil yapıya sahip geniş Türk ailesinde, erkek evlatlar yeni bir aile kurduklarında, baba evinde kendilerine ait odalarda yaşamlarını sürdürürler. Odalarda, ailenin günlük temel gereksinimlerini sağlayacak her türlü konfor ve fonksiyonellik sağlanmıştır[374].

Ordu evlerinde genelikle odalar kareye yakın dikdörtgen planlı, giriş kapıları köşelerde pahlanmış biçimli olup safanın her iki yanında simetrik bir dağılım gösterirler. Odalarda Türk evinin vazgeçilmez iç donanım öğeleri olarak, dolap, yüklük, gusulhane, ocaklık birimleri sade ve basit anlayışta karşımıza çıkmaktadır. Kambalık (Çiçeklik), dolapların orta kısmında yer alır. Sokağa bakan dış cephede konsol çıkmaların veya ba odaların sokağı izleyen cephe duvarlarında oturmak için sedirler bulunmaktadır. Evlerin bol ışık alan köşe noktalarındaki odaları ile sokağataşan çıkma odaları en değerli bölümleridir.

Odalar iç düzenleme ve planlama ilkeleriyle geleneksel Türk mimarisi içerisinde önem teşkil edip sade ve basit süsleme anlayışıyla düzenlenmiştir. Odaların zemin ve tavan döşemeleri ahşap kaplı olup tavanlarda yer yer ahşap işçiliğinin özelliklerini görebilmekteyiz. Tavan yükseklikleri ortalama 3.00-3.80 m arasında değişkenlik gösterip bol ışık alan giyotin tipi pencere düzenlemeleri odaların ışık alması sağlanmış olup yapıya ferah bir anlayış kazandırılmıştır.

5.2.8.3. Köşk Oda

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi evlerinin çoğunda evin en güzel mekâı olarak nitelendirilen köşk oda tanımlaması Ordu evlerinde aksine bir düzenleme olup çatılarda bağımsız yapılan kısımlardır. Genellikle iki katlı plan düzenlemesine sahip Ordu evleri, çatı katına yapılan bağımsız tek oda ile üç katlı bir görünüm kazandırılmıştır. Manzara yönüne göre planlanan bu oda köşk oda olarak tanımlanmakta olup Sıtkı Can Caddesi üzerinde yer alan Aynur Sönmez Evinin

[374] Kahraman, B.,‘‘ Geleneksel Türk Odasında Ahşap Mimari Elemanları’’, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1997.

bitişiğindeki Mehmet Faruk Şarlan Evi bu anlayışta olup şehre hakim bir konumdadır.

5.2.8.4. Sahnişin (Çıkma)

Yapının üst katında sofaya bağımlı odalardan yapılan cumba biçimli dışarıya taşan çıkma kısmına denilmektedir. Ordu geleneksel evlerinin çoğunda malz varlığı yerinde olan ailelerin hemen hepsinde sahnişin kısımları mevcuttur. Bu çıkmaların üç tarafında dikdörtgen biçimli giyotin tipi pencereler yer almakta olup, iç kısımları sofa yada halk dilinde salon denilen kısımılara açılırlardı. Bazı yapılarda sahnişin kısımların altından eve giriş sağlandığı gibi yanlardanda giriş yapılmaktadır. Sahnişin en güzel ve bol ışık alan cephede olabileceği gibi yapının her iki yönünde de yapılabilmektedir.

Ordu Geleneksel evlerinde çıkmalar, sofanın dışarıya uzantısı ile evin arkasında yer alan tuvalet ve abdesthane kısımlarında görülmektedir. Çıkmalar genellikle tek katta, çok nadiren iki kat yüksekliğinde yapılıp zaman zaman ahşap ayaklar üzerine oturtulmaktadır. Çıkmaların üst kısımları üçgen alınlıkla sona ermekte olup, sahnişin denen bu kısımlarında, çıkmanın en üst tepesine veya alt kısımlarına süslü motiflerle Arapça harflerle ‘‘Maşaallah’’[375] kelimesinin yazılması bir gelenek haline gelmesine rağmen Arap harflerinin 1930’lı yıllarda yürürlükten kaldırılmasından sonra bu gelenek yasaklanmış ve zamanla yok olmuştur. Taşbaşı Mahallesi Sıtkı Can Caddesi üzerinde yer alan Ömer Lütfi Bostancı Evi, İkiz Evler, Belediye Konuk Evi, Mehmet Faruk Şarlan Evi, Hami Gözükan Evi, Zeynep Hanımın Evi, Furtun Evi ile Düz Mahalle ve Zaferi Milli Mahallesinde bulunan birçok aynı dönem ve üsluptaki eski tarihi yapılarda cumba kısımları mevcuttur.

5.2.8.5. Sofa ve Taşlık

Geleneksel konutlarda olduğu gibi sofa odalar arası bağlantı kurulmasını sağlayan, çoğu zaman merdivenle veye direk bağlanan ortak alanlardır. Bu alan, ev içerisinde, dolaşımı sağlamakla birlikte bir toplanma birimidir. Dolaşım dışında kalan kesimleri oturmaya ayrılmıştır[376]. Genellikle bahçe veya avludan ulaşılan zemin kata açılan büyük bir sofa ve ona tek yanlı veya çift eksenli olarak eklenen odalar yer almaktadır. Girişin karşısına ve büyük sıklıkla konutun simetri eksenine rastlayan bir merdivenle üst kat sofasına ulaşılmakta olup her iki yanda ilişerden toplam dört oda yer almaktadır[377]. Ordu yöre ağzında sofa kısmına genellikle salon denmekte olup sodalar kendi aralarında dış sofalar, iç sofalar, çıkmalı sofalar olmak üzere bölümlere ayrılmaktadır. Evin en güzel yerine, sokak ve manzaraya hakim konumda çıkmalı ve balkonlu sofa kısımları yer almaktadır. Çıkmalı sofalarda bol pencere düzenlemesi yer alıp oturmak için sedirler yer almaktadır. Gençağa Bayram evinin sofayla bağlantılı konsol çıkması evin en güzel ve kıymetli yerine sokağa bakacak konumda yerleştirilmiştir.

---

[375] Çebi, S., Ordu Şehri Belediye Tarihi, Ordu, 2002
[376] H.Bolaman vd.; 1997.
[377] Gür, Ş.Ö., *Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü*, Yem Yayınları, İstanbul, 2000, 66-73.

Sofa kısımlarının haricinde özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu evlerinde, Urfa ve Gaziantep evlerinde sıkça karşılaştığımız evin zemin kat hizasındaki ‘‘hayat’’ bölümü Ordu, Fatsa, İkizce, Mesudiye ve Ünye geleneksel evlerinde pek fazla olmasa da rastlamak mümkündür. Ünye Kadılar Yokuşunda yer alan evlerden Mehmet Nuri Kadı Evi, Haşim Gürer Evi, v.b evlere zemin kattan genellikle taş malzeme döşeli taşlık mekânına girilmekte ve buradan odalara ve üst kat sofasına çıkış sağlayan merdivene ulaşılmaktadır.

5.2.8.6. Mutfak

İncelediğimiz çoğu Ordu evlerinde, mutfaklar geniş olup ocaklık kısımları yer almaktadır. Gençağa Bayram evinde olduğu gibi mutfaklar da pencere önünde tahta bir sedir bulunmaktadır. Ocaklık kısımlarının kenarında, yerli ustaların yontarak hazırladıkları ‘‘Maltız’’ denilen küçük ocaklar bulunmaktadır. bu maltız ocaktan çıkarılan kömürlerle yakılır, üzerinde daima sıcak bir su kabı veya yemek tencefotoi bulunmakta olup mutfak bacası tamamen taş malzemeden yapılmaktaydı[378]. Kemal Altunel Evi, Aynur Sönmez Evi ve Ünye Kaptan Evindeki ocaklık kısımları örnek verebiliriz.

5.2.8.7. Teras

Açık mekan olarak üst katlarda, giriş katındaki avlunun yerini teras alır. Üst kattaki yapının bir alt katın yapı alanı sınırının geri çekilerek avluya çıkıntı yapmasıyla inşa edilmesi ile elde edilen teras belli sayıda modül içeren kapalı ve yarı açık mekanların üzerinde yer alarak aynı düzende doğal olarak etkilenmiştir. Teraslar ve üst katın damı, mevsimlik yiyeceklerin hazırlandığı alanlardır. Bu alanlar günlük işlerin yanı sıra sıcak yaz gecelerinde yatılan yerler olarak da kullanılmışlardır. Terasın etrafı 1.00 m. yüksekliğindeki taş veya demir korkuluklarla çevrilmiştir.

Gençağa Bayram Evi, İkiz Evler, Kemal altunel Evi, Mehmet Faruk Şarlan Evi v.b. evler ile Ordu ve İlçelerinde tescillenmiş ve koruma altına alınmış birçok evde teras uygulaması görülmektedir.

[378] A.y.2002.

5.3. YAPI ELEMANLARI

5.3.1. Mimari Yapı Elemanları

5.3.1.1. Cephe Düzenleri

Ordu Merkez, İlçe ve köylerinde incelediğimiz Osmanlı Dönemi eserleri XIV.yy sonu ile XX.yy'ın başlarına tarihlendirebileceğimiz gibi aslında Ordu'nun Türk –İslâmlaşma dönemi olarak ta kabul edilebilir. İncelediğimiz mimari eserlerin genel itibariyle cephe düzenlemeleri sade görünümde olup, fazla süslemeye yer verilmemektedir.

Bu dönemde inşa edilen eserler, doğu ve güneydoğu, Marmara ve İç Anadolu bölgesinde gördüğümüz büyük boyutta ''külliye'' anlayışında gelişen mimaride olmayıp, daha küçük boyutlu, Karadeniz Bölgesi ile yöreye has özellikler çerçevesinde gelişen bir yapılanma içerisindedir. Karahanlılar devrinde başlayıp, Selçuklular ile devam eden ve yer yer Osmanlı Eserlerinde görmeye alıştığımız büyük taç kapılar ve portallara Ordu'daki mimaride rastlanılmamıştır.

Anadolu'da batı etkili Türk mimarisinde kronolojik bir üslup sırası görülmediği gibi, ''Türk Barok''u, ''Türk Rokokosu'', diye ayrım yapılacak bir üslup karmaşasına rastlanmamıştır. Batıda çeşitli gelişme dönemlerinde ortaya çıkmış olan üsluplar; ''toplam ithal edilmiş'' ve karma olarak uygulanmıştır. Osmanlı toplumu batılı ülkelerin gelişim sürecine katılma zorunluluğunda kalmıştır[379]. Özellikle batıdaki endüstri devrimiyle, teknolojik gelişme ve endüstri devrimini yapamayan Osmanlı toplumu üzerinde ekonomik açıdan etkili olmuştur. Mimari de, Osmanlı toplumu, XIX.yy'da kendi geçmişinin devamı olmayan, başka koşullar altında oluşmuş bir kültürün zorlayıcı baskıları altındadır.

Ordu merkez Camii mimarisinin önemli yapılarından; Aziziye, Hamidiye, Ağuşlu, Kestane Köyü, Eskipazar, Lâleli, Vakıf, Hacı Hulusi ve Saray camilerinin cepheleri oldukça sade tutulmuştur. Cephelerinde, alt ve üst çerçevelerinde yuvarlak kemerli ve dikdörtgen pencere düzenlemesi uygulanmıştır. Pencereler, yüzeyden dışa taşmayan birer çerçeve ile sınırlandırılmıştır.

Ordu merkez Atik İbrahim Paşa ve Aziziye camilerinin kuzey, güney, doğu ve batı cephelerinde yer alan giriş kısımları dikkat çekmektedir. Atik İbrahim Paşa Camii'nin, kuzeydeki giriş kısmı, dört adet sütuna oturan, yanlarda sivri kemerli bir görünüm verecek şekilde üçlü bir düzenlemeye sahiptir. Günümüzde camekânla kapatılmış ve son cemaat yeri olarak işlevselllik kzandırılmış bu bölümün içerisinden camiinin süslemeli giriş aksı karşılar. Batılalaşma döneminin özelliklerini yansıtan kuzey giriş kapısı, stilize yaprak ve kıvrık dallardan oluşan bitkisel ve geometrik motifler ağırlıklı olarak kapıya yansıtılmıştır. En alt kısımda, her iki tarafta taş kaide üzerinde yükselen neoklasik üslüpte kompozit başlıklı sütunceler ile profil ve silmelerle şekillendirilmiş oturmalık kısımlarıyla çevrelenmiştir. Doğu cephesinde yer alan giriş aksında ise, kuzeydeki giriş aksının aksine daha basit bir anlayışta

[379] Özdemir, *a.g.e.*s.97.

kompozisyon karşımıza çıkmaktadır. Doğu giriş kapısındaki süsleme elemanları cepheden dışarıya taşacak şekilde olmayıp, bden duvarları içerisine çekilerek bir anlayış geliştirilmiştir.

Aziziye (Yalı) Camii'nde kuzeyde bulunan giriş aksı dikdörtgen biçimli hafif dışarıya taşıntılı olarak yapılmış olup üzeri dörtgen alınlıklı çatı silmeleriyle sonlandırılmış, yelpaze görünümlü süsleme elemanlarıyla taçlandırılmıştır. Cami'nin batı cephesindeki giriş aksında ise sonradan yapılan çift kollu merdivenle çıkılan sahanlıktan esas giriş kapısı bizi karşılamkat olup, giriş kapısı iki yanda sütunceler üzüerine oturan üçgen alınlık şeklinde yapılmıştır. Bu giriş düzenlemeleriyle camiler geç batılılaşma dönemi özelliklerini yansıtmaktadırlar.

Fatsa Hacı Hulusi Cami'ninde son cemaat yeri ile mihrabı üzerinde yer alan kabara taş süslemeler ve makı'li yazı sade olan cepheye renk katmıştır. Basık kemerli nişler içerisindeki demir parmaklıklı dikdörtgen biçimli pencereler genelde tüm camilerde aynı özellik gösterir.

Genel hatlarıyla kaideli ve kompozit başlıklı sütunlar ile sütunların üzerine oturtulan kemerlerin oluşturduğu bir kompozisyon anlayışı camii giriş cephelerinde hakimdir. Bu kompoziyon anlayışını, Fatsa Yenipazar (Gölbaşı) caminin kuzey giriş portalinde görmek mümkündür. Camilerin giriş kapısında görülen bu tarz anlayışa Ordu Merkez Eski Hükümet Konağı Giriş Cephesi ve batı cephesi, Paşaoğlu konağı kuzey giriş portali ile doğu ve batı cephelerinde rastlamak münkündür. ‘‘Türk Barok’’ ve ‘‘Ampir’’ üslubun bir sentezini bu mimari yapıların giriş akslarında ve cephelerinde harmanlanmış olarak görebiliriz. Dolayısıyla Geç Batılılaşma döneminin özelliklerinin yansımasını bu tür eserlerde izleyebiliriz.

Ordu merkezde, Perşembe ve Ünye İlçelerinde inceleme kapsamına aldığımız kiliselerinin sade olan cephelerini yuvarlak kemerli dikdörtgen pencereler, pencere kenarlarındaki taş söveler, çift kemerli niş ve çerçeveler ile üç taraftan bordürlerle kuşatılmış giriş kapısının bulunduğu akslar cepheleri hareketlendirmiştir.

Atik İbrahim Paşa Camii, Aziziye Camii, Hamidiye Camii, Ünye Saray Camii, Fatsa Vakıf Camii kuzey giriş cephelerinde ‘‘L’’ biçimli ahşap merdivenle çıkılan mahfil katı uygulaması bakımından benzer özellik göstermekte olup ahşap minber görünümleriyle de benzeşmektedir.

Perşembe Ağuşlu Camii ile İkizce Laleli Camii tamamen ahşap malzemeden yapılmış cepheleri ve cephelerinde yer alan simetrik giyotin tipi pencere düzenlemeleri ve iki veya üç taraftan çeviren revak kısımlarıyla benzer özelik göstermektedir.

Ordu'daki ahşap camilerin haricindeki camilerin cephelerinde moloz taş örgü ve üzeri taş kaplama ile kçşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır. Genelde tahrip olmuş cepheler yapılan onarımlarda farklı renkte kullanılan taş malzemeyle özgün cephesinden uzaklaşmaktadır.

Dış örtüsü kubbe olan mezar abidelerine türbe denilmekte olup toprağa verilen rahmetli şahsın anısını ebedileştirmek maksadıyla yapıldıkları bilinir.

Türbelerin plan kurgusunda kuzeyde sivri veya basık kemerli bir niş içinde kapı, üstlerde düz atkılı sivri veya basık kemerli pencereler, en üstte ise çoğu silme saçaklı kubbeli bir örtü veya ahşap düz dam örtü yer almaktadır. Ordu da incelediğimiz Akkuş Tuzak köyü türbesi tamamen ahşap malzemeden yapılmış olup iç mekân köşelerinde çatma sistemli geçmeler kullanılmıştır. Ünye de yer alan Şir Abdal Türbesi günümüzde betonarme tuğla duvar ve üzeri beton kubbe ile örtülmüştür. Sade olan cephelerde ışık almayı sağlayan küçük dikdörtgen biçimli pencere mevcuttur.

Türbelerin cephe düzenleri, mimari form ve süslemeleri genelde içinde yatan kişinin kimliği çerçevesinde şekillenir.

İslâm da temizliğe verilen önemin bir eseri olarak ortaya çıkan hamamlar, su mimarisinin en göze çarpan yapılarıdır.

Genelde hamamlar, dikdörtgen bir kütle içinde, soyunmalık, soğukluk, ılıklık, sıcaklık, su depoları ile külhan bölümlerinden oluşmaktadır. En önemli bölümü sıcaklık olup kubbe ile örtülüdür, köşelere halvet hücreleri yerleştirilmiştir.

Ordu'da yer alan hamamların cephe düzenlemeleri oldukça sade bir yapıda olup kaba yonu moloz taş ile kesme taş malzemeden yapılmışlardır. Furtun hamamının basık kemerli derin nişler içindeki basık kemerli kapıları sade olan cepheleri hareketlendirmiştir. Giriş kapıları basık ve yuvarlak kemerli niş içerisinde yer alıp üzerinde yelpaze biçimli bitkisel motifli taş süslemeler dikkat çeker. Yapı, hamam soyunmalık kısmının üzerinde yer alan orijinal ahşap katıyla Ordudaki hamamlar içinde tek örnektir.

Eskipazar hamamları olan büyük hamam ve küçük hamam cephe düzenlemsi bakımından oldukça sadedir. Büyük hamamın basık kemerli giriş kapısı cepheyi hareketlendiren tek öğe olup her iki hamamda kaba yonu moloz taş ve üzerindeki taş kubbe örnekleriyle benzer özellik gösterirler.

Ünye Saray Hamamı'nın giriş kapısı yıkık olan soyunmalık kısmının içerisinde yarı cephe yüksekliğinde basık kemerli niş içinde vurgulanmıştır. Ana giriş kapılarının vurgulanması, soyunmalık, aralık, ılıklık ve sıcaklık mekânları ile eyvanlı köşe halvet hücreleri bakımından Ünye Saray Hamamı ile Eski Hamam birbirine benzeşmektedir. Yapıların diğer cepheleri oldukça harap konumda veya sıvanıp boyanmış durumdadır.

Her üç hamamda da mimari öğeler süs unsuru olarak değerlendirilip sade olan cepheler vurgulanmıştır. Özellikle halvet girişlerindeki kemerler dilim formlarıyla hareketlendirilmiş ve kapı üstü niş görünümü verilmiştir. Hamamlarda, kubbeye geçiş tromplarla sağlanmış olup tromplar altında cepheye hareketlilik kazandıran sağır kemerlere yer verilmiştir. Ünye Çifte Hamam, Eski Hamam ve Saray Hamamı ile Ordu Saray Hamamı, sıcaklık mekânlarındaki göbektaşı, dilim

kemer süslemeli kurna başları, kubbeye geçiş sağlayan tromplar ve sağır kemerleri ile benzer özellik göstermektedir.

Ordu'nun mimari yapılarından çeşmelerin cephe düzenlemeri oldukça sade görünümlü olup hareketli olan tek cephe ön cepheleridir. Genelde moloz taş veya kesme taştan yapılmış olan çeşmelerin cephelerinde köşelerde taş kaide üzerine oturan sütuncuklar, ortada cepheyi ikiye bölen yatay silmeler ile profil ve bordürlerle süslenmiş saçak silmeleri dikkat çekmektedir. Gülyalı Kestane Köyü (Kurtlu) çeşme, oluksuyu çeşmesi, Beşoluk çeşmeleri sivri kemerli nişler içerisinde yer alan ortada yatay silmeler ve köşelerdeki başlıklı sütuncuklar bakımından benzeşmektedir.

Kabadüz Harami çeşmesi silindirik gövdesi bakımından ve her cephesinde yer alan kitabeleri yönünden Ordu da dikkat çeken tek örnek yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihi Aziziye Caminin hemen güneybatı köşesinde konumlanmış olan tarihi Osman Paşa Şadırvanı yıkılıp yerine 1956 da yeniden yapılmasına rağmen Ordu da yer alan tek bağımsız yapılan tek Şadırvan örneği bakımından önem arzetmektedir. Şadırvan, çokgen planlı olup, çokgenin her bir köşesinde taş kaideler üzerine oturan slindirik gövdeli kompozit başlıklı sütunlar ile sütunlar üzerinde yükselen soğanımsı kubbe yer almaktadır. Şadırvanın ortasında yine silindirik göndeli ve üzeri soğanımsı kubbeyle örtüşü çeşme kısmı yer alması bakımından, süslemeli sütun başlıkları ve su içmeye yarayan duvaa monteli kap uygulaması bakımından Osmanlı Dönemi Şadırvan mimarisinin Ordudaki temsilcisi konumundadır.

Köprülerin mimarisi, genelde tek gözlü ve üç gözlü köprü mimarisi kurgusunda olup, cephe düzenlemeleri sade bırakılmıştır. Genelde yuvarlak kemerli köprünün kemer köşeleri düzgün kesme taş, tempan duvarı hizasındakiler kaba yonu moloz taş örgüyle yapılmış taş köprülerdir. Sadece Kabadüz de yer alan köy ulaşımı sağlayan Başgotani Köprüsü ahşap köşelerde moloz taş örgü üzerine ortada ahşap malzemeden yapılmış asma köprü kurgusu bakımından Ordu Köprü mimarisi içerisinde tek sayılabilecek örneklerdendir.

Ordu'da günümüze ulaşan geleneksel kent dokusunun bir parçası olan Kaymakamlık Binası, Askerlik Şubesi Binası, Paşaoğlu Konağı, Eski Hükümet Konağı, 19 Eylük İlköğretim Okulu, bodrum üzeri üç katlı mimari kurgusuyla, cephelerinde yer alan oldukça süslemeli başlıklı sütunlar arasındaki giriş aksları ile ile kamu binaları arasında dikkat çeken yapılardır.

Paşaoğlu Konağı ile Eski Hükümet Konağı , cephe düzenlemesinde simetrik plan kurgusu ile Neo-Klasik üslup süslemeleri ön plana çıkmaktadır. Yapıların özgün olan dış cepheleri günümüzde sağlamdır. Her iki kamu binalarının cepheleri düzgün kesme taş malzemeden yapılmıştır. Cephelerin sade yapısını basık kemerli dikdörtgen pencereler hareketlendirmiştir.

Selçuklu ve Emevi dönemlerinden sonra çeşitli Türk beyliklerinin elinde bulunan Karadeniz Anadolu evleri, zamanla burada yaşayan İslâm ahali tarafından

kendilerine özgü bir ev tipi olarak geliştirilmişlerdir. Üç yüzyıllık Selçuk ve Memluk işgali sırasında Türk Selçuklu mimari elemanlarıyla yeni bir görünüm kazanmıştır[380].

Ordu evleri, genellikle gelenek, kültür, ekonomi, iklim, topoğrafya ve çoğrafi şartlara bağlı olarak şekillenmiş ve cephe anlayışı bu kurgu çerçevesinde biçimlenmiştir. Osmanlı devrinden kalma değişiklikler bölgesel etkilerle karışarak, cephe anlayışında, mimari form ve süslemelerde etkisini göstermektedir.

Ordu'daki evlerin cepheleri genellikle hareketli ve sade görünümlüdür. Evlerin en süslü cephesi görünüme giren cepheler olup sarı renkli düzgün kesme taştan yapılmışlardır. Cepheleri hareketlendiren en önemli unsur sütun başlıklı giriş aksları olup sokağa taşan çıkma kısımlarıdır.

Kemal Altunel Evi ile Gençağa Bayram evlerinin cephe düzenlemesi birbirine benzerdir. Avluya bakan cepheleri, bağdadi tekniğinde yapılmış duvarlarında yer alan simetrik giyotin tipi pencere düzenlemeleri ve kademeli olarak sokağa taşan oda çıkmalarıyla en dikkat çekiçi yapılar olup cephelere ayrı bir hava katmıştır. Ömer Lütfi Bostancı evi , üst kat çatıda yer alan ''köşk oda'' bölümü ve sokağa bakan cepheleri bakımından benzer özellik göstermektedir.

Sokağa açılan bahçe giriş kapısının süslemeli olarak ele alındığı ve vurgulandığı evlerden Ünye Kadılar Yokuşu Mehmet Nuri Kadı evi en dikkat çekici evlerdendir. Aynı sokak üzerinde yer alıp bahçe kapısının süslemeli olaral vurgulandığı, başlıklı sütun öğeleri ve saçak silmeleriyle sonlandırıldığı Haşim Gürer evi aynı mimari karekteristik özellikte olup benzer özellik göstermektedir. Kadılar sokakta yer alan süslemeli sokak-bahçe giriş kapıları alınlıklı taş süslemeleri ile dikkat çekmekte olup Ünye tarihi geleneksel dokunun yoğunlaştığı en önemli sokaklarından birisidir. Ordu evlerinde sade olan cepheleri hareketlendiren en önemli öğe pencerelerdir. Genellikle tüm evlerin cephelerini basık kemer formlu demir parmaklıklı pencereler ile üst kenarları pahlanmış dikdörtgen biçimli ve dar kafa pencereleri hareketlendirmiştir.

İncelediğimiz Ordu evlerinde cephelerde karşımıza çıkan önemli bir özellikte Ordu tarihi kent dokusuyla bütünleşmiş dar sokaklara taşan çıkma (sahnişin) odalarıdır.

5.3.1.2. Mihraplar

Mihraplar, kıbleyi ve imamın bulunacağı yeri gösteren, namazın yönünü belirleyen dini mimaride yer almış olup bir öğedir. İlk zamanlar, dikili taş veya basit elemanlar şeklinde karşımıza çıkmaktadırlar. Zamanla camiyle küçük ölçekli mescitlerde de mihraplar görülmektedir.

İslâm'da cemaatle kılınan namazlarda kıbleyi ve imamın bulunacağı yeri gösteren mihrap, ilk dönemlerinden itibaren dini mimaride yer almış olup, başlangıçta renkli bir çizgi, dikili taş veya basit levhalar şeklinde karşımıza

[380] Sedat Hakkı Eldem, "Türk Evi", *Osmanlı Dönemi, C. 1*., Taç Vakfı Yay., İstanbul, 1984, 66.

çıkmaktadır. VIII. Yüzyılda Emeviler ile birlikte, duvar içine yerleştirilen niş şeklini almış, zamanla şekil ve kompozisyon bakımından camide ilk göze çarpan elemanlardan biri haline gelmiştir. Daha sonra mihraplar, türbe, ribat, medrese, han ve saraylarda görülmeye başlanmıştır[381].

Ordu'da eskiden genellikle ahşap malzeme kullanılmışken günümüzde orijinal olan ahşap mihraplar yıkılmış ve yerine taş mihraplar kullanılmıştır. Mihrap formları genellikle birbirine benzemekte olup, alçı, kesme taş olup doğada çok fazla miktarda bulunup kolayca işlenebiliyor. Günümüzde çoğu mihrabın üzeri sıvanıp boyanmış durumdadır.

İncelediğimiz mihraplardan sekiz tanesi yarım daire formlu nişe sahip olup, diğerleri nadiren mukarnas veya dilim kemer formlu kavsaraya sahiptir. Mihrap nişlerinin etrafında duvardan dışa hafif taşıntılı silmelerle çerçeveler oluşturulmuştur. Çoğu mihraplarda kaval ve oluk silmelerde kullanılmış olup sütunceler veya pilastırlar mihrabın her iki yanında yer almaktadır. Mihraplar üst tarafydan üçgen birer alınlıkla sonlandırılmaktadır.

Ordu Hamidiye Camii mihrabı günümüzde içi sıvanıp boyandığı için özelliğini kaybetmiştir. Güney duvarında,yuvarlak kemerle kuşatılmış yarım yuvarlak mihrap nişi yer alır. Ancak, Ordu Atik İbrahim Paşa (Orta Camii) mihrabı sonradan yapılan onarımlara rağmen orijinal görüntüsünü bozmamaktadır. Ulu Cami mihrap anlayışının Kızıltepe Ulu Cami, Malatya Ulu Cami ve Van Ulu Cami'ndeki mihrap anlayışıyla ve oranınıyla veya onlara yaklaştırılmaya çalıştırıldığı düşünülebilir.

Atik İbrahim Paşa Camii mihrabı, iç içe geçmiş iki nişli ve dikdörtgen görünüşlü olup üzeri sivri kemerli duvar yüzeyinden çıkıntı yapan taş süslemeyle son bulur. Mihrabın her iki yanında köşe mihrapçıkları yer alır. Yarım yuvarlak mihrap nişi üstü yarım daire kavsarayla örtülüdür. Mihrap üstü taş süsleme ortasında silindir biçimli kıvrık dallardan oluşan geometrik motifli kabara vardır. Bu özelliği ile Birecik Camileri içinde tek örnektir.

Aziziye (Yalı) Cami (XIX.yy) mihrabı, güney duvarının doğusuna yakın yerde yarım daire şeklinde olup dışardan bitkisel bezemeli başlıklara sahip iç içe iki sütuncenin taşıdığı içteki sade dışta hafif yivli kemerle kuşatılmıştır. Duvar yüzeyinden çıkıntı yapan taş süsleme ile her iki yandaki sütuncelerin alt bölümünde bordür süslemesi dikkat çekmektedir. Tamamen taş malzemeden yapılmış mihrap yüksekliği yaklaşık giriş kapısı yüksekliğinde ve üzeri yarım oval kavsara ile örtülüdür. Mihrap duvarının üstünde dikdörtgen formunda pencere vardır. Cami, yapılan restorasyonla yenilenen mihrabı ile Ordu camileri içinde dikkat çeken tek camidir. Camiinin orijinal olan mihrabi Selimiye camiindedir. Cami mihrabında, daha ölçülerin oturmadığı Kuzey Suriye ve Memluklu etkilerinin sürdüğü gözlenir.

---

[381] Ömür Bakırer, *Anadolu Mihrapları*, Ankara, 1976, 1 vd; M. Top, *Erken Dönem Osmanlı Mihrapları*, (Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Van, 1997, 6; M. Top, "Ortaçağ Türk Mimarisi'nde Mihrap", *Türkler Ansiklopedisi, VI*, Ankara, 2002, 90.

Sivri kemerli niş içine yerleştirilmiş, iç içe iki nişli mihrap dikdörtgen görünüşlü, yarım daire planlı hücre ve iç içe yarım sivri kemer kavsara ile örtülüdür[382].

Atik İbrahim Paşa Cami ile Aziziye Camii mihrabı bu plan kurgusu, yapım malzemesi ve süslemesi bakımından Cizre Kırmızı Medrese Mihrabıyla benzerlik göstermektedir.

Vakıf Cami mihrabı günümüzde tamamen kaplı olup ilk orijinal özelliğini kaybetmiş durumdadır. Kestane Köyü ve Ünye Saray Cami mihrapları alçı malzemeyle yapılmış olup Eskipazar Camii orijinal olmayan mihrabıyla da ahşaptan ve mukarnas kavsaralı olarak ele alınmışlardır (Foto. 55).

Atik İbrahim Paşa, Yalı Camii, Fatsa Gölbaşı Camii mihrapları plan ve form bakımından Silvan Ulu Cami, Diyarbakır Mesudiye Medresesi, Malatya Ulu Cami, Mardin Ulu Cami, Gaziantep Alaüddevle ve Şanlıurfa Ulu Cami mihraplarıyla benzerlik göstermektedir.

Perşembe Ağuşlu Camii, İkizce Laleli Camii mihrapları tamamen ahşap malzemden olup yakın illerdeki Giresun, Tarbzon, Rize, Artvin, Samsun Ahşap Camii mihraplarıyla benzer özellik göstermektedir. , Sancak ve Çarşı Cami mihrapları kıble duvarı üzerinde, kesme taştan, yarım yuvarlak planlı, süslemesiz basit bir mihrap nişinden meydana gelmişlerdir. Bu özellikleri yönünden birbirleriyle benzeşmektedirler.

Mihraplar, ahşap, moloz taş veya mermer malzeme ile yapılmış olup genel hatlarıyla sade ve süslemesizdir. Özel bir biçim gösteren Yalı Cami mihrabında kenar bordürü ve sütunce olmadığı için köşelik, mihrap hücfotoinin üst kısmına eklenir[383]. Mihrap, enlemesine planlı caminin geniş kıble duvarında ve giriş ekseninde yer alır. Duvarın dış yüzeyinde çıkıntı yapmaz. Niş'in derinliği duvar içinde kalır. Basit bir nişten ibaret olan mihrap cephede çerçeve içine alındığı için iç mekana doğru taşıntı yapmaz.

Genelde duvar içine yerleştirilen bir niş ile şekil ve kompozisyon bakımından zenginleştirilen mihrap anlayışı camii, mescit, medrese ve saraylarda yaygın olarak kullanılmasının yanı sıra türbelerde de görülmektedir.

Ordu'da incelediğimiz tek türbe olan Akkuş tuzak Köyü Türbesinde günümüzde yıkık ve harap konumda olan mihrap nişi bulunmaktadır.

Ordu Camii Mihrapları, Osmanlı Son döneminde yapılmış olanlar çoğunlukta olup stilize, bitkisel motifler, yüzeyden hafif dışa taşkın pilastırlar, köşelerde yer alan başlıklı sütunceler ve üçgen alınlıklı taç süslemeleri ile Osmanlı Mimarisinin batılılaşma döneminde izlenen geleneğin bir yansıması olan örnek ve uygulamalarıdır. Atik İbrahim Paşa ve Kestane Camii mihrapları, üçgen alınlıklı örnekler arasındadır.

---

[382] N. Çelik, *16. ve 17. Yüzyıl Diyarbakır Mihrapları*, (Y.Y.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2004, 59.
[383] Ömür Bakırer, *XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları*, Ankara, 1976, 56.

5.3.1.3. Minberler

Camide, üzerinde hutbe okunan ve merdivenli yüksek kürsüye minber denilmektedir[384].

Ordu camilerindeki minberlerin çoğu orijinal olmayıp yakın tarihte yapılmıştır. Mihrabın hemen sağında veya kıble duvarına bitişik olarak yapılmışlardır. Genellikle Ordu Camilerin hepsinde ahşap malzeme kullanılmıştır. Minberler, boyut, süsleme, ahşap korkuluk, düzenleniş, yapım tekniği anlayışı bakımından birbirine benzemekte olup sonradan yapılmış öğelerdir.

Eskipazar caminin minberi ile Ünye Saray Camii, Yalı Camii minberleri sonradan ahşap malzmeyle yapılmış olup ahşap işciliğinin titizlikle uygulandığı örnekler arasındadır. Minber Kapı giriş kısımları genellikle yeşil renkli örtüyle kapatılmış olup sadece iki caminin minber giriş kapısı ahşap kanatlı olarak ele alınmıştır.

Ünye Saray Camii minberinin aynalık kısmı alçıdan yapılmış olup üzerinde rozet şeklinde süslemelere yer verilen tek örnek olarak dikkat çekmektedir. Sade ve basit anlayışta yapılan yöredeki minber mimarisi, Anadolu'da Selçuklulardan itibaren gelişen ahşap minber geleneğine uysa da dönemin ve çevrenin özelliklerine uygun bir gelişme göstermektedir[385].

5.3.1.4. Minareler

Minareler ezanı uzağa ve geniş çevreye duyurma ihtiyacından ortaya çıkmıştır. İslâm mimarisinde Emeviler döneminde ortaya çıkan minareler, zamanla çeşitli bölgelerde değişik formlarda gelişmiştir[386].

XII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'da inşa edilen minarelerde iki tip karşımıza çıkmaktadır. Birincisi Güneydoğu Anadolu'da Artukluların hüküm sürdüğü bölgelerde görülmektedir. Bunlar kesme taş malzemeden yapılmış olup, kare kaideli ve kare gövdelidirler. İkinci tip minareler XII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Doğu ve Orta Anadolu'da inşa edilen, diğerlerine nazaran daha çok örnekleri bulunan silindirik veya dilimli gövdeli minarelerdir[387].

---

[384] E. Dizez, "Minber", *İslam Ansiklopedisi, VIII*, İstanbul, 1993, 335-337; A. Ödekan, "Minber", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, II*, İstanbul, 1997, 1259-1260.

[385] Haşim Karpuz, ''Trabzon'', 1976, s.1, v.d.

[386] Semavi Eyice, "Minare", *İslâm Ansiklopedisi, VIII*, 329 vd; A. O. Uysal, *Erken Osmanlı Minareleri*, (A.Ü. Sosyal Bil. Ens., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1985, 11; Abdüsselam Uluçam, "Irak Selçukluları ve Atabekler Döneminden Kalan Tuğla Minareler", *Sosyal Bilimler Dergisi, C.1, S.I,* Ankara, 1990, 33-41; E. Diez, "Minare", *İslâm Ansiklopedisi, VIII,* 323 vd; M. Kartal, "Minarelerin Oluşumu ve Kayseri Minareleri", *İlgi*, 23/59, İstanbul, 1989, 10 vd; E. Esin, "Minare", *Türk Ansiklopedisi, Fas, 188,* Ankara, 1976, 205 vd.

[387] Ömür Bakırer, "Anadolu'da XIII. Yüzyıl Tuğla Minarelerinin Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri", *Vakıflar Dergisi, IX*, Ankara, 1971, 337-345.

Ordu'da incelediğimiz dokuz camide minare bulunmaktadır. Minareler faklı özellikte olup, bazıları ana mekânın kuzeybatı köşeşine camiye bitişik bazıları kuzeydoğu köşede yer almakta olup silindirik gövdeli, kinik külahlı ve genelde tek şerefeli olarak uygulanmıştır. Yalnız Eski Pazar Caminin minafotoi diğerlerinden farklı olarak kuzeydoğu köşede yer almaktadır. Minarelerin çoğu orijinal olmayıp kaide kısımları cami beden duvarı yüksekliğinde tutulmuş ve kare şeklinde konumlanmıştır. Minarelerin pabuç kısmı dışa taşkın daire şeklinde olup, gövde üzerinde altta ve şerefe alt kısımlarında bilezik geçilmiştir. Hamidiye camii minafotoi sonradan yapılmış olup kuzey giriş cephesinde sundurma şeklinde dört sütun üzerinde yükselmektedir. Minare, kalın, silindirik gövdeli, küçük boyutlu inşa edilmiş olup sıvanıp boyanmıştır. Ordu'daki minareler kare ve silindirik gövdeli olup plan ve form bakımından Şanlıurfa, Diyarbakır ve Gaziantep Cami minareleriyle benzerlik göstermektedir.

Atik İbrahim Paşa Cami minafotoi kare planlı kaide üzerine oturmuş silindirik gövdesiyle Aziziye ve Ünye Saray Cami minafotoiyle benzeşmektedir.

Atik İbrahim Paşa ve Aziziye Camilerinin şerefe korkuluklarında yer alan dikdörtgen panolar ve şerefe altlarındaki örgü motifli ve testere diş süslemeli bitkisel bezemeler dikkat çekmektedir. Diğer cami minareleri oldukça sade tutulmuş olup İkizce Laleli cami ve Perşembe Ağuşlu cami tamamen ahşaptan yapılmış olup minareye rastlanmamıştır. Cami minareleri kesme taştan, silindirik gövdeli ve şerefe üzerindeki ahşap pramidal külah örtülü düzenlemesiyle birbirleriyle benzeşmektedir.

Anadolu Türk mimarisinde bu formda birçok minare inşa edilmiştir. Diyarbakır Ayni Minare Camii (1489), Diyarbakır Lala Bey Camii (XVI. yüzyıl), Diyarbakır Ali Paşa Camii (1514-72), Erzurum Lala Paşa Camii (1562-63), Van Hüsrev Paşa Camii (1567-68), Van Kaya Çelebi Camii (1663), Savur Ulu Camii (XV. yüzyıl), Doğubeyazıt İshak Paşa Sarayı Camii minarelerinde bu tür uygulamalar görülmektedir.

5.3.1.5. Mahfiller

Camilerde, sultan, emir, vali gibi devletin ileri gelenlerinin emin şekilde ibadet yapabilmesi, müezzinin üstlendiği görevi kolayca icra edebilmesi ve belirli zamanlarda kadınların namaz kılabilmeleri için ve ek mekân kazanmak amacıyla, genellikle, ikinci katlarda bulunan bölümlere ''mahfil'' veya ''mahfel'' denilmektedir. İslâm mimarisinde özellikle İstanbul ve Anadolu camilerinde sevilerek kulanılmıştır[388]. Zamanla tüm bölgeye yayılan ve yaz aylarında öğrencilere kurs maksadıyla kullanılan bu alanlar iç mekânda içe doğru çıkıntı yapıp ortada iki ahşap ayak ile beden duvarlarına oturan ahşap kirişlemelerle taşınmaktadır.

Ordu camilerinde yer alan mahfil katları, ya camilerin küçük buyutlu olup cemaate yetmemesinden dolayı, ya da müezzinin camii içerisine sesinin tam ulaşması maksadıyla ele alınmış olup yer yer ramazan aylarında bayanlara mekân olarak tahsis edilmektedir.

[388] Uluçam, *a.g.e.*s. 225.

Araştırma kapsamında ele aldığımız camilere ait mahfillerden bir kaçı hariç çoğu ahşap malzemeden yapılmışlardır. Mahfillere harimin kuzey duvarı kenarlarına konulan ‘‘L’’ biçimli merdivenlerle çıkılmaktadır.

Aziziye (Yalı) camii mahfil katı ‘‘U’’ biçimli bir düzenlemeye sahip tek örnek olup, yakın illerdeki Giresun Soğuksu Camii’nin önde iki taş ayağa oturan düzenlemsi dışında diğer tüm özellikleri ile benzeşmektedir. Artvin’deki Borçka Düzköy Camii ise mahfil tamamen ahşaptan yapılmış olması bakımından Ordu Cami mahfillerine örnek verilebilir.

5.3.1.6. Revak

Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin evlerindeki plan tasarımını belirleyen öğelerden biri olan revak uygulamasına Ordu mimarsinin evlerinde rastlanmaz. Üç tarafı ve üstü kapalı, önü ortada bir veya iki sütuna, yanlarda duvara oturan iki sivri veya basık kemerle iki açıklıklı olan revaklar, yaşama birimleriyle cephe bütünlüğünü oluşturmuştur. Özellikle günlük işlerin yoğunluk kazandığı giriş katlarında yer alan gölgelik ve serin bir mekan olan revaklar cephe oluşumuna hareket ve canlılık getiren mimari öğelerden biridir. Ordu evlerinde görülmeyen revak uygulaması, ancak Ordu camilerinden tamamen ahşaptan yapılmış Perşembe Ağuşlu Cami ile ikizce Laleli Cami’nde rastlayabiliriz. Revaklar kıble duvarını üç taraftan çevrelediği gibi iki taraftan kuşatabilmekte ve ahşap ayaklar üzerine oturmaktadır. Aynı zamanda bu revaklar son cemaat yeri olarak ta kullanılmakta olup camii cephelerine hareketlilik kazandırmıştır.

5.3.1.7. Apsisler

Hıristiyan kilise mimarisine Roma bazilikalarından geçtiği belirtilen apsis (apsid) camilerdeki kıbleyi belirleyen mihrap görevi üstlenen mimari elemanlardır. Ordu’daki kiliselerde birbirine benzer apsis uygulaması görülür. Doğu yönünde olmak üzere yarım daire planlı olarak düzenlenen apsisler, üstten yarım kubbeyle sonlanmaktadır ve içlerinde genellikle nişler bulunmaktadır. Ancak, Perşembe Yason Kilisesi apsis uygulaması aynı özellikte planlanmış olup üst örtüsü farklı olarak ele alınmış yöredeki tek örnekdir (Foto. 120). Ordu Merkezde yer alan Düz Mahalle ve Taşbaşı Kiliselerinde apsislerin üzeri yarım daire formlu kiremit kaplı iken Yason kilisesinde apsislerin üzeri düz tam taş ile örtülüdür (Foto.116-120). Bu tip uygulamanın yakın örnekleri Erzurum'daki Bana (X.yy.) , Giresun, Rize ve Ani'-deki Gagik (XI. yy.) kiliselerinde de izlenmektedir.

5.3.1.8. Eyvan

Ortadoğu’nun eski kültür katmanlarında yatan eyvan anlayışı Sasani dönemi saraylarındaki kullanımında su unsurunun önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir[389].

[389] Alioğlu, *a.g.e.*, 118.

Kökeni Ortadoğu'nun eski kültür katmanlarında yatan eyvanın ilk örneklerini Part, Sasani ve ilk İslâm saraylarında ve evlerde görmek mümkündür. Harta, Sarvıstan, Firuzabad, Ktesifon, Ukaydır saraylarının yanı sıra, Halep, Kahire, Bağdat evlerinde de eyvan uygulaması görülmektedir[390].

Yarı açık mekan olarak görülen eyvanın önü açık, üç tarafı ve üstü kapalıdır. Dikdörtgen planlı olan eyvanın üstü beşik veya sivri tonoz örtülüdür. Zemin katlarda avluya, üst katlarda terasa açılan eyvanlar, yanlarda yer alan kare veya dikdörtgen planlı yaşama birimlerine geçişi sağlamaktadır. Alt katlarda sivri tonoz örtülü eyvan uygulamasıyla kalın tutulan duvarlar, yazları serin kışları sıcak bir ortam oluşturur.

Hamam kurgusunda, dikdörtgen planlı kütle içinde genelde soyunmalık bölümünde yaygın olarak kullanılan eyvan hamamların vazgeçilmez öğeleridir. Soyunmalık bölümü, yapıya geliş ve gidişte kullanılan, sohbet edilen ve en çok zaman harcanan mekân olması özelliği ile eyvanlı bir kuruluş göstermektedir. Eyvanlar genelde oturma bölümleri olarak düzenlendiğinden iç mekan cephelerini hareketlendirmiştir.

Ordu Saray hamamı, Ünye Saray Hamamı, Çifte Hamam ile Eski hamamının sıcaklık bölümü sonradan bir eyvanı ılıklığa çevrilmiş üç eyvanla şekillenirken, Eskipazar Hamamları, Ordu Yalı hamamı sıcaklık bölümünün eyvansız ve köşe halvetsiz plân kurgusuyla farklı bir uygulama göstermiştir. Bu özellikleri bakımından yakın illerdeki Tokat ve Artvin hamamları ile benzer özellikler göstermektedir (Çiz. 107-108 ;Foto.419). Yalı hamamı sıcaklık bölümü eyvan kuruluşu bakımından Halfeti Lâtifzade hamamı ile Mardin Radviyye (1184-85) hamamlarıyla benzerlik göstermektedir.

Eyvanlar, tüm hamamlarda soyunmalık ve sıcaklık bölümleriyle bütünleşmişlerdir. Kesme taştan yapılmış olup sivri veya beşik tonoz örtülüdürler.

Anadolu'da her yörede rastlanan eyvan uygulaması, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde daha çok iklime göre yöneliş gösterip serinleme ve dinlenme mekanları olarak kullanılır. Mardin, Midyat, Şanlıurfa, Diyarbakır, Siirt, Adıyaman ve Gaziantep evlerinde eyvan uygulaması görülmektedir.

5.3.1.9. Selyaranlar

Selyaranlar, ana kemerli ve çok kemerli köprülerde suyun köprüye yatay olarak etkilemesinde oldukça önemli bir görev taşımaktadır. Köprü ayaklarının sağlam kayalık yerde seçilmiş olmasından dolayı orta ayaklar üzerinde yer alan selyaranlar su basınç azaltma işlevini, ancak su taşkınlarında yerine getirmektedirler. Ordu merkez Kemer Köprü ve Akoluk Kızilin Köprüsünde menba yönünde tahrip olmuş selyaranlar mevcuttur.

Çok kemerli köprülerde orta ayak burunları her zaman üçgen prizma şeklinde görülür. Topuklar ise silindirik bir yapıya sahiptirler. Menba tarafında üçgen prizma

[390] Alioğlu, *a.g.e.*, 119.

burun şekli, mansap cephesinde ise genellikle dikdörtgen ve silindirik bir biçimde gelişme sağlamaktadır. Sarpdere Köprüsü, Dedeli Köprüsü kemer ayaklarında dikdörtgen biçimli selyaranlar ve topuk kısımları görülmektedir.

5.3.1.10. Korkuluklar

İncelediğimiz tüm yapılarda, zeminden yükselen camii giriş sahanlıkları etrafında, köprü kenarlarında emniyeti sağlamak maksadıyla, kamu yapılarının giriş akslarında, konak ve evlerin birinci kat hizasında yapıya girişi sağlayan cephelerinde genellikle taş malzemeden korkuluklar yer almaktadır. Camii giriş sahanlığı korkulukları basit anlayışta yapılırken, özellikle Paşaoğlu Konağı ve Eski Hükümet Konağının giriş sahanlığının etrafı geometrik biçimli öğelerin tekrarlanmasıyla ve taşın içi oyularak oluşturulmuş kompozisyona sahiptirler.

Korkuluklar köprülerde tabiliyenin her iki yanında ve tempan duvarının üzerinde yükselen geçişte güveni sağlayan bölümlerdir. Korkulukların dört yüzü yontulmuş, dikey olarak yan yana bağlanmış geçenler için köprü kenarlarının emniyette olmasını sağlarlar.

Bölgede kullanılan korkuluklar emniyet açısından gerekli ve faydalı olduğu gibi, sade ve gösterişten uzak olarak yapılmışlardır. Düz, metal veya köprü döşeme seviyesini ayıran tempan duvarı üzerinde yükselen korniş ve profil süslemeli taş malzemeden de korkuluklar yer almaktadır. Özellikle Ordu Merkez Kemer Köprü ile Ulubey Sarpdere Köprüsü korkulukları taş malzemeden bu anlayış tarzında yapılmışlardır. Dedeli Köprüsü ve Gülyalı Köprüleri korkulukları metal malzemeden güvenlik amaçlı olarak sonradan yapılmışlardır.

5.3.1.11. Çatılar

Yapıları dış etkenlerden ve atmosforik yağışlardan koruyan ahşap yada çeşitli kaplamalardan oluşan yapı elemanına çatı denmektedir.

Ordu'da incelediğimiz mimari yapılarda ya düz dam örtü yada çoğunlukla kırma çatı kullanılmıştır. Ordu geleneksel konutlarında iki tip çatı biçimi karşımıza çıkmaktadır. Plân düzlemine göre 45 derecelik açı yapan ahşap konstrüksüyonlu ahşap kırma çatılar ile çıkmanın olduğu yapılarda belli bir kottan sonra çatı kaplamasının mahya yüksekliğine kadar çıkan duvarla kesilmesi durumu şeklindedir. Ayrıca çatılar suyu bünyesinden uzaklaştırma şekillerine göre, semerli (iki yöne), üç omuz (üç yöne,) ve dört omuz (dört yöne) eğimli olarak üç kısma ayrılmaktadır.

5.3.1.12. Merdivenler

Mimari yapı elemanları başlığı altında yer alan ve incelediğimiz Ordu'daki çoğu yapılarda merdivenler önemli bir yapı öğesidir. Camilerde, özellikle zeminden yükselen giriş kapısı sahanlığına çıkmak için olabileceği gibi harim mekânında yer alan mahfil katına çıkış amacıylada ''L'' veya ''U'' biçimli tek yada çift kollu olarak konumlanabilmektedirler.

Konak ve evlerde, katlar arası geçiş sağladığı gibi ordu evlerinin ana kurgusunda önemli bir yer tutmaktadır. Su basman seviyesinden yükseltilen evler, yol kodunun alt kısımda bodrum kat oluşturduğu için evlere giriş sokaktan veya sokak yolundan merdivenle girilmesi gerekmektedir. Merdivenler yapıya bitişik olarak inşa edilebileceği gibi sonradan süsleme ve estetik amaçlı olarak ta ilave edilebilmektedir. Merdivenlerin bazılarının alt kısımları ya depo, kiler yada sarnıç[391] olarak düşünülmüştür.

Merdivenler, yapı içlerinde girişin hemen karşısında olabileceği gibi yanlarda da yer alabilmektedir. İç merdivenler genellikle ahşap olup, korkulukları sade ve basit anlayıştadır.

5.4. STRÜKTÜREL ELEMANLAR

5.4.1. Destek ve Geçiş Elemanları

5.4.1.1. Paye, Sütun, Sütun Başlıkları

Orduda'ki mimari eserlerin başlıca destek unsurları payeler olup serbest ve duvar payeleri ile sütun ve kısa ahşap dikmeler şeklinde uygulanmıştır.

İncelenen yapılarda destek unsuru olarak ahşap tavan kaplamasını ve mahfil katlarını taşıyan kısa ahşap direkler kullanılmıştır. Harimlerin iç mekanınında orta kısımda yer alan küçük kubbeleri taşıyan kalın ahşap sütunlarda görülmektedir. Atik İbrahim Paşa Camii'nde iç mekânda küçük kubbeyi taşıyan ayaklar orjinalde ahşap olduğu bilinmektedir. Ancak sonradan ayaklar betonarme olarak değiştirilmiştir.

Gülyalı Kestane Köyü Camii'nin üç gözlü son cemaat yeri dört adet sütuna oturtulmuş, sütun başlıkları her biri farklı üslupta yapılmış olup korent tarzında volüt ve yapraklardan oluşturulmuştur. Fatsa Gölbaşı caminin kuzey giriş aksının her iki yanında dörtgen biçimli taş kaide üzerine oturan çeşitli çiçek motiflerinin süslediği sütun başlıklı sutunlar dikkat çeken örneklerdendir.

Camilerde mihrabın her iki yanında yer alan sütuncelerde , cephe yüzeyinden dışa taşıntılı olup sütun başlıkları dikkat çekmektedir. Ordu Eski Hükümet Konağı ile Paşaoğlu Konağının giriş kapısının her iki yanında ve cephe süslemesinde sütun başlıklı sütunlara ver verilmiştir. Kenger yaprağı ve lale motifli bezemelerin oldupu bitkisel ve geometrik süslemeler yoğunluktadır.

Ünye Kadılar Yokuşu üzerinde yer alan geleneksel evlerin sokağa açılan avlu-bahçe giriş kapılarının her iki yanında sütun başlıklı ve süslemeli sütunları ile madalyon rülen örneklerdendir (Çiz.).

[391] Avanoğlu, S., ''Ünye Evleri'', Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, 36-53

5.4.2. Kemerler

Bir açıklığı geçmek ve aralığı paylaştırmak için tüm mimari elemanlarda geçmişten günümüze kullanılan kemerlerin çeşitli örnekleri mevcuttur. İlk ilkel kemer insanoğlunun ellerindeki tek yapı öğeleri bir açıklığı örtecek büyüklükte olmayınca, iki taş parçasını birbirine dayatarak oluşturmuşlardır[392].

Ordudaki mimari eserlerde en çok dilimli kemer, yuvarlak ve sivri kemerler ile basık kemer kullanılmıştır. Sivri kemer Türk mimarisine özgüdür. Yuvarlak kemer daha çok Hıristiyan mimarisinde kullanılan bir kemer türüdür. Dilimli kemer Zengi sanatının etkisi olup bölgesel özelliktir. Atik İbrahim Paşa Camii, Taşbaşı ve Düz Mahalle Kiliselerinin cephelerinde yuvarlak kemer ve basık kemer formunda karışık bir düzenlemeye rastlayabiliriz.

Sivri kemer daha çok avluya açılan kapılarda, eyvanlarda, son cemaat yerlerinde ve kapıları kuşatan nişlerde kullanılmıştır. Yuvarlak kemer; eyvanlarda, pencerelerde, basık kemer ise giriş kapılarında ve pencerelerde kullanılmıştır. Dilimli kemer genellikle cami harim giriş kapılarında, pencerelerde, hamamların kapı üstü nişlerinde karşımıza çıkmaktadır. Hamam sıcaklık mekânların kubbeye geçiş öğelerin altında ve köşelerde duvar cephesini hareketlendiren sağır kemerlerede yer verilmiştir.

5.4.3. Tromplar ve Pandaftifler

Kubbe mimarlığının en önemli öğelerinden olan tromplar (tonoz-bingi) oldukça gelişmiş olarak Güneybatı İran'da eski Sasani sanatında ortaya çıkmaktadır.

Tromplar, kare planlı bir hacim üzerine oturan kubbenin köşelerindeki dayanaklarını meydana getirmek için, hacmin köşelerine diyagonal olarak atılmış bir baş kemer ve bununla köşe arasını dolduran konik bir tonoz parçasından oluşur[393].

Ordu'daki mimari eserlerde kubbe, örtü sistemi nadiren kullanıldığından trompda nadiren karşımıza çıkar. Kubbeler çoğunlukla yapı köşelerinde yer alan pandantiflerle geçildiğinden tromp uygulaması gözükmez. Mimari eserlerin hemen hepsinin üst örtüsü ya düz tavan ya da ahşap tavan ortasındaki küçük kubbe ve dışarıdan kırma çatı uygulamasıdır. Ancak Ordu Saray, Ünye Saray, Çifte Hamam, Yalı hamam yapılarında, kubbe altındaki geçiş elemanı olarak tromplar kullanılmış, Eskipazar küçük hamam ve büyük hamamda kubbelere geçiş elemanı olarak pandaftifler görülmektedir.

5.4.4. Örtü Sistemleri

İlk örneklerine İran ve Roma mimarisinde rastlanan kubbe ve tromp kullanımı zamanla geliştirilerek, çeşitli mimari ve sanat eserlerinin gelişim sürecinde ele alınmış ve buna bağlı olarak uygulama imkanı bulmuştur.

---

[392] Doğan Kuban, *Mimarlık Kavramları, B. 4*., YEM Yayınları, İstanbul, 1992, 44.
[393] Kuban, *a.g.e*., 47.

Ordu'daki mimari eserlerde kubbe fazla olmamakla beraber, beşik tonoz, çapraz tonoz, aynalı tonoz, sivri ve haç tonoz karışımı tonoz türü ile kiriş destekli ahşap düz tavan örtüler yaygın olarak kullanılmıştır. Bu örtüler dıştan kubbe, pramidal külah ve düz dam biçimindedir. Hamam yapılarının bazılarında ılıklık kısmının içten üzeri aynalı ve beşik tonoz ile örtüldüğü görülmektedir.

5.4.4.1. Kubbe

Ordu'da inceleme imkanı bulduğumuz tüm eserlerde, Osmanlı döneminin yaygın uygulaması olan kubbe mimari yapı elemanının yaygın olarak kullanılmadığını görmekteyiz. Yalnızca, cami yapılarının harim iç mekanının ortasında küçük kubbe olarak karşımıza çıkmakta, bu kubbelerde dışarıya yansıtılmayıp iç mekânda hissedilmektedir.

Ordu Merkez Atik İbrahim Paşa ve Hamidiye Camilerinde harim iç tavan kaplaması ahşap olup ortasında küçük kubbe uygulaması bulunmaktadır (Foto.20). Ordu merkez ve Ünye İlçesinde bulunan hama yapılarında ise sıcaklık mekânı ve köşe halvet hücreleri kasnak üzerine oturan kubbe ile örtülmüştür. Kubbeler camilerde ahşap malzemeden, hamam yapılarında ise taş-tuğla karışımı malzemeden yapılmışlardır (Foto. 159-166).

5.4.4.2. Tonozlar

Tonoz, bir kemerin içinde bulunduğu düzleme dik bir aks boyunca hareket ederek meydana getirdiği örtü sistemidir[394]. Bir kemer açıklığının devamı suretiyle yapılan kâgir, eğrisel yüzey yada yüzeylerden oluşan mimari örtü öğesi olup tek ve çift eksenli olarak iki çeşittir[395].

Ordu da yer alan cami mimarisinde tonoz uygulamasına rastlanmazken kilise yapılarından Düz Mahalle, Taşbaşı, Yason ve Yalı Kiliselerinin naos kıısmlarında hacvari tonoz uygulaması görülmektedir. Hristiyan dini mimarisinin bir simgesi niteliğindeki bu yapılarda narteks ve naos kıısmları üç nefli bazilikal plân tipinde ,haçvari ve çapraz tonoz örtüsünün yaygın olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Tonoz mimari öğe uygulamasının yaygın olarak kullanıldığı diğer bir mimari yapılar olarak hamamlar karşımıza çıkmaktadır. Eskipazar Büyük hamam, Ordu ve Ünye Saray Hamamları, Çifte hamam ve Eski hamam yapılarının aralık, külhan ve ılıklık mekânları beşik tonoz örtü ile geçilmiştir. Ordu geleneksel konut mimari yapılarında tonoz uygulamasına rastlanmamıştır.

5.4.4.3. Düz Örtüler

Ordu'daki mimari dokuyu oluşturan tüm yapılarda ahşap düz tavan örtü sistemi kullanılmıştır. Evlerin odalarında, Cami yapılarının iç mekân tavan kaplamalarında, konak yapılarının tüm oda tavanlarında ve kamu yapılarında ahşap

---

[394] Kuban, *a.g.e*., 44.

[395] Aysel Tükel Yavuz, Selçuklu Mimarisinde Tonoz ve Kemer, Ankara, 1983, 11; Ali Boran, *Anadolu'daki İç Kale Camii ve Mescidler,* Ankara, 2001, 230.

tavan kaplamasına rastlanmaktadır. Bu tavan kaplamalarının özellikle köşk ve baş oda olan kıısmlarının tavanları ayrı bir ahşap işçiliğiyle süslemeli olarak ele alınmışlardır. Ünye Kaptan evi ile Paşaoğlu Konağının baş odalarında, Ömer Lütfi Bostancı, Kemal Altunel, Gençağa Bayram, Mehmet Nuri Kadı, Haşim Gürer ve çalışmamıza katamadığımız aynı üslüp ve mimari karekteristikteki tüm yapıların tavanlarında ahşap işçiliği özenle işlenmiştir. Yapıların tavanları, ahşap kirişler ve hatıllarla düz tavan örtülü olup dıştan da çoğunlukla kırma çatı ile örtülüdür

5.5. SÜSLEME ve MİMARİ DOKUYA YANSIMASI

Bir yüzeyi estetik açıdan daha etkileyici kılmak amacıyla üzerinde yapılan her türlü bezeme olarak tarif edilen süsleme, eski dönemlerden beri çeşitli malzemelerle her kültürün kendi gelenekleri ve inançları doğrultusunda uygulana gelmiştir[396].

Ordu'daki mimari eserlerde görülen süslemeler taş, ahşap ve alçı malzeme üzerine işlenmişlerdir. Süsleme türleri olarak bitkisel ve geometrik süslemelerle, yazı ve mukarnas görülmektedir. Hacı Hulusi Cami, Atik İbrahim Paşa Camii, Yalı Camii, Konakyanı Camii, Saray Camii mihrap ve duvar yüzeylerinde taş malzeme yaygın olarak kullanılmış olup Hamidiye Caminin mihrabında alçı malzemenin kullanıldığı görmekteyiz. Özellikle mimari yapıların tavan uygulamalarında kaplama öğesi olarak sıkça karşılaştığımız ahşap malzemeye yer yer cami iç mekân duvarlarında yerden 1.00 m 'e kadar ahşap lambri uygulamasının kaplandığı örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hamam, köprü, kilise ve çeşme mimarisinde moloz taş, kaba yono moloz taş ve düzgün kesme taş yaygın olarak kullanılmış olup düzgün kesme taş uygulamasına köşe noktalarında, saçak altlarında, estetik açıdan ön cephe yüzeylerinde, pencere kenar ve sövelerinde sıkça rastlanmaktadır.

5.5.1. Bitkisel Örnekler

Ordu'daki mimari eserlerde bitkisel ve geometrik bezeme cami mimarisinde, konaklarda ve evlerde yoğun bir şekilde görülmektedir. Diğer eserlerde ise yoğun olmamakla birlikte dengeli olarak kullanılmışlardır. Bu süslemeler taş üzerine kabartma tekniği ile işlenmişlerdir.

Bitkisel motifler cephelerde, minarelerde, iç mekanlarda, mihraplarda ve nişlerde görülmektedir.

Atik İbrahim Paşa Camii ile Aziziye Camii mihrap başlıkları palmet ve lotuslardan oluşan bitkisel süslemelerle bezenmiştir. Hacı Hulusi Camii mihrabının yanlarındaki sütun altlarında süslemeye yer verilmiştir.

---

[396] Selçuk Mülayim, "Plastik Sanatlarında Anlatım Biçimleri ve Üslup", *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi, III*, İzmir, 1984, 97-114; Semra Ögel, *Anadolu Selçukluların Taş Tezyinatı*, Ankara, 1987, ı, v.d.; Aytekin, *a.g.e.*, 1996, s.346.

Atik İbrahim Paşa Camii harim doğu ve kuzey giriş kapısının üstünde bitkisel motifli kabara süslemeler vardır.

Fatsa Gölbaşı Camii'nin kuzey giriş kapısının olduğu cephe tamamen sütun başıklı ve taş kaideler üzerinde yükselmiş olup, sütun ve kaideler yüzeyinde, üst kısımlarında lale, gülbezek, kevger yaprağı motifli kompozisyondan oluşan bitkisel süsleme dikkat çekicidir.

Yöredeki tüm mimari eserlerde bitkisel motifler taş malzeme olmak üzere, camilerin giriş akslarında, mihraplarda, minberlerde, pencere düzenlemelerinde, taşıyıcı ve geçiş unsurları ile dış cephe duvar yüzeylerinde, çeşme yüzeylerinde sıkça kullanılmıştır.

Camilerin minare şerefe altlığındaki süslemelerde bitkisel bezemeli süslemeler yer alır. Atik İbrahim Paşa kuzeybatı köşesinde yer alan minare şerefe korkuluklarında yer alan dörtgen süsleme panosu'nda içteki kabarık olan üst üste binmiş gülbezek desenli bitkisel motifler dikkat çekmektedir.

Paşaoğlu Konağı'nın doğu cephesi ile kuzey giriş kapısı üzerinde duvardan taşan pilastırlar ile korent tarzı sütun başıklarının kullanıldığı ve taş kaide üzerine oturtulduğu cephe süslemelerinde kevger yaprağı, lale motifli ve gülbezek motifli bitkisel motiflerin kullanıldığı görülmektedir. Aynı tarz süslemelere Ordu eski Hükümet konağının giriş aksı ile süslemeli dış cephelerinde de sıkça rastlamaktayız.

Ünye Kaptan evinin baş odasının cephesinde elips içinde ters kemer formlu kirişlerin yüzeyi ile odalarda bulunan ocaklık yüzeyleri, ahşap yüklük kısımlarının yüzeyleri bitkisel motifli en güzel süsleme örneklerindendir. Yine baş odanın dilim kemerli kapısının üstündeki şeritte yan yana gelmiş yarım oval şekillerden oluşmuş bitkisel bezemeli süsleme dikkat çekicidir.

5.5.2. Geometrik Örnekler

Ordu'daki mimari eserlerde geometrik süsleme, cami mihraplarında, minberlerinde, mahfil katlarının korkuluklarında, harim giriş kapısı cephelerindeki taş kaide üzerine oturan sütunlarda, taşıyıcı geçiş elemanlarında, konakların dış cephe duvarlarında, evlerde yoğun bir şekilde görülmektedir. Diğer eserlerde çok sık görülmemesine rağmen dengeli olarak kullanılmışlardır. Bu süslemeler taş üzerine kabartma tekniğiyle işlenmişlerdir.

Geometrik süslemeler de bitkisel süslemede olduğu gibi cephelerde, minarelerde, iç mekanlarda, mihraplarda, nişlerde, kapı üstlerinde ve duvar yüzeyinde görülmektedir.

Atik İbrahim Paşa Camii mihrabında, doğu giriş kapısı duvar cephesinde, Fatsa Gölbaşı Cami kuzey giriş cephesinde, Aziziye Camii mihrabında, mihraplarının köşe sütunceleri kesme taştan yarım örgü motifiyle işlenmiştir. Atik İbrahim Paşa Camii'nin doğu cephe duvarında, harime giriş kapısı ile mihrap

üstünde kıvrık dallar ve altı kollu yıldızlardan oluşan geometrik motifli kabara taş süslemeler vardır.

Atik İbrahim Paşa Camii ile Aziziye Camii minarelerin şerefe altlığı ile gövde birleşim yerlerinde altı, sekiz ve on iki kollu yıldızlardan oluşan geometrik süslemeler vardır. Eskipazar Cami'nin minare gövdesinde bulunan taş bilezik içinde de örgü desenli geometrik motifler vardır.

Atik İbrahim Paşa son cemaat yerinde duvar köşesinde bulunan birbirine bitişik yarım daire biçimli taş kabaraların dış yüzeyleri bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir.

Düz Mahalle kilisesinin güney duvar cephesinde elips ve yonca yaprağı biçimli geometrik formlu kuş gözleri ile Taşbaşı, Yason ve Yalı Kiliselerin giriş cephelerinde çerçeveli bordürlerden oluşan geometrik formların uygulanışına ve pencere düzenlemelerin de ele alınışı dikkat çekmektedir.

Ordu çeşme mimarisi içerisinde Gülyalı Kurtlu Çeşme ile Kıran Yağmuru Çeşmelerinin ön cephe yüzeylerinde yer yer görülen geometrik süslemeler, günümüzde oldukça harap konumda olmasından dolayı fark edilememektedir. Diğer çeşme yüzeyleri yatay silmeler ve köşelerdeki sütunlar haricinde pek fazla geometrik motifli süslemelere rastlanmaz.

Paşaoğlu Konağı ve Eski Hükümet Konağının zemin ve birinci kat pencerelerinin üzerindeki üç tam iki yarım daireden oluşan şeritte, yıldız ve iç içe geçmiş üçgenlerden oluşmuş geometrik motifli süslemeler ile balkonun ve merdivenin taş döşemesinin kenarındaki oyma geometrik motifli süslemeler Ordu geleneksel evlerinde görülen ilginç süsleme çeşitlerindendir.

Portal olan bazı yapıların bezemesiz bırakıldığı görülmektedir. Kaymakamlık binası ve 19 Eylül İlköğretim Okulunun özgün olan simetrik dış cephelerinin duvar yüzeylerinde geometrik motifli süslemelere pek fazla yer verilmemiştir. Eskipazar küçük hamam , Ünye Çüfte Hamam, Saray Hamamı sıcaklık mekânının kurna etrafını süsleyen dilimli kemer formunda bitkisel ve geometrik süslemeler ile, hamam giriş kapısının üstünde kabarık üçgenlerden oluşmuş olduğu düşünülen geometrik motifli süsleme ile halvet girişlerinin üstündeki dörtgen motifli geometrik süslemelee günümüzde tahrip oduğundan görülmemektedir.

Ünye Kaptan Evi, Haznedaroğlu Konağı, Furtun Evi, Haşim Gürer evi ve çalışmamıza katamadığımız aynı üsluptaki çoğu evlerin baş oda tavan süslemelerinde, ahşap oymalı dolap yüzeylerinde, pencere üstlerinde, hol döşemelerinde geometrik desenli süslemeler vardır .

Ünye Kadılar Yokuşu Mehmet Nuri Kadı evi avlu giriş kapısının üstünde yer alan sekizgen rozet içindeki lale desenli bitkisel ve geometrik motifli süslemeler sokak kapısına hareketlilik katmıştır..

5.5.3. Mukarnas

Ordu'daki mimari eserlerde çok fazla olmamakla birlikte süsleme öğesi olarak kullanılmıştır.

Atik İbrahim Paşa Camii ile Selimiye Camininde bulunan orijinal mihrap nişlerinde yer yer yuvarlak kavsaralı mukarnas örneklerine rastlanılmaktadır. Mukarnasın üst kısımlarında dörtgen panolar ile mihrap nişini çevreleyen bordürler dikkat çekmektedir. Atik İbrahim Paşa Camii ile Aziziye Camii minarelerinin şerefe altı mukarnaslarla tezyin edilmiştir. Ünye Kaptan evinin baş odasının giriş kapısının üstündeki niş mukarnas kavsaralıdır.

Hamam ve kilise yapılarında mukarnas süslemelere rastlanmamıştır.

5.5.4. Yazı

Yazı İslâm mimarisinde yer aldığı ilk günden beri, bazen süsleme, bazen tek başına bir sanat, bazen de tamamen tarihi bir önemi olan bir belge niteliği taşıdığı görülmektedir. İslâm sanatında önemli bir yeri olan yazının Kur'an ve Hadislerden seçilen çeşitli kıssadan hisseler, tavsiyeler, öğütler, uygulanan yapı türünün fonksiyonuna göre ya doğrudan duvar yüzeyine ya da panolarla süsleme amaçlı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Mimaride yazının sevilerek kullanımında Arap harflerinin estetik görünüm ve kitabe yazımının payı büyüktür[397].

Ordu ve ilçelerdeki mimari eserlerde ilk yazı Ordu Kalelerinde yer alan günümüzde mevcut olmayan kitabelerde karşımıza çıkmaktadır. Ordu Atik İbrahim Paşa Camii, Aziziye Camii ile diğer camii kitabelerinde yazı taşa kabartma tekniğiyle yazılmıştır. Bazı yapılarda ise, kitabe yazıları elips veya daire biçimli madalyon süslemeleri içinde yer almakta ve taş malzemeye kabartma tekniğiyle hak edilmişlerdir.

Camilerde, türbelerde ve hamamlarda karşımıza çıkan yazı süslemeleri taş malzeme üzerine cel-i sülüs harflerle kabartma tekniğiyle yazılmış olup tarih kitabeleridir.

Camilerin avlu duvarları ile harime giriş kapılarının üzerinde, mihrap üstlerinde, minare girişlerinde, türbe, hamam ve han giriş cephelerinde yer alan kitabeler tarih kitabeleridir. Bu kitabeler cel-i sülüsve cel-i talik hatlı olup taşa kabartma tekniğiyle yazılmıştır. Yalnızca Fatsa Hacı Hulusi Camii'nin güney kanadının mihrabında yer alan şerit içindeki panodaki yazı makılı (Kelime-i Tevhid) olup ayettir. Hacı Hulusi Camii'ndeki makılı yazı çeşidine Diyarbakır Sarı Saltuk Türbesi'nde, Deliller Hanı'nda (1157), Şeyh Safa Camii'nin minare kaidesinde, Nimetullah Camii cephesi ve Mardin Ulu Camii (1176) minaresinde rastlayabiliriz.

---

[397] A.y. 1996, s.349.

Evlerde kullanılan yazı örneklerinin bir kısmı tarih kitabesi diğerleri süs amaçlıdır. İncelediğimiz Ordu sivil mimarisinde kitabelere rastlanmamıştır. Yalnız bazı konak ve evlerin cephelerinde tahrip olmuş Maşallah yazısı süsleme amacıyla kullanılan yazılardır.

5.6. MALZEME VE TEKNİK

5.6.1. Yapılarda Kullanılan Malzeme Özellikleri

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde en eski ve doğal malzemelerinden ahşap ve taş birlikte kullanılmıştır. Bölgenin nemli ve yağışlı bir iklim özelliği göstermesinden dolayı kerpiç malzeme kullanılmamıştır, tuğla kullanımı ise enderdir[398].

Ahşap malzemenin zenginliği ve kullanışı sadece yapılarda değil, köprülerde, iç mimaride, tavan kaplamalarında, ahşap işçiliğinde ve el sanatlarında görülmektedir.

Ahşabın zengin kullanım alanına sahip olduğu Doğu Karadeniz Bölgesinde görülen en karaekteristik mrneklere, ahşap iskelet ''çatma'' sistemlerde dahildir. İskelet sisteminin geometrisiyle dolgusundaki gereçler, Doğu Karadeniz'deki yapıların farklı dış görünüşlerini oluşturmaktadır.

Ahşaptan sonra yapılarda sıklıkla kullanılan diğer malzeme türü taştır. Taş, bodrumlarda yada eğimli yüzeydeki temeli doldurmada kullanıldığı gibi, Karadeniz mimarisinde dolgu malzemesi olarak sıklıkça kullanılmıştır. Taş duvarlarda bölgede görülen yığma sistemlerin diğer bir örneğini teşkil etmektedir.

Ordu'daki mimari eserlerde en çok kullanılan malzeme taştır. Bu da yörede bol miktarda bulunmasından kaynaklanmaktadır. Yapılarda kaba yonu taş ve kesme taş kullanılmıştır. Ordu'da camii, konut, çeşme, köprü, ve diğer yapılarda farklı yerlerden getirilen Havara ve Ünye taşı kullanılmıştır. Eski taş evlerin yapımında iki ayrı kaynaktan taş kullanılmıştır. Ordu'nun kuzeybatısında yer alan Ünye İlçesine bakan dağlardan çıkarılan sarı renkli Ünye taş malzemesi kullanımı yaygındır

Ordu mimari dokusu kapsamında ele aldığımız mimari eserlerde kullanılan malzeme özellikleri genel hatlarıyla ele aldığımızda; beden duvarlarında tamamen taş malzeme kullanımı dikkat çekmektedir. Düzgün kesme taş kullanım tercihi çoğu yapılarda hakim olmasına rağmen bodrum kat hizası ve temellerde, köprü menba ve mansap cephelerinde, çeşme yapılarının bazılarında moloz ve kaba yonu taş malzeme uygulaması görülmektedir. Tuğla malzemeye ise Saray hamamı kube altı kasnak ve geçiş öğelerinde az miktarda rastlanmaktadır. Beden duvarlarının çoğu düzgün kesme taştan olmasına rağmen iç yüzeyden sıvanıp boyanmışlardır. Destek ve geçiş elemanlarında, cephe yüzeylerinde köşelerde düzgün kesme taş işçiliğinin dışa yansıtıldığı görülmektedir.

---

[398] Sümerkan, M.R., Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin YapıÖzellikleri, Doktora Tezi, K.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü,Trabzon, 1990

Ordu'da Osmanlı dönemiyle başlayan Türk-İslâm mimari eserlerinden köprü ve çeşmelerde taş malzeme kullanımı yaygındır.

Ahşap malzeme düz tavanı taşıyan kirişlerde ve duvar nişlerinin içine yerleştirilen dolaplarda, pencere ve kapı çerçevelerinde, camilerin sonradan eklenen minberlerinde, sokağa taşan çıkma köşk odaların alt döşeme ve cephelerinde kullanılmıştır.

Paşaoğlu Konağı, Haznedaroğlu Konağı, Eski Hükümet Konağı, Kemal Altunel Evi, Gençağa Bayram Evi, Aynur Sönmez Evi v.d. evlerin odalarının tavanlarında, Ünye Kaptan Evinin evinin baş odaları ile kışlık odalarının tavanlarında, Ömer Lütfi Bostancı evi ile Ünye Kadılar Yokuşunda yer alan geleneksel evlerin giriş koridorunun tavanında ahşap malzeme kullanılmıştır.

Cami mimarisinde geçmişte yaygın olarak kullanılan ahşap beden duvarı uygulaması günümüzde az da olsa devam etmekte olup Perşembe Ağuşlu Camii ve İkizce Laleli Camii tamamen ahşap ''çantı'' sistemli ve ahşap malzemeden yapılmış yapılara örnek teşkil etmektedir.

Araştırma kapsamında inceleme imkanı bulduğumuz ancak yeterli detaylı araştırma yapamadığımız Yeni Cuma, Budak, Yeşilce camileri ile, Fatsa, Ünye ilçeleri ile bir çok ilçede yer alan tamamen ahşap malzemeden inşa edilmiş camii'ler Ordu Osmanlı Dönemi Camii Mimarisinin en dikkat çeken ve değerli örneklerindendir.

Türbelerin, hamamların, köprülerin, çeşmelerin görünüme giren yerlerinde, duvar köşelerinde ve taşıyıcı öğelerinde düzgün kesme taş, diğer kısımlarında kaba yonu taş malzeme kullanılmıştır.

Yöredeki yapılarda tuğla malzeme fazla kullanılmamıştır. Yalnız bazı yapılara sonradan eklenen bölümlerinde briket malzeme kullanılmıştır. Hamam yapılarının kubbeye geçiş sağlayan kasnak kısımlarında ve yer yer halvet hücrelerinin üzerini örten kubbelerde görülmektedir.

Ordu'daki mimari eserlerde alçı malzeme fazla kullanılmamıştır. Bunun nedeni yöredeki taşın süsleme için işlemeye müsait olmasından kaynaklanmaktadır. Ünye Kaptan evinin baş odanın giriş kapısı üzerinde, ocaklık kısımlarında, Saray hamamı sıcaklık mekânında, Furtun (Yalı) Hamamı halvet girişlerinin üzerindeki dilimli nişlerde, Hamidiye camii ve Vakıf Camii mihraplarında süsleme amacıyla alçı kullanılmıştır.

Ordu'daki mimari eserlerde metal malzemeye pek rastlanmaz. Yalnızca Ordu Sıtkı Can Caddesinde bulunan Ömer Lütfi Bostancı Evinin Köşk Odasının cephesi ile Gençağa Bayram Evinin sokağa bakan çıkma yüzeylerinde yer yer metal kaplama görülmektedir. Ayrıca bazı evlerin teras ile merdiven ve köprü korkulukları metal malzemeden yapılmıştır.

5.6.2. Yapım Teknikleri

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde duvar (dış duvar, iç duvar), döşeme ve çatı sistemleri kendine has özellikler göstermekte olup yöreye özgü yapım teknikleri gelişmiştir. Yöredeki yapılarda sıklıkça kullanılan dış duvar sistemleri olarak, ahşap yığma[399], ahşap iskeletli (Çatma) ve Kâgir duvar sistemlerine rastlamaktayız.

Yapılar genellikle eğimli araziye yerleştirilmiş olup topoğrafyaya uyumlu olarak yol kodu altında genellikle bodrum katlar çözülmüş ve duvarları taş veya kaba yonu taş malzemeden yapılmışlardır. Yapıların üst katlarında ahşap malzeme ağırlıklı olarak tavan kaplamalarında kullanılmıştır. Karadeniz bölgesinin yoğun nem oranı nedeniyle üst katlar zeminden belli bir kod oranında yükseltilmiştir. Taş duvar kalınlıkları 50-60-70 cm arasında değişiklik göstermektedir[400].

Üst katlar, ahşap iskelet sistemi (ahşap çatkılı, araları kerpiç veya tuğla dolgulu sistem) ile inşa edilmiştir. Duvarlar, oda köşelerinden itibaren 120-150cm ana dikmeleri, 30-40 cm aralıklı ara dikmeleri üzeri bağdadi çıtalarıyla ahşap çatkılı sistemin tüm karekteristik özelliklerini taşımakta olup duvarların yüzeyi sıvalıdır[401].

Ordu geleneksel evlerinde taşıyıcı duvarlar arasına atılan ve yapının düşeyde bölünmesini sağlayan kirişlemenin altındaki yatay düzlem, tavanı, üstündeki yatay düzlem ise döşemeyi oluşturmaktadır. Taşıdıkları yük ve açıklığa göre değişen kesitlerde ve aralıklarda (40-50cm) bazen de aralıksız oluşturulmuştur. Döşemeler, genellikle taş ve ahşap duvarların üzerine ahşap hatılların döşenip, 10x15cm'lik ahşap kirişlerin odanın kısa yönünde atılması, üzerinin yaklaşık 4 cm kalınlığında, yaklaşık 25-30 cm genişliğinde ahşap kaplama ile örtülmesi sonucu oluşturulmuştur. Kullanılan ağaç cinsi, çam türü olan köknar ve kavak olmuştur[402].

---

[399] Çeşitli kalınlıkta olan tahtalar yada kaba tomruklar, köşelerde geçmeler sağlayacak şekilde yatay olarak üst üstte yığılmasıyla oluşan sistemler olarak dikkat çekmektedir. Kuban, D., Sanat Tarihimizin Sorunları, ÇağdaşYayınları, İstanbul, 1975

[400] Evren, M.,Türk Evinde Çıkma, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1959.

[401] Demir, N., Ordu Yöresi Tarihinin KaynaklarıIX, Matek Matbaacılık Ltd.şti, Ankara, 2006.

[402] Badakol, S., Tarihi Samsun Evlerinin Yapısal Özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 54, 2003.

6. SONUÇ

Milattan önce 2000 binli yıllara dayanan Ordu Merkez İlçesi, önceleri Kaşkarlarla ve sonrasında Hititlerin hakimiyetinde kalmış, IX.yy'larda Karadeniz'in kuzeyinden gelen Amazonların yaşam yeri olmuştur. Milattan önce IV'yy'larda ise sırayla Med üstünlüğü, Kimmer ve İskit saldırılarına maruz kalmış, daha sonra Pers, Makedonya, Roma ve Bizans İmparatorluklarının elinde bulunmuştur . Şehir 1071'de Danişmend Gazi'nin yönetimine girmiş olsa da sürekli el değiştirmiş, 1346'da Canikli Hacı Emiroğullarının yönetimine girmiş olan Ordu kazası, 1391'de Yıldırım Beyazit'ın Canik beyliğinin merkezi olan Samsun'u ele geçirip tüm beylikleri kontrol altına alıp Osmanlı Devletinin etkisini hissettirmiştir. Şehrin Osmanlı hakimiyetine girmesi 1391'den itibaren başlamış ve 1461'de Fatih Sultan Mehmet'in Hacı Emiroğulları ile Trabzon Pontus Rum imparatorluğuna son vermesiylede tamamen geçmiştir[403].

XV. yüzyılda 1461 yılında Osmanlı topraklarına katılmış olan Ordu, bölgenin en önemli ticaret merkezlerinden biri olmuş ve en zengin dönemini yaşamıştır. XVI.Yüzyılda Canik sancağına bağlı bir nahiye iken XIX. Yüzyıl sonralarında Trabzon Merkez Sancağından ayrılıp, sonra 1920'lerde Türk topraklarının bir parçası olmuştur[404].

Bu medeniyetler ya önceki medeniyetin üzerine bir şeyler ilave etmiş, ya yıkmış yada esinlenerek baştan eser yapmak suretiyle kendi dönemlerinin izlerini şekillendirmişler ve bulundukları konumların önemli stratejik noktalar olması sebebiyle sürekli kentler el değiştirmişlerdir. Tarihten gelen kültür kalıntıları özellikle Roma, Bizans, Türk-İslam ve Osmanlı kültür ve medeniyetlerinin izlerini taşısa da kentin Türkleşme süreci ve İslâm eserlerinin yaygınlaşması XV.yy sonlarından itibaren özellikle Osmanlı Dönemi zamanında olmakta olup 1873 yılındaki kenti etkileyen felaketlerden sonra XVIII. Yy sonları itibariyle yoğun bir yerleşim ve yapılaşmaya gidilmiştir.

Doğu Karadeniz Bölgesinin ve geçiş yollarının uğrak noktalarından olan Ordu, tarih öncesi çağlara kadar dayanan geçmişinden günümüze değin üzerinde en az araştırma yapılan şehirlerindendir.

Ordu genelinde başta Ortaçağ dönemi öncesine dayanan kaleler olmak üzere cami, mescit, türbe, hamam, han, kilise, tersane,köprü, çeşme, ev gibi birçok mimari eserler yapılmıştır. Ancak savaşlar, doğal afetler, iç karışıklıklar ve bilinçli-bilinçsiz yıkımlar yüzünden bu yapıların büyük bir bölümü günümüze gelememiştir. Günümüze gelen yapıların bazıları çeşitli onarım ve yenilemeler sonucunda mimari özelliklerinin bir kısmını yitirmişlerdir. Bazıları da kaderlerine terk edilmiş olup ayakta kalan kısımları yıkılmaya yüz tutmuştur.

---

[403] Anonim, a.g.a, *IX*, 6261
[404] Anonim, *a.g.a*, *IX*, 6268

Bu denli zengin kültürel mirastan günümüze kadar ancak belirli nitelik ve sayıda eser gelebilmiştir. Ordu kentinin ele alındığı bu çalışmada tarama-saptama-belgeleme çalışmaları sonrası yapılan değerlendirmeler sonrasında sırasıyla;

Kentin fiziksel gelişim dokusu, Kentleşme süreci ve Mimari doku, Anıtsal yapılar, Sivil mimari örnekleri, bağlamında yapılan çalışmalar neticesinde ulaşılan sonuçlar paylaşılacaktır.

Tarihinde Müslüman, Ermeni, Rum, Katolik ve Yahudi toplumları gibi etnik grupları barındıran Ordu kenti çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Bu çok kültürlü sosyal yapı, Ordu kentinin kültürel mirasının oluşumda büyük bir etki yapmıştır. Ancak çok kültürlü toplumsal yapıdan günümüze kadar sadece Müslümanlık döneminde inşa edilmiş mimari eserler ile hiristiyan döneminden kalan kiliseler ulaşabilmiştir. Çok kültürlü toplumsal yapının, kentin fiziki gelişim sürecini detaylı olarak ele alabileceğimiz şekilde ortaya koyacak bilgi, kaynak ve belgelere ulaşılamadığından, etkileri de saptanamamıştır. Roma ve Bizans Dönemi'nde ve geçmişi uzun yıllara dayanan Ordu ve İlçelerinde savunma amaçlı birçok kaleler inşa edilmiştir. Kaleler etrafında gelişen kent çekirdeği, zamanla din kavgalarının yoğun olması, güvenliğin sağlanamaması kentin bu çekirdek içinde kalmasına neden olmuştur. Bu dönem fiziksel gelişim olarak çok belirgin bir yapı çizmemektedir. Selçuklu Dönemi'nde Anadolu'da ekonomik ve siyasi güven tesis edilince kentte kale dışında yapılaşma artarak kentin çekirdeği daha belirgin olarak oluşturulmuştur. Bu dönemde kentte ve kente diğer merkezlerden ulaşım için çok tesis yapılmıştır. Kente yakın yerlerde yapılan kervansaray, han ve köprüler kentin Anadolu ulaşım aksı üzerinde önemli bir yer tutmaktadır. Kent merkezinde en eski tarihli olarak kaleler dışında Bozukkale ve Eskipazar yerleşimleri bulunmaktadır.

Kentin ulaşım aksının temelini oluşturan doğu-batı aksı Osmanlı Dönemi'nde tesis edilmiştir. Fiziksel gelişim belirginleşmeye başlamış ve birçok mimari eser yapılmıştır. Bu eserlerden birçok türbe,mescit, camii, köprü ve hamam yapısı, bir tane de kalıntı halinde han yapısı günümüze ulaşmıştır. Beylikler dönemi ile Hacıemiroğulları beyliğinin kent gelişimine etkisi tespit edilememiştir. Kentin günümüzdeki fiziki yapının şekillenmesinde Osmanlı Döneminin oldukça etkisi olmuştur. Kentin bu dönemde fiziksel gelişimi daha belirgin olarak hissedilir. En çok anıtsal nitelikli yapıların günümüze geldiği bu dönemde, hamamlar, camiler, medreseler, ve köprüler, çeşmeler, konak ve ev binaları gibi yapıların bir araya gelişleri ve oluşturdukları küçük boyutlu külliyeler, meydanlar kentin sosyo-ekonomik hayatı hakkında bilgi vermektedir. Ticaret hayatı canlı olan bu kent Osmanlı Duraklama Dönemi'nden sonra oldukça gerilemiş, ticaret azalmış ve Anadolu'daki önemli konumunu kaybetmiştir. Gerileme dönemi ile birlikte 1800'lü yıllardan sonra Ordu kent merkezinde ticarete ve sosyal tesislere yönelik yapılar yapılmamış, sadece küçük çapta mescit ve camiler yapılmıştır. Kentin fiziksel gelişimi de bu tarihten sonra durmuş, ancak kentin geçirdiği yangın ve deprem felakaetlerinden sonra XIX. Yy sonu itibariyle cumhuriyetin ilk yıllarına kadar böyle devam etmiştir. Cumhuriyetle birlikte günümüze kadar küçük bir Anadolu kenti olarak gelen Ordu kenti 1990 yılından bu yana fiziksel gelişimini kentin kuzey ve batı tarafına doğru yönlendirmeye başlamıştır.

XIX. yüzyılın sonları–XX..yüzyılın başlarına ait Trabzon Vilayet Salname'lerinde adı geçen yapılarla bugün mevcut olan veya yöre halkının yıkıldığını bildiği yapılar karşılaştırıldığında çok sayıda yapının ortadan kalktığı anlaşılmaktadır. Salnamelerde geçen 2 Hükümet konağı, 1 Sıbyan Okulu ''Dar'ül Huffaz'', Eskipazar Köyü Camii Yakınında 1 Medrese, 1 Kütüphane, 30'dan fazla çeşme, 2 mescid (kütük Cami),1 Silahhane, 1 Sabunhne, 5 Kilise, 7 hamam v.b.yapılardan günümüze ulaşamayan çoğunluktadır.

Ordu kent ve mimari dokusunun oluşumun sağlayan ve en son şeklini Osmanlılar zamanında almış olan Türk-İslâm dönemi mimari eserlerden bazıları günümüze gelmiştir. Müslüman Araplar, Roma, Büyük Selçuklular, Danişmendliler, Kommemler, Karakoyunlular ve Akkoyunlular dan hiçbir eser günümüze gelememiştir. Hacı Emiroğulları döneminden ise sadece birkaç eser mevcuttur.

Ordu-Mesudiye-Sivas kervan yolu üzerinde olması ve Batum-Samsun-Sinop-Anadolu-Mezopotamya arasındaki bir üçgende stretejik önemli bir konuma sahip olan Ordu'daki az eserin günümüze gelmesinin sebebi kentin bir tampon bölgede bulunması ve çeşitli savaşlara sahne olmasından kaynaklanmaktadır.

Bölgenin Osmanlı dönemi ve İslâm mimarisinin önemli yapılarından olan Camiler inşa edilmeye başlanmıştır. Yöredeki en erken tarihli camii, Eskipazar beldesinde kurulan Camii ile sonrasında Aziziye (Yalı) camii, Atik İbrahim Paşa (Orta) camii ve Hamidiye Camii olarak karşımıza çıkmaktadır. Camilerde plan düzenlemesi bakımından yeni denemeler uygulanmamıştır. Ordu'daki camilerde Artuklular tarafından Anadolu'da geliştirilen 'mihraba paralel uzanan sahınlı enine dikdörtgen plan' şeması görülmekte olup harim mekânı ahşap tavan kaplamalı olup dışarıdan kırma çatı ile örtülmüştür. XX.yy başlarına kadar bu yapım geleneği sürdürülmüş ve iki camide harim tavanında bulunan ''kubbe'' estetik ve süsleme amaçlı olarak sembolik olarak yapılmışlardır.

Osmanlı döneminin *''külliye''* anlayışını Ordu kentinde görmek mümkün değildir. Ancak imaret, bedesten ve medreseleri bünyesinde bulundurmayan küçük boyutlu külliye anlayışında olduğu düşünülen bağımsız yapılar topluluğu dikkat çekmektedir. Camiler başta olmak üzere, türbe, hamam, kiliseler, köprü ve çeşmeler, şadırvanlar bağımsız ama birbirine yakın konumda yapılmışlardır. Paşauğlu Konağı, Ordu Saray hamamı, Hamidiye camii ve Osman Bey çeşmesi bağımsız inşa edilen yapılar topluluğu olmasına rağmen yakın konumlarından dolayı cami merkezli küçük bir külliyeyi andırmaktadırlar.

Ordu Merkezde Eskipazar Camii, Atik İbrahim Paşa Camii, Aziziye Camii, Ünye Saray Camii, Kestane Köyü camilerinde minare görülmektedir. Atik İbrahim Paşa ve Aziziye Camii minafotoi Osmanlı dönemi eseri olup, kare kaideli, burmalı silindirik gövdeli ve çift şerefelidir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu minarelerinin çoğunda görülen bölgesel özellikler bu minarelerde de görülmektedir.

Kentte günümüze gelen türbeler oldukça sade yapıdadır. İncelediğimiz tek türbe olan Akkuş Tuzak Köyü türbesi tamamen ahşap malzemeden yapılmış olup ,

iki bölümlü mekan ve dikdörtgen planlı tiplemeleriyle Ordu'da uygulanmış ender örnekler arasındadır. Türbelere daha sonra eklemeler yapılmıştır.

Celal Tuna'ya göre eski arşiv kaynaklarında, Ordu da ve Boztepenin eteklerinde bulunduğu söylenen çok güzel bir kaynağı olan çeşmeden günümüzde hiçbir kalıntıya rastlanmamıştır. Günümüze gelen çeşme mimarisi, genellikle kaba yonu taş ve düzgün kesme taştan, oldukça sade ve süslemesiz olarak yapılmışlardır.

Su mimarisinin en önemi yapılarından olan Hamamlar Ordu'da günümüze gelmiş önemli tarihi yapılardandır. Adından da anlaşılacağı üzere yıkanma eyleminin gerçekleştiği bu yapılardan yer yer betonarmeye dönüşmüş Furtun Hamamı ile yıkılmış ve tahrip olmuş Gölköy Konaklı Hamamı dışında günümüzde merkezde dört, Ünye ilçesinde üç olmak üzere toplam yedi tarihi hamam mevcuttur. Ünye çifte hamam, klasik Osmanlı Çifte hamam mimarisi içinde Ordu'daki kadın ve erkeklere ayrı ayrı hizmet veren tek örnektir.

Ordu ve ilçelerindeki mimari eserler içerisinde önemli bir yer tutan evler ise mahalli ustaların ellerinden çıkan kentsel sit alanı içerisindeki süslemeli taş yapılardır. Ancak günümüzde, yerel yönetimlerin ve halkın ilgisizliği, bilinç ve bilgi eksikliği, yasal yaptırımların yetersizliği, bakım –onarım maliyetleri, restorasyon için yeterli finansman desteğinin bulunmaması, iklimsel değişim ve gelişen teknolojik imkanlarla insanların evlerini zamanla terk etmesi ve sayabileceğimiz çoğu sebeplerden bu tarihi zenginlik hızla yok olmaya mahkum edilmiş ve bu yapıların tükenmesine neden olmaktadır. Türkiye genelinde yapılan 81 il 81 vizyon kent araştırmaları sonucunda, Ordu kentinin çevre kirliliği, kirlilik nedeniyle kıyının niteliğini kaybetmesi, plansız yapılaşma, orman tahribatına bağlı erozyon, hizmetler sektöründe yerel işçi istihdam edilememesi/ eksikliği, mevsimlik işçilere yönelik niteliksiz barınma koşulları, topografyaya bağlı gelişimi engellenen sanayi, Kıyı ve kent arası kopukluk, turizmde altyapı eksikliği, bölge kalkınmasında teşvik yetersizliği gibi nedenlerle tarihsel kent kimliğinin hızla yok olmakta olduğundan söz edilmekte olup , günümüzde bu yapıların halihazır harita ve koruma imar planlarının çıkarılıp tespit edilmesi ve koruma altına alınması gerekmektedir.

Ordu geleneksel evlerinin oluşumunu topografya, malzeme, iklim, yakın çevredeki kültürel unsurlar gibi bölgesel etkenlerin yanı sıra, Türk-İslam aile yapısı gibi etkenlerde etkilemiştir. Evler arazinin yapısına göre teraslar şeklinde iki yada üç katlı olarak planlanmıştır. Ordu evleri genellikle iki katlı olarak planlanmıştır. Sadece Kemal Altunel Evi, Gençağa Bayram Evi, Sıtkı Can Caddesi üzerindeki cephesinden üç katlı düzenleme gösterir. Evlerin en gösterişli ve süslü köşeleri görünüme giren cephelerdir.

Evler, dönemsel üslup özellikleri ve plan olarak birbirine benzerlik gösterdiğinden araştırma kapsamına belli başlı örnekler alınmıştır. Evler, çoğunlukla bahçeli olup, hem mahremiyeti koruyan hem de bulunduğu çevreden kopmayan özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Ancak günümüzde hızla artan nüfus, parselleşme ve yolların artması bahçeli ev olgusunu gittikçe azaltmaktadır. Doğu Karadeniz evlerinde nadiren görülen haremlik ve selamlık bölümlerine Ordu evlerinde pek rastlanmaz. Diğer evlerde orijinalde bu uygulamanın olup olmadığı

tespit edilememiştir. Paşaoğlu Konağı cephe süslemelerindeki bitkisel ve geometrik motifli ve bezemeleri bakımından dikkat çekmektedir. Kemal Altunel Evi geniş hacimli planı, Ünye Kaptan Evi bağdadi tekniğiyle yapılmış tekne tavanı ve iç süslemeleriyle adeta bir saray odasını anımsatmaktadır.

İklimden dolayı yapıların duvarları ahşap çantı tekniğinde kalın tutulmuş; kalın duvarlar iç mekanların yazın serin, kışın sıcak olmasını sağlamıştır.

Ordu'da Neo-Klasik üslup özellikleri gösteren Kaymakamlık binası ile 19 Eylül İlköğretim okulu özgün dış cepheleri taş süslemeleri, yivli sütunları ve simetrik plan ve pencere düzenlemeleri ile Neo-Klasik Osmanlı tarzı cephe anlayışıyla geleneksel ev mimarisiyle bütünleşmiş önemli kamu yapılarındamdır.

Ordu'daki Osmanlı dönemiyle başlayan Türk-İslâm dönemine ait mimari eserlerde genellikle taş, ahşap ile nadiren alçı ve tuğla malzeme görülmektedir. Yapılarda en çok taş malzemenin çok kullanılmasının sebebi bölgede bol miktarda bulunmasından kaynaklanmaktadır. Yapılarda yakın köylerdeki taş ocaklarından çıkarılan taşlar ile Ünye Taşı sıkça kullanılmış ve yöresel ustalar tarafından işlenmiştir. Düzgün kesme taş ve kaba yonu taşın yanı sıra ahşap, tuğla ve alçı malzeme de kullanılmıştır.

Yapılarda en çok kullanılan örtü sistemi beşik, kırma çatı, sivri, basık ve nadiren çapraz ve aynalı tonozdur, bunun yanında hamam ılıklık, halvet ve sıcaklık kısımlarında beşik tonoz ve kubbe de kullanılmıştır. Yöresel özellik olarak ahşap kirişlemeler üzerine oturan düz ahşap tavan da görülmektedir.

Mihraplar, genellikle taş süslemeli, bordürlerle çevrili olup yarım daire planlı nişlerden oluşmaktadır. Atik İbrahim Paşa Camii, Selimiye Camii'nde yer alan orijinal mihrap ve Aziziye Camii mihrapları mahalli ustalarının eserleri olduklarından bölgedeki mihraplardan farklı özellikler göstermektedir. Diğer Camii mihrapları günümüzde sonradan yapılmış olup ya ahşaptan yada alçı malzemeden yapılmışlardır.

Mimari eserler süsleme açısından zengindir. Süslemeler genellikle taş malzeme üzerine kabartma olarak yapılan geometrik, bitkisel süslemeleri, yazı ve mukarnas örnekleridir. Mihraplarda, minarelerde şerefe korkuluk ve alt kısımlarında, Camii giriş kapısı cephelerinde, ocaklarda, cephelerde, nişlerde ve iç mekanlarda toplanmıştır. En çok süsleme Paşaoğlu Konağı, Eski Hükümet Konağı, Ünye Kaptan Evi, Kemal altunel Evinde görülmektedir. Ahşap oyma tekniğindeki süslemeler ise, kapı, minber, mahfil katı ve korkulukları, iç mekân tavan kaplamalarında görülmekte ve yöresel etkiler ağırlık kazanmaktadır. Eskipazar Camii, Ankara Etnografya Müzesinde sergilenen orijinal ahşap giriş kapısı ahşap oyma tekniğinin ve işçiliğinin uygulanıldığı en önemli örnektir.

Ordu'da yer alan mimari eserler Türk Mimarisinin, Hıristiyan Mimarisinin yanı sıra bölgesel ve yöresel özellikler de göstermektedir. Kiliselerde kullanılan yuvarlak kemer, Hıristiyan Mimarisinin; sivri kemer ve mukarnas süsleme Türk Mimarisinin etkilerini göstermektedir. Dilimli kemer, yuvarlak ve basık kemer,

örgülü sütunçeler, istiridye yivli süslemeler Zengi Sanatı'nın etkisi olup bölgesel özellikleri yansıtmaktadır. Yerleşimin merkezinde inşa edilen köprü ve çeşmeler ile Sanat ve Mimarlık Tarihi alanında önemli bir yeri olan hamamların planları ile az örneği bulunan türbe planları yöresel özellikler göstermektedir.

Sonuç olarak *''Ordu'nun Osmanlı Dönemi Mimari Dokusunun Gelişimi''* adlı bu doktora tez çalışmamda Ordu Merkez, İlçe ve köylerinde bulunan cami, mescit, türbe, hamam, han, köprü, çeşme, sivil mimarilerden konak, ev, kamu yapıları gibi eserler çalışılmıştır. Bu eserler; genelde Ordu'nun eski yerleşim dokusu içinde özelliklerini korumaya çalışan tarihi mahalleleri ile yeni yerleşim dokusu içersinde kalmış alanlarda, belde ve ilçelerde yoğunlaşmaktadır. Ordu merkez ve ilçelerinde, mimari anıtlardan bir kale (kurul Kalesi) (tez kapsamına Osmanlı Dönemi sınırlaması nedeniyle alınmadı), kenti çevreleyen sur kalıntıları, on üç camii, yedi hamam, iki kamu yapısı, üç konak, on ev, yedi çeşme ile bir şadırvan, altı köprü günümüze ulaşabilmiştir. Günümüze ulaşmış ancak inceleme imkanı bulamadığımız yapılarda tez kapsamı içerisinde verilmiştir. Ordu'nun sanat ve mimarlık tarihi açısından hiç de azımsanmayacak bir potansiyele sahip olduğunu belgeleyen bu çalışmamız sonunda, kentleşme ve mimari dokunun Osmanlı Dönemiyle başlayıp XX.yy başlarına kadar süregeldiği, yol ve mahalle dokusunun hızla artan nüfus, yoğunluk ve teknolojik imkanlar ölçüsünde şekillendiği, günümüze ulaşan mimari eserlerin; plan, mekan anlayışı, örtü sistemi, malzeme ve teknik, cephe düzenleri, mihrap, minare, destek ve geçiş unsurları ve süslemeleri bakımından Osmanlı döneminin anlayışının devamı niteliğinde olup kendi yapı gruplarının önemli bir halkasını teşkil ettikleri ortaya konulmuştur.

Tarihsel-kültürel miras, geçmiş ile gelecek arasında köprü kuran, nesilden nesile aktarılan bir bağ ve bağlar arası iletişimi sağlayabilen; bir yere, bir ulusa, bir kültüre ait olma duygusunu geliştirerek kimlik sorununu çözebilen, yenilenemez, sınırlı kaynak niteliğindeki değerlerdendir. Tarihi kentsel ve mimari dokular, nesiller arasında geçmişin bilinçaltını yaşatan bir değer olup, bir arşiv niteliğindedir. Süreç içinde gelişen bu değerlerin mekana yansıması ile o kentin algılanabilirliği ve okunabilirliği artmaktadır.

Bir kentin var olabilme, zamanla yarışabilme ve hayatta kalabilme süreci aslında sahip olduğu farklı kimlik olgularının birleştiği, tarihi miras ve zenginlikle ölçülmektedir. 21. yy'a girerken zengin bir tarihsel zenginliğe sahip olmak, var olabilmek için şart olup, kendi yerel kimliğimizi korumak adına geleneksel mimarimizi muhafaza etmek en önemli olgu olmaktadır. Tarihi miras ve geleneksel yapılarımız, kültürel varlıklarımız olarak değil, günümüze ulaşan yapı stoku ve konut mimarisi olarak görülmeli ve korunmalıdır. Şimdiye değin yalnızca Ordu İli'nin tarihi ve geleneksel ev dokusunun Türk Evi içerisindeki yeri ve önemiminin vurgulandığı çalışmalar yapılmış olup Ordu'nun mimari dokusu ve sahip olduğu eserleriyle ilgili tam kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır.

Bir kentin korunmasında o kentte yaşayan gerçek kullanıcıların, farklı bölge ve kimlikten olup kendini o yöreye bağlıyan ve bir parçası olarak gören kişiler ile koruma bilincinin ve kavramının anlaşıldığı yerel yönetim ve işgücünün önemi çok önemlidir. Günümüzün tüketim kültürü anlayışından kentsel mekanlar da payını

almakta, barınma, dinlenme eğlenme ve çalışma mekanları da giderek tüketim ile özdeşleştirilmektedir.

Doğal ve kültürel mirasın korunmasına sadece sit ilanı ile yaklaşılmaya çalışılmıştır. Son dönemlerde ilan edilen sit alanları üzerinde de yoğun bir yapılaşma baskısı görülmektedir. Öncelikle doğal ve kültürel değerlerin korunması, sadece o alana yönelik fiziksel kararların alınması ile sağlanamadığı yaşanan süreç içinde görülmüştür. Doğal ve kültürel değerlere, kent veya bölgenin bir parçası olarak yaklaşılması ve bütüncül bir bakış ile ele alınması gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Koruma kararlarının kullanım kararlarını etkilemesi ve eşgüdümü sağlaması, çok boyutlu olarak fiziksel, kültürel, sosyal araştırma, analiz ve kararları içermesi gerekmektedir.

Yaptığımız bu detaylı araştırma ile, Ordu'nun kuruluşundan Osmanlı dönemi sonuna kadar geçirdiği kentleşme süreci ve sorunları ele alınmış, kentin sahip olduğu mimari doku ve paralelinde gelişen mimari kimliğinin zamanla eski yerleşim dokusu içerisinde sınırlandığı, yeni yerleşim yerlerinde yoğunlaşan konut yapısının kent kimliğinden hızla uzaklaştığı tesbit edilmiş olup, mimari dokunun oluşum ve gelişmesinde önemli yeri olan Mimari Eserlerin günümüz çerçevesinde ele alınıp daha önceki bilgilerin eksik yönlerinin tamamlanması, zengin bir kent görünümü veren Ordu ve sahil kıyısı ilçelerinin uzun zamandır kent ekonomisine katamadığı tarihi eserlerini değerlendirebilmesi ve dikkatlerin bu yöreye çekilip yapılacak restorasyon çalışmalarıyla geleneksel kent dokusuyla bütünleşen mimari eserlerin yok olmaktan kurtarılması ve koruma altına alınarak Ordu Tarihine ve Turizmine kazandırılması amaçlanmıştır. Kültür Bakanlığı'nca Ordu Merkez ve Çevresinde tescil altına alınmış yapıların korunması ve tescil edilmemiş diğer mimari eserlerinde tescil edilip koruma altına alınmasını umut ediyoruz.

7. ÖZET

Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgesinin önemli stratejik noktalarından biri olan Ordu kenti ve çevresinde mimari dokunun gelişimi, XV. Yy'dan itibaren hızla artmakta ve kent kimliğini kazanmakta olup, Osmanlı Dönemiyle başlayan Türk-İslâm dönemi eserlerinin yoğunlaştığını görmekteyiz.

Koruma bilincinin tam olarak anlaşılamadığı bu tarihi kent dokularında kültürel değerleri geniş halk kitlelerine tanıtmak, benimsetmek ve böylece bir koruma kültürü oluşturulması bağlamında bu çalışma önem arz etmektedir. Bu çalışmada tarihi çok eski dönemlere kadar uzanan Ordu kentinin fiziksel gelişimi, mimari dokuyla beraber gelişen mimari eserler ve sivil mimari örnekleri ele alınmıştır. Kentin fiziksel gelişimini, kent kimliğiyle ve mimari yapılarla birlikte ele alınıp, kültürel miras envanterinin oluşturulması, analizi ve değerlendirilmesinin yapılması olup, bunun sonucunda yapılacak olan koruma çalışmalarına sağlıklı veri olabilecek niteliklerinin ortaya konulması hedeflemektedir.

Doktora Tezi çalışma konusu olan "Ordu'nun Osmanlı Dönemi Mimari Dokusunun Gelişimi" adlı araştırmamızın, ilk aşamasına, doküman ve kaynak toplamakta başlanılmıştır. Bu çerçevede bölge ile ilgili bugüne kadar yayınlanan tüm eserlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ardından tez kapsamında 2011 Mayıs ayında bölgede arazi çalışmalarına başlanılmış, bu çalışmalara 2012 Temmuz, 2013 Haziran ve 2014 Temmuz aylarında devam edilmiştir. Araştırmalar sonucunda Ordu'nun kent dokusunun gelişim süreci incelenmiş ve mimari dokuya yansıması ele alınmıştır. Ordu Merkez, ilçe ve köylerinde tespit edilen mimari eserlerin fotoğrafları ve dialarıçekilmiş ve tümünün rölöve ölçümleri alınmıştır.

Elde edilen bilgiler ışığında ilk olarak Ordu'nun çoğrafi konumu ve tarihçesi hakkında kısaca bilgi verilmiş olup kentleşme süreci alt başlıkları ile ele alınmış mimari dokunun gelişim süreci irdelenmiş, tesbitlerde bulunulmuş ve değerlendirilmiştir. Ordu kent dokusu; konumu, fiziksel, sosyo-ekonomik özellikleri gibi başlıklar altında ele alınmış, aynı zamanda bu bölümde kentin tarihsel gelişimine de ayrıntılı biçimde yer verilmiştir Tezin katalog bölümünde yazılar türlerine göre ayrılarak çeşitli başlıklar altında tanıtılmıştır. Değerlendirme bölümünde yapılar eldeki veriler ışığında kendi aralarında benzerleri ile ve bölgedeki diğer benzer yapılar ile karşılaştırılmıştır. Ordu kentinin fiziksel gelişimi, anıtsal ve sivil mimari örnekleri ortaya koyulmuş ve bu sonuçlar doğrultusunda Ordu kenti için kentsel kimliğinin korunması ve yaşatılması bağlamında öneriler verilmiştir. Sonuç bölümünde yapıların genel bir tarifi ve özelliklerinden bahsedildikten sonra varılan sonuç kısaca belirtilmiştir.

Osmanlı dönemi içerisinde zengin bir mimari yapılaşmaya sahip olan Ordu, Türk-İslâm medeniyetinde baştan beri gördüğümüz ve Osmanlılarda da devam eden taşra tipinin eserlerini barındırması bakımından dikkat çekmektedir. Ordudaki incelenen çoğu yapılar özgün bir üslupta ve komşu sanat çevrelerini etkiler nitelikte olup, Osmanlı geç dönem özelliklerini yansıtması bakımından kayda değerdir.

Ordu ve İlçelerini kapsayan bu çalışmamızda, yanlış uygulanan politikalar çerçevsinde yörede bulunan ve bazı eserlerin dışında yok olma tehlikesi altında bulunan tarihi eserlere yapacağımız çalışmayla bir kez daha dikkat çekmek, eserlerin koruma altına alınmasını sağlayarak bu eşsiz değerlerin yitirilmesinin önüne geçmeyi amaçladık Yapılacak restorasyon çalışmaları ve detaylı araştırmalarla bu eserlerin Ordu Kültür Turizmine ve Ekonomisine kazandırılmasını umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Ordu, Anıtsal ve Sivil Mimari, Kent Dokusu, Koruma, Kültürel Miras, Belgeleme.

7.1. SUMMARY

As the district is situated and the caravan join road of Anadolu and Blacksea it has a very important strategical importace. Army town and the surrounding tissue architecture development, XV. From century to win the city is growing rapidly and identity, we see that starting with the Ottoman Turkish-Islamic period of concentrated work.

Thus, this study is important in the context of introducing, getting the large body of citizens to accept cultural values and creating conservation of the culture in these cities where the consciousness of conservation has not been settled yet. This study aims to discuss physical development of Ordu city whose history dates back to the early periods of the history by analyzing its monumental and civil architectural examples.

The main goal of this study is to discuss, analyze and evaluate the physical development together with the city identification elements and create inventory of city's cultural heritage.

As a first step, I started by picking sources and documents up. I tried to search all the books which have been published until now. I began to observe the area in 2011 May. I continued until 2012 July and 2013-2014 July-August.. At the end, I took photographs and measurements of all the architectural Works which I could find during the surface investigation.

According to the knewledge, I first gave a short information about the geographical position and the history of ORDU. İn the catalogue of the theses, all the Works were categorized according to their types and tried to be explained under different titles.

İn the evaluation chapter; the works were compared with the similar ones another among themselves end with the other similar works that exist in the region according to their types. İn the then chapter, after a general definition of the Works were given and talked about their characteristic featufoto, the achieved fotoult was shortly stated. The city texture of Ordu was discussed under the titles of location, physical, social-economics featufoto. In addition historical development of city was pfotoented in detail in this chapter. the fotoults of this study that were obtained by all these analyses and evaluations were pfotoented; the physical development of the city, civil and monumental architectural examples were determined; suggestions based upon these fotoults for conservation and perpetuation of the city identity were proposed.

On the architectural Works in the city, not only the arts of Turkish, or Christian exist but also local and regional properties are striking.

Ordu has got an ed rich architectural work thoughout the Turkish and Ottaman period, it has the country sytle in the buildings which can be seeen easily thoughout Turkish and İslamic civilation and Ottoman building sytle. In our thesis, it is fotoulted that buildings have a peculiar style and this peculiar style has affected its neighbours strongly.

These architectural Works are declared very important historical buildings and taken under protection- But these Works have never been examined in detail and most of them haven't been taken place in the architectural literature.

Key Words: Ordu, Monumental and Civil Architecture, City texture, Conservation, Cultural Heritage, Documentation

8. KAYNAKLAR

ACUN, Fatma, "Orta Karadeniz Bölgesi Osmanlı Dönemi Tarihi Araştırmaları", *Orta Karadeniz Kültürü Sempozyumu***,** Ankara, 2005, s. 93–116.

AKSOY, Dilaver, ‘‘XIX.YY Kars Kent Dokusunun Oluşumunda Meydana Gelen değişmeler ve Gelişmeler, Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2004.

ALTUN, Ara, *Mardin Türk Devri Mimarisi,* İstanbul, 1971.

_____, *Anadolu Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi*, İstanbul, 1978.

_____, *Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet*, İstanbul, 1988.

AÇIKGÖZ, S. G., AHUNBAY, Z. (Eylül 2008). *19.yy Kayseri Kiliseleri İçin Koruma Önerileri. 7* (2), s.26-37.

AKTÜRE, S.*, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi* ,1978. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atelyesi, Ankara

ALKAYA, A. S. (2006). *Ermeni Tehciri ve Eskisehir Ermenileri***.** (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Osmangazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskisehir.

AKOK, M., ‘‘Trabzon'un Eski Evleri’’., "*Arkitekt dergisi"*, s.20-103-108, 233-236. İstanbul 1978.

AKDENİZ, F., "Sürmene Yöresi Geleneksel Konut Mimarisinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniv., Trabzon, 1994

ALTINOLUK, Ülkü, "Geleneksel Türk Evi ve Yaşam", *İlgi,* İstanbul, 1989.

ANONİM, "Ordu" *Büyük Ansiklopedisi,* C:2, 1986, İstanbul.

ANONİM, "Ordu", *Türkiye'de Turizm Beldeler*, İstanbul, 1984, 2 vd.

ANONİM, "Ordu", *Yurt Ansiklopedisi, X*, Anadolu Yayıncılık,İstanbul, 1983,s.6248-6339.

_____, "Klasik Dönem Osmanlı Sanatı", Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, C.11, Ankara 2002, s. 825-839

ANONİM, "Ordu", *İslam Ansiklopedisi*, 1942,

ANONİM, "Ordu", *Türkiye Ansiklopedisi*. 1956, 1,

ANONİM, Ordu Belediyesi Arşivi, 2006.

ANONİM, 2013-1. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Ordu Bölge Müdürlüğü.

ANONİM, 2012-2. Devlet İstatistik Enstitüsü, Yıllara Göre Nüfus Sayımları.

ANONİM, 2013-3. Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi.

ANONİM, 2014-4. TrabzonVakıflar Bölge Müdürlüğü

ANONİM, 2013-5. Ordu Müzesi Arşivi

ANONİM, 1286 (1869), 1287 (1870) Trabzon Vilayet Salnamesi,1288 (1871) Trabzon Vilayet Salnamesi 1289 (1872) Trabzon Vilayet Salnamesi,1290 (1873) Trabzon Vilayet Salnamesi 1291 (1874) Trabzon Vilayet Salnamesi 1292 (1875) Trabzon Vilayet Salnamesi 1293 (1876) Trabzon Vilayet Salnamesi 1294 (1877) Trabzon Vilayet Salnamesi 1295 (1878) Trabzon Vilayet Salnamesi 1296 (1879)

Trabzon Vilayet Salnamesi 1298 (1881) Trabzon Vilayet Salnamesi 1305 (1888) Trabzon Vilayet Salnamesi 1309 (1892) Trabzon Vilayet Salnamesi
ANONİM, 1973-1997 Ordu İl Yıllığı, Ankara.
ANONİM, "Ordu", Ankara. T.C. *Kültür Bakanlığı*, 1996.
ARSEVEN Celal Esad, "Camii" Maddesi, *Sanat Ansiklopedisi, I,* İstanbul, 1983,324.
ARGAN, Yaşar, ''İpek Yolu ve Ünye'', *Kent Araştırmaları Serisi*, İstanbul, 2004.
ASLANAPA, Oktay*, Türk Sanatı*, İstanbul, 1993.
_____, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul,1986.
ASLANAPA, Oktay-Ernest DİEZ, "Minber", *İslam Ansiklopedisi*, VIII, İstanbul, 1979, s. 335-339.
AVANOĞLU, S., "Ünye Evleri'', Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, s.36-53.
AYTEKİN,Osman, *Ortaçağda Osmanlı Devri Sonuna Kadar Artvin'deki Mimari Eserler*, Ankara,1999.
AYVERDİ, E., H., 1972 . *Osmanlı Mimarisinde Çelebi Mehmed ve II. Murad Devri* (1403-1451), İstanbul.
BADAKOL, S., "Tarihi Samsun Evlerinin Yapısal Özellikleri", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2003, s.54.
BAKIRER, Ömür, ''Anadolu Mihrapları'', 1976.
BARIŞTA, H. Örcün Barışta, *İstanbul Çeşmeleri, Ortaköy Damat İbrahim Paşa Çeşmesi, Hacı Mehmet Ağa Çeşmesi, Taksim Maksemindeki I. Mahmut Çeşmesi*, Ankara, 1993.
BAŞ, Ali, ''Ordu'da Osmanlı Camileri'', S.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, s;3, Konya, 1994.
_____, ''Ordu'da İki Mihrap'', Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı, Konya, 1993.
_____, ''Ordu Eskipazar'daki Türk Devri Yapıları'', S.Ü., Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1997, s.11.
BAYHAN, Ahmet Ali, ''Ordu İkizceden Ahşap Bir Camii, Laleli Camii'',
_____, Ordu'dan Bazı Tarihi Ahşap Camiler, Journal of International Social Fotoearch 01/2009.
_____, ''Ordu Milas Kervan Yolu'', 17. Ortaçağ Türk Dönemi Kazılar Ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Yayınlanmamış Bildiriler, 2013.
_____, ''X. Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Prof. Dr. Örgün Barışta'ya Armağan'', Bildiriler, Ankara, 2009.
BAYKARA, Tuncer, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş Anadolu'nun İdari Taksimatı, Ankara, 2000.
BAŞGELEN, N., *Birgi'den Gevaş'a Anadolu Notları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1975-76.
BEKTAŞ, Cengiz, ''*Türk Evi''*, İstanbul, 1996.
BORAN, Ali- ERDAL, Zekai, ''Aksaray da Üç Camii'', *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, VII.*, Erzurum, 2001, 37-56.
_____, "Osmanlı Dönemi Kale Mimarisi", Osmanlı X, Ankara, 1999, 147-63.

_____, "Türk Sanatında Kale Mimarisi", *Türkler Ansiklopedisi*, VIII., Ankara, 2002, 877-91.

BOSTAN, Hanefi, XV.-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal Ve İktisadi Hayat, Ankara, 2002.

CANSEVER, Turgut,*Şehir ve Mimari*, İstanbul, 1992.

CRESİWELL, K. A. C., *Early Muslim Architecture*, Oxford, 1932.

ÇADIRCI, Musa, "Genel Çizgileriyle 19. Yüzyılda Diyarbakır (Bazı Gözlemler)", *I. Bütün Yönleriyle Diyarbakır Sempozyumu*, 27-28 Ekim 2000, Ankara, Ankara, 2001, 144-152.

_____,Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı**,** Ankara, 1997.

_____,"Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840–1876)", Belleten, 206**,** Ankara, 1989, s. 28–41.

ÇAL, Halit, "Osmanlı Kapı Halkaları ve Kapı Tokmakları", *Osmanlı*, 11, Ankara, 1999, s. 275-284.

ÇEBİ, Sıtkı., ''Ordu Şehri Belediye Tarihi'', Ordu, 2002.

_____,Salnamelerde Ordu**,** Ordu, 2003.

_____, Ordu Şehri Hakkında Derlemeler Ve Hatıralar**,** İstanbul, 2000.

_____, ''Ordu Tarihi ve 50.yılında Ordu Şehri'', İstanbul, 2000.

ÇOLAK, A., Gümüşhane Kenti Geleneksel Konutlarının Analizi Üzerine Bir Pilot Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniv., Fen Bilimleri Enstütüsü, Mimarlık A.B.D., Trabzon, 1997.

CUINET, Vital, *La Turquie D'asie Geographie Administrative, Statistique, Descriptive et Raisonnée de Chague Province l'Asie-Mineure*, II, Ernest Leroux, Paris, 1891.

ÇÖTELİ, M., G., Bayburt Kent Dokusunun Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, F.B.E., 2005

DEMİR, N., "Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları, IX.", *Matek Maatbacılık Yayınları*, Ankara, 2006.

DEMİRİZ, Yıldız, *Osmanlı Mimarisinde Süsleme I, Erken Devir (1300-1450*), İstanbul 1979

DİEZ, Ernst, "An Analysis of Islamic Art", *Ars İslamica*, I, Michigan, 1938, s. 36-45.

_____, "Mukarnas", *İslam Ansiklopedisi*, VIII, Eskişehir, 1997, s. 564-566.

_____ ,"Mihrap", *İslam Ansiklopedisi*, VIII, Eskişehir, 1997, s. 295-301.

_____, "Minâre", *İslâm Ansiklopedisi*, VIII, Eskişehir, 1997, s. 323-329.

_____, "Minber", *İslâm Ansiklopedisi*, VIII, Eskişehir, 1997, s. 335-337.

DİZMAN, İbrahim, *M. Sıtkı Can'a Armağan***,** Ordu, 2005.

_____, *Ordu'nun 20. Yüzyılı (1900–1999)*, Ordu, 2006.

ERAVŞAR, Osman., ''Tokat Tarihi Su Yapıları (Hamamları)'', *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, Baskı Erman Ofset, 2004, Konya.

EVLİYA ÇELEBİ, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, VI, (Çev.Zuhurî Danışman), İstanbul, 1970.

_____, *Seyahatnâme*, IV, (Çev. Mehmet Zıllıoğlu), İstanbul, 1986.

_____, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, IV, (Haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman), İstanbul, 2001.

ERUZUN, C., "Doğu Karadeniz'de Seranderler", *1. Uluslararası Türk Folklor Kongfotoi Bildirileri,* Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Kasım 1977 Bildiriler Kitabı, C:2, s.20-69

ELDEM, S., H., Türk Evi Plan Tipleri, İ.T.Ü. Mimarlık Fak., İstanbul, 1968, s.127-128.

EVREN, M., "Türk Evinde Çıkma", Fakülteler Maatbası, İstanbul, 1959.

EYİCE, Semavi, "Cami", *Diyanet İslam Ansiklopedisi VII*, İstanbul, 1993, 58.

FAROGHİ, S., 1994. Osmanlı'da Kentler ve Kentliler , 2. Baskı, Baskı: Numune Matbaacılık, İstanbul Türkiye Araştırmaları 3, *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, İstanbul.

GÜNDOĞDU, Hamza, "İkonografik Açıdan Türk Sanatında Rûmî ve Palmetler", *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, Güner İnal'a Armağan,* Ankara 1993.

GÜR., Ş.,Ö.," Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü", *YEM Yayınları*, İstanbul, 2000, s. 66-73.

HASOL, Doğan, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul, 1999.

HELWİNG, B., "Cultural Interaction at Hassek Höyük, Turkey. New Evidence from Pottery Analysis" , *Paleorient*. Paris,1999. 25(1): 91-99.

IŞILTAN, F. P., *Urfa Bölgesi Tarihi*. İstanbul. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,1960, No. 843.

İNALCIK Halil, Osmanlı, Cilt I, Ankara 1999.

İLTER, F. *Bazı Örneklerle Osmanlı Dönemi Mimarlıgında XIX. Yüzyıl Ege Bölgesi Kiliseleri: Gökçeada (*İmroz*) – Ayvalık – Selçuk '*Sirince *– Kırkıca Köyü'*, Türk Tarih Kurumu Basımevi,1994, Ankara.

KARPAT, Kemal H**.,** *Osmanlı Nüfusu (1830–1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri,* İstanbul, 2003

KAZMAOĞLU, F., ve TANYELİ, U., "Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar", *Yapı Dergisi 33,* 1979, s.29-31.

KAHRAMAN, B., "Geleneksel Türk Odasında Ahşap Mimari Elemanları", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, F.B.E., İstanbul, 1997.

KAHRAMAN, H., "Bolaman-Ordu Geleneksel Konut Mimarisi Üzerine Bir Deneme", Yüksek Lisans Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon, 1997.

KARACA, Nursel, ''Seyahatnamelere Göre Diyarbakır Kent Dokusu'', Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010.

KARPUZ, Haşim, ''Doğu Karadeniz Bölgesinde Bazı Ahşap Camiler'', Sanat Tarihi araştırmaları Dergisi, Iı, 4, 1989.

_____, ''Trabzon'', Ankara, 1990.

KAYA, Erkan, ''Eskişehir Sivrihisar İlçesinde Bir Ermeni Kilisesi, Surp Yerortutyun Kilisesi'', *Akademik Bakış Dergisi*, sayı;37, Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 2013.

KILAVUZ, Bülent Nuri, *Muş'taki Mimari Eserler* (Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 1996.

KILAVUZ, Bülent Nuri, *Güneydoğu Anadolu Minareleri* (Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Van, 2005.

KÖKTEN, K., "Anadolu'da Prehistorik Yerleşme Yerleri ve 1944-48 Yıllarında Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları", *IV. Türk Tarih Kongfotoi*, 1952, 195-198.

KURAN, Abdullah, *İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami*, Odtü Yay., Ankara, 1964.

KÜÇÜK, A. EMEL., ''Ordu İli Aziziye Mahallesi Harun Furtun Evi Restorasyon Önerisi'', Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, F.B.E., Ankara, 2008.

KÜRKÇÜOĞLU, A. Cihat, *Şanlıurfa Su Mimarisi*, Ankara, 1993.

MÜLAYİM, Selçuk, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler*, Ankara, 1982.

MAĞDEN, M., A., *Oliver'e Göre Anadolu*, S. B. E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 2001, 1-104.

Ordu Valiliği İl Kültür Turizm Müdürülüğü, Ordu Kültür Turizm Envanteri, Ordu, 2005.

MİSTEPE, M.Ufuk, *Ünyede Şehircilik ve Kent Anlayışı*, ünyezile.tv.net.

OKUYUCU, Demet, Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi Rum Kiliseleri (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi), C. 1, Erzurum, 2013.

ÖĞEL, Semra, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara, 1987.

ÖNKAL, Hakkı, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara, 1996.

ÖZTÜRK, Şahabettin- SAYAN, Yüksel, *Bitlis Evleri*, Ankara, 2001

ÖZKARCI, Mehmet, ''Candaroğulları Beyliği Mimari Eserleri'', Atatürk Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sanat Tarihi A.B.D., 1995.

ÖZSAİT, M; ''1990 Yılında Ordu-Mesudiye Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları'', *IX.Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1992.

_____, ''1993 Yılında Ordu-Mesudiye Çevresinde Yapılan Yüzey Araştırmaları'', *XI.Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1993.

PİLEHVARİAN, Nuran Kara, "Osmanlı Çeşme Mimarisi", *Türkler*, C. 12, Ankara, 2002, s. 247-251.

SAGIR, G. (2004). Kayseri'de Osmanlı Döneminde İnŞa Edilmis Bir Grup Ermeni Kilisesi I. *Türk Arkeoloji ve Etnografya, 4,* s.53-66.

SAGIR, G. (2005). Kayseri'de Osmanlı Döneminde _nsa Edilmis Bir Grup Ermeni Kilisesi II. *Türk Arkeoloji ve Etnografya, 5,* s.29-44.

SAKA, A. Emine, ''Tokat Kenti'nin Fiziksel Gelişimi, Anıtsal ve Sivil Mimari Örneklerinin Değerlendirilmesi'', K.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon, 2009.

SAMİ, Şemşeddin, *Kamus'ul Alam, C. II*, Tıpkıbasım/Facsimile, Ankara, 1996.

SAYAN, Yüksel, *Uşak Evleri*, Ankara, 1997.

SAYLAN, Kemal, ''1868-1914 Yıllarında Ordu Kazası'', K.T.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.s.13-30.

SCHİRMER, Wulf‘‘Şehir, Saray, Tapınak’’, *Hititler ve Hitit İmparatorluğu,* 18 ocak 22 nisan 2002, Sturtgat,s.482.

SÖZEN, Metin, *Diyarbakır'da Türk Mimarisi*, İstanbul, 1971.

SÖZEN, Metin-TANYELİ, Uğur, ‘‘Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü’’, İstanbul, 1986.

STRECK, M.-V.J. Parry, "Ordu", The Encyclopedia of İslâm, I, London, 1960.

SÖZEN, Metin, "Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan", İstanbul, 1975.

SÜMERKAN, M., R., "Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapısal Özellikleri", Doktora Tezi, K.T.Ü., Trabzon, 1990.

ŞAHİN, Şafak., ‘ Ordu Geleneksel Evleri Üzerine Bir Araştırma’, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2000.

"Tarihi Ordu Evleri Envanteri", Ordu Belediyesi- Mimarlar Odası, Ordu, 2007

TELLİOĞLU, İbrahim, "Vital Cuinet'e Göre Karadeniz Bölgesinin Nüfusu*", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Say. 3***,** Elazığ, 1998, s. 95–102.

TOP, Mehmet, *Hoşap'taki Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eserler,* Ankara, 1998.

TOP, Mehmet, *Erken Dönem Osmanlı Mihrapları*, (Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Van, 1997.

_____, "Ortaçağ Türk Mimarisi'nde Mihrap", *Türkler Ansiklopedisi VI*, Ankara, 2002, 87-98.

TUĞLACI, Pars, "Ordu", *Osmanlı Şehirleri*, İstanbul, 1985.

TUNA, Celal., "Orta Karadeniz Bölgesi Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari", *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, 2008. S.110.

TÜFEKÇİOĞLU, Abdülhamit, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*, Ankara, 2001.

ULUÇAM, Abdüsselâm, "Irak Selçukluları ve Atabekler Döneminden Kalan Tuğla Minareler", *Sosyal Bilimler Dergisi*, C.I,S.I, Ankara, 1990, 33-41,

_____, *Irak'taki Türk Mimari Eserleri*, Ankara, 1989.

_____, *Ortaçağ ve Sonrasında Van Gölü Çevfotoi Mimarlığı I, Van*, Ankara, 2000.

UMAR, BİLGE, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul, 1995.

URAK, G., "Amasya'nın Türk Devri Şehir Dokusu ve Yapılarının Analiz ve Değerlendirilmesi", Doktora Tezi, Gazi Üniv., F.B.E., Ankara, 1994.

www. ordu.gov.tr., /indexPrp/option/Content.

YEDİYILDIZ, Bahattin., ‘‘Ordu Kazası Sosyal Tarihi (1455-1613)’’, 598, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 13-45, 1985.

_____, : *Ordu Tarihinden İzler,* İstanbul, 2000.

_____,"Kimlik", *Orta Karadeniz Kültürü Sempozyumu***,** Ankara, 2005, s.181–186

YILDIZ, İrfan, *Diyarbakır'daki XVI. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Camilerinden Dört Örnek*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Yayınlanmamış Lisans Bitirme Çalışması, Van, 1998.

_____, *Tarihi Mardin Çeşmeleri,* Mardin, 2010.
_____, *Savur'daki Tarihi Eserler,* İstanbul, 2010.

9. TABLO LİSTESİ

Tablo : 1-Ordu Kazasının Nüfusu, 1869-1914

Tablo : 2-Ordu Kazası ve Nahiyelerinin Köy Sayıları

Tablo : 3-Ordu Kazsında Osmanlı Döneminde Yer Alan Medreseler

Tablo : 4-Ordu İlinde Bulunan Tescilli Eser Sayıları

Tablo : 5-Ordu İlinde Bulunan Tescilli eserlerin Mevcut Kullanım Durumları

Tablo : 6-Ordu Merkezde bulunan Tescilli Eserlerin Yapısal Durumları

Tablo : 7-Ordu İli Mahalleleri, Kentsel Sit alanları ve Tescilli Eser Gösterimi

10. ÇİZİM LİSTESİ

10.1. Katalog Çizimleri

Çizim : 1- Ordu İl Haritası
Çizim : 2- Ordu İli Deprem Haritası (Deprem Araştırma Enstitüsü'nden)
Çizim : 3- Ordu Merkez Atik İbrahim Paşa (Orta) Camii Rölöve Planı
Çizim : 4- Atik İbrahim Paşa Minare Cephesi
Çizim : 5- Atik İbrahim Paşa Camii, Avlu Kuzey Cephesi Süsleme Panosu
Çizim : 6- Atik İbrahim Paşa Camii Minare Kuşağındaki Örgü Motifi
Çizim : 7- Ordu Merkez Aziziye (Yalı) Camii Rölöve Planı
Çizim : 8- Yalı Camii Minare Cephesi
Çizim : 9- Yalı Camii Minare Süsleme Desen ve Motifleri
Çizim : 10- Ordu Merkez Hamidiye (Hükümet) Camii Rölöve Planı
Çizim : 11- Ordu Merkez Eskipazar Camii Rölöve Planı
Çizim : 12- Gülyalı Kestane Köyü Camii Rölöve Planı
Çizim : 13- Perşembe Ağuşlu Camii Rölöve Planı
Çizim : 14- Perşembe Afirli Camii Rölöve Planı
Çizim : 15- Ulubey Kıranyağmuru Köyü Camii Rölöve Planı
Çizim : 16- Fatsa Yenipazar (Gölbaşı) Camii Rölöve Planı
Çizim : 17- Gölbaşı Camii Kuzey Cephesindeki Lâle Motifi ve Gülbezek
Çizim : 18- Fatsa Hacı Hulusi Camii Rölöve Planı
Çizim : 19- Hacı Hulusi Mihrap Üstündeki Ma'kılı Tevhid Yazısı
Çizim : 20- Fatsa Yalıköy (Vakıf) Camii Rölöve Planı
Çizim : 21- Ünye Saray Camii Rölöve Planı
Çizim : 22- İkizce Lâleli Camii Rölöve Planı
Çizim : 23- Akkuş Tuzak Köyü Türbesi Rölöve Planı
Çizim : 24- Ordu Merkez Düz Mahalle Kilisesi Rölöve Planı
Çizim : 25- Ordu Merkez Taşbaşı Kilisesi Rölöve Planı
Çizim : 26- Ordu Merkez Taşbaşı Kilisesi Rölöve Planı
Çizim : 27- Perşembe Yason Vaziyet Planı
Çizim : 28- Perşembe Yason Kilisesi Planı
Çizim : 29- Ünye Yalı Kilisesi Rölöve Planı ve Kesiti
Çizim : 30- Ordu Merkez Furtun (Yalı) Hamamı Rölöve Planı
Çizim : 31- Ordu Merkez Eskipazar Büyük Hamam Rölöve Vaziyet Planı
Çizim : 32- Eskipazar Büyük Hamam Rölöve Plan ve Ön Cephesi
Çizim : 33- Eskipazar Büyük Hamam Rölöve Batı Cephesi
Çizim : 34- Eskipazar Küçük Hamam Rölöve Planı ve Dilim Kemer Süslemesi
Çizim : 35- Ordu Merkez Saray Hamamı Rölöve Planı (Ataman Mimarlık'tan)
Çizim : 36- Ünye Saray Hamamı Rölöve Planı
Çizim : 37- Ünye Çifte Hamamı Rölöve Planı (Ataman Mimarlıktan İşlenerek)
Çizim : 38- Ünye Eski Hamamı Rölöve Planı

Çizim : 39- Ordu Merkez Kemer (Bülbül) Köprü Rölöve Planı
Çizim : 40- Kemer Köprü Mansap Görünüşü
Çizim : 41- Ordu Merkez Dedeli Köprüsü Rölöve Planı
Çizim : 42- Ordu Merkez Dedeli Köprüsü Rölöve Mansap Görünüşü
Çizim : 43- Ulubey Sarpdere Köprüsü Rölöve Planı
Çizim : 44- Ulubey Akoluk (Kızılin) Köprüsü Rölöve Planı
Çizim : 45- Gülyalı Kestane Köyü Değirmenyanı Köprüsü Rölöve Planı
Çizim : 46- Gülyalı Kestane Köyü Dayınlı Köprüsü Rölöve Planı
Çizim : 47- Kabadüz Başgotani Köprüsü Rölöve Mansap Görünüşü
Çizim : 48- Ordu Merkez Osmanbey Çeşmesi Rölöve Planı ve Görünüşü
Çizim : 49- Ordu Merkez Kirazlimanı Çeşmesi Rölöve Planı
Çizim : 50- Ordu Merkez Oluksuyu Çeşmesi Rölöve Planı
Çizim : 51- Ordu Merkez Ulubey Kıranyağmuru Çeşmesi Rölöve Planı
Çizim : 52- Akpınar Beşoluk Çeşmesi Rölöve Planı ve Ön Cephesi (Remziye Sağsen'den İşlenerek)
Çizim : 52a- Akpınar Beşoluk Çeşmesi Cephe Rozetleri (Remziye Sağsen'den İşlenerek)
Çizim : 53- Gülyalı Kestane Köyü (Kurtlu) Çeşmesi Rölöve Planı
Çizim : 54- Kabadüz (Harami) Çeşmesi Rölöve Planı ve Doğu Cephesi
Çizim : 54a- Merkez Osmanpaşa Şadırvanı Rölöve Planı ve Cephesi
Çizim : 55- Ordu Merkez Kaymakamlık Binası Zemin Kat Rölöve Planı
Çizim : 56- Ordu Merkez Kaymakamlık Binası 1.Kat Planı Rölöve Planı
Çizim : 57- Ordu Merkez 19 Eylül İlköğretim Okulu Zemin Kat Rölöve Planı
Çizim : 58- Ordu Merkez 19 Eylül İlköğretim Okulu 1. Kat Rölöve Planı
Çizim : 59- Ordu Merkez 19 Eylül İlköğretim Okulu Çıkma Kat Rölöve Planı
Çizim : 60- Ordu Merkez Paşaoğlu (Etnografya Müzesi) Zemin Kat Rölöve Planı (Müzeden İşlenerek)
Çizim : 61- Ordu Merkez Paşaoğlu (Etnografya Müzesi) 1. Kat Rölöve Planı (Müzeden İşlenerek)
Çizim : 62- Ordu Merkez Paşaoğlu (Etnografya Müzesi) Cephe Süslemesi (Müzeden İşlenerek)
Çizim : 63- Ordu Merkez Eski Hükümet Konağı Bodrum Kat Rölöve Planı (İl Kültür Müd.Arşivinden İşlenerek)
Çizim : 64- Ordu Merkez Eski Hükümet Konağı Zemin. Kat Rölöve Planı (İl Kültür Müd.Arşivinden İşlenerek)
Çizim : 65- Ordu Merkez Eski Hükümet Konağı 1. Kat Rölöve Planı (İl Kültür Müd.Arşivinden İşlenerek)
Çizim : 66- Fatsa Bolaman Haznedaroğlu Konağı Rölöve Zemin Kat Rölöve Planı (Zile Aktif Mimarlık'tan İşlenerek)
Çizim : 67- Fatsa Bolaman Haznedaroğlu Konağı 1.Kat Rölöve Planı (Zile Aktif Mimarlık'tan İşlenerek)
Çizim : 68- Ordu Kemal Altunel Evi Rölöve Zemin Kat ve 1. Kat Planı(Ş.Şahin'den)

Çizim : 69- Ordu Merkez Kemal Altunel Evi Rölöve Görünüşleri (Ş.Şahin'den)
Çizim : 70- Ordu Gençağa Bayram Evi Rölöve Zemin Kat ve 1. Kat Planı (Ş.Şahin'den)
Çizim : 71- Ordu Merkez Gençağa Bayram Evi Rölöve Görünüşleri (Ş.Şahin'den)
Çizim : 72- Ordu Merkez Ömer Lütfi Bostanı Evi Rölöve Zemin Kat Planı
Çizim : 73- Ordu Merkez Ömer Lütfi Bostanı Evi Rölöve 1. Kat Planı
Çizim : 74- Ömer Lütfi Bostanı Evi Rölöve Görünüşleri
Çizim : 75- Ordu Merkez İkiz Evler Rölöve Bodrum Kat Planı
Çizim : 76- Ordu Merkez İkiz Evler Rölöve Zemin Kat Planı
Çizim : 77- Ordu Merkez İkiz Evler Rölöve 1. Kat Planı
Çizim : 78- Ordu Merkez İkiz Evler Rölöve Ön Cephe Görünüşü
Çizim : 79- Ordu Merkez Aynur Sönmez Evi Rölöve Zemin ve 1.Kat Planları
Çizim : 80- Ordu Merkez Aynur Sönmez Evi Rölöve Görünüşleri
Çizim : 81- Ordu Merkez Furtun Evi Rölöve Bodrum Kat Planı (E.Azizoğlundan)
Çizim : 82- Ordu Merkez Furtun Evi Rölöve Zemin Kat Planı (E.Azizoğlundan)
Çizim : 83- Ordu Merkez Furtun Evi Rölöve 1. Kat Planı (E.Azizoğlundan)
Çizim : 84- Ordu Merkez Furtun Evi Rölöve Ön Cephesi (E.Azizoğlundan)
Çizim :85-Ünye Merkez Kadılar Yokuşu Genel Vaziyet Rölöve Planı (S.K.V.T.V.K.M'den İşlenerek)
Çizim : 86- Kadılar Yokuşu Mehmet Nuri Kadı Evi Rölöve Zemin Kat Planı
Çizim : 87- Kadılar Yokuşu Mehmet Nuri Kadı Evi Rölöve 1. Kat Planı
Çizim :88-Mehmet Nuri Kadı Evi Avlu Giriş Kapısı Rölövesi (Ataman Mimarlık'tan İşlenerek)
Çizim : 89- Ünye Merkez Kadılar Yokuşu 5. Nolu Ev Rölöve Zemin Kat Planı
Çizim : 90- Ünye Merkez Kadılar Yokuşu 5 Nolu Ev Rölöve 1. Kat Planı
Çizim : 91- Kadılar Yokuşu Haşim Gürer Evi Rölöve Zemin Kat Planı
Çizim :92- Ünye Merkez Kadılar Yokuşu Haşim Gürer Evi Rölöve 1. Kat Planı
Çizim :93- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) Rölöve Zemin Kat Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)
Çizim : 94- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) Rölöve Asma Kat Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)
Çizim : 95- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) Rölöve 1. Kat Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)
Çizim : 96- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) Zemin Kat Tavan Süslemesi Rölöve Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)
Çizim : 97- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) 1.Kat Tavan Süslemeleri Rölöve Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)
Çizim : 98- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) 1.Kat Tavan Süslemeleri Rölöve Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)

10.2. Karşılaştırma ve Değerlendirme Çizimleri

Çizim : 99- Tokat Mahmut Paşa Camii, 2008, (E.Saka'dan)
Çizim : 100- Kars Hacı Seyfi Camii Planı (V.G.M den İşlenerek)
Çizim : 101- Eskişehir, Surp Yerortutyun Kilisesi Planı (E.Kaya'dan)
Çizim : 102- Endürlük, Agia Triada kilisesi, (Açıkgöz'den, 2008)
Çizim : 103- Yanartaş Kilisesi Planı, (Açıkgöz'den 2008)
Çizim : 104- Kayseri Ağırnas, Agios Propokios Kilisesi Planı (Ekin'den, 2005)
Çizim : 105- Konya Sahip Ata Hamamı (Ataman Mimarlık)
Çizim : 106- Ankara Eski Hamam (XV.yy) (Ataman Mimarlık'dan)
Çizim : 107- Tokat Yörgüç Paşa Hamamı, (F.Uluengin'den)
Çizim : 108- Tokat Paşa Hamamı (O.Eravşardan İşlenerek)
Çizim : 109- Kars Topçuoğlu Hamamı Planı (Demir'den Alınarak)
Çizim : 110- Kars Taş Köprü Planı ve Mansap Görünüşü (İrfan'dan alınarak)
Çizim : 111- Tokat Evi, Cumba (Sahnişin), (E.Saka'dan)
Çizim : 112- Giresun Soğuksu Cami Planı (A.Durmuş'tan)
Çizim : 113- Arthin-Hopa Sandura Camii Planı (O.Aytekin'den)
Çizim : 114- Giresun Boztekke Köyü Şeyh Kerameddin Türbesi planı (A.Durmuş'tan)
Çizim : 115- Çemizgezek Yeni Hamamı Planı (A.Durmuş'tan)

11. FOTOĞRAF LİSTESİ

11.1. Ordu'nun Genel Fotoğrafleri

Fotoğraf : 1- Ordu'nun İlçeleri Ve Yakın İlleri
Fotoğraf : 2- Ordu'nun Havadan Genel Görünüşü (XX. Yüzyıl Başları)
Fotoğraf : 3- Ordu'nun 1920'lerde Eski Görünümü (Ordu Belediye'sinden)
Fotoğraf : 4- Ordu'nun 1950'lerde Eski Görünümü (Ordu Belediye'sinden)
Fotoğraf : 5- Ordu'nun 1950'lerde Sahil Kısmı (Ordu Belediye'sinden)
Fotoğraf : 6- Ordu Merkez Sahilden Tarihi Kent Dokusu
Fotoğraf : 7- Ordu Merkez Taşbaşı Mahallesi Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf : 8- Ordu Merkez Zaferi Milli Mahallesi Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf : 9- Ordu Merkez Düz Mahallesi Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf : 10- 1950 'lerde Ünye Sahilden Görünüm
Fotoğraf : 11- 1950'lerde Ünye Kent Dokusu

11.2. Ordu Merkez Atik İbrahim Paşa (Orta) Camii

Fotoğraf : 12- Atik İbrahim Paşa Genel Görünümü
Fotoğraf : 13- Postahane Caddesinden Atik İbrahim Paşa Camiye Bakış
Fotoğraf : 14- Orta Camiinin Minare Görünümü
Fotoğraf : 15- Orta Camii, Harim, Güneydoğu Cephesi
Fotoğraf : 16- Orta Camii, Kuzeydoğu Köşesi Giriş Kapısı
Fotoğraf : 17- Orta Camii Avludan Kuzey Cepheye Bakış
Fotoğraf : 18- Orta Camii Güney Cephe Harim Giriş Kapısı
Fotoğraf : 19- Orta Camii, Güney Cephe Harim Duvarı
Fotoğraf : 20- Orta Camii, İç Mekan Üst Örtüsü ve Kubbesi
Fotoğraf : 21- Orta Camii, İç Mekan Mahfili
Fotoğraf : 22- Orta Camii Mihrabı
Fotoğraf : 23- Orta Camii Minberi
Fotoğraf : 24- Orta Camii Son Cemaat Yeri Batıya Bakış
Fotoğraf : 25- Orta Camii, Doğu Cephe Giriş Kapısı Üzerindeki Kitabe
Fotoğraf : 26- Son Cemaat Yeri Doğuya Bakış
Fotoğraf : 27- Kuzey Cephe Giriş Kapısı Yanlarındaki Sütun Başlıkları ve Süsleme
Fotoğraf : 28- Orta Camii, Mahfil Katına Çıkış Merdiveni
Fotoğraf : 29- Orta Camii, Harim Mekanına Bakış
Fotoğraf : 30- Minare Şerefeleri, Süslemeli Korkuluk ve Panoları

11.3. Ordu Merkez Aziziye (Yalı) Camii

Fotoğraf : 31- Yalı Camii, Kuzeydoğudan Genel Bakış
Fotoğraf : 32- Yalı Camii, İç Mekan Mihrap
Fotoğraf : 33- İç Mekan Ahşap Tavan Üst Örtüsü
Fotoğraf : 34- İç Mekan Doğu Duvarına Bakış
Fotoğraf : 35- İç Mekan Batı Duvarına Bakış
Fotoğraf : 36- Yalı Camii Minberi
Fotoğraf : 37- Yalı Camii, Kuzey Cephe Giriş Kapısı
Fotoğraf : 38- Yalı Camii, Bodrum Kat İç Mekanı ve Doğu Cephe Çıkış Kapısı

Fotoğraf : 39- Yalı Camii Minaresi ve Şerefe Süsleme Korkuluk ve Panoları

11.4. Ordu Merkez Hamidiye (Hükümet) Camii

Fotoğraf : 40- Hamidiye Camii, Kuzey Batı Cephesi
Fotoğraf : 41- Hamidiye Camii, Güney Cephesine Bakış
Fotoğraf : 42- Hamidiye Camii Avlusu
Fotoğraf : 43- Hamidiye Camii, Kuzey Cephe Giriş Kapısı ve Kitabesi
Fotoğraf : 44- Hamidiye Camii İç Mekanı ve Mahfil Katı
Fotoğraf : 45- Hamidiye Camii Ahşap Süslemeli Minberi
Fotoğraf : 46- Hamidiye Camii Harim Kubbesi
Fotoğraf : 47- Hamidiye Camii Mihrabı
Fotoğraf : 48- Hamidiye Camii Minaresi

11.5. Gülyalı Kestane Köyü Camii

Fotoğraf : 49- Kestane Köyü Camii Genel Görünümü
Fotoğraf : 50- Kestane Köyü Camii Batı Cephesi
Fotoğraf : 51- Kestane Köyü Camii Kuzey Cephe Son Cemaat Yeri
Fotoğraf : 52- Kestane Köyü Camii Giriş Kısmı Sütun Başlığı
Fotoğraf : 53- Kestane Köyü Camii Minaresi

11.6. Ulubey Kıranyağmuru Camii

Fotoğraf : 54- Kıranyağmuru Camii, Genel Görünüm
Fotoğraf : 55- Kıranyağmuru Camii, Harim Mekanı

11.7. Perşembe Ağuşlu Camii

Fotoğraf : 56- Ağuşlu Camii, Genel Görünüşü
Fotoğraf : 57- Ağuşlu Camii, Güney Cephesi
Fotoğraf : 58- Ağuşlu Camii, Mihrabı ve Minberi

11.8. Perşembe Afirli Camii

Fotoğraf : 59- Afirli Camii, Genel Görünüm
Fotoğraf : 60- Afirli Camii, Giriş Cephesine Bakış
Fotoğraf : 61- Afirli Camii, Doğu Revakı
Fotoğraf : 62- Afirli Camii Revak Görünüşü
Fotoğraf : 63- Afirli Camii Üst Örtüsü
Fotoğraf : 64- Afirli Camii Mihrabı
Fotoğraf : 65- Afirli Camii Minberi

11.9. Fatsa Hacı Hulusi Baba Camii

Fotoğraf : 66- Hacı Hulusi Camii Kuzeydoğudan Bakış
Fotoğraf : 67- Hacı Hulusi Camii, Kuzeybatıdan Bakış
Fotoğraf : 68- Camii Batı Cephesi

Fotoğraf : 69- Hacu Huluisi Camii Harimi
Fotoğraf : 70- Camii Mihrabı, Minberi ve Harim Üst Örtüsü
Fotoğraf : 71- Mihrap Üstündeki Besmele Yazısı ve Makılı Yazı
Fotoğraf : 72- Hacı Hulusi Camii Minafotoi

11.10. Fatsa Yenipazar (Gölbaşı) Camii

Fotoğraf : 73- Gölbaşı Camii Sahilden Restorasyon Öncesi Görünüşü
Fotoğraf : 74- Gölbaşı Camii, Restorasyon Öncesi Kuzeydoğudan Bakış
Fotoğraf : 75- Gölbaşı Camii, Restorasyon Sonrası Genel Görünüşü
Fotoğraf : 76- Kuzey Giriş Kapısı Süslemesi ve Lâle Motifi
Fotoğraf : 77- Gölbaşı Camii, Güney Cephesi
Fotoğraf : 78- Gölbaşı Camii, Batı Cephesi ve Giriş Kapısı
Fotoğraf : 79- Gölbaşı Camii, Harim Mekanı, Mihrap ve Ahşap Tavan Kaplama

11.11. Fatsa Yalıköy (Vakıf) Camii

Fotoğraf : 80- Vakıf Camii Doğu Cephesine Bakış
Fotoğraf : 81- Vakıf Camii Kuzey Cephesine Bakış
Fotoğraf : 82- Vakıf Camii Güneydoğu Cephesine Bakış
Fotoğraf : 83- Camii'nin Doğu Görünüşü ve Son Cemaat Yeri
Fotoğraf : 84- Vakıf Camii, İç Mekanı ve Mahfili
Fotoğraf : 85- Vakıf Camii, Mihrabı
Fotoğraf : 86- Vakıf Camii, Harim Minber ve Ahşap Tavan Kaplaması
Fotoğraf : 87- Vakıf Camii, Sonradan Yapılan Silindirik Gövdeli Minafotoi

11.12. Ünye Saray Camii

Fotoğraf : 88- Ünye Saray Camii Güneybatıdan Bakış
Fotoğraf : 89- Ünye Saray Camii Doğu Cephesi
Fotoğraf : 90- Ünye Saray Camii Kuzeybatı Cephesi
Fotoğraf : 91- Harim Kuzey Giriş Kapısı Üzerindeki Kitabe
Fotoğraf : 92- Saray Camii, İç Mekanı, Mihrap ve Minberi
Fotoğraf : 93- Saray Camii, Harim Mahfil Katı
Fotoğraf : 94- Saray Camii, Minafotoi

11.13. İkizce Lâleli Camii

Fotoğraf : 95- İkizce Lâleli Camiye Genel Bakış
Fotoğraf : 96- Lâleli Camii Güneybatıdan Bakış ve Revak Kısmı
Fotoğraf : 97- Laleli Camii, Restorasyon sonrası Ahşap Mihrap ve Minber
Fotoğraf : 98- Camii, Harim Kısmı

11.14. Ordu Merkez Düz Mahalle Kilisesi

Fotoğraf : 99- Düz Mahalle Kilisesinin Genel Görünümü
Fotoğraf : 100- Düz Mahalle Kilisesinin Teleferikten Kuşbakışı Görünümü
Fotoğraf : 101- Kilisenin, Batı Giriş Cephesi

Fotoğraf : 102- Düz Mahalle Kilisesi, Güneydoğudan Görünüşü
Fotoğraf : 103- Düz Mahalle Kilisesi, Naos İç Mekanı
Fotoğraf : 104- Kilisenin, Doğu Apsis Cephesi
Fotoğraf : 105- Kilisenin, Güney Cephesi Yonca Yapraklı Kuş Gözü ve Pencere Nişi
Fotoğraf : 106- Kilise, Naostan Apsis Bölümüne Bakış

11.15. Ordu Merkez Taşbaşı Kilisesi

Fotoğraf : 107-Taşbaşı Kilisesinin Eski Görünümü
Fotoğraf : 108-Taşbaşı Kilisesinin Hapishane Olarak Kullanım Görünümü
Fotoğraf : 109- Taşbaşı Kilisesinin Sahilden Görünümü
Fotoğraf : 110- Kilisenin, Güney Giriş Cephesi
Fotoğraf : 111- Taşbaşı Kilisesi, Narteks Mekânı
Fotoğraf : 112- Taşbaşı Kilisesi, Naos İç Mekanı
Fotoğraf : 113- Kilisenin, Doğu Apsis Cephesi
Fotoğraf : 114- Kilisenin, Batı Kaide Cephesi ve Şapeli
Fotoğraf : 115- Kilisenin, Yol Kodu Kemer Cephe Görünümü

11.16. Perşembe Yason Kilisesi

Fotoğraf : 116- Yason Kilisesinin Genel Görünümü
Fotoğraf : 117- Kilisenin, Batı Giriş Cephesi
Fotoğraf : 118- Taşbaşı Kilisesi, Naos İç Mekanı, Kubbe ve Apsis Bölümü
Fotoğraf : 119- Batı Giriş Cephesi Kapı Üstü Madalyon Süslemesi
Fotoğraf : 120- Kilise, Doğu Cephesi Apsis Görünümü

11.17. Ünye Yalı Kilisesi

Fotoğraf : 121- Yalı Kilisesinin Eski Görünümü (SKTVKK Arşivi)
Fotoğraf : 122- Yalı Kilisesinin Yıkık Genel Görünümü (SKTVKK Arşivi)
Fotoğraf : 123- Kilisenin, Batı Giriş Cephesi
Fotoğraf : 124- Yalı Kilisesi, Naos İç Mekanı
Fotoğraf : 125- Kilise, Doğu Cephesi Apsis Görünümü
Fotoğraf : 126- Kilise, Restorasyon Aşaması

11.18. Akkuş Tuzak Köyü Türbesi

Fotoğraf : 127- Tuzak Köyü Türbesinin Genel Görünümü
Fotoğraf : 128- Tuzak Köyü Türbesinin Kuzey Giriş Cephesine Bakış
Fotoğraf : 129- Türbenin İç Mekanındaki Sanduka
Fotoğraf : 130- Türbe İç Mekanı İkinci Bölüm

11.19. Ordu Merkez Furtun (Yalı) Hamamı

Fotoğraf : 131- Furtun Hamamının Güneybatıdan Görünümü
Fotoğraf : 132- Furtun Hamamının Kuşbakışı Görünümü

Fotoğraf : 133- Furtun Hamamı Giriş Cephesi ve Kapısı
Fotoğraf : 134- Furtun Hamamı Güney Cephesi Duvarı
Fotoğraf : 135- Furtun Hamamı Soyunmalık Bölümü
Fotoğraf : 136- Furtun Hamamı, Ilıklık Mekânı
Fotoğraf : 137- Furtun Hamamı, Hela Üst Tonoz Örtüsü
Fotoğraf : 138- Furtun Hamamı, İç Mekanın Tepeden Işık gözlü Tonoz Üst Örtüsü
Fotoğraf : 139- Furtun Hamamı Sıcaklık Bölümü
Fotoğraf : 140- Sıcaklık Mekanındaki Sütun Üstündeki Arapça Yazı
Fotoğraf : 141- Furtun Hamamı, Kuzeybatıdan Ahşap İkinci Kat Cephesine Bakış
Fotoğraf : 142- Furtun Hamamı, Külhan Kısmına Giriş Kısmı

11.20. Ordu Merkez Eskipazar Büyük Hamam

Fotoğraf : 143- Büyük Hamam Restorasyon Öncesi Genel Vaziyet Görünümü
Fotoğraf : 144- Büyük Hamam Restorasyon Sonrası Genel Vaziyet Görünümü
Fotoğraf : 145- Büyük Hamam Batı Cephesi Giriş Kapısı
Fotoğraf : 146- Büyük Hamam Soyunmalık Bölümü Eyvanı
Fotoğraf : 147- Soyunmalık Bölümünden Geçilen ‘‘L’’ biçimli Hela Koridoru
Fotoğraf : 148- Büyük Hamam Ilıklık Bölümüne Geçiş
Fotoğraf : 149- Sıcaklık Bölümünün İç Mekanı
Fotoğraf : 150- Hamam Güney Cephesi , Külhan Kısmı
Fotoğraf : 151- Büyük Hamam Bölümlerinin Kubbe Örtü Görünümleri

11.21. Ordu Merkez Küçük (Kadınlar) Hamamı

Fotoğraf : 152- Küçük Hamam Genel Vaziyet Görünümü
Fotoğraf : 153- Küçük Hamam Kuzey Cephesi Giriş Kapısı
Fotoğraf : 154- Küçük Hamam Sıcaklık Mekânı
Fotoğraf : 155- Küçük Hamam Yıkık Külhan ve Su Deposu Odalarına Bakış
Fotoğraf : 156- Sıcaklık Mekanında Bulunan Dilimli Kurna Çerçevesi Süslemesi
Fotoğraf : 157- Hamam Kuzeybatı Cephesinden Bakış
Fotoğraf : 158- Küçük Hamam Yıkık Kubbe Örtü Görünümleri

11.22. Ordu Merkez Saray Hamamı

Fotoğraf : 159- Saray Hamamı Genel Vaziyet Görünümü
Fotoğraf : 160- Saray Hamamı Sıcaklık ve Halvet Hücreleri Kubbe Üst Örtüleri
Fotoğraf : 161- Saray Hamamı Güney Cephesi
Fotoğraf : 162- Saray Hamamı Yıkık Giriş Cephesi
Fotoğraf : 163- Hamamın Soyunmalık Bölümü
Fotoğraf : 164- Sıcaklık Bölümünün İç Mekanı
Fotoğraf : 165- Külhan ve Su Deposu Odaları

11.23. Ünye Saray Hamamı

Fotoğraf : 166- Ünye Saray Hamamı Genel Vaziyet Görünümü
Fotoğraf : 167- Saray Hamamı Kuşbakışı Görünümü

Fotoğraf : 168- Saray Hamamı Doğu Giriş Kapısı
Fotoğraf : 169- Saray Hamamı Yıkık Soyunmalık Kısmı
Fotoğraf : 170- Saray Hamam Harap Sekili Ilıklık Bölümü
Fotoğraf : 171- Sıcaklık Bölümünün Kademeli Kuzeybatı Eyvanı
Fotoğraf : 172- Saray Hamamın İç Mekan Tepeden Işıkgözlü Kubbe Örtüleri
Fotoğraf : 173- Sıcaklık Bölümünün Yıkık Göbektaşı
Fotoğraf : 174- Ilıklık Bölümü Traş Odası ve Duşlukları
Fotoğraf : 175- Sıcaklık Bölümü Süsleme Detayı
Fotoğraf : 176- Sıcaklık Mekânı Köşe Halvet Hücreleri ve Giriş kapısı
Fotoğraf : 177- Hamam, Taş Söveli Pencere Görünümü

11.24. Ünye Çifte Hamamı

Fotoğraf : 178- Ünye Çifte Hamamı Genel Vaziyet Görünümü
Fotoğraf : 179- Çifte Hamam Kuzeybatı Cephesi Giriş Kapısı
Fotoğraf : 180- Çifte Hamam Kadınlar Kısmı Avlu Giriş Kapısı
Fotoğraf : 181- Çifte Hamam Erkekler Kısmı Yıkık Soyunmalık Bölümü
Fotoğraf : 182- Hamam, Ilıklık Bölümüne Bakış
Fotoğraf : 183- Saray Hamamının İç Mekan Tepeden Işık Gözlü Kubbe Örtüleri
Fotoğraf : 184- Sıcaklık Bölümünün İç Mekanı
Fotoğraf : 185- Sıcaklık Mekanı Köşe Halvetleri
Fotoğraf : 186- Sıcaklık Bölümü Tromp,Sağır Kemer ve Dilimli Kurna Süslemesi
Fotoğraf : 187- Sıcaklık Mekanı Altı Cehennemlik Kısmı
Fotoğraf : 188- Çifte Hamam Yıkık Kasmak ve Kubbe Örtüleri

11.25. Ünye Eski Hamamı

Fotoğraf : 189- Ünye Eski Hamam Meydandan Genel Görünüm
Fotoğraf : 190- Eski Hamam Giriş Cephesi ve Kapısı
Fotoğraf : 191- Eski Hamam Soyunmalık Bölümü ve Soyunma Odaları
Fotoğraf : 192- Hamam, Aralık Kısmı ve Üst Örtüsü
Fotoğraf : 193- Hamam, Ilıklık Mekânına Geçiş
Fotoğraf : 194- Hamam, Sıcaklık Bölümü İç Görünümü
Fotoğraf : 195- Sıcaklık Mekanı Köşe Halvet Hücrelerine Geçiş ve Sağır Kemerler
Fotoğraf : 196- Soyunmalık Kısmı Orjinal Sütun
Fotoğraf : 197- Eski Hamam, Batı Cephesi ve Kasnak ve Kubbe Üst Örtüleri
Fotoğraf : 198- Işık Gözlü Kubbe Örtüsü

11.26. Ordu Merkez Osmanbey Çeşmesi

Fotoğraf : 199- Osman Bey Çeşmesi, Sokaktan Görünümü
Fotoğraf : 200- Osman Bey Çeşmesi, Kitabeli Ön Cephe
Fotoğraf : 201- Osman Bey Çeşmesi, Yalak Kısmı ve Su Deposu Pencefotoi
Fotoğraf : 202- Osman Bey Çeşmesi, Ön Cephesinde Yer alan Çerçeveli Kitabesi
Fotoğraf : 203- Osman Bey Çeşmesi, Ön Cephesinde Yer alan Çerçeveli Besmele

11.27. Ordu Merkez Kirazlimanı Çeşmesi

Fotoğraf : 204- Kirazlimanı Çeşmesi, Sokaktan Görünümü
Fotoğraf : 205- Kirazlimanı Çeşmesi, Ön Cephe
Fotoğraf : 206- Kirazlimanı Çeşmesi Ön Cephede Yer Alan Arapça Yazı
Fotoğraf : 207- Kirazlimanı Çeşmesi, Üst Örtüsü
Fotoğraf : 208- Kirazlimanı Çeşmesi, Yandan Görünüşü

11.28. Ordu Merkez Oluksuyu Çeşmesi

Fotoğraf : 209- Oluksuyu Çeşmesi Sokaktan Görünümü
Fotoğraf : 210- Oluksuyu Çeşmesi, Ön Cephe
Fotoğraf : 211- Oluksuyu Çeşmesi, Yalak Kısmı
Fotoğraf : 212- Oluksuyu Çeşmesi, Üst Örtüsü
Fotoğraf : 213- Oluksuyu Çeşmesi, Ön Cephede Yer Alan Kitabe

11.29.Ulubey Kıranyağmuru Çeşmesi

Fotoğraf : 214- Kıranyağmuru Çeşmesi Sokaktan Görünümü
Fotoğraf : 215- Kıranyağmuru Çeşmesi, Ön Cephe
Fotoğraf : 216- Kıranyağmuru Çeşmesi, Arka Cephe
Fotoğraf : 217- Kıranyağmuru Çeşmesi, Düz Dam Örtüsü
Fotoğraf : 218- Kıranyağmuru Çeşmesi, Kitabe Konan Çerçeveli Cephe

11.30. Ulubey Akpınar Beşoluk Çeşmesi

Fotoğraf : 219- Akpınar Beşoluk Çeşmesi Restorasyon Öncesi Görünümü
Fotoğraf : 220- Akpınar Beşoluk Çeşmesi Restorasyon Sonrası Görünümü
Fotoğraf : 221- Beşoluk Çeşmesi, Kitabeli Ön Cephe
Fotoğraf : 222- Beşoluk Çeşmesi, Üst Örtüsü
Fotoğraf : 223- Beşoluk Çeşmesi, Yalak Kısmı ve Kurnası

11.31. Gülyalı Kestane Köyü (Kurtlu) Çeşmesi

Fotoğraf : 224- Kestane Köyü (Kurtlu) Çeşmesi, Yoldan Görünümü
Fotoğraf : 225- Kurtlu Çeşmesi, Sütunlu Ön Cephe
Fotoğraf : 226- Kurtlu Çeşmesi, Üst Örtüsü
Fotoğraf : 227- Kurtlu Çeşme, Ön Cephe Su Oluğu
Fotoğraf : 228- Kurtlu Çeşmesi, Yalak Kısmı

11.32. Kabadüz Oluklu (Harami) Çeşmesi

Fotoğraf : 229- Oluklu (Harami) Çeşmesi Restorasyon Öncesi Yoldan Görünümü
Fotoğraf : 230- Oluklu Çeşmesi, Restorasyon Öncesi ve Sonrası Silindirik Ön Cephe
Fotoğraf : 231- Oluklu Çeşmesi, Havuz ve Yalak Kısmı
Fotoğraf : 232- Oluklu Çeşmesi, Kubbemsi Üst Örtüsü
Fotoğraf : 233- Oluklu Çeşmesi, Kitabeleri

11.33. Ordu Merkez Osman Paşa Şadırvanı

Fotoğraf : 234- Osman Paşa Şadırvanı 1920'lerde Görünümü
Fotoğraf : 235- Osman Paşa Şadırvanı, Genel Cephe Bakışı
Fotoğraf : 236- Osman Paşa Şadırvanı, Silindir Gövdeli Çeşme Kısmı
Fotoğraf : 237- Osman Paşa Şadırvanı, Sütun Başlıkları
Fotoğraf : 238- Osman Paşa Şadırvanı, Soğanımsı Üst Kubbe Örtüsü
Fotoğraf : 239- Osman Paşa Şadırvanı, Yalak ve Oturakları

11.34. Ordu Merkez Kemer (Bülbül) Köprü

Fotoğraf : 240- Kemer Köprü Eski Fotomi (İl Halk Kütüp.Arşivi)
Fotoğraf : 241- Kemer Köprüye Sokaktan Bakış
Fotoğraf : 242- Kemer Köprü, Mansap ve Menba Görünüşü
Fotoğraf : 243- Kemer Köprü, Yolu Eğimli Devam Eden Üst Örtüsü
Fotoğraf : 244- Kemer Köprü, Tempan Duvarları, Taş Korkuluk ve Babalar

11.35. Ordu Merkez Dedeli Köprüsü

Fotoğraf : 245- Dedeli Köprünün Genel Görünümü
Fotoğraf : 246- Dedeli Köprüsü, Memba Görünüşü
Fotoğraf : 247- Dedeli Köprüsü, Mansap Görünüşü
Fotoğraf : 248- Dedeli Köprüsü, Betonarme Üst Örtüsü ve Korkulukları
Fotoğraf : 249- Dedeli Köprüsü, Tempan Duvarı ve Kemer Ayağı

11.36. Ulubey Sarpdere Köprüsü

Fotoğraf : 250- Sarpdere Köprüsü Genel Vaziyeti
Fotoğraf : 251- Sarpdere Köprüsü, Menba Görünüşü
Fotoğraf : 252- Sarpdere Köprüsü, Mansap Görünüşü
Fotoğraf : 253- Sarpdere Köprüsü, Yolu Düz ve Merdivenle İnilen Üst Örtüsü
Fotoğraf : 254- Sarpdere Köprüsü, Tempan Duvarları ve Korkulukları

11.37. Ulubey Akoluk (Kızılin) Köprüsü

Fotoğraf : 255- Akoluk Köprüye Onarım Öncesi Bakış
Fotoğraf : 256- Akoluk Köprüsü, Eski Genel Görünümü
Fotoğraf : 257- Akoluk Köprüsü, Menba ve Mansap Görünüşü
Fotoğraf : 258- Akoluk Köprüsü, Yolu Düz Devam Eden Üst Örtüsü
Fotoğraf : 259- Akoluk Köprüsü, Tempan Duvarları ve Kemer Gözlü Cephesi

11.38. Gülyalı Kestane Köyü Değirmenyanı Köprüsü

Fotoğraf : 260- Değirmenyanı Köprüsüne Genel Bakış
Fotoğraf : 261- Değirmenyanı Köprüsü, Menba Görünüşü
Fotoğraf : 262- Değirmenyanı Köprüsü, Mansap Görünüşü
Fotoğraf : 263- Değirmenyanı Köprüsü, İmar Vaziyet Yeri

11.39. Gülyalı Kestane Köyü Dayınlı Köprüsü

Fotoğraf : 264- Dayınlı Köprüsüne Genel Bakış
Fotoğraf : 265- Dayınlı Köprüsü, Tek Kemer Gözlü Cephe Görünüşü
Fotoğraf : 266- Dayınlı Köprüsü, Mansap Görünüşü
Fotoğraf : 267- Dayınlı Köprüsü, Ot Kaplı Üst Örtüsü

11.40. Kabadüz Başgotani Köprüsü

Fotoğraf : 268- Başgotani Köprüsüne Genel Bakış
Fotoğraf : 269- Başgotani Köprüsü, Tek Açıklıklı Ahşap Cephe Görünüşü
Fotoğraf : 270- Başgotani Köprüsü, Kenar Ayak Duvarları
Fotoğraf : 271- Başgotani Köprüsü, Yıkık Üst Örtüsü

11.41. Ordu Merkez Kaymakamlık (Nüfus Müd.) Binası

Fotoğraf : 272- Kaymakamlık Binası, Kuzeyden Bakış
Fotoğraf : 273- Kaymakamlık Binası, Ön Cephe Görünüşü
Fotoğraf : 274- Kaymakamlık Binası, Güneydoğu Cephesine Bakış
Fotoğraf : 275- Kaymakamlık Binası, Batı Cephesi ve Pencere Düzeni
Fotoğraf : 276- Kaymakamlık Binası, Zemin Kat İç Mekanı
Fotoğraf : 277- Kaymakamlık Binası, Zemin Kat Üst Kat Çıkış Merdiveni
Fotoğraf : 278- Kaymakamlık Binası, Üst Kat İç Mekanı

11.42. Ordu Merkez 19 Eylül İlköğretim Okulu

Fotoğraf : 279- 19 Eylül İlköğretim Okuluna Fidangör Caddesinden Bakış
Fotoğraf : 280- İlköğretim Okuluna Kuzeybatıdan Görünümü
Fotoğraf : 281- İlköğretim Okulu, Güneydoğu Köşesine Bakış
Fotoğraf : 282- İlköğretim Okulu, Zemin Kat İç Mekanı
Fotoğraf : 283- İlköğretim Okulu, Üst Kat Eski Çıkış Merdiveni
Fotoğraf : 284- İlköğretim Okulu, Üst Kat Günümüz Çıkış Merdiveni
Fotoğraf : 285- İlköğretim Okulu, Sonradan Yapılan Ara Kat
Fotoğraf : 286- İlköğretim Okulu, Birinci Kat Hol ve Etrafındaki Odalar

11.43. Ordu Merkez Paşaoğlu (Etnografya Müzesi) Konağı

Fotoğraf : 287- Paşaoğlu Konağı, Hükümet Caddesinden Genel Görünümü
Fotoğraf : 288- Paşaoğlu Konağı, Kuzey Giriş Kapısı Cephesi
Fotoğraf : 289- Paşaoğlu Konağı, Doğu Giriş Kapısı ve Cephesinden Görünüm
Fotoğraf : 290- Paşaoğlu Konağı, Kuzey Giriş Kapısı Sütun Süslemeleri
Fotoğraf : 291- Doğu Cephesi Köşe Sütun, Pilastır ve Bitkisel Süslemeleri
Fotoğraf : 292- Paşaoğlu Konağı, Batı Cephesine Bakış
Fotoğraf : 293- Paşaoğlu Konağı, Batı Yönündeki Avlusu
Fotoğraf : 294- Paşaoğlu Konağı, Taş Söveli Pencereler ve Süslemeleri
Fotoğraf : 295- Paşaoğlu Konağı, Zemin Kat İç Mekanı
Fotoğraf : 296- Paşaoğlu Konağı, Üst Kat Sofa İç Mekanı ve Odalar

Fotoğraf : 297- Paşaoğlu Konağı, Ahşap Tavan Kaplaması

11.44. Ordu Merkez Eski Hükümet Konağı

Fotoğraf : 298- Eski Hükümet Konağı 1920'lerdeki Görünümü (Ordu Bel.Arşivi)
Fotoğraf : 299- Eski Hükümet Konağı, Sıtkı Can Caddesinden Genel Görünümü
Fotoğraf : 300- Eski Hükümet Konağı, Sahil Yönünden Doğu Cephesi
Fotoğraf : 301- Eski Hükümet Konağı, İç Bahçesi
Fotoğraf : 302- Eski Hükümet Konağı, Zemin Kat Güney Giriş Kapısı ve Cephesi
Fotoğraf : 303- Konak Batı Cephesi Sütun , Silme ve Pilastır Süslemeleri
Fotoğraf : 304- Eski Hükümet Konağı, Güney Giriş Kapısı Sütun Başlığı
Fotoğraf : 305- Eski Hükümet Konağı, Zemin Kat Mutfak
Fotoğraf : 306- Eski Hükümet Konağı, Bodrum Kat Harap Olmuş Odaları
Fotoğraf : 307- Eski Hükümet Konağı, Birinci Kat Sofası ve Odalardan Görünüm
Fotoğraf : 308- Eski Hükümet Konağı, Zemin ve Birinci Kat Ocaklığı
Fotoğraf : 309- Eski Hükümet Konağı, Zemin Kat Ahşap Tavan Süslemeleri
Fotoğraf : 310- Konak, Birinci ve İkinci Kat Ahşap Tavan Süslemeleri ve Yüklükler

11.45. Fatsa (Bolaman) Haznedaroğlu Konağı

Fotoğraf : 311- Haznedaroğlu Konağı, 1920'lerdeki Eski Görünümü (İKTM. Arşivi)
Fotoğraf : 312- Haznedaroğlu Konağı, Fatsa-Ordu Sahil Yolundan Genel Görünümü
Fotoğraf : 313- Haznedaroğlu Konağı, Güneydoğu Cephesine Bakış
Fotoğraf : 314- Haznedaroğlu Konağı, Kuzey Cephesi Giriş Kapısı ve Şapel Duvarı
Fotoğraf : 315- Haznedaroğlu Konağı, Zemin Kat İç Mekanı
Fotoğraf : 316- Haznedaroğlu Konağı, Üst Kat Ahşap Çıkış Merdiveni
Fotoğraf : 317- Haznedaroğlu Konağı, Zemin ve Üst Kat Ahşap Tavan Kaplamaları

11.46. Ordu Merkez Kemal Altunel Evi

Fotoğraf : 318- Kemal Altunel Evinin İsmail Engin Caddesinden Genel Görünümü
Fotoğraf : 319- Kemal Altunel Evinin Sıtkı Caddesinden Genel Görünümü
Fotoğraf : 320- Kemal Altunel Evi, Zemin Kat Mutfak ve Ocaklık Kısmı
Fotoğraf : 321- Kemal Altunel Evi, Birinci Kat Sofa Bölümü
Fotoğraf : 322- Kemal Altunel Evi, Birinci ve İkinci Kat Oda Tavanları
Fotoğraf : 323- Kemal Altunel Evi, Kapı Tokmağı

11.47. Ordu Merkez Gençağa Bayram (Hiss.) Evi

Fotoğraf : 324- Gençağa Bayram Evinin İsmail Engin Caddesinden Genel Görünümü
Fotoğraf : 325- Gençağa Bayram Evinin Sıtkı Caddesinden Genel Görünümü
Fotoğraf : 326- Gençağa Bayram Evinin Güney Giriş Cephesi ve Terası
Fotoğraf : 327- Gençağa Bayram Evi, Birinci Kat Sofa Bölümü ve Köşe Odaları
Fotoğraf : 328- Gençağa Bayram Evi, Sofadan Islak Hacimlere Geçiş
Fotoğraf : 329- Gençağa Bayram Evi, Bodrum Kat İç Mekanı

Fotoğraf : 330- Gençağa Bayram Evi, Zemin ve 1. Kat Oda Ahşap Tavan Kaplamaları
Fotoğraf : 331- Gençağa Bayram Evi, Birinci Kat Baş Odası
Fotoğraf : 332- Gençağa Bayram Evi, Sıtkı Can Caddesi Konsol Çıkma ve Pencereleri

11.48. Ordu Merkez Ömer Lütfi Bostancı Evi

Fotoğraf : 333- Ömer Lütfi Bostancı Evi, Sıtkı Can Caddesinden Görünümü
Fotoğraf : 334- Ömer Lütfi Bostancı Evi, Dar Sokaktan Görünümü
Fotoğraf : 335- Ömer Lütfi Bostancı Evinin Köşe Çıkması
Fotoğraf : 336- Aynı Evin, Güney Giriş Kapısı Cephesi ve Ahşap Üst Balkonu
Fotoğraf : 337- Aynı Evin, Çıkma Pencereleri
Fotoğraf : 338- Aynı Evin, Kırma Çatı Üst Örtüsü
Fotoğraf : 339- Aynı Evin, Oda Ahşap Tavan Kaplaması
Fotoğraf : 340- Aynı Evin, Oda Tavan Kaplaması

11.49. Ordu Merkez İkiz Evler

Fotoğraf : 341- İkiz Evlerin Sıtkı Can Caddesinden Giriş Cephesi
Fotoğraf : 342- İkiz Evlerin Sahilden Görünümü
Fotoğraf : 343- İkiz Evlere Sıtkı Can Caddesinden İniş Merdiveni ve Avlusu
Fotoğraf : 344- İkiz Evler B Blok Zemin Kat Fototaurant Bölümü
Fotoğraf : 345- İkiz Evler, Doğu Cephesi Çıkma Kısımları
Fotoğraf : 346- A ve B Blok Ahşap Tavan Kaplaması
Fotoğraf : 347- Bodrum Kat Hizası, Deniz Manzaralı Teras Kısmı
Fotoğraf : 348- İkiz Evler A ve B Blok Birinci Kat İç Sofa ve Geçiş Köprüsü
Fotoğraf : 349- A ve B Blok Birinci Kat Odalarından Görüntü
Fotoğraf : 350- A ve B Blok Cephe Pencere Düzenlemesi

11.50. Ordu Merkez Aynur Sönmez Evi

Fotoğraf : 351- Aynur Sönmez Evi, Menekşe Sokaktan Bakış
Fotoğraf : 352- Aynur Sönmez Evi, Doğu Cephesi ve Giriş Kapısı
Fotoğraf : 353- Aynur Sönmez Evi, Zemin Kat Mutfak Kısmı
Fotoğraf : 354- Aynur Sönmez Evi, Üst Kat Ahşap Çıkış Merdiveni
Fotoğraf : 355- Aynur Sönmez Evi, Üst Kat Sofası ve Merdiven
Fotoğraf : 356- Aynur Sönmez Evi, Üst Kat Sokağa Bakan Konsol Çıkma Odası
Fotoğraf : 357- Aynur Sönmez Evi, Üst Kat Sofa Karşındaki Banyo ve Oda Kısmı
Fotoğraf : 358- Aynur Sönmez Evi, Köşe Kaba Yonu Taş Örgüsü
Fotoğraf : 359- Aynur Sönmez Evi, Zemin ve Üst Kat Ahşap Tavan Kaplaması

11.51. Ordu Merkez Furtun (Süreyya Anaokulu) Evi

Fotoğraf : 360- Furtun Evi, Sokaktan Genel Görünümü
Fotoğraf : 361- Furtun Evi, Kesme Taş Avlu Giriş Kapısı ve İç Bahçesi
Fotoğraf : 362- Furtun Evi, Ön Cephe Giriş Cephesi Ve Sütunları
Fotoğraf : 363- Furtun Evi, Ön Cephe Üst Kat Çıkma Bölümü

Fotoğraf : 364- Furtun Evi, Bodrum Kat Kısmı
Fotoğraf : 365- Furtun Evi, Sol Yan Giriş Kısmı
Fotoğraf : 366- Furtun Evi, Zemin Kat İç Sofa Bölümü
Fotoğraf : 367- Furtun Evi, Teleferikten Kuşbakışı Görünüm
Fotoğraf : 368- Furtun Evi, Yan Giriş Pabuçluk Kısmı
Fotoğraf : 369- Furtun Evi, Birinci Kat Ahşap Çıkış Merdiveni
Fotoğraf : 370- Furtun Evi, Birinci Kat Oda Gusulhane Kısmı
Fotoğraf : 371- Furtun Evi, Avlusundaki Eklenti Mutfak Kısmı
Fotoğraf : 372- Furtun Evinin İşlemeli Sofa Ahşap Tavan Kaplaması
Fotoğraf : 373- Furtun Evinin Odalarda Bulunan Süslemeli Ahşap Yüklükler

11.52. Ünye Merkez Kadılar Yokuşu Mehmet Nuri Kadı Evi

Fotoğraf : 374- Mehmet Nuri Kadı Evi, Kadılar Sokaktan Görünümü
Fotoğraf : 375- Mehmet Nuri Kadı Evi, Avlu Süslemeli Giriş Kapısı
Fotoğraf : 376- Mehmet Nuri Kadı Evi, Avlu Giriş Kapısı Üstü Madalyonu
Fotoğraf : 377- Mehmet Nuri Kadı Evi, Avlu Giriş Kapısı Başlıklı Sütunları
Fotoğraf : 378- Mehmet Nuri Kadı Evi, Güney Cephesine Bakış
Fotoğraf : 379- Mehmet Nuri Kadı Evi, İç Mekan Duvarları
Fotoğraf : 380- Mehmet Nuri Kadı Evi ,Odaların Ahşap Tavan Kaplamaları

11.53. Ünye Merkez Kadılar Yokuşu 5 Nolu (Turizm Derneği) Ev

Fotoğraf : 381- 5 Nolu Evin Kadılar Sokaktan Görünümü
Fotoğraf : 382- Turizm Derneğinin Güney Giriş Kapısı Cephesi
Fotoğraf : 383- Turizm Derneğinin Zemin Kat Mutfak ve Ocaklık Kısmı
Fotoğraf : 384- Turizm Derneğinin Sokağa Bakan İç Sofa Holü
Fotoğraf : 385- 5 Nolu Evin Kuzeydoğu Köşesi Ara Kat Çıkış Merdiveni Cephesi
Fotoğraf : 386- 5 Nolu Evin Odalarından Görüntü

11.54. Ünye Merkez Kadılar Yokuşu Haşim Gürer Evi

Fotoğraf : 387- Haşim Gürer Evi, Kadılar Sokaktan Görünümü
Fotoğraf : 388- Haşim Gürer Evi, Kadılar Sokaktan Süslemeli Avluya Giriş Kapısı
Fotoğraf : 389- Haşim Gürer Evi, Kuzey Cephesine Bakış
Fotoğraf : 390- Aynı Ev, Kuzey Cephesi Zemin Kat Kesme Taş Süslemeli Giriş Kapısı
Fotoğraf : 391- Haşim Gürer Evine Kuzeydoğudan Bakış
Fotoğraf : 392- Haşim Gürer Evi, Giriş Kapısı Üzeri Sekizgen Madalyon
Fotoğraf : 393- Haşim Gürer Evi, Ahşap Eve Giriş Kapısı
Fotoğraf : 394- Haşim Gürer Evi, İç Sofa Ahşap Merdiveni
Fotoğraf : 395- Haşim Gürer Evi, Restorasyon Aşaması

11.55. Ünye Merkez Kaptan (Ünye Müze) Evi

Fotoğraf : 396- Kaptan Evi, Alicer Sokaktan Genel Görünümü
Fotoğraf : 397- Kaptan Evi, Hacı Emin Caddesinden Eski Görünümü
Fotoğraf : 398- Kaptan Evi, Kesme Taş Avlu Giriş Kapısı

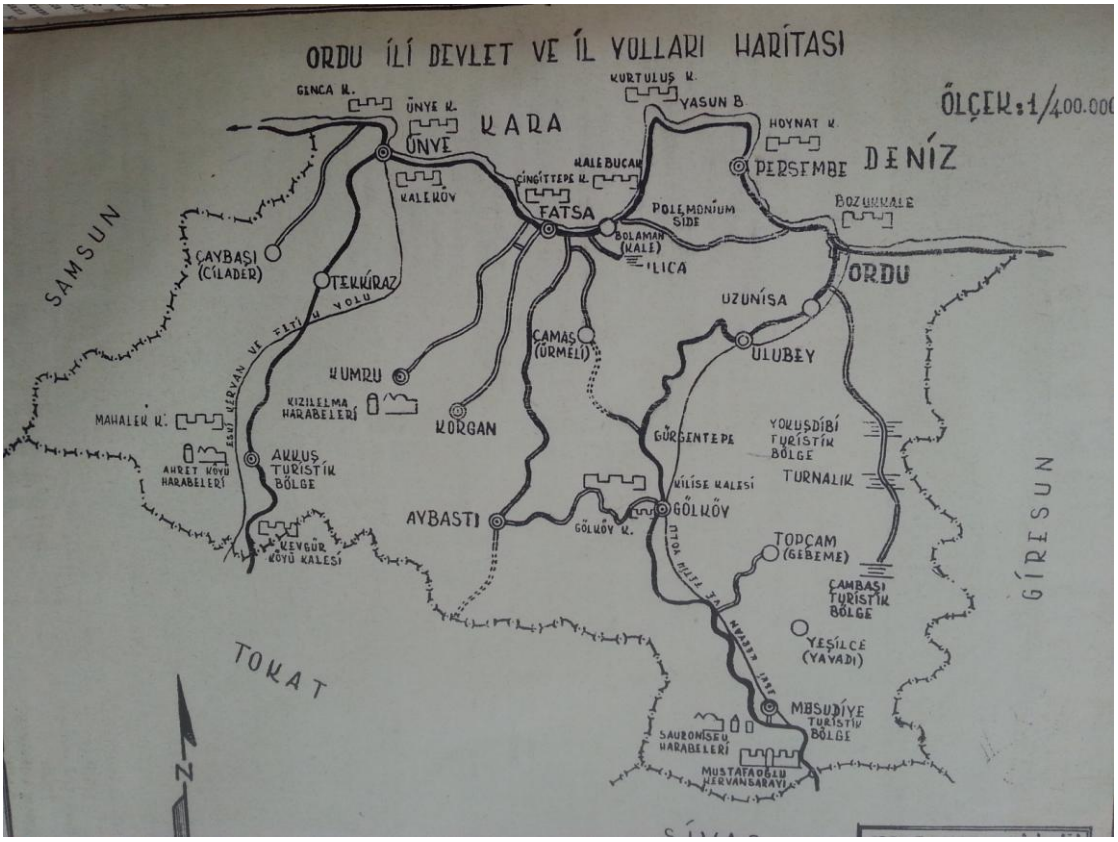
Fotoğraf : 399- Kaptan Evi, Kuzey Cephesi ve Giriş Kapısı
Fotoğraf : 400- Kaptan Evi, Zemin Kat Taşlık Kısmı
Fotoğraf : 401- Kaptan Evi, Zemin Kat Günümüz Sergi Mekanı
Fotoğraf : 402- Kaptan Evi, Zemin Kat Taşlık Yıkık Ahşap Tavan Kaplaması
Fotoğraf : 403- Kaptan Evi, Ara Kat Çıkış Merdiveni ve Odası
Fotoğraf : 404- Kaptan Evi, Birinci Kat İç Sofa Bölümü
Fotoğraf : 405- Kaptan Evi, Birinci Kat Baş Oda Kısmı
Fotoğraf : 406- Kaptan Evi, Birinci Kat Baş Oda Ahşap Tavan Süslemesi
Fotoğraf : 407- Aynı Odanın Dilimli Ocaklık Süslemeleri
Fotoğraf : 408- Kaptan Evinin Kendi Adını Taşıyan Odası
Fotoğraf : 409- Kaptan Evinin Odalarda Bulunan Süslemeli Ahşap Yüklükler
Fotoğraf : 410- Kaptan Evinin Birinci Kat Oda Gusulhane Kısmı
Fotoğraf : 411- Birinci Kat Holünün Ahşap Tavan Kaplaması ve Vitray Pencereleri
Fotoğraf : 412- Kaptan Evinin Avlusundaki Mezar Taşları

11.56. Değerlendirme Fotoğrafleri

Fotoğraf : 413- Samsun Aya Triada Kilisesi,
(http://wowturkey.com/forum/viewtopic-
Fotoğraf : 414- Giresun Gogora Kilisesi, Genel Görünümü
Fotoğraf : 415- Giresun Gogora Kilisesi, Güney Giriş Cephesi
Fotoğraf : 416- Giresun Gogora Kilisesi, Naos Mekanı
Fotoğraf : 417- Tokat Mahmut Paşa Camii Genel Görünümü (Emine Saka'dan)
Fotoğraf : 418- Tokat Mahmut Paşa Camii Minafotoi, (Emine Saka'dan)
Fotoğraf : 419- Tokat Paşa Hamamı, Genel Görünümü, (Emine Saka'dan)
Fotoğraf : 420- Artvin Berta Köprüsü (O.Aytekin'den)
Fotoğraf : 421- Artvin Arhavi Çifte Köprüler
Fotoğraf : 422- Timisvat Osmanlı Taş Köprü Genel Vaziyet
Fotoğraf : 423- Timisvat Osmanlı Taş Köprü Mansap Görünüşü
Fotoğraf : 424- Rize Şenyuva Bilginler Köprüsü
Fotoğraf : 425- Tekirdağ Müze Binası
Fotoğraf : 426- Ünye Şeyh Yunus Emre Türbesi
Fotoğraf : 427- Mehmet Faruk Şarlan Evi
Fotoğraf : 428- Fatsa, Yeşilköy Kütük Ev
Fotoğraf : 429- Yeşilköy Kütük Ev Harim Kısmı
Fotoğraf : 430- Yeşilköy Kütük Ev Yıkık Revak Kısmı
Fotoğraf : 431- Ünye Kadılar Yokuşu Görünümü
Fotoğraf : 432- Gölköy Konaklar Mevkii Hamamı
Fotoğraf : 433- Ordu Merkez Askerlik Binası

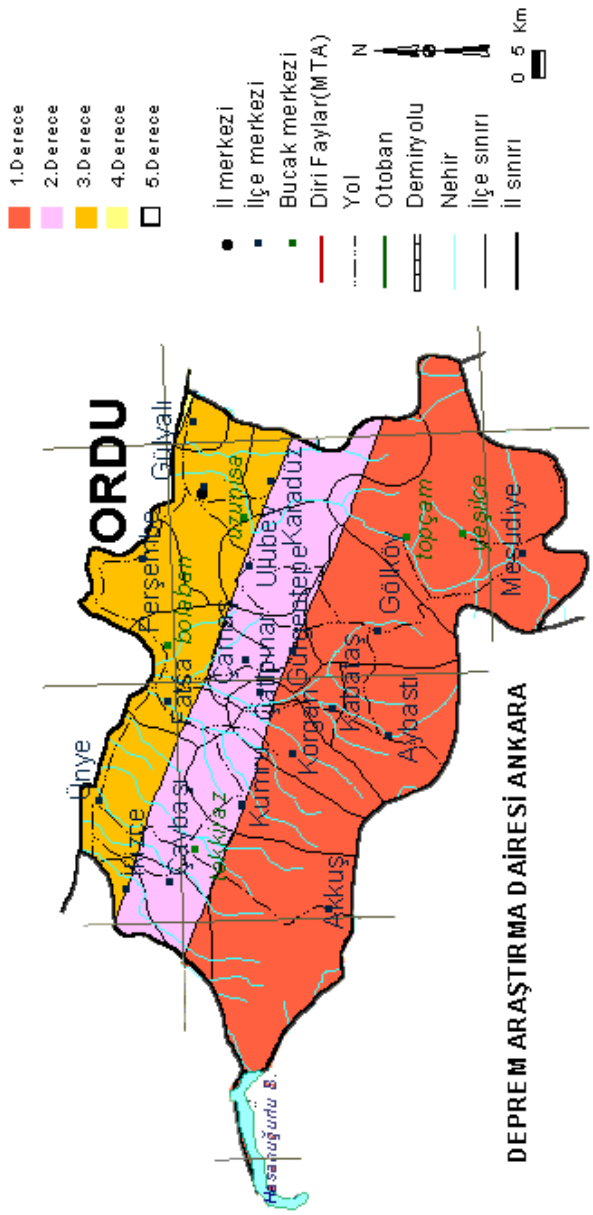
ÇİZİMLER VE RESİMLER

LEV. I

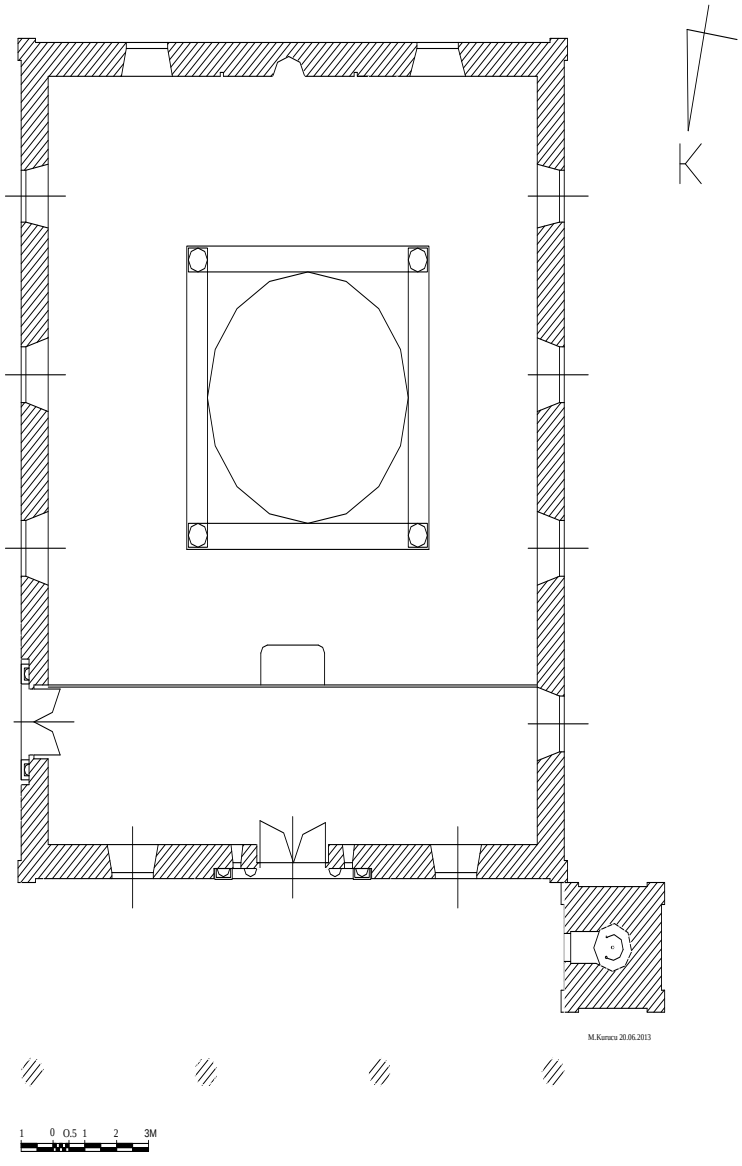
Çizim : 1- Ordu Şehir Planı

LEV. II

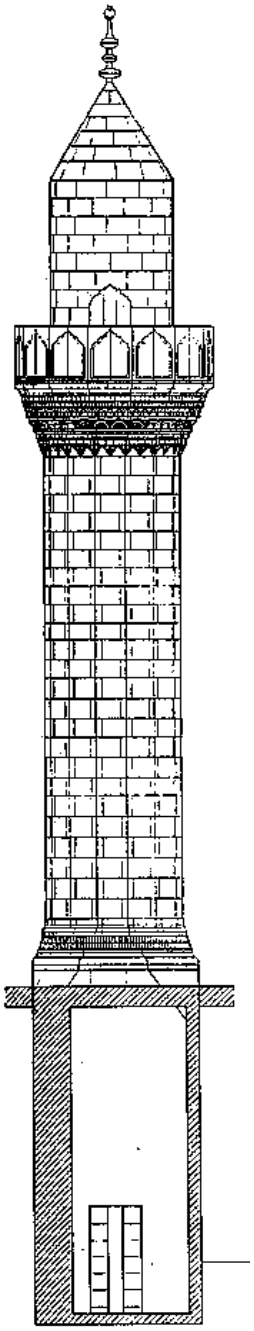
Çizim : 2- Ordu İli Deprem Haritası (Deprem Araştırma Enstitüsü'nden)

LEV. III

Çizim : 3- Ordu Merkez Atik İbrahim Paşa (Orta) Camii Rölöve Planı

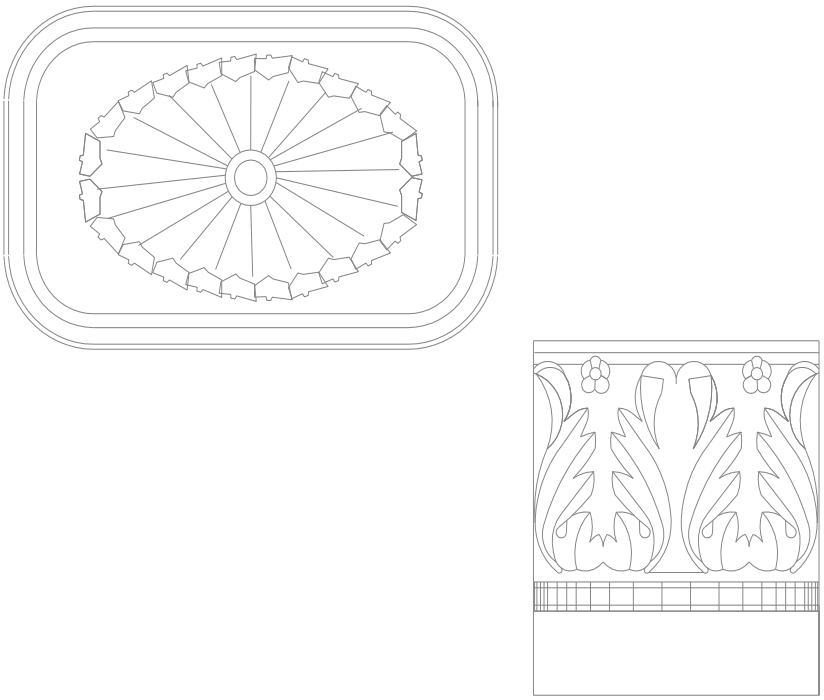
LEV. IV

M. KURUCU 2013

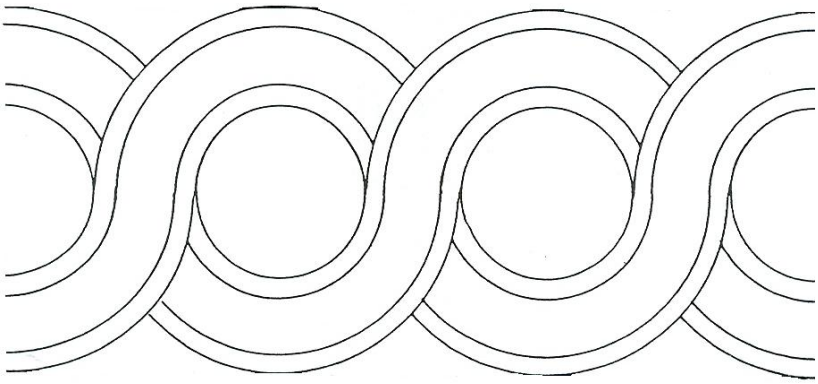
Çizim : 4- Atik İbrahim Paşa Minare Cephesi

LEV. V

M. KURUCU 2013

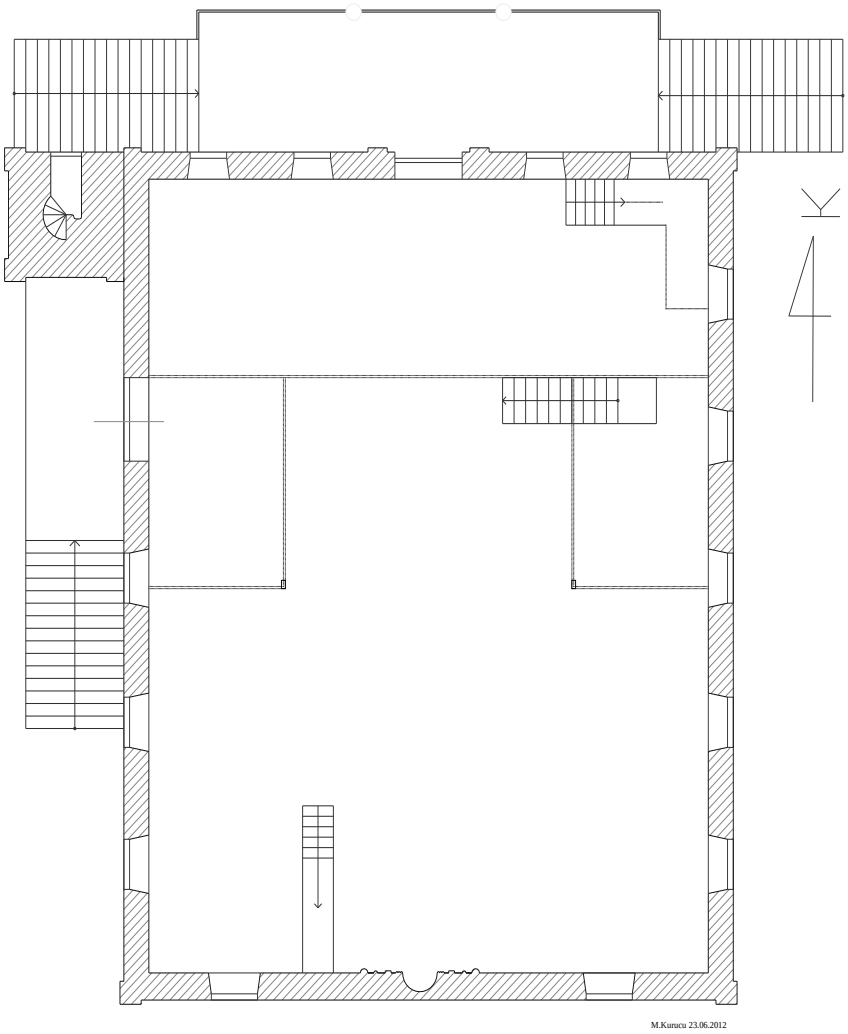
Çizim : 5- Atik İbrahim Paşa Camii, Avlu Kuzey Cephesi Süsleme Panosu

M. KURUCU 2013

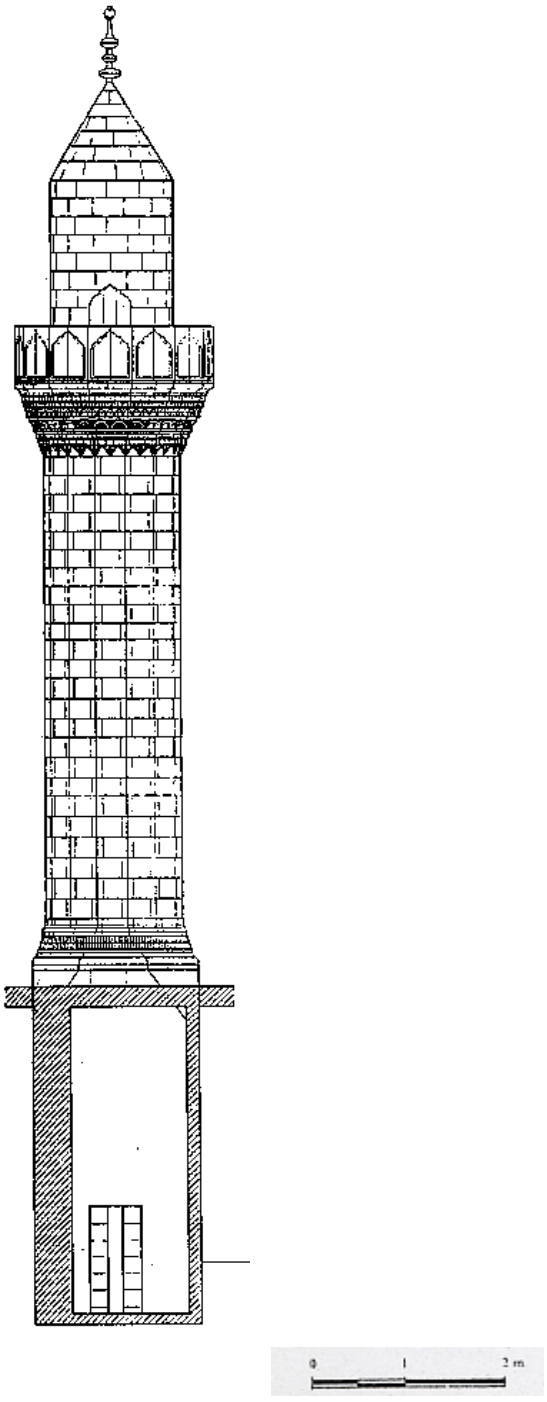
Çizim : 6- Atik İbrahim Paşa Camii Minare Kuşağındaki Örgü Motifi

LEV. VI

Çizim : 7- Ordu Merkez Aziziye (Yalı) Camii Rölöve Planı

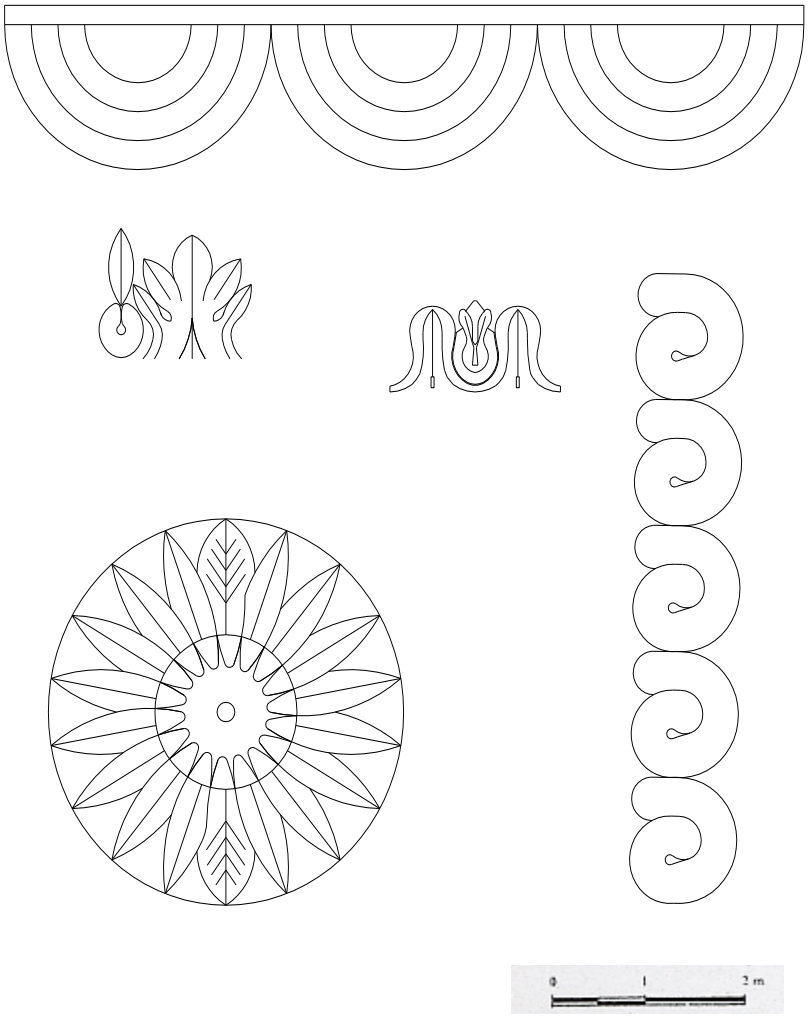
LEV. VII

M. KURUCU 2013

Çizim : 8- Yalı Camii Minare Cephesi

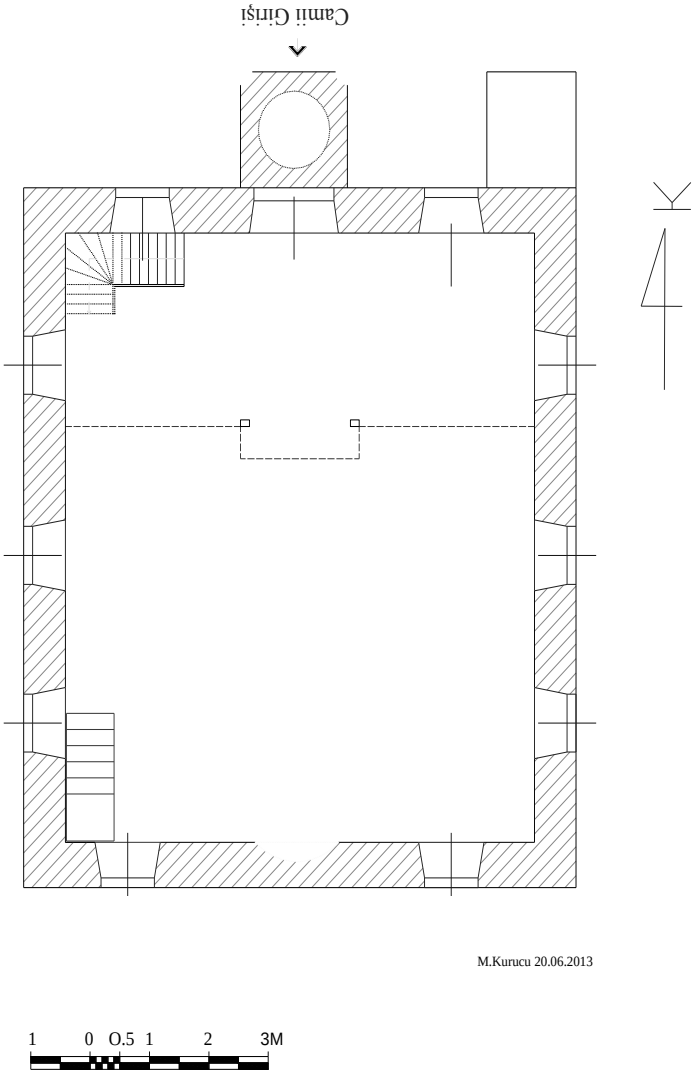
LEV. VIII

M. KURUCU 2013

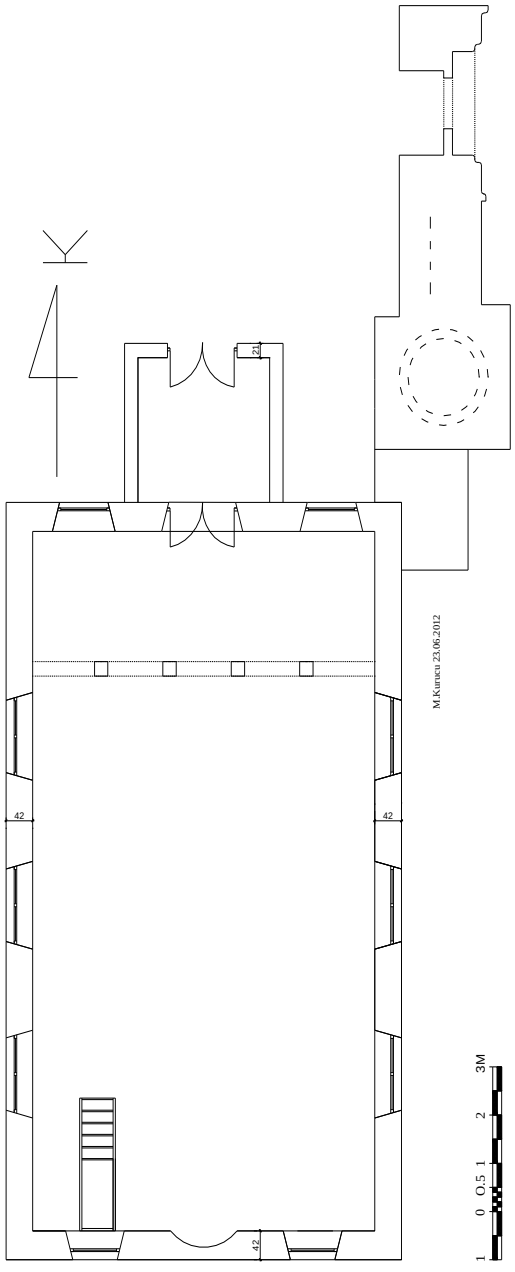
Çizim : 9- Yalı Camii Minare Süsleme Desen ve Motifleri

LEV. IX

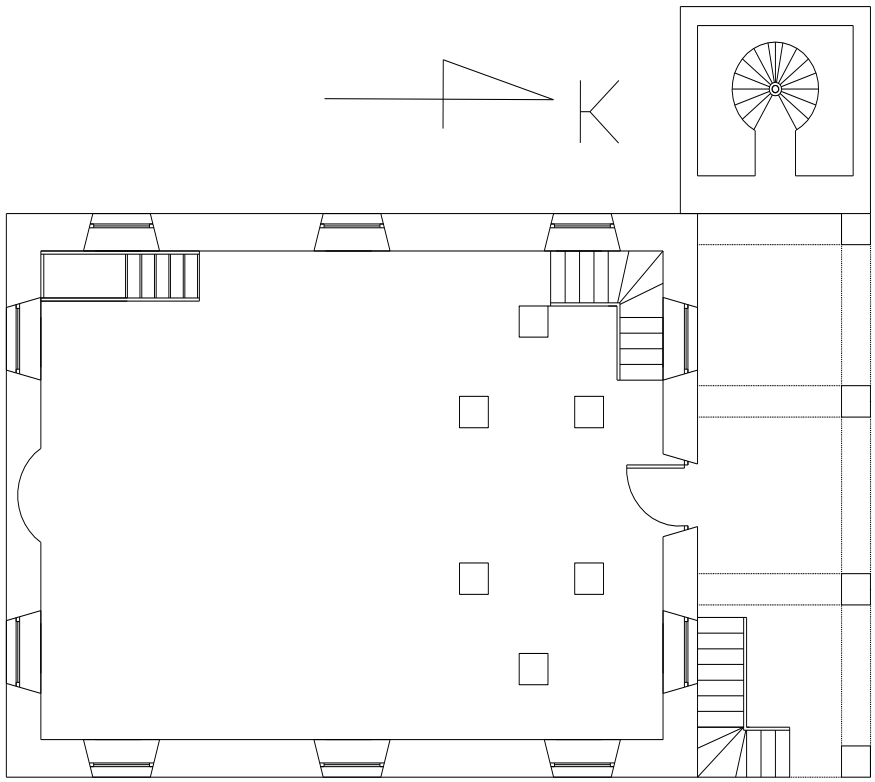
Çizim : 10- Ordu Merkez Hamidiye (Hükümet) Camii Rölöve Planı

LEV. X

Çizim : 11- Ordu Merkez Eskipazar Camii Rölöve Planı

LEV. XI

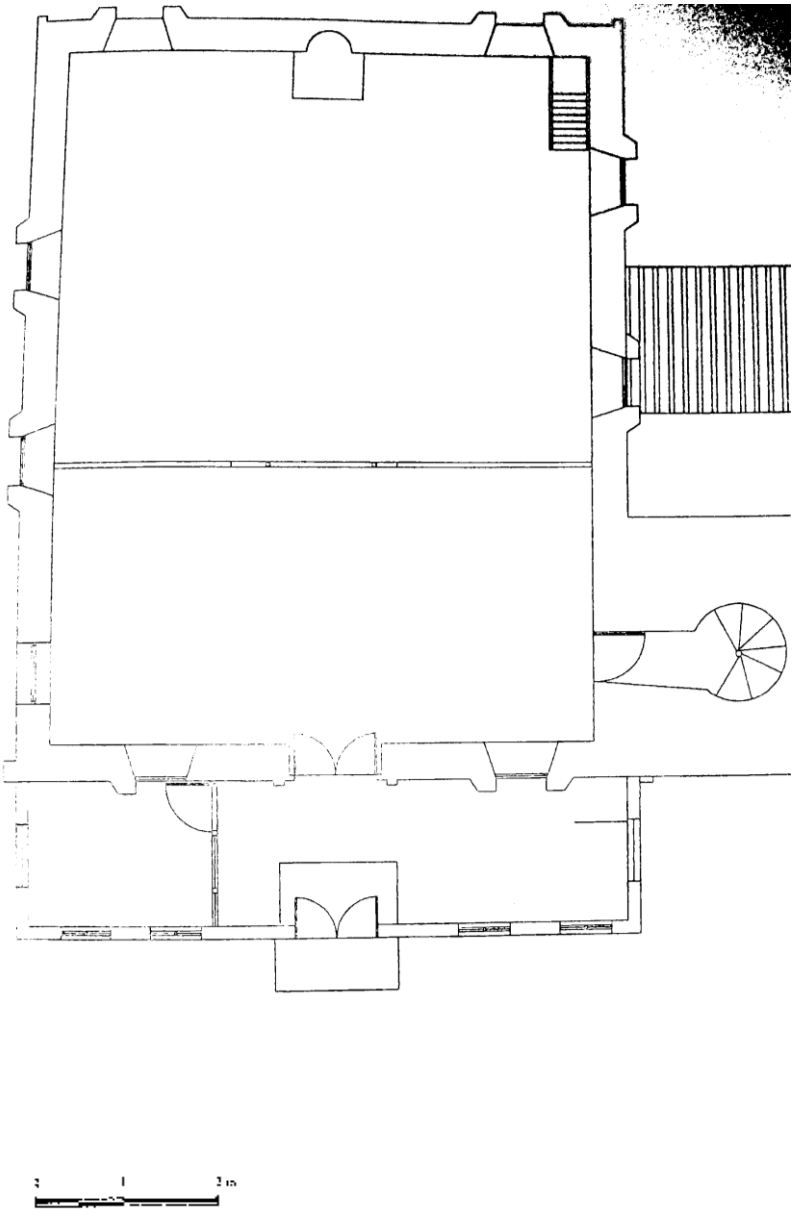

M.Kurucu 23.06.2012

1 0 O.5 1 2 3M

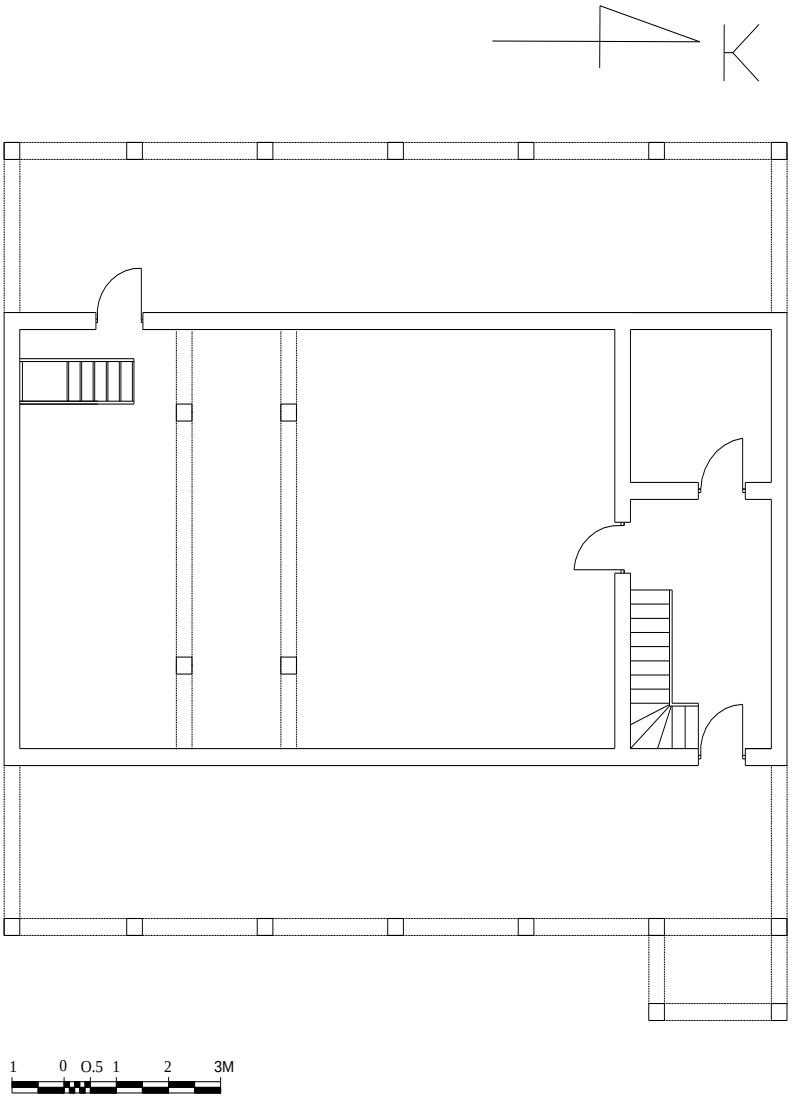
Çizim : 12- Gülyalı Kestane Köyü Camii Rölöve Planı

LEV. XII

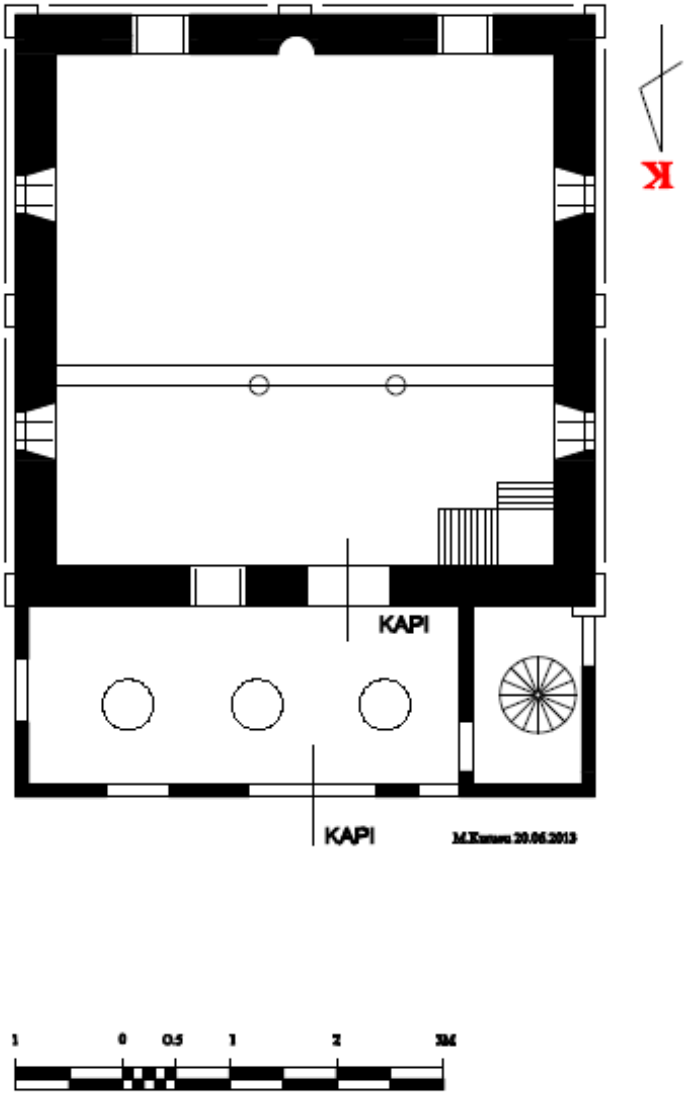
Çizim : 13- Perşembe Ağuşlu Camii Rölöve Planı (S.K.V.T.V.K.M'den)

LEV. XIII

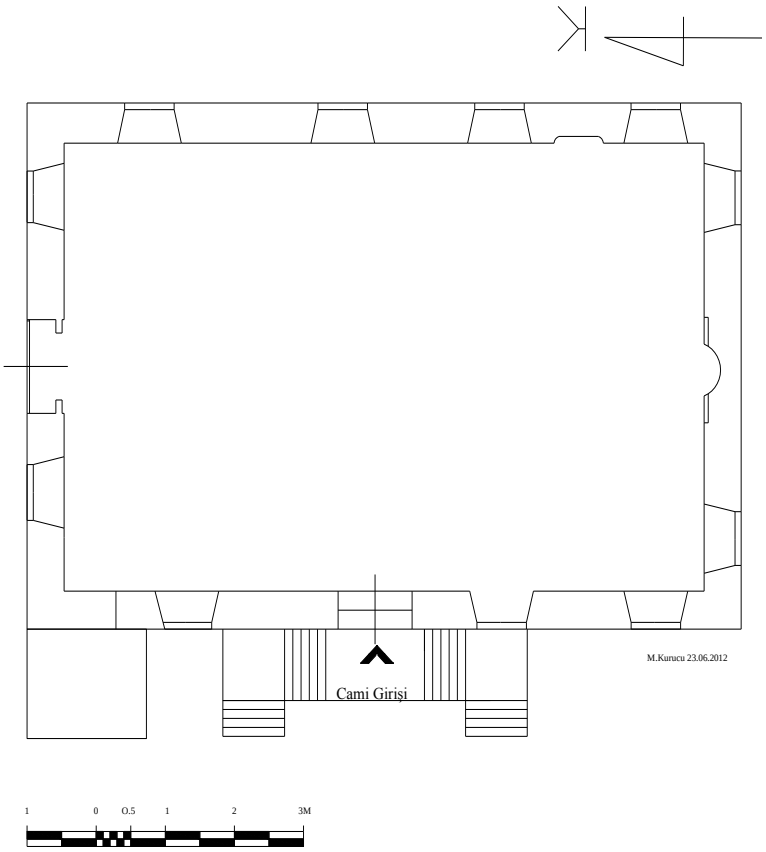
Çizim : 14- Perşembe Afirli Camii Rölöve Planı

LEV. XIII

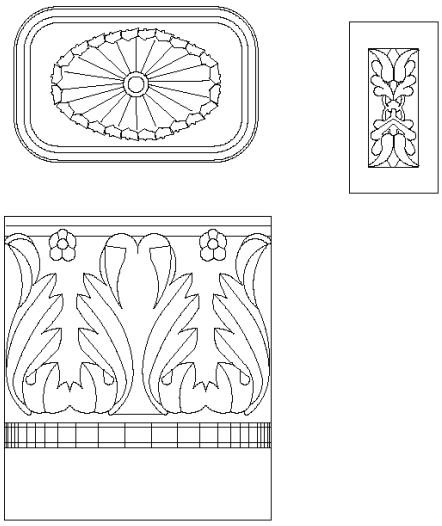

Çizim : 15- Ulubey Konakyanı Camii Rölöve Planı

LEV. XIV

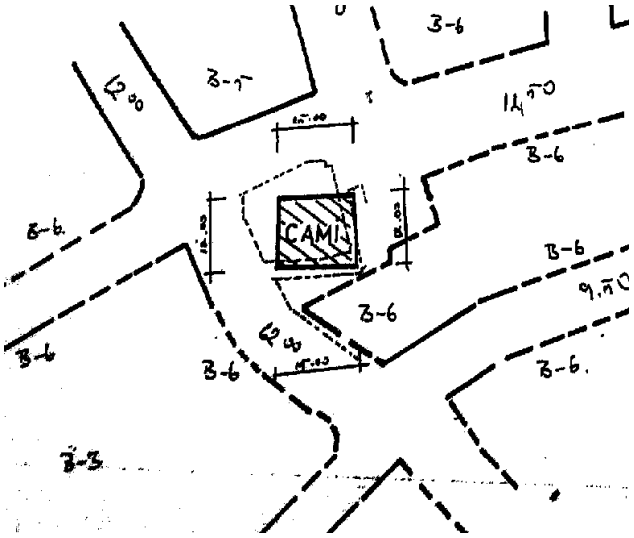

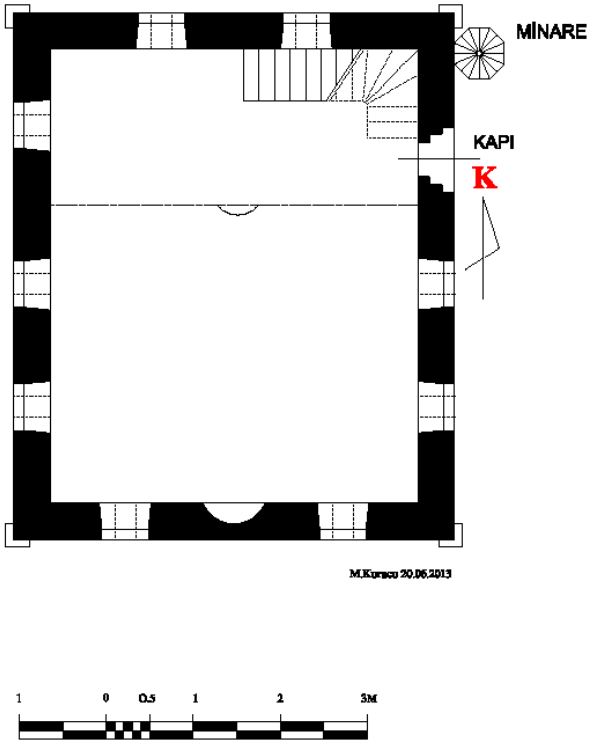
Çizim : 16- Fatsa Yenipazar (Gölbaşı) Camii Rölöve Planı ve Sütun Süslemeleri

Çizim : 17- Fatsa Yenipazar (Gölbaşı) Sütun Süslemeleri

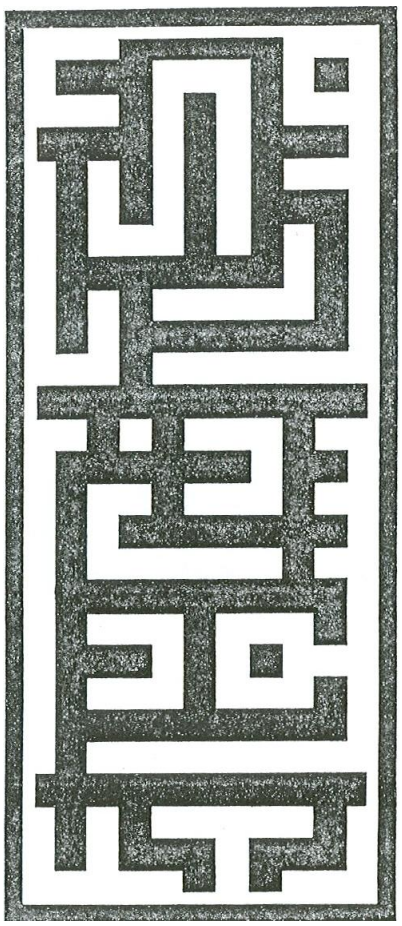
LEV. XV

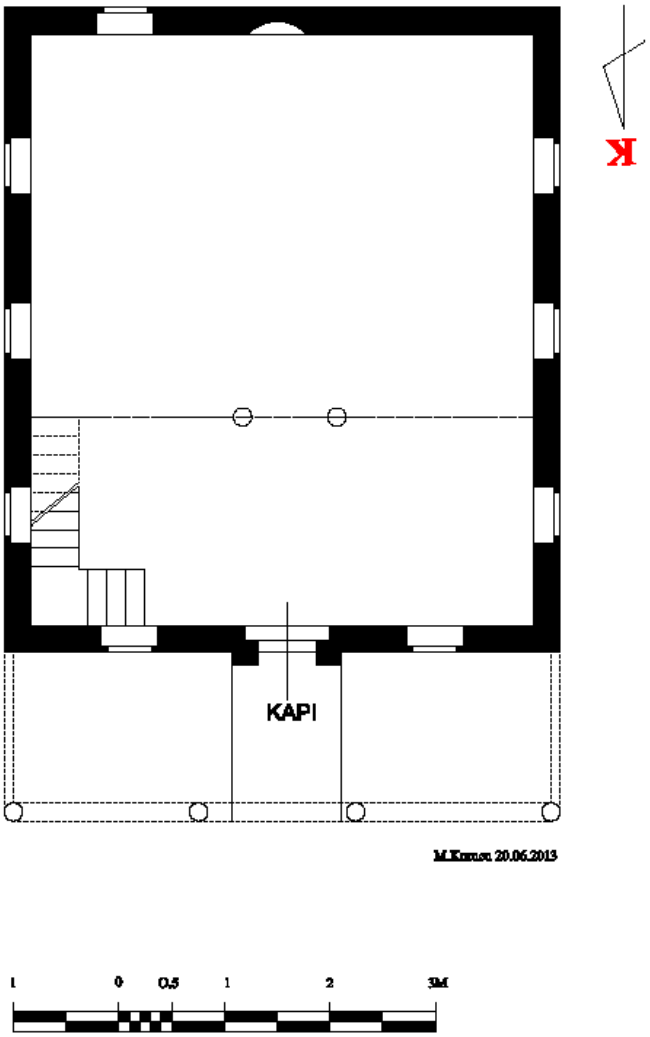
Çizim : 18- Fatsa Hacı Hulusi Camii Rölöve Planı

LEV. XVI

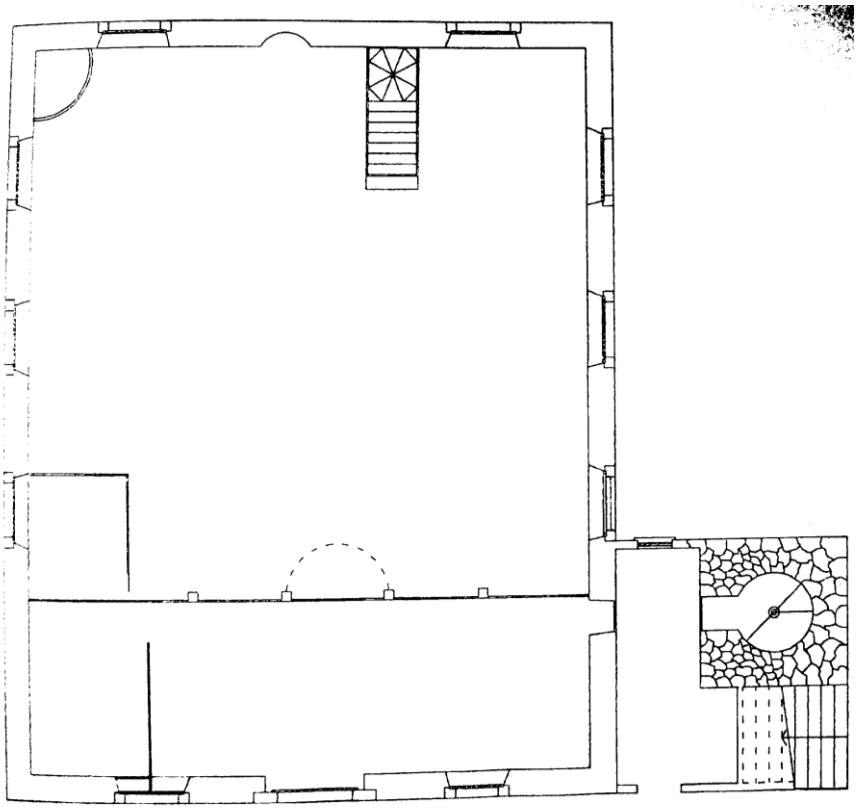
Çizim : 19- Hacı Hulusi Camii, Mihrap Üstündeki Ma'kıli Tevhid Yazısı

LEV. XVII

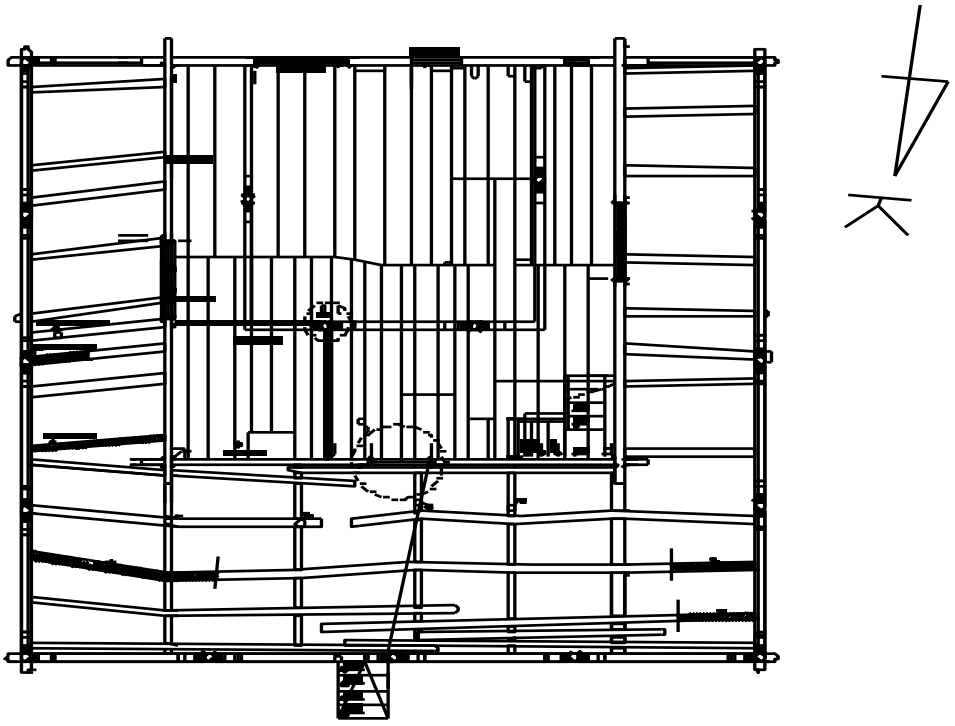
Çizim : 20- Fatsa Yalıköy (Vakıf) Camii Rölöve Planı

LEV. XVIII

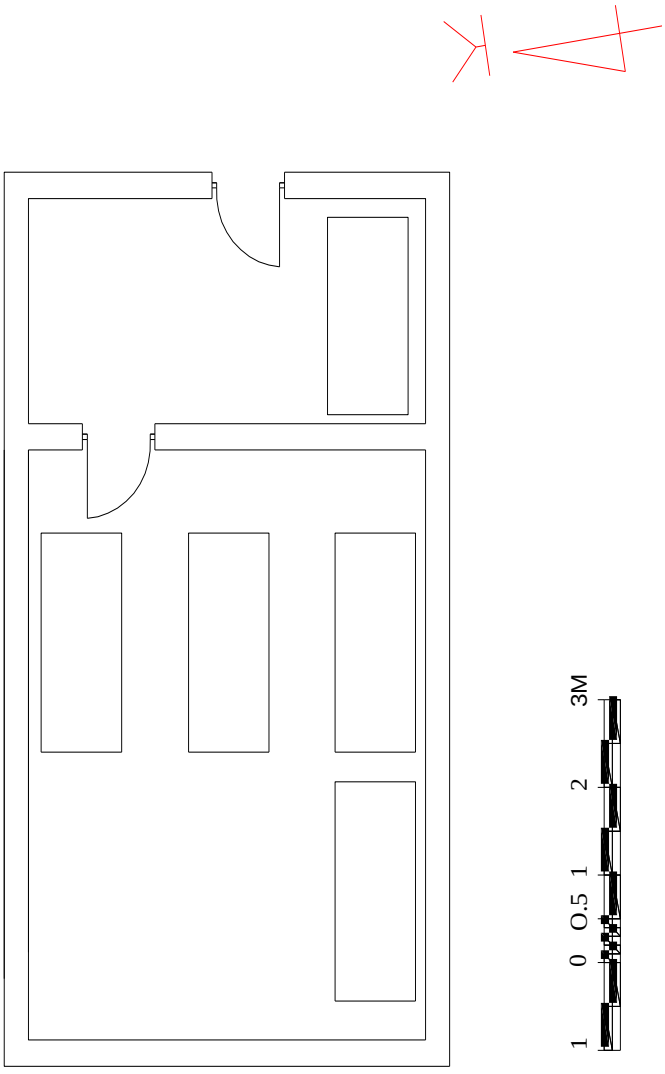
Çizim : 21- Ünye Saray Camii Rölöve Planı

LEV. XIX

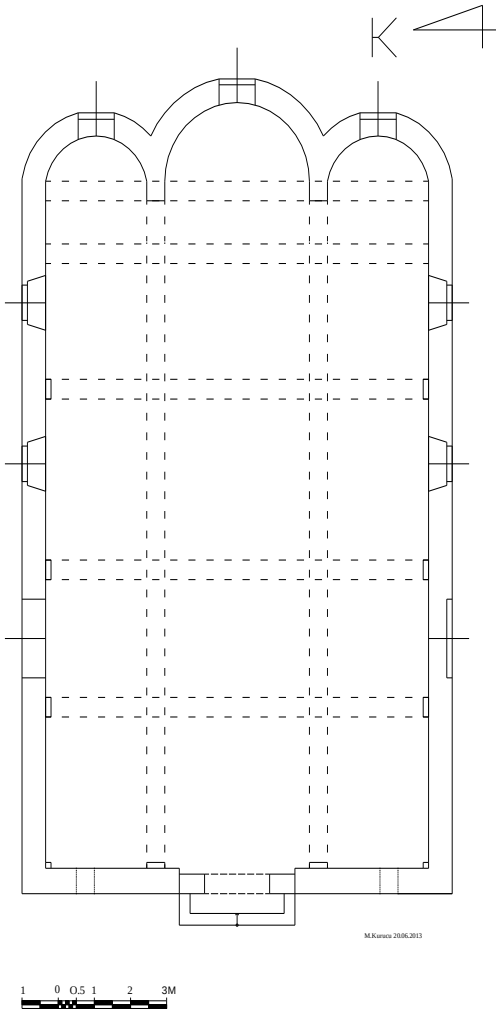
Çizim : 22- İkizce Lâleli Camii Rölöve Planı (Ataman Mimarlık'tan)

LEV. XX

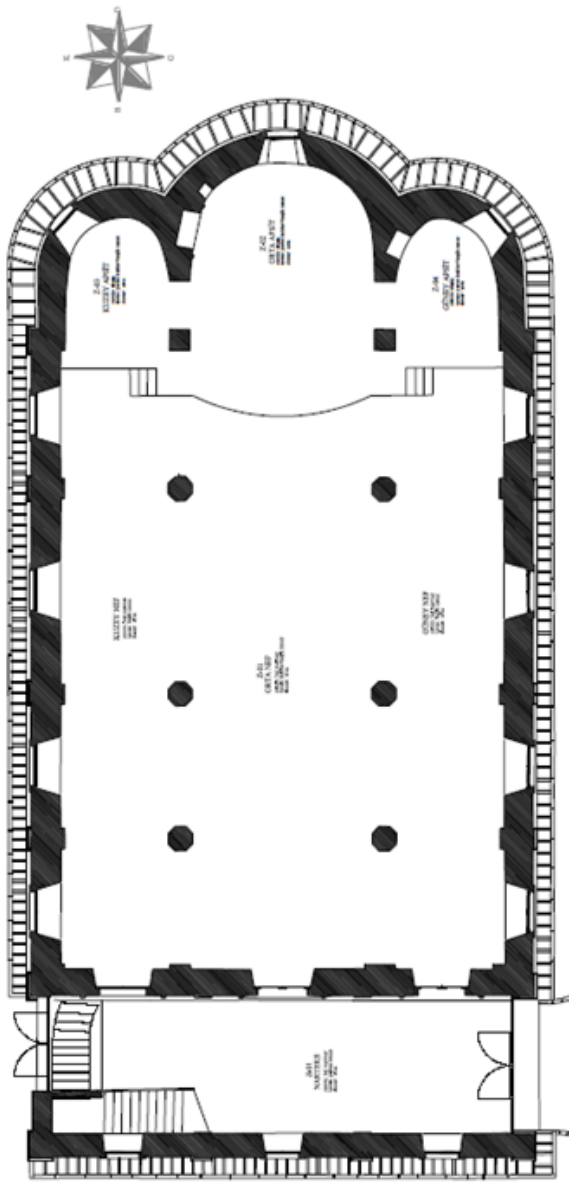
Çizim : 23- Akkuş Tuzak Köyü Türbesi Rölöve Planı

LEV. XXI

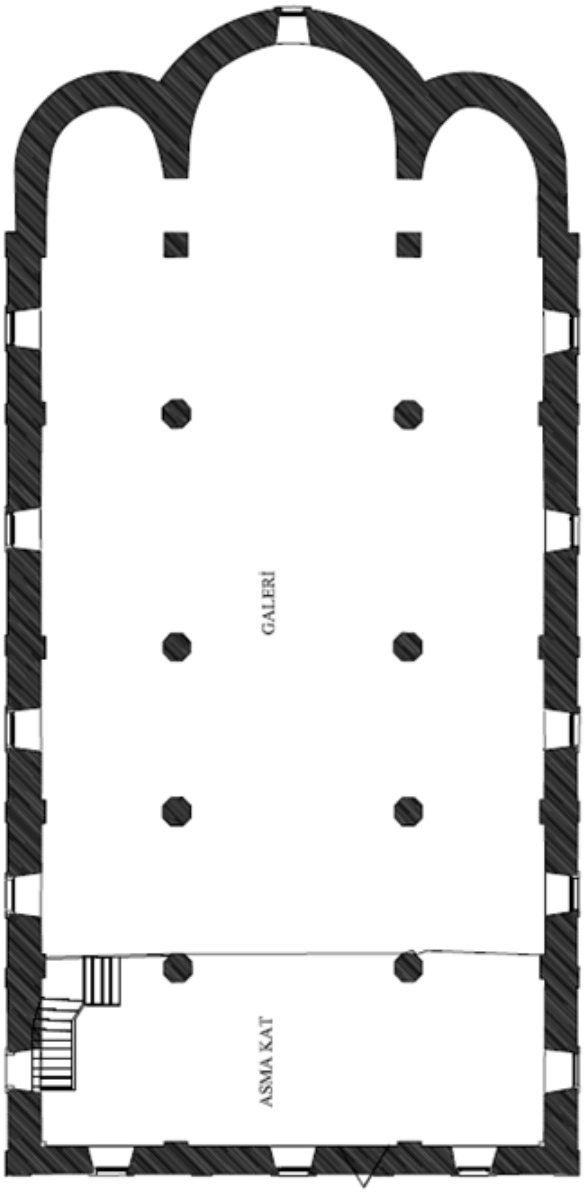
Çizim : 24- Ordu Merkez Düz Mahalle Kilisesi Rölöve Planı

LEV. XXII

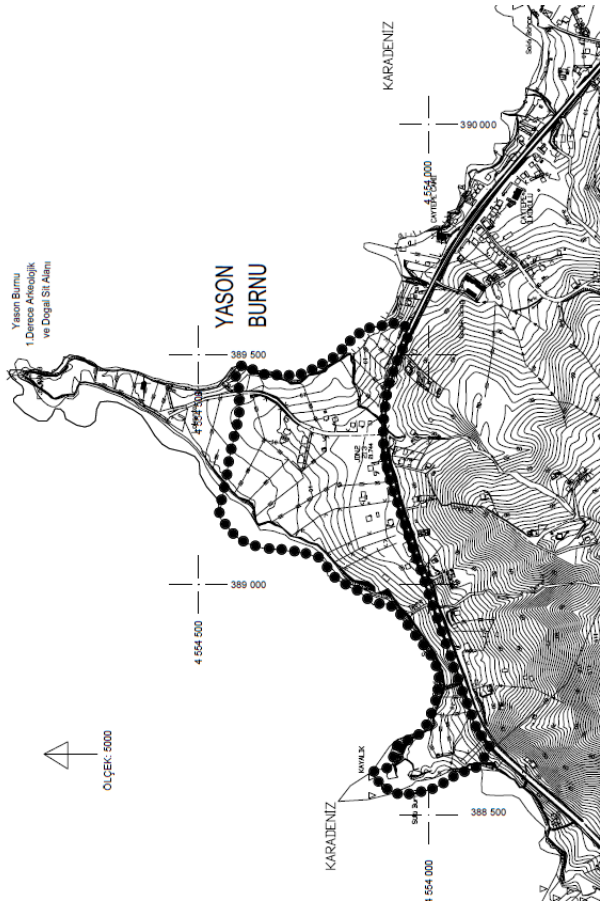
Çizim : 25- Ordu Merkez Taşbaşı Kilisesi Rölöve Planı (Ataman Mim.İşlenerek)

LEV. XXIII

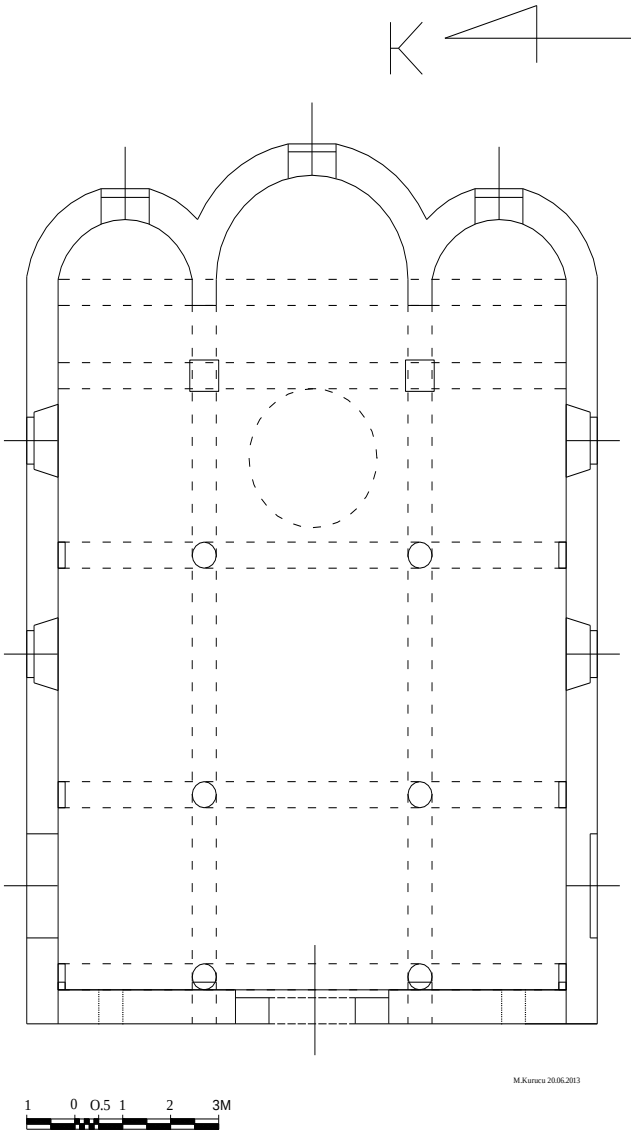
Çizim : 26- Ordu Merkez Taşbaşı Kilisesi Rölöve Planı (Ataman Mim.İşlenerek)

LEV. XXIV

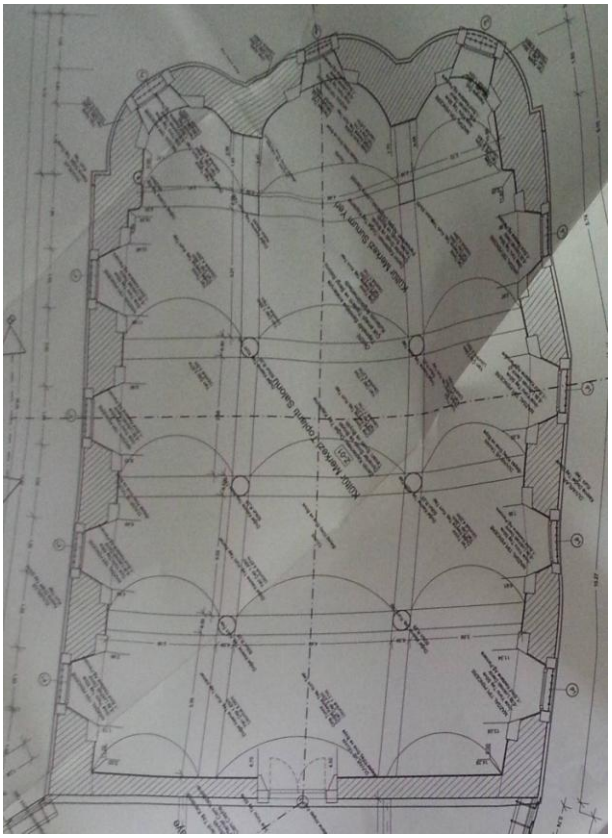
Çizim : 27- Perşembe Yason Vaziyet Planı

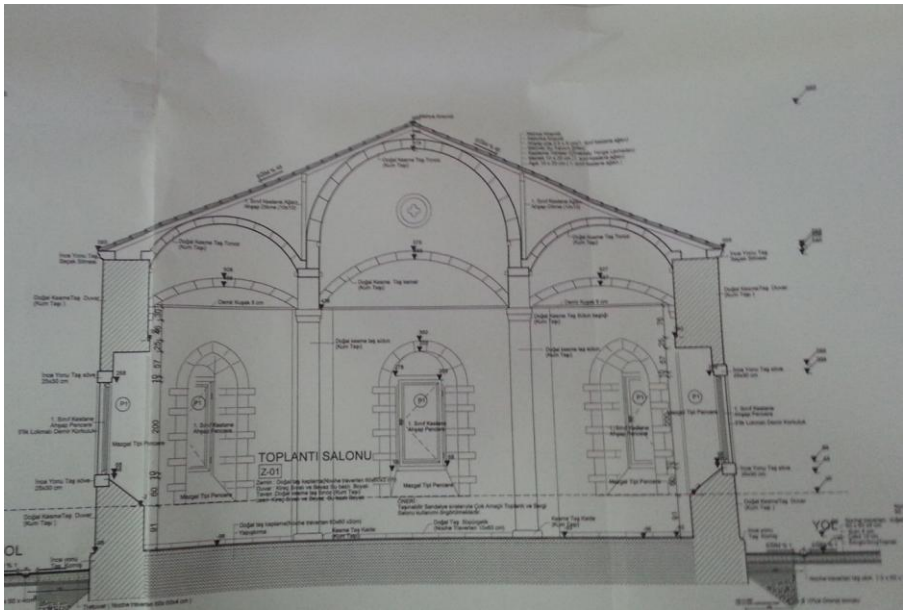
LEV. XXV

Çizim : 28- Perşembe Yason Kilisesi Planı

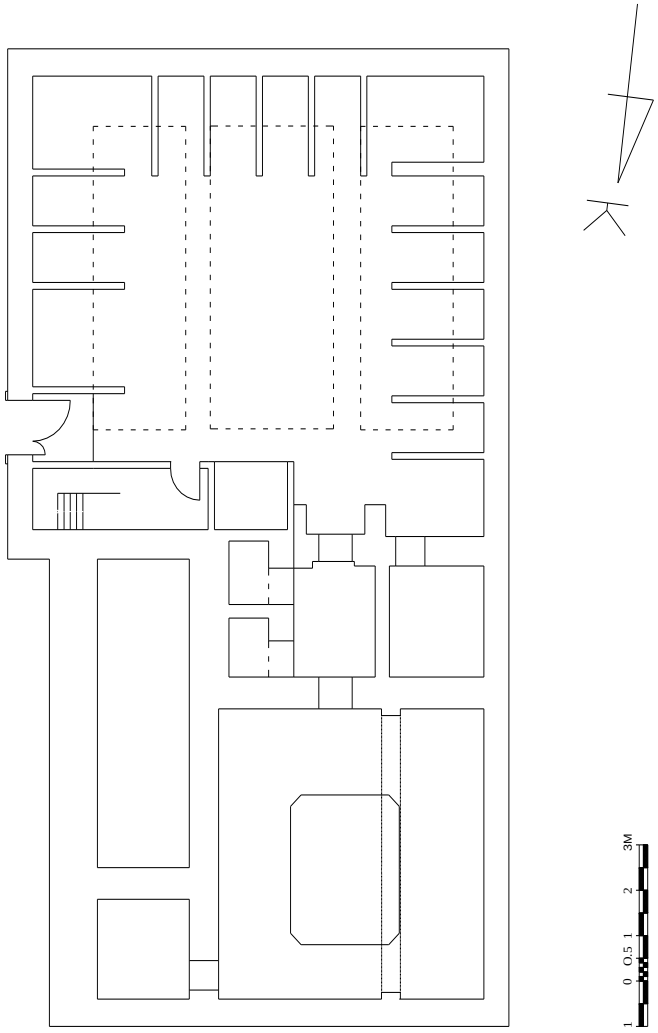
LEV. XXVI

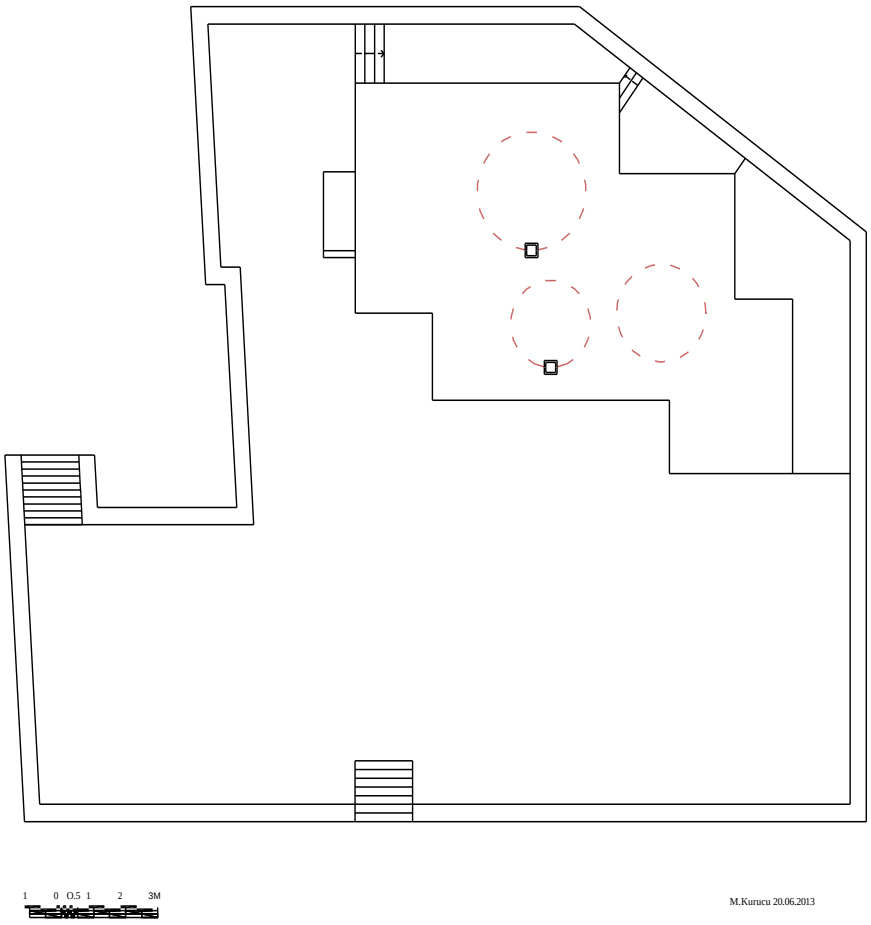
Çizim : 29- Ünye Yalı Kilisesi Rölöve Planı ve Kesiti (Hisar İnşaat'tan)

LEV. XXVII

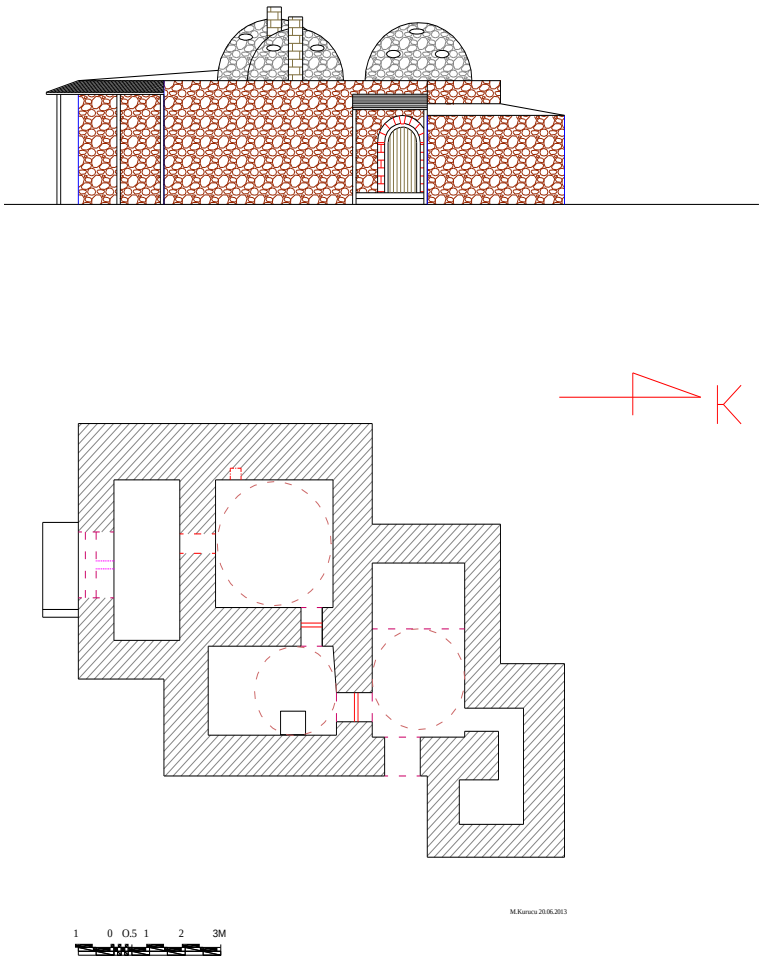
Çizim : 30- Ordu Merkez Furtun (Yalı) Hamamı Rölöve Planı

LEV. XXVIII

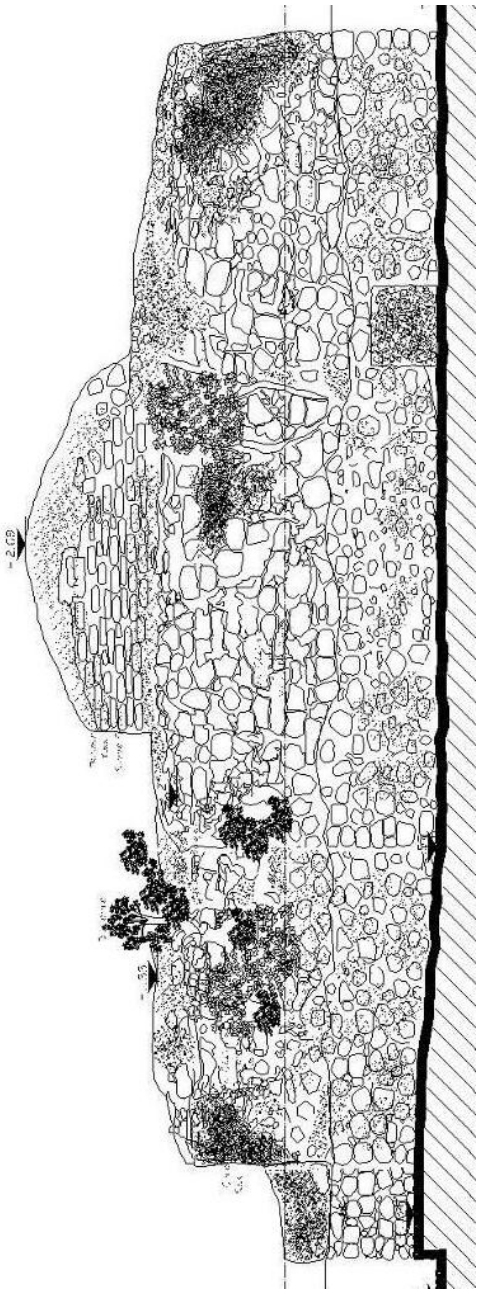
Çizim : 31- Ordu Merkez Eskipazar Büyük Hamam Rölöve Vaziyet Planı

LEV. XXIX

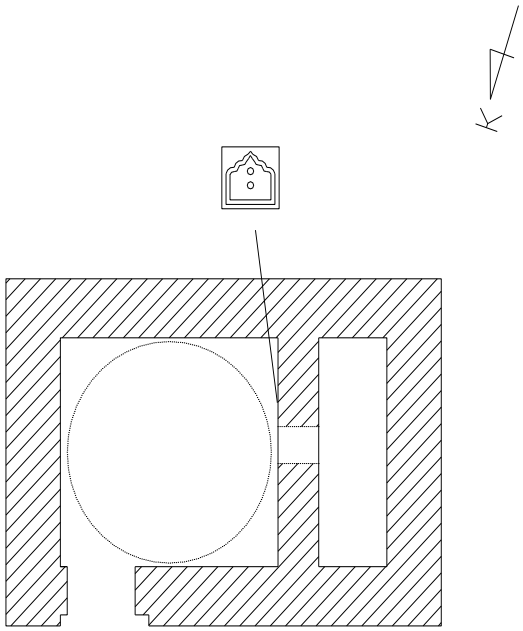
Çizim : 32- Eskipazar Büyük Hamam Rölöve Plan ve Ön Cephesi

LEV. XXX

Çizim : 33- Eskipazar Büyük Hamam Rölöve Batı Cephesi

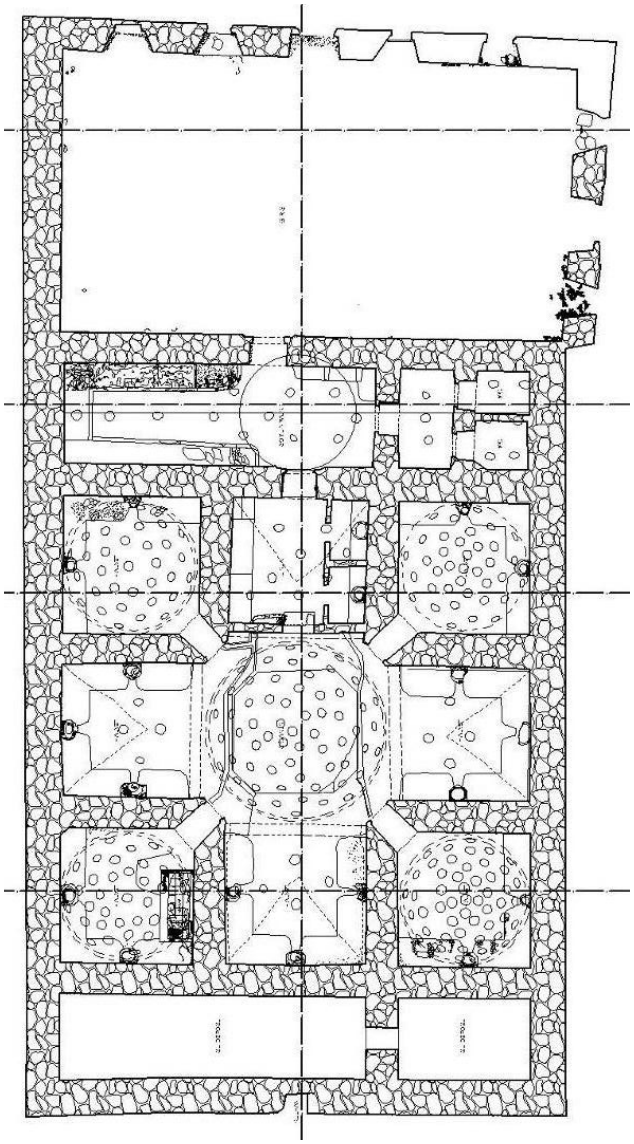
LEV. XXXI

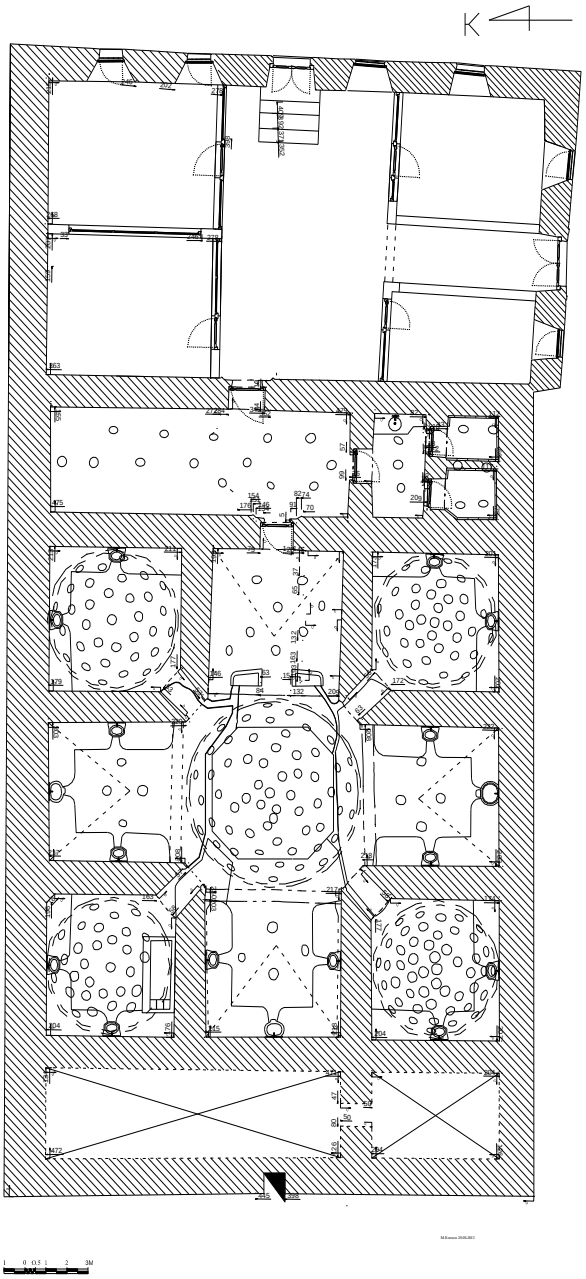
Çizim : 34- Eskipazar Küçük Hamam Rölöve Planı ve Dilim Kemer Süslemesi

LEV. XXXII

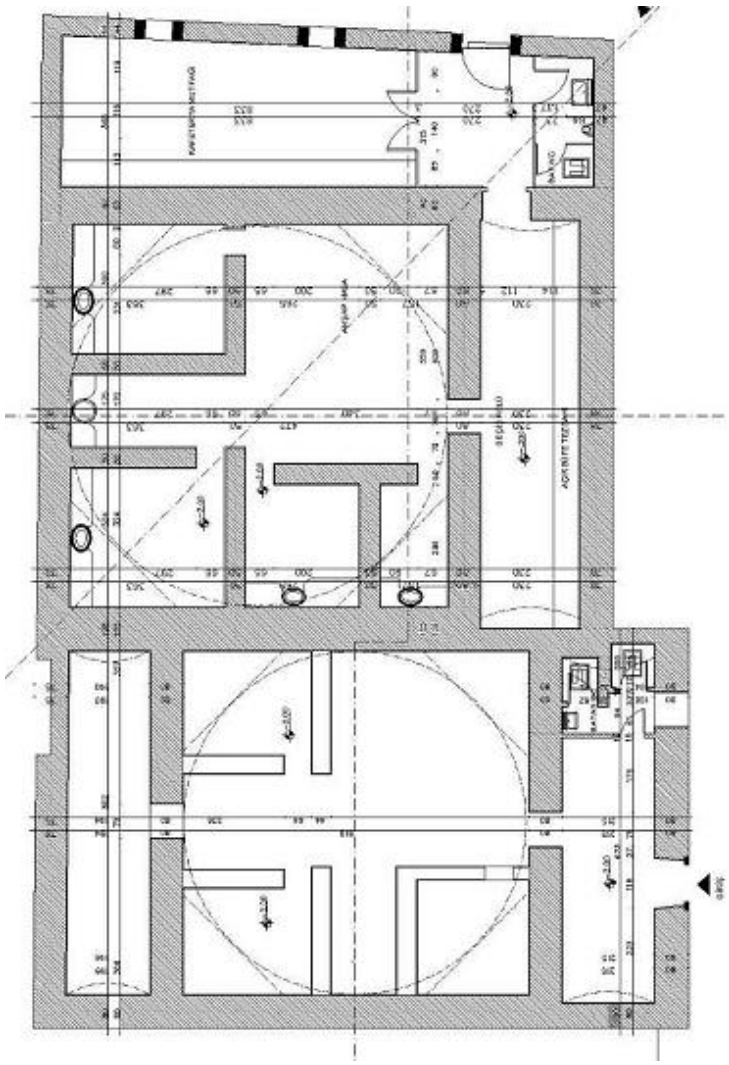
Çizim : 35- Ordu Merkez Saray Hamamı Rölöve Planı (Ataman Mimarlık'tan İşlenerek)

LEV. XXXIII

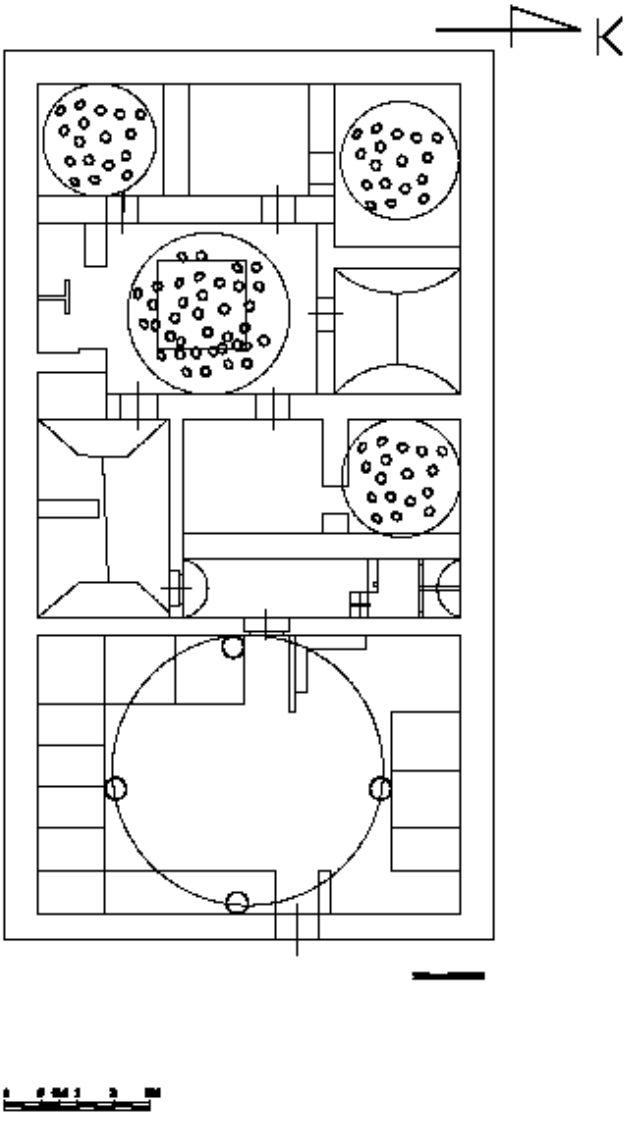
Çizim : 36- Ünye Saray Hamamı Rölöve Planı

LEV. XXXIV

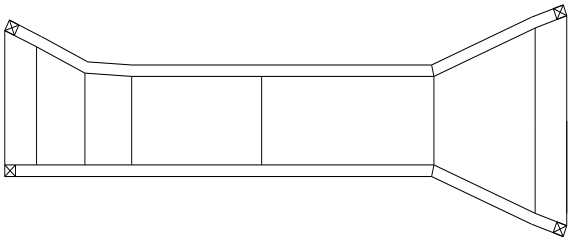
Çizim : 37- Ünye Çifte Hamamı Rölöve Planı (Ataman Mimarlıktan İşlenerek)

LEV. XXXV

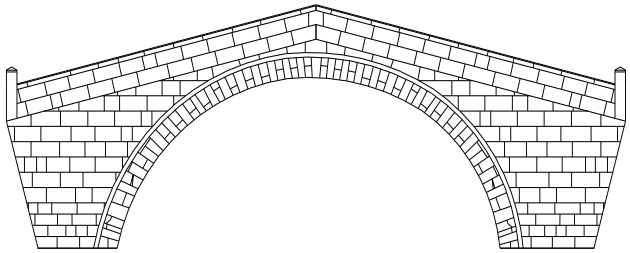

Çizim : 38- Ünye Eski Hamamı Rölöve Planı

LEV. XXXVI

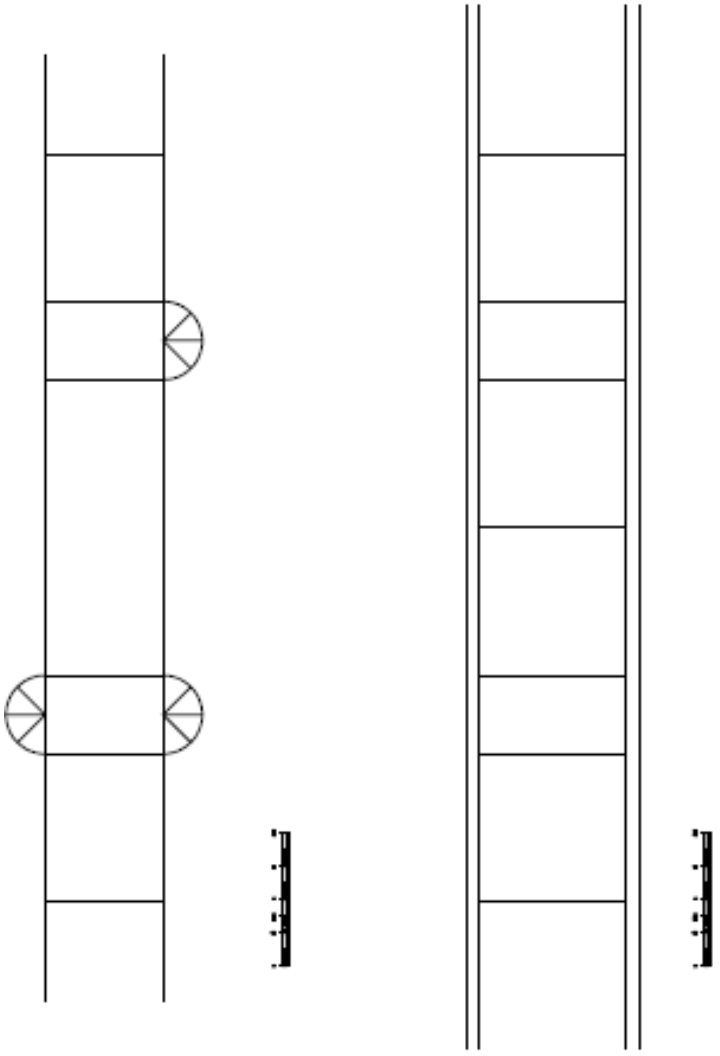
Çizim : 39- Kemer Köprü Rölöve planı

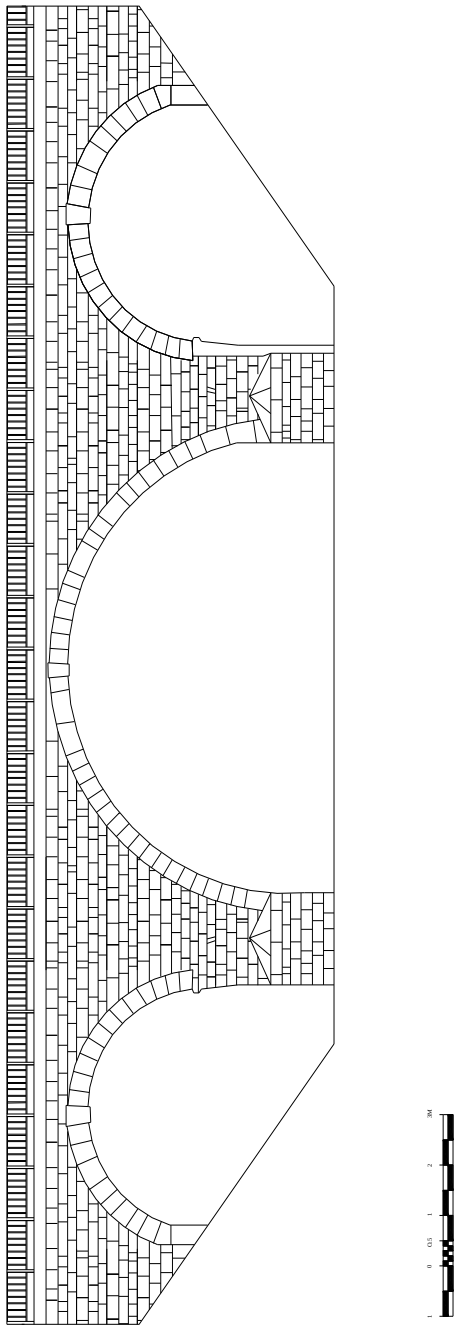
Çizim : 40- Ordu Merkez Kemer (Bülbül) Köprü Mansap Rölöve Görünüşü

LEV. XXXVII

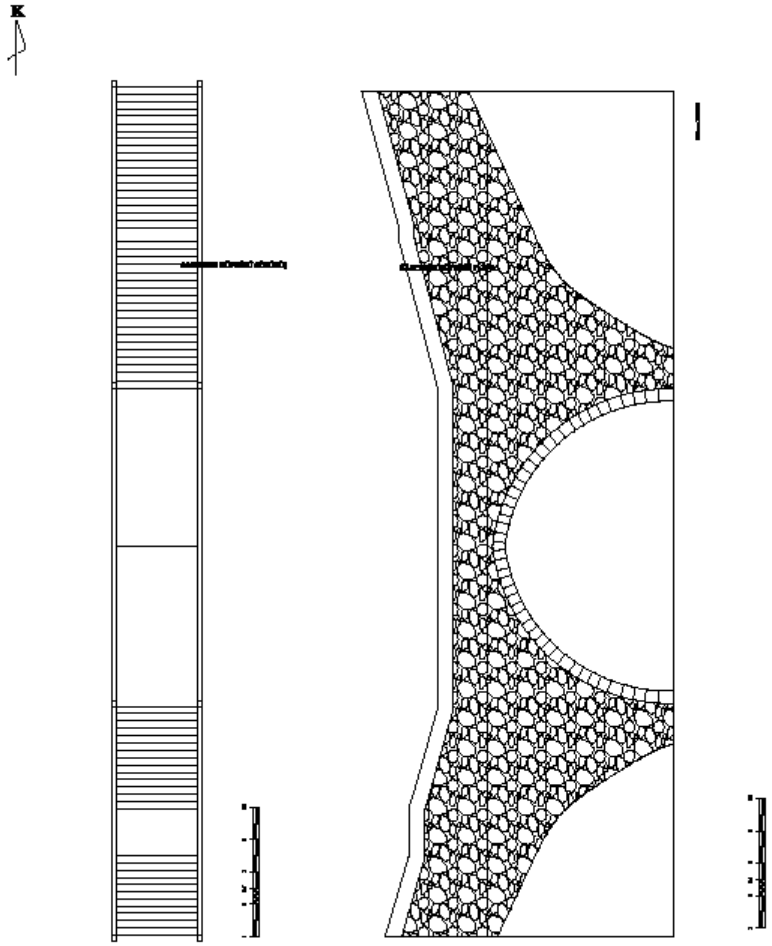
Çizim : 41- Ordu Merkez Dedeli Köprüsü Rölöve Planı

LEV. XXXVIII

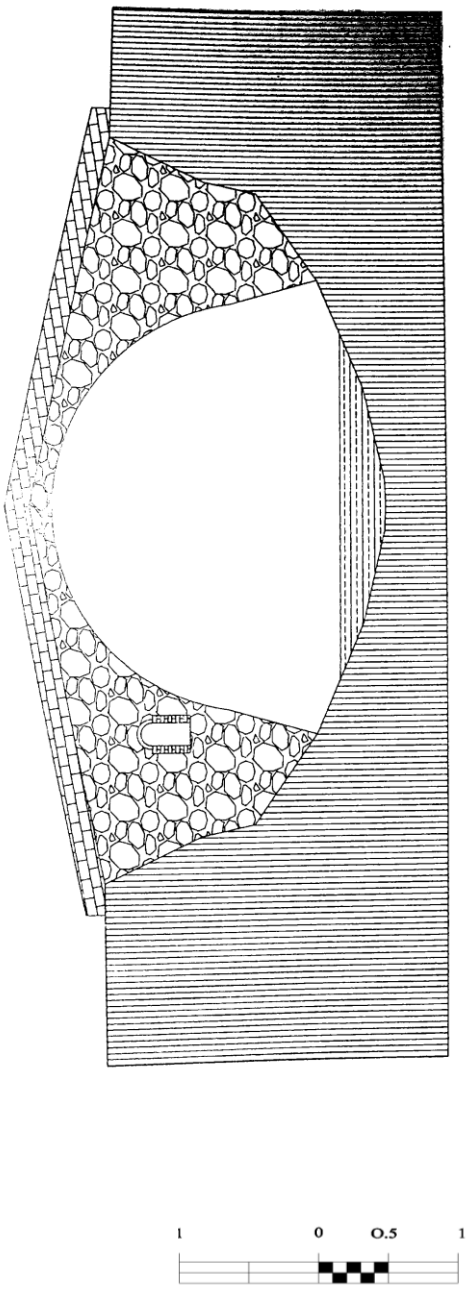
Çizim : 42- Ordu Merkez Dedeli Köprüsü Rölöve Mansap Görünüşü

LEV. XXXIX

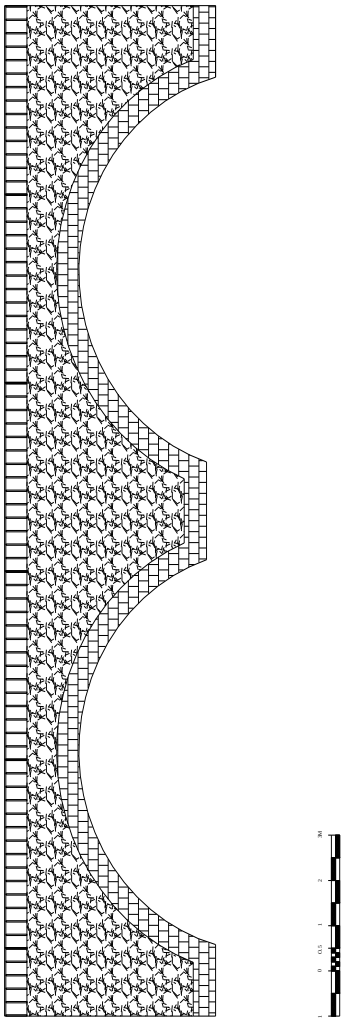
Çizim : 43- Ulubey Sarpdere Köprüsü Rölöve Planı ve Mansap Görünüşü

LEV. XL

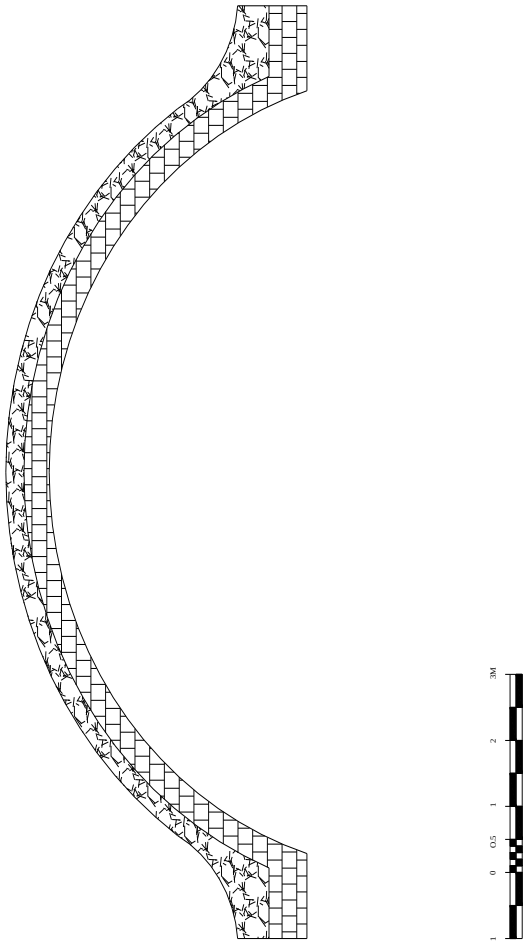
Çizim : 44- Ulubey Akoluk (Kızılin) Köprüsü Rölöve Planı

LEV. XLI

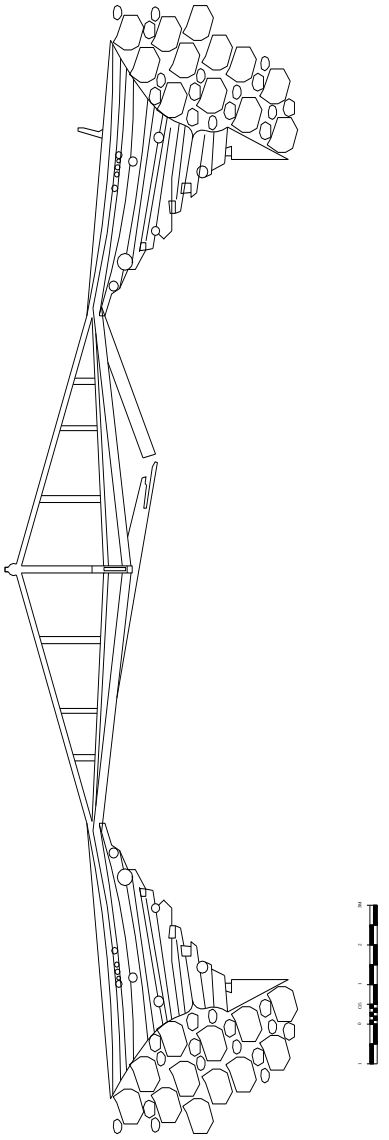
Çizim : 45- Gülyalı Kestane Köyü Değirmenyanı Köprüsü Rölöve Planı

LEV. XLII

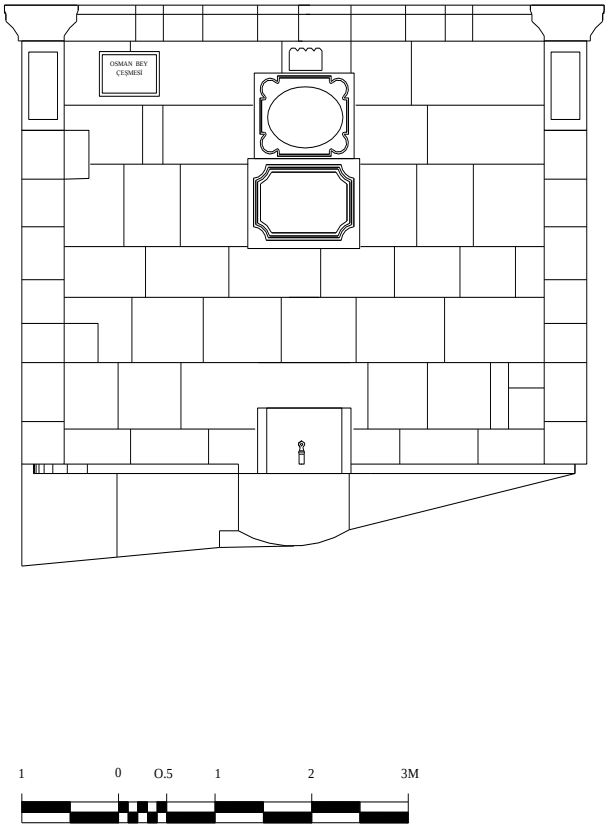
Çizim : 46- Gülyalı Kestane Köyü Dayınlı Köprüsü Rölöve Planı

LEV. XLIII

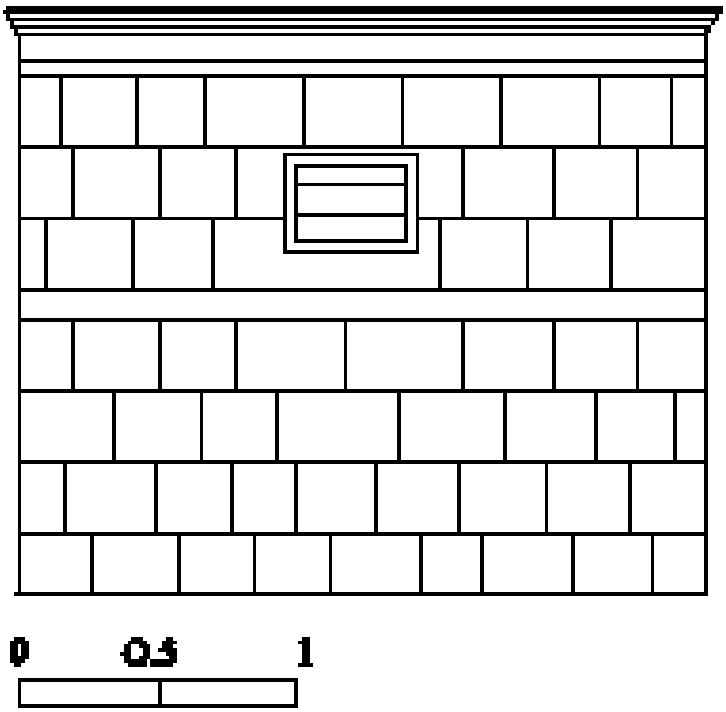
Çizim : 47- Kabadüz Başgotani Köprüsü Rölöve Mansap Görünüşü

LEV. XLIV

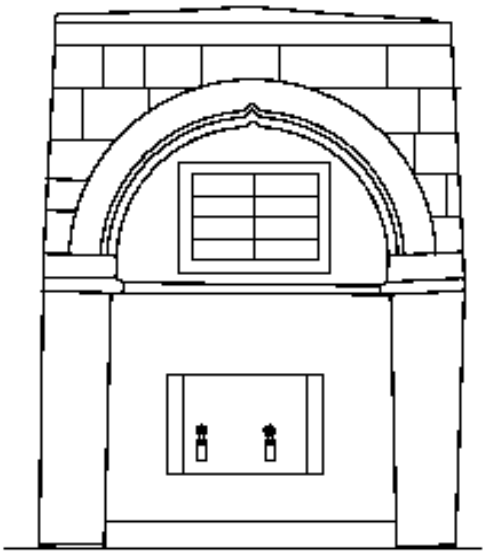
Çizim : 48- Ordu Merkez Osmanbey Çeşmesi Rölövesi

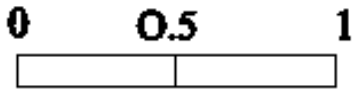
LEV. XLV

Çizim : 49- Ordu Merkez Kirazlimanı Çeşmesi Rölöve Planı

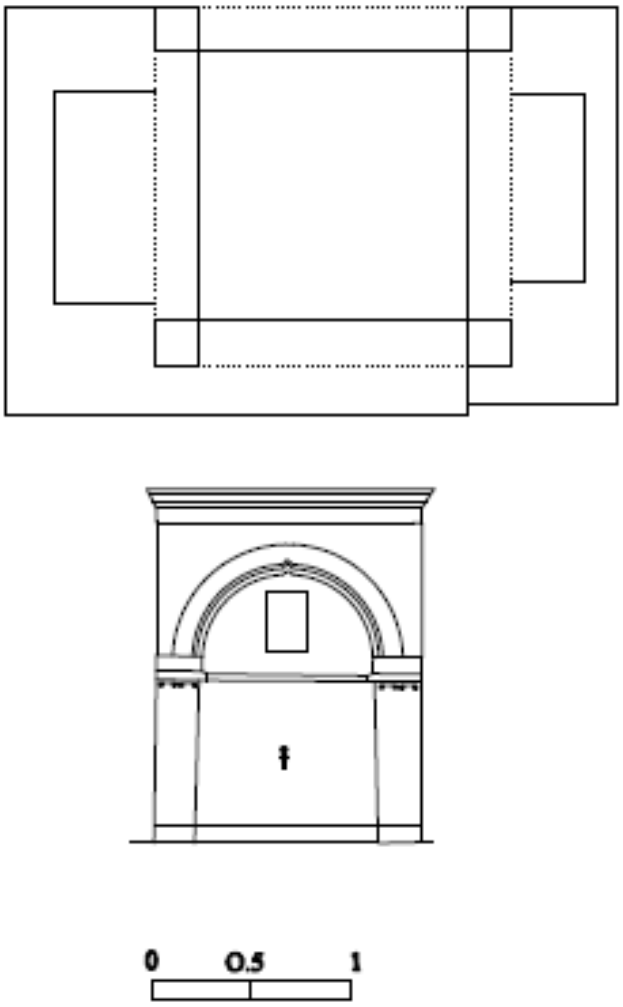
LEV. XLVI

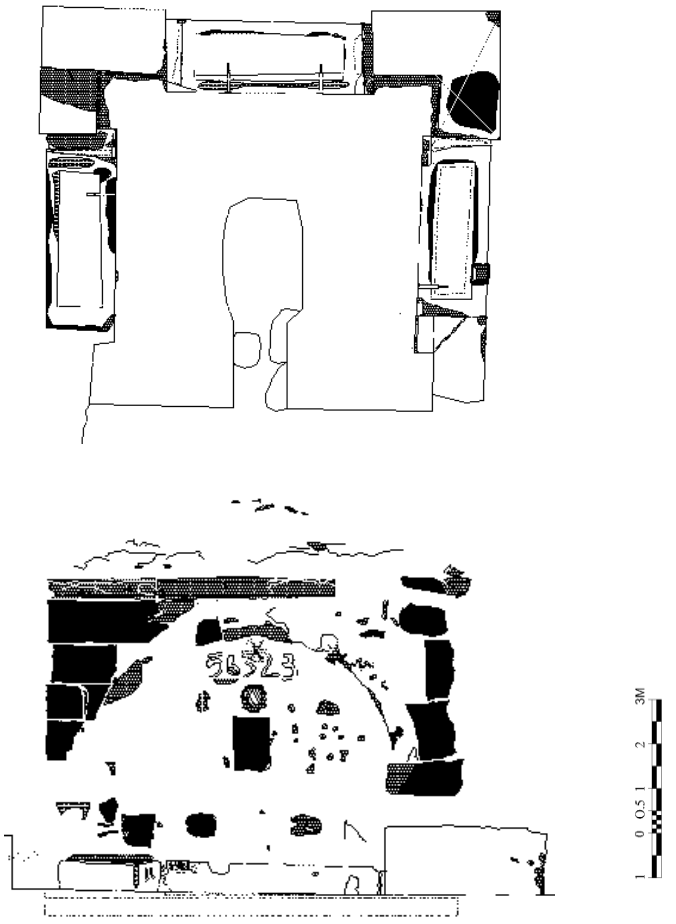
Çizim : 50- Ordu Merkez Oluksuyu Çeşmesi Rölöve Planı

LEV. XLVII

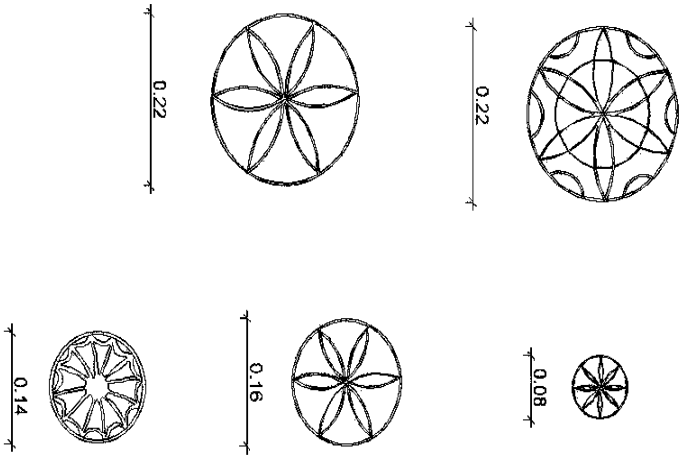

Çizim : 51- Kıranyağmuru Çeşmesi Rölöve Planı ve Ön Cephesi

LEV. XLVIII

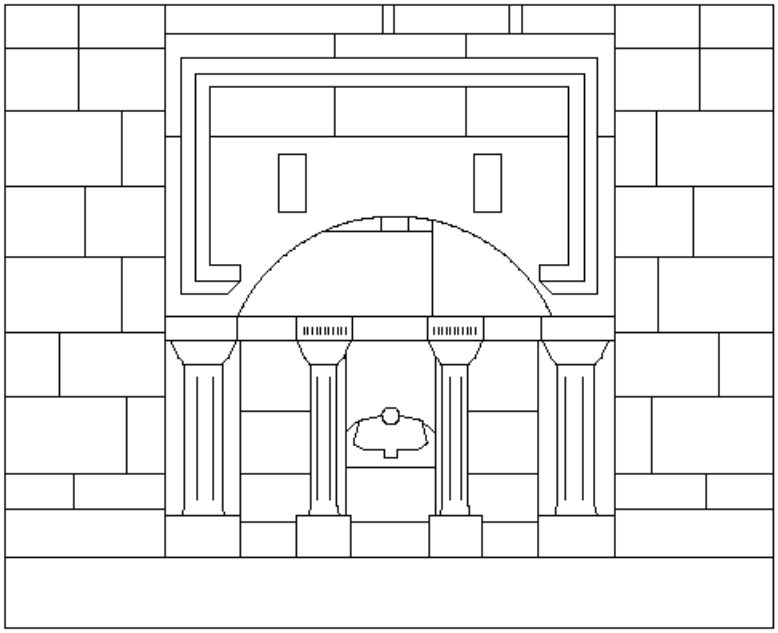

Çizim :52- Akpınar Beşoluk Çeşmesi Rölve Plan ve Cephe

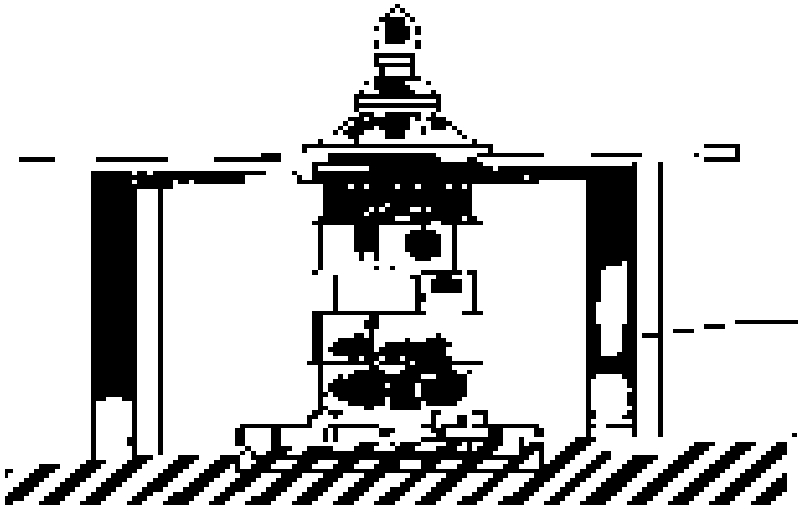
Çizim : 52a- Akpınar Beşoluk Çeşmesi Cephe Rozetleri

LEV. XLIX

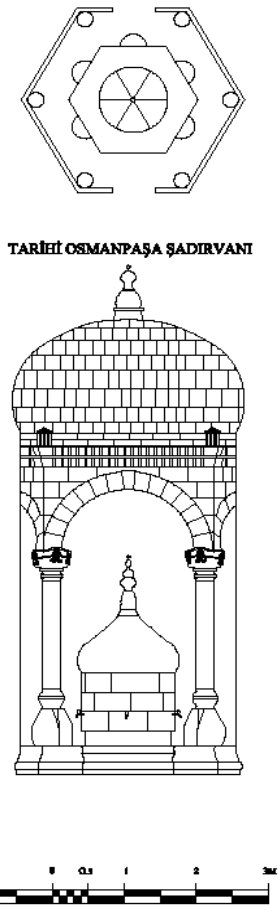

Çizim : 53- Gülyalı Kestane Köyü (Kurtlu) Çeşmesi Rölöve Planı

LEV. L

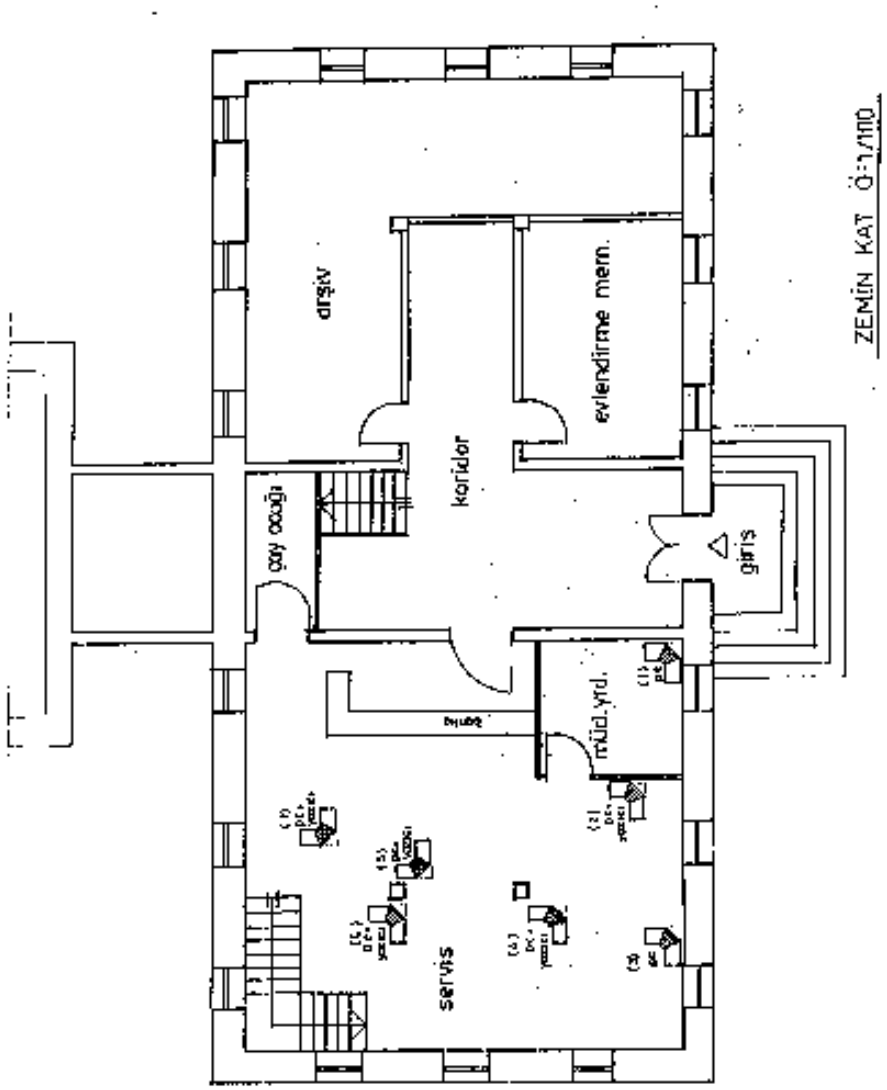

Çizim : 54- Kabadüz (Harami) Çeşmesi Rölöve Planı ve Görünüşü
(Ataman Mim.'tan İşlenerek)

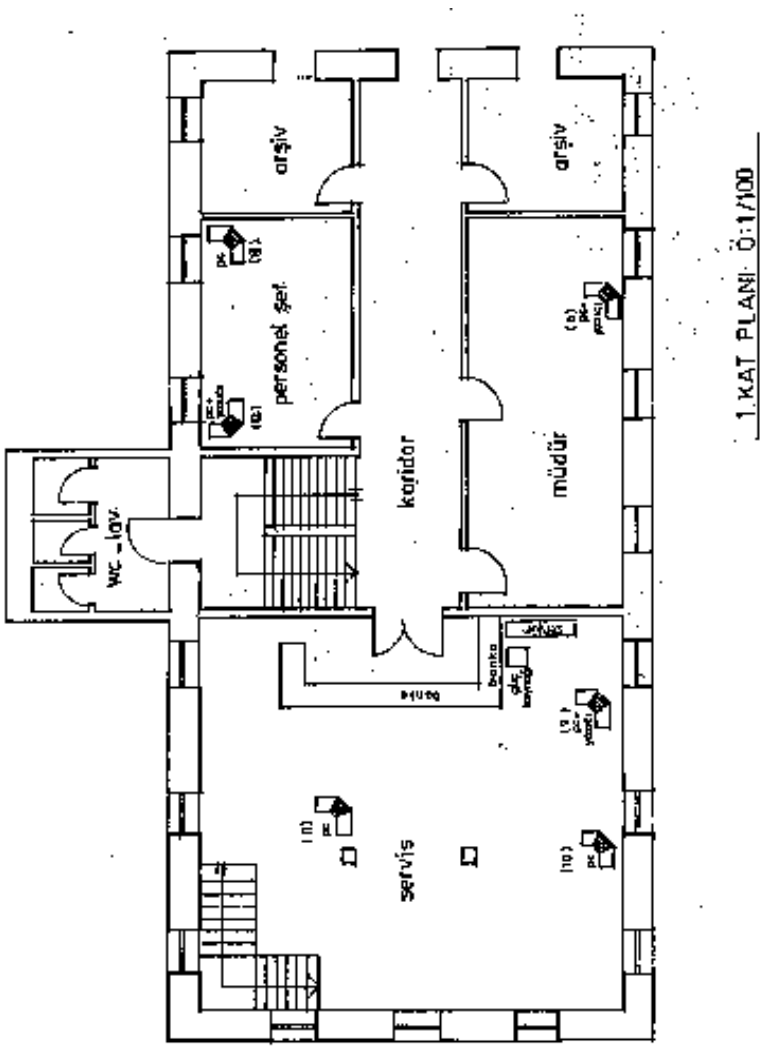
Çizim : 54a- Ordu Merkez Osmanpaşa Şadırvanı Rölöve Plan ve Cephesi

LEV. LI

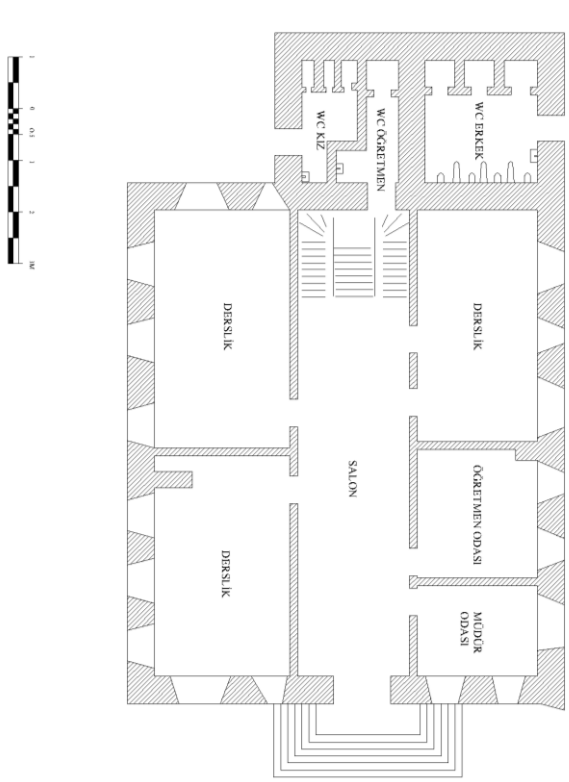
Çizim : 55- Ordu Merkez Kaymakamlık Binası Zemin Kat Rölöve Planı (OİKVTM Arşivi)

LEV. LII

Çizim : 56- Ordu Merkez Kaymakamlık Binası 1.Kat Planı Rölöve Planı (OİKVTM Arşivi)

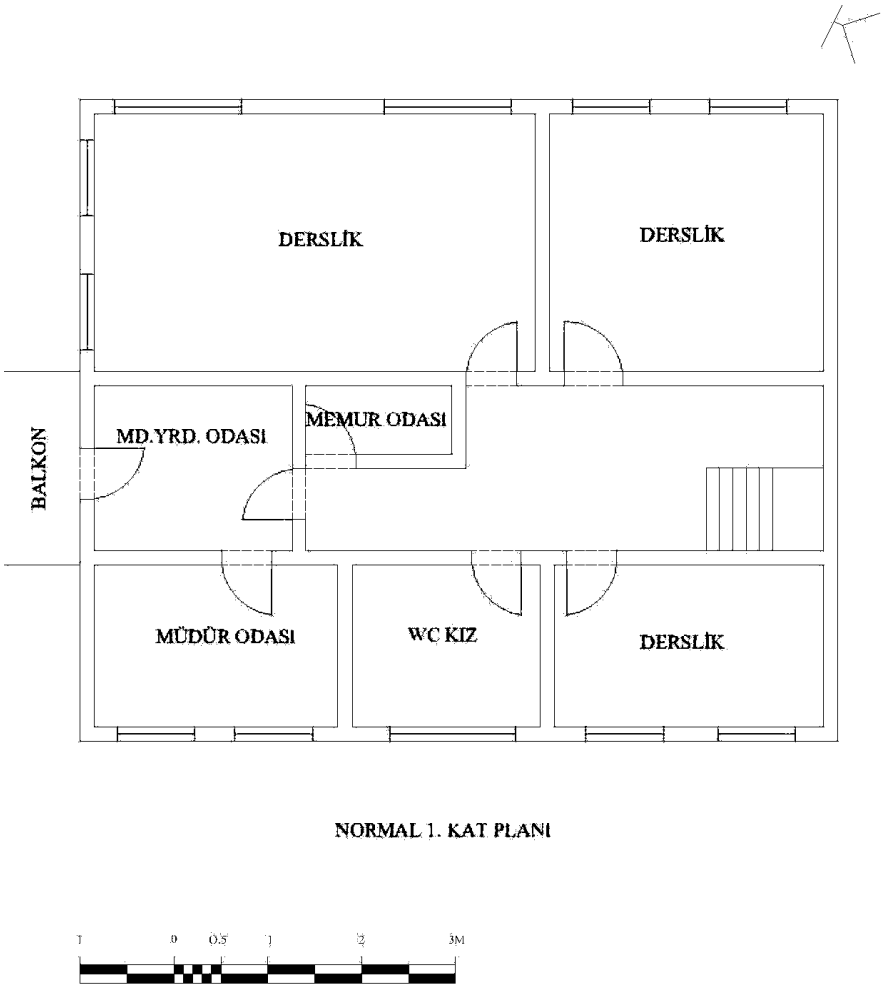
LEV. LIII

M. KURUCU 2013

Çizim : 57- Ordu Merkez 19 Eylül İlköğretim Okulu Zemin Kat Rölöve Planı

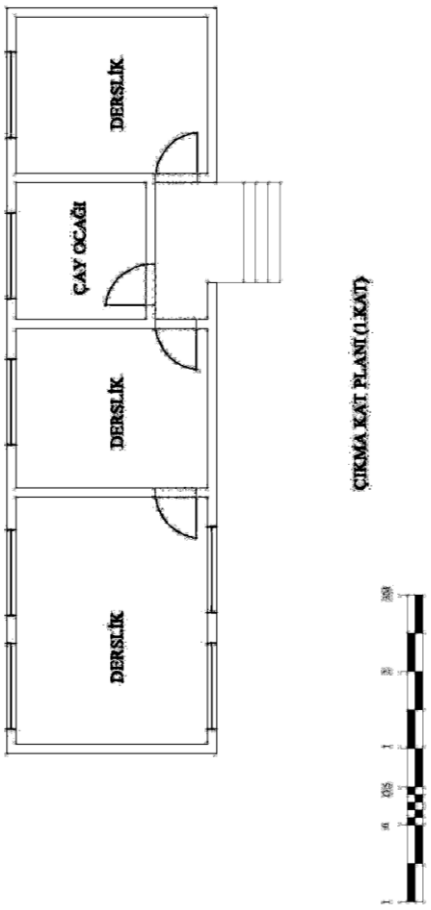
LEV. LIV

M. KURUCU 2013

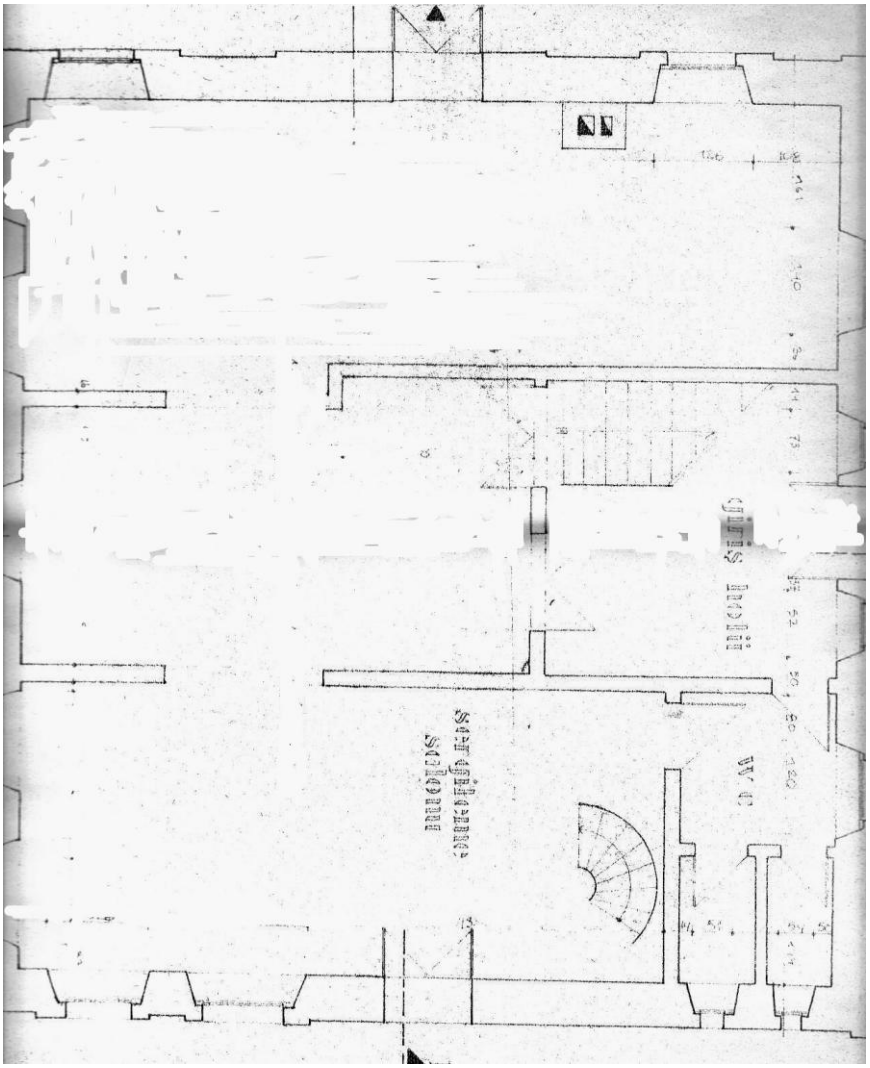
Çizim : 58- Ordu Merkez 19 Eylül İlköğretim Okulu 1. Kat Rölöve Planı

LEV. LV

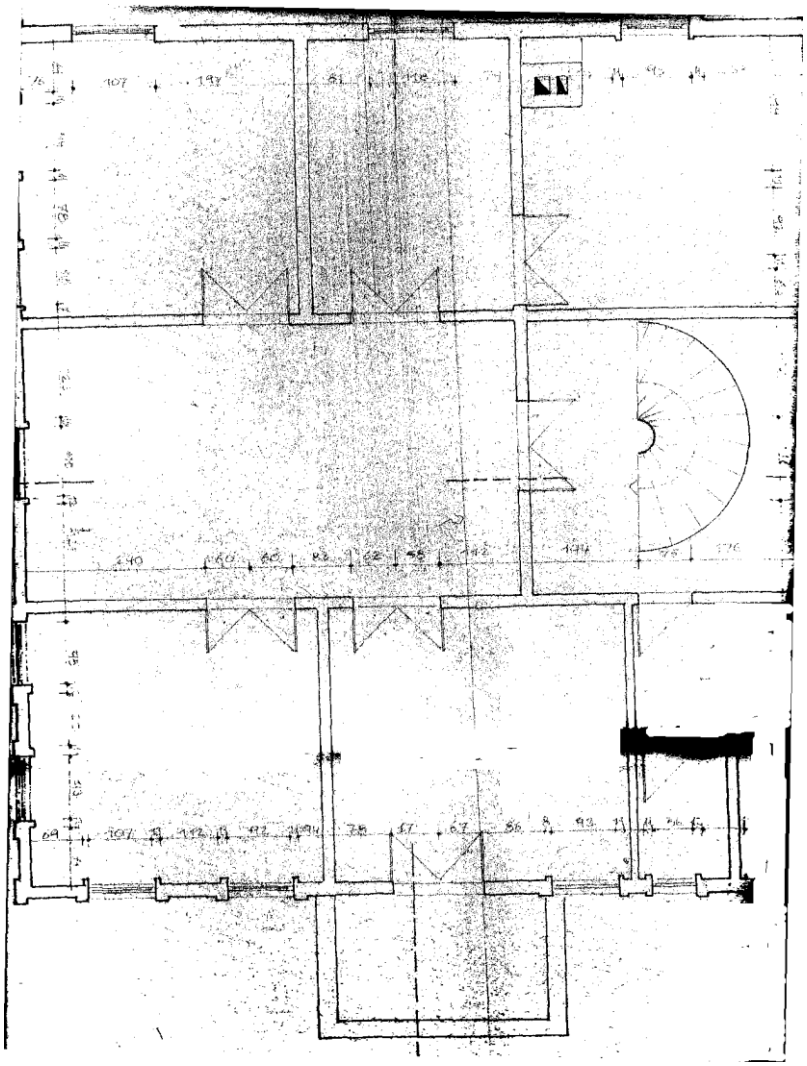
Çizim : 59- 19 Eylül İlköğretim Okulu Çıkma Kat Rölöve Planı

LEV. LVI

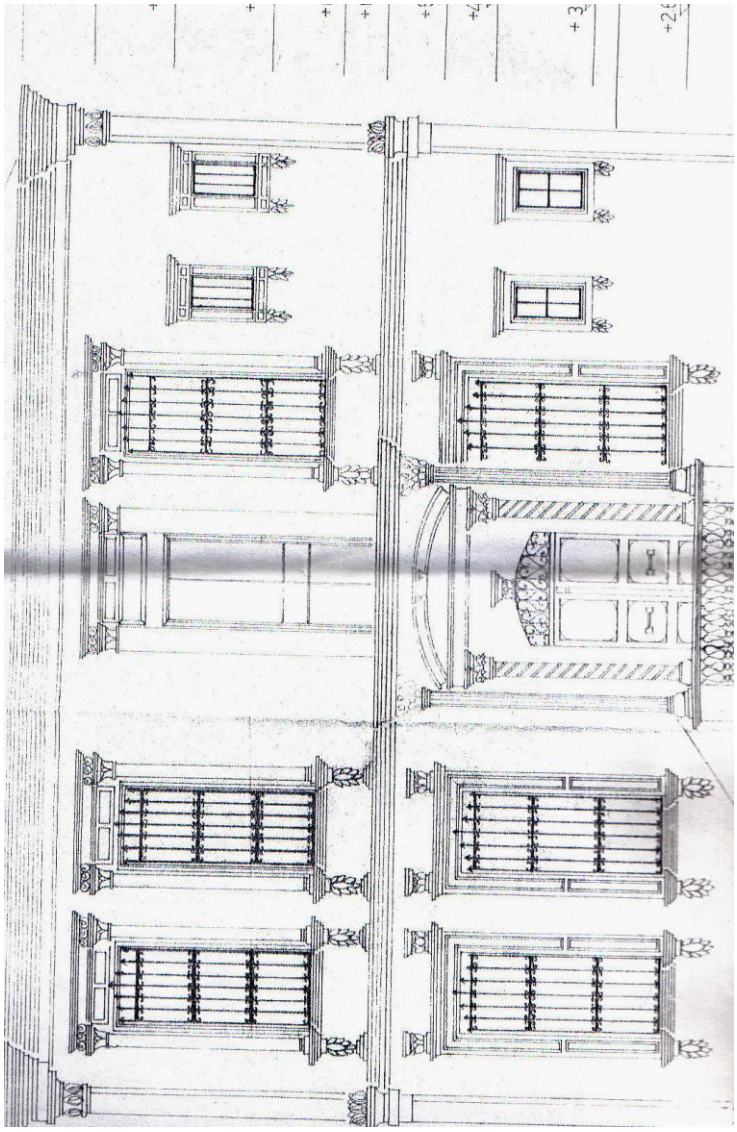
Çizim : 60- Ordu Merkez Paşaoğlu (Etnografya Müzesi) Zemin Kat Rölöve Planı (Müzeden İşlenerek)

LEV. LVII

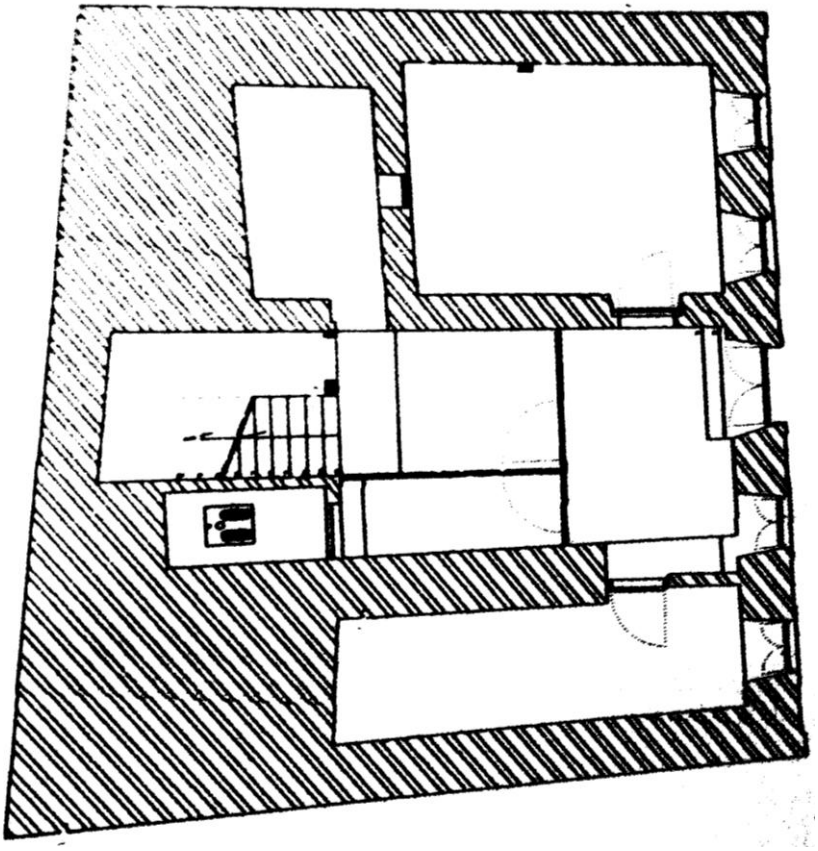
Çizim : 61- Ordu Merkez Paşaoğlu (Etnografya Müzesi) 1. Kat Rölöve Planı (Müzeden İşlenerek)

LEV. LVIII

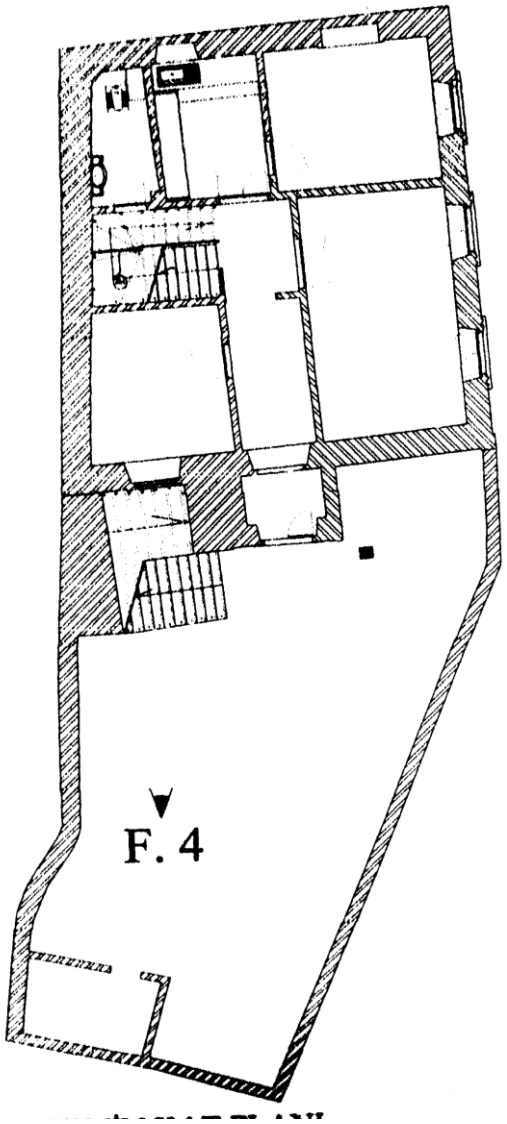
Çizim : 62- Ordu Merkez Paşaoğlu (Etnografya Müzesi) Cephe Süslemesi (Müzeden İşlenerek)

LEV. LIX

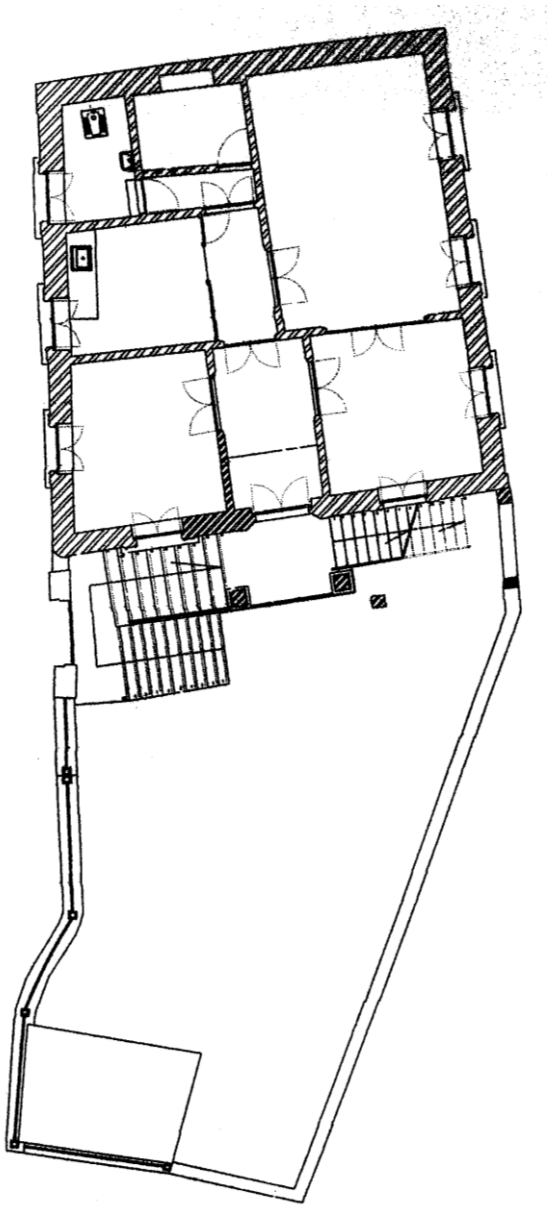
Çizim : 63- Ordu Merkez Eski Hükümet Konağı Bodrum Kat Rölöve Planı (İl Kültür Müd.Arşivinden İşlenerek) (Ö:1/100)

LEV. LX

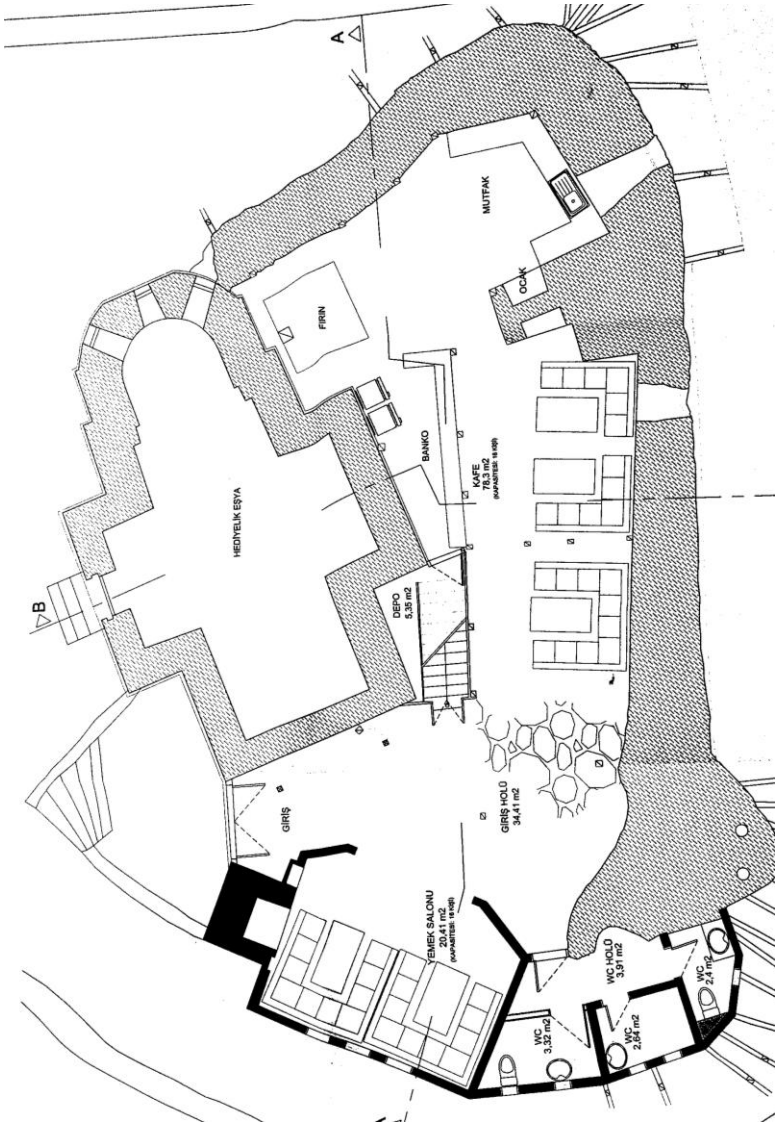
Çizim : 64- - Ordu Merkez Eski Hükümet Konağı Zemin. Kat Rölöve Planı (İl Kültür Müd.Arşivinden İşlenerek) (Ö:1/100)

LEV. LXI

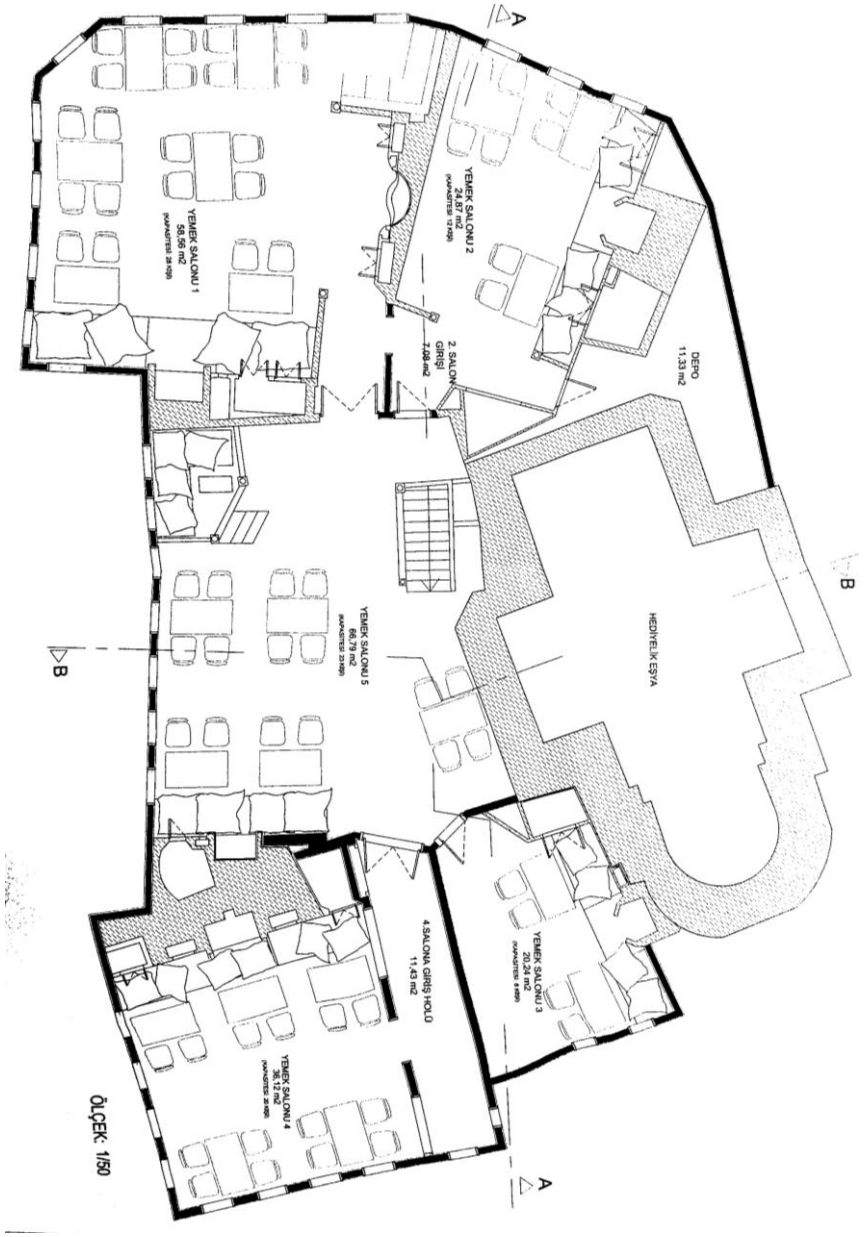
Çizim : 65- Ordu Merkez Eski Hükümet Konağı 1. Kat Rölöve Planı (İl Kültür Müd.Arşivinden İşlenerek)

LEV. LXII

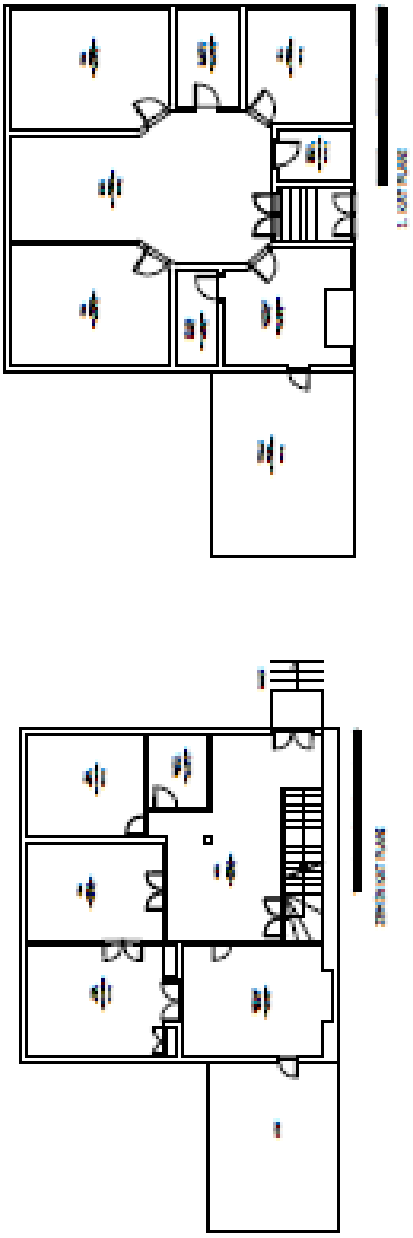
Çizim : 66- Fatsa Bolaman Haznedaroğlu Konağı Rölöve Zemin Kat Rölöve Planı (Zile Aktif Mimarlık'tan İşlenerek) (Ö:1/50)

LEV. LXIII

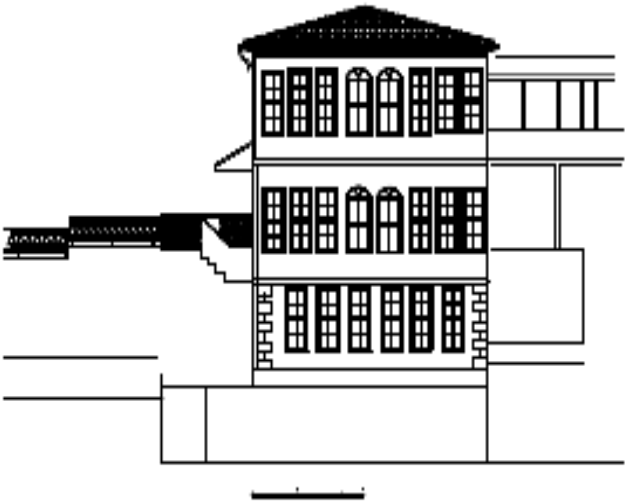
Çizim : 67- Fatsa Bolaman Haznedaroğlu Konağı 1.Kat Rölöve Planı (Zile Aktif Mimarlık'tan İşlenerek) (Ö:1/50)

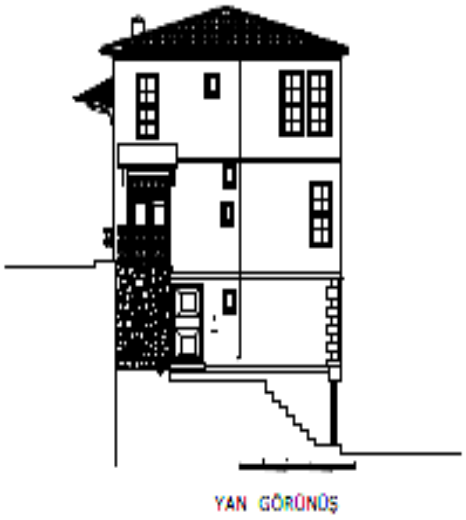
LEV. LXIV

Çizim : 68- Ordu Kemal Altunel Evi Rölöve Zemin Kat ve 1. Kat Planı (Ş.Şahin'den)

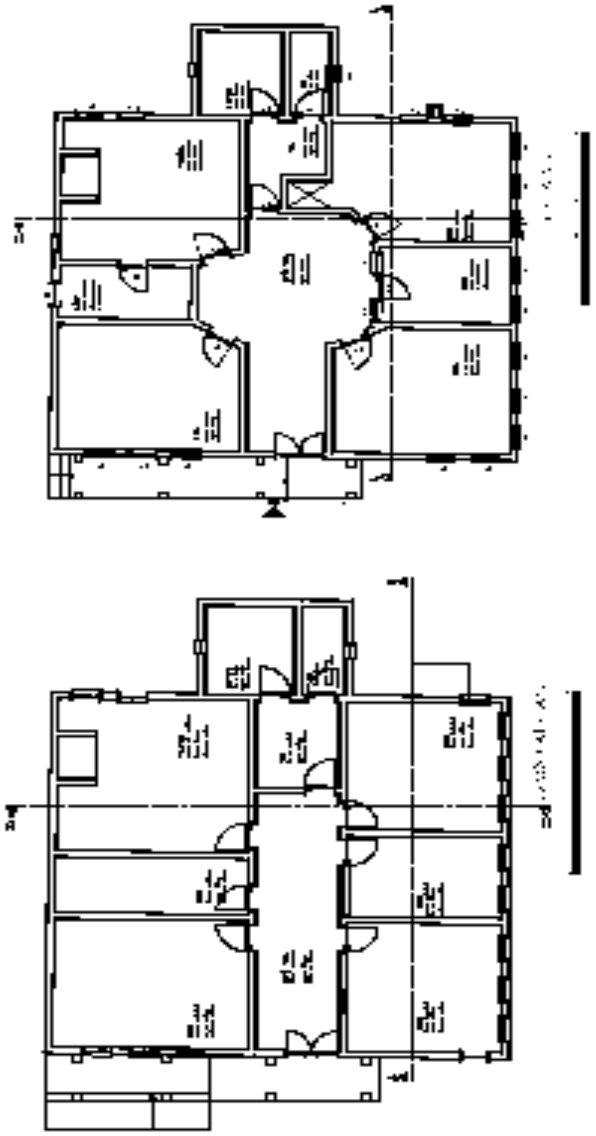
LEV. LXV

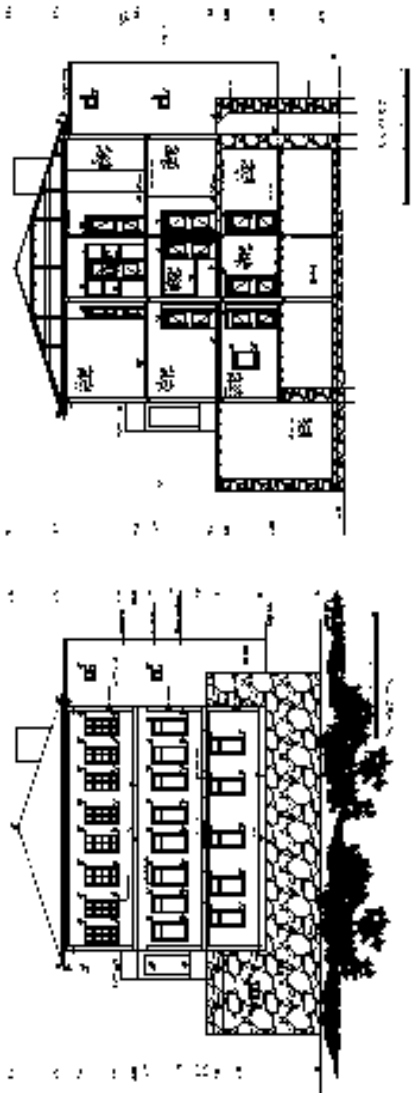
Çizim : 69- Ordu Merkez Kemal Altunel Evi Rölöve Görünüşleri (Ş.Şahin'den)

LEV. LXVI

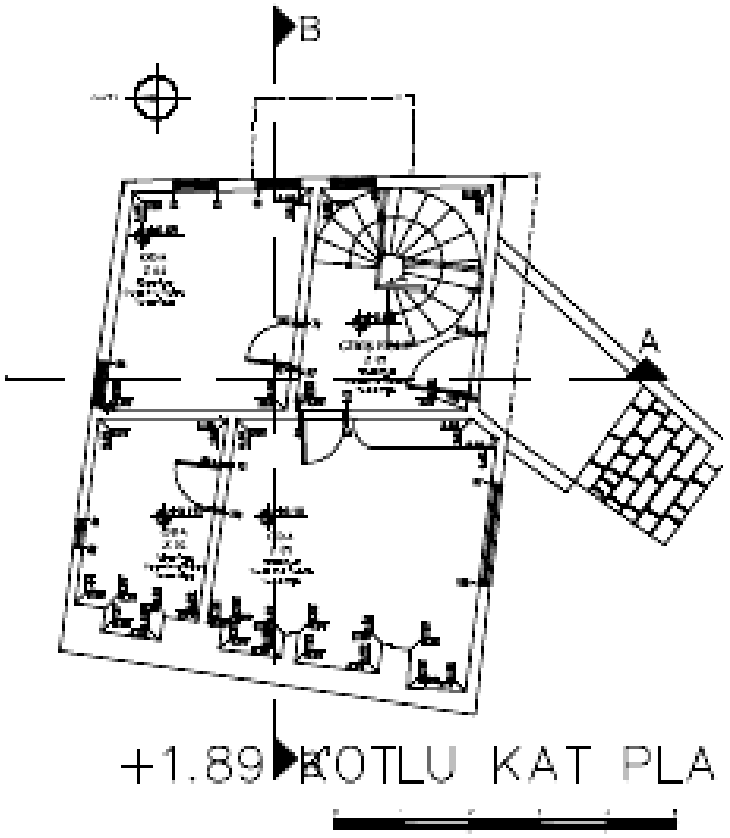
Çizim : 70- Ordu Gençağa Bayram Evi Rölöve Zemin Kat ve 1. Kat Planı (Ş.Şahin'den)

LEV. LXVII

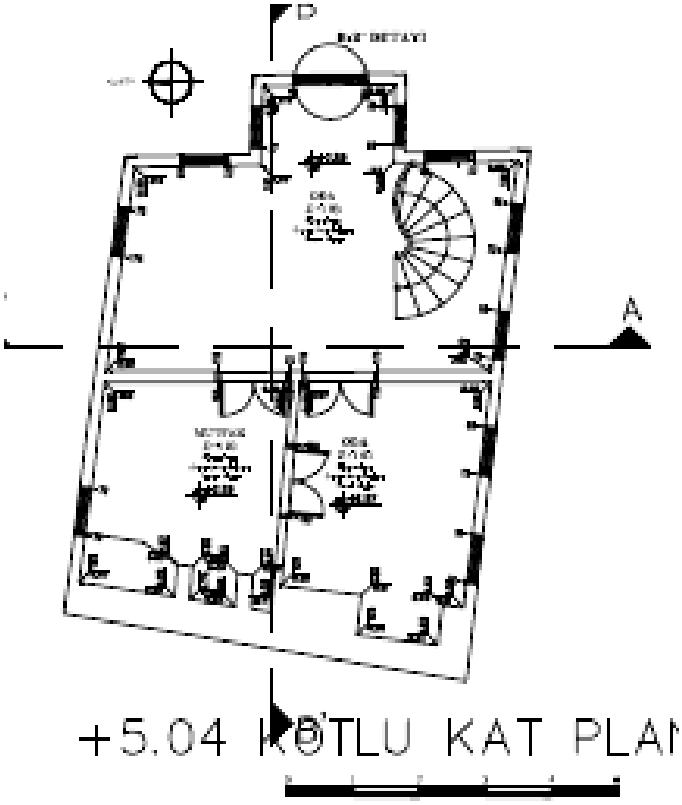
Çizim : 71- Ordu Merkez Gençağa Bayram Evi Rölöve Görünüşleri (Ş.Şahin'den)

LEV. LXVIII

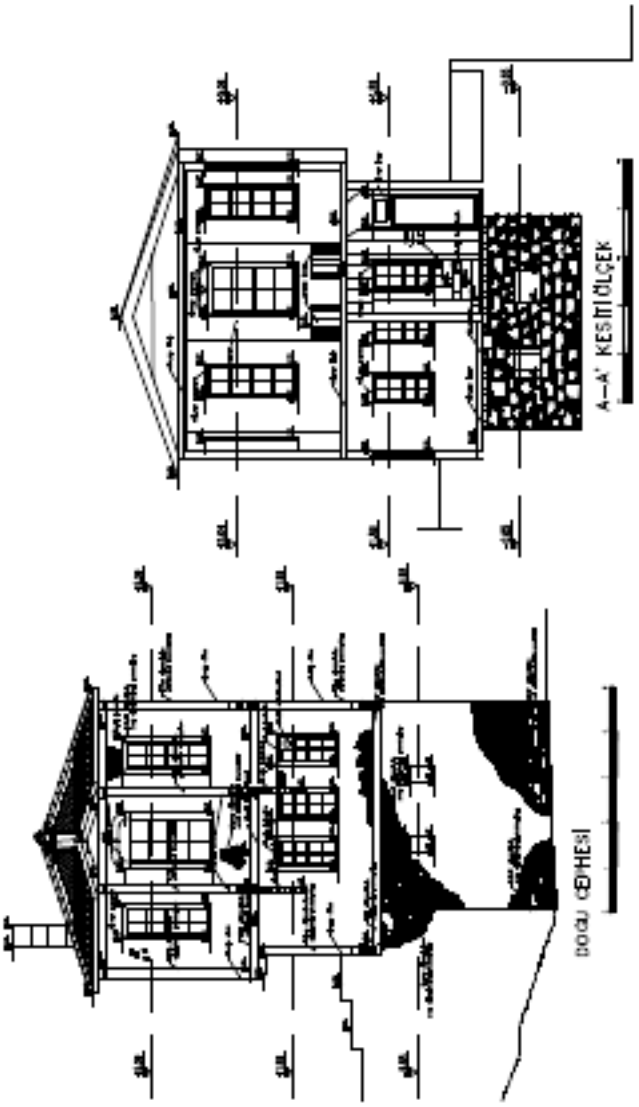
Çizim : 72- Ordu Merkez Ömer Lütfi Bostanı Evi Rölöve Zemin Kat Planı (Ş.Şahin'den İşlenerek)

LEV. LXIX

Çizim : 73- Ordu Merkez Ömer Lütfi Bostanı Evi Rölöve 1. Kat Planı (Ş.Şahin'den İşlenerek)

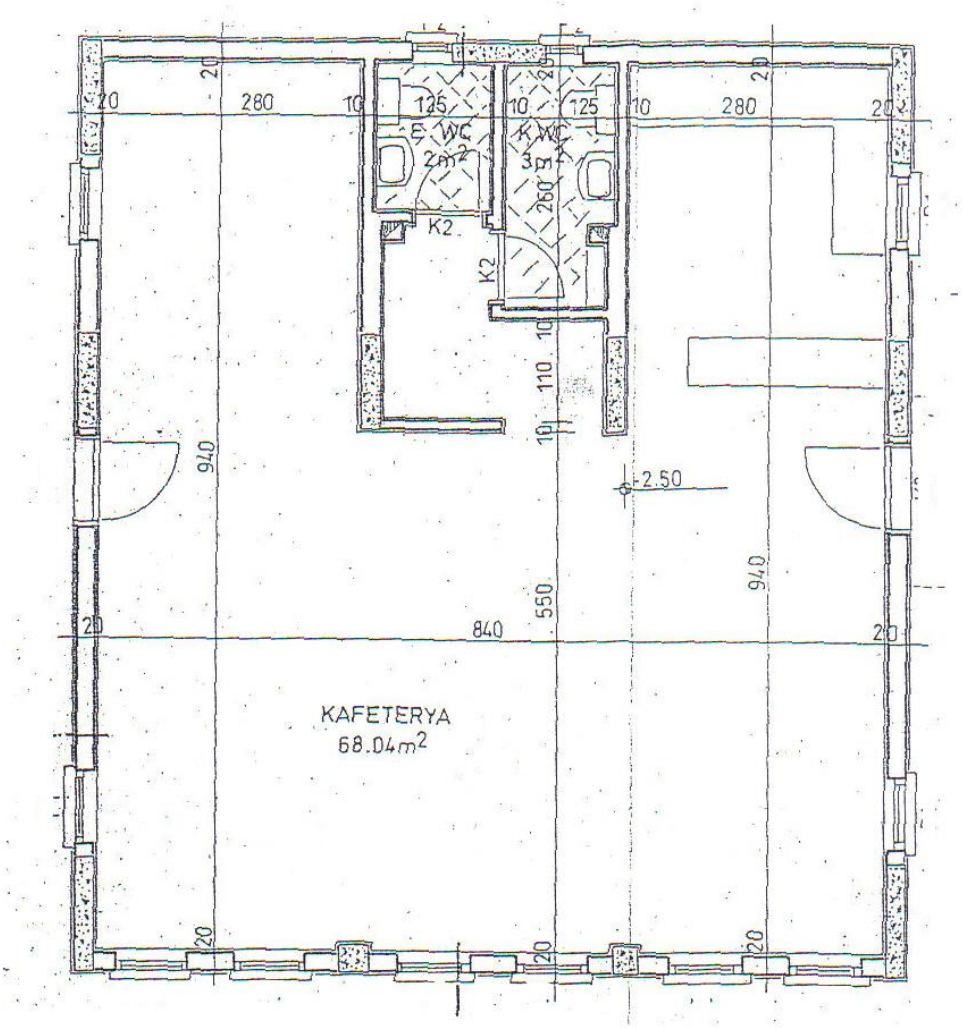
LEV. LXX

Çizim : 74- Ömer Lütfi Bostanı Evi Rölöve Görünüşleri

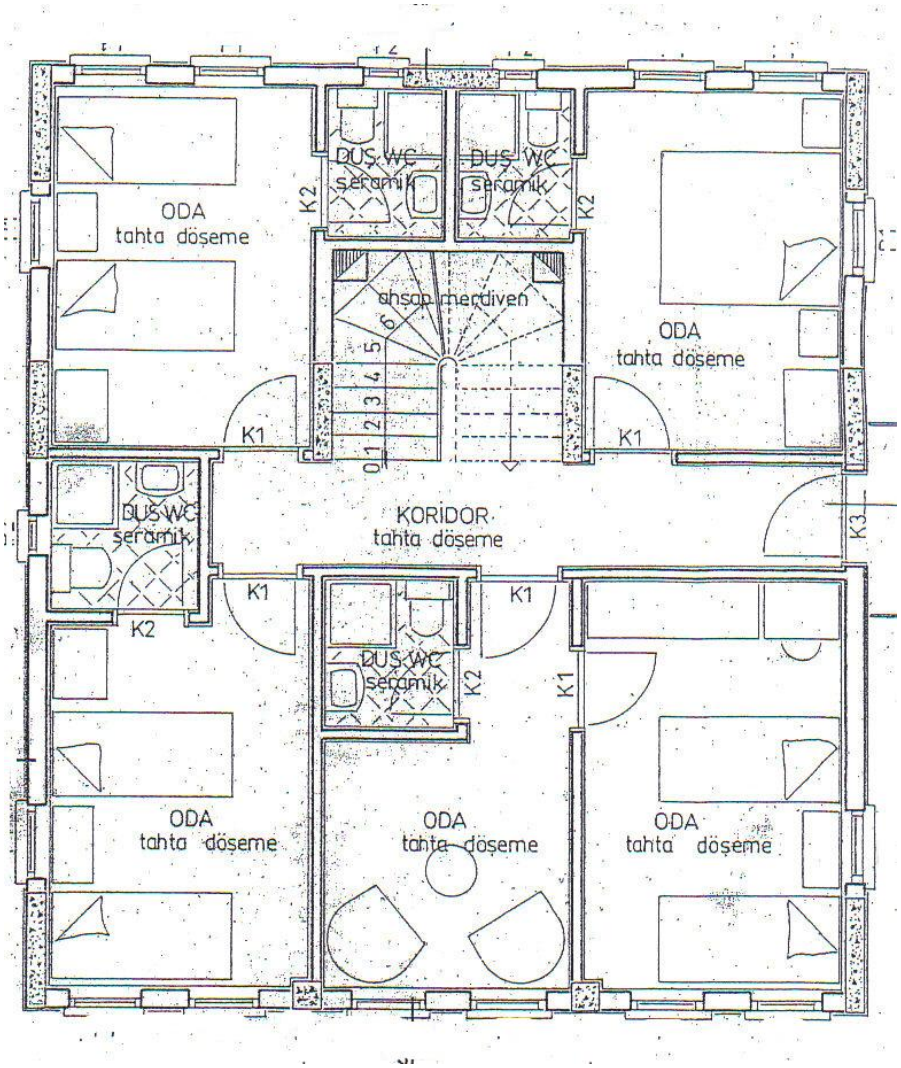
LEV. LXXI

LEV. LXXI

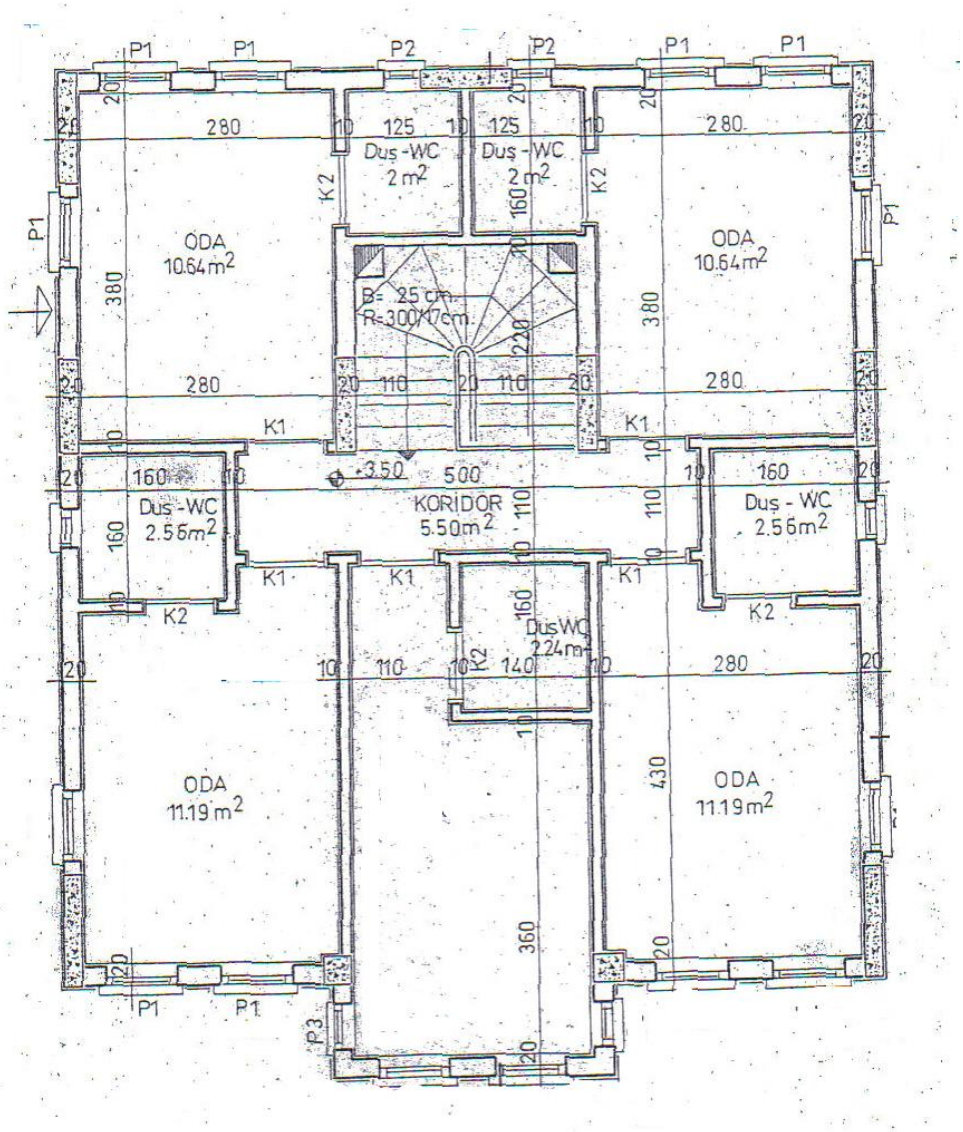
Çizim : 75- Ordu Merkez İkiz Evler Rölöve Bodrum Kat Planı

LEV. LXXII

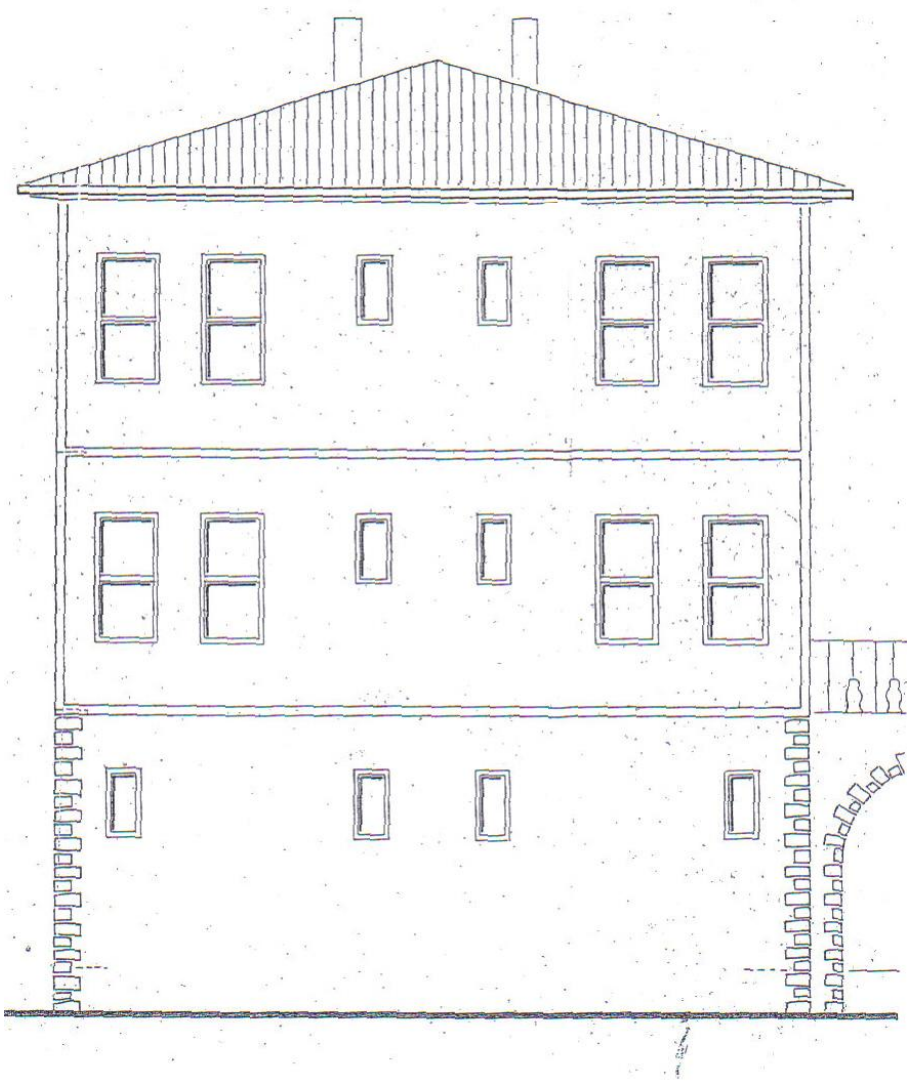
Çizim : 76- Ordu Merkez İkiz Evler Rölöve Zemin Kat Planı

LEV. LXXIII

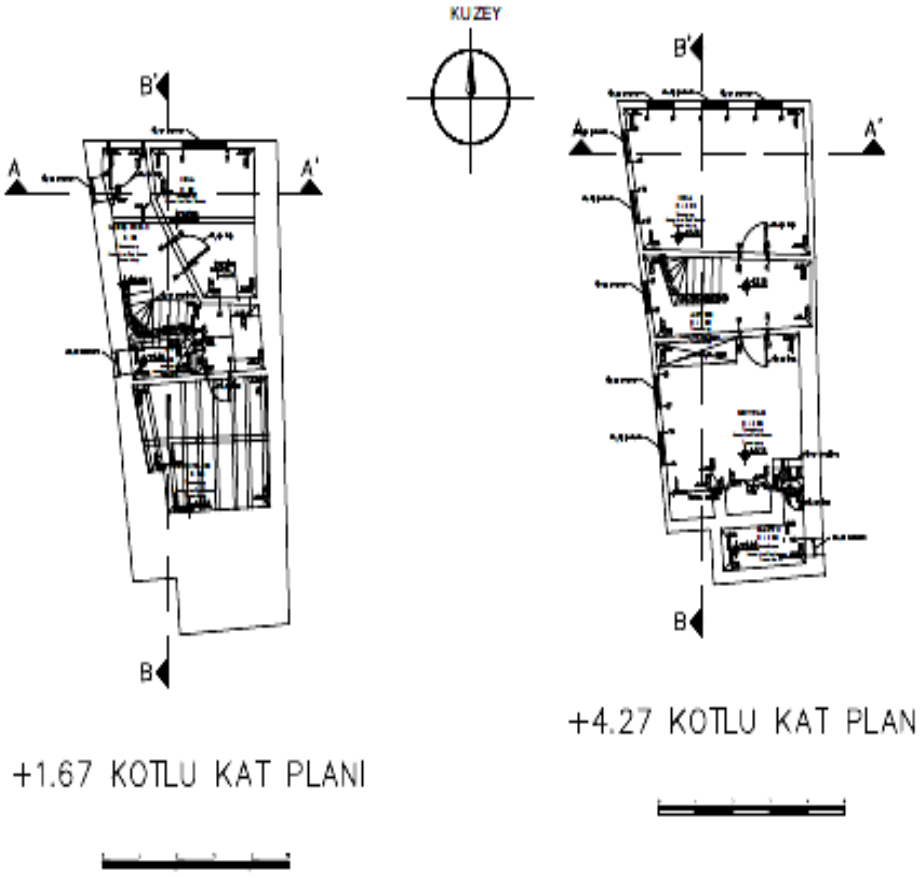
Çizim : 77- Ordu Merkez İkiz Evler Rölöve 1. Kat Planı

LEV. LXXIV

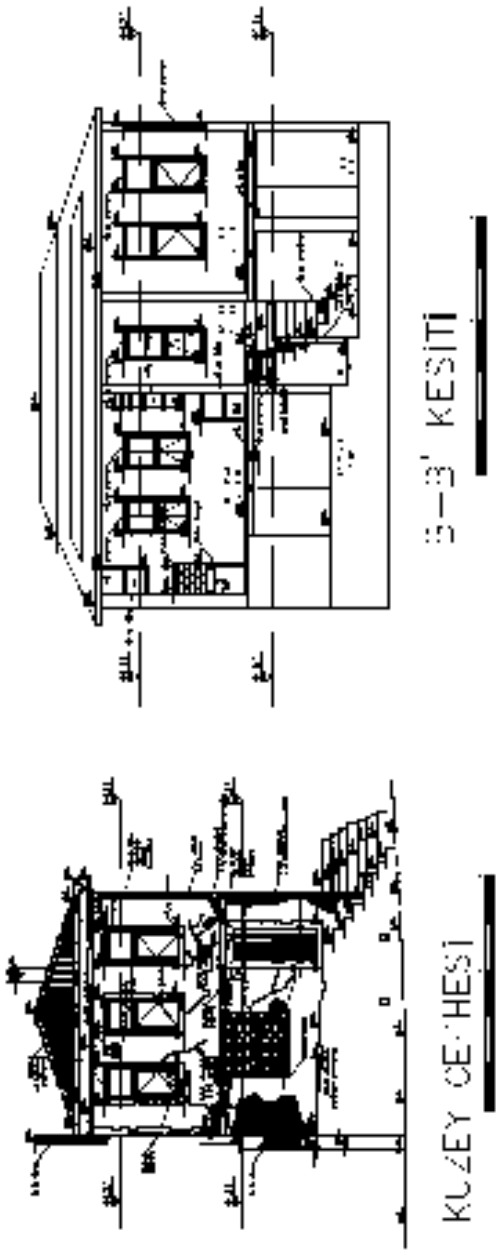
Çizim : 78- Ordu Merkez İkiz Evler Rölöve Ön Cephe Görünüşü

LEV. LXXV

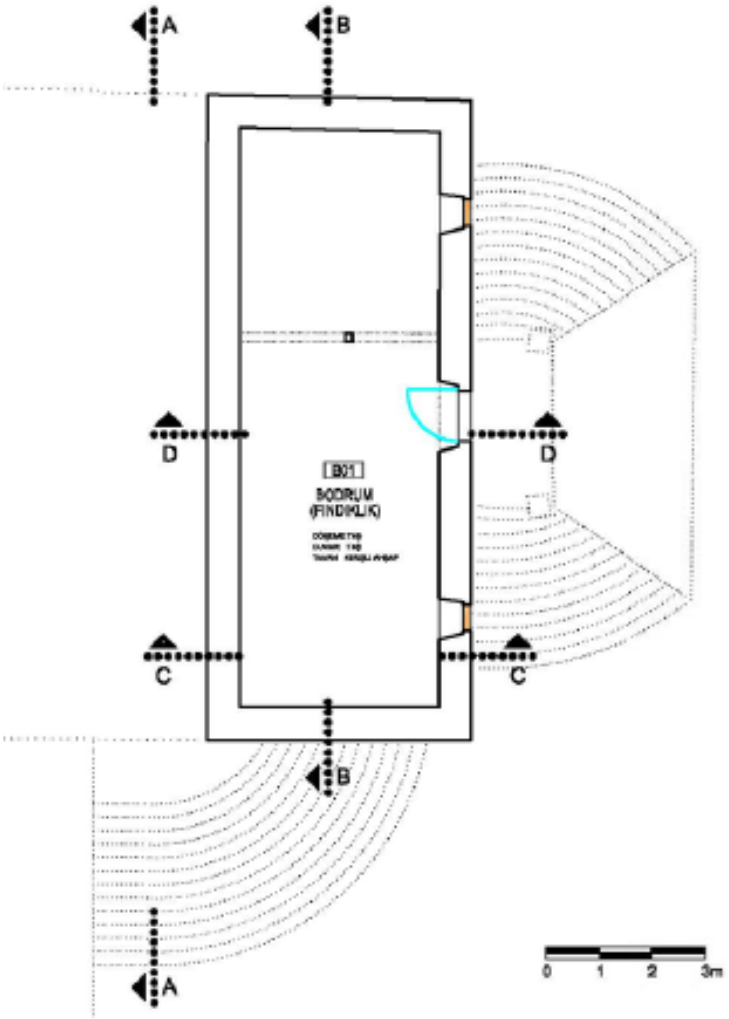
Çizim : 79- Ordu Merkez Aynur Sönmez Evi Rölöve Zemin ve 1.Kat Planları

LEV. LXXVI

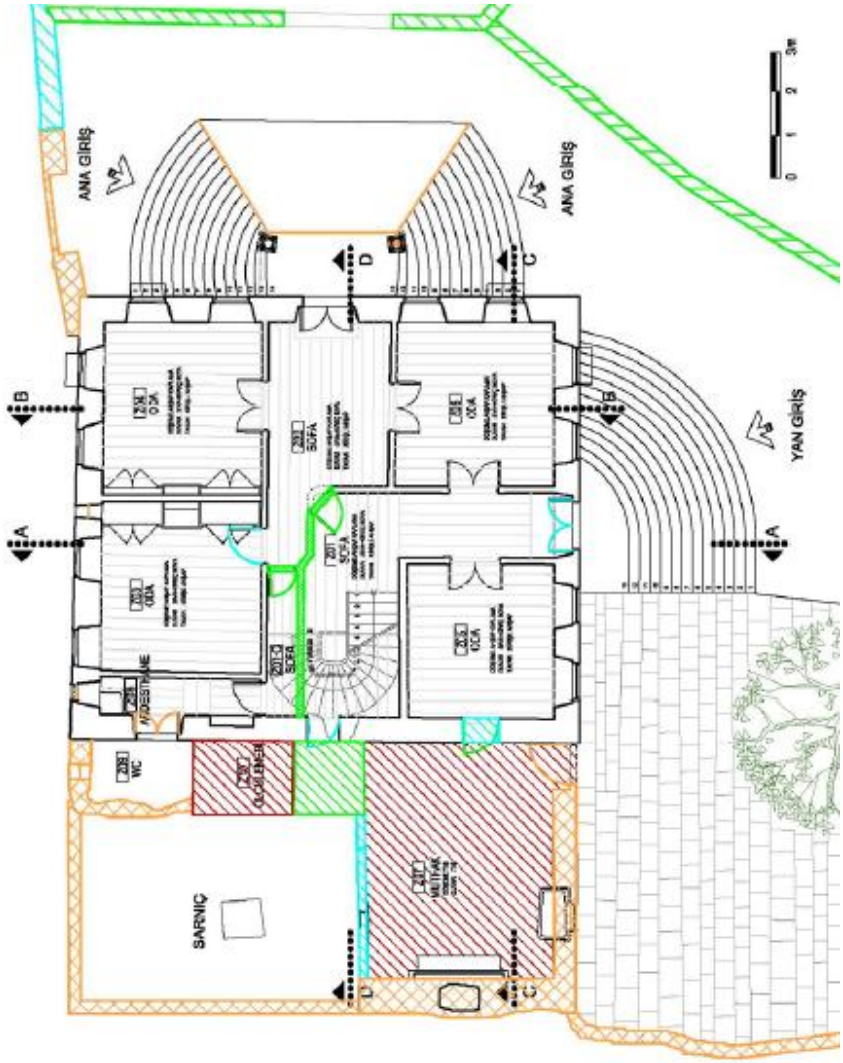
Çizim: 80- Ordu Merkez Aynur Sönmez Evi Rölöve Görünüşleri

LEV. LXXVII

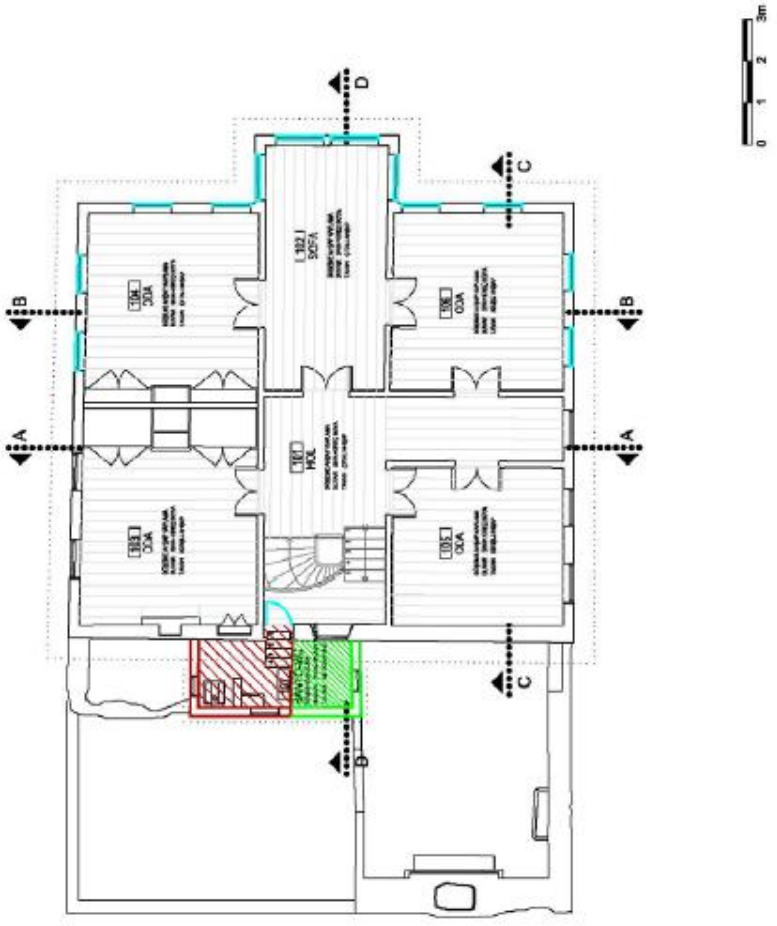
Çizim : 81- Ordu Merkez Furtun Evi Rölöve Bodrum Kat Planı
(E.Azizoğlundan)

LEV. LXXVIII

Çizim : 82- Ordu Merkez Furtun Evi Rölöve Zemin Kat Planı
(E.Azizoğlundan)

LEV. LXXIX

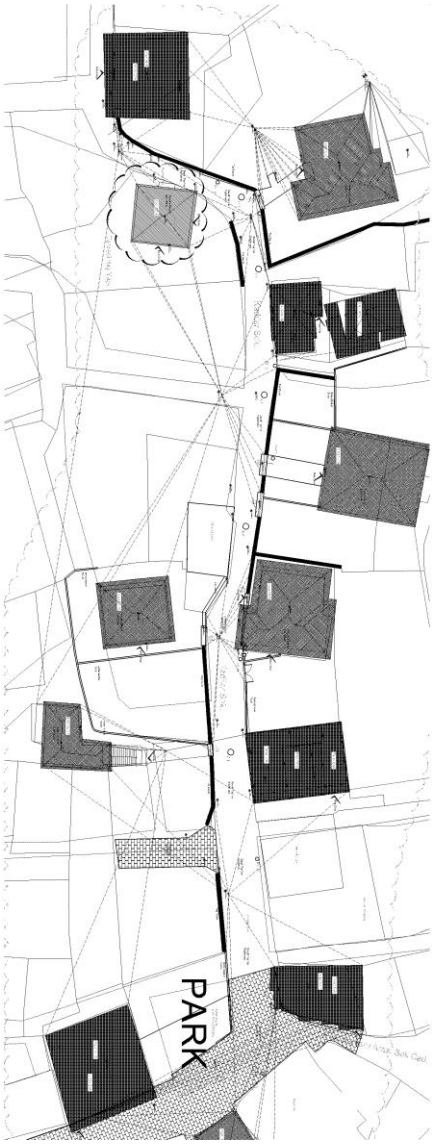
Çizim : 83- Ordu Merkez Furtun Evi Rölöve 1. Kat Planı
(E.Azizoğlundan)

LEV. LXXX

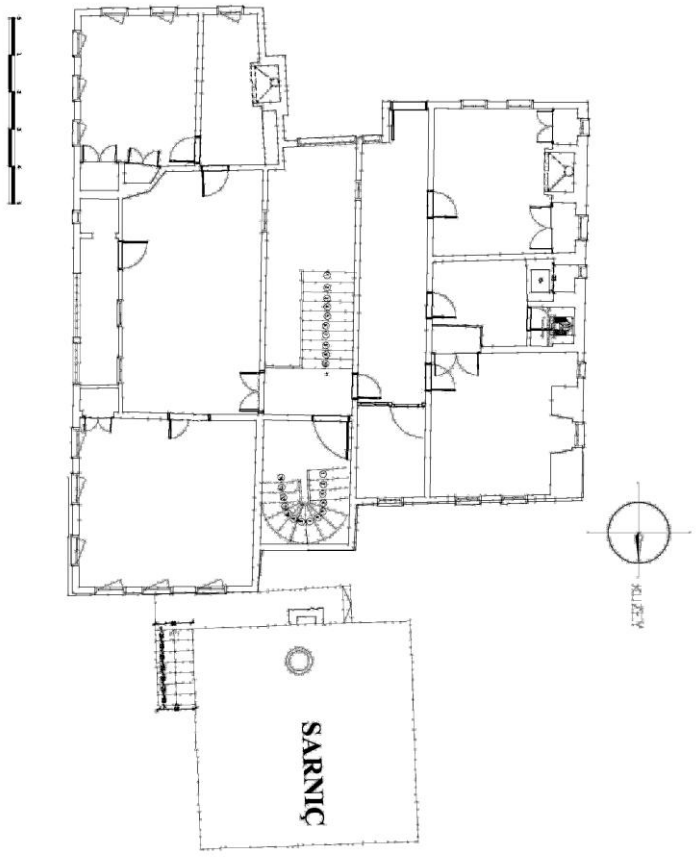
Çizim : 84- Ordu Merkez Furtun Evi Rölöve Ön Cephesi
(E.Azizoğlundan)

LEV. LXXXI

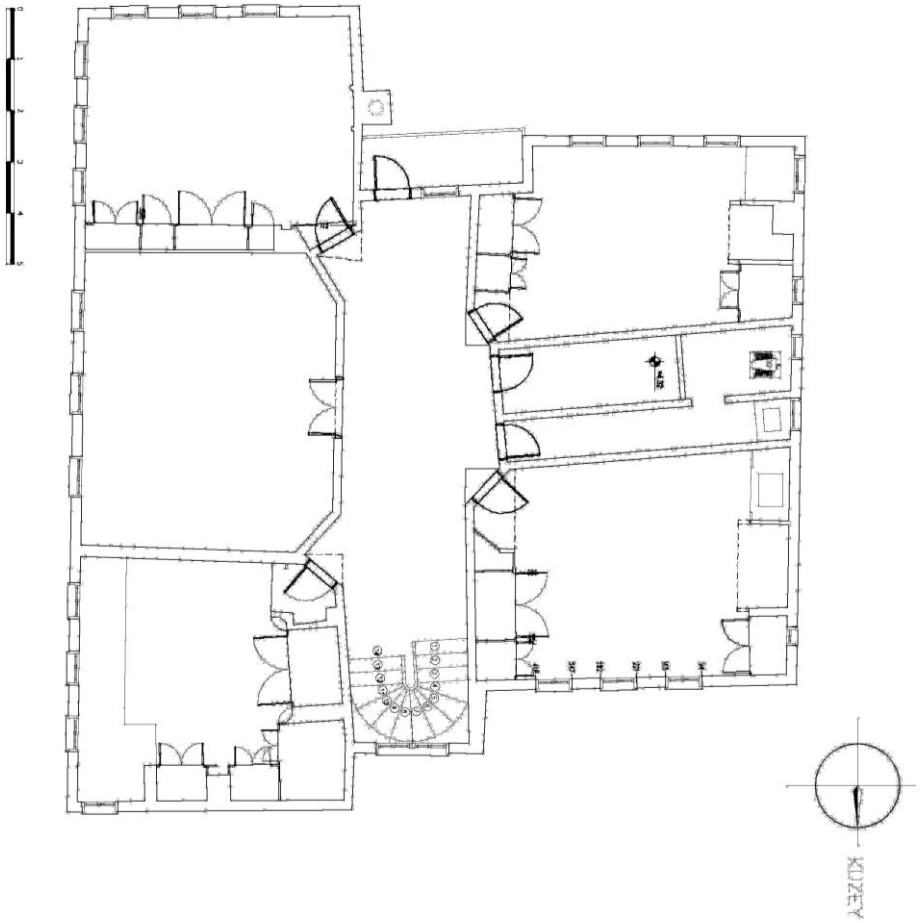
Çizim : 85- Ünye Merkez Kadılar Yokuşu Genel Vaziyet Rölöve Planı
(S.K.V.T.V.K.M'den İşlenerek)

LEV. LXXXII

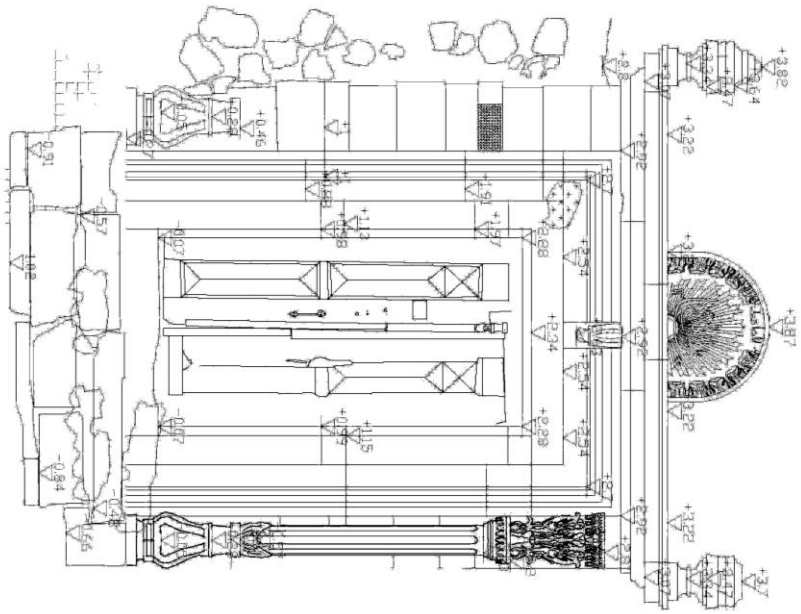
Çizim : 86- Kadılar Yokuşu Mehmet Nuri Kadı Evi Rölöve Zemin Kat Planı

LEV. LXXXIII

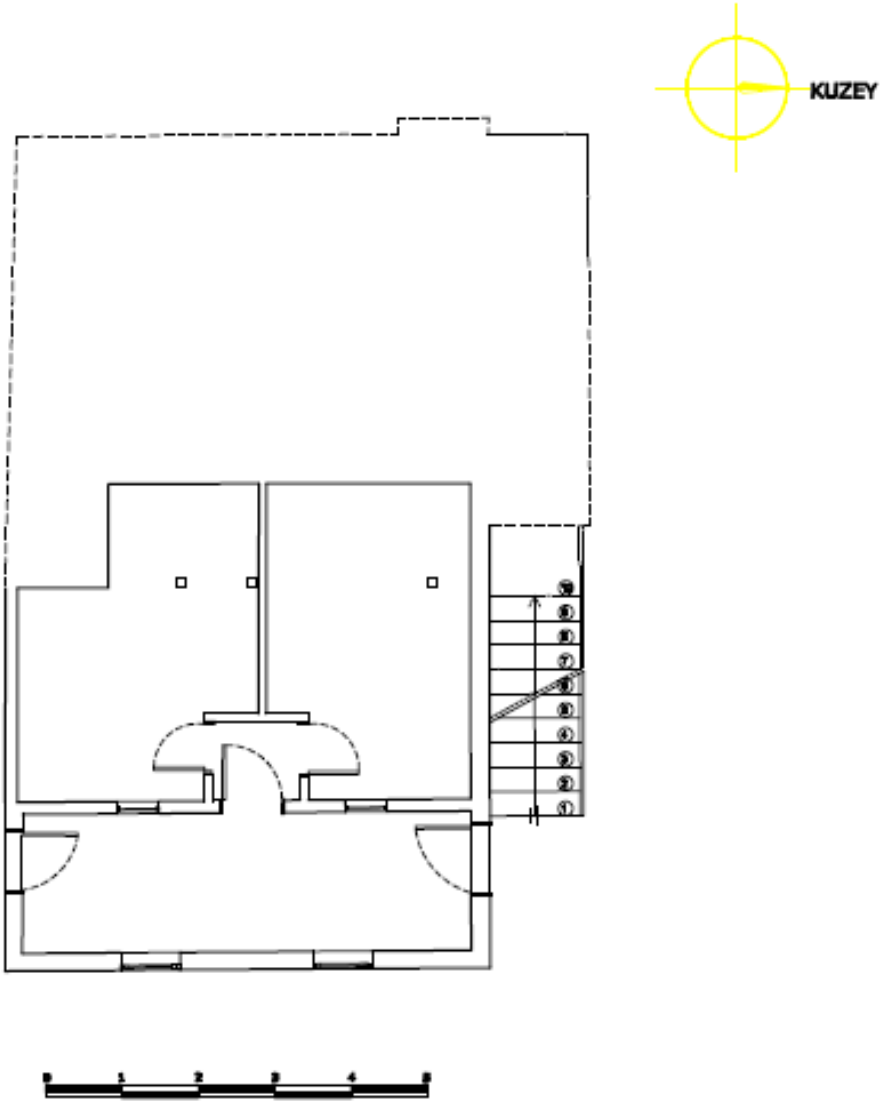
Çizim : 87- Kadılar Yokuşu Mehmet Nuri Kadı Evi Rölöve 1. Kat Planı

LEV. LXXXIV

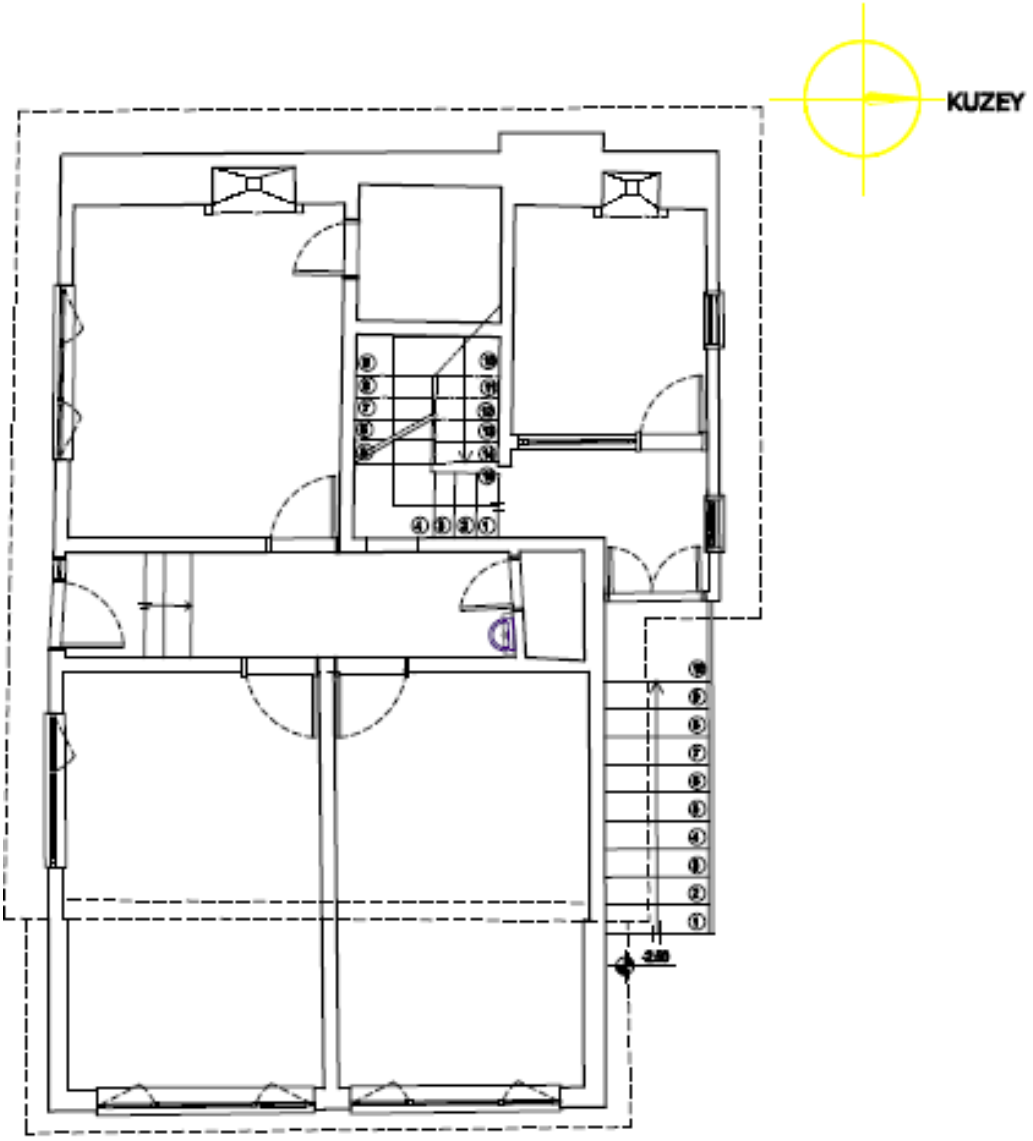
Çizim : 88- Mehmet Nuri Kadı Evi Avlu Giriş Kapısı Rölövesi (Ataman Mimarlık'tan İşlenerek)

LEV. LXXXV

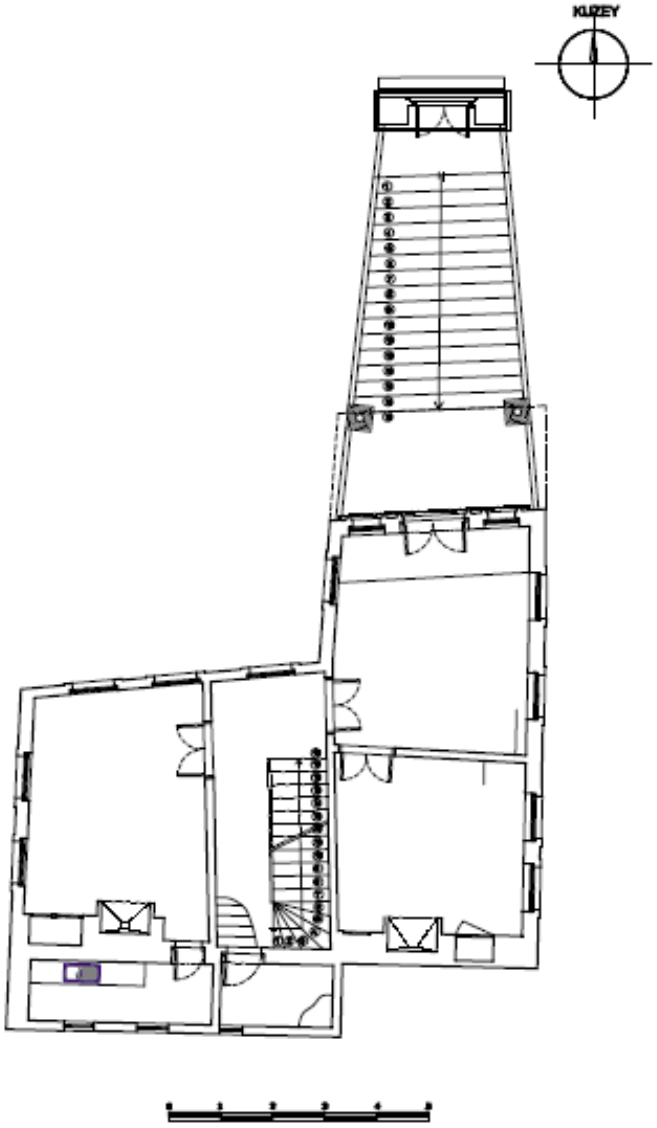
Çizim : 89- Ünye Merkez Kadılar Yokuşu 5. Nolu Ev Rölöve Zemin Kat Planı

LEV. LXXXVI

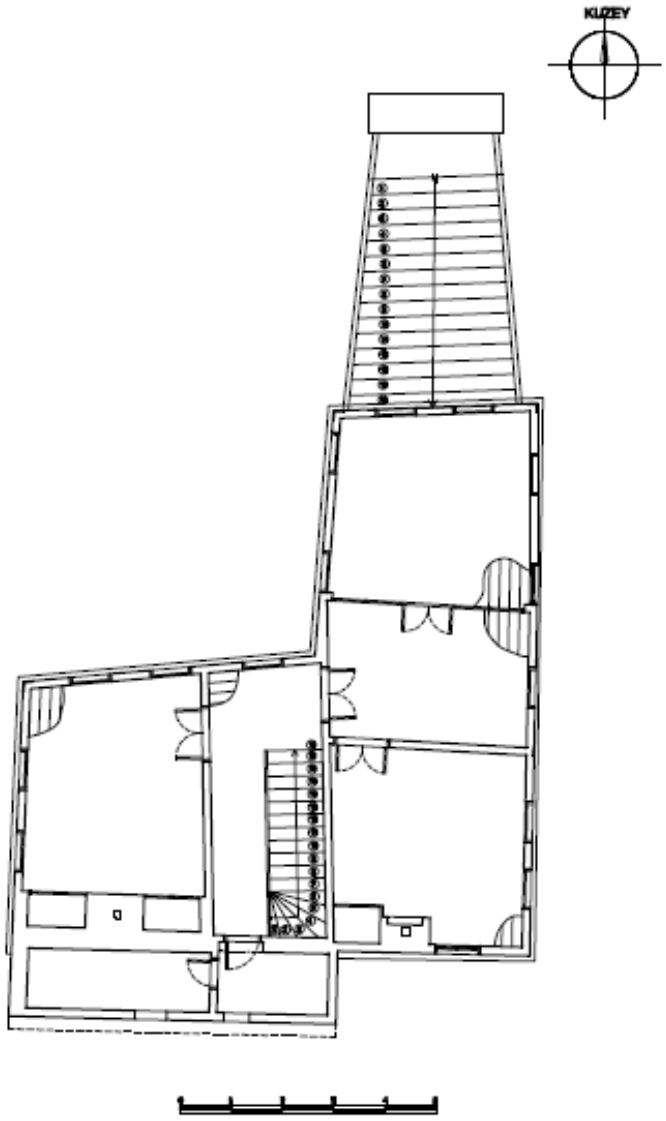
Çizim : 90- Ünye Merkez Kadılar Yokuşu 5 Nolu Ev Rölöve 1. Kat Planı

LEV. LXXXVII

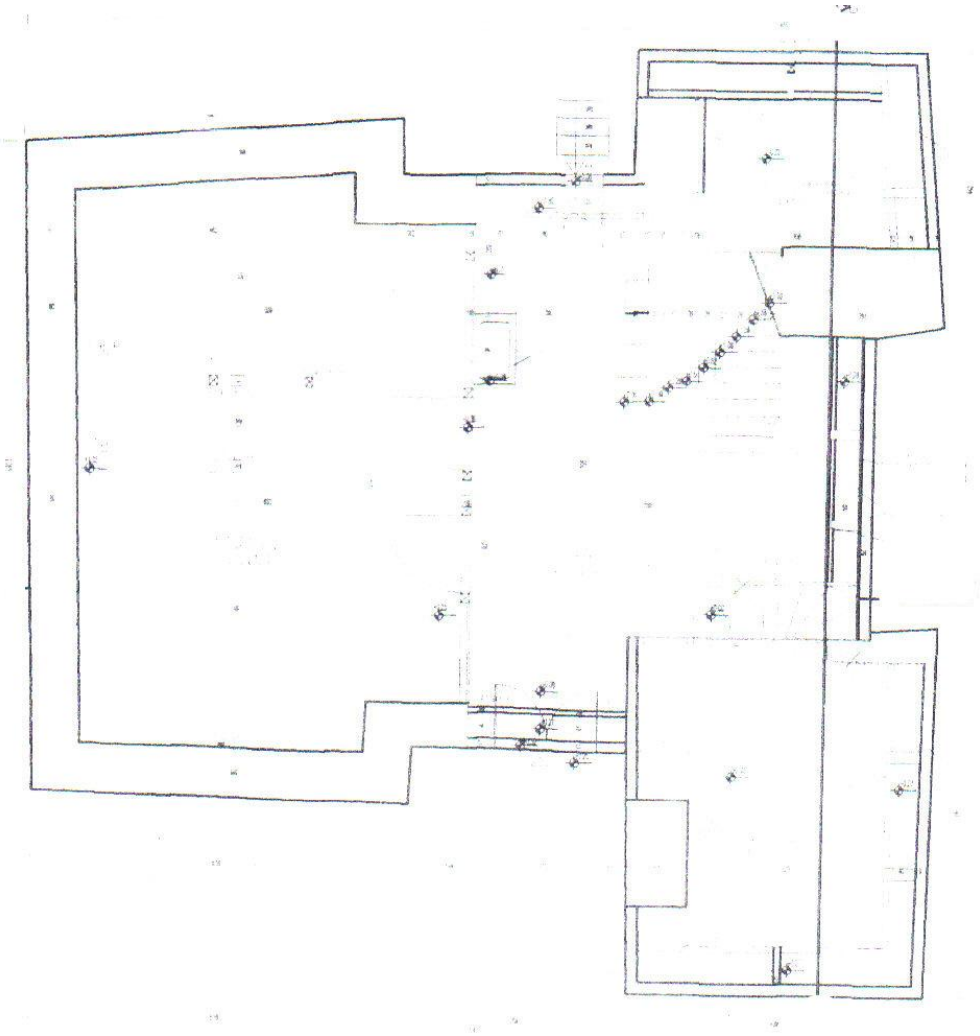
Çizim : 91- Kadılar Yokuşu Haşim Gürer Evi Rölöve Zemin Kat Planı

LEV. LXXXVIII

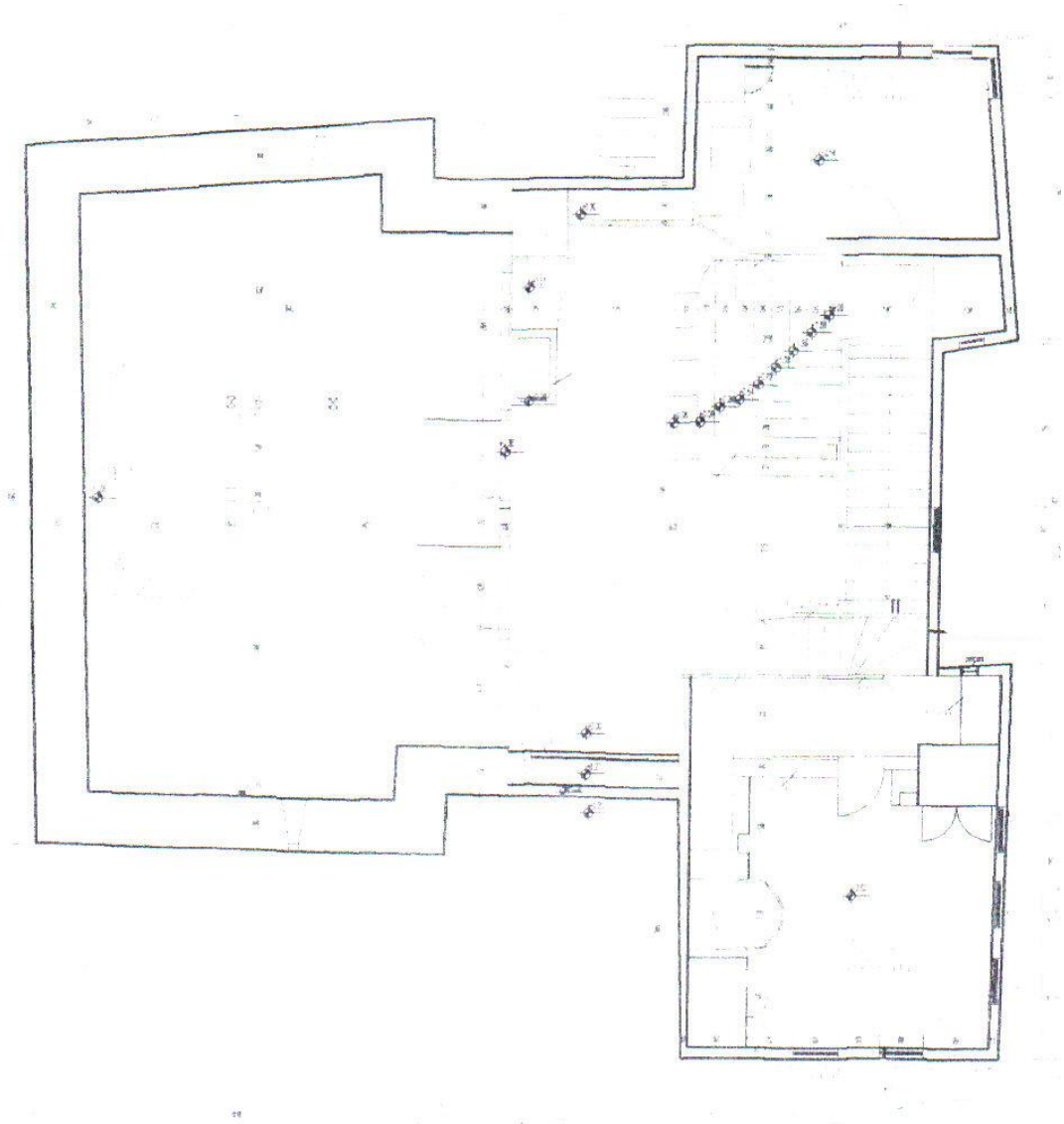
Çizim : 92- Kadılar Yokuşu Haşim Gürer Evi Rölöve 1. Kat Planı

LEV. LXXXIX

Çizim : 93- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) Rölöve Zemin Kat Planı
(Ünye Müzesinden İşlenerek)

LEV. XC

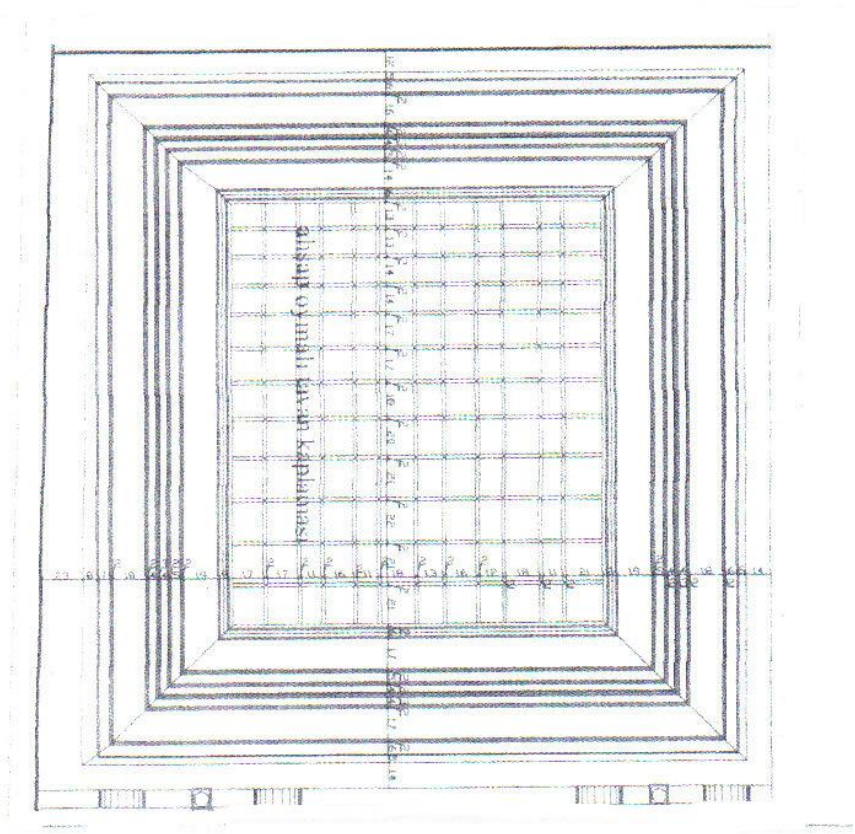
Çizim : 94- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) Rölöve Asma Kat Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)

LEV. XCI

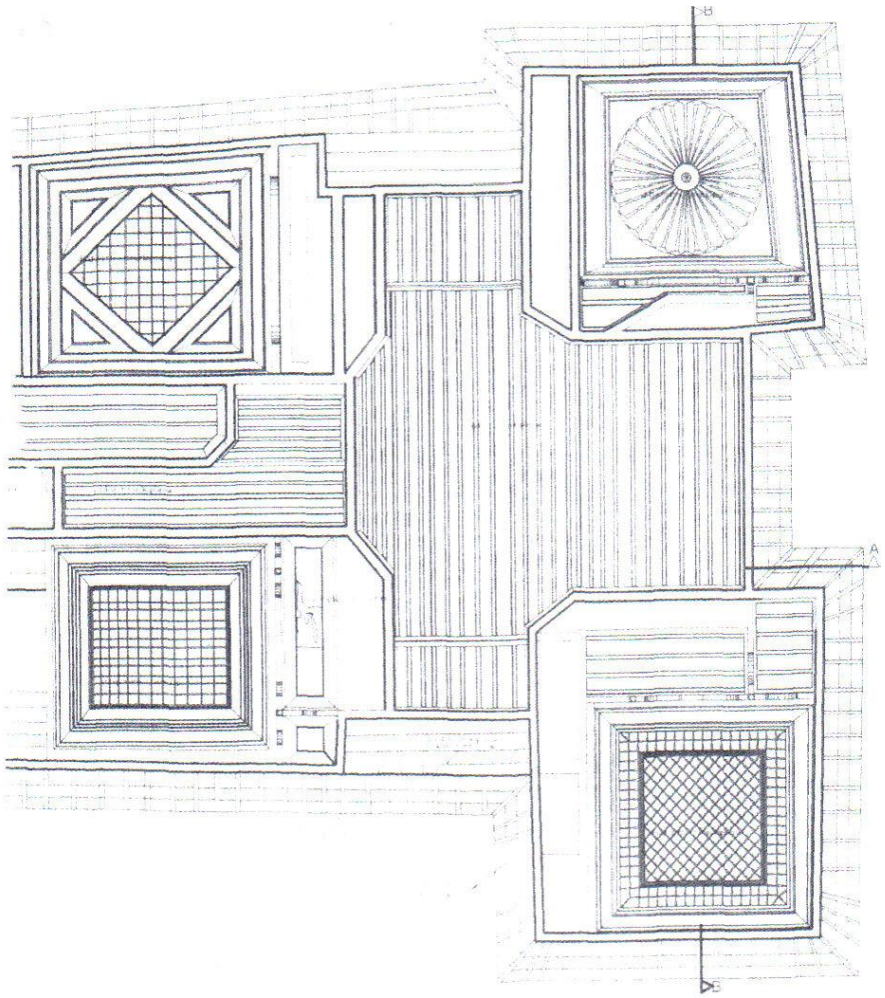
Çizim : 95- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) Rölöve 1. Kat Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)

LEV. XCII

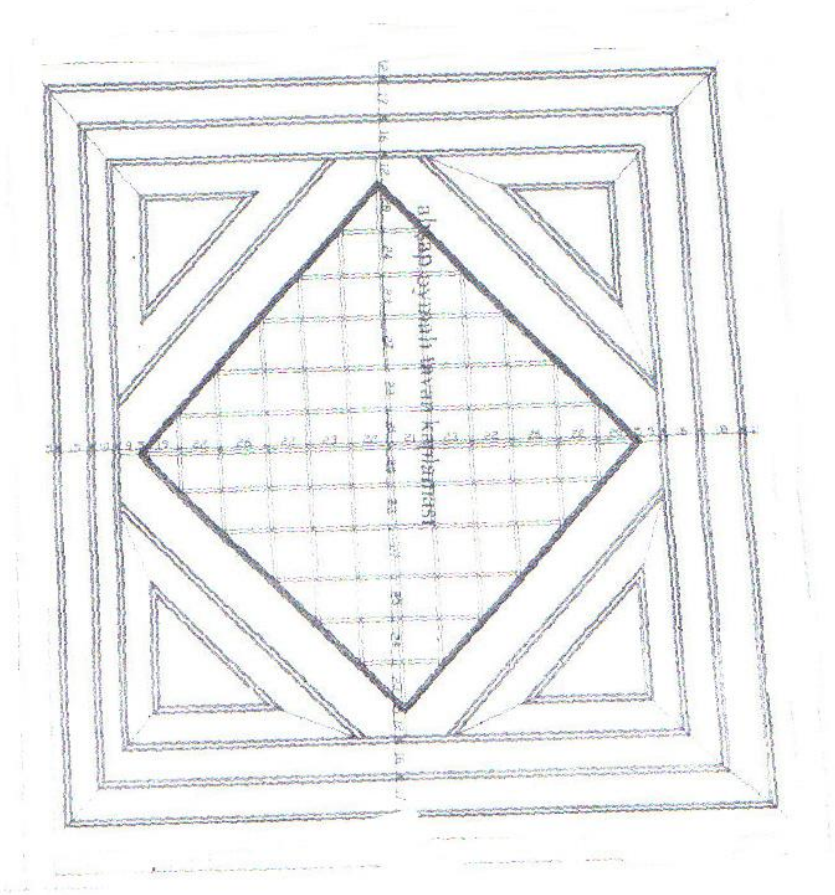
Çizim : 96- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) Zemin Kat Tavan Süslemesi Rölöve Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)

LEV. XCIII

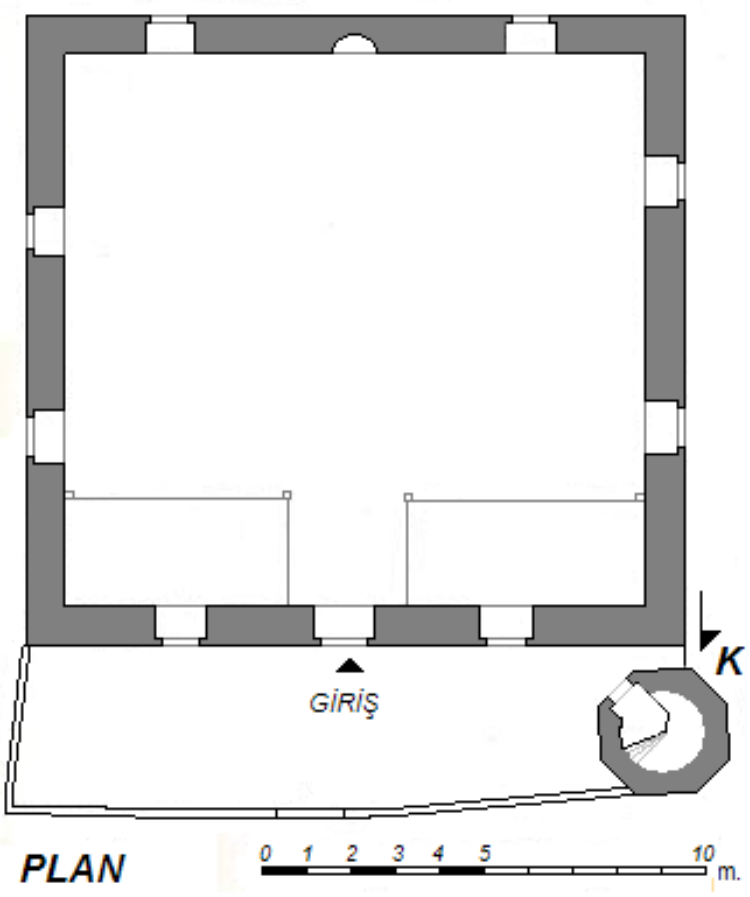
Çizim : 97- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) 1.Kat Tavan Süslemeleri Rölöve Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)

LEV. XCIV

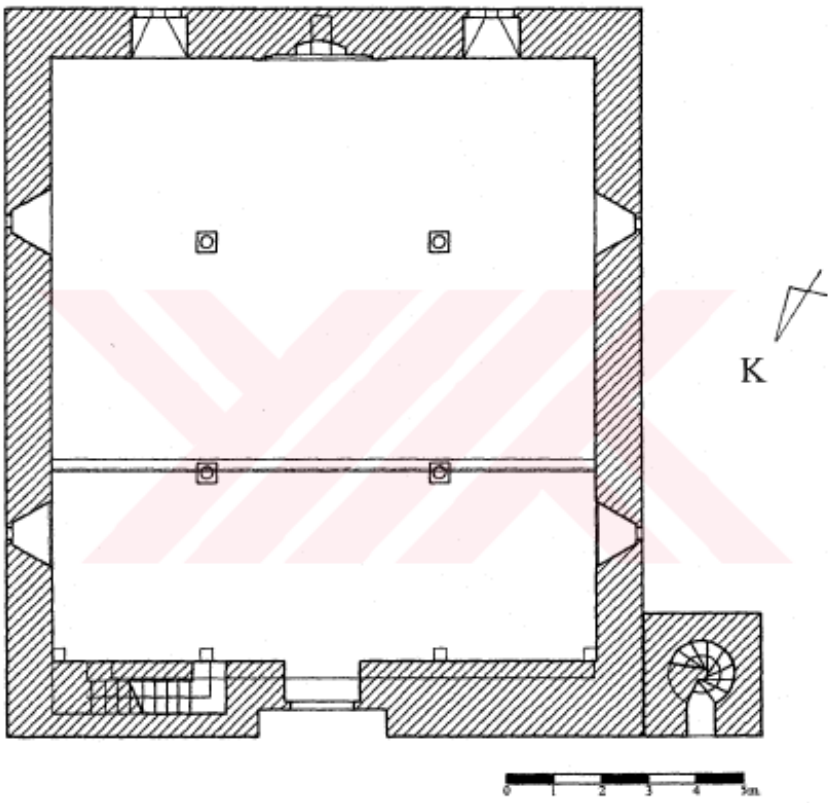
Çizim : 98- Ünye Merkez Kaptan Evi (Ünye Müzesi) 1.Kat Tavan Süslemeleri Rölöve Planı (Ünye Müzesinden İşlenerek)

LEV. XCV

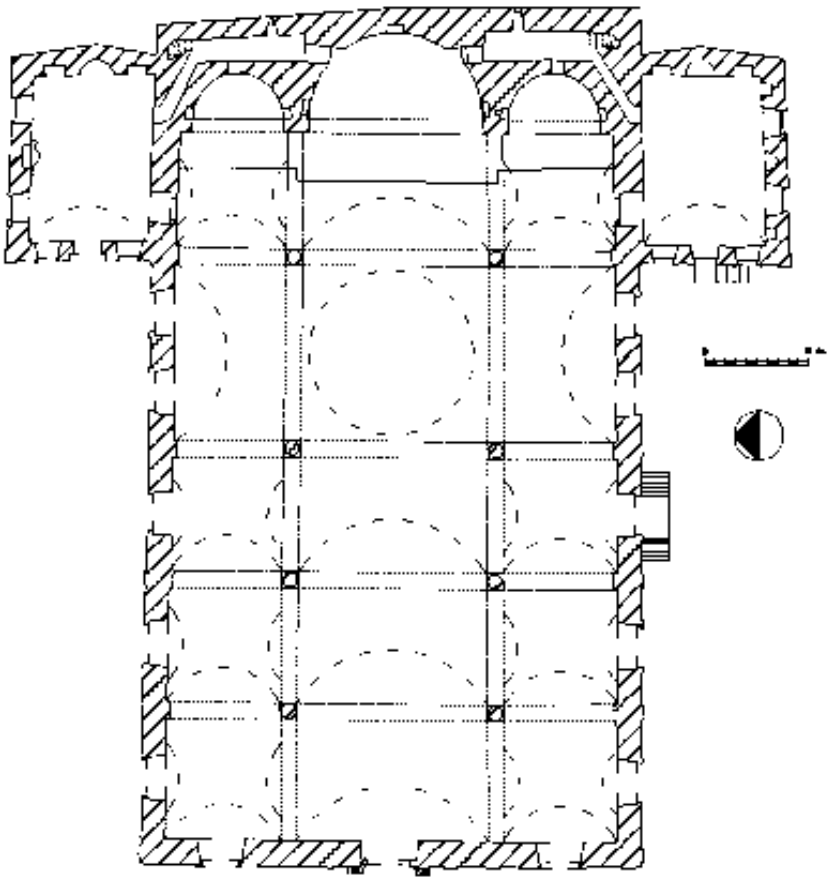
Çizim : 99- Tokat Mahmut Paşa Camii, 2008, (E.Saka'dan)

LEV. XCVI

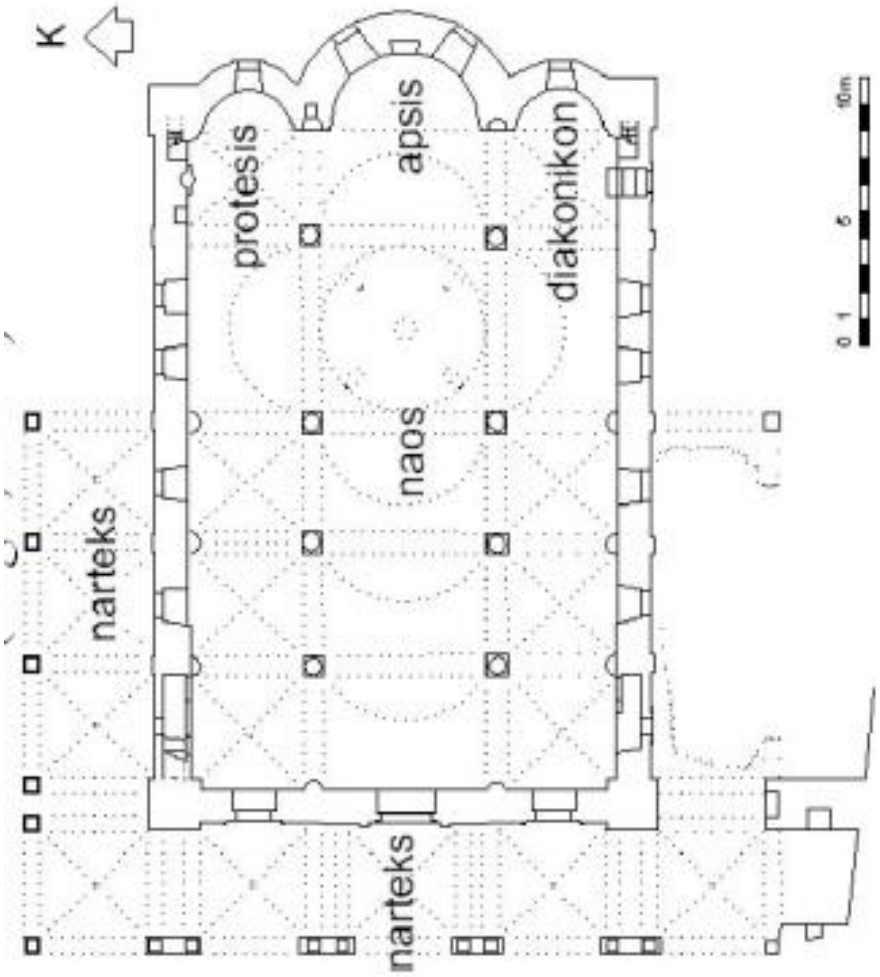
Çizim : 100- Kars Hacı Seyfi Camii Planı (V.G.M den İşlenerek)

LEV. XCVII

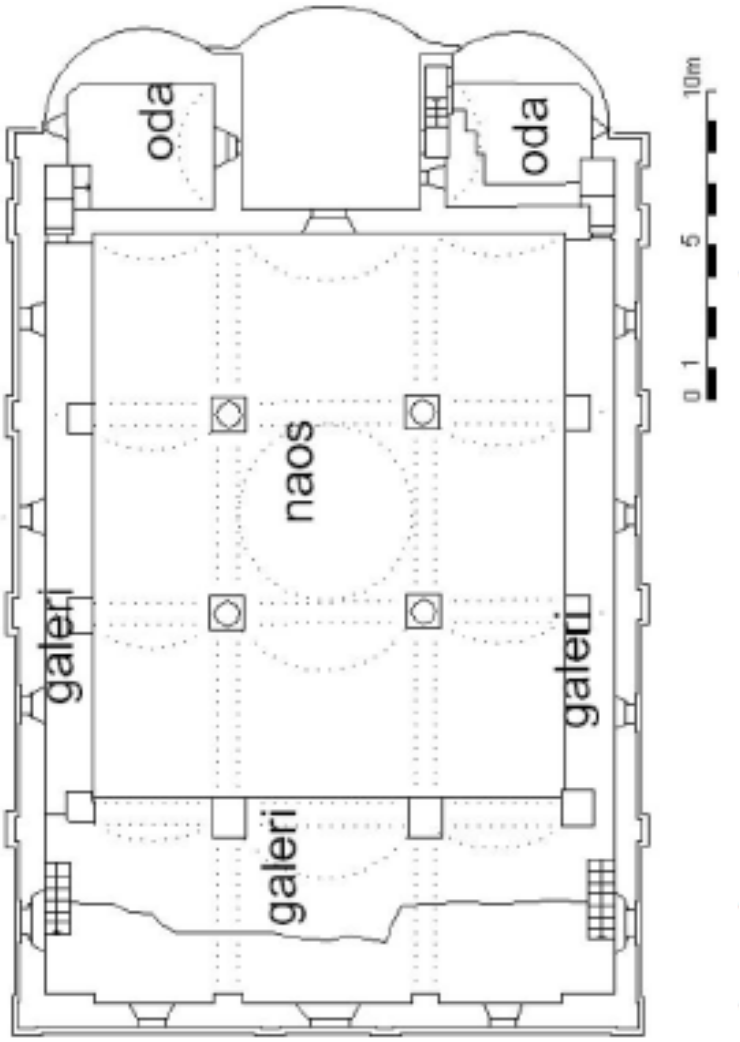
Çizim : 101- Eskişehir, Surp Yerortutyun Kilisesi Planı (E.Kaya'dan)

LEV. XCVIII

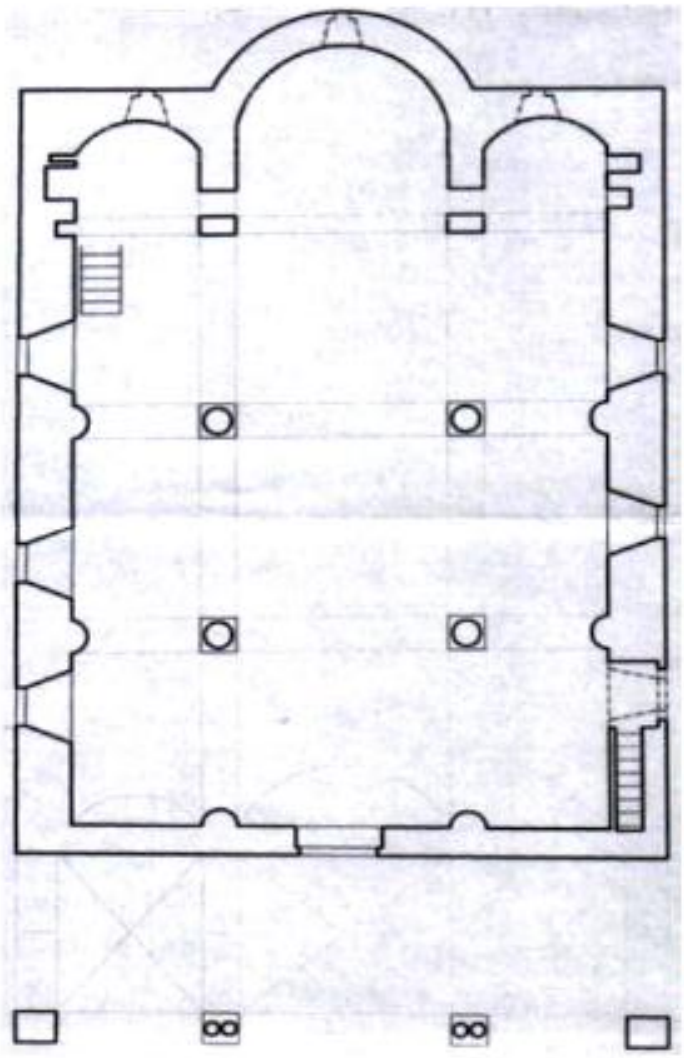
Çizim : 102- Endürlük, Agia Triada kilisesi, (Açıkgöz'den, 2008)

LEV. XCIX

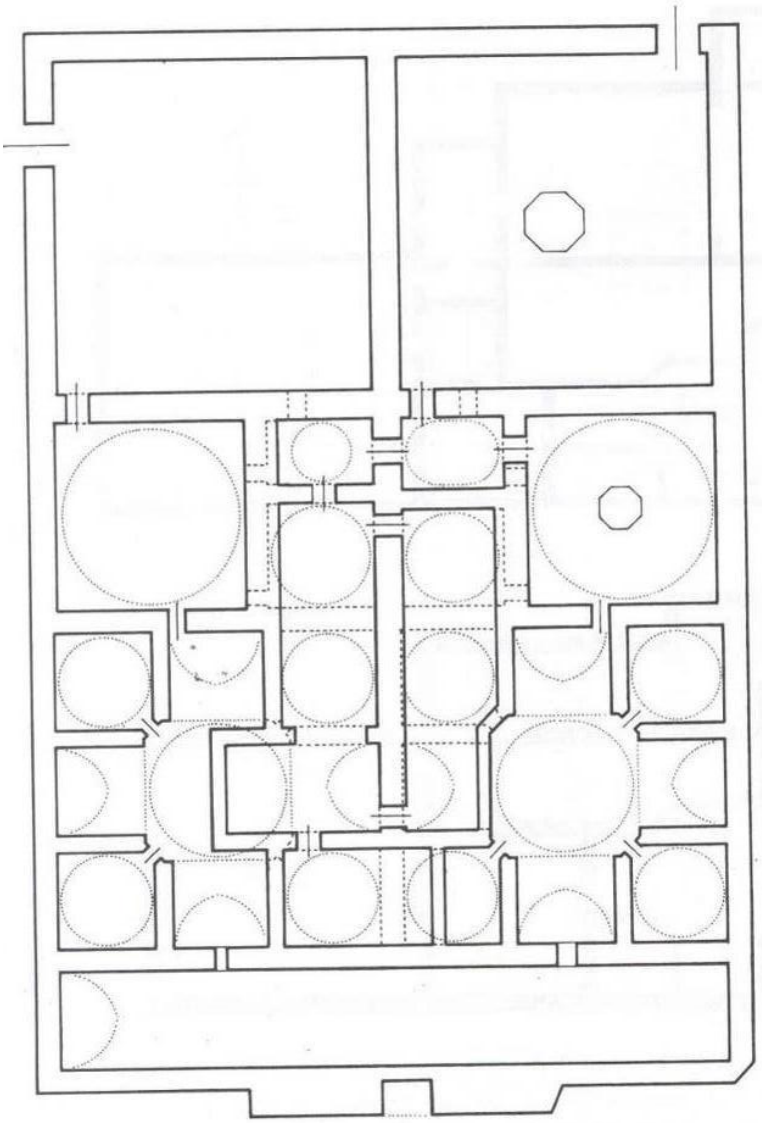
Çizim : 103- Yanartaş Kilisesi Planı, (Açıkgöz'den 2008)

LEV. C

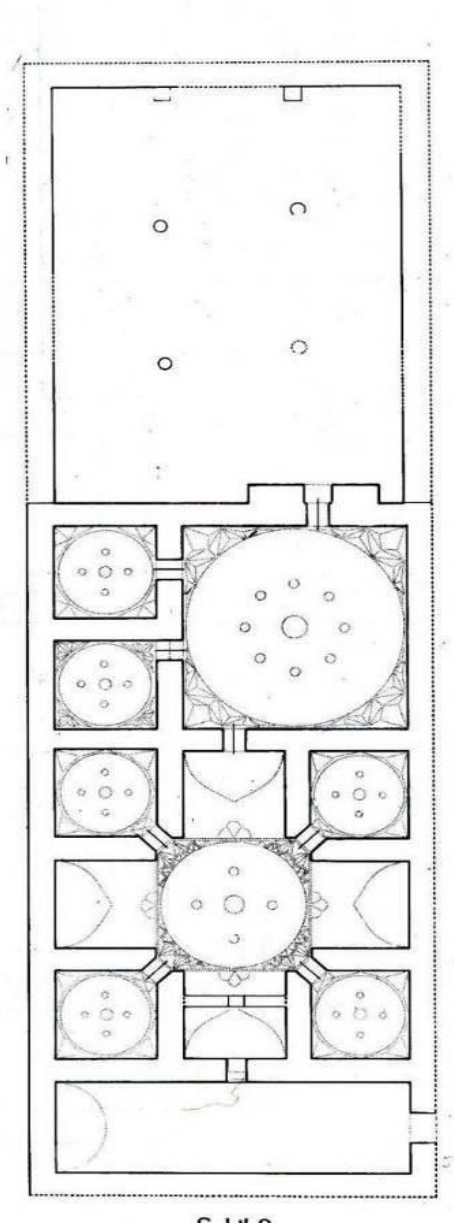
Çizim : 104- Kayseri Ağırnas, Agios Propokios Kilisesi Planı
(Ekin'den, 2005)

LEV. CI

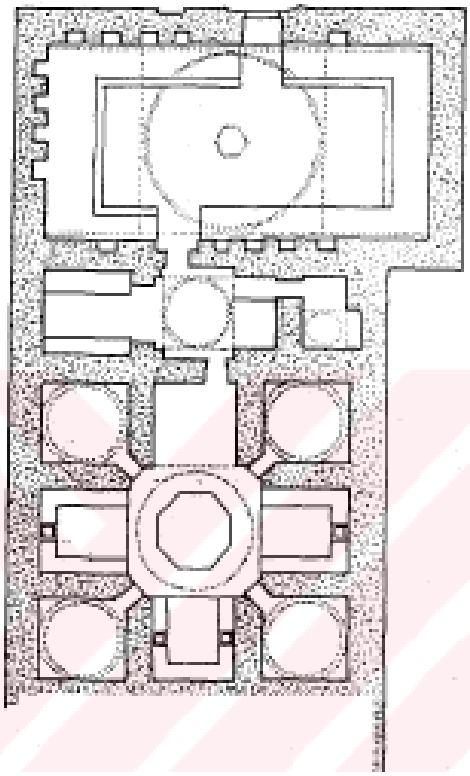
Çizim : 105- Konya Sahip Ata Hamamı (Ataman Mimarlık)

LEV. CII

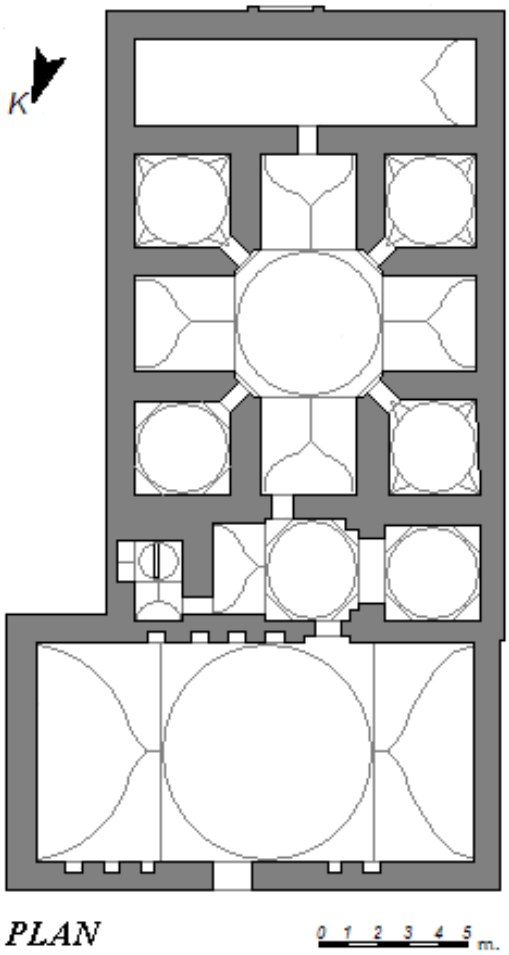
Çizim : 106- Ankara Eski Hamam (XV.yy) (Ataman Mimarlık'dan)

LEV. CIII

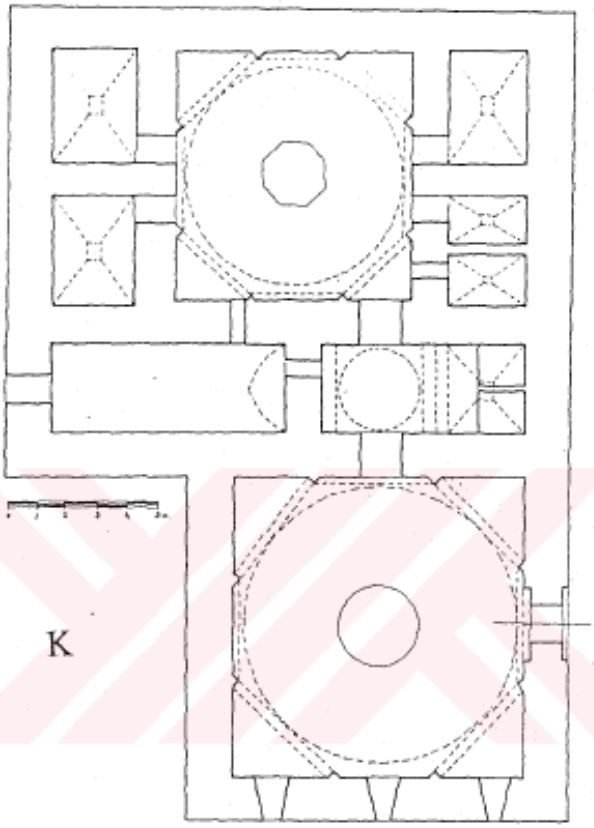
Çizim : 107- Tokat Yörgüç Paşa Hamamı, (F.Uluengin'den)

LEV. CIV

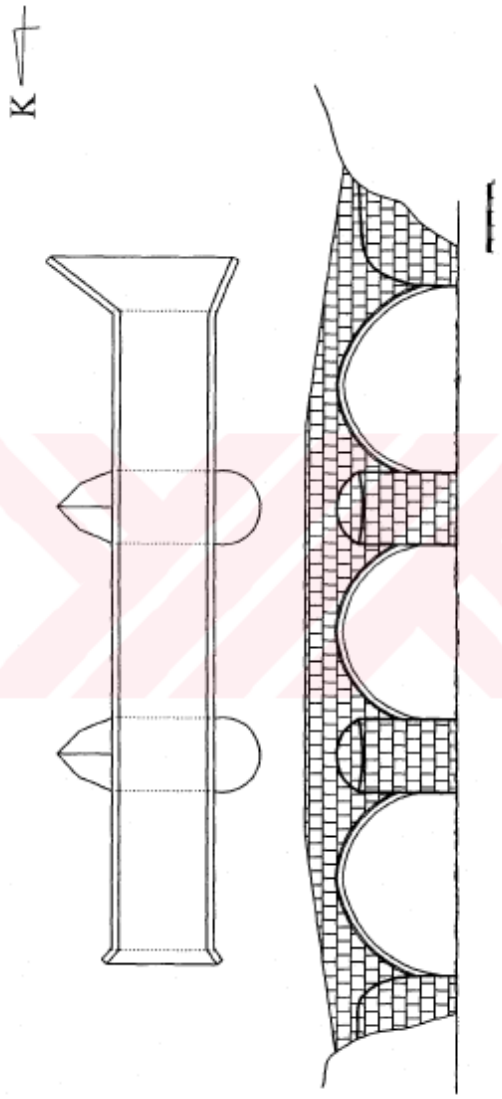
Çizim : 108- Tokat Paşa Hamamı (O.Eravşardan İşlenerek)

LEV. CV

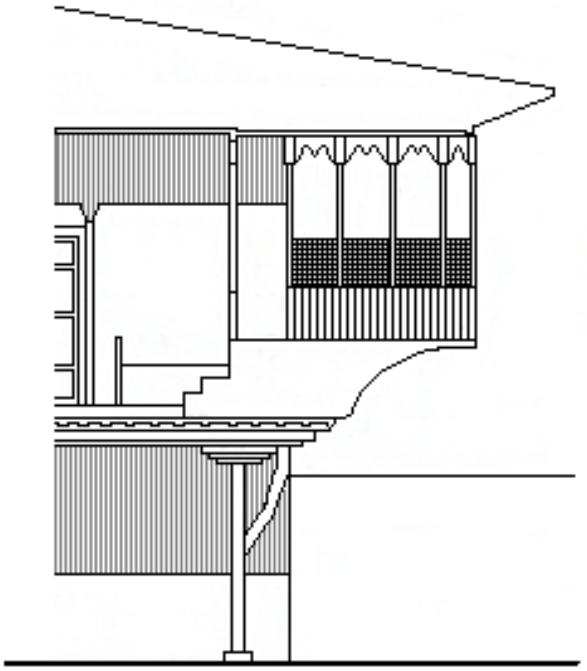
Çizim : 109- Kars Topçuoğlu Hamamı Planı (Demir'den Alınarak)

LEV. CVI

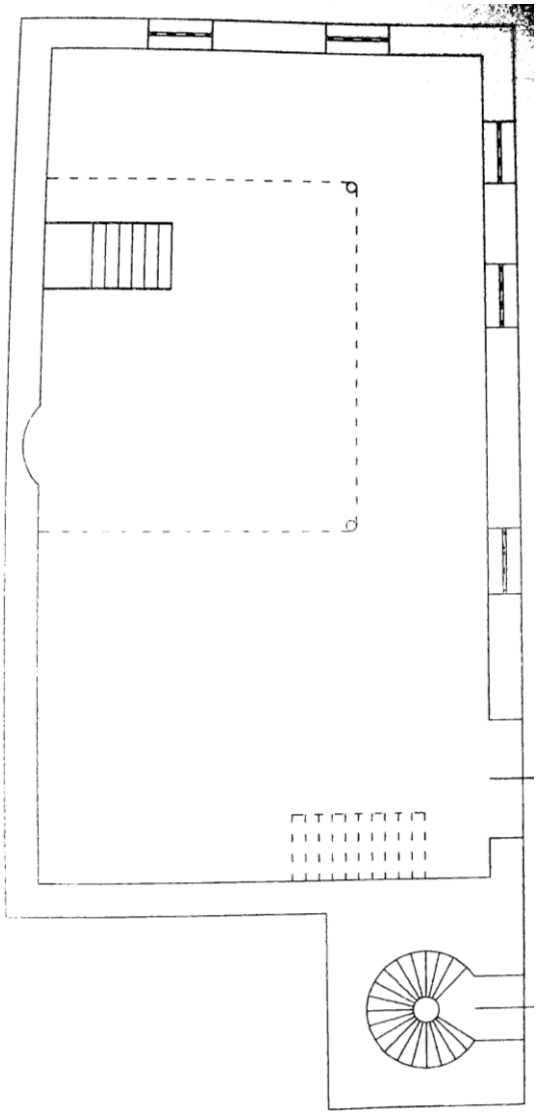
Çizim : 110- Kars Taş Köprü Planı ve Mansap Görünüşü (İrfan'dan Alınarak)

LEV. CVII

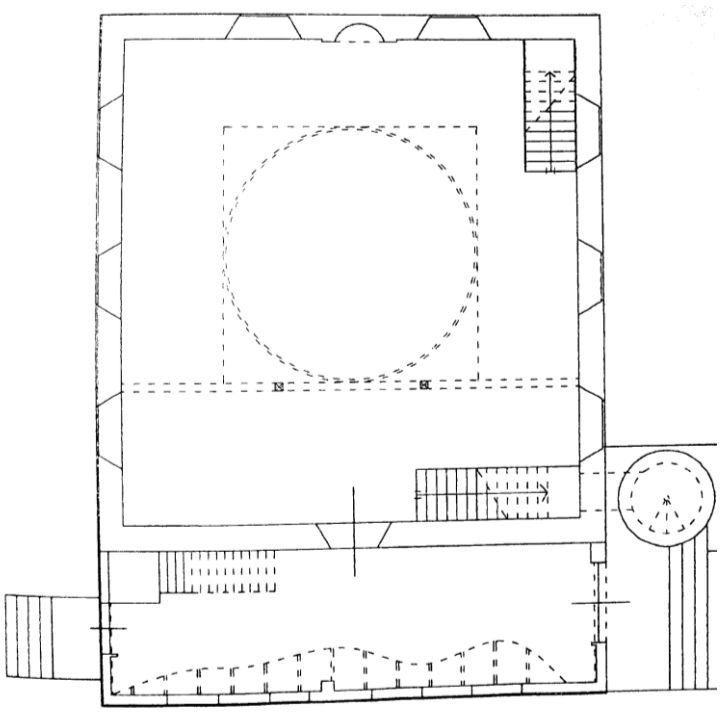
Çizim : 111- Tokat Evi, Cumba (Sahnişin), (E.Saka'dan)

LEV. CVIII

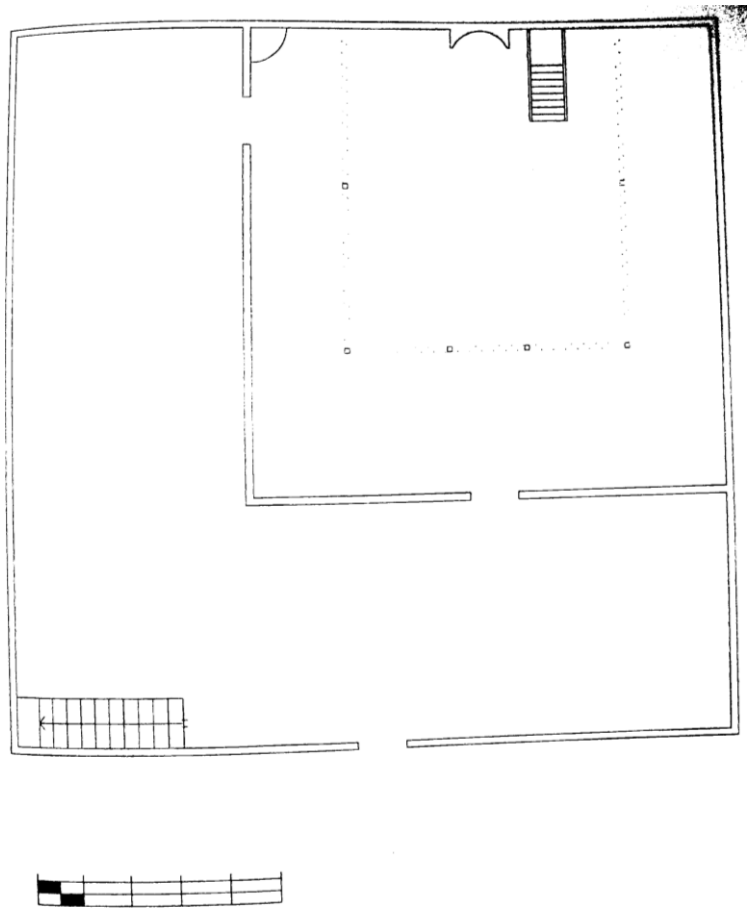
Çizim : 112- Giresun Soğuksu Cami Planı (A.Durmuş'tan)

LEV. CIX

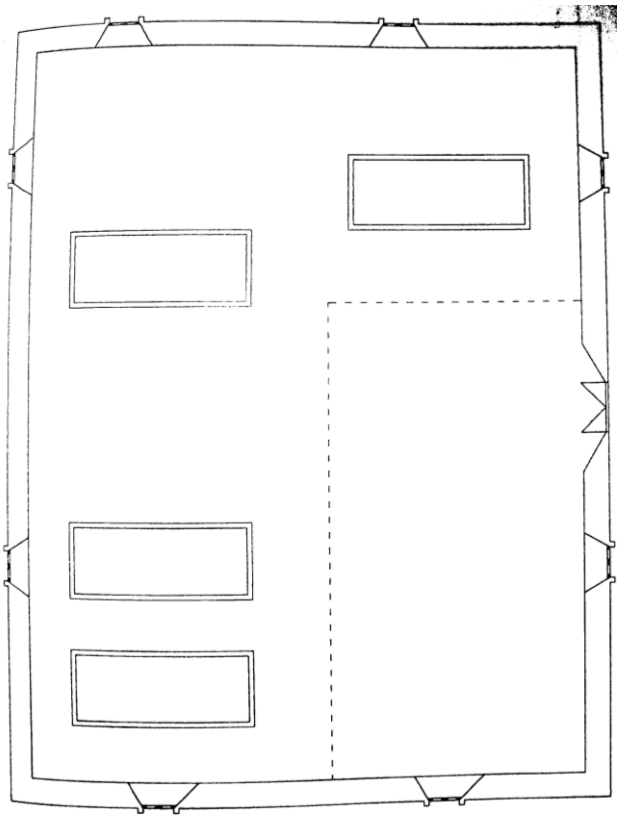
Çizim : 113- Arthin-Hopa Sandura Camii Planı (O.Aytekin'den)

LEV. CX

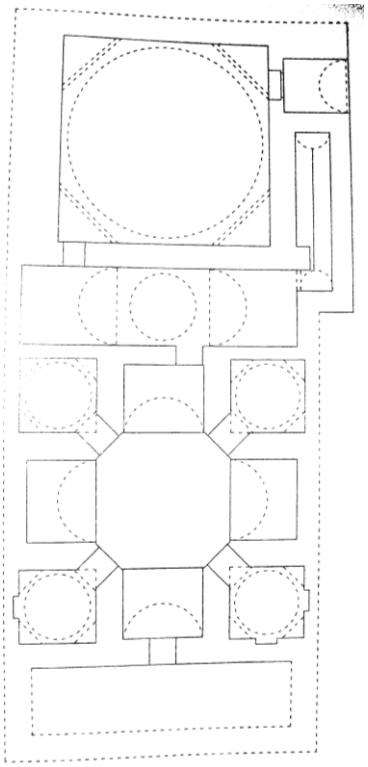
Çizim : 113- Ordu Çayır Camii Planı (A.Ali Bayhan'dan)

LEV. CXI

Çizim : 114- Giresun Boztekke Köyü Şeyh Kerameddin Türbesi planı (A.Durmuş'tan)

LEV. CXII

Çizim : 115- Çemizgezek Yeni Hamamı Planı (A.Durmuş'tan)

LEV. CXIII

Fotoğraf: 1- Ordu'nun İlçeleri ve Yakın İlleri

Fotoğraf: 2- Ordu'nun Havadan Genel Görünümü (Ordu Belediye Arşivi, 2008)

LEV. CXIV

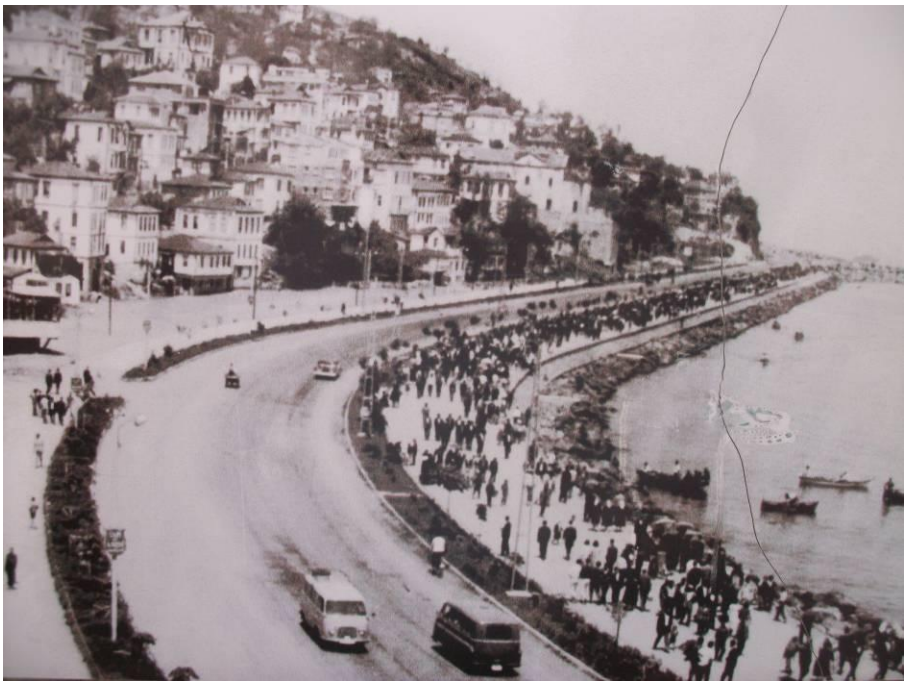

Fotoğraf: 3- Ordu'nun 1920'lerde Görünümü (Ordu Belediyesi Arşivi, 2008)

Fotoğraf: 4- Ordu'nun 1950'lerde Görünümü (Ordu Belediyesi Arşivi, 2008)

LEV. CXV

Fotoğraf: 5- Ordu'nun 1950'lerde Sahilden Görünümü (Ordu Belediyesi Arşivi, 2008)

Fotoğraf: 6- Ordu Merkez Sahilden Tarihi Kent Dokusu

LEV. CXVI

Fotoğraf: 7- Ordu Merkez Taşbaşı Mahallesi Kuşbakışı Görünümü

Fotoğraf: 8- Ordu Merkez Zaferi Milli Mahallesi Kuşbakışı Görünümü

LEV. CXVII

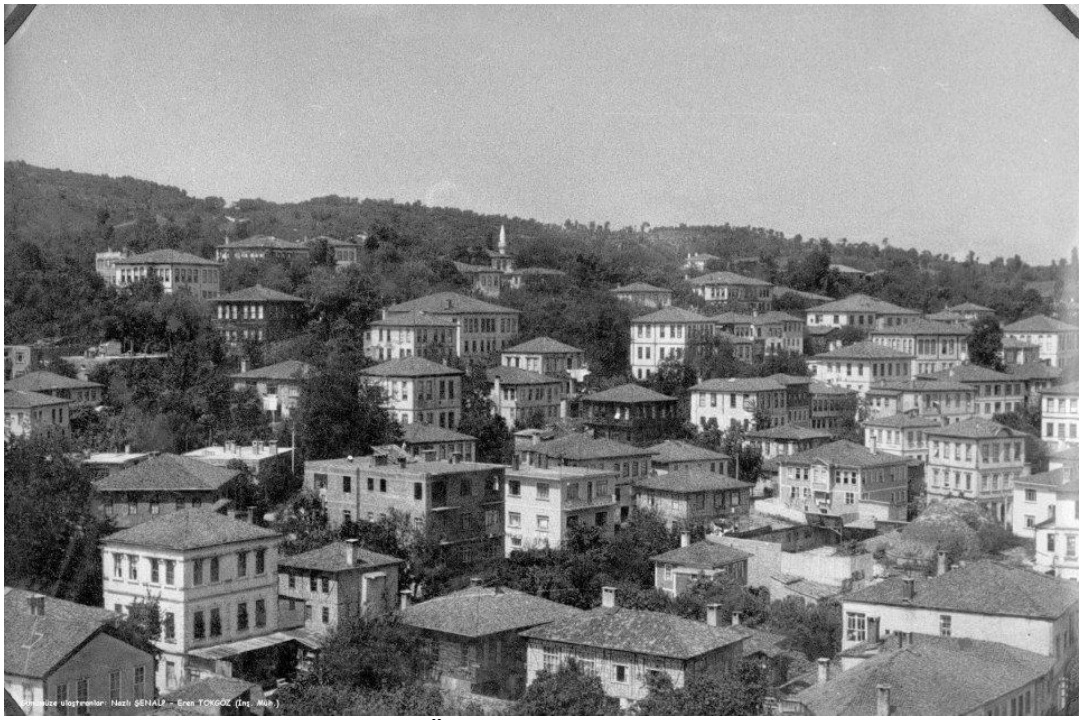

Fotoğraf: 9- Ordu Merkez Zaferi Milli Mahallesi Kuşbakışı Görünümü

Fotoğraf: 10- 1950'lerde Ünye Sahil Görünümü

LEV. CXVIII

Fotoğraf: 11- 1950'lerde Ünye Kent Dokusu

Fotoğraf: 12- Atik İbrahim Paşa (Orta) Camii Genel Görünümü

LEV. CXIX

Fotoğraf: 13- Postahane Caddesinden Atik İbrahim Paşa Camisine Bakış

Fotoğraf: 14- Orta Camii Minare Görünümü

LEV. CXX

Fotoğraf: 15- Orta Camii, Harim Duvarı Güneydoğudan Bakış

Fotoğraf: 16- Orta Camii, Kuzeydoğu Köşesi Giriş Kapısı

LEV. CXXI

Fotoğraf: 17- Orta Camii, Avludan Kuzey Cepheye Bakış

Fotoğraf: 18- Orta Camii, Güney Cephe Harim Giriş Kapısı

LEV. CXXII

Fotoğraf: 19- Orta Camii, Güney Cephe Harim Duvarı

Fotoğraf: 20- Orta Camii, İç Mekan Üst Örtüsü ve Kubbesi

LEV. CXXIII

Fotoğraf: 21- Orta Camii, İç Mekan Mahfili

Fotoğraf: 22- Orta Camii Mihrabı

LEV. CXXIV

Fotoğraf: 23- Orta Camii Minberi

Fotoğraf: 24- Orta Camii Son Cemaat Yeri Batıya Bakış

LEV. CXXV

Fotoğraf: 25- Orta Camii, Doğu Cephe Giriş Kapısı Üzerindeki Kitabe

Fotoğraf: 26- Son Cemaat Yeri Doğuya Bakış

LEV. CXXVI

Fotoğraf: 27- Kuzey Cephe Giriş Kapısı Yanlarındaki Sütun Başlıkları ve Süsleme

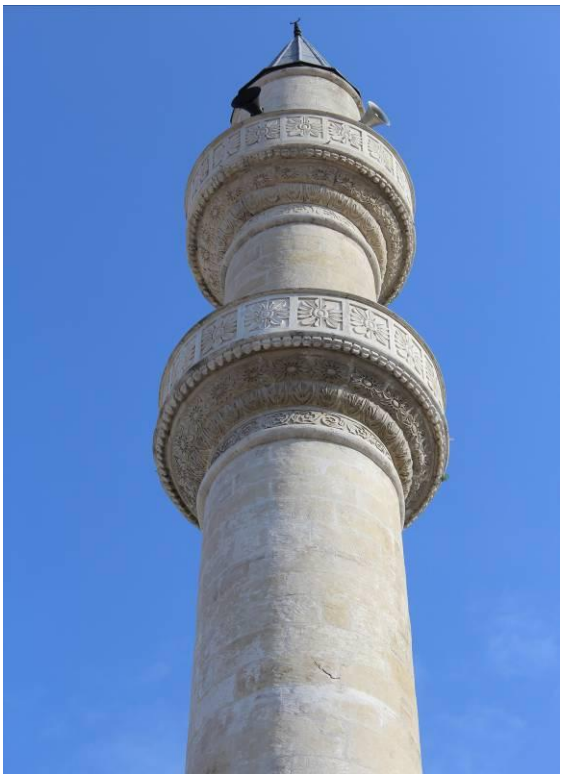

Fotoğraf: 28- Orta Camii, Mahfil Katına Çıkış Merdiveni

LEV. CXXVII

Fotoğraf: 29- Orta Camii, Harim Mekanına Bakış

Fotoğraf: 30- Minare Şerefeleri, Süslemeli Korkuluk ve Panoları

LEV. CXXVIII

Fotoğraf: 31- Yalı Camii, Kuzeydoğudan Genel Bakış

Fotoğraf: 32- Yalı Camii, İç Mekan Mihrap

LEV. CXXIX

Fotoğraf: 33- İç Mekan Ahşap Tavan Üst Örtüsü

Fotoğraf: 34- İç Mekan Doğu Duvarına Bakış

LEV. CXXXX

Fotoğraf: 35- İç Mekan Batı Duvarına Bakış

Fotoğraf: 36- Yalı Camii Minberi

LEV. CXXXI

Fotoğraf: 37- Yalı Camii, Kuzey Cephe Giriş Kapısı

Fotoğraf: 38- Yalı Camii, Bodrum Kat İç Mekanı ve Doğu Cephe Çıkış Kapısı

LEV. CXXXII

Fotoğraf: 39- Yalı Camii Minaresi ve Şerefe Süsleme Korkuluk ve Panoları

Fotoğraf: 40- Hamidiye Camii, Kuzey Batı Cephesi

LEV. CXXXIII

Fotoğraf: 41- Hamidiye Camii, Güney Cephesine Bakış

Fotoğraf: 42- Hamidiye Camii Avlusu

LEV. CXXXIV

Fotoğraf: 43- Hamidiye Camii, Kuzey Cephe Giriş Kapısı ve Kitabesi

Fotoğraf: 44- Hamidiye Camii, İç Mekan ve Mahfil Katı

LEV. CXXXV

Fotoğraf: 45- Hamidiye Camii Ahşap Süslemeli Minberi

Fotoğraf: 46- Hamidiye Camii Harim Kubbesi

LEV. CXXXVI

Fotoğraf: 47- Hamidiye Camii Mihrabı

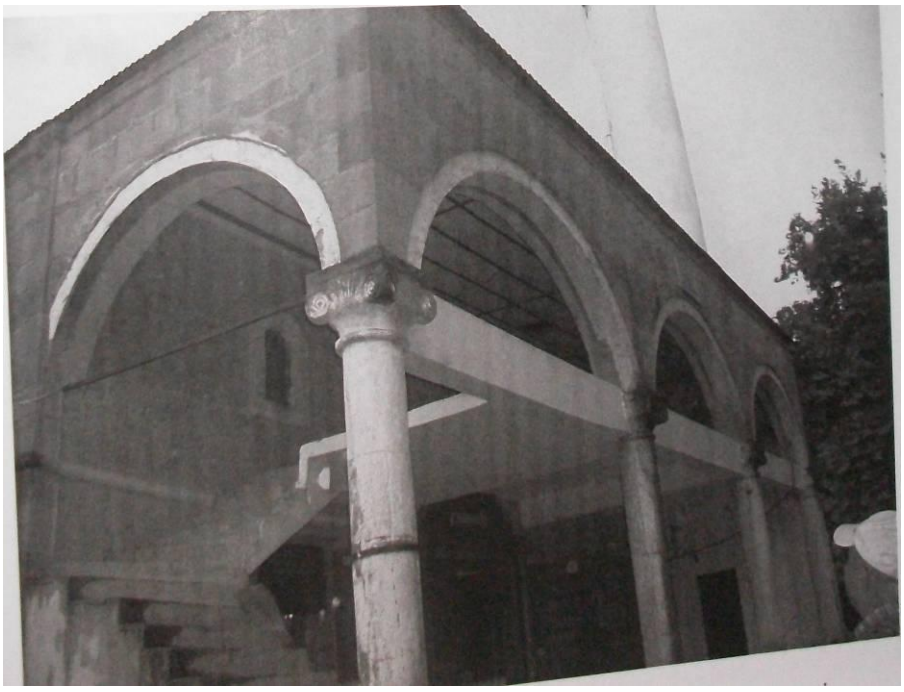

Fotoğraf: 48- Hamidiye Camii Minaresi

LEV. CXXXVII

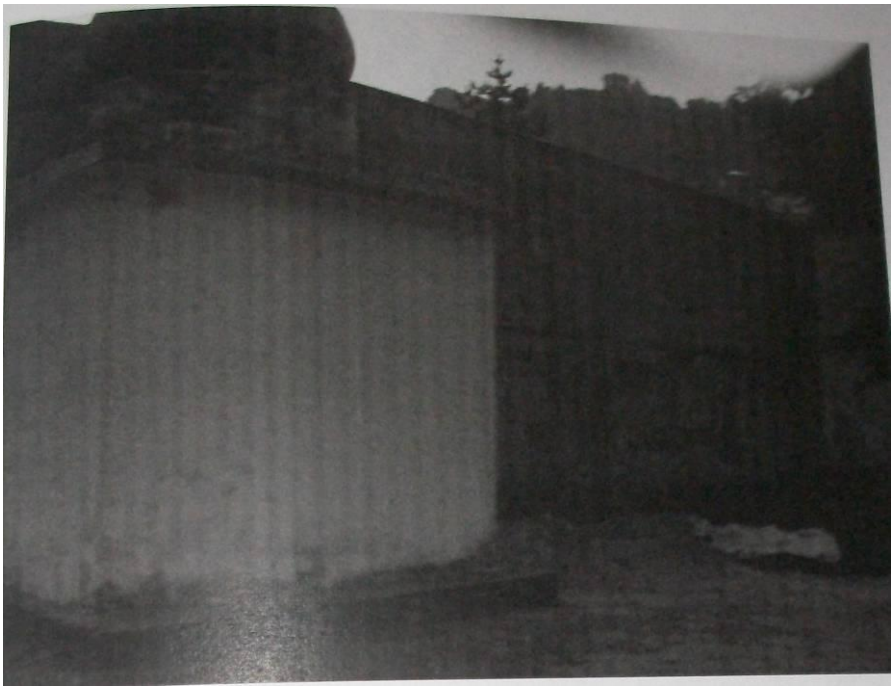

Fotoğraf: 49- Kestane Köyü Camii Genel Görünümü

Fotoğraf: 50- Kestane Köyü Camii Batı Cephesi

LEV. CXXXVIII

Fotoğraf: 51- Kestane Köyü Camii Kuzey Cephe Son Cemaat Yeri

Fotoğraf: 52- Kestane Köyü Camii Giriş Kısmı Sütun Başlığı

LEV. CXXXIX

Fotoğraf: 53- Kestane Köyü Camii Minaresi

Fotoğraf: 54- Kıranyağmuru Camii, Genel Görünüm

LEV. CXL

Fotoğraf: 55- Kıranyağmuru Camii, Harim Mekanı

Fotoğraf: 56- Ağuşlu Camii Kuzey Cephesi

LEV. CXLI

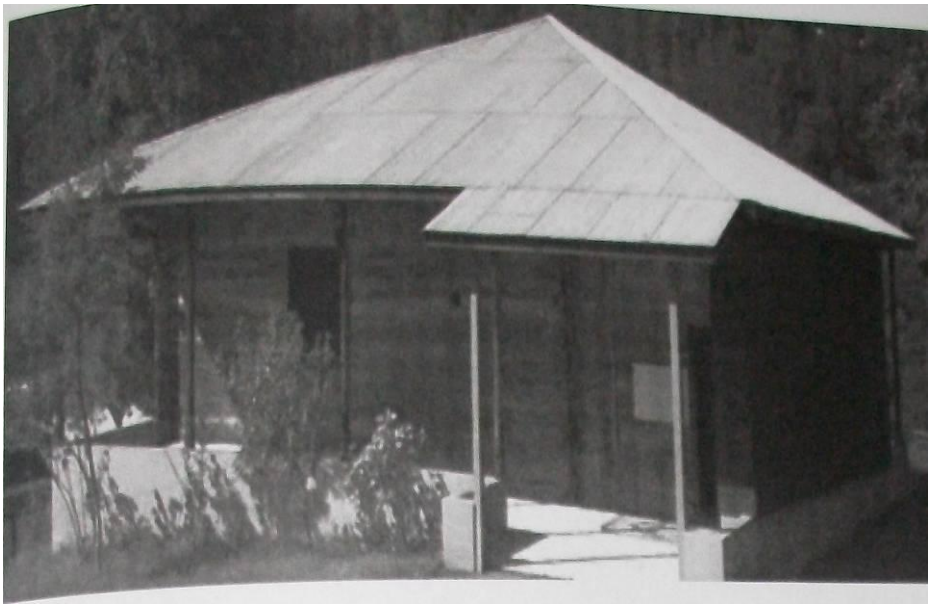

Fotoğraf: 57- Ağuşlu Camii Minare Girişi

Fotoğraf: 58- Ağuşlu Camii, Mihrabı ve Minberi

LEV. CXLII

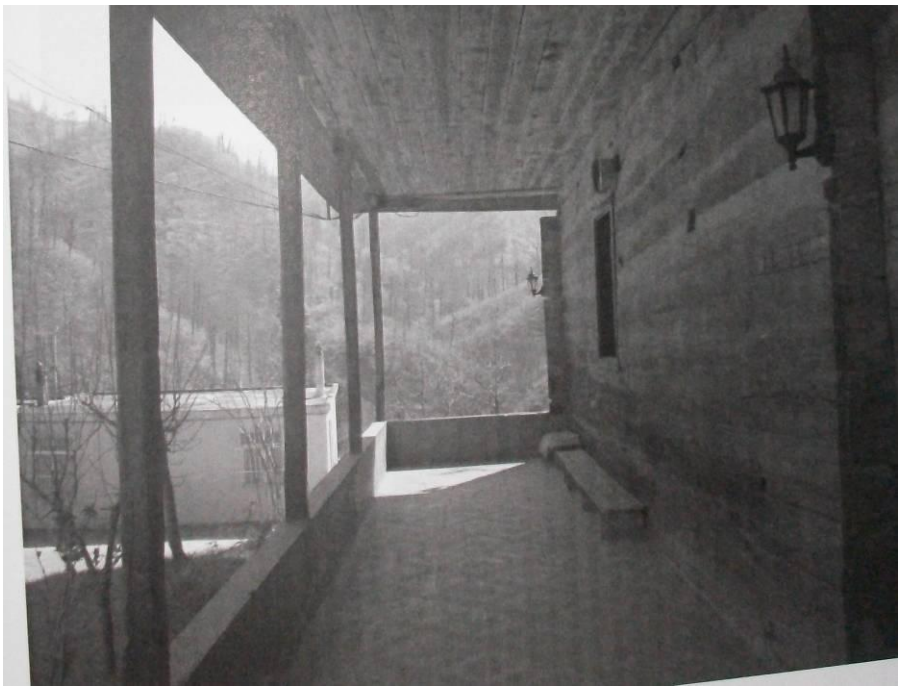

Fotoğraf: 59- Afirli Camii, Genel Görünüm

Fotoğraf: 60- Afirli Camii Giriş Cephesine Bakış

LEV. CXLIII

Fotoğraf: 61- Afirli Camii Doğu Revakı

Fotoğraf: 62- Afirli Camii Revak Görünüşü

LEV. CXLIV

Fotoğraf: 63- Afirli Camii Üst Örtüsü

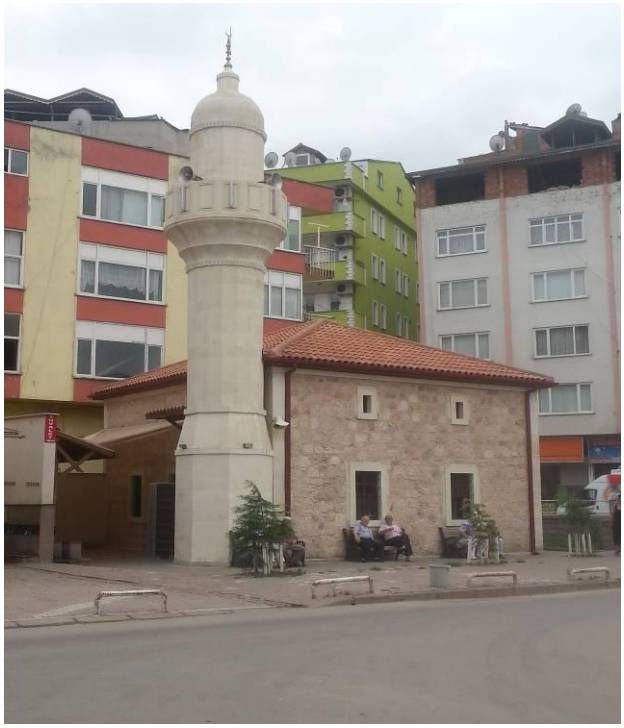

Fotoğraf: 64- Afirli Camii Mihrabı

LEV. CXLV

Fotoğraf: 65- Afirli Camii Ahşap Minberi

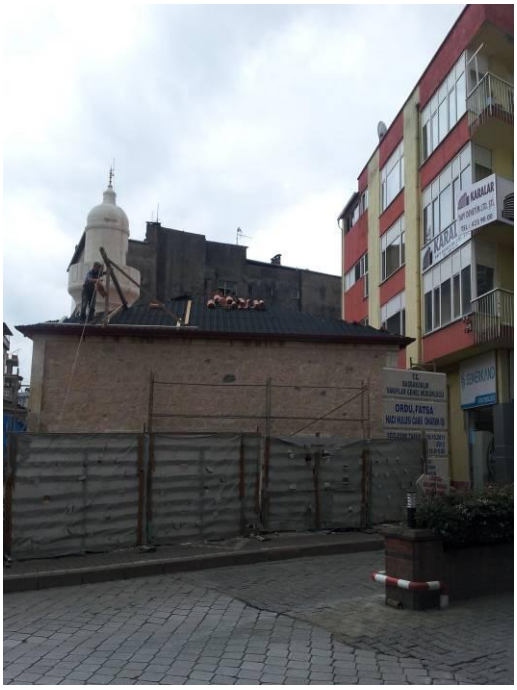

Fotoğraf: 66- Hacı Hulusi Camii Kuzeydoğudan Bakış

LEV. CXLVI

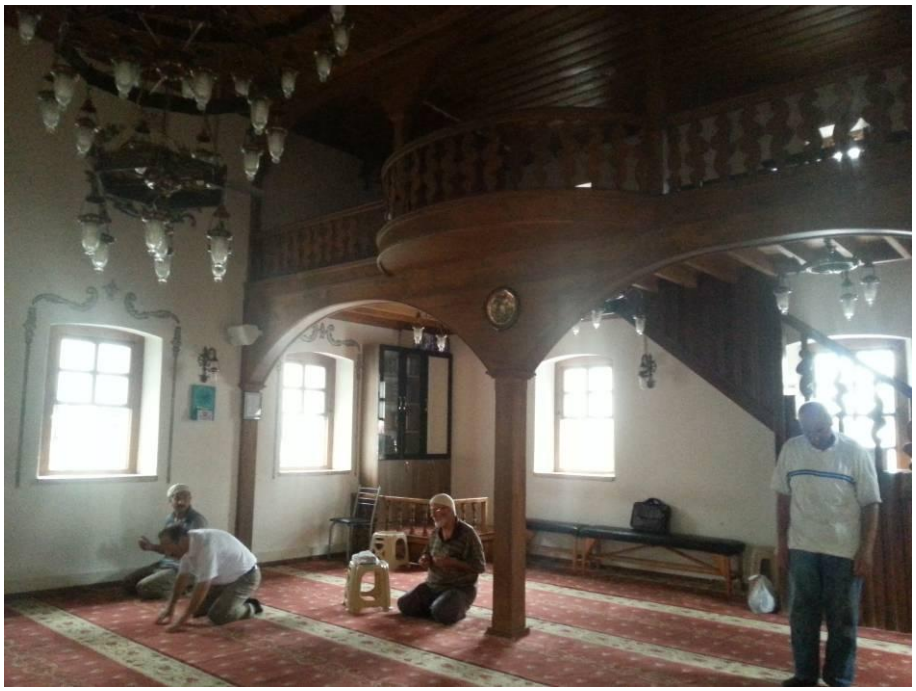

Fotoğraf: 67- Camii, Kuzeybatıdan Bakış

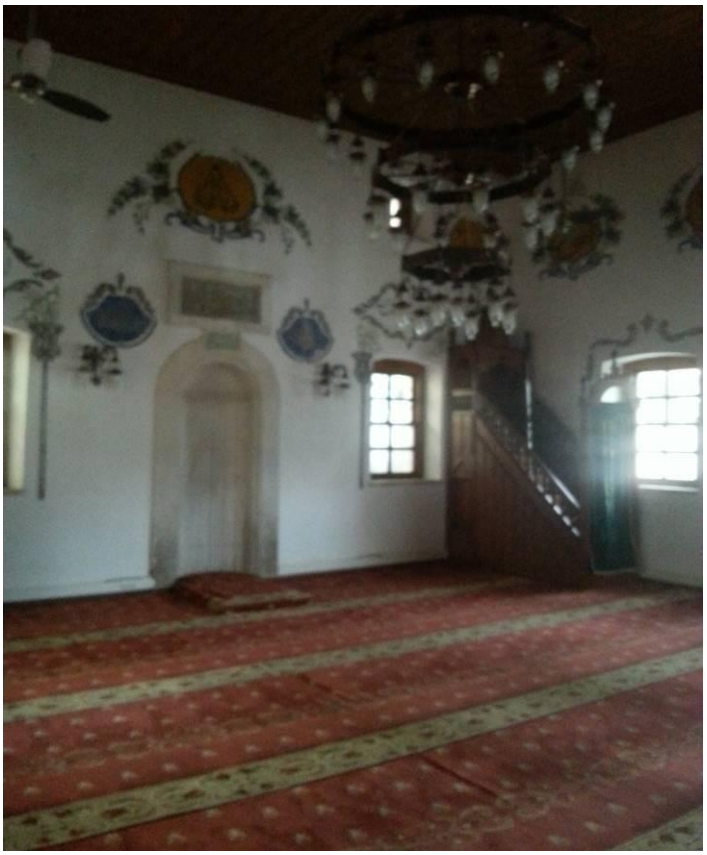

Fotoğraf: 68- Camii Batı Cephesi

LEV. CXLVII

Fotoğraf: 69- Camii Harim Mekanı ve Mahfil Katı

Fotoğraf: 70- Camii Mihrab, Minberi ve Harim Üst Örtüsü

LEV. CXLVIII

Fotoğraf: 71- Mihrap Üstündeki Besmele Yazısı ve Makılı Yazı

Fotoğraf: 72- Hacı Hulusi Camii Minaresi

LEV. CXLIX

Fotoğraf: 73- Gölbaşı Camii Sahilden Restorasyon Öncesi Görünüşü

Fotoğraf: 74- Gölbaşı Camii, Restorasyon Öncesi Kuzeydoğudan Bakış

LEV. CL

Fotoğraf: 75- Gölbaşı Camii, Restorasyon Sonrası Genel Görünüşü

Fotoğraf: 76- Kuzey Giriş Kapısı Süslemesi ve Lâle Motifi

LEV. CLI

Fotoğraf: 77- Gölbaşı Camii, Güney Cephesi

Fotoğraf: 78- Gölbaşı Camii, Batı Cephesi ve Giriş kapısı

LEV. CLII

Fotoğraf: 79- Gölbaşı Camii, Harim Mekanı, Mihrap ve Ahşap Tavan Kaplama

Fotoğraf: 80- Vakıf Camii Doğu Cephesine Bakış

LEV. CLIII

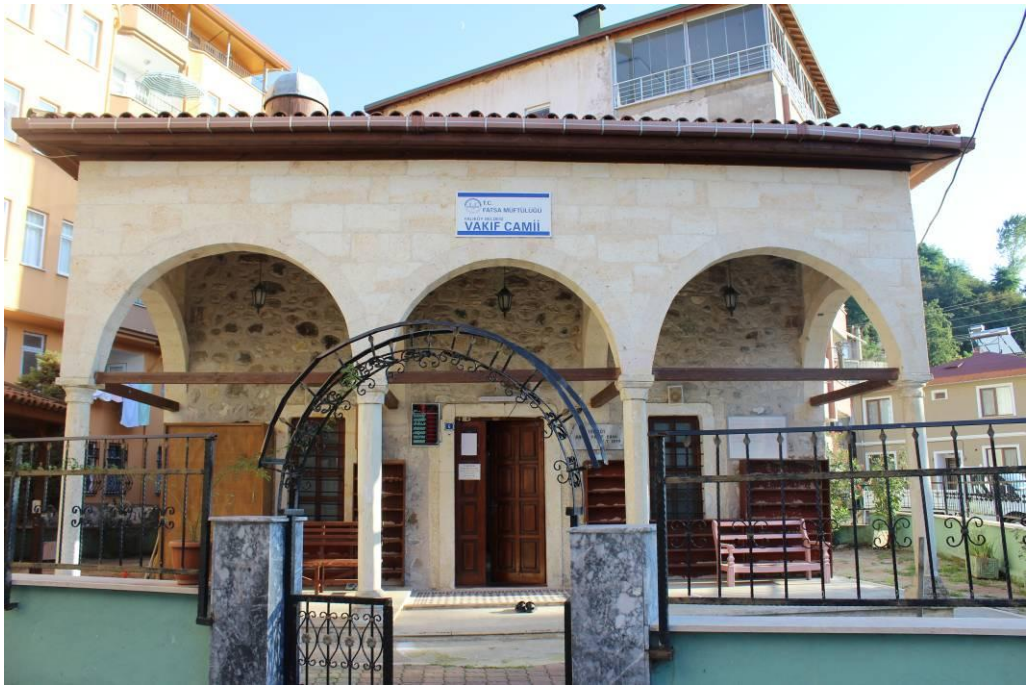

Fotoğraf: 81- Vakıf Camii Kuzey Cephesine Bakış

Fotoğraf: 82- Vakıf Camii Güneydoğu Cephesine Bakış

LEV. CLIV

Fotoğraf: 83- Camii'nin Doğu Görünüşü ve Son Cemaat Yeri

Fotoğraf: 84- Vakıf Camii, İç Mekanı ve Mahfili

LEV. CLV

Fotoğraf: 85- Vakıf Camii, Mihrabı

Fotoğraf: 86- Vakıf Camii, Harim Minber ve Ahşap Tavan Kaplaması

LEV. CLVI

Fotoğraf: 87- Vakıf Camii, Sonradan Yapılan Silindirik Gövdeli Minaresi

Fotoğraf: 88- Ünye Saray Camii Güneybatıdan Bakış

LEV. CLVII

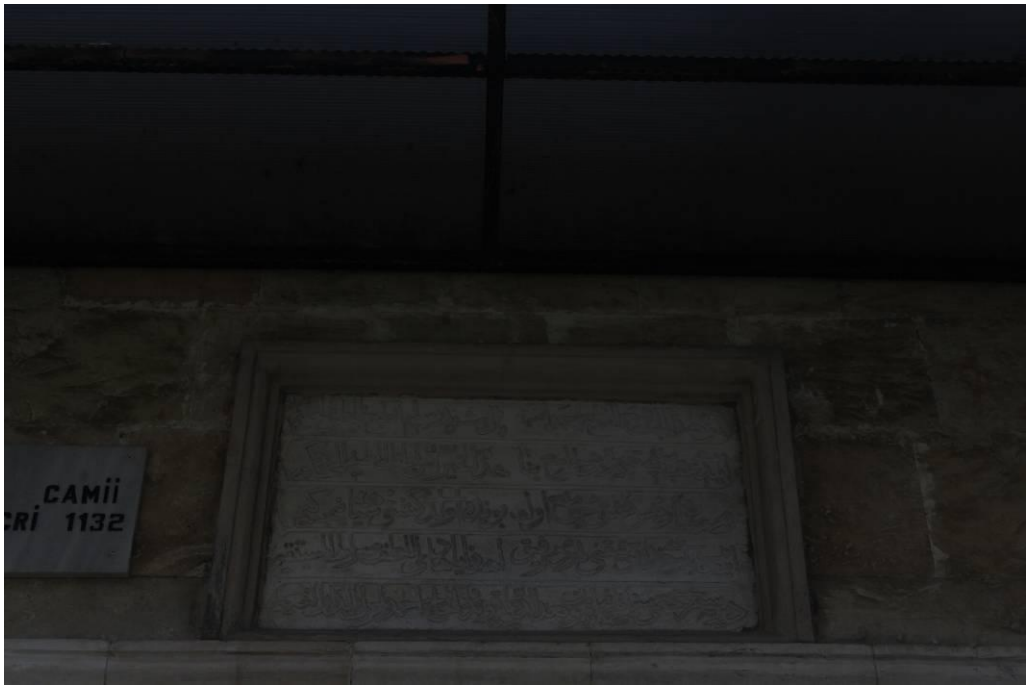

Fotoğraf: 89- Ünye Saray Camii Doğu Cephesi

Fotoğraf: 90- Ünye Saray Camii Kuzeybatı Cephesi

LEV. CLVIII

Fotoğraf: 91- Harim Kuzey Giriş Kapısı Üzerindeki Kitabe

Fotoğraf: 92- Saray Camii, İç Mekanı, Mihrap ve Minberi

LEV. CLIX

Fotoğraf: 93- Saray Camii, Harim Mahfil Katı

Fotoğraf: 94- Saray Camii, Minaresi

LEV. CLX

Fotoğraf: 95- İkizce Lâleli Camiye Genel Bakış

Fotoğraf: 96- Lâleli Camii Güneybatıdan Bakış ve Revak Kısmı

LEV. CLXI

Fotoğraf: 97- Laleli Camii, Restorasyon sonrası Ahşap Mihrap ve Minber

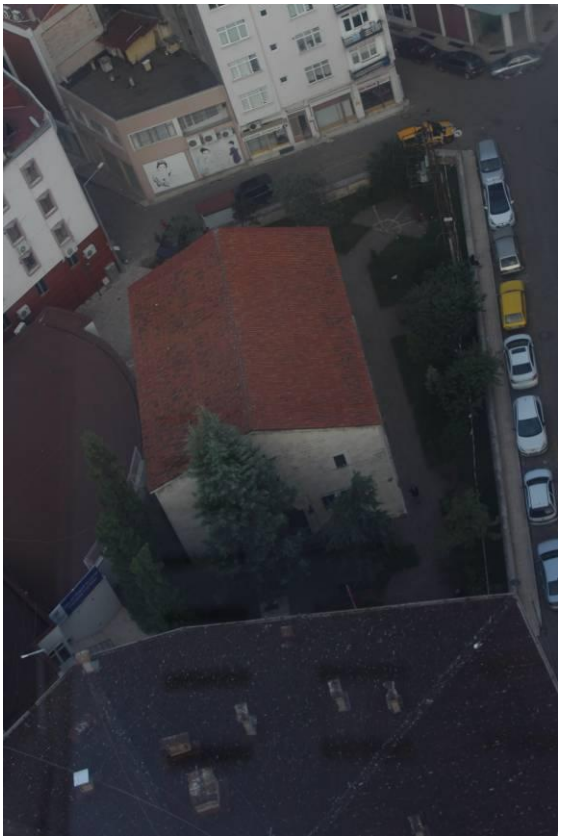

Fotoğraf: 98- Camii, Harim Kısmı

LEV. CLXII

Fotoğraf: 99- Düz Mahalle Kilisesinin Genel Görünümü

Fotoğraf: 100- Düz Mahalle Kilisesinin Teleferikten Kuşbakışı Görünümü

LEV. CLXIII

Fotoğraf: 101- Kilisenin, Batı Giriş Cephesi

Fotoğraf: 102- Düz Mahalle Kilisesi, Güneydoğudan Görünüşü

LEV. CLXIV

Fotoğraf: 103- Düz Mahalle Kilisesi, Naos İç Mekanı

Fotoğraf: 104- Kilisenin, Doğu Apsis Cephesi

LEV. CLXV

Fotoğraf: 105- Kilisenin, Güney Cephesi Yonca Yapraklı Kuş Gözü ve Pencere Nişi

Fotoğraf: 106- Kilise, Naostan Apsis Bölümüne Bakış

LEV. CLXVI

Fotoğraf: 107- Taşbaşı Kilisesinin Eski Görünümü (OİKTM Arşivi)

Fotoğraf: 108- Taşbaşı Kilisesinin Hapishane Olarak Kullanım Görünümü (OİKTM Arşivi)

LEV. CLXVII

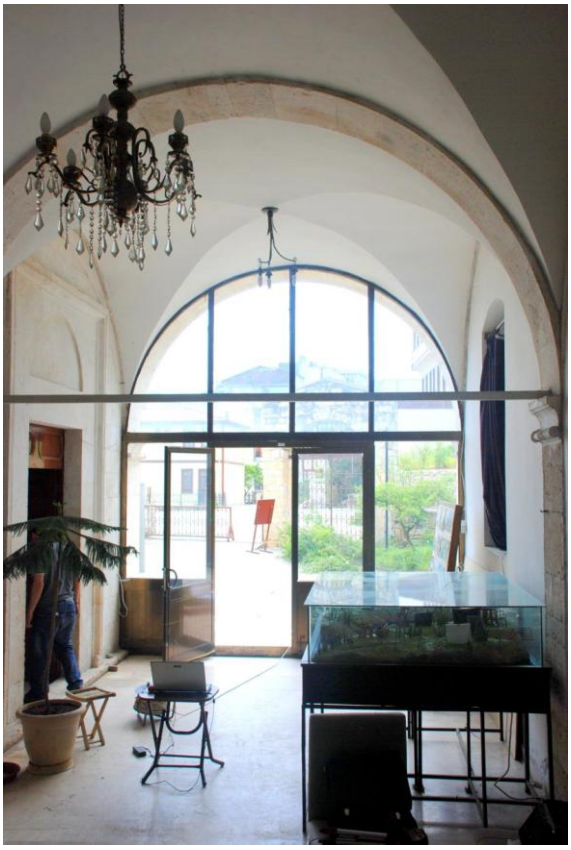

Fotoğraf: 109- Taşbaşı Kilisesinin Sahilden Görünümü

Fotoğraf: 110- Kilisenin, Güney Giriş Cephesi

LEV. CLXVIII

Fotoğraf: 111- Taşbaşı Kilisesi, Narteks Mekânı

Fotoğraf: 112- Taşbaşı Kilisesi, Naos İç Mekanı

LEV. CLXIX

Fotoğraf: 113- Kilisenin, Doğu Apsis Cephesi

Fotoğraf: 114- Kilise Batı Kaide Cephesi ve Şapeli

LEV. CLXX

Fotoğraf: 115- Kilisenin, Yol Kodu Kemer Cephe Görünümü

Fotoğraf: 116- Yason Kilisesinin Genel Görünümü

LEV. CLXXI

Fotoğraf: 117- Kilisenin, Batı Giriş Cephesi

Fotoğraf: 118- Yason Kilisesi, Naos İç Mekanı, Kubbe ve Apsis Bölümü

LEV. CLXXII

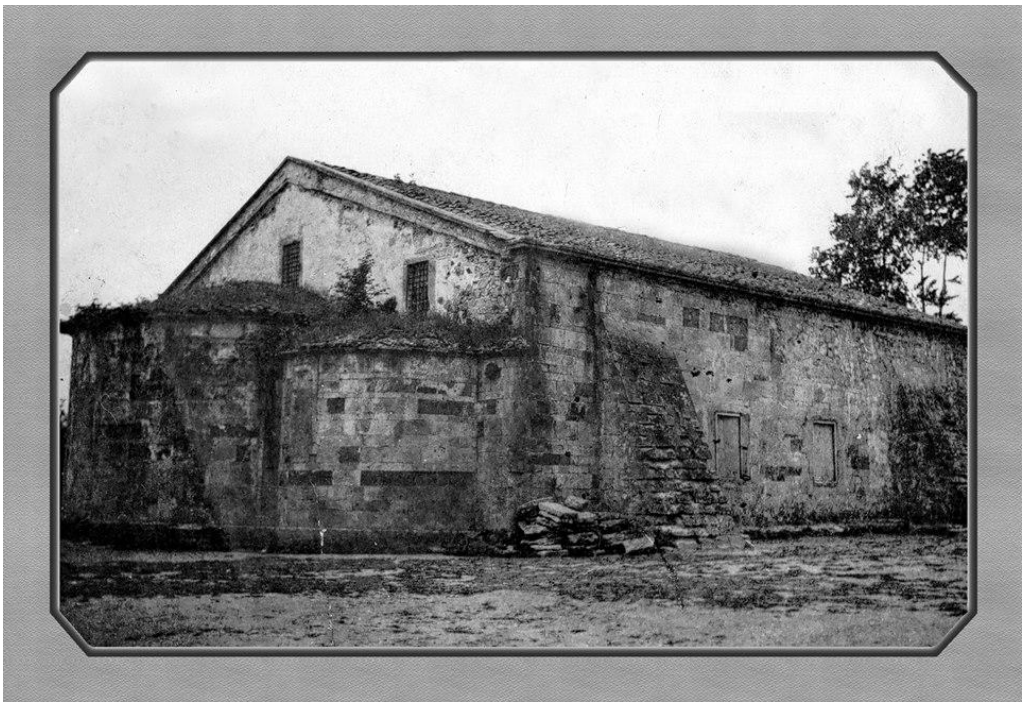

Fotoğraf: 119- Batı Giriş Cephesi Kapı Üstü Madalyon Süslemesi

Fotoğraf: 120- Kilise, Doğu Cephesi Apsis Görünümü

LEV. CLXXIII

Fotoğraf: 121- Yalı Kilisesinin Eski Görünümü (SKTVKK Arşivi)

Fotoğraf: 122- Yalı Kilisesinin Yıkık Genel Görünümü (SKTVKK Arşivi)

LEV. CLXXIV

Fotoğraf: 123- Kilisenin, Batı Giriş Cephesi

Fotoğraf: 124- Yalı Kilisesi, Naos İç Mekanı

LEV. CLXXV

Fotoğraf: 125- Kilise, Doğu Cephesi Apsis Görünümü

Fotoğraf: 126- Kilise, Restorasyon Aşaması

LEV. CLXXVI

Fotoğraf: 127- Tuzak Köyü Türbesi'nin Genel Görünümü

Fotoğraf: 128- Tuzak Köyü Türbesinin Kuzey Giriş Cephesine Bakış

LEV. CLXXVII

Fotoğraf: 129- Türbenin İç Mekanındaki Sanduka

Fotoğraf: 130- Türbe İç Mekanı İkinci Bölüm

LEV. CLXXVIII

Fotoğraf: 131- Furtun Hamamının Güneybatıdan Görünümü

Fotoğraf: 132- Furtun Hamamının Kuşbakışı Görünüm

LEV. CLXXXIX

Fotoğraf: 133- Furtun Hamamı Giriş Cephesi ve Kapısı

Fotoğraf: 134- Furtun Hamamı Güney Cephesi Duvarı

LEV. CLXXX

Fotoğraf: 135- Furtun Hamamı Soyunmalık Bölümü

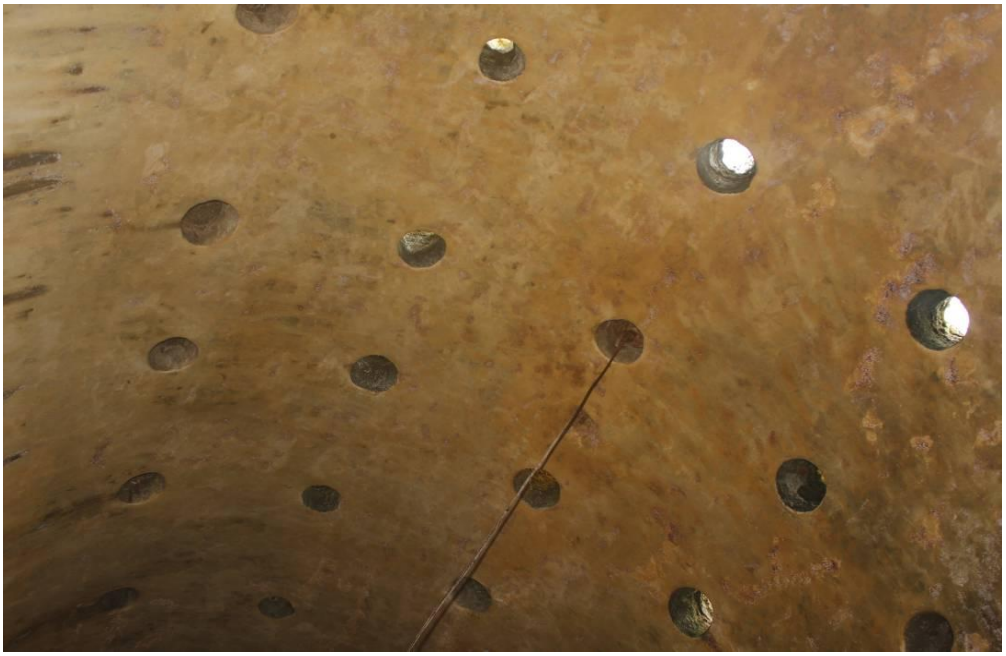

Fotoğraf: 136- Furtun Hamamı, Ilıklık Mekânı

LEV. CLXXXI

Fotoğraf: 137- Furtun Hamamı, Hela Üst Tonoz Örtüsü

Fotoğraf: 138- Furtun Hamamı, İç Mekanın Tepeden Işık gözlü Tonoz Üst Örtüsü

LEV. CLXXXII

Fotoğraf: 139- Furtun Hamamı Sıcaklık Bölümü

Fotoğraf: 140- Sıcaklık Mekanındaki Sütun Üstündeki Arapça Yazı

LEV. CLXXXIII

Fotoğraf: 141- Furtun Hamamı, Kuzeybatıdan Ahşap İkinci Kat Cephesine Bakış

Fotoğraf: 142- Furtun Hamamı, Külhan Kısmına Giriş Kısmı

LEV. CLXXXIV

Fotoğraf: 143- Büyük Hamam Restorasyon Öncesi Genel Vaziyet Görünümü

Fotoğraf: 144- Büyük Hamam Restorasyon Sonrası Genel Vaziyet Görünümü

LEV. CLXXXV

Fotoğraf: 145- Büyük Hamam Batı Cephesi Giriş Kapısı

Fotoğraf: 146- Büyük Hamam Soyunmalık Bölümü Eyvanı

LEV. CLXXXVI

Fotoğraf: 147- Soyunmalık Bölümünden Geçilen ‘‘L’’ biçimli Hela Koridoru

Fotoğraf: 148- Büyük Hamam Ilıklık Bölümüne Geçiş

LEV. CLXXXVII

Fotoğraf: 149- Sıcaklık Bölümünün İç Mekanı

Fotoğraf: 150- Hamam Güney Cephesi , Külhan Kısmı

LEV. CLXXXVIII

Fotoğraf: 151- Büyük Hamam Bölümlerinin Kubbe Örtü Görünümleri

Fotoğraf: 152- Küçük Hamam Genel Vaziyet Görünümü

LEV. CLXXXIX

Fotoğraf: 153- Küçük Hamam Kuzey Cephesi Giriş Kapısı

Fotoğraf: 154- Küçük Hamam Sıcaklık Mekânı

LEV. CXC

Fotoğraf: 155- Küçük Hamam Yıkık Külhan ve Su Deposu Odalarına Bakış

Fotoğraf: 156- Sıcaklık Mekanında Bulunan Dilimli Kurna Çerçevesi Süslemesi

LEV. CXCI

Fotoğraf: 157- Hamam Kuzeybatı Cephesinden Bakış

Fotoğraf: 158- Küçük Hamam Yıkık Kubbe Örtü Görünümleri

LEV. CXCII

Fotoğraf: 159- Saray Hamamı Genel Vaziyet Görünümü

Fotoğraf: 160- Saray Hamamı Sıcaklık ve Halvet Hücreleri Kubbe Üst Örtüleri

LEV. CXCIII

Fotoğraf: 161- Saray Hamamı Güney Cephesi

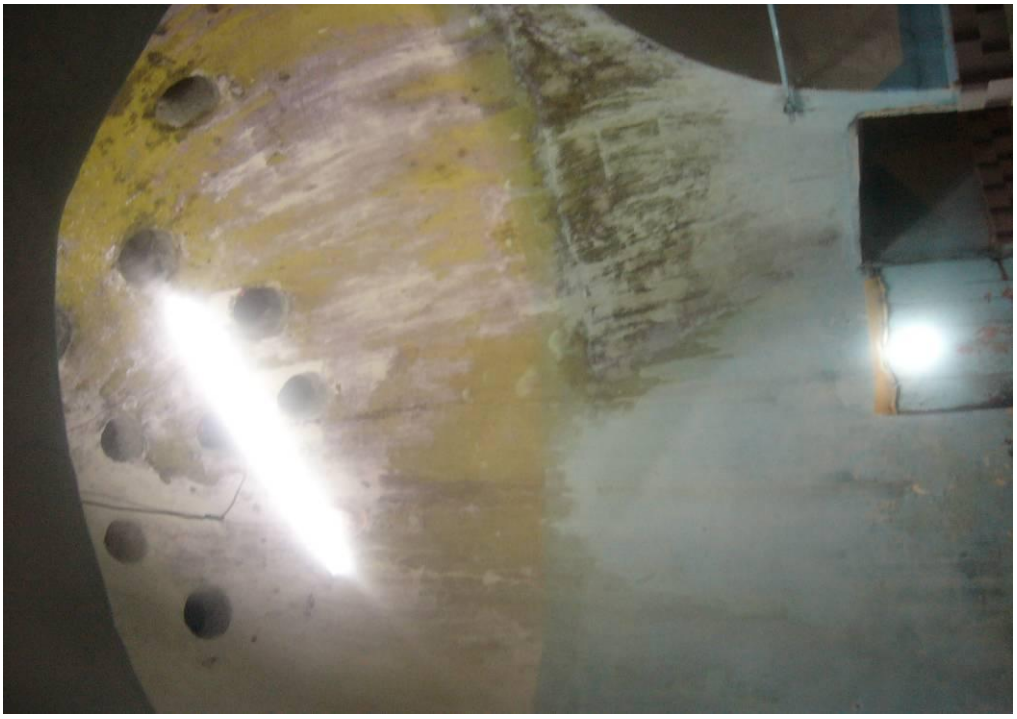

Fotoğraf: 162- Saray Hamamı Yıkık Giriş Cephesi

LEV. CXCIV

Fotoğraf: 163- Saray Hamamı Soyunmalık Bölümü

Fotoğraf: 164- Sıcaklık Bölümünün İç Mekanı

LEV. CXCV

Fotoğraf: 165- Külhan ve Su Deposu Odaları

Fotoğraf: 166- Ünye Saray Hamamı Genel Vaziyet Görünümü

LEV. CXCVI

Fotoğraf: 167- Saray Hamamı Kuşbakışı Görünümü

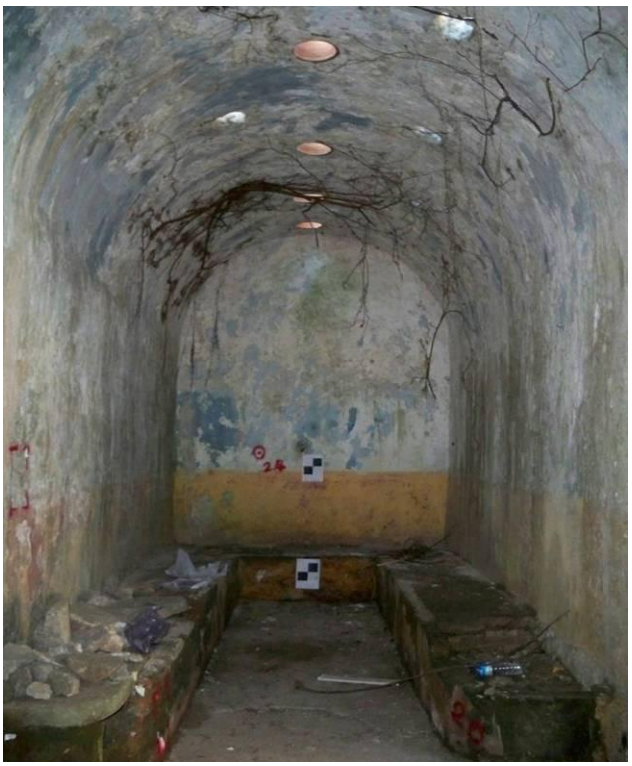

Fotoğraf: 168- Saray Hamamı Doğu Giriş Kapısı

LEV. CXCVII

Fotoğraf: 169- Saray Hamamı Yıkık Soyunmalık Kısmı

Fotoğraf: 170- Saray Hamam Harap Sekili Ilıklık Bölümü

LEV. CXCVIII

Fotoğraf: 171- Sıcaklık Bölümünün Kademeli Kuzeybatı Eyvanı

Fotoğraf: 172- Saray Hamamın İç Mekan Tepeden Işıkgözlü Kubbe Örtüleri

LEV. CXCIX

Fotoğraf: 173- Sıcaklık Bölümünün Yıkık Göbektaşı

Fotoğraf: 174- Ilıklık Bölümü Traş Odası ve Duşlukları

LEV. CC

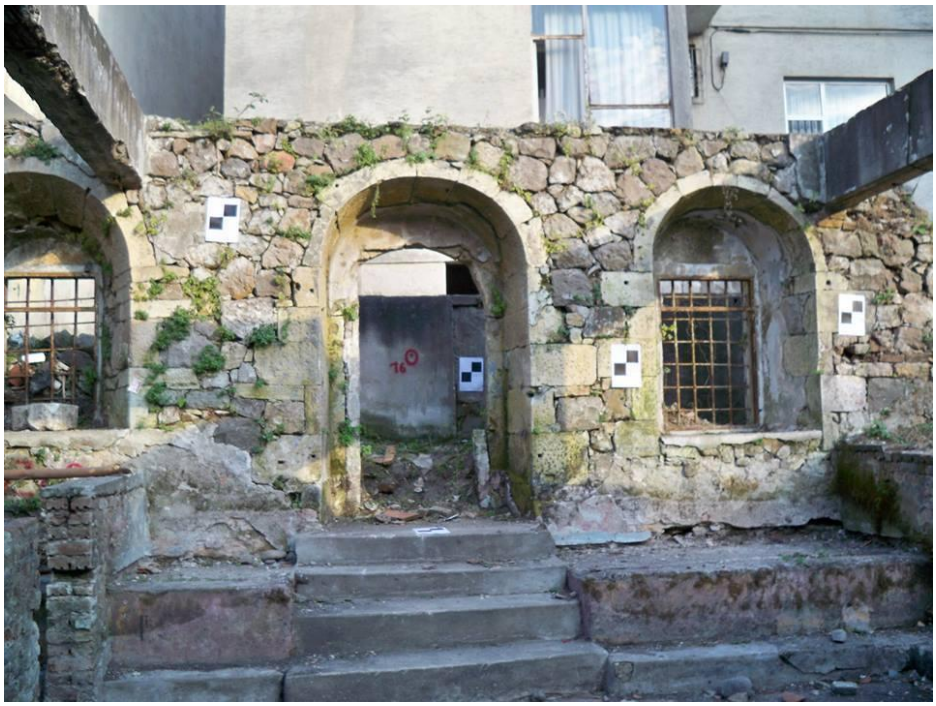

Fotoğraf: 175- Sıcaklık Bölümü Süsleme Detayı

Fotoğraf: 176- Sıcaklık Mekânı Köşe Halvet Hücreleri ve Giriş kapısı

LEV.CCI

Fotoğraf: 177- Küçük Hamam Batı Cephesindeki Külhan Odası

Fotoğraf: 178- Ünye Çifte Hamamı Genel Vaziyet Görünümü

LEV. CCII

Fotoğraf: 179- Çifte Hamam Kuzeybatı Cephesi Giriş Kapısı

Fotoğraf: 180- Çifte Hamam Kadınlar Kısmı Avlu Giriş Kapısı

LEV. CCIII

Fotoğraf: 181- Çifte Hamam Erkekler Kısmı Yıkık Soyunmalık Bölümü

Fotoğraf: 182- Hamam, Ilıklık Bölümüne Bakış

LEV. CCIV

Fotoğraf: 183- Saray Hamamının İç Mekan Tepeden Işık Gözlü Kubbe Örtüleri

Fotoğraf: 184- Sıcaklık Bölümünün İç Mekanı

LEV. CCV

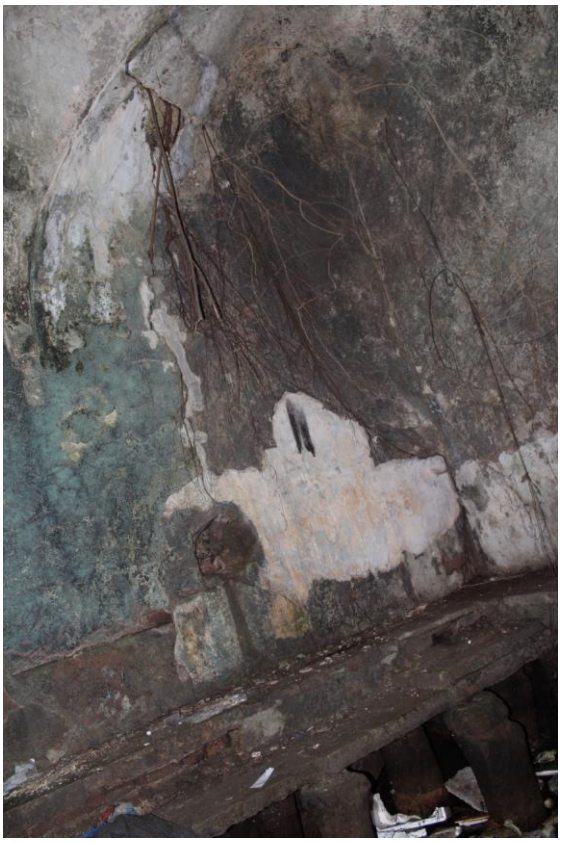

Fotoğraf: 185- Sıcaklık Mekanı Köşe Halvetleri

Fotoğraf: 186- Sıcaklık Bölümü Tromp,Sağır Kemer ve Dilimli Kurna Süslemesi

LEV. CCVI

Fotoğraf: 187- Sıcaklık Mekanı Altı Cehennemlik Kısmı

Fotoğraf: 188- Çifte Hamam Yıkık Kasnak ve Kubbe Örtüleri

LEV. CCVII

Fotoğraf: 189- Ünye Eski Hamam Meydandan Genel Görünüm

Fotoğraf: 190- Eski Hamam Giriş Cephesi ve Kapısı

LEV. CCVIII

Fotoğraf: 191- Eski Hamam Soyunmalık Bölümü ve Soyunma Odaları

Fotoğraf: 192- Hamam, Aralık Kısmı ve Üst Örtüsü

LEV. CCIX

Fotoğraf: 193- Hamam, Ilıklık Mekânına Geçiş

Fotoğraf: 194- Hamam, Sıcaklık Bölümü İç Görünümü

LEV. CCX

Fotoğraf: 195- Sıcaklık Mekanı Köşe Halvet Hücrelerine Geçiş ve Sağır Kemerler

Fotoğraf: 196- Soyunmalık Kısmı Orjinal Sütun

LEV. CCXI

Fotoğraf: 197- Eski Hamam, Batı Cephesi ve Kasnak ve Kubbe Üst Örtüleri

Fotoğraf: 198- Işık Gözlü Kubbe Örtüsü

LEV. CCXII

Fotoğraf: 199- Osman Bey Çeşmesi, Sokaktan Görünümü

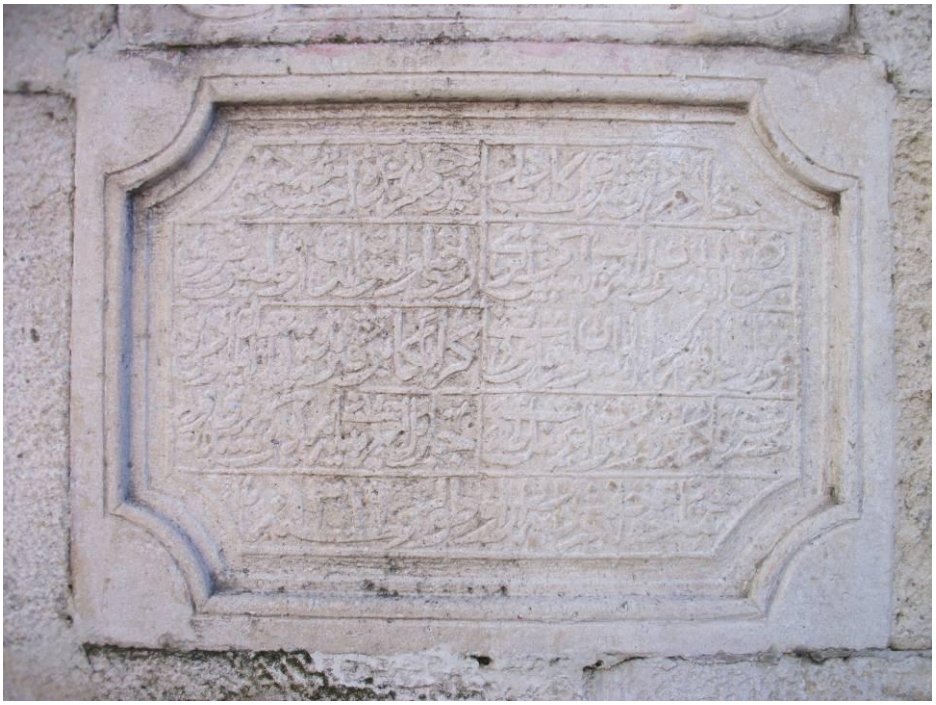

Fotoğraf: 200- Osman Bey Çeşmesi, Kitabeli Ön Cephe

LEV. CCXIII

Fotoğraf: 201- Osman Bey Çeşmesi, Yalak Kısmı ve Su Deposu Penceresi

Fotoğraf: 202- Osman Bey Çeşmesi, Ön Cephesinde Yer alan Çerçeveli Kitabesi

LEV. CCXIV

Fotoğraf: 203- Osman Bey Çeşmesi, Ön Cephesinde Yer alan Çerçeveli Besmele

Fotoğraf: 204- Kirazlimanı Çeşmesi, Sokaktan Görünümü

LEV. CCXV

Fotoğraf: 205- Kirazlimanı Çeşmesi, Ön Cephe

Fotoğraf: 206- Kirazlimanı Çeşmesi Ön Cephede Yer Alan Arapça Yazı

LEV. CCXVI

Fotoğraf: 207- Kirazlimanı Çeşmesi, Üst Örtüsü

Fotoğraf: 208- Kirazlimanı Çeşmesi, Yandan Görünüşü

LEV. CCXVII

Fotoğraf: 209- Oluksuyu Çeşmesi Sokaktan Görünümü

Fotoğraf: 210- Oluksuyu Çeşmesi, Ön Cephe

LEV. CCXVIII

Fotoğraf: 211- Oluksuyu Çeşmesi, Yalak Kısmı

Fotoğraf: 212- Oluksuyu Çeşmesi, Üst Örtüsü

LEV. CCXIX

Fotoğraf: 213- Oluksuyu Çeşmesi, Ön Cephede Yer Alan Kitabe

Fotoğraf: 214- Kıranyağmuru Çeşmesi Sokaktan Görünümü

LEV. CCXX

Fotoğraf: 215- Kıranyağmuru Çeşmesi, Ön Cephe

Fotoğraf: 216- Kıranyağmuru Çeşmesi, Arka Cephe

LEV. CCXXI

Fotoğraf: 217- Kıranyağmuru Çeşmesi, Düz Dam Örtüsü

Fotoğraf: 218- Kıranyağmuru Çeşmesi, Kitabe Konan Çerçeveli Cephe

LEV. CCXXII

Fotoğraf: 219- Akpınar Beşoluk Çeşmesi Restorasyon Öncesi Görünümü

Fotoğraf: 220- Akpınar Beşoluk Çeşmesi Restorasyon Sonrası Görünümü

LEV. CCXXIII

Fotoğraf: 221- Beşoluk Çeşmesi, Kitabeli Ön Cephe

Fotoğraf: 222- Beşoluk Çeşmesi, Üst Örtüsü

LEV. CCXXIV

Fotoğraf: 223- Beşoluk Çeşmesi, Yalak Kısmı ve Kurnası

Fotoğraf: 224- Kestane Köyü (Kurtlu) Çeşmesi, Yoldan Görünümü

LEV. CCXXV

Fotoğraf: 225- Kurtlu Çeşmesi, Sütunlu Ön Cephe

Fotoğraf: 226- Kurtlu Çeşmesi, Üst Örtüsü

LEV. CCXXVI

Fotoğraf: 227- Kurtlu Çeşme, Ön Cephe Su Oluğu

Fotoğraf: 228- Kurtlu Çeşme, Yalak Kısmı

LEV.CCXXVII

Fotoğraf: 229- Oluklu (Harami) Çeşmesi Restorasyon Öncesi Yoldan Görünümü

Fotoğraf: 230- Restorasyon Öncesi ve Sonrası Silindirik Ön Cephe

LEV. CCXXVIII

Fotoğraf: 231- Oluklu Çeşmesi, Havuz ve Yalak Kısmı

Fotoğraf: 232- Oluklu Çeşmesi, Kubbemsi Üst Örtüsü

LEV. CCXXIX

Fotoğraf: 233- Oluklu Çeşmesi, Kitabeleri

Fotoğraf: 234- Osman Paşa Şadırvanı 1920'lerde Görünümü

LEV. CCXXX

Fotoğraf: 235- Osman Paşa Şadırvanı, Genel Cephe Bakışı

Fotoğraf: 236- Osman Paşa Şadırvanı, Silindir Gövdeli Çeşme Kısmı

LEV. CCXXXI

Fotoğraf: 237- Osman Paşa Şadırvanı, Sütun Başlıkları

Fotoğraf: 238- Osman Paşa Şadırvanı, Soğanımsı Üst Kubbe Örtüsü

Fotoğraf: 239- Osman Paşa Şadırvanı, Yalak ve Oturakları

LEV. CCXXXII

Fotoğraf: 240- Kemer Köprü Eski Resmi (İl Halk Kütüp.Arşivi)

Fotoğraf: 241- Kemer Köprüye Sokaktan Bakış

LEV. CCXXXIII

Fotoğraf: 242- Kemer Köprü, Mansap ve Menba Görünüşü

Fotoğraf: 243- Kemer Köprü, Yolu Eğimli Devam Eden Üst Örtüsü

LEV. CCXXXIV

Fotoğraf: 244- Kemer Köprü, Tempan Duvarları, Taş Korkuluk ve Babalar

Fotoğraf: 245- Dedeli Köprünün Genel Görünümü

LEV. CCXXXV

Fotoğraf: 246- Dedeli Köprüsü, Memba Görünüşü

Fotoğraf: 247- Dedeli Köprüsü, Mansap Görünüşü

LEV. CCXXXVI

Fotoğraf: 248 Dedeli Köprüsü, Betonarme Üst Örtüsü ve Korkulukları

Fotoğraf: 249- Dedeli Köprüsü, Tempan Duvarı ve Kemer Ayağı

LEV. CCXXXVII

Fotoğraf: 250- Sarpdere Köprüsü Genel Vaziyeti

Fotoğraf: 251- Sarpdere Köprüsü, Memba Görünüşü

LEV. CCXXXVIII

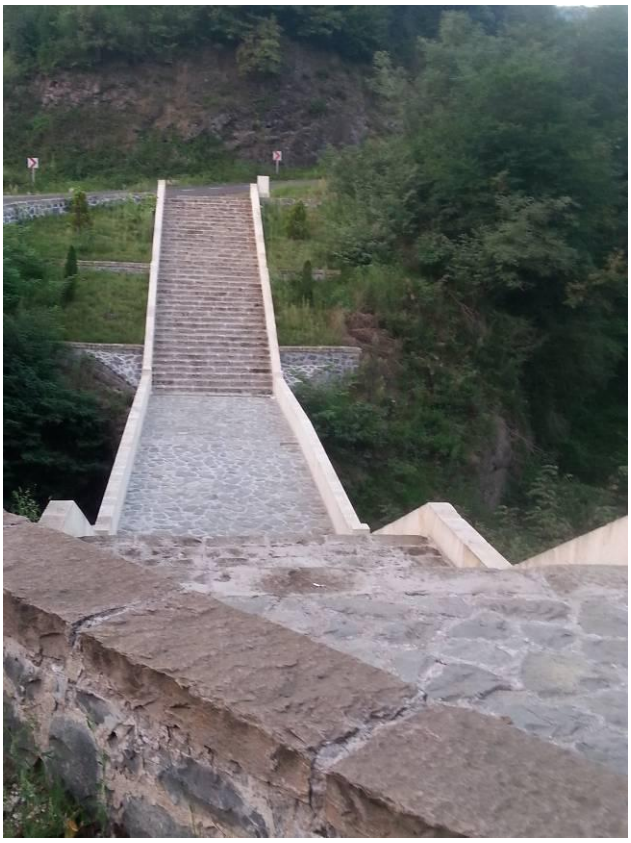

Fotoğraf: 252- Sarpdere Köprüsü, Mansap Görünüşü

Fotoğraf: 253- Sarpdere Köprüsü, Yolu Düz ve Merdivenle İnilen Üst Örtüsü

LEV. CCXXXIX

Fotoğraf: 254- Sarpdere Köprüsü, Tempan Duvarları ve Korkulukları

Fotoğraf: 255- Akoluk Köprüye Onarım Öncesi Bakış

LEV. CCXL

Fotoğraf: 256- Akoluk Köprüsü, Eski Genel Görünümü

Fotoğraf: 257- Akoluk Köprüsü, Menba ve Mansap Görünüşü

LEV. CCXLI

Fotoğraf: 258- Akoluk Köprüsü, Yolu Düz Devam Eden Üst Örtüsü

Fotoğraf: 259- Akoluk Köprüsü, Tempan Duvarları ve Kemer Gözlü Cephesi

LEV. CCXLII

Fotoğraf: 260- Değirmenyanı Köprüsüne Genel Bakış

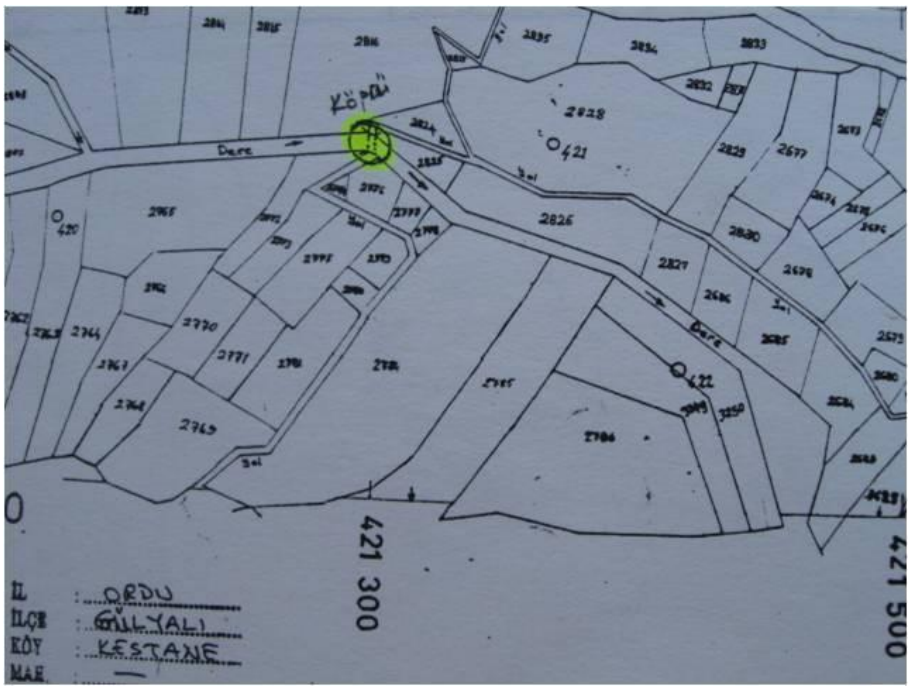

Fotoğraf: 261- Değirmenyanı Köprüsü, Menba Görünüşü

LEV. CCXLIII

Fotoğraf: 262- Değirmenyanı Köprüsü, Mansap Görünüşü

Fotoğraf: 263- Değirmenyanı Köprüsü, İmar Vaziyet Yeri

LEV. CCXLIV

Fotoğraf: 264- Dayınlı Köprüsüne Genel Bakış

Fotoğraf: 265- Dayınlı Köprüsü, Tek Kemer Gözlü Cephe Görünüşü

LEV. CCXLV

Fotoğraf: 266- Dayınlı Köprüsü, Mansap Görünüşü

Fotoğraf: 267- Dayınlı Köprüsü, Ot Kaplı Üst Örtüsü

LEV. CCXLVI

Fotoğraf: 268- Başgotani Köprüsüne Genel Bakış

Fotoğraf: 269- Başgotani Köprüsü, Tek Açıklıklı Ahşap Cephe Görünüşü

LEV. CCXLVII

Fotoğraf: 270- Başgotani Köprüsü, Kenar Ayak Duvarları

Fotoğraf: 271- Başgotani Köprüsü, Yıkık Üst Örtüsü

LEV. CCXLVIII

Fotoğraf: 272- Kaymakamlık Binası, Kuzeyden Bakış

Fotoğraf: 273- Kaymakamlık Binası, Ön Cephe Görünüşü

LEV. CCXLIX

Fotoğraf: 274- Kaymakamlık Binası, Güneydoğu Cephesine Bakış

Fotoğraf: 275- Kaymakamlık Binası, Batı Cephesi ve Pencere Düzeni

LEV. CCL

Fotoğraf: 276- Kaymakamlık Binası, Zemin Kat İç Mekanı

Fotoğraf: 277- Kaymakamlık Binası, Zemin Kat Üst Kat Çıkış Merdiveni

LEV. CCLI

Fotoğraf: 278- Kaymakamlık Binası, Üst Kat İç Mekanı

Fotoğraf: 279- 19 Eylül İlköğretim Okuluna Fidangör Caddesinden Bakış

LEV. CCLII

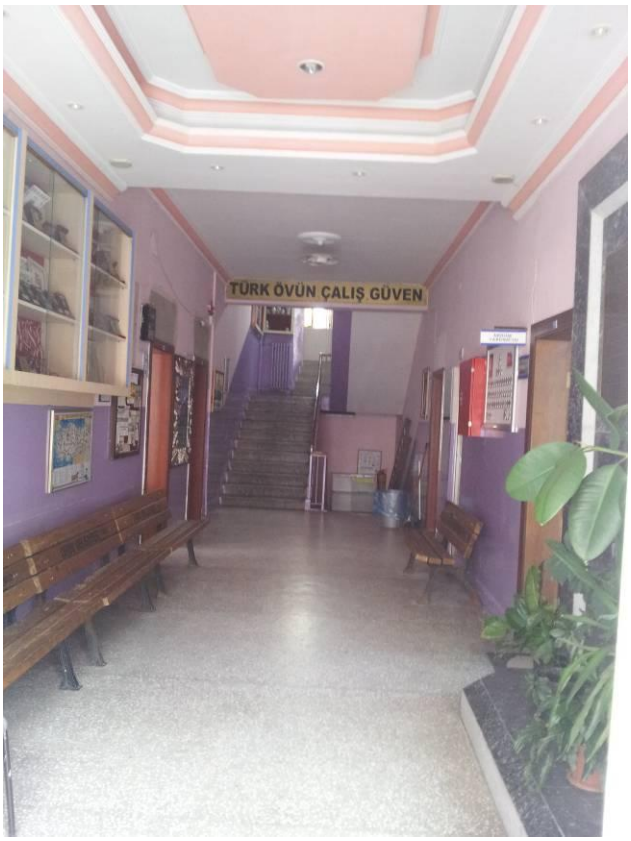

Fotoğraf: 280- İlköğretim Okuluna Kuzeybatıdan Görünümü

Fotoğraf: 281- İlköğretim Okulu, Güneydoğu Köşesine Bakış

LEV. CCLIII

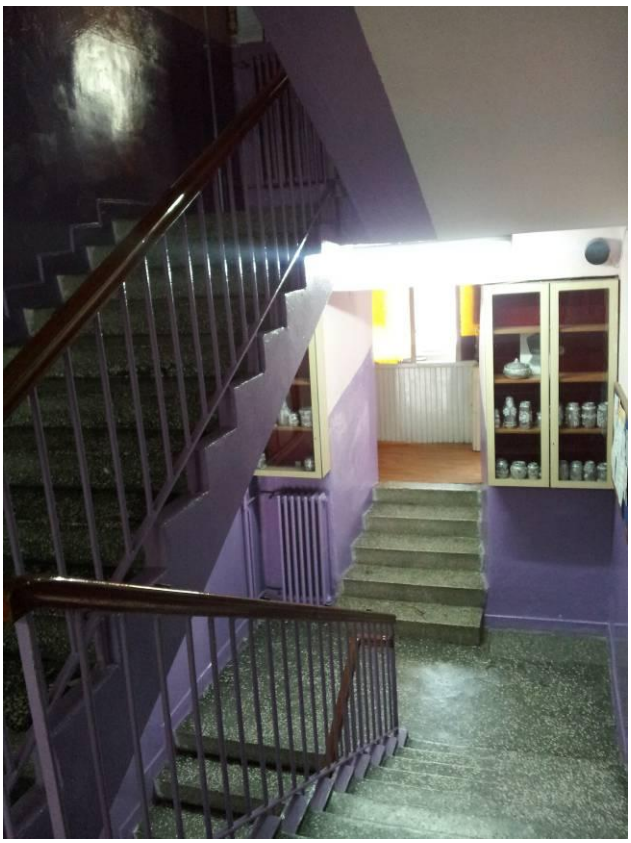

Fotoğraf: 282- İlköğretim Okulu, Zemin Kat İç Mekanı

Fotoğraf: 283- İlköğretim Okulu, Üst Kat Eski Çıkış Merdiveni

LEV. CCLIV

Fotoğraf: 284- İlköğretim Okulu, Üst Kat Günümüz Çıkış Merdiveni

Fotoğraf: 285- İlköğretim Okulu, Sonradan Yapılan Ara Kat

LEV. CCLV

Fotoğraf: 286- İlköğretim Okulu, Birinci Kat Hol ve Etrafındaki Odalar

Fotoğraf: 287- Paşaoğlu Konağı, Hükümet Caddesinden Genel Görünümü

LEV. CCLVI

Fotoğraf: 288- Paşaoğlu Konağı, Kuzey Giriş Kapısı Cephesi

Fotoğraf: 289- Paşaoğlu Konağı, Doğu Giriş Kapısı ve Cephesinden Görünüm

LEV. CCLVII

Fotoğraf: 290- Paşaoğlu Konağı, Kuzey Giriş Kapısı Sütun Süslemeleri

Fotoğraf: 291-Doğu Cephesi Köşe Sütun, Pilastır ve Bitkisel Süslemeleri

LEV. CCLVIII

Fotoğraf: 292- Paşaoğlu Konağı, Batı Cephesine Bakış

Fotoğraf: 293- Paşaoğlu Konağı, Batı Yönündeki Avlusu

LEV. CCLIX

Fotoğraf: 294- Paşaoğlu Konağı, Taş Söveli Pencereler ve Süslemeleri

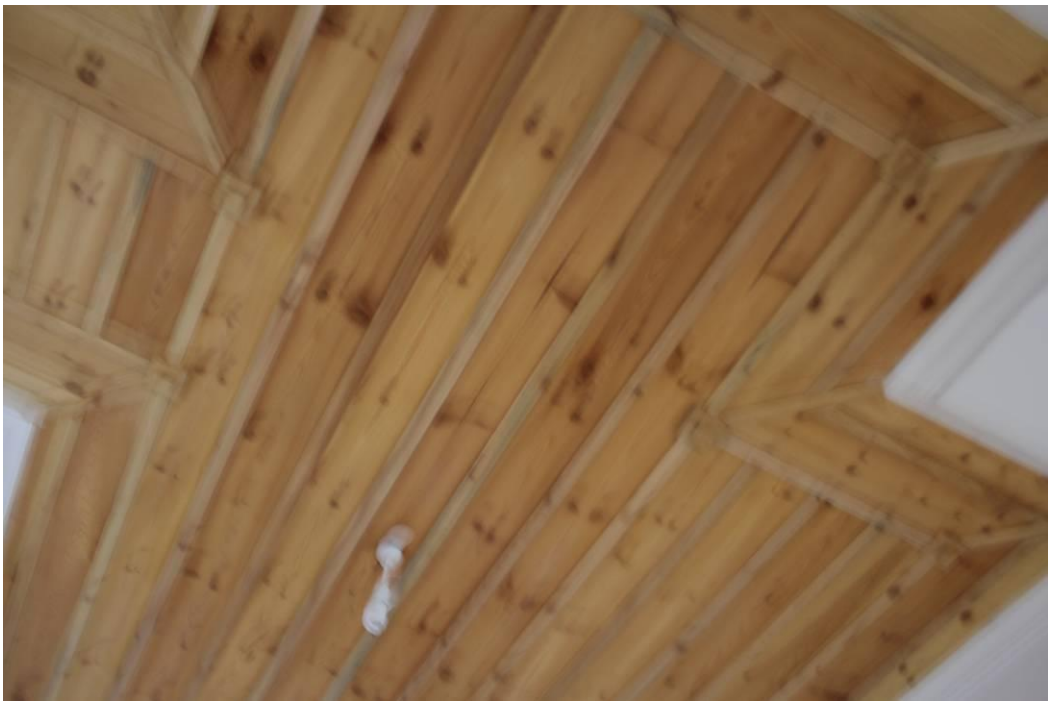

Fotoğraf: 295- Paşaoğlu Konağı, Zemin Kat İç Mekanı

LEV. CCLX

Fotoğraf: 296- Paşaoğlu Konağı, Üst Kat Sofa İç Mekanı ve Odalar

Fotoğraf: 297- Paşaoğlu Konağı, Ahşap Tavan Kaplaması

LEV. CCLXI

Fotoğraf: 298- Eski Hükümet Konağı 1920'lerdeki Görünümü (Ordu Bel.Arşivi)

Fotoğraf: 299- Eski Hükümet Konağı, Sıtkı Can Caddesinden Genel Görünümü

LEV. CCLXII

Fotoğraf: 300- Eski Hükümet Konağı, Sahil Yönünden Doğu Cephesi

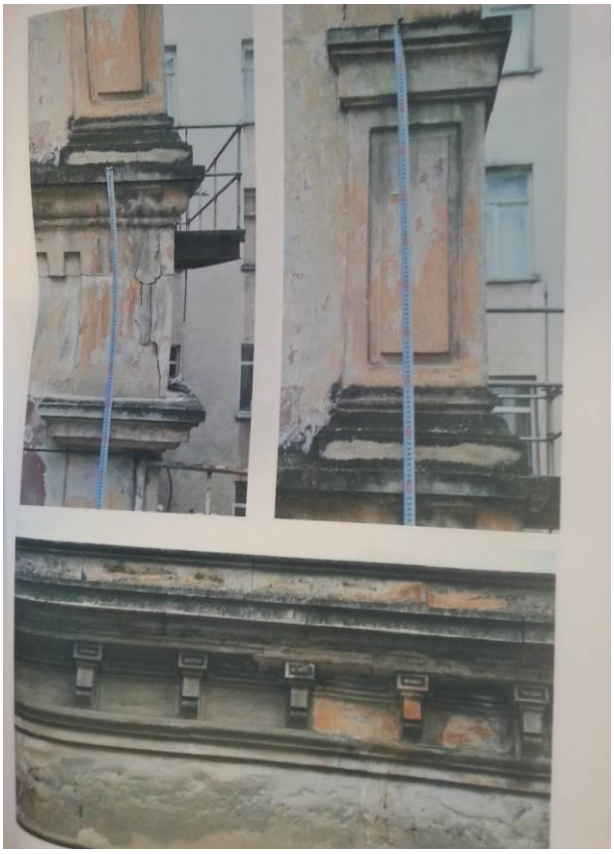

Fotoğraf: 301- Eski Hükümet Konağı, İç Bahçesi

LEV. CCLXIII

Fotoğraf: 302- Eski Hükümet Konağı, Zemin Kat Güney Giriş Kapısı ve Cephesi

Fotoğraf: 303- Konak Batı Cephesi Sütun , Silme ve Pilastır Süslemeleri

LEV. CCLXIV

Fotoğraf: 304- Eski Hükümet Konağı, Güney Giriş Kapısı Sütun Başlığı

Fotoğraf: 305- Eski Hükümet Konağı, Zemin Kat Mutfak

LEV. CCLXV

Fotoğraf: 306- Eski Hükümet Konağı, Bodrum Kat Harap Olmuş Odaları

Fotoğraf: 307- Eski Hükümet Konağı, Birinci Kat Sofası ve Odalardan Görünüm

LEV. CCLXVI

Fotoğraf: 308- Eski Hükümet Konağı, Zemin ve Birinci Kat Ocaklığı

Fotoğraf: 309- Eski Hükümet Konağı, Zemin Kat Ahşap Tavan Süslemeleri

LEV. CCLXVII

Fotoğraf: 310- Konak, Birinci ve İkinci Kat Ahşap Tavan Süslemeleri ve Yüklükler

Fotoğraf: 311- Haznedaroğlu Konağı, 1920'lerdeki Eski Görünümü (İKTM. Arşivi)

LEV. CCLXVIII

Fotoğraf: 312- Fatsa-Ordu Sahil Yolundan Genel Görünümü

Fotoğraf: 313- Haznedaroğlu Konağı, Güneydoğu Cephesine Bakış

LEV. CCLXIX

Fotoğraf: 314- Konak, Kuzey Cephesi Giriş Kapısı ve Şapel Duvarı

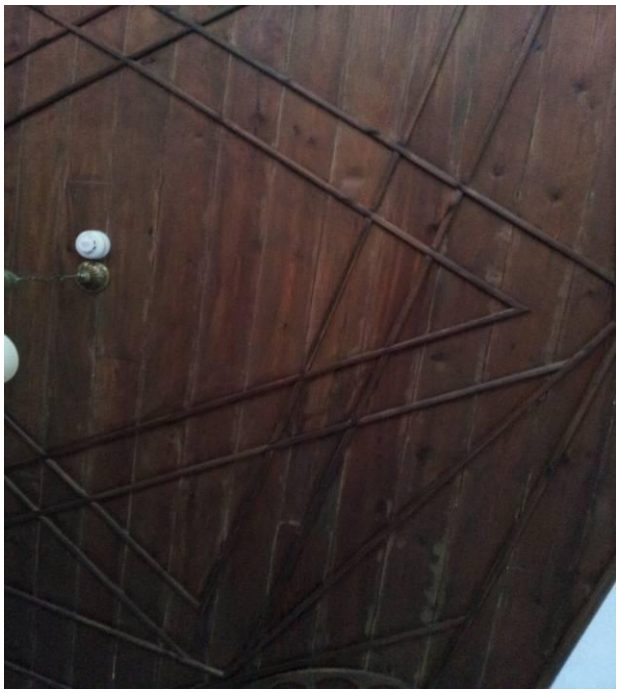

Fotoğraf: 315- Haznedaroğlu Konağı, Zemin Kat İç Mekanı

LEV. CCLXX

Fotoğraf: 316- Haznedaroğlu Konağı, Üst Kat Ahşap Çıkış Merdiveni

Fotoğraf: 317- Konak, Zemin ve Üst Kat Ahşap Tavan Kaplamaları

LEV. CCLXXI

Fotoğraf: 318- Kemal Altunel Evinin İsmail Engin Caddesinden Genel Görünümü

Fotoğraf: 319- Kemal Altunel Evinin Sıtkı Caddesinden Genel Görünümü

LEV. CCLXXII

Fotoğraf: 320- Kemal Altunel Evi, Zemin Kat Mutfak ve Ocaklık Kısmı

Fotoğraf: 321- Kemal Altunel Evi, Birinci Kat Sofa Bölümü

LEV. CCLXXIII

Fotoğraf: 322- Kemal Altunel Evi, Birinci ve İkinci Kat Oda Tavanları

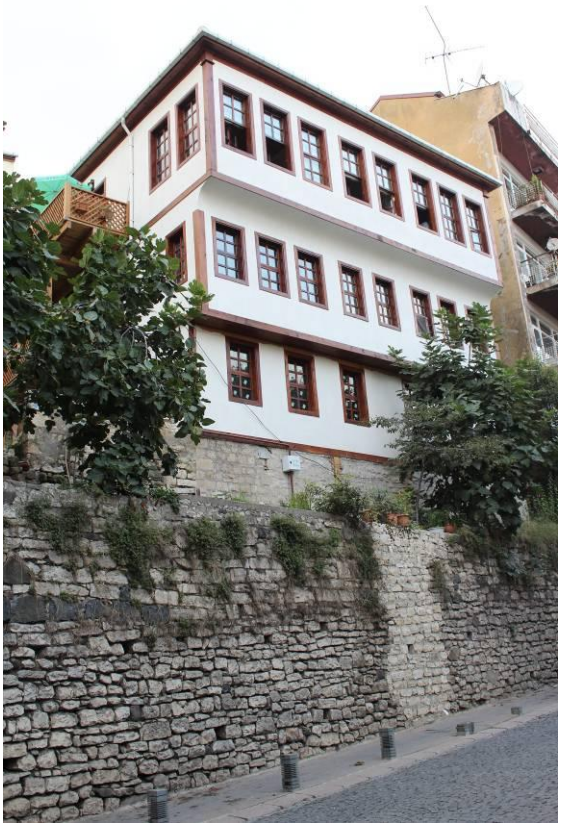

Fotoğraf: 323- Kemal Altunel Evi, Kapı Tokmağı

LEV. CCLXXIV

Fotoğraf: 324- Gençağa Bayram Evinin İsmail Engin Caddesinden Genel Görünümü

Fotoğraf: 325- Gençağa Bayram Evinin Sıtkı Caddesinden Genel Görünümü

LEV. CCLXXV

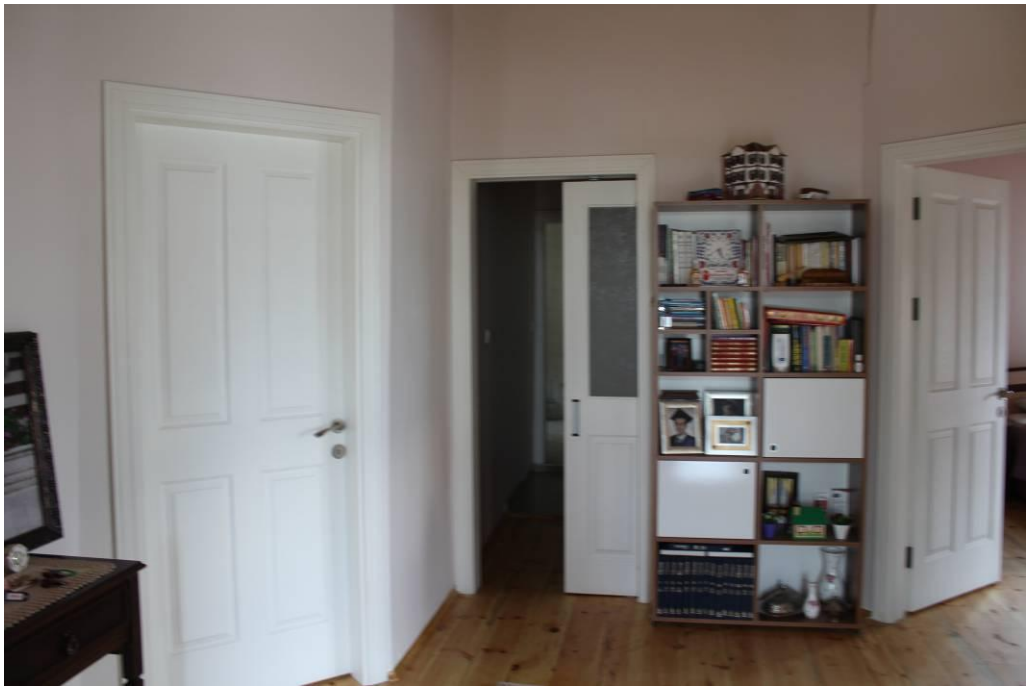

Fotoğraf: 326- Gençağa Bayram Evinin Güney Giriş Cephesi ve Terası

Fotoğraf: 327- Gençağa Bayram Evi, Birinci Kat Sofa Bölümü ve Köşe Odaları

LEV. CCLXXVI

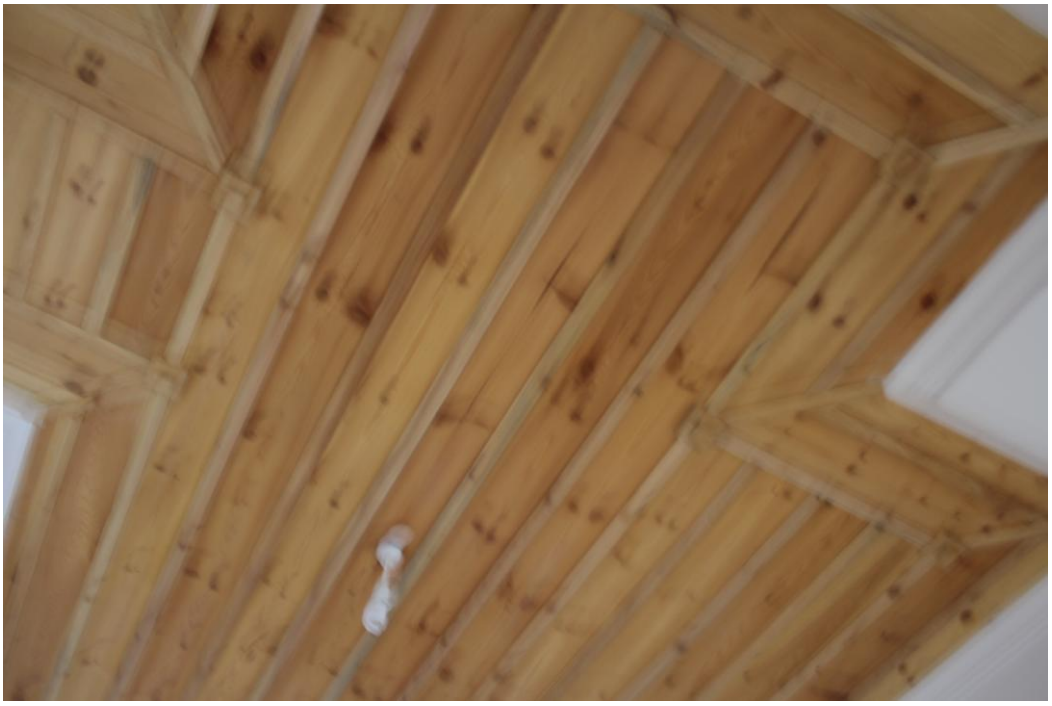

Fotoğraf: 328- Gençağa Bayram Evi, Sofadan Islak Hacimlere Geçiş

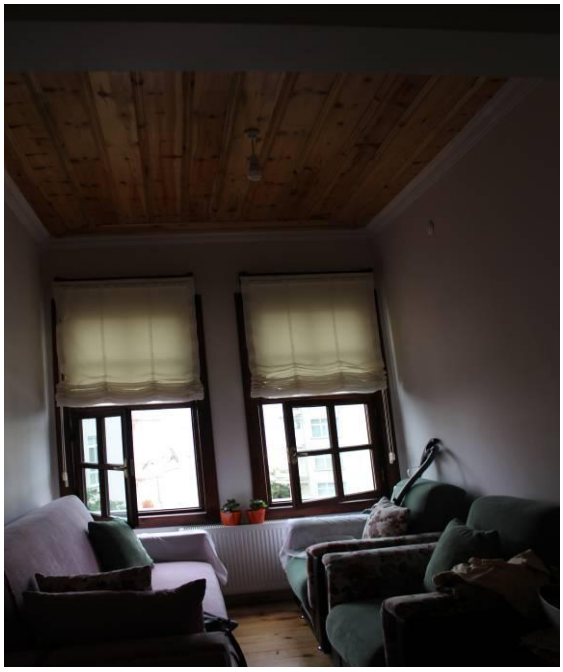

Fotoğraf: 329- Gençağa Bayram Evi, Bodrum Kat İç Mekanı

LEV. CCLXXVII

Fotoğraf: 330- Gençağa Bayram Evi, Zemin ve 1. Kat Oda Ahşap Tavan Kaplamaları

Fotoğraf: 331- Gençağa Bayram Evi, Birinci Kat Baş Odası

LEV. CCLXXVIII

Fotoğraf: 332- Ev, Sıtkı Can Caddesi Konsol Çıkma ve Pencereleri

Fotoğraf: 333- Ömer Lütfi Bostancı Evi, Sıtkı Can Caddesinden Görünümü

LEV. CCLXXIX

Fotoğraf: 334- Ömer Lütfi Bostancı Evi, Dar Sokaktan Görünümü

Fotoğraf: 335- Ömer Lütfi Bostancı Evinin Köşe Çıkması

LEV. CCLXXX

Fotoğraf: 336- Güney Giriş Kapısı Cephesi ve Ahşap Üst Balkonu

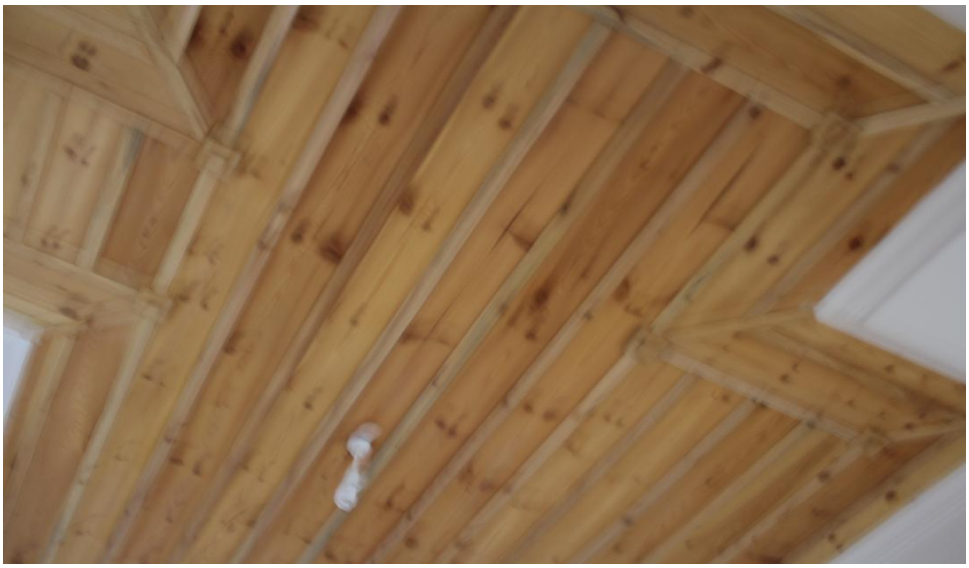

Fotoğraf: 337- Aynı Evin, Çıkma Pencereleri

LEV. CCLXXXI

Fotoğraf: 338- Aynı Evin, Kırma Çatı Üst Örtüsü

Fotoğraf: 339- Aynı Evin, Oda Ahşap Tavan Kaplaması

LEV. CCLXXXII

Fotoğraf: 340- Aynı Evin, Oda Tavan Kaplaması

Fotoğraf: 341- İkiz Evlerin Sıtkı Can Caddesinden Giriş Cephesi

LEV. CCLXXXIII

Fotoğraf: 342- İkiz Evlerin Sahilden Görünümü

Fotoğraf: 343- İkiz Evlere Sıtkı Can Caddesinden İniş Merdiveni ve Avlusu

LEV. CCLXXXIV

Fotoğraf: 344- İkiz Evler B Blok Zemin Kat Restaurant Bölümü

Fotoğraf: 345- İkiz Evler, Doğu Cephesi Çıkma Kısımları

LEV. CCLXXXV

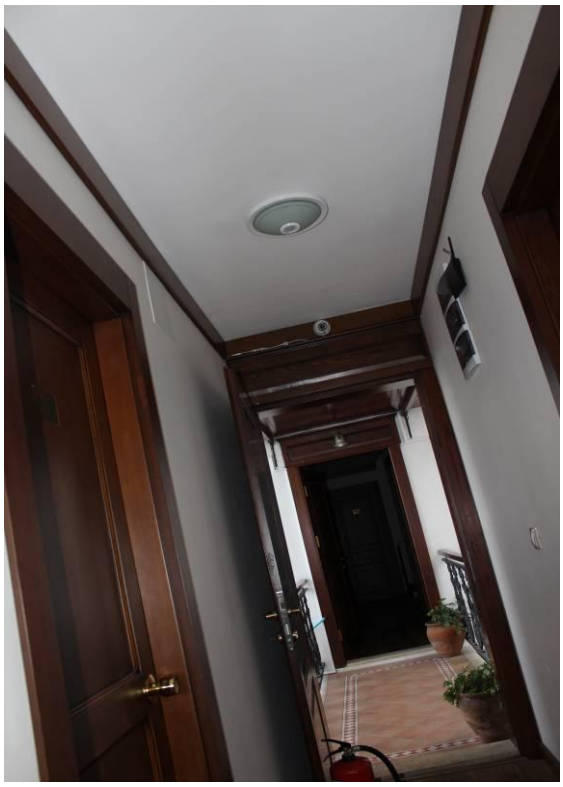

Fotoğraf: 346- A ve B Blok Ahşap Tavan Kaplaması

Fotoğraf: 347- Bodrum Kat Hizası, Deniz Manzaralı Teras Kısmı

LEV. CCLXXXVI

Fotoğraf: 348- İkiz Evler A ve B Blok Birinci Kat İç Sofa ve Geçiş Köprüsü

Fotoğraf: 349- A ve B Blok Birinci Kat Odalarından Görüntü

LEV. CCLXXXVII

Fotoğraf: 350- A ve B Blok Cephe Pencere Düzenlemesi

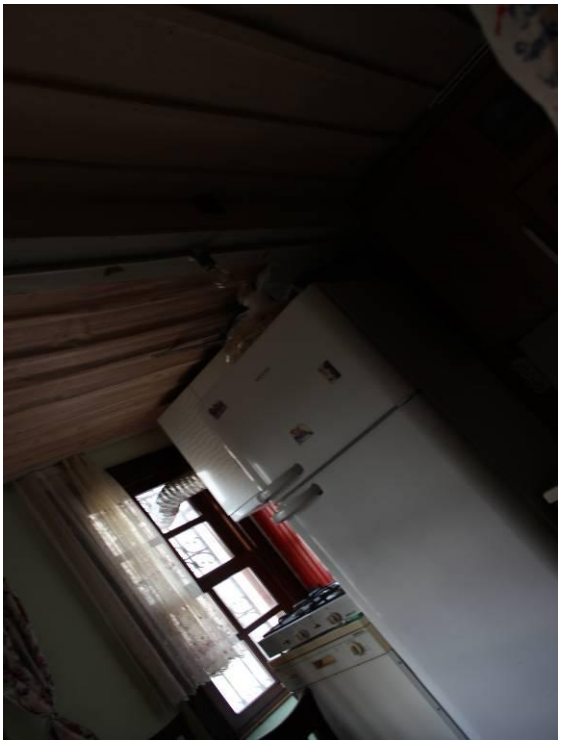

Fotoğraf: 351- Aynur Sönmez Evi, Menekşe Sokaktan Bakış

LEV. CCLXXXVIII

Fotoğraf: 352- Aynur Sönmez Evi, Doğu Cephesi ve Giriş Kapısı

Fotoğraf: 353- Aynur Sönmez Evi, Zemin Kat Mutfak Kısmı

LEV. CCLXXXIX

Fotoğraf: 354- Aynur Sönmez Evi, Üst Kat Ahşap Çıkış Merdiveni

Fotoğraf: 355- Aynur Sönmez Evi, Üst Kat Sofası ve Merdiven

LEV. CCLXL

Fotoğraf: 356- Aynur Sönmez Evi, Üst Kat Sokağa Bakan Konsol Çıkma Odası

Fotoğraf: 357- Aynur Sönmez Evi, Üst Kat Sofa Karşındaki Banyo ve Oda Kısmı

LEV. CCLXLI

Fotoğraf: 358- Aynur Sönmez Evi, Köşe Kaba Yonu Taş Örgüsü

Fotoğraf: 359- Aynur Sönmez Evi, Zemin ve Üst Kat Ahşap Tavan Kaplaması

LEV. CCLXLII

Fotoğraf: 360- Furtun Evi, Sokaktan Genel Görünümü

Fotoğraf: 361- Furtun Evi, Sokaktan Genel Görünümü

LEV. CCLXLIII

Fotoğraf: 362- Furtun Evi, Sokaktan Genel Görünümü

Fotoğraf: 363- Furtun Evi, Ön Cephe Üst Kat Çıkma Bölümü

LEV. CCLXLIV

Fotoğraf: 364- Furtun Evi, Bodrum Kat Kısmı

Fotoğraf: 365- Furtun Evi, Sol Yan Giriş Kısmı

LEV. CCLXLV

Fotoğraf: 366- Furtun Evi, Zemin Kat İç Sofa Bölümü

Fotoğraf: 367- Furtun Evi, Teleferikten Kuşbakışı Görünüm

LEV. CCLXLVI

Fotoğraf: 368- Furtun Evi, Yan Giriş Pabuçluk Kısmı

Fotoğraf: 369- Furtun Evi, Birinci Kat Ahşap Çıkış Merdiveni

LEV. CCLXLVII

Fotoğraf: 370- Furtun Evi, Birinci Kat Oda Gusulhane Kısmı

Fotoğraf: 371- Furtun Evi, Avlusundaki Eklenti Mutfak Kısmı

LEV. CCLXLVIII

Fotoğraf: 372- Furtun Evinin İşlemeli Sofa Ahşap Tavan Kaplaması

Fotoğraf: 373- Furtun Evinin Odalarda Bulunan Süslemeli Ahşap Yüklükler

LEV. CCLXLIX

Fotoğraf: 374- Mehmet Nuri Kadı Evi, Kadılar Sokaktan Görünümü

Fotoğraf: 375- Mehmet Nuri Kadı Evi, Avlu Süslemeli Giriş Kapısı

LEV. CCLL

Fotoğraf: 376- Avlu Giriş Kapısı Üstü Madalyonu

Fotoğraf: 377- Mehmet Nuri Kadı Evi, Avlu Giriş Kapısı Başlıklı Sütunları

LEV. CCLLI

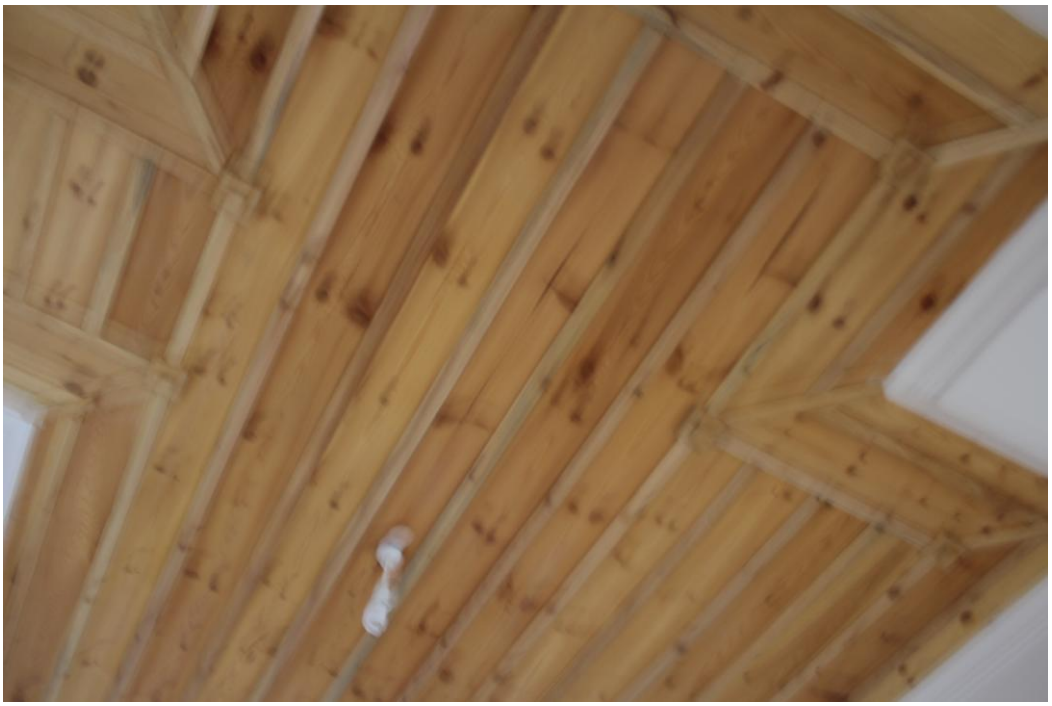

Fotoğraf: 378- Mehmet Nuri Kadı Evi, Güney Cephesine Bakış

Fotoğraf: 379- Mehmet Nuri Kadı Evi, İç Mekan Duvarları

LEV. CCLLII

Fotoğraf: 380- Mehmet Nuri Kadı Evi ,Odaların Ahşap Tavan Kaplamaları

Fotoğraf: 381- 5 Nolu Evin Kadılar Sokaktan Görünümü

LEV. CCLLIII

Fotoğraf: 382- Turizm Derneğinin Güney Giriş Kapısı Cephesi

Fotoğraf: 383- Turizm Derneğinin Zemin Kat Mutfak ve Ocaklık Kısmı

LEV. CCLLIV

Fotoğraf: 384- Turizm Derneğinin Sokağa Bakan İç Sofa Holü

Fotoğraf: 385- Kuzeydoğu Köşesi Ara Kat Çıkış Merdiveni Cephesi

LEV. CCLLV

Fotoğraf: 386- 5 Nolu Evin Odalarından Görüntü

Fotoğraf: 387- Haşim Gürer Evi, Kadılar Sokaktan Görünümü

LEV. CCLLVI

Fotoğraf: 388- Kadılar Sokaktan Süslemeli Avluya Giriş Kapısı

Fotoğraf: 389- Kadılar Sokaktan Süslemeli Avluya Giriş Kapısı

LEV. CCLLVII

Fotoğraf: 390- Kuzey Cephesi Zemin Kat Kesme Taş Süslemeli Giriş Kapısı

Fotoğraf: 391- Haşim Gürer Evine Kuzeydoğudan Bakış

LEV. CCLLVIII

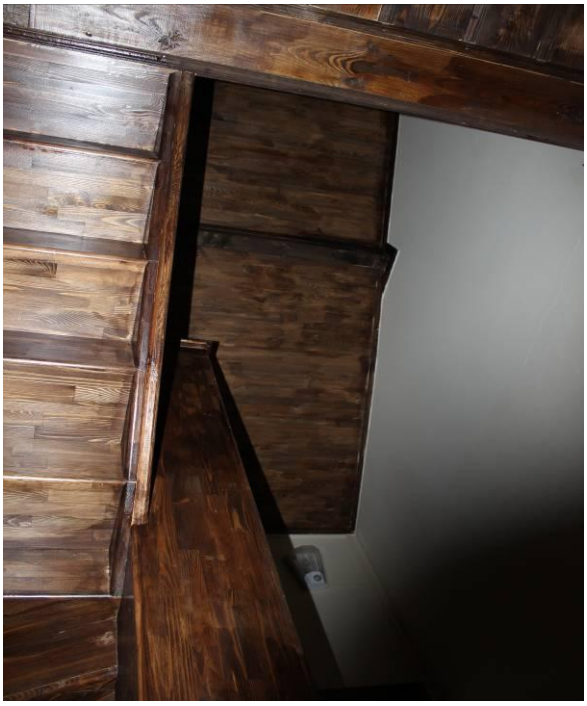

Fotoğraf: 392- Giriş Kapısı Üzeri Sekizgen Madalyon

Fotoğraf: 393- Ahşap Eve Giriş Kapısı

LEV. CCLLIX

Fotoğraf: 394- Aynı Evin, İç Sofa Ahşap Merdiveni

Fotoğraf: 395- Haşim Gürer Evi, Restorasyon Aşaması

LEV. CCLLX

Fotoğraf: 396- Kaptan Evi, Alicer Sokaktan Genel Görünümü

Fotoğraf: 397- Kaptan Evi, Hacı Emin Caddesinden Eski Görünümü

LEV. CCLLXI

Fotoğraf: 398- Kaptan Evi, Kesme Taş Avlu Giriş Kapısı

Fotoğraf: 399- Kaptan Evi, Kuzey Cephesi ve Giriş Kapısı

LEV. CCLLXII

Fotoğraf: 400- Kaptan Evi, Zemin Kat Taşlık Kısmı

Fotoğraf: 401- Kaptan Evi, Zemin Kat Günümüz Sergi Mekanı

LEV. CCLLXIII

Fotoğraf: 402- Zemin Kat Taşlık Yıkık Ahşap Tavan Kaplaması

Fotoğraf: 403- Kaptan Evi, Ara Kat Çıkış Merdiveni ve Odası

LEV. CCLLXIV

Fotoğraf: 404- Kaptan Evi, Birinci Kat İç Sofa Bölümü

Fotoğraf: 405- Kaptan Evi, Birinci Kat Baş Oda Kısmı

LEV. CCLLXV

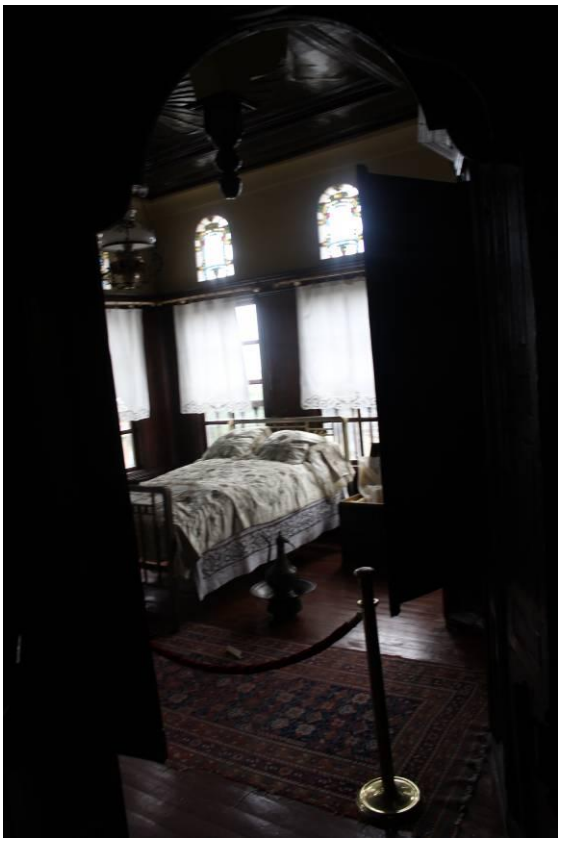

Fotoğraf: 406- Kaptan Evi, Birinci Kat Baş Oda Ahşap Tavan Süslemesi

Fotoğraf: 407- Aynı Odanın Dilimli Ocaklık Süslemeleri

LEV. CCLLXVI

Fotoğraf: 408- Kaptan Evinin Kendi Adını Taşıyan Odası

Fotoğraf: 409- Kaptan Evinin Odalarda Bulunan Süslemeli Ahşap Yüklükler

LEV. CCLLXVII

Fotoğraf: 410- Kaptan Evinin Birinci Kat Oda Gusulhane Kısmı

Fotoğraf: 411- Birinci Kat Holünün Ahşap Tavan Kaplaması ve Vitray Pencereleri

LEV. CCLLXVIII

Fotoğraf: 412- Kaptan Evinin Avlusundaki Mezar Taşları

Fotoğraf: 413- Samsun Aya Triada Kilisesi, (http://wowturkey.com/forum)

LEV. CCLLXIX

Fotoğraf: 414- Giresun Gogora Kilisesi, Genel Görünümü

Fotoğraf: 415- Giresun Gogora Kilisesi, Güney Giriş Cephesi

LEV. CCLLXX

Fotoğraf: 416- Giresun Gogora Kilisesi, Naos Mekanı

Fotoğraf: 417- Tokat Mahmut Paşa Camii Genel Görünümü

LEV. CCLLXXI

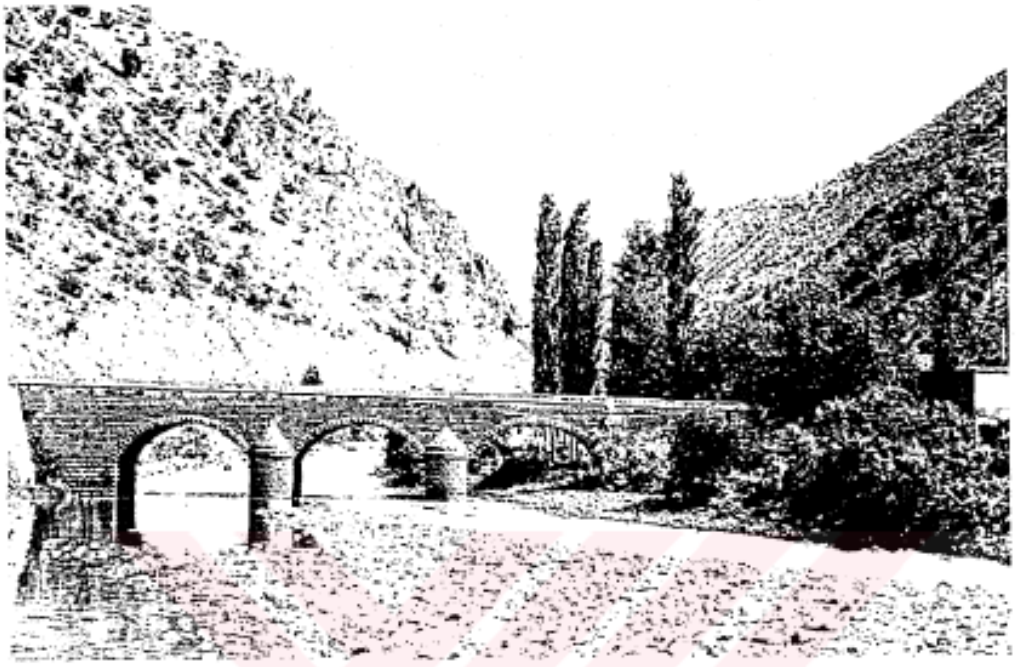

Fotoğraf: 418- Tokat Mahmut Paşa Camii Minaresi, (Emine Saka'dan)

Fotoğraf: 419- Tokat Paşa Hamamı, Genel Görünümü, (Emine Saka'dan)

LEV. CCLLXXII

Fotoğraf: 420- Artvin Berta Köprüsü (O.Aytekin'den)

Fotoğraf: 421- Artvin Arhavi Çifte Köprüler

LEV. CCLLXXIII

Fotoğraf: 422- Timisvat Osmanlı Taş Köprü Genel Vaziyet

Fotoğraf: 423- Timisvat Osmanlı Taş Köprü Mansap Görünüşü

LEV. CCLLXXIV

Fotoğraf: 424- Rize Şenyuva Bilginler Köprüsü

Fotoğraf: 425- Tekirdağ Müze Binası

LEV. CCLLXXV

Fotoğraf: 426- Ünye Şeyh Yunus Emre Türbesi

Fotoğraf: 427- Mehmet Faruk Şarlan Evi

LEV. CCLLXXVI

Fotoğraf: 428- Fatsa, Yeşilköy Kütük Ev

Fotoğraf: 429- Yeşilköy Kütük Ev Harim Kısmı

LEV. CCLLXXVII

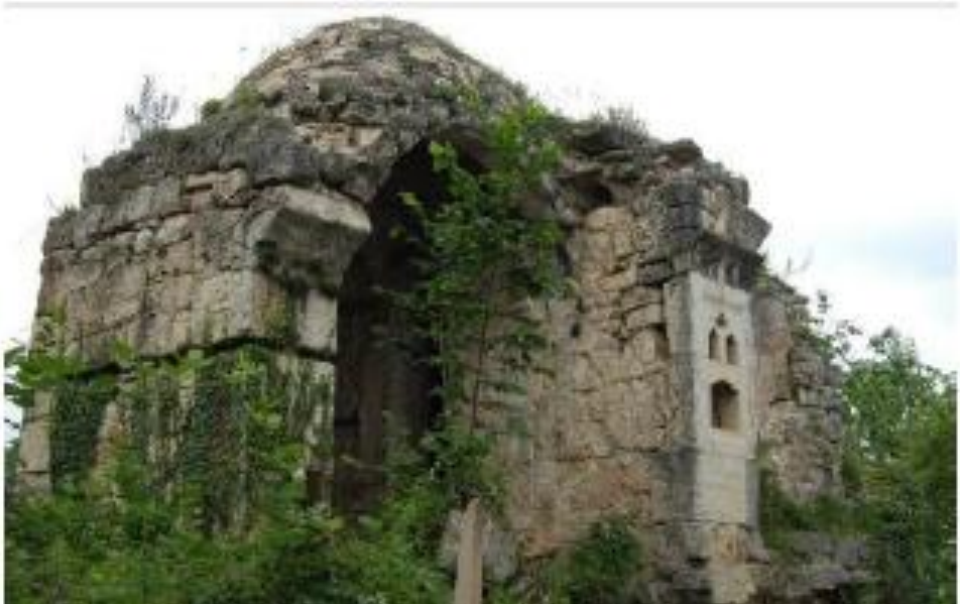

Fotoğraf: 430- Yeşilköy Kütük Ev Yıkık Revak Kısmı

Fotoğraf: 431- Ünye Kadılar Yokuşu Görünümü

LEV. CCLLXXVIII

Fotoğraf: 432- Gölköy Konaklar Mevkii Hamamı

Fotoğraf: 433- Ordu Merkez Askerlik Binası